תנ״ך · ראשונים · רמב״ן · תורה

רמב"ן על ויקרא

רבנו משה ב"ר נחמן [הרמב"ן]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

רמב"ן על ויקרא

רבנו משה ב"ר נחמן [הרמב"ן]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/רמבן-על-ויקרא/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611160902 של הספרייה.

תוכן העניינים

הקדמה 4
פרק א 4
פרק ב 14
פרק ג 16
פרק ד 19
פרק ה 20
פרק ו 23
פרק ז 27
פרק ח 33
פרק ט 38
פרק י 41
פרק יא 47
פרק יב 57
פרק יג 60
פרק יד 67
פרק טו 74
פרק טז 75
פרק יז 82
פרק יח 87
פרק יט 101
פרק כ 113
פרק כא 117
פרק כב 122
פרק כג 127
פרק כד 144
פרק כה 146
פרק כו 162
פרק כז 172

הקדמה

הַסֵּפֶר הַזֶּה הוּא תּוֹרַת כֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם, יָבֹאר בּוֹ עִנְיְנֵי הַקָּרְבָּנוֹת כֻּלָּן וּמִשְׁמֶרֶת הַמִּשְׁכָּן, כִּי כַּאֲשֶׁר הָיָה סֵפֶר אֶחָד בְּעִנְיַן הַגְּלוּת וְהַגְּאֻלָּה מִמֶּנּוּ, וְהִשְׁלִימוֹ בְּעִנְיַן אֹהֶל מוֹעֵד וּכְבוֹד הַשֵּׁם אֲשֶׁר מָלֵא אֶת הַמִּשְׁכָּן, צִוּוּהוּ בַּקָּרְבָּנוֹת וּבְשִׁמִירַת הַמִּשְׁכָּן, שֶׁיִּהְיוּ הַקָּרְבָּנוֹת כַּפָּרָה לָהֶן וְלֹא יִגְרְמוּ הָעֲוֹנוֹת לְסִלּוּק הַשְּׁכִינָה. וְצִוָּה בַּכֹּהֲנִים הַנִּגָּשִׁים אֶל ה' שֶׁיִּתְקַדְּשׁוּ, שֶׁהַזְהִיר עַל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו, וְגַם שֶׁלֹּא יֵהֶרְסוּ לַעֲלֹת אֶל ה', כְּמוֹ שֶׁאָמַר "דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן אָחִיךָ וְאַל יָבֹא בְכָל עֵת אֶל הַקֹּדֶשׁ מִבֵּית לַפָּרֹכֶת אֶל פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל הָאָרֹן וְלֹא יָמוּת כִּי בֶּעָנָן אֵרָאֶה עַל הַכַּפֹּרֶת", כְּאַזְהָרַת "פֶּן יֵהֶרְסוּ אֶל ה' לִרְאוֹת וְנָפַל מִמֶּנּוּ רָב". ואח"כ יַגְבִּיל הַמִּשְׁכָּן כְּהַגְבָּלַת הַר סִינַי בְּעֵת הֱיוֹת שָׁם כְּבוֹד אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל.

וְהִנֵּה רֹב הַסֵּפֶר הַזֶּה בַּקָּרְבָּנוֹת, בְּתוֹרַת הַקָּרְבָּן וְהַמַּקְרִיבִין וּבַמָּקוֹם שֶׁיִּתְקָרֵב בּוֹ, וְיָבוֹאוּ בּוֹ קְצָת מִצְוֹת נִגְרָרוֹת עִם אֵלֶּה. כִּי מִתְּחִלָּה צִוָּה בְּקָרְבְּנוֹת הַנְּדָבָה, וְאָסַר הַחֵלֶב וְהַדָּם בַּעֲבוּרָם, וְאַחֲרֵי כֵּן בְּקָרְבְּנוֹת הַחֵטְא, וְנִגְרָר אַחַר זֶה לְהַזְכִּיר הַמַּאֲכָלִים הָאֲסוּרִים, בַּעֲבוּר שֶׁהֵם מִטְמְאִים וְהָאוֹכֵל אוֹ הַנּוֹגֵעַ בָּהֶן בְּכָל קֹדֶשׁ לֹא יִגַּע וְאֶל הַמִּקְדָּשׁ לֹא יָבֹא, וְאִם נִכְנַס שָׁם בְּטֻמְאָה יִהְיֶה חַיָּב קָרְבָּן עוֹלָה וְיוֹרֵד שֶׁהִזְכִּירוֹ כְּבָר. וְהֻצְרַךְ לְהַזְכִּיר תּוֹרַת הַמְצֹרָע וּמִשְׁפְּטֵי הַיּוֹלֶדֶת וְהַזָּב וְהַזְּבָה לְחַיֵּיב אוֹתָם בְּקָרְבָּן וּלְהַזְהִיר עוֹד מִטֻּמְאָתָם, כַּאֲשֶׁר אָמַר בְּסוֹפָם "וְהִזַּרְתֶּם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִטֻּמְאָתָם וְלֹא יָמֻתוּ בְּטֻמְאָתָם בְּטַמְּאָם אֶת מִשְׁכָּנִי אֲשֶׁר בְּתוֹכָם". וְנִגְרָר אַחַר זֶה שֶׁיַּזְהִיר עַל הָעֲרָיוֹת, כִּי מִשְׁכָּבָם מְטַמֵּא וַעֲוֹנָם יִקָּרֵא טֻמְאָה, גּוֹרֶמֶת לְסִלּוּק הַשְּׁכִינָה וּלְגָלוּת. וְעוֹד כִּי הַשּׁוֹגֵג בָּהֶן מְחֻיָּב הַחַטָּאת שֶׁהַזְכִּיר כְּבָר בּוֹ "אִם נֶפֶשׁ אַחַת תֶּחֱטָא בִּשְׁגָגָה". וְאַחֲרֵי כֵּן הִזְכִּיר מִצְוֹת הַשַּׁבָּת וּמוֹעֲדֵי ה', בַּעֲבוּר הַקָּרְבָּן, כְּמוֹ שֶׁאָמַר "אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה' אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ לְהַקְרִיב אִשֶּׁה לַה' עֹלָה וּמִנְחָה זֶבַח וּנְסָכִים דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ". וְרֹב פָּרָשִׁיּוֹת הַסֵּפֶר הַזֶּה יְדַבֵּר בָּהֶן עִם הַכֹּהֲנִים, "דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן וְאֶל בָּנָיו" "צַו אֶת אַהֲרֹן וְאֶת בָּנָיו". וּבְפָרָשַׁת קְדוֹשִׁים תִּהְיוּ קְצָת מִצְוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל, רֻבָּן נִגְרָרוֹת עִם עִנְיְנֵי הַקָּרְבָּנוֹת אוֹ בְּדוֹמִים לָהֶם, וּבִמְקוֹמָם אֲפָרֵשׁ בְּעֶזְרַתוֹ שֶׁל הב"ה.

פרק א

פסוק א

אָמַר הַכָּתוּב בְּכָאן **וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר ה' אֵלָיו** וְלֹא כֵן בִּשְׁאָר הַמְּקוֹמוֹת, בַּעֲבוּר שֶׁלֹּא הָיָה מֹשֶׁה יָכוֹל לָבֹא אֶל אֹהֶל מוֹעֵד לִהְיוֹתוֹ נִגַּשׁ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר שָׁם הָאֱלֹהִים, רַק בִּקְרִיאָה שֶׁיִּקְרָא אוֹתוֹ, שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר לְמֹשֶׁה (שמות כה כב) "וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שָׁם וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכַּפֹּרֶת" (אשר אועד לך שמה), וְכֵיוָן שֶׁיֵּדַע שֶׁהַשֵּׁם יוֹשֵׁב הַכְּרוּבִים שָׁם נִתְיָרֵא לָבֹא

בָּאֹהֶל כְּלָל עַד שֶׁיִּקָּרֵא אֵלָיו, כַּאֲשֶׁר עָשָׂה בְּהַר סִינַי, שֶׁאָמַר (שם כד טז) "וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִתּוֹךְ הֶעָנָן". אוֹ שֶׁלֹּא הָיָה מֹשֶׁה יוֹדֵעַ שֶׁהַכָּבוֹד בָּאֹהֶל וְשֶׁיִּהְיֶה לוֹ הַדִּבּוּר מִשָּׁם, כִּי לֹא כִסָּהוּ הֶעָנָן עַד יוֹם הַשְּׁמִינִי כְּדַעַת רַבּוֹתֵינוּ (ת"כ להלן טא), וְאַחֲרֵי הַקְּרִיאָה בָּא מֹשֶׁה בָּאֹהֶל לִפְנֵי וְלִפְנִים, כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ (תורת כהנים אחרי פרשה טז א), אַהֲרֹן בְּבַל יָבֹא וְאֵין מֹשֶׁה בְּבַל יָבֹא. וְאֵין זֶה דֶּרֶךְ פְּשָׁט בַּכָּתוּב הַזֶּה, וּכְבָר פֵּרַשְׁתִּיו לְמַעְלָה (שמות מ לד). וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ (תורת כהנים פרשה א ז), כִּי לְכָל הַדִּבְּרוֹת וּלְכָל הָאֲמִירוֹת וּלְכָל הַצִּוּוּיִים קָרְמָה קְרִיאָה, כְּלוֹמַר שֶׁיֹּאמַר אֵלָיו "מֹשֶׁה מֹשֶׁה", וְיֹאמַר "הִנֵּנִי", וְזֶה דֶּרֶךְ חִבָּה וְזֵרוּז לְמֹשֶׁה. וְהִנֵּה עַל דַּעְתָּם הִזְכִּיר זֶה בְּכָאן בַּעֲבוּר שֶׁהוּא תְּחִלַּת הַדִּבּוּר אֲשֶׁר הָיָה אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד, לְלַמֵּד עַל כֻּלָּם, כִּי כֵן יִהְיֶה מִשְׁפָּטוֹ כָּל הַיָּמִים בְּכָל הַתּוֹרָה, וּ"מֵאֹהֶל מוֹעֵד" לְדַעְתָּם הוּא מֻקְדָּם, וַיִּקְרָא אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד וַיְדַבֵּר ה' אֵלָיו בָּאֹהֶל, כִּי מֹשֶׁה שָׁם הָיָה. וְשִׁעוּר הַכָּתוּב כְּפִי פְּשׁוּטוֹ וּמַשְׁמָעוֹ, וַיִּקְרָא ה' אֶל מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר ה' אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד. וְעַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת הוּא כְּמוֹ "וְאֶל מֹשֶׁה אָמַר עֲלֵה אֶל ה'" (שמות כד א), וְסוֹדוֹ יָדוּעַ מִמַּעֲמַד הַר סִינַי וּבַעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, וּכְבָר רָמַזְתִּי לוֹ (שם):

פסוק ב

אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם קָרְבָּן לַה' מִן הַבְּהֵמָה שִׁעוּר הַכָּתוּב הַזֶּה, אָדָם מִכֶּם כִּי יַקְרִיב מִן הַבְּהֵמָה קָרְבָּן לַה' מִן הַבָּקָר וּמִן הַצֹּאן תַּקְרִיבוּ. וְהַעִנְיָן בַּעֲבוּר שֶׁיְּצַוֶּה אַחֲרֵי כֵן בְּקָרְבַּן הָעוֹף וּבְקָרְבַּן הַמִּנְחָה, אָמַר כָּאן כְּשֶׁיַּקְרִיב אָדָם קָרְבַּן בְּהֵמָה יַקְרִיב מֵאֵלֶּה הַשְּׁנַיִם, וְלֹא חַיָּה וְלֹא שְׁאָר בְּהֵמוֹת. וְהִנֵּה זֶה לָאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה בְּמַקְרִיב חַיָּה, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בִּזְבָחִים פֶּרֶק שְׁלִישִׁי (לד), הַמַּעֲלֶה אֵבְרֵי חַיָּה, ר' יוֹחָנָן אוֹמֵר עוֹבֵר בַּעֲשֵׂה:

תַּקְרִיבוּ מְלַמֵּד שֶׁשְּׁנַיִם מִתְנַדְּבִים עוֹלָה בְּשֻׁתָּפוּת. **קָרְבַּנְכֶם** מְלַמֵּד שֶׁהִיא בָּאָה נִדְבַת צִבּוּר, הִיא עוֹלַת קַיִץ הַמִּזְבֵּחַ הַבָּאָה מִן הַמּוֹתָרוֹת, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא א:ב'). פֵּרֵשׁ הָרַב כֵּן לוֹמַר שֶׁאִם יִתְנַדְּבוּ רַבִּים לְהָבִיא עוֹלָה, עוֹלַת הַשֻּׁתָּפִין הִיא, מַה בֵּין שְׁנַיִם הַמִּשְׁתַּתְּפִין בְּקָרְבָּן וּבֵין עֲשָׂרָה וְאֶלֶף שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ בּוֹ. אֲבָל קֵיץ הַמִּזְבֵּחַ הַבָּאָה מִן הַמּוֹתָרוֹת, לֵב ב"ד מַתְנֶה עֲלֵיהֶן, וּלְפִיכָךְ הִיא עוֹלַת צִבּוּר. וְהִנֵּה לְדַעְתּוֹ כָּל עוֹלָה שֶׁיָּבִיאוּ רַבִּים חוּץ מִן הַמּוֹתָרוֹת, דִּינָהּ כְּדִין עוֹלַת הַשֻּׁתָּפִין, וּטְעוּנָה סְמִיכָה בְּכֻלָּם וּנְסָכִים קְרֵבִים מִשֶּׁלָּהֶם. וְאוּלַי לְדַעְתּוֹ עוֹלַת הָעוֹף שֶׁהִיא בָּאָה נִדְבַת שְׁנַיִם וְאֵינָהּ בָּאָה נִדְבַת צִבּוּר, וְכֵן הַשַּׁלְמִים שֶׁאָמְרוּ בָּהֶם שֶׁהַשֻּׁתָּפִין מְבִיאִין אוֹתָם נְדָבָה וְאֵין הַצִּבּוּר מְבִיאִים אוֹתָם נְדָבָה (תורת כהנים פרק טז ה), בְּכֻלָּן יְכוֹלִין הָרַבִּים לְהִתְנַדֵּב לָהֶם בַּתְּחִלָּה, דְּעוֹלַת הַשֻּׁתָּפִין הִיא נִקְרֵאת וְשַׁלְמֵי שֻׁתָּפִין הֵם נִקְרָאִין, וְלֹא מִעֲטוּ אֶלָּא שֶׁלֹּא יְבִיאוּ אוֹתָן מִן הַקִּפּוֹת. וְאֶפְשָׁר שֶׁנֹּאמַר שֶׁאִם רָצוּ צִבּוּר לְהַפְרִישׁ בַּתְּחִלָּה לִנְדָבָה וְיִגְבּוּ אוֹתָהּ כַּאֲשֶׁר יִגְבּוּ הַשְּׁקָלִים לְתָמִידִין וּמוּסָפִין,

שֶׁתִּהְיֶה נִדְבַת צִבּוּר בְּעוֹלַת בְּהֵמָה, וְאֵין בָּהּ סְמִיכָה שֶׁנִּתְרַבָּה מִן הַכָּתוּב הַזֶּה, וְכָל זְמַן שֶׁיִּתְנַדְּבוּ בּוֹ רֹב יִשְׂרָאֵל הִיא נִדְבַת צִבּוּר, וְאֵינָהּ בְּעוֹלַת הָעוֹף וְלֹא בִּשְׁלָמִים, וּמְעוּטָן נִדּוֹנִין כִּיחִידִים, וְהוּא הָעִקָּר׃

פסוק ד

וְסָמַךְ יָדוֹ בִּשְׁתֵּי יָדָיו, כִּי מָצָאנוּ "וְסָמַךְ אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ הַפָּר" (שמות כט י), "וְסָמְכוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ הָאַיִל" (שם טו), וְדָרְשׁוּ בּוֹ יָדֵי כָּל יָחִיד וְיָחִיד, וְהִנֵּה הִיא בִּשְׁתֵּי יָדָיו. וּבְשָׁעִיר הַמְּשֻׁתַּלֵּחַ מְפֹרָשׁ "וְסָמַךְ אַהֲרֹן אֶת שְׁתֵּי יָדָיו עַל רֹאשׁ הַשָּׂעִיר" (ויקרא ט"ז:כ"א), וְלֹא יָדַעְתִּי אִם כֵּן לָמָּה כָּתַב בְּכָל שְׁאָר הַסְּמִיכוֹת "אֶת יָדוֹ". וְאוּלַי לְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ מַה שֶּׁדָּרְשׁוּ (מנחות צג), "יָדוֹ" וְלֹא יַד שְׁלוּחוֹ, כִּי שֶׁמָּא הָיָה בַּמַּשְׁמָע "יָדָיו" לְהָבִיא אֶת שְׁתֵּיהֶן, וְלֹא נִמְעַט בּוֹ הַשָּׁלִיחַ, אֲבָל עַכְשָׁו שֶׁהַסְּמִיכָה בִּשְׁתֵּי יָדָיו, לֹא כָּתַב לְשׁוֹן יָחִיד אֶלָּא לְמַעֵט הַשָּׁלִיחַ, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁשְּׁלוּחוֹ כְּמוֹתוֹ בִּשְׁאָר הַמְּקוֹמוֹת, לֹא נָדוֹן כֵּן בִּסְמִיכָה. וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים (אחרי פרשה טז כא) "וְסָמַךְ אַהֲרֹן אֶת שְׁתֵּי יָדָיו" (ויקרא טז כא), מְלַמֵּד שֶׁהַסְּמִיכָה בִּשְׁתֵּי יָדַיִם, בְּנֶיךָ אָב לְכָל הַסְּמִיכוֹת שֶׁיִּהְיוּ בִּשְׁתֵּי יָדַיִם׃

וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו עַל מָה הוּא מְרֻצֶּה לוֹ, אִם תֹּאמַר עַל כָּרֵתוֹת וּמִיתוֹת ב"ד אוֹ מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם אוֹ מַלְקוּת, הֲרֵי עָנְשָׁן אָמוּר, הָא אֵינוֹ מְרֻצֶּה אֶלָּא עַל עֲשֵׂה וְעַל לָאו שֶׁנִּתָּק לַעֲשֵׂה, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא א׳:ד׳). וּבְרֵיתָא הִיא בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרק ד ח). וַאֲנִי תָּמֵהַּ, וְכִי הֵיכָן עָנְשָׁן אָמוּר, כִּי הַקְּרֻבָּנוֹת בַּשּׁוֹגְגִין הֵן מְרֻצִּין. וְנוּכַל לוֹמַר שֶׁיְּכַפְּרוּ עַל חַיָּבֵי מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם שׁוֹגְגִין וְעַל חַיָּבֵי מַלְקוּת שׁוֹגְגִין וְעַל חַיָּבֵי מִיתוֹת ב"ד שׁוֹגְגִין בְּאוֹתָן שֶׁאֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶם חַטָּאת, כְּגוֹן מַכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ וּמְקַלֵּל, כְּשֵׁם שֶׁהַחַטָּאת מְכַפֶּרֶת בְּחַיָּבֵי כְּרֵתוֹת שׁוֹגְגִין. וְאוּלַי בַּעֲבוּר שֶׁפֵּרֵשׁ הַכָּתוּב בְּחַיָּבֵי מִיתוֹת ב"ד וּבְחַיָּבֵי כְּרֵתוֹת עָנְשָׁן בְּמִזִּיד וּבְשׁוֹגֵג, וּפֵרֵשׁ בְּחַיָּבֵי מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם עָנְשָׁן בְּמִזִּיד לְמִיתָה וּבְחַיָּבֵי לָאוִין לְמַלְקוּת וְלֹא פֵּרֵשׁ בָּהֶם שׁוּם עֹנֶשׁ בְּשׁוֹגֵג, נִרְאָה לָהֶם לַחֲכָמִים שֶׁכָּל הָעֹנֶשׁ שֶׁבָּהֶם פֵּרְשׁוּ הַכָּתוּב, כִּי לְמָה יְפָרֵשׁ עָנְשָׁן שֶׁל אֵלּוּ בְּמִזִּיד וּבְשׁוֹגֵג וְיִפְרֵשׁ עֹנֶשׁ הָאֲחֵרִים בְּמִזִּיד וְלֹא יְפָרֵשׁ אוֹתוֹ בְּשׁוֹגֵג וְיֹאמַר שֶׁיִּהְיֶה מְחַיֵּב לְהָבִיא בָּהֶן עוֹלָה, וּלְכָךְ רָאוּ שֶׁאֵין בְּחַיָּבֵי מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם וּבְחַיָּבֵי מַלְקוּת אֶלָּא עָנְשָׁן הַמְפֹרָשׁ בָּהֶן בְּמֵזִיד, אֲבָל בְּשׁוֹגֵג אֵין עֲלֵיהֶם שׁוּם נְשִׂיאוּת חֵטְא וְאֵין צְרִיכִין רְצוּי כְּלָל. וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ "כְּבָר עָנְשָׁן אָמוּר", שֶׁכָּל הָעֹנֶשׁ שֶׁרָצָה לְהַטִיל עֲלֵיהֶם כְּבָר אָמְרוֹ הַכָּתוּב, אֲבָל עַל עֲשֵׂה וְעַל לֹא תַעֲשֶׂה הִנִּיחַ לַעֲשֵׂה הַמְּזִידִין שֶׁלֹּא הִזְכִּיר בָּהֶם שׁוּם עֹנֶשׁ, וְאִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יֵעָנֵשׁ בָּהֶם, בָּזֶה יֵרָצֶה בָּעוֹלָה הַזֹּאת אִם יְבִיאֶנָּה בְּנִדְבַת נַפְשׁוֹ. וְיִתָּכֵן לוֹמַר כִּי בַּעֲבוּר שֶׁלֹּא הִזְכִּיר בְּקָרְבָּנוֹת הַנִּדְבָה "לְכַפֵּר עָלָיו עַל שִׁגְגָתוֹ אֲשֶׁר שָׁגָג" כַּאֲשֶׁר בְּקָרְבָּנוֹת הַחֵטְא, וְאָמַר "וְנִרְצָה", הָיָה לְרַבּוֹתֵינוּ בַּמַּשְׁמָעוּת הַזֶּה שֶׁיְּכַפֵּר

עַל הַמְּזִידִים שֶׁאֵינָם רְצוּיִים לְפָנָיו, כִּי הַשּׁוֹגֵג אע"פ שֶׁחָטָא רְצוּי הַשֵּׁם הוּא, אִם כֵּן אִי אֶפְשָׁר לוֹ לְכַפֵּר עַל הַמְּזִידִים זוּלָתִי עַל עֲשֹׂה וְעַל לֹא תַעֲשֶׂה שָׁנִּתַּק לַעֲשֹׂה שֶׁלֹּא נִזְכַּר בָּהֶם עֹנֶשׁ, אֶלָּא שֶׁאֵינָם רְצוּיִים לַמֶּלֶךְ בַּעֲבוּר שֶׁעָבְרוּ עַל מִצְוָתוֹ, וּבַמֶּה יִתְרַצּוּ אֶל אֲדוֹנֵיהֶם, בַּדּוֹרוֹן הַזֶּה. וְרָאִיתִי בְּאַגָּדָה בְּוַיִּקְרָא רַבָּה (ז ג), תָּנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי, אֵין הָעוֹלָה בָּאָה אֶלָּא עַל הִרְהוּרֵי עֲבֵרוֹת הַלֵּב. אָמַר רַבִּי לֵוִי, מִקְרָא מַלֵּא הוּא, "וְהָעוֹלָה עַל רוּחֲכֶם הָיֹה לֹא תִהְיֶה" (יחזקאל כ לב), הָעוֹלָה מְכַפֶּרֶת עַל הָעוֹלָה עַל רוּחֲכֶם. וְכֵן בְּאִיּוֹב הוּא אוֹמֵר, "וְהֶעֱלָה עֹלוֹת מִסְפַּר כֻּלָּם כִּי אָמַר אִיּוֹב אוּלַי חָטְאוּ בָנַי וּבֵרְכוּ אֱלֹהִים בִּלְבָבָם" (איוב א ה), הָדָא אָמְרָה אֵין הָעוֹלָה בָּאָה אֶלָּא עַל הִרְהוּרֵי הַלֵּב. וְהַטַּעַם שֶׁלְּפִי שֶׁהוּא חֵטְא שֶׁאֵין מַכִּיר בּוֹ אֶלָּא ה' לְפִיכָךְ כֻּלָּהּ כָּלִיל לַה'. וּלְשׁוֹן "וְנִרְצָה לוֹ" יַחְזֹר אֶל הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד הַנִּזְכָּר, שֶׁיִּתְרַצֶּה לוֹ בַּקָּרְבָּן הַזֶּה לְכַפֵּר עָלָיו, מִלְשׁוֹן "וּבַמֶּה יִתְרַצֶּה זֶה אֶל אֲדֹנָיו" (שמואל א כט ד), "וְאוֹר פָּנֶיךָ כִּי רְצִיתָם" (תהלים מד ד), וְכֵן רַבִּים. וְיִתָּכֵן כִּי "וְנִרְצָה" כִּנּוּי לַחֵטְא, שֶׁנִּרְצָה לוֹ חֶטְאוֹ לְכַפֵּר עָלָיו, מִלְשׁוֹן "כִּי נִרְצָה עֲוֹנָהּ" (ישעיהו מ ב), "עַד רָצְתָה הָאָרֶץ אֶת שַׁבְּתוֹתֶיהָ" (דהי"ב לו כא), "וְהֵם יִרְצוּ אֶת עֲוֹנָם" (ויקרא כו מג), לְשׁוֹן הַשְׁלָמָה. וְיִתָּכֵן שֶׁהוּא כְּעִנְיָן הָרִאשׁוֹן, כְּאִלּוּ הֶעָוֹן רָצוּי לִפְנֵי הַשֵּׁם, לֹא יִחַר אַפּוֹ בּוֹ עוֹד:

פסוק ה

וְשָׁחַט וְהִקְרִיבוּ הַכֹּהֲנִים מִקַּבָּלָה וְאֵילְךְ מִצְוֹת כְּהֲנָה, לִמֵּד עַל הַשְׁחִיטָה שֶׁכְּשֵׁרָה בְּזָר. **וְהִקְרִיבוּ** זוֹ קַבָּלָה, וּמַשְׁמָעָהּ לְשׁוֹן הוֹלָכָה, לָמַדְנוּ שֶׁשְּׁתֵּיהֶן בִּבְנֵי אַהֲרֹן, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא א:ה'). וְאֵינֶנּוּ נָכוֹן, אֶלָּא מִדְרַשׁ רַבּוֹתֵינוּ (תורת כהנים פרשה ד ד) "וְהִקְרִיבוּ" זוֹ קַבָּלַת הַדָּם, שֶׁאֵין לְשׁוֹן "וְהִקְרִיבוּ" קְרִיבַת הַדָּם לַמִּזְבֵּחַ שֶׁהֵיא הַהוֹלָכָה, אֲבָל הוּא לְשׁוֹן קָרְבָּן, שֶׁיַּעֲשׂוּ מִן הַדָּם קָרְבָּן וְהוּא לְקַבְּלוֹ וּלְזָרְקוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ, כִּי הִזְכִּיר בְּבַעַל הַקָּרְבָּן הֲבָאָה וּסְמִיכָה וּשְׁחִיטָה, וְאַחֲרֵי הַשְׁחִיטָה הִזְכִּיר "בְּנֵי אַהֲרֹן" מִיָּד, אִם כֵּן אַף הַקַּבָּלָה עִצְמָהּ מִצְוַת כְּהֻנָּה וְאֵינָהּ אֶלָּא בְּכֹהֵן כָּשֵׁר וּבִכְלִי שָׁרֵת, וְכָל שֶׁכֵּן הוֹלָכָה וּזְרִיקָה. וְעוֹד שֶׁהוֹלֶכֶת הָאֵבָרִים לַכֶּבֶשׂ פְּסוּלָה בְּזָר, שֶׁכָּךְ דָּרְשׁוּ (זבחים ד) "וְהִקְרִיב הַכֹּהֵן אֶת הַכֹּל וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה" (ויקרא א:י"ג), זוֹ הוֹלֶכֶת אֵבָרִים לַכֶּבֶשׂ. אִם כֵּן אַף הוֹלֶכַת הַדָּם צְרִיכָה כֹּהֵן בְּכְהוּנָה:

פסוק ו

וְהִפְשִׁיט אֶת הָעוֹלָה מִצְוָה שְׁיִּפְשִׁיטֶנָּה כֻּלָּהּ וְאַחֲרֵי כֵן יְנַתֵּחַ אוֹתָהּ. וְאָמַר "וְהִפְשִׁיט וְנִתַּח" כִּי בְּבַעַל הַקָּרְבָּן יְדַבֵּר, כַּאֲשֶׁר אָמַר (ויקרא א:ד') "וְסָמַךְ וְשָׁחַט", כִּי הַהֶפְשֵׁט וְהַנִּתּוּחַ אֵינָן עֲבוֹדוֹת וּכְשֵׁרוֹת בְּזָר, וּלְכָךְ חָזַר אַחַר כָּךְ וְאָמַר "וְנָתְנוּ בְּנֵי אַהֲרֹן" (ויקרא א:ז'). וְכֵן רְחִיצַת הַקְּרָבִים כְּשֵׁרָה בְּזָר, וּלְכָךְ אָמַר "וְקִרְבּוֹ וּכְרָעָיו יִרְחַץ בַּמָּיִם" (ויקרא א:ט') בַּעַל הַקָּרְבָּן,

וְאַחֲרֵי כֵן "וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן". וְאָמַר לְשׁוֹן רַבִּים "וְנָתְנוּ" "וְעָרְכוּ" כִּי בְּכָל מִצְוֹת הַכְּהֻנָּה יֹאמַר כֵּן, בַּעֲבוּר שֶׁהַכֹּהֲנִים רַבִּים יֶאֱסְפוּ בְּבֵית הַשֵּׁם לַעֲשׂוֹת הָעוֹלָה, וּבְרֹב עָם הַדְרַת מֶלֶךְ (משלי יד כח), אֲבָל אֵינֶנּוּ עִכּוּב, שֶׁהֲרֵי לְמֵד לְמַטָּה (ויקרא א':י"ב) "וְעָרַךְ הַכֹּהֵן אֹתָם":

וְהִפְשִׁיט וְנִתַּח וְנָתְנוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֵשׁ אֵין זֶה הַסֵּדֶר, שֶׁהָרָאוּי שֶׁיַּעַרְכוּ הַכֹּהֲנִים הַמַּעֲרָכָה וְאַחֲרֵי כֵן יְנַתְּחוּ הָעוֹלָה, וְכָךְ הָיָה סֵדֶר הַמַּעֲרָכָה בְּתָמִיד (יומא לג). וְכֵן מַה שֶּׁאָמַר (ויקרא א':ח') "וְעָרְכוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֵת הַנְּתָחִים אֶת הָרֹאשׁ וְאֶת הַפָּדֶר עַל הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל הָאֵשׁ" וְאַחֲרֵי כֵן "וְהַקֶּרֶב וְהַכְּרָעַיִם יִרְחַץ בַּמָּיִם" (ויקרא א':ט') אֵין הַצַּוָּאָה שֶׁיַּעֲשֶׂה כַּסֵּדֶר הַזֶּה, כִּי הָעֲרִיכָה הִיא הַקְטָרַת הַנְּתָחִים שֶׁצִּוָּה לְמַטָּה (ויקרא א':ט') "וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת הַכֹּל", וְאִם כֵּן אֵין הַסֵּדֶר שֶׁיַּעֲלֶה הַנְּתָחִים וְהָרֹאשׁ וְהַפָּדֶר עַל הָאֵשׁ שֶׁמִּבִּמְזִבֵּחַ וְאַחֲרֵי כֵן יִרְחַץ הַקֶּרֶב וְהַכְּרָעַיִם וְיַקְטִירֵם, אֲבָל תְּחִלָּה יְנַתֵּח וְיִרְחַץ וְאַחֲרֵי כֵן יַעֲלֶה הַכֹּל עַל הָאֵשׁ וְיַקְטִיר. אֲבָל עִנְיַן הַכָּתוּב שֶׁהַקְּדִים זְרִיקַת הַדָּם, לְלַמֵּד שֶׁהִיא קוֹדֶמֶת לְכָל דָּבָר, וְאַחֲרֵי כֵן צִוָּה בְּהַקְטָרַת הָאֵבָרִים, וְאָמַר שֶׁיַּפְשִׁיט וינתח [וְיִנַּתַּח] לְהַעֲרִיךְ אוֹתָם עַל הָאֵשׁ אַחֲרֵי רְחִיצַת הַקֶּרֶב וְהַכְּרָעַיִם, וְאָז יַקְטִיר הַכֹּל כְּאַחַת, וְזֶהוּ שֶׁאָמַר "אֶת הַכֹּל". וְהַכַּוָּנָה שֶׁשָּׁנָה הַכָּתוּב בָּאֵבָרִים לוֹמַר "וְעָרְכוּ עֵצִים עַל הָאֵשׁ וְהִקְטִיר", לְלַמֵּד שֶׁאַחַר שֶׁיְּסַדְּרֵם עַל הָאֵשׁ לֹא יַנִּיחֵם עַד שֶׁיִּבְעַר בָּהֶם הָאֵשׁ וְיֹאכַל אוֹתָם וְתַעֲלֶה מֵהֶם הַקְּטֹרֶת. וְכֵן מַה שֶּׁהִקְדִּים הֶפְשֵׁט וְנִתּוּחַ לְמַעֲרֶכֶת הָאֵשׁ, לְלַמֵּד שֶׁאֵין בְּעוֹלַת הַנְּדָבָה חוֹבָה לְהַקְדִּים לָהּ מַעֲרָכָה כְּעוֹלַת הַתָּמִיד שֶׁנִּצְטַוִּינוּ (ויקרא ו':ה') "וּבִעֵר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן עֵצִים בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר", וְהִיא קוֹדֶמֶת לְכָל דָּבָר הַמְּזֻבֵּחַ כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בְּמַסֶּכֶת יוֹמָא (יומא ל"ג):

פסוק ח

אֶת הַפָּדֶר תִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס (תרגום אונקלוס על ויקרא א':ח') "תַּרְבָּא", וְכֵן דִּבְרֵי כָּל הַמְפָרְשִׁים פֶּה אֶחָד. וְאֵין לַמִּלָּה חָבֵר. וּלְפִי דַּעְתִּי שֶׁאֵינֶנּוּ שֵׁם לַחֲלָבִים כֻּלָּם, רַק לַחֵלֶב הַדַּק הַפָּרוּס וּמַבְדִּיל בֵּין הַקְּרָבִים, וְהַמִּלָּה מִן הַהֲפוּכִים, פֶּדֶר - פָּרֵד, שֶׁמַּפְרִיד בֵּין הַקְּרָבִים הָעֶלְיוֹנִים לַתַּחְתּוֹנִים. וּלְכָךְ אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (יומא כו), שֶׁיְּהֵא פּוֹרֵס הַפֶּדֶר עַל בֵּית הַשְּׁחִיטָה, שֶׁזֶּהוּ דֶּרֶךְ כְּבוֹד שֶׁל מַעְלָה, שֶׁהַחֵלֶב הַהוּא רָאוּי לְפָרְסוֹ וּלְכַסּוֹת בּוֹ. וְכֵן נָהֲגוּ חֲשׁוּבֵי הָאֻמּוֹת לְפָרְסוֹ עַל הַצְּלִי. וְאִם יִהְיֶה שֵׁם לַחֲלָבִים כֻּלָּם, יִקָּרֵא הַחֵלֶב כֵּן בַּעֲבוּר שֶׁהוּא הַשֹּׁמֶן הַנִּפְרָד מִן הַבָּשָׂר, וְכֵן הוּא כִּנּוּיוֹ בְּפִי חֲכְמֵי הַטֶּבַע כַּאֲשֶׁר אַזְכִּיר (רמב"ן על ויקרא ג':ט'):

פסוק ט

עוֹלָה לְשֵׁם עוֹלָה, **אִשֶּׁה** כְּשֶׁיִּשְׁחָטֶנּוּ יְהֵא שׁוֹחֵט לְשֵׁם הָאֵשׁ, וְכָל אִשֶּׁה לְשׁוֹן אֵשׁ. **נִיחוֹחַ** נַחַת רוּחַ לְפָנַי שֶׁאָמַרְתִּי וְנַעֲשָׂה רְצוֹנִי, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא א':ט'). וְלֹא פֵּרֵשׁ הָרַב

מַהוּ לְשֵׁם הָאֵשׁ. וּבַגְּמָרָא (זבחים מו) אָמְרוּ, לְאַפּוֹקֵי כְּבָבָא דְּלָא. וּפֵרְשׁוּ בּוֹ שֶׁיִּשְׁחָטֶנּוּ עַל מְנָת לְהַעֲלוֹתוֹ עַל גַּבֵּי אֵשׁ בּוֹעֶרֶת בַּמַּעֲרָכָה, לֹא לְהַעֲלוֹת עַל גַּבֵּי גֶּחָלִים עוֹמְמוֹת שֶׁמִּתְכַּבּוֹת וְהוֹלְכוֹת. וְלִי נִרְאֶה שֶׁצָּרִיךְ לְכַוֵּן שֶׁתֹּאכְלֶנּוּ הָאֵשׁ לְנַמְרֵי, לֹא שֶׁיְּצָלֶה שָׁם מְעַט, וְהוּא מִלְּשׁוֹנָם בְּבֵן סוֹרֵר וּמוֹרֶה (סנהדרין ע), כְּבָשַׁר כִּיבָא דְּאָכְלֵי גַּנָּבֵי, וּבְמַסֶּכֶת עֲרוּבִין (כט) וְנִכְבִּיב וְנֵכוּל. וְיֵשׁ גּוֹרְסִים שָׁם (זבחים מו) לְאַפּוֹקֵי גְּבָבָא דְּלָא, שֶׁיִּתְכַּוֵּן לְהַעֲלוֹתוֹ עַל גַּבֵּי אֵשׁ שֶׁל עֵצִים, כְּדִכְתִיב "עַל הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל הָאֵשׁ", וְלֹא יַחְשֹׁב לְהַעֲלוֹתוֹ עַל גַּבֵּי אֵשׁ שֶׁל קַשׁ וְשֶׁל גְּבָבָא, כְּעִנְיַן שֶׁשָּׁנִינוּ (שבת לו), כִּירָה שֶׁהִסְּיקוּהָ בְּקַשׁ וּבִגְבָבָא. וְהִנֵּה בַּכְּתוּב הַזֶּה טַעַם הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁהֵם אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחוֹחַ לַה'. וְאָמַר הָרַב בְּמוֹרֶה הַנְּבוֹכִים (ג לב) כִּי טַעַם הַקָּרְבָּנוֹת בַּעֲבוּר שֶׁהַמִּצְרִים וְהַכַּשְׂדִּים אֲשֶׁר הָיוּ יִשְׂרָאֵל גֵּרִים וְתוֹשָׁבִים בְּאַרְצָם מֵעוֹלָם, הָיוּ עוֹבְדִים לַבָּקָר וְלַצֹּאן, כִּי הַמִּצְרִים עוֹבְדִים לַטָּלֶה וְהַכַּשְׂדִּים עוֹבְדִים לַשֵּׂדִים אֲשֶׁר יֵרָאוּ לָהֶם בְּדִמּוּת שְׂעִירִים, וְאַנְשֵׁי הוֹדוּ עַד הַיּוֹם לֹא יִשְׁחֲטוּ בָּקָר לְעוֹלָם. בַּעֲבוּר כֵּן צִוָּה לִשְׁחֹט אֵלֶּה הַשְּׁלֹשָׁה מִינִין לַשֵּׁם הַנִּכְבָּד, כְּדֵי שֶׁיִּוָּדַע כִּי הַדָּבָר שֶׁהָיוּ חוֹשְׁבִים כִּי הֵם בְּתַכְלִית הָעֲבֵרָה, הוּא אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ לַבּוֹרֵא וּבוֹ יִתְכַּפְּרוּ הָעֲוֹנוֹת, כִּי כֵן יִתְרַפְּאוּ הָאֻמּוֹנוֹת הָרָעוֹת שֶׁהֵם מְדֻיָּקִים הַנֶּפֶשׁ, כִּי כָל מַדְוֶה וְכָל חֹלִי לֹא יִתְרַפֵּא כִּי אִם בְּהֶפְכּוֹ, אֵלֶּה דְּבָרָיו וּבָהֶם הֶאֱרִיךְ. וְהִנֵּה הֵם דִּבְרֵי הֲבַאי, יְרַפְּאוּ שֶׁבֶר גָּדוֹל וְקַשְׁיָא רַבָּה עַל נְקֵלָה, יַעֲשׂוּ שֻׁלְחָן ה' מְגֹאָל, שֶׁאֵינֶנּוּ רַק לְהוֹצִיא מִלְּבָּן שֶׁל רְשָׁעִים וְטִפְּשֵׁי עוֹלָם, וְהַכָּתוּב אָמַר כִּי הֵם לֶחֶם אִשֶּׁה לְרֵיחַ נִיחוֹחַ, וְגַם כִּי לְפִי שְׁטוּתָם שֶׁל מִצְרִים לֹא תִתְרַפֵּא מַחֲלָתָם בָּזֶה אֲבָל תּוֹסִיף מַכְאוֹב, כִּי מַחְשֶׁבֶת הָרְשָׁעִים הַנִּזְכָּרִים לַעֲבֹד לְמַזָּל טָלֶה וּמַזָּל שׁוֹר שֶׁיֵּשׁ לָהֶם כֹּחַ בָּהֶם כְּפִי מַחְשַׁבְתָּם, וְלָכֵן לֹא יֹאכְלוּ אוֹתָם לִכְבוֹד כֹּחָם וְיסוֹדָם, אֲבָל אִם יִזְבְּחוּ אוֹתָם לַשֵּׁם הַנִּכְבָּד זֶה כָּבוֹד לָהֶם וּמַעֲלָה, וְהֵם עַצְמָם כָּךְ הֵם נוֹהֲגִים, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (ויקרא יז ז) "וְלֹא יִזְבְּחוּ עוֹד אֶת זִבְחֵיהֶם לַשְּׂעִירִם", וְעוֹשֵׂי הָעֵגֶל זָבְחוּ לוֹ. וְהָרַב מַזְכִּיר שֶׁהָיוּ מַקְרִיבִים לַלְּבָנָה בְּכָל רָאשֵׁי חָדְשֵׁיהֶם, וְלַשֶּׁמֶשׁ בַּעֲלוֹתָהּ בַּמַּזָּלוֹת הַיְדוּעִים לָהֶם בְּסִפְרֵיהֶם, וְיוֹתֵר תִּתְרַפֵּא הַמַּחֲלָה בְּאָכְלָנוּ מֵהֶם לְשֵׁבַע, שֶׁהוּא אָסוּר לָהֶם וּמְגֻנֶּה בְּעֵינֵיהֶם וְלֹא יַעֲשׂוּ כֵן לְעוֹלָם. וְהִנֵּה נֹחַ בְּצֵאתוֹ מִן הַתֵּבָה עִם שִׁלְשֶׁת בָּנָיו, אֵין בָּעוֹלָם כַּשְׁדִּי אוֹ מִצְרִי, הִקְרִיב קָרְבָּן וַיִּיטַב בְּעֵינֵי ה', וְאָמַר בּוֹ (בראשית ח כא) "וַיָּרַח ה' אֶת רֵיחַ הַנִּיחֹחַ", וּמִמֶּנּוּ אָמַר אֶל לִבּוֹ "לֹא אֹסִף לְקַלֵּל עוֹד אֶת הָאֲדָמָה בַּעֲבוּר הָאָדָם" (שם). "וְהֶבֶל הֵבִיא גַּם הוּא מִבְּכֹרוֹת צֹאנוֹ וּמֵחֶלְבֶהֶן וַיִּשַׁע ה' אֶל הֶבֶל וְאֶל מִנְחָתוֹ" (שם ד ד), וְלֹא הָיָה עֲדַיִן בָּעוֹלָם שֶׁמֶץ ע"ז כְּלָל. וּבִלְעָם אָמַר "אֶת שִׁבְעַת הַמִּזְבְּחוֹת עָרַכְתִּי וָאַעַל פָּר וָאַיִל בַּמִּזְבֵּחַ" (במדבר כג ד), וְאֵין דַּעְתּוֹ עַתָּה לִשְׁלֹל מִמֶּנּוּ אֱמוּנוֹת רָעוֹת וְלֹא נִצְטַוָּה בְּכָךְ, אֲבָל עָשָׂה כֵּן לְקָרְבָה אֶל הָאֱלֹהִים כְּדֵי שֶׁיָּחוּל עָלָיו הַדִּבּוּר. וּלְשׁוֹן הַקָּרְבָּנוֹת "אֶת קָרְבָּנִי לַחְמִי לְאִשַּׁי רֵיחַ נִיחֹחִי" (שם כח ב), וְחָלִילָה שֶׁלֹּא

יְהֵא בָּהֶם שׁוּם תּוֹעֶלֶת וְרָצוֹן, רַק שׁוֹלְלוּת ע"ז מִדַּעַת הַשּׁוֹטִים. וְיוֹתֵר רָאוּי לִשְׁמֹעַ הַטַּעַם שֶׁאוֹמְרִים בָּהֶם כִּי בַּעֲבוּר שֶׁמַּעֲשֵׂי בְנֵי אָדָם נִגְמָרִים בְּמַחְשָׁבָה וּבְדִבּוּר וּבְמַעֲשֶׂה, צִוָּה הַשֵּׁם כִּי כַּאֲשֶׁר יֶחֱטָא קָרְבָּן יִסְמֹךְ יָדָיו עָלָיו כְּנֶגֶד הַמַּעֲשֶׂה, וְיִתְוַדֶּה בְּפִיו כְּנֶגֶד הַדִּבּוּר, וְיִשְׁרֹף בָּאֵשׁ הַקֶּרֶב וְהַכְּלָיוֹת שֶׁהֵם כְּלֵי הַמַּחֲשָׁבָה וְהַתַּאֲוָה, וְהַכְּרָעַיִם כְּנֶגֶד יָדָיו וְרַגְלָיו שֶׁל אָדָם הָעוֹשִׂים כָּל מְלַאכְתּוֹ, וְיִזְרֹק הַדָּם עַל הַמִּזְבֵּחַ כְּנֶגֶד דָּמוֹ בְּנַפְשׁוֹ, כְּדֵי שֶׁיַּחְשֹׁב אָדָם בַּעֲשׂוֹתוֹ כָּל אֵלֶּה כִּי חָטָא לֵאלֹהָיו בְּגוּפוֹ וּבְנַפְשׁוֹ וְרָאוּי לוֹ שֶׁיִּשְׁפֵּךְ דָּמוֹ וְיִשָּׂרֵף גּוּפוֹ, לוּלֵא חֶסֶד הַבּוֹרֵא שֶׁלָּקַח מִמֶּנּוּ תְּמוּרָה וְכֹפֶר הַקָּרְבָּן הַזֶּה, שֶׁיְּהֵא דָּמוֹ תַּחַת דָּמוֹ נֶפֶשׁ תַּחַת נֶפֶשׁ, וְרָאשֵׁי אֵיבְרֵי הַקָּרְבָּן כְּנֶגֶד רָאשֵׁי אֵיבָרָיו, וְהַמָּנוֹת לְהַחֲיוֹת בָּהֶן מוֹרֵי הַתּוֹרָה שֶׁיִּתְפַּלְּלוּ עָלָיו. וְקָרְבַּן הַתָּמִיד בַּעֲבוּר שֶׁלֹּא יִנָּצְלוּ הָרַבִּים מֵחֲטוֹא תָּמִיד. וְאֵלֶּה דְּבָרִים מִתְקַבְּלִים מוֹשְׁכִים אֶת הַלֵּב כִּדְבָרֵי אַגָּדָה. וְעַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת יֵשׁ בַּקָּרְבָּנוֹת סוֹד נֶעְלָם, תִּכָּנֵס בּוֹ מִמַּה שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּסִפְרֵי (פנחס קמג) וּבְסוֹף מְנָחוֹת (קי), אָמַר שִׁמְעוֹן בֶּן עַזַּאי, בֹּא וּרְאֵה מַה כְּתִיב בְּפ' הַקָּרְבָּנוֹת, שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בָּהֶם לֹא "אֵל" וְלֹא "אֱלֹהֶיךָ" וְלֹא "אֱלֹהִים" וְלֹא "שַׁדַּי" וְלֹא "צְבָאוֹת", אֶלָּא יו"ד ה"א שֵׁם הַמְיֻחָד, שֶׁלֹּא לִתֵּן פִּתְחוֹן פֶּה לְבַעַל הַדִּין לַחְלֹק. וְשָׁמָּא תֹּאמַר לַאֲכִילָה הוּא צָרִיךְ, תַּלְמוּד לוֹמַר "אִם אֶרְעַב לֹא אֹמַר לָךְ כִּי לִי תֵבֵל וּמְלֹאָהּ" (תהלים נ יב), לֹא אָמַרְתִּי לָכֶם זִבּוּחוּ אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיֵּאָמֵר וְיֵעָשֶׂה רְצוֹנִי. וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרשה ב ה), רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "קָרְבָּן" אָמוּר בְּיוֹ"ד ה"א, שֶׁלֹּא לִתֵּן פִּתְחוֹן פֶּה לְאֶפִּיקוֹרְסִים לִרְדּוֹת. אֵלּוּ דִּבְרֵיהֶם ז"ל. וֶאֱמֶת כִּי בְּפָרָשַׁת הַקָּרְבָּנוֹת לֹא נֶאֱמַר לֹא "אֵל" וְלֹא "אֱלֹהִים", אֲבָל מָצָאנוּ "וְהַעֲלִיתָ עָלָיו עוֹלֹת לַה' אֱלֹהֶיךָ" (דברים כז ו), וּכְתִיב "לֶחֶם אֱלֹהֵיהֶם הֵם מַקְרִיבִם" (ויקרא כ"א:ו'), "וְקִדַּשְׁתּוֹ כִּי אֶת לֶחֶם אֱלֹהֶיךָ הוּא מַקְרִיב" (שם ח), וְכָתוּב בַּמִּזְמוֹר הַנִּזְכָּר "זֶבַח לֵאלֹהִים תּוֹדָה" (תהלים נ יד), וְעוֹד כָּתוּב (דהי"ב כט ו-ז) "כִּי מָעֲלוּ אֲבוֹתֵינוּ וַעֲשׂוּ הָרַע בְּעֵינֵי ה' אֱלֹהֵינוּ גַּם סָגְרוּ דַּלְתוֹת הָאוּלָם וַיְכַבּוּ אֶת הַנֵּרוֹת וּקְטֹרֶת לֹא הִקְטִירוּ וְעֹלָה לֹא הֶעֱלוּ בַּקֹּדֶשׁ לֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל". אֲבָל הָעִנְיָן כֻּלּוֹ מְבֹאָר בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כח ב) "אֶת קָרְבָּנִי לַחְמִי לְאִשַּׁי", וְאָמַר (ויקרא ג׳:י"א) "לֶחֶם אִשֶּׁה", שֶׁהֵם לֶחֶם לְאִשֶּׁה וּמִמֶּנּוּ לְאִשִּׁים, וְ"אִשֶּׁה" לְשׁוֹן אֵשׁ. וְאָמַר ר"א (אבן עזרא על ויקרא א׳:ט') "אִשֶּׁה" שֵׁם הַתֹּאַר, וְטַעְמוֹ קָרְבַּן אֵשׁ, וְהוּא תֹּאַר לְמִלַּת "הַכֹּל", וּבַמְּנָחָה שֶׁאָמַר (ויקרא ב׳:ב') "וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת אַזְכָּרָתָהּ אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחוֹחַ לַה'" יִהְיֶה תֹּאַר לַקֶּמֶץ. וְאֵינוֹ כֵן, אֲבָל "אִשֶּׁה" שֵׁם, כְּמוֹ אֵשׁ, וְ"עוֹלָה אִשֶּׁה" כְּמוֹ עוֹלַת אֵשׁ רֵיחַ נִיחוֹחַ לַה', וְכֵן כֻּלָּם, כִּי טַעְמָם כְּמוֹ "לֶחֶם אִשֶּׁה" (להלן ג יא טז). אֲבָל לֹא אָמַר אֵשׁ וְאָמַר אִשֶּׁה כְּמַשְׁמָעוֹ כַּאֲשֶׁר הֶרְאָה אֹתְךָ בָּהָר בְּמַתַּן תּוֹרָה. וְהִנֵּה הַקָּרְבָּן בְּמִדַּת הַדִּין, וְהַזְּבִיחָה לְשֵׁם ה' לְבַדּוֹ, שֶׁלֹּא יִתְכַּוֵּן לְדָבָר אַחֵר בָּעוֹלָם רַק לְשֵׁם ה' לְבַדּוֹ. וְזֶה טַעַם "עוֹלָה הוּא אִשֶּׁה", וּלְכָךְ אָמַר

הַכָּתוּב (ויקרא כ"א:ו') "כִּי אֶת אִשֵּׁי ה' לֶחֶם אֱלֹהֵיהֶם הֵם מַקְרִיבִם וְהָיוּ קֹדֶשׁ", כִּי לְאִשֵּׁי ה' קָרְבַּן אֱלֹהִים. וּלְכָךְ אָמְרוּ שֶׁלֹּא הִזְכִּיר בַּצַּוָּאוֹת שֶׁל קָרְבָּנוֹת לֹא "אֵל" וְלֹא "אֱלֹהִים" אֶלָּא "אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחוֹחַ לַה'" כִּי הַכַּוָּנָה לַה' לְבַדּוֹ תִּהְיֶה, לֹא יְכַוֵּן הַמַּקְרִיב וְלֹא יַעֲלֶה בְּמַחְשַׁבְתּוֹ רַק לַשֵּׁם הַמְיֻחָד. וְהוּא מַאֲמַר הַחֲכָמִים (סנהדרין ס), רִיקֵן כָּל הָעֲבוֹדוֹת כֻּלָּן לַשֵּׁם הַמְיֻחָד. וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים (סוף פרק ו), "לַה'" לְשֵׁם מִי שֶׁעָשָׂה אֶת הָעוֹלָם. וְהוּא מַה שֶּׁאָמַר הַמִּזְמוֹר "זְבַח לֵאלֹהִים תּוֹדָה וְשַׁלֵּם לְעֶלְיוֹן נְדָרֶיךָ" (תהלים נ יד) "כִּי ה' עֶלְיוֹן נוֹרָא מֶלֶךְ גָּדוֹל עַל כָּל הָאָרֶץ" (שם מז ג), וְאֵין נוֹדְרִין אֶלָּא לִשְׁמוֹ הַמְיֻחָד, וְהוּא מַה שֶּׁאָמַר "אֱלֹהִים אֱלֹהֶיךָ אָנֹכִי לֹא עַל זְבָחֶיךָ אוֹכִיחֶךָ" (תהלים נ ז ח), כַּאֲשֶׁר אָמַר "אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ" (שמות כ ב). וְזֶה טַעַם הַמִּזְמוֹר כֻּלּוֹ, שֶׁאָמַר "אֵל אֱלֹהִים ה' דִּבֶּר וַיִּקְרָא אֶרֶץ" וְגוֹ' (תהלים נ א), שֶׁהִזְכִּיר שֵׁם מָלֵא עַל עוֹלָם מָלֵא, וְהִזְכִּיר בָּהֶם הַקָּרְבָּנוֹת, וְהוּא שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיהו ס ז) "יַעֲלוּ עַל רָצוֹן מִזְבְּחִי וּבֵית תִּפְאַרְתִּי אֶפְאֵר", לֵאמֹר שֶׁיִּהְיוּ הַקָּרְבָּנוֹת עַל הָרָצוֹן שֶׁהוּא מִזְבְּחוֹ וּבֵית תִּפְאַרְתּוֹ יְפָאֵר בַּעֲלוֹתָם לְרֵיחַ נִיחוֹחַ. וְהִנֵּה "נִיחוֹחַ" מִן "נָחָה רוּחַ אֱלֹהֵינוּ עַל אֱלִישָׁע" (מלכים ב ב טו), "וַתָּנַח עֲלֵיהֶם הָרוּחַ" (במדבר יא כו), וְכָל קָרְבַּן לְשׁוֹן קְרִיבָה וְאַחְדוּת, וּלְכָךְ אָמַר "וְעֹלָה לֹא הֶעֱלוּ בַקֹּדֶשׁ לֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל" כִּי הָעוֹלָה בַּקֹּדֶשׁ תִּהְיֶה לֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל. וְהַמַּלְאָךְ לְמֵד לְמָנוֹחַ עִנְיַן הַקָּרְבָּנוֹת. אָמַר "אִם תַּעְצְרֵנִי לֹא אֹכַל בְּלַחְמֶךָ" (שופטים יג טז), שֶׁאִם יַעֲשֶׂה לוֹ לֶחֶם לֹא יְקַבֵּל מִמֶּנּוּ, כִּי הוּא פִּגּוּל וְזֶבַח תּוֹעֵבָה לַשֵּׁם, אֲבָל אִם תַּעֲשֶׂה עוֹלָה לַה' לְבַדּוֹ תַּעֲלֶנָּה, וְתִהְיֶה לְרָצוֹן עַל אִשֶּׁה ה'. וְאָז עָלָה בְלַהַב הַמִּזְבֵּחַ. וְהִנֵּה הָעִנְיָן מְפֹרָשׁ וּמְבֹאָר, וַה' הַטּוֹב יְכַפֵּר בְּעַד:

פסוק י

וְאִם מִן הַצֹּאן קָרְבָּנוֹ הַפָּרָשָׁה הַזּוֹ (פסוקים י-יג) בְּעוֹלַת הַצֹּאן וְדִינָהּ כְּדִין עוֹלַת הַבָּקָר בְּכָל מַעֲשֶׂה, וּלְכָךְ קִצֵּר בְּכָאן וְלֹא הִזְכִּיר "וְסָמַךְ וְנִרְצָה". וְהוֹסִיף לוֹמַר "עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ צָפֹנָה לִפְנֵי ה'" (ויקרא א':י"א) לְבָאֵר כִּי לִפְנֵי ה' שֶׁכָּתוּב בְּבֶן הַבָּקָר (ויקרא א':ה') הוּא יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ בַּצָּפוֹן, וּפִרוּשׁ "יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ" - צְדוֹ, וְהוּא בַּצָּפוֹן, לְמַד כִּי כֶּבֶשׂ הַמִּזְבֵּחַ בַּדָּרוֹם וְשָׁם פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן "לִפְנֵי ה' אֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ" (ויקרא ו':ז'). וְטַעַם הַשְׁחִיטָה שֶׁהִיא בַּצָּפוֹן כְּבָר פֵּרַשְׁתִּי. וְאָמַר סְתָם "עַל הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב" כִּי הוּא הַמִּזְבֵּחַ הַנִּזְכָּר (ויקרא א':ה') אֲשֶׁר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד. וְלֹא הִזְכִּיר "וְהִפְשִׁיט", שֶׁכְּבָר הֻזְכַּר (ויקרא א':ו'). וְאָמַר "וְעָרַךְ הַכֹּהֵן אֹתָם" לְלַמֵּד כִּי דַּי בְּכֹהֵן אֶחָד כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי (רמב"ן על ויקרא א':ו'), כִּי הַפָּרָשִׁיּוֹת לְמֵדוֹת זוֹ מִזּוֹ, מַה שֶּׁיְּחַסֵּר בְּאַחַת יְבֹאַר בָּאַחֶרֶת:

פסוק יד

מִן הַתֹּרִים אוֹ מִן בְּנֵי הַיּוֹנָה בְּחַר הַכָּתוּב בִּשְׁנֵי הַמִּינִים הָאֵלֶּה בִּשְׁבִיל שֶׁהֵן מְצוּיִין וּקְרוֹבִים לְהִתְפֶּשׂ יוֹתֵר, כַּאֲשֶׁר הִזְכִּירוּ רַבּוֹתֵינוּ (ויקרא רבה כז ו), "שֶׁה כְשֶׂבִים וְשֶׂה עִזִּים", שֶׁיַּקְרִיב מִן הַגְּדֹלִים עַל אֲבוֹסוֹ וְלֹא יִצְטָרֵךְ לְשֵׂאת כֵּלָיו תְּלָיוֹ וְקַשְׁתּוֹ לְצוּד צַיִד לְהָבִיא. אֲבָל רָצָה בַּתּוֹרִים הַגְּדוֹלִים בַּעֲבוּר פְּרִישׁוּתָן וְהִדָּבְקָם, כַּיָּדוּעַ מֵהֶם שֶׁכֵּיוָן שֶׁאָבַד בָּן זוּגוֹ לֹא יִדְבַּק בְּאַחֵר לְעוֹלָם, וְכֵן יִשְׂרָאֵל דְּבוּקִים בַּה' אֱלֹהֵיהֶם וְלֹא יִדְבְּקוּ בְּאֵל אַחֵר לְעוֹלָם. אֲבָל הַיּוֹנִים קַנָּאִים מְאֹד, וּבְקִנְאָתָם יִתְפָּרְדוּ וַיֵּחָלְיפוּ, עַל כֵּן לֹא בָּחַר בָּהֶם אֶלָּא הַקְּטַנִּים קֹדֶם שֶׁיִּזְדַּוְּגוּ, כִּי הַיּוֹנָה בְּקַטְנוּתָהּ אַז תּוֹפֶסֶת אַהֲבָה בְּקֵן גְּדוֹלֶיהָ יוֹתֵר מִשְּׁאָר הָעוֹפוֹת. וְהִזְכִּירוּ רַבּוֹתֵינוּ כִּי כָּל הָעוֹפוֹת אִם יִגַּע אָדָם בַּקֵּן שֶׁלָּהֶם לָקַחַת מִשָּׁם אֶפְרוֹחִים אוֹ בֵּיצִים יַעַזְבוּהוּ וְלֹא יְקַנְּנוּ בּוֹ לְעוֹלָם, וְהַיּוֹנָה לֹא תַּעַזְבֶנּוּ בְּשׁוּם עִנְיָן, וְכֵן יִשְׂרָאֵל לֹא יַחֲלִיפוּ בּוֹרְאָם וְתוֹרָתוֹ לְעוֹלָם, אֶלָּא אוֹ יְהוּדִי אוֹ צָלוּב (שמות רבה מב ט). וְלֹא בָּחַר בַּתַּרְנְגוֹלִים לְזִמַּת זְנוּתָם. וְהָרַב אָמַר בְּמוֹרֶה הַנְּבֻכִים (ג מו) כִּי הַטַּעַם בְּהַקְרָבַת גְּדוֹלֵי הַתּוֹרִים וְאֶפְרוֹחֵי הַיּוֹנִים כִּי הוּא הַטּוֹב שֶׁבָּהֶם, מִפְּנֵי שֶׁהַגָּדוֹל בַּיּוֹנִים אֵין עֲרֻבוּת בּוֹ. וְאֵין זֶה אֱמֶת, כִּי קְטַנֵּי הַיּוֹנִים כְּמַעַט שֶׁאֵין רְאוּיִין לַאֲכִילָה מִפְּנֵי רֹטְבָא עוֹדְפָנִית שֶׁבָּהֶם, אֲבָל אִם נָחוּשׁ לְטִבְעָם בַּאֲכִילָה יִתָּכֵן שֶׁנִּבְחֲרוּ לְסִגְלָתָם כִּי הַתּוֹרִים סְגֻלָּתָם חִבּוּד הַשֵּׂכֶל, וְאֶפְרוֹחֵי הַיּוֹנִים סְגֻלָּתָם לְתוֹעֶלֶת גְּדוֹלָה בְּמֶבֶטְלֵי הָאֵיבָרִים כְּפַלְגָּס וְכַיּוֹצֵא בּוֹ:

פסוק טו

וְהִקְרִיבוֹ הַכֹּהֵן אֶל הַמִּזְבֵּחַ הַהַקְרָבָה הַזּוֹ הִיא הָעֲלָאָה שֶׁיַּעֲלֶה הָעוֹף אֶל הַמִּזְבֵּחַ וְשָׁם יִמָּלֵק אוֹתוֹ, שֶׁהַמְּלִיקָה אֵינָהּ אֶלָּא בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ. וּמִפְּנֵי זֶה דָּרְשׁוּ (זבחים סה), "הַכֹּהֵן" - וְכִי עוֹלָה עַל הַלֵּב שֶׁהַזָּר קָרֵב לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ, אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "הַכֹּהֵן וּמָלַק", מְלַמֵּד שֶׁלֹּא תְהֵא הַמְּלִיקָה אֶלָּא בְּעַצְמוֹ שֶׁל כֹּהֵן. **וּמָלַק וְהִקְטִיר וְנִמְצָה** אֶפְשָׁר לוֹמַר כֵּן, מֵאַחַר שֶׁהוּא מַקְטִיר הוּא מוֹצֶה, אֶלָּא מַה הַקְּטָרָה הָרֹאשׁ בְּעַצְמוֹ וְהַגּוּף בְּעַצְמוֹ אַף מְלִיקָה הָרֹאשׁ בְּעַצְמוֹ וְהַגּוּף בְּעַצְמוֹ. וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא מְסֹרָס הוּא, וּמָלַק וְהִקְטִיר וְקֹדֶם הַקְּטָרָה וְנִמְצָה דָּמוֹ כְּבָר, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא א':ט"ו). וְלֹא יִתָּכֵן לוֹמַר שֶׁיִּמְלֹק אֶת הָרֹאשׁ וְיַקְטִירֶנּוּ וְאַחֲרֵי כֵן וְנִמְצָה דַּם הַגּוּף עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ וְהִקְטִיר אוֹתוֹ, לְפִי שֶׁאֵין אֲבָרִים קְרֵבִין לְעוֹלָם בְּשׁוּם קָרְבָּן אֶלָּא לְאַחַר הִרְצָאַת דָּמִים, כִּי הַדָּם הוּא בַּנֶּפֶשׁ יְכַפֵּר בְּכָל הַקָּרְבָּנוֹת. וּלְפִיכָךְ דָּרְשׁוּ כֵן, שֶׁלֹּא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לְהַקִּישׁ מְלִיקָה לְהַקְטָרָה, שֶׁיְּהֵא בִּשְׁנֵיהֶם הָרֹאשׁ בְּעַצְמוֹ וְהַגּוּף בְּעַצְמוֹ. אֲבָל פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא, וּמָלַק אֶת רֹאשׁוֹ לְהַקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה, יְלַמֵּד עַל הַמְּלִיקָה שֶׁתִּהְיֶה לְהַקְטִיר הָרֹאשׁ כַּאֲשֶׁר יַקְטִיר הַגּוּף, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (ויקרא א':י"ז) "וְהִקְטִיר אוֹתוֹ הַכֹּהֵן", כִּי דֶּרֶךְ הַכָּתוּב בְּכָל הַקָּרְבָּנוֹת לוֹמַר כֵּן כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי (רמב"ן על ויקרא א':ו')

בְּנִתְחֵי הָעוֹלָה. אֲבָל אָמַר בְּכָאן (ויקרא א':י"ז) "וְהִקְטִיר אוֹתוֹ הַכֹּהֵן" וְלֹא אָמַר וְהִקְטִיר אֶת הַכֹּל, כִּי שְׁתֵּי הַקְּטָרוֹת הֵן, יַקְטִיר הָרֹאשׁ וְיָסִיר הַמֶּרְאָה וְשִׁסַּע אוֹתוֹ וְיַקְטִיר הַגּוּף, כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ בִּזְבָחִים (שם):

פסוק טז

וְהֵסִיר אֶת מַרְאָתוֹ בְּנֹצָתָהּ מְקוֹם הָרְעִי, זֶה הַזָּפֶק. **בְּנֹוצָתָהּ** עִם בְּנֵי מֵעֶיהָ. וְנוֹצָה לְשׁוֹן דָּבָר מָאוּס, וְכֵן "כִּי נָצוּ גַּם נָעוּ" (איכה ד טו), וְזֶהוּ שֶׁתִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס (תרגום אונקלוס על ויקרא א':ט"ז) "בְּאָכְלֵהּ". וְזֶהוּ מִדְרָשׁוֹ שֶׁל אַבָּא יוֹסֵי בֶּן חָנָן (תורת כהנים פרשה ז ט) שֶׁאָמַר נוֹטֵל אֶת הַקֶּרְקֶבֶן עִמּוֹ. וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ (זבחים סה), קוֹדֵר אֶת הַזָּפֶק בְּסַכִּין כְּעֵין אֲרֻבָּה וְנוֹטְלוֹ עִם הַנּוֹצָה, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא א':ט"ז). וְאֵינָנוּ נָכוֹן, שֶׁאֵין נוֹצָה בְּשׁוּם מָקוֹם אֶלָּא נוֹצָה מַמָּשׁ, וְכֵן "כִּי נָצוּ גַּם נָעוּ" יֹאמַר שֶׁהֶעֱלוּ נוֹצָה לְעוֹפֶף מִמְּקוֹמָם אֶל הַגּוּלָה, וְגַם יָנוּעוּ שָׁם שֶׁלֹּא מָצְאוּ מָנוֹחַ. וְכָמוֹהוּ "כִּי נָצָא תֵּצֵא" (ירמיהו מח ט). וְהַמִּתְרַגֵּם הֵירוּשַׁלְמִי אָמַר בּוֹ "אֲרֵי יִתְקוֹטְטוּ אַף יַטְלְטְלוּ", עֲשָׂאוֹ מִן "כִּי יִנָּצוּ אֲנָשִׁים" (דברים כה יא), יֹאמַר כִּי הֵם נִצִּים בְּכָל הָעַמִּים וְנוֹדְדִים מֵהֶם וְלֹא יוֹסִיפוּ לָגוּר בְּתוֹכָם, וְיָפֶה פֵּרֵשׁ. אֲבָל לְשׁוֹן נוֹצָה לֹא יִמְצֵא כְּדִבְרֵי הָרַב. וּמִדְרָשׁוֹ שֶׁל אַבָּא יוֹסֵי שֶׁהִצְרִיךְ לִטֹּל אַף הַקֶּרְקֶבֶן עִמָּהּ, מִפְּנֵי שֶׁהַזָּפֶק וְהַוֶּשֶׁט עִם הַקֶּרְקֶבֶן כְּלֵי הַמַּאֲכָל הַכֹּל בְּכְלַל מֶרְאָתוֹ, כִּי בַּקֶּרְקֶבֶן יַעֲשֶׂה הָרְעִי, וְלֹא חָלַק אַבָּא יוֹסֵי כְּלָל עַל מַה שֶׁאָמַר תַּנָּא קַמָּא יִטְלֶנּוּ עִם הַנּוֹצָה, שֶׁהֲרֵי שָׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה בְּמַסֶּכֶת זְבָחִים פֶּרֶק שִׁשִּׁי (זבחים נד), בָּא לוֹ לַגּוּף וְהֵסִיר אֶת הַמֶּרְאָה וְאֶת הַנּוֹצָה וְאֶת בְּנֵי מֵעַיִם הַיּוֹצְאִים עִמָּהּ וְהִשְׁלִיכָם לְבֵית הַדֶּשֶׁן, וּמִשְׁנָה זוֹ מִשְׁנַת אַבָּא יוֹסֵי הִיא, וְקָתָנֵי נוֹצָה. וְדַעַת אוּנְקְלוֹס כְּדַעַת חֲכָמִים, שֶׁאֵינוֹ מֵסִיר רַק הַזָּפֶק בְּנוֹצָתוֹ עִם הָאֹכֶל הַכָּנוּס בּוֹ שֶׁהוּא הַמֶּרְאָה, וּלְפִי שֶׁהַכֹּהֵן תּוֹפֵס בַּזָּפֶק וּמֵסִיר בּוֹ אֶת הַמֶּרְאָה אָמַר "יָת זְפָקֵיהּ בְּאָכְלֵהּ", כְּאִלּוּ הוּא אָכְלֵהּ בִּזְפָקֵיהּ, כִּי "אָכְלֵהּ" תַּרְגּוּם "מַרְאָתוֹ", וּ"זְפָקֵיהּ" תַּרְגּוּם "נוֹצָתָהּ", שֶׁהַכָּתוּב אָמַר שֶׁיָּסִיר הַמֶּרְאָה, שֶׁהוּא הָאֹכֶל, בְּנוֹצָתָהּ שֶׁעָלֶיהָ, שֶׁנּוֹטֵל הַזָּפֶק בְּעוֹרוֹ וּבְנוֹצָה שֶׁעָלָיו. וְכָךְ אָמַר אוּנְקְלוֹס (שמות כג כא) "אֲרֵי בִּשְׁמִי מֵימְרֵהּ", וּכְפִי הָעִבְרִי יֹאמַר "אֲרֵי שְׁמִי בְּמֵימְרֵהּ", אֲבָל הַפֵּךְ תַּרְגּוּמוֹ לְצֹרֶךְ דָּבָר שֶׁיְּדַע בּוֹ. וְתִרְגֵּם "וְאֵת שְׁתֵּי קְצוֹת שְׁתֵּי הָעֲבֹתֹת" (שם כח כה) כֵּן בְּהִפּוּךְ "וְיָת תַּרְתֵּין גְּדִילָן דְּעַל תְּרִין סְטָרוֹהִי", וְכֵן רַבִּים:

פסוק יז

בִּכְנָפָיו עִם כְּנָפָיו, אֵינוֹ צָרִיךְ לְמָרֹט כַּנְפֵי נוֹצָתוֹ. "כְּנָפָיו", נוֹצָה מַמָּשׁ, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא א':י"ז). וְאֵינָנוּ נָכוֹן, שֶׁאִם כֵּן לֹא יַזְכִּיר הַכָּתוּב מֵאַי זֶה מָקוֹם יְשַׁסַּע אוֹתוֹ, אִם מִלְּפָנָיו אוֹ מִגַּבּוֹ. אֲבָל פֵּרוּשׁוֹ וְשִׁסַּע אוֹתוֹ בִּמְקוֹם כְּנָפָיו, כִּי הַבֵּי"ת בֵּי"ת הַכְּלִי, כְּאָמְרָךְ

בָּאָרוֹן בַּבַּיִת אוֹ בַּמִּשְׁדֶּה. וְאֵין "כְּנָפָיו" נוֹצָה, אֲבָל הוּא כְּכָל הַכְּנָפִים שֶׁבַּכָּתוּב, "כֹּל צִפּוֹר כָּל כָּנָף" (בראשית ז יד), "יִפְרֹשׂ כְּנָפָיו לְתֵימָן" (איוב לט כו), וְכֵן "בִּכְנַף מְעִילוֹ" (שמואל א טו כז). וְ"נוֹצָה" הוּא הַשֵּׂעָר אֲשֶׁר עַל גּוּף הָעוֹפוֹת, כְּעִנְיַן שֶׁכָּתוּב (יחזקאל יז ג) "הַנֶּשֶׁר הַגָּדוֹל גְּדוֹל הַכְּנָפַיִם אֶרֶךְ הָאֵבֶר מָלֵא הַנּוֹצָה", וְכֵן שָׁנִינוּ (טהרות א ג) הַכְּנָפַיִם וְהַנּוֹצָה טְמֵאוֹת וּמְטַמְּאוֹת וּמִצְטָרְפוֹת, וְאָמְרוּ (תורת כהנים אחרי פרק יב ב), פָּרָט לַחַרְטוֹם וְלַצַּפְרָנַיִם וְלַכְּנָפַיִם וְלַנּוֹצָה:

פרק ב

פסוק א

וְיָצַק וְנָתַן וֶהֱבִיאָהּ מִלְּמַד שֶׁיְּצִיקָה וּבְלִילָה כְּשֵׁרָה בְּזָר. **הַכֹּהֲנִים וְקָמַץ** מִקְמִיצָה וְאֵילְךְ מִצְוַת כְּהֻנָּה, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא ב׳:א׳). וְצָרִיךְ שֶׁנִּבְאַר שֶׁאֵין מִצְוַת כְּהֻנָּה מַתְחֶלֶת בַּקְּמִיצָה, שֶׁהֲרֵי הַגָּשָׁה קוֹדֶמֶת לַקְּמִיצָה וְהִיא פְּסוּלָה בְּזָר, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (ויקרא ב׳:ח׳) "וְהִקְרִיבָהּ אֶל הַכֹּהֵן וְהִגִּישָׁהּ אֶל הַמִּזְבֵּחַ", וְאח"כ "וְהֵרִים הַכֹּהֵן אֶת אַזְכָּרָתָהּ" (ויקרא ב׳:ט׳), שֶׁהוּא הַקֶּמֶץ, שֶׁהֲרֵי הַכֹּהֵן הוּא מַגִּישָׁהּ אֶל הַמִּזְבֵּחַ לְקֶרֶן מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית ואח"כ קוֹמֵץ. וְכָךְ שָׁנִינוּ (קידושין לו), הַסְּמִיכוֹת וְהַתְּנוּפוֹת וְהַהַגָּשׁוֹת וְהַקְּמִיצוֹת נוֹהֲגוֹת בָּאֲנָשִׁים וְאֵין נוֹהֲגוֹת בַּנָּשִׁים. וְאָמְרוּ, הַגָּשׁוֹת דִּכְתִיב "זֹאת תּוֹרַת הַמִּנְחָה הַקָּרֵב אֹתָהּ בְּנֵי אַהֲרֹן" (ויקרא ו׳:ז׳) וְלֹא בְּנוֹת אַהֲרֹן. א"כ הַהַגָּשָׁה בִּבְנֵי אַהֲרֹן הִיא. אֲבָל מָה שֶׁאָמְרוּ (מנחות ט) "מִקְמִיצָה וְאֵילְךְ מִצְוַת כְּהֻנָּה" כַּוָּנָתָם כִּי מִקְמִיצָה זוֹ הַכְּתוּבָה בַּפָּסוּק הַזֶּה וְאֵילְךְ מִצְוַת כְּהֻנָּה, לֹא בַּדְּבָרִים שֶׁהִקְדִּים הַכָּתוּב בְּכָאן לַקְּמִיצָה, שֶׁהֲרֵי בְּפָרָשָׁה זוֹ הִזְכִּיר יְצִיקָה וּנְתִינַת לְבוֹנָה וַהֲבָאָה אֶל הַכֹּהֵן וּקְמִיצָה, וְלֹא הֻזְכְּרָה כָּאן הַגָּשָׁה אֶל הַמִּזְבֵּחַ, נִמְצָא שֶׁכָּל הָאֲמוּרִין כָּאן קֹדֶם קְמִיצָה כְּשֵׁרִין בְּזָר, שֶׁהֵם יְצִיקָה וּבְלִילָה וַהֲבָאָה:

פסוק יא

כָּל הַמִּנְחָה אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לַה' לֹא תֵעָשֶׂה חָמֵץ אָסַר לְהָבִיא הַמִּנְחָה חָמֵץ, וְאַחַר כָּךְ אָמַר "לֹא תַקְטִירוּ מִמֶּנּוּ", לֶאֱסֹר שֶׁלֹּא יַחְמִיץ הַקֶּמֶץ וְיַקְטִירֶנּוּ וְיִכָּנֵס בִּכְלַל "לֹא תַקְטִירוּ מִמֶּנּוּ אִשֶּׁה". כָּל הַקְּטָרָה לְשׁוֹן קְטֹרֶת הַסַּמִּים, שֶׁהַפַּטְמִין אוֹמְרִים יָפֶה הָיָה הַדָּבָשׁ לַקְּטֹרֶת אֶלָּא שֶׁאָסְרָתְהוּ הַתּוֹרָה (תורת כהנים פרשה יב ד). וְאָמַר "מִמֶּנּוּ" לֶאֱסֹר מִקְצָתוֹ, כְּלוֹמַר חֲצִי קֶמֶץ, וְכֵן עַל עֵרוּבוֹ לוֹקֶה מֵרִבּוּי הַכָּתוּב שֶׁאָמַר "כִּי כָל שְׂאֹר וְכָל דְּבַשׁ" כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בְּמִנָחוֹת (נח) וּבְפִסְחִים (מג). וְטַעַם הַכָּתוּב שֶׁיְּזַכִּיר "מִנְחָה הִיא" (פסוק ו טו) וְיִכְתֹּב "הוּא", וְכֵן בְּכָל מָקוֹם מְפָרֶשֶׁת "הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ מַלְאָךְ" (שמות כג כ), וְכֵן "הָאִשָּׁה הַהִוא" (במדבר ה לא דברים יז ה) בַּעֲבוּר שֶׁהַנִּקְבָה בִּכְלַל הַזָּכָר בְּכֹחַ. וְטַעַם

הַשְּׁאוֹר וְהַדְּבַשׁ שֶׁהוּא כְּדִבְרֵי הָרַב בְּמוֹרֶה הַנְּבֻכִים (ג מו), אָמַר שֶׁמָּצָא בְּסִפְרֵיהֶם שֶׁהַמִּנְהָג הָיָה לְעוֹבְדֵי ע"ז לְהַקְרִיב כָּל מִנְחָתָם חָמֵץ וּלְעָרֵב הַדְּבַשׁ בְּכָל קָרְבְּנֵיהֶם, וְלָכֵן אֲסָרָם לַגָּבוֹהַּ. וְכָזֶה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (ספרי שופטים קמו) בַּמַּצֵּבָה, שֶׁהָיְתָה נִבְחֶרֶת בִּימֵי הָאָבוֹת וְאַחַר כָּךְ שְׂנֵאָהּ הַשֵּׁם מִפְּנֵי שֶׁעָשָׂאוּהָ חוֹק לַע"ז, כְּמוֹ שֶׁאָמַר "אֲשֶׁר שָׂנֵא ה' אֱלֹהֶיךָ" (דברים טז כב). וּבְטַעַם הַמֶּלַח אָמַר גַּם כֵּן בַּעֲבוּר שֶׁהֵם יִמְאֲסוּ אוֹתוֹ וְלֹא יַקְרִיבוּהוּ כְּלָל. וְיִתָּכֵן מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ דֶּרֶךְ כָּבוֹד לְהְיוֹת לֶחֶם הַשֵּׁם תָּפֵל מִבְּלִי מֶלַח, כְּטַעַם "הַקְרִיבֵהוּ נָא לְפֶחָתֶךָ" (מלאכי א ח), וּלְפִיכָךְ מִעֲטוּ הָעֹצִים וְהַדָּם שֶׁאֵין טְעוּנִים מֶלַח (מנחות כ), אוֹ שֶׁיֵּשׁ בְּכָל אֱלֹה סוֹד נֶעְלָם מִמֶּנּוּ. וְאָמַר הַכָּתוּב בִּשְׁאוֹר וּדְבַשׁ לְשׁוֹן רַבִּים, כִּי עִם אַהֲרֹן וּבָנָיו יְדַבֵּר, וְחָזַר וְאָמַר "וְכָל קָרְבַּן מִנְחָתְךָ בַּמֶּלַח תִּמְלָח", כִּי יַחְזֹר אֶל מֵבִיא הַמִּנְחָה שֶׁאָמַר בּוֹ בְּתְחִלַּת הַפָּרָשָׁה (ויקרא ב:ז') "וְאִם מִנְחַת מַרְחֶשֶׁת קָרְבָּנֶךָ". וְהַטַּעַם כִּי הַמְּלִיחָה כְּשָׂרָה בְּזָר, כְּמוֹ יְצִיקָה וּבְלִילָה. וְטַעַם "עַל כָּל קָרְבָּנְךָ" עַל כָּל קָרְבְּנוֹתֶיךָ, שֶׁכָּל הַקָּרְבָּנוֹת טְעוּנִין מֶלַח כְּמוֹ הַמִּנְחָה:

פסוק יג

וְלֹא תַשְׁבִּית מֶלַח בְּרִית אֱלֹהֶיךָ שֶׁהַבְּרִית כְּרוּתָה לַמֶּלַח מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית שֶׁהֻבְטְחוּ הַמַּיִם הַתַּחְתּוֹנִים לִקְרַב בְּמִזְבֵּחַ בַּמֶּלַח וְנִסּוּךְ הַמַּיִם בֶּחָג, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא ב:י"ג). וּמִדְרַשׁ חֲכָמִים הוּא. וְר"א אָמַר (אבן עזרא על ויקרא ב:י"ג) עַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט הִכְנַסְתִּיךְ בִּבְרִית וְהִשְׁבַּעְתִּיךְ שֶׁלֹּא תַקְרִיב תָּפֵל וְלֹא יֵאָכֵל, כִּי הוּא דֶּרֶךְ בְּזָיוֹן. וּבַעֲבוּר שֶׁהוּא בְּרִית בַּקָּרְבָּנוֹת יַעֲשֶׂה הַכָּתוּב זֹאת הַבְּרִית אָב לְכָל הַבְּרִיתוֹת, וְיֹאמַר בְּמַתְּנוֹת כְּהֻנָּה (במדבר יח יט) וּבְמַלְכוּת דָּוִד (דהי"ב יג ה) "בְּרִית מֶלַח" כִּי הוּא קַיָּם כִּבְרִית הַמֶּלַח בַּקָּרְבָּנוֹת. אֲבָל ר' אַבְרָהָם פֵּרֵשׁ שָׁם בְּרִית כְּרוּתָה, מִגִּזְרַת "אֶרֶץ מְלֵחָה" (ירמיהו יז ו), וּמְקוֹם הַמֶּלַח נִכְרָת. וְאֵין טַעַם לִדְבָרָיו. וּמִפְּנֵי שֶׁאָמַר בְּכָאן "בְּרִית אֱלֹהֶיךָ" וְלֹא אָמַר "בְּרִית ה'" כִּלְשׁוֹן הַפָּרָשָׁה וּכְדֶרֶךְ כָּל הַקָּרְבָּנוֹת, אוֹ שֶׁיֹּאמַר "בְּרִית ה' אֱלֹהֶיךָ", אֲנִי סוֹבֵר בּוֹ עִנְיָן שֶׁהַמֶּלַח - מַיִם וּבְכֹחַ הַשֶּׁמֶשׁ הַבָּא בָּהֶם יֵעָשׂוּ מֶלַח, וְהַמַּיִם בְּתוֹלְדֹתָם יָרְווּ הָאָרֶץ וְיוֹלִידוּ וְיַצְמִיחוּ, וְאַחֲרֵי הֱיוֹתָם מֶלַח יַכְרִיתוּ כָּל מָקוֹם וְיִשְׁרְפוּ, לֹא תִזָּרַע וְלֹא תַצְמַח. וְהִנֵּה הַבְּרִית כְּלוּלָה מִכָּל הַמִּדּוֹת, וְהַמַּיִם וְהָאֵשׁ בָּאִים בָּהּ, וְעָדֶיהָ תֵּאתֶה וּבָאָה הַמַּמְשָׁלָה הָרִאשׁוֹנָה מַמְלֶכֶת הַשֵּׁם כַּמֶּלַח שֶׁיִּתֵּן טַעַם בְּכָל הַמַּאֲכָלִים, וּתְקַיֵּם וְתַכְרִית בַּמְלִיחוּתָהּ, וְהִנֵּה הַמֶּלַח כַּבְּרִית. וְלָכֵן אָמַר הַכָּתוּב (דהי"ב יג ה) "הֲלֹא לָכֶם לָדַעַת כִּי ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל נָתַן מַמְלָכָה לְדָוִד עַל יִשְׂרָאֵל לְעוֹלָם לוֹ וּלְבָנָיו בְּרִית מֶלַח עוֹלָם", כִּי הוּא גַּם כֵּן מִדָּתוֹ שֶׁל דָּוִד, וְלָכֵן אָמַר בַּקָּרְבָּנוֹת (במדבר שם) "בְּרִית מֶלַח עוֹלָם הִיא", כִּי הַבְּרִית מֶלַח הָעוֹלָם בּוֹ יִתְקַיֵּם

וְיִכָּרֵת. וּכְבָר הוֹרִיתִיךָ (שמות לא יג) לְהִתְבּוֹנֵן מִדְּבָרֵינוּ בִּמְקוֹמוֹת אֲחֵרִים פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּשׁ תֵּבוֹת הַלָּלוּ "בְּרִית עוֹלָם הִיא":

פסוק יד

וְאִם תַּקְרִיב מִנְחַת בִּכּוּרִים הֲרֵי אִם מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן כִּי, שֶׁהֲרֵי אֵין זֶה רְשׁוּת, שֶׁהֲרֵי בְּמִנְחַת הָעֹמֶר הַכָּתוּב מְדַבֵּר שֶׁהִיא חוֹבָה, וְכֵן "וְאִם יִהְיֶה הַיּוֹבֵל לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל" (במדבר לו ד), לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא ב':י"ד). וְהַנָּכוֹן כִּי בַּעֲבוּר שֶׁלֹּא יְצַוֶּה עַתָּה לַעֲשׂוֹת הַמִּצְוָה הַזֹּאת אָמַר כֵּן. יֹאמַר כִּי תַּקְרִיב מִנְחַת הַמַּחֲבַת תַּעֲשֶׂנָּה כֵן, וְאִם תַּקְרִיב מִנְחַת מַרְחֶשֶׁת כָּכָה תַּעֲשֶׂה, וְאִם מִנְחַת בִּכּוּרִים תִּהְיֶה הַמִּנְחָה אֲשֶׁר תַּקְרִיב כַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה תַּעֲשֶׂה אֹתָהּ, וְהִנֵּה הָ"אִם" כְּפִשׁוּטוֹ. וְטַעַם "וְאִם יִהְיֶה הַיּוֹבֵל לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל" כִּי אָמְרוּ גַּם אִם יִנָּחֲלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הָאָרֶץ כָּל הַיָּמִים וְיִזְכּוּ לְקַדֵּשׁ אֶת שְׁנַת הַיּוֹבֵל, לֹא תֵּחָזֹר לָנוּ הַנַּחֲלָה. וְאֶפְשָׁר גַּם כֵּן שֶׁאָמַר, וְאִם תַּקְרִיב מִנְחַת בִּכּוּרִים כֵּן תַּעֲשֶׂה, כְּאוֹמֵר אִם יְבִיאֲךָ ה' אֱלֹהֶיךָ אֶל הָאָרֶץ וְתִקְצֹר אֶת קְצִירָהּ וְתָבִיא מִנְחַת בִּכּוּרִים, כֵּן תַּעֲשֶׂה אוֹתָהּ, כִּי יֵרָשַׁת הָאָרֶץ בְּתְנַאי יִזְכְּרֶנָּה לָהֶם, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (דברים יא כב כג) "אִם שָׁמֹר תִּשְׁמְרוּן אֶת כָּל הַמִּצְוָה הַזֹּאת וְגוֹ' וְהוֹרִישׁ ה' אֶת כָּל הַגּוֹיִם מִלִּפְנֵיכֶם". וְכֵן בִּמְקוֹמוֹת רַבִּים:

פרק ג

פסוק א

וְאִם זֶבַח שְׁלָמִים קָרְבָּנוֹ וְגוֹ' אִם זָכָר אִם נְקֵבָה הַטַּעַם בָּעוֹלָה שֶׁיִּהְיֶה זָכָר וּבַשְּׁלָמִים שֶׁיִּהְיוּ אִם זָכָר אִם נְקֵבָה וּבַחַטָּאת שֶׁתִּהְיֶה נְקֵבָה, דָּבָר בָּרוּר הוּא, כִּי הָעוֹלָה כִּשְׁמָהּ, וְהַשְּׁלָמִים מִלְּשׁוֹן "וְכָל חֶפְצִי יַשְׁלִם" (ישעיהו מד כח), "אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת" (דברים כז ו), וְהַחַטָּאת לְכַפֵּר פָּנָיו בַּמִּנְחָה הַהוֹלֶכֶת לְפָנָיו, וּכְבָר כָּתַבְתִּי זֶה (בראשית מו א), וְהָאָשָׁם זָכָר בַּעֲבוּר כִּי הַחַטָּאת בְּחַיָּבֵי כְרֵתוֹת, שֶׁתִּשּׁוּב הַנֶּפֶשׁ אֶל הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר נְתָנָהּ, וְהָאָשָׁם לֹא יָבֹא עַל חִיּוּב כָּרֵת, וּכְאִלּוּ הוּא לְרֵיחַ נִיחוֹחַ כְּעוֹלָה, וּשְׁעִיר הַנְּשִׂיא בַּעֲבוּר כִּי הוּא הַמּוֹלֵךְ אֲשֶׁר לוֹ הַמִּשְׁפָּט וְהַלּוֹחֵם מִלְחֲמוֹת הַשֵּׁם וְעַל חַרְבּוֹ יִחְיֶה, כְּדֶרֶךְ שְׁעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה:

פסוק ה

וְהִקְטִירוּ אֹתוֹ בְּנֵי אַהֲרֹן כִּנּוּי לְאִשֶּׁה הַנִּזְכָּר (ויקרא ג':ג') "וְהִקְרִיב מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אִשֶּׁה לַה'", וְהוּא שָׁוֶה עִם מַה שֶּׁאָמַר לְמַטָּה (ויקרא ג':ט"ז) "וְהִקְטִירָם" כִּי שָׁם יִרְמֹז לְכָל הָאֱמוּרִין. וּמִדְרָשׁוֹ (תו"כ פרשה יד י) "וְהִקְטִירוּ אוֹתוֹ" (כאן) "וְהִקְטִירוּ" (ויקרא ג':י"א) "וְהִקְטִירָם" (ויקרא ג':ט"ז), מַה ת"ל, "וְהִקְטִירוּ אוֹתוֹ" הַכָּשֵׁר וְלֹא הַפָּסוּל, "וְהִקְטִירוּ" שֶׁלֹּא יְעָרֵב חֲלָבִים בַּחֲלָבִים, "וְהִקְטִירָם" כֻּלָּם כְּאַחַת:

פסוק ט

חֶלְבּוֹ הָאַלְיָה תְּמִימָה שֵׁם חֵלֶב בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ - הַשָּׁמָן הַנִּפְרָד שֶׁאֵינוֹ עִם הַבָּשָׂר כְּדָבָר אֶחָד, כִּי הַשָּׁמָן הַמִּתְעָרֵב בַּבָּשָׂר שֶׁאֵינוֹ נִפְרָד מִמֶּנּוּ יִקָּרֵא שָׁמָן, כְּעִנְיַן שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "וַיִּשְׁמַן יְשֻׁרוּן" (דברים לב טו), "וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׂבְּעוּ וַיַּשְׁמִינוּ" (נחמיה ט כה), "הַשָּׁמֵן לֵב הָעָם הַזֶּה" (ישעיהו ו י), "וּבְשָׂרִי כָּחַשׁ מִשֶּׁמֶן" (תהלים קט כד), "וְהָיָה דָּשֵׁן וְשָׁמֵן" (ישעיהו ל כג), "כְּמוֹ חֵלֶב וָדֶשֶׁן תִּשְׂבַּע נַפְשִׁי" (תהלים סג ו), וְכֵן בְּכָל מָקוֹם, וְהַחֵלֶב הוּא הַנִּפְרָד אֲשֶׁר עָלָיו קְרוּם וְנִקְלָף, לֹא יִתְעָרֵב הַלָּשׁוֹן בָּהֶן בְּשׁוּם מָקוֹם, כְּאָמְרֵנוּ "בָּשָׂר שָׁמֵן" לֹא "בְּשַׂר חֵלֶב", וְכֵן בִּשְׁאָר לְשׁוֹנוֹת הַגּוֹיִם שְׁמוֹתֵיהֶן חֲלוּקִין. וְיֹאמַר דֶּרֶךְ הַשְׁאָלָה בַּכָּתוּב (במדבר יח ל) "בַּהֲרִימְכֶם אֶת חֶלְבּוֹ מִמֶּנּוּ", כִּי הַטּוֹב אֲשֶׁר יוּרַם מִן הַתְּבוּאָה יִכָּנֶה אוֹתוֹ בְּחֵלֶב, כַּאֲשֶׁר הַחֵלֶב מוּרָם בַּקְּרְבָּנוֹת, "חֵלֶב כִּלְיוֹת חִטָּה" (דברים לב יד), יְדַמֶּה הַחִטָּה לַכְּלָיוֹת וְאֶת הַחֵלֶב אֲשֶׁר בָּם, כַּאֲשֶׁר יֹאמַר (שם) "וְדַם עֲנָב תִּשְׁתֶּה חָמֶר", וְאֵין הַיַּיִן דָּם, "וְאָכְלוּ אֶת חֵלֶב הָאָרֶץ" (בראשית מה יח), שֶׁיֹּאכְלוּ כָּל חֵלֶב שׁוֹר וְכֶשֶׂב וְעֵז וְכָל הַחַיָּה, דֶּרֶךְ מָשָׁל זֶה, וְהִנֵּה אֵין בָּאַלְיָה חֵלֶב כְּלָל, אֲבָל יֵשׁ בָּהּ שֶׁמֶן שֶׁאֵינוֹ נִפְרָד כְּמוֹ שֶׁיֵּשׁ בְּכָל נֶתַח טוֹב יֶרֶךְ וְכָתֵף. וְכֵן יָדְעוּ הָרוֹפְאִים בְּטִבְעֵיהֶם שֶׁאֵין הַחֵלֶב נַעֲשֶׂה לְעוֹלָם סָמוּךְ לָעוֹר, וְלֹא בְּאֵבָר שֶׁיָּנוּעַ תָּמִיד. וְאָמְרוּ כִּי טֶבַע הַשָּׁמֶן שֶׁאֵינוֹ נִפְרָד מִן הַבָּשָׂר בַּצָּלָעוֹת וּבַצְּדָדִין, וּבָאַלְיָה הוּא חַם וְלַח, וְהַנִּפְרָד מִן הַבָּשָׂר כְּמוֹ אֲשֶׁר עַל הַכְּלָיוֹת קַר וְלַח וְגַס וְעָבֶה, וְקָשֶׁה לְהִתְבַּשֵּׁל בָּאֲצָטוֹמְכָה, וּמְמַהֵר לְכָלוֹת, וְיוֹלִיד לֵחָה לְבָנָה וְסוֹתֶם. וְאִם כֵּן הַכָּתוּב שֶׁאָמַר (ויקרא ג׳:י"ז) "כָּל חֵלֶב וְכָל דָּם לֹא תֹאכֵלוּ" אֵין שֶׁמֶן שֶׁעַל גַּבֵּי הָאַלְיָה בִּכְלָל, כִּי אֵינֶנּוּ חֵלֶב בְּשִׁמּוֹ וּבְטִבְעוֹ, וְאִם הָיָה כָּל שֶׁמֶן חֵלֶב אִם כֵּן יֵאָסֵר כָּל שֶׁמֶן שֶׁבַּבְּהֵמָה בַּכְּתֵפוֹת וּבַצְּדָדִין, כִּי הַכָּתוּב לֹא אָמַר "כָּל חֵלֶב אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ לַה' לֹא תֹאכֵלוּ", אֲבָל אָמַר כִּי כָּל בְּהֵמָה אֲשֶׁר תִּקָּרֵב עַל הַמִּזְבֵּחַ יֵאָסֵר כָּל חֵלֶב שֶׁבָּהּ. וְלֹא יִתָּכֵן שֶׁנֹּאמַר שֶׁאָסַר מַה שֶּׁנַּקְרִיב מִן הַבְּהֵמָה, שֶׁאִם כֵּן יִהְיוּ הַכְּלָיוֹת וְהַיּוֹתֶרֶת עַל הַכָּבֵד אֲסוּרִים. אֲבָל כָּל הַנִּקְרָא חֵלֶב נֶאֱסָר אע"פ שֶׁאֵינוֹ קָרֵב לַמִּזְבֵּחַ, כְּגוֹן הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל הַטְּחוֹל, וְשֶׁאֵינוֹ נִקְרָא חֵלֶב מֻתָּר, אעפ"י שֶׁהוּא קָרֵב, כְּגוֹן הַכְּלָיוֹת וְהַיּוֹתֶרֶת מִן הַכָּבֵד, וְכֵן הָאַלְיָה. וְכֵן אָמַר הַכָּתוּב בַּמְּלוּאִים בַּצִּוּוּי "וְלָקַחְתָּ מִן הָאַיִל הַחֵלֶב וְהָאַלְיָה" (שמות כט כב), וּבַמַּעֲשֶׂה "וַיִּקַּח אֶת הַחֵלֶב וְאֶת הָאַלְיָה" (ויקרא ח׳:כ"ה), כִּי אֵין הָאַלְיָה חֵלֶב. וְהַכָּתוּב הַזֶּה שֶׁאָמַר "חֶלְבּוֹ הָאַלְיָה תְּמִימָה" פֵּרוּשׁוֹ שֶׁיַּקְרִיב מִמֶּנּוּ חֶלְבּוֹ בְּאַלְיָה תְּמִימָה, כִּי כַּאֲשֶׁר יָסִיר הָאַלְיָה תְּמִימָה עַד הָעֻצָּה, יוֹסֵר עִמָּהּ חֵלֶב רַב אֲשֶׁר הוּא מְחֻבָּר בָּהּ בְּצַד הַפְּנִימִי. וְכֵן אָמְרוּ בְּת"כ (ויקרא יט ב), לְהָבִיא אֶת הַחֵלֶב הַסָּמוּךְ לָאַלְיָה, זֶה הַחֵלֶב שֶׁבֵּין הַפִּקּוֹקְלוֹת. וְעַל דַּעְתִּי עוֹד שֶׁעִוּר הַכָּתוּב הַזֶּה כְּמוֹ הַכָּתוּב הָאַחֵר (ויקרא ז׳:ג׳) "וְאֵת כָּל חֶלְבּוֹ יַקְרִיב מִמֶּנּוּ אֵת הָאַלְיָה", אַף כָּאן יֹאמַר וְהִקְרִיב מִזֶּבַח

הַשְּׁלָמִים אִשֶּׁה לַה' כָּל חֶלְבּוֹ, בִּשְׁנֵי הַפְּסוּקִים יִכְלֹל תְּחִלָּה שֶׁיַּקְרִיב כָּל חֶלְבּוֹ, וְאַחֲרֵי כֵן פֵּרֵט וְהִזְכִּיר כָּל מַה שֶּׁיַּקְרִיב מִמֶּנּוּ, וְאֵין כָּל הַנִּפְרָטִים חֵלֶב, כִּי שְׁתֵּי הַכְּלָיוֹת וְהַיּוֹתֶרֶת עַל הַכָּבֵד אֵינָן בִּכְלַל חֵלֶב כְּלָל. וְכָךְ אָמַר בְּפָרָשַׁת בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי (ויקרא ט':י') "וְאֶת הַחֵלֶב וְאֶת הַכְּלָיֹת וְאֶת הַיֹּתֶרֶת מִן הַכָּבֵד", הִזְכִּיר הַחֵלֶב לְבַדּוֹ וּשְׁאָר הַקְּרֵבִים לְבַדָּן, כַּאֲשֶׁר אָמַר (שמות כט כב) "מִן הָאַיִל הַחֵלֶב וְהָאַלְיָה", אִם כֵּן אַף הָאַלְיָה אֵינָהּ קְרֵבָה בִּכְלַל חֶלְבּוֹ, אֲבָל אָמַר שֶׁיַּקְרִיב מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים כָּל חֶלְבּוֹ, וְאַחַר כָּךְ פֵּרֵשׁ כָּל הַקְּרֵבִים אֲשֶׁר הֵם חֵלֶב וַאֲשֶׁר אֵינָם חֵלֶב. וְהַכָּתוּב שְׁאָמַר בַּחַטָּאת (ויקרא ד':ל"א) "וְאֶת כָּל חֶלְבָּהּ יָסִיר כַּאֲשֶׁר הוּסַר חֵלֶב מֵעַל זֶבַח הַשְּׁלָמִים" אֵין עִנְיָנוֹ בַּחֵלֶב לְבַדּוֹ, שֶׁאִם כֵּן לֹא יִהְיוּ הַכְּלָיוֹת וְהַיּוֹתֶרֶת עַל הַכָּבֵד קְרֵבִים בַּחַטָּאת, אֲבָל עִנְיָנוֹ שֶׁיָּסִיר הַחֵלֶב עִם כָּל הַמּוּסָרִים עִמּוֹ בְּזֶבַח הַשְּׁלָמִים, וְכֵן "וְאֶת כָּל חֶלְבָּהּ יָסִיר כַּאֲשֶׁר יוּסַר חֵלֶב הַכֶּשֶׂב מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים" (שם לה), שֶׁיְּסִירֶנּוּ כַּהֲסָרָתוֹ בְּזֶבַח הַשְּׁלָמִים עִם כָּל הַמּוּסָרִים שָׁם, לְרַבּוֹת הָאַלְיָה בְּחֶלְבָּהּ. וְכֵן "וַיַּשְׁימוּ אֶת הַחֲלָבִים עַל הֶחָזוֹת וַיַּקְטֵר אֶת הַחֲלָבִים הַמִּזְבֵּחָה" (ויקרא ט':כ') עִם כָּל הַמּוּסָרִים עִמָּהֶם. וְהַצְּרִכְתִּי לְהַאֲרִיךְ בָּזֶה לִסְתֹּם פִּיהֶם שֶׁל צַדּוּקִים יְמַחֵה שְׁמָם, כִּי בְּדִבְרֵי תּוֹרָה נֶאֱמַר "עֲנֵה כְסִיל כְּאִוַּלְתּוֹ" (משלי כו ה), וְאָמְרוּ (אבות ב יט), הֱוֵי שָׁקוּד לִלְמֹד תּוֹרָה כְּדֵי שֶׁתִּשְׁשִׁיב לְאֶפִּיקוֹרוֹס. וְהַגָּאוֹן רַב סְעַדְיָה בָּרַח לָהֶם, שֶׁאָמַר כִּי "חֶלְבּוֹ הָאַלְיָה" יֶחְסַר וי"ו, "וְהָאַלְיָה". וְר"א הַשִּׁיב (אבן עזרא על ויקרא ז':כ') שֶׁהָיָה רָאוּי לִהְיוֹת "חֶלְבּוֹ אַלְיָתוֹ" אוֹ "הַחֵלֶב הָאַלְיָה", וְאֵינָהּ תְּשׁוּבָה, כִּי מָצִינוּ "וְכָל יִשְׂרָאֵל וּזְקֵנָיו וְשֹׁטְרִים וְשֹׁפְטָיו" (יהושע ח לג). וְעוֹד אָזְכִּיר (רמב"ן על ויקרא ז':כ"ה) טָעוּת גָּדוֹל שֶׁטָּעָה ר"א בְּטַעֲנוֹתָיו עִמָּהֶם, הֵרַע לוֹמַר מֵהֶם. אֲבָל פֵּרוּשׁ הַגָּאוֹן אֵינֶנּוּ נָכוֹן, וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁאֵינֶנּוּ מֻכְרָח לְהַתִּיר בּוֹ. וְהַמִּדְרָשׁ שֶׁעָשׂוּ רַבּוֹתֵינוּ (חולין קיז) "כָּל חֵלֶב שׁוֹר וְכֶשֶׂב וְעֵז" (ויקרא ז':כ"ג), שֶׁלֹּא אָסַר אֶלָּא חֵלֶב הַשָּׁוֶה בְּכֻלָּם, מִדְרָשׁ הָגוּן הוּא, אֲבָל שֶׁלֹּא לִתֵּן פִּתְחוֹן פֶּה לְבַעַל הַדִּין לַחְלֹק הֱצְרַכְנוּ לִרְאָיוֹת וּטְעָנוֹת שֶׁכָּתַבְנוּ:

פסוק יב

וְאִם עֵז קָרְבָּנוֹ הִזְכִּיר הַמִּין אִם מִמִּין הָעִזִּים קָרְבָּנוֹ כְּדַעַת אוּנְקְלוֹס (תרגום אונקלוס על ויקרא ג':י"ב) שֶׁאָמַר "מִן בְּנֵי עִזַּיָּא", וְכֵן מַה שֶּׁאָמַר בָּעוֹלָה (ויקרא א':י') "מִן הַכְּשָׂבִים אוֹ מִן הָעִזִּים" מִמִּינָם. וְעַל דַּעְתִּי לֹא יַקְפִּיד לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ בְּשֵׁם הַבְּהֵמוֹת, כִּי בְּרֶבֶם שֵׁם אֶחָד לַזָּכָר וְלִנְקֵבָה, כְּגָמָל וַחֲמוֹר וְשָׂפָן וְאַרְנֶבֶת וַחֲזִיר, וּבָעוֹפוֹת יוֹנָה וְתוֹר, וְגַם בַּמִּינִים אֲשֶׁר לָהֶם שֵׁמוֹת לַזָּכָר וְלַנְּקֵבָה, כְּגוֹן שׁוֹר וּפָרָה כֶּשֶׂב כִּשְׂבָה תַּיִשׁ וְעֵז, לֹא יַקְפִּיד וְאָמַר שֶׁה וְשׁוֹר לִנְקֵבָה, כְּעִנְיַן שֶׁכָּתוּב (ויקרא כ"ב:כ"ח) "וְשׁוֹר אוֹ שֶׂה אֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ" וְהוּא בְּפָרָה וְכִשְׂבָה בִּלְבַד, כְּדַעַת הָאוֹמֵר אֵין חוֹשְׁשִׁין לְזָרֵע הָאָב (חולין עח). וְכֵן "מִן הָעִזִּים זָכָר תָּמִים

יַקְרִיבֶנּוּ" (ויקרא א':י'), מִן הַתְּיָשִׁים, "וְאִם עֵז קָרְבָּנוֹ" זָכָר אוֹ נְקֵבָה, וְכֵן "וְאִם לֹא תַגִּיעַ יָדוֹ דֵּי שֶׂה" (ויקרא ה':ז'), כִּשְׂבָּה אוֹ שְׂעִירַת עִזִּים:

פרק ד

פסוק ב

נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא בִּשְׁגָגָה בַּעֲבוּר הֱיוֹת הַמַּחְשָׁבָה בַּנֶּפֶשׁ וְהִיא הַשּׁוֹגֶגֶת, הִזְכִּיר כָּאן "נֶפֶשׁ". וְטַעַם הַקְרָבָנוֹת עַל הַנֶּפֶשׁ הַשּׁוֹגֶגֶת, מִפְּנֵי שֶׁכָּל הָעֲוֹנוֹת יוֹלִידוּ גְּנַאי בַּנֶּפֶשׁ, וְהֵם מוּם בָּהּ, וְלֹא תִזְכֶּה לְהַקְבִּיל פְּנֵי יוֹצְרָהּ רַק בְּהִיוֹתָהּ טְהוֹרָה מִכָּל חֵטְא. וְלוּלֵי זֶה הָיוּ טִפְּשֵׁי הָעַמִּים זוֹכִים לְבֹא לְפָנָיו. וְלָכֵן הַנֶּפֶשׁ הַשּׁוֹגֶגֶת תַּקְרִיב קָרְבָּן, שֶׁתִּזְכֶּה לְקָרְבָה אֶל הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר נָתְנָהּ, וּבַעֲבוּר זֶה גַּם כֵּן הִזְכִּיר "נֶפֶשׁ". וְרִבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ (ת"כ כאן) "נֶפֶשׁ" לְרַבּוֹת הַגֵּרִים וְהָעֲבָדִים. וְלֹא הִזְכִּיר בְּחַטַּאת כֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ "וְכִפֶּר עָלָיו וְנִסְלַח לוֹ" כַּאֲשֶׁר הִזְכִּיר בִּשְׁאָר הַחוֹטְאִים, בַּקָּהָל וּבַנָּשִׂיא וּבַהֶדְיוֹט, אוּלַי לְרֹב מַעֲלָתוֹ לֹא יִתְכַּפֵּר וְנִסְלַח לוֹ לְגַמְרֵי עַד שֶׁיִּתְפַּלֵּל וְיִתְחַנֵּן לֵאלֹהָיו, כִּי מַלְאַךְ ה' צְבָאוֹת הוּא וְצָרִיךְ לִהְיוֹתוֹ נָקִי וּטָהֹר יָדַיִם. וְלֹא הִזְכִּיר כָּאן בְּפָרִים הַנִּשְׂרָפִים בְּהַקְטָרַת הָאֵמוּרִים "רֵיחַ נִיחוֹחַ" וְלֹא "אִשֶּׁה לַה'", וְהַטַּעַם בַּעֲבוּר הֱיוֹת מֵהֶם חֵלֶק בַּחוּץ אֵינָנוּ לְאִשֶּׁה לַה', וּבִשְׂעִיר הַנָּשִׂיא הִזְכִּיר כַּפָּרָה וְלֹא הִזְכִּיר "אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחוֹחַ לַה'" (במדבר כח ח), בַּעֲבוּר הֱיוֹת הַקָּרְבָּן שְׂעִיר. וּבְחַטַּאת הַיָּחִיד הִזְכִּיר "לְרֵיחַ נִיחוֹחַ לַה'" וְלֹא הִזְכִּיר "אִשֶּׁה", כִּי בְּיָדוּעַ שֶׁהוּא אִשֶּׁה, כִּי הַכַּוָּנָה כֻּלָּהּ בְּאִשֶּׁה לַה'. וְהַמַּשְׂכִּיל יָבִין:

פסוק יד

וְנוֹדְעָה הַחַטָּאת אֲשֶׁר חָטְאוּ עָלֶיהָ בְּיָדוּעַ שֶׁלֹּא יַקְרִיבוּ חַטָּאת עַד שֶׁיֵּדְעוּ שֶׁחָטְאוּ, אֲבָל דֶּרֶךְ הַלָּשׁוֹן שֶׁיֹּאמַר וְכַאֲשֶׁר יִוָּדַע לָהֶם שֶׁחָטְאוּ יָבִיאוּ קָרְבָּנָם, וְלֹא הִזְכִּיר כֵּן בַּמַּשִׂיחַ כִּי אֵין צָרֶךְ. וְיִתָּכֵן שֶׁיִּצְוֶה שֶׁלֹּא יִתְחַיְּבוּ בַּחַטָּאת הַזּוֹ אֶלָּא בִּידִיעָה, לֹא עַל הַסְפֵּק כְּאָשָׁם תָּלוּי. וְרִבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ (ת"כ כאן) שֶׁאִם יָדְעוּ שֶׁהוֹרוּ וְלֹא יָדְעוּ מָה הוֹרוּ יָכוֹל יְהוּ חַיָּבִים, ת"ל "וְנוֹדְעָה הַחַטָּאת" וְלֹא שֶׁיְּוֻדְּעוּ הַחוֹטְאִים, וְלֹא הִזְכִּיר כֵּן בַּמַּשִׂיחַ בַּעֲבוּר שֶׁאָמַר (ויקרא ד':ג') "לְאַשְׁמַת הָעָם", הֲרֵי מָשִׂיחַ כְּצִבּוּר:

פסוק כב

אֲשֶׁר נָשִׂיא יֶחֱטָא לְשׁוֹן אַשְׁרֵי, אַשְׁרֵי הַדּוֹר שֶׁהַנָּשִׂיא מֵבִיא כַּפָּרָה עַל שִׁגְגָתוֹ, תּוֹרַת כֹּהֲנִים (חובה פרשה ה א). **אוֹ הוֹדַע אֵלָיו** אִם הוֹדַע, הֲרֵבֵּה "אוֹ" יֵשׁ שֶׁמְּשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן "אִם" וְ"אִם" בְּמָקוֹם "אוֹ", וְכֵן "אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נַגָּח הוּא" (שמות כא לו), לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא ד':כ"ב). וְר"א כְּתַב "אֲשֶׁר נָשִׂיא יֶחֱטָא" הָפוּךְ, אֲשֶׁר יֶחֱטָא נָשִׂיא, וְהוּא דָּבֵק לְמַעְלָה "וְאִם

כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ", כְּאִלּוּ אָמַר וְאִם אֶשֶׁר יֶחֱטָא הוּא הַנָּשִׂיא, אוֹ הוֹדַע אֵלָיו חַטָּאתוֹ, הַכָּתוּב אָחַז דֶּרֶךְ קְצָרָה, וְהַטַּעַם שֶׁיִּוָּדַע לַנָּשִׂיא מֵעַצְמוֹ שֶׁחָטָא, אוֹ הוֹדַע אֵלָיו - הוֹדִיעוֹ אִישׁ אַחֵר שֶׁרָאָהוּ, וְיִהְיֶה דִּקְדּוּק "הוֹדַע" פֹּעַל עָבָר, כְּמוֹ "וְהֵצַר לְךָ" (דברים כח נב), וְיָחַסֵר הַמּוֹדִיעַ, כְּמוֹ "אֲשֶׁר יָלְדָה אֹתָהּ לְלֵוִי" (במדבר כו נט). וְאֵין צָרִיךְ לְכָל זֶה, כִּי שִׁמּוּשֵׁי "אֲשֶׁר" רַבִּים, יֵשׁ מֵהֶם יוֹרוּ עַל הַזְּמַן, כְּגוֹן "כַּאֲשֶׁר בָּא יוֹסֵף אֶל אֶחָיו" (בראשית לז כג), "כַּאֲשֶׁר כִּלּוּ לֶאֱכֹל אֶת הַשֶּׁבֶר" (שם מג ב) וְדוֹמֵיהֶם, אַף כָּאן כַּאֲשֶׁר נָשִׂיא יֶחֱטָא, וְיָחְסֵר כְּ"ף הָעֵת, וְכֵן "אֶת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹת ה' אֱלֹהֵיכֶם" (דברים יא כז), כַּאֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ, "אֲשֶׁר רְאִיתֶם אֶת מִצְרַיִם הַיּוֹם לֹא תֹסִיפוּ לִרְאֹתָם עוֹד" (שמות יד יג), כַּאֲשֶׁר רְאִיתֶם, "שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת אֲשֶׁר צִוִּיתִךָ" (שם לד יח), כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ. וּפְעָמִים תֶּחְסַר הַמִּלָּה הַזֹּאת בֵּי"ת, "וַיִּסְרָהּ מִגְּבִירָה אֲשֶׁר עָשְׂתָה מִפְלֶצֶת לָאֲשֵׁרָה" (מלכים א טו יג), בַּאֲשֶׁר עָשְׂתָה מִפְלֶצֶת לָאֲשֵׁרָה, כְּטַעַם בַּעֲבוּר, כְּמוֹ "בַּאֲשֶׁר אַתְּ אִשְׁתּוֹ" (בראשית לט ט). וְטַעַם "אוֹ הוֹדַע אֵלָיו" עַל "וְאָשֵׁם", יֹאמַר כְּשֶׁיַּעֲשֶׂה אַחַת מִכָּל מִצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה וְאָשֵׁם לִהְיוֹת עָלָיו עָנֹשׁ, אוֹ יִוָּדַע אֵלָיו וְיִתְכַּפֵּר לוֹ בְּקָרְבָּן, וְהַטַּעַם אוֹ יִהְיֶה אָשֵׁם אוֹ יָבִיא קָרְבָּן וְיִתְכַּפֵּר לוֹ. וְטַעַם "ה' אֱלֹהָיו" לוֹמַר כִּי אע"פ שֶׁהוּא הַמֶּלֶךְ הָאָדוֹן שֶׁאֵין עָלָיו מוֹרֶא בָּשָׂר וָדָם, יֵשׁ לוֹ לִירֹא מֵה' אֱלֹהָיו כִּי הוּא אֲדוֹנֵי הָאֲדוֹנִים, וְכֵן "לְמַעַן יִלְמַד לְיִרְאָה אֶת ה' אֱלֹהָיו" (דברים יז יט), כְּלוֹמַר שֶׁיְּשִׂים אֶל לִבּוֹ כִּי יֵשׁ עָלָיו עֶלְיוֹן שֶׁהוּא אֱלֹהָיו אֲשֶׁר בְּיָדוֹ נַפְשׁוֹ וּמַמְלַכְתּוֹ:

פסוק כה

וְאֶת דָּמוֹ יִשְׁפֹּךְ אֶל יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה הוּא הַנִּזְכָּר, אֲבָל דֶּרֶךְ הַלָּשׁוֹן לְהַזְכִּיר הַשֵּׁם בִּמְקוֹם הַיְדִיעָה, וְכֵן "וְסָמַךְ אֶת יָדוֹ עַל רֹאשׁ הַפָּר וְשָׁחַט אֶת הַפָּר" (ויקרא ד':ד'). וּלְרַבּוֹתֵינוּ בָּהֶם מִדְרָשִׁים כִּי תּוֹרַת ה' תְּמִימָה אֵין בָּהּ חָסֵר וְיָתֵר:

פרק ה

פסוק א

וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע אֵינָם שְׁלֹשָׁה עִנְיָנִים, כִּי אֵין עֵד בְּלֹא רְאִיָּה וּבְלֹא יְדִיעָה, אֲבָל יֹאמַר אִם שָׁמַע קוֹל אָלָה שֶׁנִּשְׁאוּ עָלָיו לְהַאֲלוֹתוֹ בְּדָבָר שֶׁהוּא עֵד, בֵּין בִּרְאִיָּה בֵּין בִּידִיעָה, אִם לֹא יַגִּיד יֵשׁ עָלָיו עָוֹן. וְהִנֵּה לֹא יִתְחַיֵּב בַּקָּרְבָּן הַזֶּה אֶלָּא אִם כֵּן יוֹדֵעַ עֲדוּת שֶׁיִּזְכֶּה מִמֶּנּוּ הַמַּשְׁבִּיעַ בְּדִינוֹ, וּלְכָךְ פֵּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ (שבועות לג) כִּי יֵשׁ עֲדוּת שֶׁתּוֹעִיל בִּרְאִיָּה בְּלֹא יְדִיעָה וְיֵשׁ שֶׁתּוֹעִיל בִּידִיעָה בְּלֹא רְאִיָּה, כֵּיצַד, מָנָה מָנִיתִי לְךָ בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי, וְטוֹעֵן לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם, יָבוֹאוּ וְיָעִידוּ, זוֹ הִיא רְאִיָּה בְּלֹא יְדִיעָה. מָנָה הוֹדִיתָ לִי בִּפְנֵי

פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי, יָבוֹאוּ וְיֵעִידוּ, זוֹ הִיא יְדִיעָה בְּלֹא רְאִיָּה. וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט אֵין צָרִיךְ לִרְאִיָּה בְּלֹא יְדִיעָה, אֲבָל "אוֹ רָאָה" שֶׁהוּא רָאָה הַהֲלָוָאָה אוֹ הַמְּקָח לְגַמְרֵי, "אוֹ יָדַע" שֶׁשָּׁמַע אוֹתָם מוֹדִים בַּמַּעֲשֶׂה הַהוּא בְּפָנֵי עֵדִים וְלֹא רָאָה הַמַּעֲשֶׂה. וְלֹא אָמַר כָּאן "וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ" כִּי הוּא חַיָּב בְּמֵזִיד אוֹ בְּשִׁגְגַת הַשְּׁבוּעָה עִם זְדוֹן הָעֵדוּת, אֲבָל אִם הָיָה שָׁכוּחַ בָּעֵדוּת בִּשְׁעַת שְׁבוּעָה אֵין עָלָיו כְּלוּם:

פסוק ב

וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא טָמֵא שֶׁנֶּעֱלְמָה מִמֶּנּוּ הַטֻּמְאָה, **וְאָשַׁם** בַּאֲכִילַת קָדָשִׁים אוֹ בְּיִאַת מִקְדָּשׁ, לְשׁוֹן רַשְׁ"י (רש"י על ויקרא ה׳:ב׳). וְאֵין הַכַּוָּנָה שֶׁיִּהְיוּ אֲכִילַת קָדָשִׁים וּבִיאַת מִקְדָּשׁ נִלְמָדִים מִן "וְאָשַׁם", כִּי בְּכָל הַקְּרְבָּנוֹת לְמַעְלָה נֶאֱמַר כֵּן, אֲבָל הַפָּרָשָׁה הַזּוֹ תְּקַצֵּר בַּדָּבָר הַמּוּבָן, כִּי מִפְּנֵי שֶׁאֵין בִּנְגִיעַת נְבֵלָה וְשֶׁרֶץ שׁוּם חֵטְא וְלֹא הֻזְהֲרוּ מִמֶּנָּה אֶפִילּוּ הַכֹּהֲנִים, אִי אֶפְשָׁר שֶׁיְּחַיֵּב הַכָּתוּב בִּנְגִיעָתָם קָרְבָּן. אֲבָל אָמַר כִּי כַּאֲשֶׁר יִטְמָא הָאָדָם וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ הַטֻּמְאָה, אוֹ כַּאֲשֶׁר יִשְׁבַּע וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ הַשְּׁבוּעָה, וְיֶחֱטָא בְּהֶעְלֵמָה שֶׁל אַחַת מֵאֵלֶּה, יִתְחַיֵּב לְהָבִיא קָרְבָּן. וּבְיָדוּעַ שֶׁאֵין בְּהֶעְלֵמַת הַטֻּמְאָה חֵטְא זוּלָתִי שֶׁיֹּאכַל קָדָשִׁים אוֹ יָבֹא לַמִּקְדָּשׁ, וְאֵין בְּהֶעְלֵמַת הַשְּׁבוּעָה חֵטְא זוּלָתִי שֶׁיַּעֲבֹר עָלֶיהָ. וְזֶה יִשּׁוּב פְּשׁוּטָן שֶׁל מִקְרָאוֹת בְּפָרָשָׁה זוֹ. וּלְרַבּוֹתֵינוּ בָּהּ עוֹד מִדְרָשִׁים לְחַזֵּק הָעִנְיָן הַזֶּה:

פסוק ה

וְהִתְוַדָּה אֲשֶׁר חָטָא עָלֶיהָ וְהֵבִיא אֶת אֲשָׁמוֹ אֵין הַסֵּדֶר כֵּן, אֲבָל הוּא מֵבִיא הַחַטָּאת וְסוֹמֵךְ עָלֶיהָ וּמִתְוַדֶּה, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר לְהַלָּן (טז כא) "וְסָמַךְ אַהֲרֹן אֶת שְׁתֵּי יָדָיו עַל רֹאשׁ הַשָּׂעִיר הַחַי וְהִתְוַדָּה עָלָיו אֶת כָּל עֲוֹנֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". אֲבָל לֹא אָמַר כָּאן "וְסָמַךְ יָדוֹ" בַּעֲבוּר שֶׁפֵּרֵשׁ בְּכָל הַחַטָּאוֹת לְמַעְלָה שֶׁהֵם טְעוּנִים סְמִיכָה, וְכֵן בְּקָרְבָּנוֹת הַנְּדָבָה, וְלֹא פֵּרֵשׁ הַוִּדּוּי לְמַעְלָה בִּשְׁאָר הַחַטָּאוֹת. וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט יֵרָאֶה שֶׁאָמַר בְּכָאן "וְהִתְוַדָּה" בַּעֲבוּר כִּי שִׁבּוּעַת הָעֵדוּת יָבִיאוּ קָרְבָּן עַל זְדוֹנָהּ, וְכֵן בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן הִזְכִּיר (במדבר ה ז) "וְהִתְוַדּוּ אֶת חַטָּאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ", אֲבָל בְּחַטָּאת הַשְּׁגָגָה לֹא יַזְכִּיר וִדּוּי. אֲבָל עַל דַּעַת רַבּוֹתֵינוּ (ספרי זוטא נשא ה ה) "וְהִתְוַדָּה אֲשֶׁר חָטָא עָלֶיהָ" עַל כָּל הַנִּזְכָּרִים בַּפָּרָשָׁה, אַף טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו וּשְׁבוּעַת בִּטּוּי שֶׁהֵן בְּשׁוֹגֵג, וּשְׁאָר כָּל חַטָּאוֹת לָמַדְנוּ מִכָּאן. אֲבָל הִזְכִּיר הַוִּדּוּי בְּכָאן מִפְּנֵי שֶׁשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת וּשְׁבוּעַת בִּטּוּי אֵין בִּזְדוֹנָן כָּרֵת וְהִצְרִיכָן וִדּוּי, וְכָל שֶׁכֵּן לְמַעְלָה בְּחַטָּאוֹת קְבוּעוֹת שֶׁיִּתְוַדֶּה עַל חַיָּבֵי כְּרִיתוֹת. וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ כִּי "וְהִתְוַדָּה אֲשֶׁר חָטָא עָלֶיהָ" כְּלַל לְכָל חַטָּאוֹת שֶׁטְּעוּנִין וִדּוּי, וְהַכָּתוּב בְּפָרָשַׁת נְשֹׂא (ה ו כ) "וְאָשְׁמָה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא וְהִתְוַדּוּ אֶת חַטָּאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ", לְהָבִיא כָּל הָאֲשָׁמוֹת, כָּךְ מְפֹרָשׁ בְּסִפְרֵי (נשא ב). וְשָׁם דָּרְשׁוּ, "וְאָשְׁמָה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא וְהִתְוַדּוּ" - בִּנְיַן אָב לְכָל הַמַּתִּים שֶׁיִּטָּעֲנוּ וִדּוּי:

פסוק ז

וְאִם לֹא תַגִּיעַ יָדוֹ דֵּי שֶׂה הֵקֵל הַכָּתוּב עַל הַחוֹטֵא בְּאֵלּוּ לְהָבִיא קָרְבָּן עוֹלָה וְיוֹרֵד. וְיִתְכַּן שֶׁהַטַּעַם בַּשְּׁבוּעוֹת מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן חַיְבֵי כְּרִיתוֹת, וּבְטֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדְשָׁיו מִפְּנֵי שֶׁהוּא טוֹעֶה בִּדְבַר מִצְוָה, כִּי הַכֹּהֵן הָאוֹכֵל קָדָשִׁים וְהַבָּא לַמִּקְדָּשׁ לְהִשְׁתַּחֲוֹות אוֹ לְהַקְרִיב קָרְבָּן עוֹסֵק הוּא בַּמִּצְוָה וְדַעְתּוֹ לַשָּׁמַיִם, וּלְפִיכָךְ אע"פ שֶׁחָטָא בְּהַעֲלַמַת הַטֻּמְאָה רִבָּה לוֹ הַכָּתוּב כַּפָּרוֹת. וְאָמַר ר"א (אבן עזרא על ויקרא ה':ז') כִּי טַעַם "אֶחָד לְעֹלָה" שֶׁיִּקְרַב עַל הַמִּזְבֵּחַ כְּנֶגֶד הָאֵמוּרִין בְּחַטַּאת הַבְּהֵמָה. וְיָפֶה פֵּרֵשׁ:

פסוק טו

וְהֵבִיא אֶת אֲשָׁמוֹ לַה' נִקְרָא הַקָּרְבָּן הַזֶּה אָשָׁם, כְּמוֹ שֶׁאָמַר "בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ לְאָשָׁם", אֲבָל "וְהֵבִיא אֶת אֲשָׁמוֹ לַה'" הָאָמוּר לְמַעְלָה (ויקרא ה':ו') בְּקָרְבַּן עוֹלָה וְיוֹרֵד, טַעֲמוֹ וְהֵבִיא אֶת קָרְבָּנוֹ לַה', כִּי הַקָּרְבָּן הַהוּא חַטָּאת הוּא, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (שם) "כִּשְׁבָּה אוֹ שְׂעִירַת עִזִּים לְחַטָּאת". וְלֹא נִתְבָּרֵר מָה טַעַם יִהְיֶה שֵׁם הַקָּרְבָּן הָאֶחָד "חַטָּאת" וְשֵׁם הָאֶחָד "אָשָׁם" וְכֻלָּן יָבֹאוּ עַל חֵטְא. וְלֹא נוּכַל לוֹמַר בַּעֲבוּר שֶׁהַחַטָּאת נְקֵבָה, כִּי יֵשׁ חַטָּאת זָכָר, שְׂעִירִים וּפָרִים, וְאֵין לוֹמַר שֶׁיְּהֵא מִפְּנֵי חֹמֶר הַחֵטְא, כִּי הִנֵּה הַמִּצְרָע מֵבִיא שְׁנֵי קָרְבָּנוֹת, שֵׁם הָאֶחָד חַטָּאת וְהַשֵּׁנִי אָשָׁם. וְהַנִּרְאֶה בְּעֵינַי כִּי שֵׁם "אָשָׁם" מוֹרֶה עַל דָּבָר גָּדוֹל אֲשֶׁר הָעוֹשֹׂו יִתְחַיֵּב לְהִיוֹת שָׁמֵם וְאָבֵד בּוֹ, מִלְּשׁוֹן "הַאֲשִׁימֵם אֱלֹהִים" (תהלים ה יא), "וְיֶאְשְׁמוּ נְאוֹת מִדְבָּר", וְכֵן "תֶּאְשַׁם שֹׁמְרוֹן כִּי מָרְתָה בֵּאלֹהֶיהָ" (הושע יד א) וְכֵן "אֲשַׁמִּים אֲנַחְנוּ" (בראשית מב כא), נֶעֱנָשִׁים. וְחַטָּאת מוֹרָה עַל דָּבָר נָטָה בּוֹ מִן הַדֶּרֶךְ, מִלְּשׁוֹן "אֶל הַשַּׁעֲרָה וְלֹא יַחֲטֶא" (שופטים כ טז). וְהִנֵּה אָשָׁם גְּזֵלוֹת וַאֲשָׁם שִׁפְחָה חֲרוּפָה בַּעֲבוּר שֶׁהֵם בָּאִים אַף עַל הַמֵּזִיד יִקָּרֵא קָרְבָּנָם "אָשָׁם", וְכֵן אָשָׁם הַנָּזִיר, אֲבָל אָשָׁם מְעִילוֹת אע"פ שֶׁהוּא בְּשׁוֹגֵג בַּעֲבוּר שֶׁהוּא בְּקָדְשֵׁי ה' יִקָּרֵא הַקָּרְבָּן "אָשָׁם", כִּי הַחֵטְא הַגָּדוֹל יִתְחַיֵּב לִהְיוֹתוֹ אָשָׁם בּוֹ, כַּאֲשֶׁר יִקָּרֵא מְעִילָה. וְעִנְיַן הַמִּצְרָע בַּעֲבוּר שֶׁהַמְּצוֹרָע חָשׁוּב כְּמֵת, וְהִנֵּה הוּא כְּבָר שָׁמֵם וְאָבֵד, וְיִקָּרֵא קָרְבָּנוֹ הָרִאשׁוֹן "אָשָׁם", שֶׁיָּגֵן עָלָיו מִן הָאַשְׁמָה אֲשֶׁר הוּא שָׁמֵם בָּהּ, וְהַשֵּׁנִי "חַטָּאת", שֶׁהוּא מְכַפֵּר שִׁגְגוֹתָיו. וְטַעַם אָשָׁם תָּלוּי, מִפְּנֵי שֶׁבְּעָלָיו סָבוּר שֶׁאֵין עָלָיו עָנֶשׁ, כִּי לֹא נוֹדַע שֶׁחָטָא, מִפְּנֵי זֶה הֶחְמִיר עָלָיו הַכָּתוּב בִּסְפֵקוֹ יוֹתֵר מִוַּדָּאוֹ וְהִצְרִיכוֹ אַיִל בְּכֶסֶף שְׁקָלִים, וְאִלּוּ נוֹדַע חֶטְאוֹ הָיָה מֵבִיא חַטָּאת בַּת דִּנְקָא, וְקָרְאוֹ "אָשָׁם", לֵאמֹר שֶׁהוּא בִּשְׁנֵי סְלָעִים כַּאֲשָׁמוֹת הַחֲמוּרִים, לְרָמֹז לוֹ שֶׁאִם יִהְיֶה נָקֵל בְּעֵינָיו וְלֹא יָבִיא כַּפָּרָתוֹ שָׁמֵם יִהְיֶה בַּעֲוֹנוֹ. וְזֶה טַעַם "אָשָׁם הוּא אָשֹׁם אָשַׁם לַה'" (ויקרא ה':י"ט), יֹאמַר כִּי הַקָּרְבָּן הַזֶּה אעפ"י שֶׁהוּא בָּא עַל הַסָּפֵק אָשָׁם הוּא, כִּי אָשֹׁם אָשַׁם לַה' הֵיוֹדֵעַ כָּל תַּעֲלוּמוֹת, וְאִם אוּלַי חָטָא לוֹ יַעֲנִישֶׁנּוּ. וְכֵן מַה שֶּׁאָמַר לְמַעְלָה (ויקרא ה':ו') "וְהֵבִיא אֶת אֲשָׁמוֹ", בַּעֲבוּר כִּי מִן הַנִּזְכָּרִים

מְזִידִין, כְּגוֹן שְׁבוּעַת הָעֵדוּת, יַזְכִּיר בּוֹ אָשָׁם, וְהוּא חַטָּאת. וְעַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת עוֹד הַקָּרְבָּן הַבָּא נְקֻבָה עַל חֵטְא יִקָּרֵא "חַטָּאת", וְהַזָּכָר יִקָּרֵא "אָשָׁם", וְהַשְּׂעִירִים וְהַפָּרִים יִקָּרְאוּ גַּם כֵּן "חַטָּאת" בַּעֲבוּר שֶׁהֵם לְחַטָּאת:

פרק ו

פסוק ב

אָמַר הַכָּתוּב בְּפָרָשַׁת וַיִּקְרָא "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", כִּי שָׁם יְצַוֶּה בַּהֲבָאַת הַקָּרְבָּנוֹת וְיִשְׂרָאֵל מְבִיאִים אוֹתָם. וְכָאן אָמַר **צַו אֶת אַהֲרֹן** כִּי יְדַבֵּר בְּמַעֲשֶׂה הַקָּרְבָּנוֹת וְהַכֹּהֲנִים יַעֲשׂוּ אוֹתָם. וְכָתַב רַשְׁ"י (רש"י על ויקרא ו':ב') אֵין צַו אֶלָּא זֵרוּז, מִיָּד וּלְדוֹרוֹת, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּיוֹתֵר הָיָה צָרִיךְ הַכָּתוּב לְזָרֵז בָּהֶם וְלוֹמַר שֶׁיֵּעָשֶׂה מִיָּד וְיִנָּהֵג הַדָּבָר לְדוֹרוֹת יֹאמַר בָּהֶן "צַו", וּבִשְׁאָר הַפָּרָשִׁיוֹת יֹאמַר "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" אוֹ "אֱמֹר לָהֶם". וּבָא רַבִּי שִׁמְעוֹן לַחְלֹק וְלוֹמַר שֶׁפְּעָמִים יָבֹא הַלָּשׁוֹן הַזֶּה בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ מִיָּד וּלְדוֹרוֹת, בַּעֲבוּר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֶסְרוֹן כִּיס, כְּגוֹן הַצִּוּוּאָה הָאֲמוּרָה בְּשֶׁמֶן הַמָּאוֹר, וּכְגוֹן שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתְנוּ לַלְוִיִּם עָרִים לָשָׁבֶת". וְיִתָּכֵן שֶׁנֹּאמַר שֶׁיֵּשׁ בְּצַו זֶה חֶסְרוֹן כִּיס לַכֹּהֲנִים בַּעֲבוּר "זֶה קָרְבַּן אַהֲרֹן וּבָנָיו" הַנִּמְשָׁךְ בְּצִוּוּאָה זוֹ. אֲבָל בִּתְחִלַּת סִפְרֵי בְּעִנְיַן מַחְלֹקֶת הִיא שְׁנוּיָה שָׁם:

זֹאת תּוֹרַת הָעוֹלָה הֲרֵי הָעִנְיָן הַזֶּה בָּא לְלַמֵּד עַל הֶקְטֵר חֲלָבִים וְאֵבָרִים שֶׁהוּא כָּשֵׁר כָּל הַלַּיְלָה, וּלְלַמֵּד עַל הַפְּסוּלִים אֵיזֶה מֵהֶם אִם עָלָה יֵרֵד וְאֵיזֶה מֵהֶם אִם עָלָה לֹא יֵרֵד, שֶׁכָּל "תּוֹרַת" לְרִבּוּת הוּא, תּוֹרָה אַחַת לְכָל הָעוֹלִים וַאֲפִלּוּ פְּסוּלִים שֶׁאִם עָלוּ לֹא יֵרְדוּ, לְשׁוֹן רַשְׁ"י (רש"י על ויקרא ו':ב'). וְאֵין הַתּוֹרָה הַזּוֹ לְכָל הָעוֹלִים אֶלָּא לְכָל הָעוֹלוֹת, שֶׁהַנִּסָּכִים אִם עָלוּ יֵרְדוּ, וַאֲפִילּוּ נְסָכִים כְּשֵׁרִים וְהַזֶּבַח פָּסוּל אוֹ הַזֶּבַח כָּשֵׁר וּנְסָכִים פְּסוּלִים וְכָל שֶׁכֵּן שְׁנֵיהֶם פְּסוּלִים, בְּכֻלָּן הַזֶּבַח לֹא יֵרֵד וּנְסָכִים יֵרְדוּ, שֶׁזֶּהוּ רִבּוּיוֹ שֶׁל מִקְרָא, "תּוֹרַת הָעוֹלָה" - תּוֹרָה אַחַת לְכָל הָעוֹלוֹת וְלֹא לַנְּסָכִים וְלֹא לַדָּם, כִּדְבְרֵי ר' יְהוֹשֻׁעַ (בת"כ ובזבחים ט א). וְהִנֵּה הַכָּתוּב הַזֶּה מְלַמֵּד שֶׁלֹּא נַקְרִיב הָעוֹלָה בַּלַּיְלָה, אֲבָל אִם נִשְׁחֲטָה וְזֹרַק דָּמָהּ בַּיּוֹם נַקְטִיר אֵיבָרֶיהָ כָּל הַלַּיְלָה וְכֵן חֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים. וּפֵרוּשׁ "הִיא הָעוֹלָה" כְּמוֹ תִּהְיֶה הָעֹלָה עַל מוֹקְדָה עַל הַמִּזְבֵּחַ כָּל הַלַּיְלָה, וְאָמַר "הִיא" לְמַעוּט שֶׁדָּרְשׁוּ בּוֹ, וּכְפִי הַמִּדְרָשׁ (בת"כ כאן) אֵין הַכָּתוּב מְלַמֵּד שֶׁנַּעֲלֶה הָאֵבָרִים מִן הָאָרֶץ לַמִּזְבֵּחַ בַּלַּיְלָה, שֶׁכְּבָר לָמְדוּ זֶה מִפָּסוּק אַחֵר (שמות כג יח), "לֹא יָלִין חֵלֶב חַגִּי עַד בֹּקֶר", כִּי מִשָּׁם יִלְמְדוּ (מכילתא משפטים כ יח)

שֶׁיִּהְיוּ פְּסוּלִין בְּלִינָה עַל גַּבֵּי הָרִצְפָּה וּמַעֲלָן כָּל הַלַּיְלָה, וְכָאן יְדַבֵּר בָּאֲבָרִים שֶׁהֵן כְּבָר עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ בַּיּוֹם שֶׁמְּהַפְּכִין בָּהֶן כָּל הַלַּיְלָה עַד הַבֹּקֶר. וּלְכָךְ אָמַר "הָעוֹלָה", שֶׁכְּבָר עוֹלָה עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ. וְלִמֵּד עוֹד שֶׁאֲפִלּוּ פְּסוּלִין לֹא יֵרְדוּ וּבִלְבַד שֶׁיִּהוּ פְּסוּלָן בַּקֹּדֶשׁ, וְשֶׁהַנִּסָּכִים יֵרְדוּ וְכֵן הַדָּם כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי:

וְאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ יֹאמַר שֶׁתּוּקַד בַּמִּזְבֵּחַ כָּל הַלַּיְלָה, כִּי מִצְוָה שֶׁיִּשְׁתַּמּוּ בַּיּוֹם עֲצִים הַרְבֵּה כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְאַכְּלוּ לְגַמְרֵי וְיִכְבֶּה הָאֵשׁ מֵמֶּנּוּ. וּלְפִי דַּעְתִּי מַה שֶּׁאָמַר (ויקרא ו':ו') "אֵשׁ תָּמִיד תּוּקַד עַל הַמִּזְבֵּחַ לֹא תִכְבֶּה" מִצְוָה לַכֹּהֲנִים בְּקִיּוּם הָאֵשׁ, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (ויקרא ו':ה') "וּבִעֵר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן עֵצִים", וְצִוָּה שֶׁיְּזָהֲרוּ בָּזֶה וְיַעַרְכוּ אֵשׁ וְעֵצִים הַרְבֵּה שֶׁתּוּקַד הָאֵשׁ תָּמִיד כָּל הַיּוֹם וְכָל הַלַּיְלָה, וְהִזְהִיר בְּלָאו שֶׁלֹּא תִכְבֶּה לְעוֹלָם. וְהִנֵּה אִם נִתְעַצְּלוּ הַכֹּהֲנִים וְכָבְתָה הָאֵשׁ עָבְרוּ בְּלָאו. וּמִפְּנֵי זֶה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (יומא מה) שֶׁהָיְתָה מַעֲרָכָה שְׁנִיָּה לְקִיּוּם הָאֵשׁ. וּמַה שֶּׁאָמַר (ויקרא ו':ה') "וְהָאֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ לֹא תִכְבֶּה" מִקְרָא יָתֵר, וְנִדְרָשׁ לְרַבּוֹתֵינוּ (תורת כהנים פרק ב ז) בְּכָל אָדָם, מְלַמֵּד שֶׁכָּל הַמַּכֶּבֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה, וַאֲפִילּוּ כִּבָּה מִן הַמַּעֲרָכָה גַּחֶלֶת אַחַת לוֹקֶה, בֵּין שֶׁכִּבָּה אוֹתָהּ בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ בֵּין שֶׁהוֹרִידָהּ וְכִבָּה אוֹתָהּ לְמַטָּה, וְכִמְדֻמֶּה לִי שֶׁאֵינוֹ עוֹבֵר אֶלָּא בְּלָאו אֶחָד:

פסוק ג

וְלָבַשׁ הַכֹּהֵן מִדּוֹ בַד הִיא הַכָּתֹנֶת, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "מִדּוֹ", שֶׁתְּהֵא כְּמִדָּתוֹ. **עַל בְּשָׂרוֹ** שֶׁלֹּא יְהֵא דָּבָר חוֹצֵץ בֵּינְתַיִם, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא ו':ג'). וְהִנֵּה תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן צְרִיכָה בִּגְדֵי כְהֻנָּה וְאֵין עֲבוֹדָה בִּשְׁנֵי הַבְּגָדִים מֵהֶם, אֲבָל הִזְכִּיר אֵלֶּה הַשְּׁנַיִם לְדָבָר שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בָּהֶם כָּאן, לוֹמַר שֶׁתְּהֵא הַכֻּתֹּנֶת כְּמִדָּתוֹ, וְהָעִנְיָן לוֹמַר שֶׁאִם הָיוּ מְסֻלָּקִין, קְצָרִים וְאֵינָן מַגִּיעִין עַד רַגְלָיו וְעָבַד בָּהֶן עֲבוֹדָתוֹ פְּסוּלָה, וְלִמֵּד שֶׁלֹּא יְהֵא בֵּינוֹ וְלֹא בֵּין הַמִּכְנָסַיִם לִבְשָׂרוֹ כְּלוּם, וְהוּא הַדִּין שֶׁצְּרִיכָה כָּל בִּגְדֵי כְהֻנָּה, כִּי כֵיוָן שֶׁהִזְכִּיר הַכָּתוּב שֶׁהִיא צְרִיכָה בְּגָדִים לְמִדָּתוֹ שֶׁהִיא צְרִיכָה אַרְבָּעָה לְהֶדְיוֹט וּשְׁמֹנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל. וְכֵן מְפֹרָשׁ בְּמַסֶּכֶת יוֹמָא בְּפֶרֶק שֵׁנִי (כג) וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים (צו ב א), מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "יִלְבָּשׁ", לְהָבִיא אֶת הַמִּצְנָפֶת וְאֶת הָאַבְנֵט. וְאוּנְקְלוֹס (תרגום אונקלוס על ויקרא ו':ג') תִּרְגֵּם "מִדּוֹ" - "לְבוּשִׁין", וְנִרְאֶה כִּי אָצְלוֹ "מִדּוֹ" - שֵׁם יִכְלֹל כָּל בְּגָדָיו, כְּאִלּוּ אָמַר וְלָבַשׁ הַכֹּהֵן בִּגְדֵי בַד, וְכֵן "מַדָּיו קְרוּעִים" (שמואל א ד יב), "שִׁיֹּרֵד עַל פִּי מִדּוֹתָיו" (תהלים קלג ב), עַל פִּי מַלְבּוּשָׁיו, "חָגוּר מִדּוֹ לְבוּשׁוֹ" (שמואל ב כ ח), וְיִהְיֶה זֶה כְּדַעַת הָאוֹמֵר אַבְנֵטוֹ שֶׁל כֹּהֵן הֶדְיוֹט לֹא זֶהוּ אַבְנֵטוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל (יומא יב):

פסוק ד

וּפָשַׁט אֶת בְּגָדָיו אֵין זֶה חוֹבָה אֶלָּא דֶּרֶךְ אֶרֶץ, שֶׁלֹּא יִלְכְלֵךְ בְּגָדִים שֶׁהוּא מְשַׁמֵּשׁ בָּהֶם בְּהוֹצָאַת הַדֶּשֶׁן, בְּגָדִים שְׁבִשְׁבִיל בָּהֶן קִדְּרָה לְרַבּוֹ אַל יִמְזֹג בָּהֶן כּוֹס לְרַבּוֹ, לְכָךְ אָמַר "וְלָבַשׁ בְּגָדִים אֲחֵרִים" - פְּחוּתִים מֵהֶם, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא ו':ד'). וְהַכַּוָּנָה לְרַבּוֹתֵינוּ בָּזֶה לוֹמַר שֶׁהוֹצָאַת הַדֶּשֶׁן צְרִיכָה בִּגְדֵי כְהֻנָּה, וְאֵין "בְּגָדִים אֲחֵרִים" בִּגְדֵי חוֹל, אֲבָל לֹא יָדַעְתִּי מִנַּיִן אָמַר הָרַב שֶׁאֵינָהּ חוֹבָה, כִּי נִרְאֶה שֶׁמִּצְוָה הִיא עַל הַכֹּהֵן שֶׁהַבְּגָדִים שֶׁיַּעֲשֶׂה בָּהֶם הַקָּרְבָּנוֹת גַּם הָרָמַת הַדֶּשֶׁן יִהְיוּ בְּגָדִים נְקִיִּים, לֹא יְשַׁמֵּשׁ בְּאוֹתָן אֲשֶׁר הוֹצִיא הַדֶּשֶׁן. וְהַמִּצְוָה מְדֻרֶּךְ מוּסַר הָעֶבֶד לְרַבּוֹ, וּלְכָךְ יִהְיוּ לַכֹּהֲנִים הַבְּגָדִים הַחֲמוּדוֹת לָעֲבוֹדוֹת וְהַפְחוּתִים לְהוֹצָאַת הַדֶּשֶׁן. וְכָל זֶה לְפִי הַסִּבְרָא הַזּוֹ שֶׁכְּתַבְתִּי הָרַב, אֲבָל יֵשׁ מֵרַבּוֹתֵינוּ שָׁם בְּמַסֶּכֶת יוֹמָא (יומא כ"ג) אוֹמֵר שֶׁאֵין הוֹצָאַת הַדֶּשֶׁן צְרִיכָה בִּגְדֵי כְהֻנָּה, וְיֹאמַר "וְלָבַשׁ בְּגָדִים אֲחֵרִים" - בִּגְדֵי חוֹל. וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא בְּכָךְ הוּא שֶׁיְּצִוָּה עָלָיו שֶׁלֹּא יִלְכְלֵךְ בִּגְדֵי הַבַּד בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ בְּהוֹצָאַת הַדֶּשֶׁן אֲבָל יִלְבַּשׁ בִּגְדֵי חוֹל:

פסוק ז

וְזֹאת תּוֹרַת הַמִּנְחָה הוֹסִיפָה הַפָּרָשָׁה הַזּוֹ כְּפִי פְּשׁוּטָהּ אַרְבַּע מִצְוֹת בַּמִּנְחָה, שֶׁתְּהֵא נֶאֱכֶלֶת מַצּוֹת (ויקרא ו':ט'), וְשֶׁתְּהֵא נֶאֱכֶלֶת בַּחֲצַר אֹהֶל מוֹעֵד (שם), וְשֶׁיֹּאכַל אוֹתָהּ כָּל זָכָר בִּבְנֵי אַהֲרֹן (ויקרא ו':י"א), וְשֶׁיְּקֻדַּשׁ כָּל אֲשֶׁר יִגַּע בָּהֶן (שם). וּכְפִי מִדְרָשׁוֹ דִּבְּרִים הָרִבִּה מְחֻדָּשִׁים בָּהּ, שֶׁאָפְלוּ מִנְחַת כֹּהֲנִים שֶׁאֵינָהּ נִקְמֶצֶת טְעוּנָה שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה, וְשֶׁיִּנִּיחַ אוֹתָהּ לִפְנֵי ה' שֶׁהוּא קֶרֶן מַעֲרָבִית וְאֶל פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ שֶׁהוּא קֶרֶן דְּרוֹמִית, וְנִמְצָא שֶׁטְּעוּנָה הַגָּשָׁה לְקֶרֶן מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית (זבחים סג), "וְהַרִים מִמֶּנּוּ" - מִן הַמְחֻבָּר, שֶׁלֹּא יָבִיא עִשָּׂרוֹן אֶחָד בִּשְׁנֵי כֵלִים (מנחות כד), וְשֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה מִדָּה לַקֹּמֶץ (שם יט), וְאָמַר "לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ" לְהַקִּישׁ כָּל הַמְּלָאכוֹת לְאֲפִיָּה, שֶׁאַף לִישָׁתָהּ וַעֲרִיכָתָהּ וְכָל מַעֲשֶׂה וּמַעֲשֶׂה שֶׁבָּהּ עוֹבֵר בְּלָאו וְלוֹקֶה עָלָיו בִּפְנֵי עַצְמוֹ (מנחות נה):

פסוק י

חֶלְקָם נָתַתִּי אֹתָהּ מֵאִשָּׁי שֶׁאַף לְחֵלֶק אֵינָם רַשָּׁאִין אֶלָּא לְאַחַר מַתְּנוֹת הָאִשִּׁים, וּמִכָּאן לְמַדְנוּ לְכָל הַקֳּדָשִׁים, דִּכְתִיב "קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִיא" (תורת כהנים פרק ג ב). וְלֹא תֵאָפֶה חָמֵץ חֶלְקָם, שֶׁאַף הַשִּׁירַיִם אֲסוּרִים בְּחִמּוּץ (מנחות נה), וְכַחַטָּאת וְכָאָשָׁם לְמֵד מַה חַטָּאת מִן חֻלִּין בַּיּוֹם וּבְיָד יְמָנִית אַף זוֹ מִן הַחֻלִּין בַּיּוֹם וּבְיַד יְמָנִית (תורת כהנים פ"ג ג). וְכָל זָכָר בִּבְנֵי אַהֲרֹן - שֶׁאָפִילוּ בַּעֲלֵי מוּמִין בַּמַּחְלֹקֶת (זבחים צח), וְהוֹסִיפָה בַּכֹּהֲנִים "וְכָל מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה לֹא תֵאָכֵל" (ויקרא ו':ט"ז), וְאָמַר הָרַב בַּמּוֹרֶה הַנִּבְכָּרִים (ג מו) כִּי הַטַּעַם בַּעֲבוּר שֶׁכָּל כֹּהֵן מַקְרִיב קָרְבָּנוֹ הוּא בְּעַצְמוֹ, וְאִם יַקְרִיב מִנְחָה וְיֹאכְלֶנָּה הוּא בְּעַצְמוֹ כְּאִלּוּ

לֹא הִקְרִיב דָּבָר, כִּי מִנְחַת יָחִיד לֹא יַקְרִיב מִמֶּנָּה כִּי אִם הַלְּבוֹנָה וְהַקֹּמֶץ, וְלֹא דַּי מִעוּט זֶה הַקָּרְבָּן אֶלָּא שֶׁיֹּאכְלֻנּוּ וְיִדְמֶה שֶׁלֹּא הִקְרִיב קָרְבָּן כְּלָל, וְלָכֵן יִשְׂרְפוּ אֶת כֻּלָּהּ:

פסוק יח

זֹאת תּוֹרַת הַחַטָּאת הָיָה הַצִּוּוּי בְּסֵדֶר וַיִּקְרָא עוֹלָה וּמִנְחָה וְזֶבַח הַשְּׁלָמִים וְהַחַטָּאת וְהָאָשָׁם, כִּי בַּתְּחִלָּה דִּבֵּר בְּקָרְבָּנוֹת הַנִּדָּבָה וְאַחֲרֵי כֵן בְּקָרְבְּנוֹת הַחוֹבָה עַל חַטְא. אֲבָל בְּכָאן הָיָה הַבֵּאוּר לָעוֹלָה וְלַמִּנְחָה וְאח"כ בַּחַטָּאת וּבָאָשָׁם, כִּי רָצָה לְבָאֵר דִּינֵי קָדְשֵׁי קָדָשִׁים כִּי הַמִּשְׁפָּט אֶחָד לָהֶם, כְּמוֹ שֶׁאָמַר בַּמִּנְחָה (ויקרא ו':י') "קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִיא כַּחַטָּאת וְכָאָשָׁם", וְאַחֲרֵי כֵן יְבָאֵר דִּין קָדָשִׁים קַלִּים. וְהִנֵּה יְחַדֵּשׁ בְּפָרָשָׁה זוֹ דְּבָרִים רַבִּים, "זֹאת תּוֹרַת הַחַטָּאת" - תּוֹרָה אַחַת לְכָל הַחַטָּאוֹת, שֶׁאַף חַטָּאוֹת הַפְּנִימִיּוֹת דָּמָן טָעוּן כִּבּוּשׁ, יָכוֹל אַף חַטַּאת הָעוֹף, תַּלְמוּד לוֹמַר "זֹאת". וְאָמַר "בְּמָקוֹם אֲשֶׁר תִּשָּׁחֵט הָעֹלָה תִּשָּׁחֵט הַחַטָּאת לִפְנֵי ה'" - שֶׁכָּל הַחַטָּאוֹת לֹא תְּהֵא שְׁחִיטָתָן אֶלָּא בַּצָּפוֹן (שם מח), לְפִי שֶׁלֹּא נֶאֱמַר כֵּן בְּפָרָשַׁת וַיִּקְרָא אֶלָּא בְּחַטַּאת נָשִׂיא (ד כד) וְיָחִיד (ד כט), וְכָאן נִתְרַבּוּ כֻּלָּן, חַטָּאוֹת הַצִּבּוּר וְחַטָּאוֹת הַפְּנִימִיּוֹת. עוֹד דָּרְשׁוּ (תורת כהנים פרשה ג ב) "קֹדֶשׁ קָדָשִׁים" - לְרַבּוֹת שַׁלְמֵי הַצִּבּוּר שֶׁלֹּא תְּהֵא שְׁחִיטָתָן אֶלָּא בַּצָּפוֹן, לְפִי שֶׁבְּכָל קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים הִטְעִין צָפוֹן. "הִיא" - פֹּרֶט לְתוֹדָה וְאֵיל נָזִיר. וְעוֹד נָתַן עֵתָּה בְּשֵׂר הַחַטָּאוֹת לִבְנֵי אַהֲרֹן (ויקרא ו':כ"ב), וְצִוָּה שֶׁיֹּאכְלוּהָ בַּחֲצַר אֹהֶל מוֹעֵד (ויקרא ו':י"ט) הַזְּכָרִים מֵהֶן וְלֹא בְּנוֹת אַהֲרֹן, וְחִדֵּשׁ דִּינִין הָרַבֵּה בַּנִּבְלָעִים מִן הַחַטָּאת (ויקרא ו':כ'-כ"א):

פסוק כ

תִּכַּבֵּס בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ הֶחְמִיר הַכָּתוּב בַּדָּם הַנִּבְלָע בַּבֶּגֶד לַעֲשׂוֹתוֹ כַּאֲשֶׁר הָיָה קֹדֶם הַזָּיָה שֶׁלֹּא יֵצֵא חוּץ לַקְּלָעִים. וְאָמַר "וּכְלִי חֶרֶשׂ אֲשֶׁר תְּבֻשַּׁל בּוֹ יִשָּׁבֵר" וְאַף הוּא בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ הוּא נִשְׁבָּר וְהַחֲרָסִים נִבְלָעִין בְּמָקוֹמָם, וְאֵין עוֹשִׂין בּוֹ מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה כְּלָל. וְכֵן הַמְּרִיקָה וְהַשְּׁטִיפָה בִּכְלִי נְחֹשֶׁת בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ הוּא, כִּי כָל הַכְּתוּבִים נִמְשָׁכִים אֶל "מָקוֹם קָדוֹשׁ" שֶׁהִזְכִּיר:

פסוק כג

וְכָל חַטָּאת אֲשֶׁר יוּבָא מִדָּמָהּ שֶׁאִם הִכְנִיס מִדַּם חַטָּאת הַחִיצוֹנָה לִפְנִים פְּסוּלָה, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא ו':כ"ג). וּכְפִי הַדַּעַת הַזּוֹ מַה שֶּׁאָמַר "לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ" אֵינוֹ כְּמַשְׁמָעוֹ, שֶׁזּוֹ אֵינָהּ מְכַפֶּרֶת שֶׁהֲרֵי נִפְסְלָה בַּהֶבְאָה זוֹ, וּמִפְּנֵי זֶה הַפְּסוּל שֶׁלָּהּ הִיא נִשְׂרֶפֶת. אֲבָל אָמַר "לְכַפֵּר" שֶׁאִם הִכְנִיסָהּ לִפְנִים עַל דַּעַת לְכַפֵּר, שֶׁיָּזָּה מִמֶּנָּה שָׁם כְּמַעֲשֵׂה חַטַּאת פְּנִימִית, אע"פ שֶׁלֹּא כִּפֵּר בָּהּ, כְּלוֹמַר שֶׁלֹּא הִזָּה מִדָּמָהּ כְּלוּם, נִפְסְלָה מִשְּׁעַת כְּנִיסָה וְתִשָּׂרֵף. וְאֶפְשָׁר שֶׁאִם הִכְנִיסָהּ עַל דַּעַת שֶׁלֹּא לְהַזּוֹת מִמֶּנָּה כְּלָל, שֶׁתְּהֵא כְּשֵׁרָה. וּכְדִבְרֵי ר' שִׁמְעוֹן (זבחים

פב) אֵינָהּ פְּסוּלָה אֶלָּא אִם כֵּן כִּפֵּר בְּדָמָהּ, שֶׁעָשָׂה בָּהּ הַזָּאוֹת כְּמַעֲשֵׂה חַטָּאת פְּנִימִית, וּלְכָךְ אָמַר הַכָּתוּב "לְכַפֵּר", לֹא שֶׁכִּפְּרָה אֶלָּא שֶׁהוּא הֵבִיא מִדָּמָהּ לְכַפֵּר בָּהּ וְכִפֵּר כְּפִי מַחְשַׁבְתּוֹ. וּפֵרוּשׁ "לִפְנֵים" שֶׁהִכְנִיס הַדָּם לַהֵיכָל. וְכֵן אִם הִכְנִיס מִדַּם פַּר כֹּהֵן מָשִׁיחַ וְהֶעְלֵם דָּבָר וּשְׂעִירֵי ע"ז לִפְנֵי וְלִפְנִים, שֶׁכֻּלָּן לִפְנִים מִמְּקוֹמָן הִכְנִיסָן וּפְסוּלִין. וְאָמַר "מִדָּמָהּ" שֶׁאֲפִלּוּ מִקְצָת דָּמָהּ פּוֹסֵל, שֶׁאִם קִבֵּל דָּמָהּ בִּשְׁנֵי כוֹסוֹת וְהִכְנִיס אֶחָד מֵהֶן לִפְנִים פְּסוּלָה (שם). וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט אֵין הַכָּתוּב מְדַבֵּר אֶלָּא בַּחַטָּאוֹת הַפְּנִימִיּוֹת שֶׁצִּוָּה כְּבָר בִּשְׂרָפָתָן וּבָא כָּאן לִתֵּן לֹא תַעֲשֶׂה עַל אֲכִילָתָן, כִּי הַפְּרָשָׁה לְהַשְׁלִים דִּינֵי הַחַטָּאוֹת. וְזֶהוּ מִדְרָשׁוֹ שֶׁל ר' יוֹסֵי הַגְּלִילִי בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרק ח ח) וּבְזָבָחִים (שם):

פרק ז

פסוק ח

וְהַכֹּהֵן הַמַּקְרִיב אֶת עֹלַת אִישׁ הַדִּין הַזֶּה נוֹהֵג בְּכָל הַקָּדָשִׁים, וְאָמַר הַכָּתוּב עוֹלָה וְהוּא הַדִּין לְחַטָּאת וְאָשָׁם הַנִּזְכָּרִים לְמַעְלָה, וְאֵין זִבְחֵי הַשְּׁלָמִים כֵּן, וּלְכָךְ הִזְכִּיר הַכָּתוּב מִשְׁפַּט הַכֹּהֲנִים בְּאֻמְצַע הַקְּרָבָנוֹת קֹדֶם שֶׁיְּדַבֵּר בַּשְּׁלָמִים. וּמִדְרָשׁוֹ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרק ט ב), אֵין לִי אֶלָּא עוֹלָה, עוֹרוֹת קָדְשֵׁי קָדָשִׁים מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר הִקְרִיב", אוֹ יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה עוֹרוֹת קָדְשֵׁי קָדָשִׁים קַלִּים, תַּלְמוּד לוֹמַר "עוֹלָה", מַה עוֹלָה מְיֻחֶדֶת קָדְשֵׁי קָדָשִׁים יָצְאוּ עוֹרוֹת קָדְשֵׁי קָדָשִׁים קַלִּים. וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט לֹא הֻצְרַךְ לוֹמַר כֵּן בְּחַטָּאת וְאָשָׁם שֶׁהֵם מַתְּנוֹת הַכְּהֻנָּה וְהַכֹּהֲנִים זוֹכִים בַּבָּשָׂר וְזוֹכִים בָּעוֹר, אֲבָל בְּעוֹלָה הֻצְרַךְ לוֹמַר שֶׁיִּזְכּוּ בָעוֹר, וְזֶהוּ מִדְרָשׁוֹ שֶׁל רַבִּי שֶׁאָמַר, כָּל עַצְמֵנוּ לֹא הֻצְרַכְנוּ אֶלָּא לְעוֹר הָעוֹלָה שֶׁבְּכָל מָקוֹם הָעוֹר מְהַלֵּךְ אַחַר הַבָּשָׂר, בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרק ט ד) וּבְזָבָחִים (קג):

פסוק ט

וְכָל מִנְחָה אֲשֶׁר תֵּאָפֶה בַּתַּנּוּר דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט יָדוּעַ בָּזֶה, שֶׁיְּצַוֶּה בְּנוֹדֵר אַחַת מִשָּׁלֹשׁ מְנָחוֹת, מַאֲפֵה תַנּוּר וְהַמַּרְחֶשֶׁת וְהַמַּחֲבַת, שֶׁיִּהְיֶה לַכֹּהֵן הַמַּקְרִיב אוֹתָם לְבַדּוֹ, וְיֹאמַר בְּכָל שְׁאָר הַמְּנָחוֹת, כְּגוֹן הַנּוֹדֵר מִנְחָה סְתָם שֶׁהוּא מֵבִיא סֹלֶת וּבְמִנְחַת הַבִּכּוּרִים שֶׁהֵן בְּלוּלוֹת וּבְמִנְחַת חוֹטֵא וְסוֹטָה שֶׁהֵן חֲרֵבוֹת, שֶׁיִּהוּ מִתְחַלְּקוֹת לְכָל בְּנֵי אַהֲרֹן, כְּלוֹמַר לְכָל בֵּית אָב שֶׁלָּהֶם. וּפֵרוּשׁ "וְכָל מִנְחָה בְּלוּלָה בַּשֶּׁמֶן וַחֲרֵבָה" מִנְחָה שֶׁאֵין בָּהּ אֶלָּא סֹלֶת בְּלוּלָה אוֹ חֲרֵבָה, לֹא מֵאֵלֶּה הַנִּזְכָּרוֹת. וְיִהְיֶה טַעַם הַהֶפְרֵשׁ בֵּינֵיהֶן, מִפְּנֵי שֶׁטָּרַח הַכֹּהֵן בַּאֲפִיָּתָן וְרָאוּי לְהַרְבּוֹת שְׂכָרוֹ. אֲבָל רַבּוֹתֵינוּ (מנחות עג) לֹא רָצוּ בְּכָךְ, מִפְּנֵי שֶׁאָמַר "וְכָל מִנְחָה בְּלוּלָה בַּשֶּׁמֶן וַחֲרֵבָה", שֶׁכָּל הַמְּנָחוֹת שֶׁבָּעוֹלָם יִכְלֹל זֶה, שֶׁהֵם כֻּלָּם בְּלוּלוֹת אוֹ חֲרֵבוֹת, וּלְכָךְ רָאוּ שֶׁפֵּרוּשׁ "לַכֹּהֵן הַמַּקְרִיב אֹתָהּ" - לַכֹּהֲנִים הַטְּהוֹרִים הַנִּמְצָאִים שָׁם. וְכֵן מַה שֶּׁאָמַר (ויקרא

ז':ח') "וְהַכֹּהֵן הַמַּקְרִיב אֶת עֹלַת אִישׁ" וְ"הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יְכַפֵּר בּוֹ לוֹ יִהְיֶה" (ויקרא ז':ז') כֻּלָּם לֹא בָּאוּ אֶלָּא לוֹמַר שֶׁלֹּא יִהְיוּ לַבְּעָלִים, אֲבָל יִהְיוּ בִּשְׂכַר הַהַקְרָבָה לַכֹּהֲנִים הַטְּהוֹרִים הַנִּמְצָאִים שָׁם, שֶׁכֻּלָּם הֵם מַקְרִיבִים בַּיָּד אוֹ בְּצִוּוּי, כִּי הַיָּחִיד מֵהֶם אוֹ הַשְּׁנַיִם וּשְׁלִשָּׁה הַמַּקְרִיבִים בִּרְשׁוּת כֻּלָּם הֵם עוֹשִׂים וּבִשְׁלִיחוּתָם, וְכֻלָּם עוֹמְדִים עַל הַקָּרְבָּן, כְּחֵלֶק הַיֹּרֵד בַּמִּלְחָמָה וּכְחֵלֶק הַיּשֵׁב עַל הַכֵּלִים יַחְדָּו יַחֲלֹקוּ. וְאַחַר שֶׁאָמַר שֶׁיִּהְיוּ לַכֹּהֲנִים בִּשְׂכַר עֲבוֹדָתָם חָזַר וּבֵאַר "וְכָל מִנְחָה בְלוּלָה בַשֶּׁמֶן וַחֲרֵבָה" שֶׁהוּא כְּלַל הַמְּנָחוֹת, "לְכָל בְּנֵי אַהֲרֹן" הַמַּקְרִיבִים הַנִּזְכָּרִים, "תִּהְיֶה אִישׁ כְּאָחִיו", כְּלוֹמַר לְבֵית אָב הַטְּהוֹרִים מֵהֶם שֶׁכֻּלָּם הֵם הַמַּקְרִיבִים הַנִּזְכָּרִים. וְהִזְכִּיר הַכָּתוּב לַמְּנָחוֹת בִּשְׁמוֹתָם, מַאֲפֵה תַנּוּר וּמַרְחֶשֶׁת וּמַחֲבַת, וְאַחַר כָּךְ חָזַר וְכָלַל לוֹמַר "אִישׁ כְּאָחִיו", שֶׁלֹּא יְהֵא אֶלָּא מִמַּה שֶׁיֵּשׁ לָזֶה, וְאַפִלּוּ מִנְחַת הַסֹּלֶת בָּהּ יַחְלוֹקוּ. וְאָמַר הַכָּתוּב כִּי הַדִּין הַזֶּה בַּמְּנָחוֹת וְכָל שֶׁכֵּן בִּשְׂאָר הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁדְּמֵיהֶן מְרֻבִּין, וְהַקִּבָּלָה תַּכְרִיעַ. וְתַקָּנַת הַכֹּהֲנִים הִיא וּשְׁלוֹם הַבַּיִת. וְיִתָּכֵן שֶׁיִּהְיֶה שִׁעוּר הַכָּתוּב כְּפִי הַדַּעַת הַזּוֹ, וְכָל מִנְחָה אֲשֶׁר תֵּאָפֶה בַּתַּנּוּר וְכָל נַעֲשָׂה בַּמַּרְחֶשֶׁת וְעַל מַחֲבַת לַכֹּהֵן הַמַּקְרִיב אֹתָהּ לוֹ תִּהְיֶה, וְכָל מִנְחָה בְלוּלָה בַשֶּׁמֶן וַחֲרֵבָה כֵּן, וּלְכָל בְּנֵי אַהֲרֹן תִּהְיֶה אִישׁ כְּאָחִיו:

פסוק יב

וְהִקְרִיב עַל זֶבַח הַתּוֹדָה פֵּרְשׁוּ בּוֹ עִם זֶבַח הַתּוֹדָה, וְכֵן "עַל חַלֹּת לֶחֶם חָמֵץ" - עִמָּהֶן. וְהַנָּכוֹן שֶׁהוּא "עַל" כְּמַשְׁמָעוֹ, שֶׁיּוֹסִיף עַל הַזֶּבַח לֶחֶם, וְכֵן "עַל חַלֹּת לֶחֶם חָמֵץ יַקְרִיב קָרְבָּנוֹ" - שֶׁיָּבִיא חַלּוֹת לֶחֶם חָמֵץ וְעֲלֵיהֶם יוֹסִיף לְהָבִיא קָרְבָּנוֹ, שֶׁהוּא לֶחֶם הַמַּצָּה הַנִּזְכָּר, וְהַכֹּל יָבִיא עַל הַזֶּבַח. וְעָשָׂה עִקָּר לֶחֶם הֶחָמֵץ וּשְׁאָר הַלֶּחֶם עָלָיו, בַּעֲבוּר שֶׁהוּא מְרֻבֶּה כְּנֶגֶד כָּל שְׁאָר הַמִּינִין. וְשָׁנָה הַכָּתוּב לוֹמַר "עַל זֶבַח תּוֹדַת שְׁלָמָיו" לְמָה שֶׁדָּרְשׁוּ בּוֹ (מנחות עח), שֶׁאֵין הַלֶּחֶם קָדוֹשׁ קְדֻשַּׁת הַגּוּף עַד שֶׁיִּשְׁחֵט הַזֶּבַח וְשֶׁיִּשְׁחֵט עָלָיו, כְּלוֹמַר עַל מְנָת שֶׁיִּקְדַּשׁ הַלֶּחֶם עִמּוֹ. וְכָתַב רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא ז':י"ב) "וְהִקְרִיב עַל זֶבַח הַתּוֹדָה" אַרְבַּעַת מִינֵי לֶחֶם, חַלּוֹת וּרְקִיקִים וּרְבוּכָה שְׁלֹשֶׁת מִינֵי מַצָּה, וּכְתִיב "עַל חַלֹּת לֶחֶם חָמֵץ", וְכָל מִין וְמִין עֶשֶׂר חַלּוֹת, כְּדִּ מְפֹרָשׁ בְּמְנָחוֹת (עז), וְשִׁעוּרָן חֲמֵשׁ סְאִין יְרוּשַׁלְמִיּוֹת שֶׁהֵן שֵׁשׁ מִדְבָּרִיּוֹת, עֶשְׂרִים עִשָּׂרוֹן. וְלֹא הִזְכִּיר הָרֹב בְּעֶשְׂרִים עֶשְׂרוֹנוֹת הַלִּלּוּ שֶׁמֵּהֶן עֲשָׂרָה לְחָמֵץ עִשָּׂרוֹן לְחַלָּה, וַעֲשָׂרָה לְמַצָּה שָׁלֹשׁ חַלּוֹת לְעִשָּׂרוֹן, דָּרְשׁוּ כֵּן (שם עז) מִן הַכָּתוּב הַזֶּה, "עַל חַלֹּת לֶחֶם חָמֵץ" כְּנֶגֶד חָמֵץ הָבֵא מַצָּה, נִמְצְאוּ עֶשְׂרִים עִשָּׂרוֹן עֲשָׂרָה לֶחָמֵץ וַעֲשָׂרָה לַמַּצָּה, עֲשָׂרָה לְחָמֵץ עִשָּׂרוֹן לְחַלָּה, עֲשָׂרָה לְמַצָּה שָׁלֹשׁ חַלּוֹת לְעִשָּׂרוֹן, נִמְצְאוּ אַרְבָּעִים חַלּוֹת:

פסוק יד

וְהִקְרִיב מִמֶּנּוּ אֶחָד מִכָּל קָרְבָּן חַלָּה אַחַת שְׁלֵמָה, נִמְצָא נוֹטֵל תְּרוּמָה אַרְבַּע חַלּוֹת. וַאֲנִי תָּמַהּ, כְּשֶׁהוֹצִיא הַכָּתוּב מִלְּאוֹ הַשְׁאוֹר "קָרְבַּן רֵאשִׁית תַּקְרִיבוּ" (ויקרא ב':י"ב), לָמָּה לֹא

אָמַר גַּם כֵּן "וְקָרְבַּן תּוֹדָה". וְזוֹ אֵינָהּ שְׁאֵלָה, כִּי הַכָּתוּב אָמַר "וְאֶל הַמִּזְבֵּחַ לֹא יַעֲלוּ לְרִיחַ נִיחֹחַ", וְלֶחֶם הַתּוֹדָה אֵין מִמֶּנּוּ לַמִּזְבֵּחַ כְּלוּם, שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא טָעוּן תְּנוּפָה. וְאע"פ שֶׁאָמְרוּ (מנחות נז) בְּלֶחֶם הַפָּנִים שֶׁעוֹבֵר עָלָיו בְּחֻמּוּצוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהַלְּבוֹנָה שֶׁעָלָיו שֶׁהִיא לַלֶּחֶם לְאַזְכָּרָה אִשֶּׁה לַה', אֲבָל לֶחֶם הַתּוֹדָה אֵין מִמֶּנּוּ לַמִּזְבֵּחַ כְּלוּם. וְאוּלַי לֹא הֻצְרַךְ הַכָּתוּב לַשִּׁיּוּר הַהוּא אֶלָּא בַּעֲבוּר הַדָּבָשׁ שֶׁלֹּא נִתְפָּרֵשׁ בַּבְּכוּרִים שֶׁיָּבֹאוּ מִן הַדְּבַשׁ, וְכָלַל הַשְּׁאוֹר עִמּוֹ, וְאָמַר בִּשְׁנֵיהֶם "קָרְבַּן רֵאשִׁית תַּקְרִיבוּ אֹתָם", אֲבָל בַּשְּׂאוֹר הַמְפֹרָשׁ בְּמְקוֹמוֹ אֵין צָרֵךְ לְפָרֵט אוֹתוֹ, כִּי לֹא יִתְּנָה הַכָּתוּב בִּ"מְחַלְלֶיהָ מוֹת יוּמָת" (שמות לא יד) חוּץ מֵעֲבוֹדַת הַקָּרְבָּנוֹת, וּבְ"עֶרְוַת אֵשֶׁת אָחִיךָ" (ויקרא י"ח:ט"ז) חוּץ מִן הַיְּבָמָה:

פסוק טו

וּבְשַׂר זֶבַח תּוֹדַת שְׁלָמָיו יֵשׁ כָּאן רִבּוּיִין הַרְבֵּה, לְרַבּוֹת חַטָּאת וְאָשָׁם וְאֵיל נָזִיר וַחֲגִיגַת אַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁיִּהְיוּ נֶאֱכָלִין לְיוֹם וְלַיְלָה, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא ז':ט"ו). וְאֵין זֶה נָכוֹן שֶׁחֲגִיגַת אַרְבָּעָה עָשָׂר נֶאֱכֶלֶת לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד כִּשְׁאָר שְׁלָמִים, וְכֵן שָׁנִינוּ בְּמַסֶּכֶת פְּסָחִים (פסחים ע"א), "אֲשֶׁר תִּזְבַּח בָּעֶרֶב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן" (דברים טז ד) בַּחֲגִיגַת אַרְבָּעָה עָשָׂר הַכָּתוּב מְדַבֵּר שֶׁנֶּאֱכֶלֶת לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד, שֶׁכְּשֶׁהוּא אוֹמֵר (שם) "בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן לַבֹּקֶר" הֲרֵי בֹּקֶר שֵׁנִי אָמוּר. וְרַשִׁ"י עַצְמוֹ כָּתַב זֶה בְּסֵדֶר רְאֵה אָנֹכִי (שם). אֲבָל בְּכָאן סָבַר הָרַב כְּדִבְרֵי בֶּן תֵּימָא (פסחים ע), דְּאָמַר חֲגִיגַת אַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁהִיא בָּאָה עִם הַפֶּסַח הֲרֵי הִיא כַּפֶּסַח וְנֶאֱכֶלֶת לְיוֹם וְלַיְלָה, וְאֵינָהּ נֶאֱכֶלֶת אֶלָּא צָלִי עַד חֲצוֹת וְאֵינָהּ נֶאֱכֶלֶת אֶלָּא בַּלַּיְלָה, אֲבָל לְדִבְרֵי בֶּן תֵּימָא אֵינָהּ בָּאָה בְּרִבּוּיִין הַלָּלוּ, אֶלָּא שֶׁהִיא כַּפֶּסַח לְכָל דָּבָר, וְאֵינָהּ בָּאָה אֶלָּא מִן הַצֹּאן וְזָכָר וּבֶן שָׁנָה, מִדִּכְתִיב (שמות לד כה) "וְלֹא יָלִין לַבֹּקֶר זֶבַח חַג הַפָּסַח" וְכוּ' כִּדְאִיתָא הָתָם. אֲבָל כָּתַב הָרַב זֶה מִבְּרַיְתָא הַשְׁנוּיָה בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרק יב א), דִּקְתָנֵי "וּבְשַׂר זֶבַח תּוֹדַת שְׁלָמָיו בְּיוֹם קָרְבָּנוֹ יֵאָכֵל", הֲרֵי זֶה בָּא לְלַמֵּד עַל הַנֶּאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד שֶׁיִּהְיוּ נֶאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד, אֵין לִי אֶלָּא תּוֹדָה, וּמִנַּיִן לְרַבּוֹת הַלֶּחֶם, תַּלְמוּד לוֹמַר "קָרְבָּנוֹ", וּמִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת הַוּלְדוֹת וְאֶת הַתְּמוּרוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר "וּבְשַׂר", וּמִנַּיִן לְרַבּוֹת חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר "זֶבַח", וּמִנַּיִן לְרַבּוֹת שַׁלְמֵי נָזִיר וּשְׁלָמִים הַבָּאִים מֵחֲמַת הַפֶּסַח, תַּלְמוּד לוֹמַר "שְׁלָמָיו", זוֹ הִיא הַבְּרַיְתָא הַזּוֹ, וּפֵרֵשׁ הָרַב בִּשְׁלָמִים הַבָּאִים מֵחֲמַת הַפֶּסַח שֶׁהִיא חֲגִיגַת אַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁהִיא בָּאָה עִם הַפֶּסַח. וְכֵן מָצָאתִי בְּמַסֶּכֶת פְּסָחִים בְּפֶרֶק מִי שֶׁהָיָה (צו), שֶׁפֵּרֵשׁ בִּשְׁנֵי לְשׁוֹנוֹת בִּשְׁלָמִים הַבָּאִים מֵחֲמַת הַפֶּסַח, וְכָתַב לָשׁוֹן אַחֵר חֲגִיגַת אַרְבָּעָה עָשָׂר, וְזוֹ שְׁמַעְתִּי. וְסָמַךְ הָרַב בְּכָאן עַל שְׁמוּעָתוֹ. וְאֵין הַדָּבָר כֵּן, אֶלָּא שְׁלָמִים הַבָּאִים מֵחֲמַת הַפֶּסַח הֵינוּ מוֹתַר הַפֶּסַח, כְּגוֹן תְּמוּרָתוֹ וּפֶסַח שֶׁנִּתְכַּפְּרוּ בְּעָלָיו בְּאַחֵר, דְּכֵיוָן שֶׁמִּתְחִלָּתוֹ אֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא לְיוֹם וְלַיְלָה אַף סוֹפוֹ כֵּן, אֲבָל חֲגִיגַת אַרְבָּעָה

עָשָׂר נֶאֱכֶלֶת הִיא לִשְׁנֵי יָמִים כְּדִבְרֵי חֲכָמִים. וְכֵן שָׁנִינוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים בְּאוֹתָהּ בָּרַיְתָא גּוּפָהּ, דְּקָתָנֵי סוֹפָהּ (הל' ו), "וּמִמָּחֳרָת" הֲרֵי זֶה בָּא לְלַמֵּד עַל הַנֶּאֱכָלִים לִשְׁנֵי יָמִים שֶׁיִּהְיוּ נֶאֱכָלִים לִשְׁנֵי יָמִים, אֵין לִי אֶלָּא שְׁלָמִים, מִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת הַחֲגִיגָה שֶׁבָּאָה בִּזְמַנָּהּ וְכוּ', אֲרַבֶּה אֶת הַחֲגִיגָה שֶׁבָּאָה בִּזְמַנָּהּ, מִנַּיִן לַחֲגִיגָה הַבָּאָה עִם הַפֶּסַח וְכוּ':

פסוק טז

וּמִמָּחֳרָת וְהַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ יֵאָכֵל וְא"ו יְתֵרָה הִיא זוֹ וְיֵשׁ כָּמוֹהוּ הַרְבֵּה בַּמִּקְרָא, כְּגוֹן "וְאֵלֶּה בְּנֵי צִבְעוֹן וְאַיָּה וַעֲנָה" (בראשית לו כד), וְכֵן "תֵּת וְקֹדֶשׁ וְצָבָא מִרְמָס" (דניאל ח יג), לְשׁוֹן רַשְׁ"י (רש"י על ויקרא ז':ט"ז). וְכֵן פֵּרֵשׁ ר"א. וּלְפִי דַּעְתִּי עִנְיַן הַכָּתוּב הַזֶּה בַּעֲבוּר שֶׁאָמַר "בְּיוֹם הַקְרִיבוֹ אֶת זִבְחוֹ יֵאָכֵל וּמִמָּחֳרָת" וְהָיָה בַּמַּשְׁמָע שֶׁתְּהֵא מִצְוָה שֶׁיֵּאָכֵל בִּשְׁנֵי יָמִים, יֵאָכֵל מִקְצָתוֹ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן וְיִנִּיחַ מִקְצָתוֹ לְמָחָר, וּלְפִיכָךְ חָזַר לְבָאֵר וְהַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ בָּרִאשׁוֹן יֵאָכֵל וּמִמָּחֳרָת, לֹא שֶׁיַּשְׁאִיר מִמֶּנּוּ בְּכַוָּנָה, וְלֹא שֶׁיְּהֵא רַשַּׁאי לְהַנִּיחַ כֻּלּוֹ לְיוֹם הַמָּחֳרָת, אֲבָל מִצְוָה שֶׁיֹּאכַל מִמֶּנּוּ בָּרִאשׁוֹן וְהַנּוֹתָר בְּמִקְרֶה יֵאָכֵל בַּמָּחֳרָת הַנִּזְכָּר. וְהָעִנְיָן הַזֶּה מִדִּבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ לְמַדְנוּהוּ, אָמְרוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרק יב יא יב), "בְּיוֹם הַקְרִיבוֹ יֵאָכֵל" מִצְוָה לְהֵאָכֵל מִמֶּנּוּ יוֹם רִאשׁוֹן, יָכוֹל כֻּלּוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר "וּמִמָּחֳרָת", יָכוֹל מִצְוָה לְאָכְלוֹ בִּשְׁנֵי יָמִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהַנּוֹתָר", אִם הוֹתִיר הוֹתִיר, אִי "וְהַנּוֹתָר" יָכוֹל אִם הוֹתִיר כֻּלּוֹ לִשְׁנֵי יָמִים יְהֵא פָּסוּל, תַּלְמוּד לוֹמַר "יֵאָכֵל", אֲפִלּוּ כֻּלּוֹ. וְאִם תַּעֲשֶׂה הָוְא"ו יְתֵרָה גַּם כֵּן יִתְפָּרֵשׁ וּמִמָּחֳרָת הַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ יֵאָכֵל, לֹא שֶׁיּוֹתִיר לְדַעַת. וְלֹא יָדַעְתִּי לָמָּה הָיְתָה הָוְא"ו בְּ"תֵּת וְקֹדֶשׁ וְצָבָא מִרְמָס" יְתֵרָה אֵצֶל רַשְׁ"י, כִּי עִנְיַן הַכָּתוּב שֶׁיִּשְׁאַל עַד מָתַי תֵּת הַפֶּשַׁע שׁוֹמֵם וְעַד מָתַי קֹדֶשׁ וְצָבָא מִרְמָס:

פסוק יז

וְהַנּוֹתָר מִבְּשַׂר הַזֶּבַח בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי אֵין עִנְיַן הַכָּתוּב שֶׁיִּהְיֶה הַנּוֹתָר לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי נִשְׂרָף, וְיֵאָכֵל בַּלַּיְלָה, שֶׁכְּבָר לָמְדוּ רַבּוֹתֵינוּ (זבחים נו) מִן הַכָּתוּב בְּפָרָשַׁת קָדוֹשִׁים תִּהְיוּ (ויקרא י"ט:ו') "וְהַנּוֹתָר עַד יוֹם הַשְּׁלִישִׁי בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף", שֶׁכָּל מַה שֶּׁיִּשָּׁאֵר מִשְּׁנֵי יָמִים כְּלָל טָעוּן שְׂרֵפָה, אֲבָל "בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי" אֵינוֹ דָּבֵק עִם "וְהַנּוֹתָר", אֲבָל הוּא דָּבוּק עִם "בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף", יֹאמַר כִּי הַנּוֹתָר מִבְּשַׂר הַזֶּבַח שֶׁלֹּא נֶאֱכַל בְּיוֹם הַקְרִיבוֹ וּמִמָּחֳרָת יִשָּׂרֵף בָּאֵשׁ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בַּבֹּקֶר. זֶהוּ שֶׁאָמְרוּ (זבחים נה), נֶאֱכָלִים לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד, כִּי בַּלַּיְלָה הַשֵּׁנִי אֵינוֹ נֶאֱכָל וְלֹא נִשְׂרָף, כִּי הִצְרִיךְ הַכָּתוּב לִשְׂרֵפַת פְּסוּלֵי הַמַּקְדִּשִׁים הַלָּלוּ שֶׁתִּהְיֶה בַּיּוֹם כְּמוֹ שֶׁהַקְרֶבֶת הַכְּשֵׁרִים בַּיּוֹם:

פסוק כא

אוֹ בִּבְהֵמָה טְמֵאָה אֹחֶז הַכָּתוּב דֶּרֶךְ קְצָרָה וְהִזְכִּיר קְצָת הַטְּמֵאִים וְהוּא הַדִּין לְכֻלָּן, כִּי אַף בְּנִבְלַת בְּהֵמָה טְהוֹרָה אִם נָגַע בָּהּ וְאָכַל קֳדָשִׁים חַיָּב הַכָּרֵת הַזֶּה. וְעִנְיַן הַכְּרִיתוּת אָבֹאַר אוֹתוֹ בְּפָרָשַׁת עֲרָיוֹת (רמב"ן על ויקרא י"ח:כ"ט) בע"ה:

פסוק כה

כִּי כָּל אֹכֵל חֵלֶב מִן הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר יַקְרִיב מִמֶּנָּה לֹא יִתָּכֵן שֶׁיִּהְיֶה פֵּרוּשׁוֹ מִן הַבְּהֵמָה שֶׁהִיא עַצְמָהּ קָרְבָּן וּלְהוֹצִיא אֶת הַחֵלִין, כִּי הַכָּתוּב כְּבָר אָסַר בְּסֵדֶר וַיִּקְרָא (ויקרא ג':י"ז) סְתָם כָּל חֵלֶב, וְאֵין שָׁם תְּנַאי וְשִׁיּוּר, וְגַם כָּאן אָסַר תְּחִלָּה כָּל חֵלֶב שׁוֹר וְכֶשֶׂב וְעֵז וְאָסַר חֵלֶב הַנְּבֵלָה וְהַטְּרֵפָה בְּאִסּוּר הַחֵלֶב (ויקרא ז':כ"ד), וְאֵינָן קָרְבָּנוֹת לַשֵּׁם. וְעוֹד שֶׁאָמַר שָׁם (ויקרא ג':י"ז) "חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם", וְלֹא יִמָּצֵא בְּכָל עִנְיְנֵי הַקָּרְבָּנוֹת "בְּכָל מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם", וּבְמַתְּנוֹת כְּהֻנָּה אָמַר (במדבר יח ח) "לְחָק עוֹלָם" פְּעָמִים רַבּוֹת וְלֹא הִזְכִּיר "בְּכָל מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם", מִפְּנֵי שֶׁאֵין הַקָּרְבָּנוֹת חֻקַּת עוֹלָם בְּכָל מוֹשְׁבוֹתֵינוּ רַק בַּמִּשְׁכָּן וּבַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה'. וְאַל יַעֲוֵר עֵינֶיךָ הַמִּשְׁתַּבֵּשׁ בַּפָּסוּק "וְלֶחֶם וְקָלִי וְכַרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ עַד עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה עַד הֲבִיאֲכֶם אֶת קָרְבַּן אֱלֹהֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם" (ויקרא כ"ג:י"ד) כִּי הֶחָדָשׁ אָסוּר מִן הַתּוֹרָה בְּכָל מָקוֹם (ערלה פ"ג מ"ט), כִּי אָמַר הַכָּתוּב שֶׁלֹּא נֹאכַל לֶחֶם וְקָלִי וְכַרְמֶל לְעוֹלָם בְּכָל מוֹשְׁבוֹתֵינוּ עַד עֶצֶם הַיּוֹם שֶׁנָּבִיא הַקָּרְבָּן בְּבֵית הַבְּחִירָה, וְאִם אֵין קָרְבָּן לֹא יֵאָסֵר מִכָּאן וְאֵילָךְ, כִּי לֹא אָמַר "לֹא תֹאכְלוּ עַד הֲבִיאֲכֶם אֶת קָרְבַּן אֱלֹהֵיכֶם", אֲבָל הָאִסּוּר הוּא עַד עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה בִּלְבַד, אֲבָל פֵּרוּשׁוֹ עַד עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה שֶׁתְּבִיאוּ הַקָּרְבָּן כְּשֶׁתּוּכְלוּ לְהָבִיא אוֹתוֹ, וְהוּא טַעַם כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַקָּרְבָּן מְנֻחָה חֲדָשָׁה. וְיִתָּכֵן שֶׁיִּהְיֶה "הַיּוֹם" נִמְשָׁךְ, עַד עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה עַד יוֹם הֲבִיאֲכֶם אֶת קָרְבַּן אֱלֹהֵיכֶם. וְהָרְאָיָה הַגְּמוּרָה שֶׁפֵּרוּשׁ "מִן הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר יַקְרִיב מִמֶּנָּה" מִן הַמִּין הַקָּרֵב, כִּי כֵן נֶאֱמַר בָּעֲרָכִין (ויקרא כ"ז:ט') "וְאִם בְּהֵמָה אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן לַה' כֹּל אֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ לַה' יִהְיֶה קֹדֶשׁ", וּפֵרוּשׁוֹ בְּהֵמָה שֶׁמַּקְרִיבִין מִמֵּינָהּ קָרְבָּן לַה', וְכֵן "וְאִם כָּל בְּהֵמָה טְמֵאָה אֲשֶׁר לֹא יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן לַה'" (שם פסוק יא) יֹאמַר בְּפֵרוּשׁ מִן הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה שֶׁאֵין מַקְרִיבִין מִמֵּינָהּ, וְאֵין הֶפְרֵשׁ וְשׁוּם חִלּוּק בֵּין שֶׁמַּזְכִּיר בִּלְשׁוֹן רַבִּים "אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ" וַ"אֲשֶׁר לֹא יַקְרִיבוּ" וּבֵין שֶׁיֹּאמַר בִּלְשׁוֹן יָחִיד "אֲשֶׁר יַקְרִיב" כִּי פֵּרוּשׁוֹ אֲשֶׁר יַקְרִיב אָדָם מִמֶּנָּה. וְכֵן אָמַר (ויקרא י"א:ל"ט) "וְכִי יָמוּת מִן הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר הִיא לָכֶם לְאָכְלָה", הַמִּין הַנֶּאֱכָל, לֹא שֶׁהִיא עַצְמָהּ תֵּאָכֵל. וּלְפִי שֶׁאָסַר כָּל חֵלֶב מִן הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר יָבִיא הַקָּרְבָּן מִמֵּינָהּ, לֹא מִן הַמִּין שֶׁלֹּא יִתְקָרֵב, וְשָׁמָּא יַעֲלֶה עַל הַדַּעַת לוֹמַר כִּי הַנְּבֵלָה וְהַטְּרֵפָה יֵחָשְׁבוּ כְּמִין שֶׁלֹּא יִתְקָרֵב מִמֶּנּוּ, הֻצְרַךְ לְהַזְכִּיר שֶׁיִּהְיֶה אָסוּר. וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ז':כ"ד) "וְאָכוֹל

לֹא תֹאכְלֻהוּ", שֶׁיִּהְיוּ בְּכָרֵת כִּשְׁאָר כָּל חֵלֶב, כִּי כָל הַמִּין הַקָּרֵב יֶאֱסֹר וַאֲפִילוּ הַנִּבֵלוֹת וְהַטְּרֵפוֹת מִמֶּנּוּ. וְאָמַר "יֵעָשֶׂה לְכָל מְלָאכָה" לוֹמַר שֶׁאֵין בּוֹ טֻמְאַת נְבֵלוֹת, כִּי יֹאמַר בַּנְּבֵלוֹת "וּבְנִבְלָתָם לֹא תִגָּעוּ" (שם פסוק ח), וּבַחֵלֶב שֶׁלָּהֶן יֹאמַר שֶׁיִּגָּעוּ בּוֹ וְיַעֲשׂוּ מִמֶּנּוּ כָּל מְלָאכָה. וְאִם הָיָה אִסּוּר הַחֵלֶב בַּקָּרְבָּנוֹת בִּלְבַד, לָמָּה הֻצְרַךְ לוֹמַר בּוֹ "כָּל חֵלֶב לֹא תֹאכֵלוּ" שָׁם בִּפָּרָשַׁת וַיִּקְרָא (ג יז), וּכְבָר צִוָּה שֶׁיַּעֲלֶה עַל הַמִּזְבֵּחַ לְרֵיחַ נִיחוֹחַ, וְאֵיךְ נֹאכַל אִשֵּׁה ה', וְלָמָּה לֹא הִזְהִיר גַּם בְּיוֹתֶרֶת הַכָּבֵד וּבִשְׁתֵּי הַכְּלָיוֹת מִן הַקָּרְבָּנוֹת, וְעוֹד לָמָּה הֻצְרַךְ לְהַזְכִּיר (ויקרא ז':כ"ג) שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז, כִּי בְּיָדוּעַ שֶׁלֹּא יָבִיא קָרְבָּן אֶלָּא מֵהֶן. וּמִמַּה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב בְּפִסּוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין (דברים טו כג) "רַק אֶת דָּמוֹ לֹא תֹאכֵל" וְלֹא הִזְכִּיר הַחֵלֶב, יַגִּיעֵנִי הַמָּקוֹם לְמְקוֹמוֹ וַאֲפָרְשֶׁנּוּ:

פסוק ל

אֶת הַחֵלֶב עַל הֶחָזֶה הַנִּרְאֶה מִן הַכָּתוּב הַזֶּה עַל דֶּרֶךְ פְּשָׁט שֶׁהֶחָזֶה הוּא מוּנָף עִם הַחֲלָבִים וְלֹא הַשּׁוֹק, וְהַכָּתוּב שֶׁאָמַר (ויקרא ט':כ"א) "וְאֵת הֶחָזוֹת וְאֵת שׁוֹק הַיָּמִין הֵנִיף אַהֲרֹן תְּנוּפָה" כִּי אַחֲרֵי כֵן יַחְזֹר וִינִיפֵם בִּפְנֵי עַצְמָם. וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ (מנחות סב) שֶׁהָיָה נוֹתֵן הַחֲלָבִים עַל יַד הַבְּעָלִים וְחָזֶה וְשׁוֹק לְמַעְלָה מֵהֶן. וּלְדַעְתָּם הַזְכִּיר תְּנוּפָה בֶּחָזֶה לְבַדּוֹ לִדְרֹשׁ מַה שֶּׁאָמְרוּ (תורת כהנים פרק טז ב), נִטְמְאוּ וְנִשְׁתַּיֵּר אֶחָד מֵהֶם מְנַיִן שֶׁהוּא טָעוּן תְּנוּפָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "חָזֶה לְהָנִיף אוֹתוֹ":

פסוק לו

לָתֵת לָהֶם בְּיוֹם מָשְׁחוֹ אֹתָם שִׁעוּרוֹ, אֲשֶׁר צִוָּה ה' בְּיוֹם מָשְׁחוֹ אוֹתָם לָתֵת לָהֶם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל חֻקַּת עוֹלָם. וּפֵרוּשׁ "בְּיוֹם מָשְׁחוֹ" בְּעֵת הַמְּשִׁיחָה, וְכֵן "בְּיוֹם הִקְרִיב אֹתָם לְכַהֵן" (ויקרא ז':ל"ה), בְּעֵת הַהִיא כַּאֲשֶׁר הִבְדִּילָם. וְרַבִּי אַבְרָהָם אָמַר (אבן עזרא על ויקרא ז':ל"ו) כִּי "בְּיוֹם מָשְׁחוֹ" - מִיּוֹם מָשְׁחוֹ, וְכֵן "הַנּוֹתָר בַּבָּשָׂר וּבַלֶּחֶם" (ויקרא ח':ל"ב):

פסוק לח

אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה בְּהַר סִינָי עַל דֶּרֶךְ רַבּוֹתֵינוּ (תורת כהנים בהר פרשה א א) כִּי כָל הַמִּצְוֹת נֶאֶמְרוּ לְמֹשֶׁה בְּהַר סִינַי כְּלָלוֹתֵיהֶן וּפְרָטֵיהֶן וְדִקְדּוּקֵיהֶן, וְנִשְׁנוּ מֵהֶן בְּאֹהֶל מוֹעֵד, וְהִנֵּה מִצְוֹת וַיִּקְרָא שְׁנוּיוֹת. וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט שִׁעוּרוֹ אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי וּבְיוֹם צַוֹּתוֹ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבַּר סִינַי לְהַקְרִיב אֶת קָרְבְּנֵיהֶם לַה', כִּי צִוָּה בַּמִּלּוּאִים בְּהַר סִינַי וְכֵן בְּעוֹלָה וְחַטָּאת, וְצִוָּה בְּמִנְחָה וְאָשָׁם וּבִזְבְחֵי הַשְּׁלָמִים בְּמִדְבַּר סִינַי בְּאֹהֶל מוֹעֵד. וְיִתָּכֵן כִּי טַעַם "בְּהַר סִינַי" בַּמָּקוֹם הַזֶּה - לִפְנֵי הַר סִינַי, וְהוּא בְּאֹהֶל מוֹעֵד. וְכֵן "עֹלַת תָּמִיד הָעֲשִׂיָּה בְּהַר סִינַי" (במדבר כח ו), כִּי אֵינֶנּוּ בָּהָר מַמָּשׁ, כִּי עוֹלַת תָּמִיד לֹא הִתְחִילוּ בָּהּ רַק בְּאֹהֶל מוֹעֵד, דִּכְתִיב "וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה עַל הַמִּזְבֵּחַ" וְגוֹ' (שמות כט לח),

וְכֵן "וַיִּסְעוּ מֵהַר ה'" (במדבר י לג), וְכֵן "רַב לָכֶם שֶׁבֶת בָּהָר הַזֶּה" (דברים א ו), וְהַטַּעַם בְּכָל אֵלֶּה כִּי יִשְׂרָאֵל חָנוּ לִפְנֵי הַר סִינַי בְּקָרוֹב לוֹ, דִּכְתִיב (שמות יט ב) "וַיִּחַן שָׁם יִשְׂרָאֵל נֶגֶד הָהָר", וְשָׁם עָמְדוּ עַד נָסְעָם מִשָּׁם לְמִדְבַּר פָּארָן, וְהִנֵּה עָשׂוּ אֹהֶל מוֹעֵד וְהֵקִימוּ אוֹתוֹ לִפְנֵי הָהָר בְּמִזְרָחוֹ, וְשָׁם הִתְחִילוּ בְּעוֹלַת הַתָּמִיד, וּבַשָּׁנָה הַשֵּׁנִית נִצְטַוּוּ עַל הַדְּגָלִים, וְהֶעֱמִידוּ הָאֹהֶל בְּתוֹךְ הַמַּחֲנוֹת בְּנָסְעָם. וּלְפִיכָךְ אָמַר הַכָּתוּב בְּכָאן כִּי זֹאת הַתּוֹרָה לָעוֹלָה וּלְכָל הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁצִּוָּה הַשֵּׁם בְּהַר סִינָי בְּיוֹם צַוֹּתוֹ בְּמִדְבַּר סִינָי, יַגִּיד כִּי הָיָה בְּהַר סִינַי וּבְמִדְבַּר סִינַי, לְהוֹדִיעַ שֶׁלֹּא הָיְתָה בָּהָר מַמָּשׁ בְּמָקוֹם הַכָּבוֹד שֶׁשָּׁם דִּבֵּר עִמּוֹ עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, וְלֹא בְּמִדְבַּר סִינַי אֲחֵרֵי שֶׁנָּסְעוּ מִלִּפְנֵי הָהָר, אֲבָל הָיָה בְּמִדְבַּר סִינַי מִלִּפְנֵי הָהָר בְּתִחוּמוֹ וְקָרוֹב לוֹ, וְשָׁם אֹהֶל מוֹעֵד, כְּמוֹ שֶׁאָמַר בִּתְחִלַּת הָעִנְיָן (ויקרא א':א') "וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר ה' אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד", הוֹדִיעַ אוֹתָנוּ עַתָּה מָקוֹם אֹהֶל מוֹעֵד:

פרק ח

פסוק ב

קַח אֶת אַהֲרֹן פָּרָשָׁה זוֹ נֶאֶמְרָה שִׁבְעַת יָמִים קֹדֶם הֲקָמַת הַמִּשְׁכָּן, שֶׁאֵין מֻקְדָּם וּמְאֻחָר בַּתּוֹרָה, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא ח':ב'). וְלָמָּה נַהֲפֹךְ דִּבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים, וְעוֹד כִּי צִוּוּיָה בְּפָרָשַׁת בְּיוֹם הַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן (שמות מ) בְּכָל הֲקָמַת הַמִּשְׁכָּן וּבִלְבִישַׁת אַהֲרֹן וּבָנָיו וּבְמִשְׁחַת כֻּלָּם, וְסִפֵּר שָׁם מַעֲשֵׂה מֹשֶׁה בְּעִנְיַן הַהֲקָמָה, וְלֹא הִזְכִּיר בְּאַהֲרֹן וּבָנָיו דָּבָר עַד הַמָּקוֹם הַזֶּה, וְאֵיךְ הִפְרִישׁ עִנְיָן אֶחָד בִּשְׁתֵּי פָּרָשִׁיּוֹת וְאַחַר הַמֻּקְדָּם. אֲבָל הַנָּכוֹן שֶׁנֹּאמַר כִּי נִצְטַוָּה בַּהֲקָמַת הַמִּשְׁכָּן בְּכ"ג בַּאֲדָר וְהֵקִים אוֹתוֹ, וְכַאֲשֶׁר עָמַד הַמִּשְׁכָּן עַל מַעֲמָדוֹ מִיָּד קָרָא לוֹ הש"י שֶׁהוּא יוֹשֵׁב הַכְּרוּבִים וְצִוָּה אוֹתוֹ עַל מַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת כָּל הַפָּרָשִׁיּוֹת הָאֵלֶּה שֶׁמִּתְחִלַּת וַיִּקְרָא עַד כָּאן, כִּי רָצָה לְלַמְּדוֹ מַעֲשֵׂה כָּל הַקָּרְבָּנוֹת וּמִשְׁפָּטֵיהֶם קֹדֶם שֶׁיַּקְרִיב מֵהֶם כְּלָל, כִּי יֵשׁ בְּקָרְבָּנוֹת הַמִּלּוּאִים חַטָּאת וְעוֹלָה וּשְׁלָמִים וְלֹא יְוַדְּעוּ כָּל דִּינֵיהֶם רַק מִן הַפָּרָשִׁיּוֹת הָאֵלֶּה שֶׁהִקְדִּים לוֹ, וְאַחַר כֵּן אָמַר לוֹ "קַח אֶת אַהֲרֹן וְאֶת בָּנָיו אִתּוֹ", לְזָרֵז אוֹתוֹ בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה בַּמֶּה שֶׁאָמַר לוֹ מִתְּחִלָּה (שמות כט א) "וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה לָהֶם לְקַדֵּשׁ אֹתָם לְכַהֵן לִי" וְגוֹ', וְהוֹסִיף לוֹ בְּכָאן (ויקרא ח':ג') "וְאֵת כָּל הָעֵדָה הַקְהֵל אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד", שֶׁיַּעֲשֶׂה בְּמַעֲמַד כֻּלָּם שֶׁיֵּדְעוּ שֶׁהש"י בָּחַר בְּאַהֲרֹן וּבְזַרְעוֹ. וְעַל דֶּרֶךְ הַיָּשָׁר נִצְטַוָּה מֹשֶׁה בְּמִלֻּאכֶת הַמִּשְׁכָּן קֹדֶם לְמַעֲשֵׂה הָעֵגֶל, וּכְשֶׁנִּתְרַצָּה לוֹ הקב"ה וְהִבְטִיחוֹ שֶׁיִּשְׁרֶה שְׁכִינָתוֹ בְּתוֹכָם יָדַע מֵעַצְמוֹ שֶׁמִּצְוֹת הַמִּשְׁכָּן בִּמְקוֹמָהּ עוֹמֶדֶת, וְצִוָּה לְיִשְׂרָאֵל עָלֶיהָ כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָרָשַׁת וַיַּקְהֵל (שם לה א), וְאַחֲרֵי שֶׁהִשְׁלִימוּ הַמְּלָאכָה נֶאֱמַר לוֹ פָּרָשַׁת "בְּיוֹם הַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ תָּקִים אֶת מִשְׁכַּן אֹהֶל מוֹעֵד" (שם מ ב), וְשָׁם נֶאֱמַר לוֹ

"וְהִקְרַבְתָּ אֶת אַהֲרֹן וְאֶת בָּנָיו" וְגוֹ' (שם פסוק יב), וְהִנֵּה יָדַע שֶׁגַּם אַהֲרֹן וּבָנָיו בְּמַעֲלָתָם וּבְחִבָּתָם לִפְנֵי הַמָּקוֹם, וְעַכְשָׁו חָזַר וְזֵרְזוֹ בְּיוֹם רִאשׁוֹן שֶׁל מִלּוּאִים וּבִשְׁעַת מַעֲשֶׂה. וְהִנֵּה כָּל הַפָּרָשִׁיּוֹת כִּסְדָרָן, אֶלָּא שֶׁהִקְדִּים "וַיִּכַס הֶעָנָן אֶת אֹהֶל מוֹעֵד" (שם פסוק לד) שֶׁהוּא בְּיוֹם שְׁמִינִי לַמִּלּוּאִים כְּדַעַת רַבּוֹתֵינוּ (בת"כ ריש שמיני) לְסַדֵּר כָּל עִנְיַן הַקְמַת הַמִּשְׁכָּן, כִּי כֵן דֶּרֶךְ הַכְּתוּבִים בְּכָל מָקוֹם לְהַשְׁלִים עִנְיָן אֲשֶׁר הִתְחִיל בּוֹ:

פסוק ו

וַיִּרְחַץ אֹתָם בַּמָּיִם הַקָּרוֹב אֵלַי שֶׁסִּפֵּר הַכָּתוּב כִּי לְכֻלָּם רָחַץ אֲבָל לֹא הָיְתָה רְחִיצָתָם כְּאַחַת, אֲבָל רָחַץ אַהֲרֹן וְהִלְבִּישׁוֹ בְּגָדָיו וּמָשָׁחוֹ וְאַחֲרֵי כֵן רָחַץ בָּנָיו וַיַּלְבִּשֵׁם:

פסוק ז

וַיִּתֵּן עָלָיו אֶת הַכֻּתֹּנֶת וַיַּחְגֹּר אֹתוֹ בָּאַבְנֵט זֶה הָיָה הַסֵּדֶר שֶׁעָשָׂה בּוֹ מֹשֶׁה, אֲבָל בַּצַּוָּאָה אָמַר (שמות כט ה) "וְהִלְבַּשְׁתָּ אֶת אַהֲרֹן אֶת הַכָּתֹנֶת וְאֵת מְעִיל הָאֵפֹד", כִּי רָצָה לִכְלֹל אֶת הָאַבְנֵט בְּכֻלָּם בְּצַוָּאָה אַחַת, וְאָמַר (שם פסוק ט) "וְחָגַרְתָּ אֹתָם אַבְנֵט אַהֲרֹן וּבָנָיו", וְהִנֵּה הִלְבִּישׁוֹ הַכֻּתֹּנֶת עִם הָאַבְנֵט וְאַחַר כֵּן הַמְּעִיל וְהָאֵפוֹד כְּסֵדֶר הָאָמוּר שָׁם. וְהִקְדִּים בְּכָאן "וַיַּחְגֹּר אֹתוֹ בְּחֵשֶׁב הָאֵפֹד" קֹדֶם שֶׁיְּשִׂים עָלָיו הַחֹשֶׁן, כִּי מֹשֶׁה יָדַע בְּדֶרֶךְ הַלְּבִישָׁה כִּי לְעוֹלָם תֵּכֶף לִלְבִישַׁת הַבֶּגֶד יַחְגֹּר אוֹתוֹ בַּחֲגוֹרָה הָעֲשׂוּיָה לוֹ בָּאַבְנֵט תֵּכֶף לַכֻּתֹּנֶת וּבַחֵשֶׁב תֵּכֶף לָאֵפוֹד, וְאֵין רָאוּי שֶׁתִּהְיֶה לְבִישַׁת הָאֵפוֹד בְּהַפְסָקוֹת, אֲבָל שָׁם נֶאֱמַר "וְאֶת הָאֵפֹד וְאֶת הַחֹשֶׁן וְאָפַדְתָּ לוֹ בְּחֵשֶׁב הָאֵפֹד" לִפְנֵי שֶׁקִּצֵּר שָׁם בְּעִנְיַן הַחֹשֶׁן וְלֹא אָמַר שֶׁיִּתֵּן אוֹתוֹ בָּאֵפוֹד וְלֹא שֶׁיְּשִׂים שָׁם הָאוּרִים וְהַתֻּמִּים, שֶׁכְּבָר צִוָּה כָּל זֶה בְּמַעֲשֵׂה הָאֵפוֹד וְהַחֹשֶׁן (שם כח):

פסוק י

וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וַיִּמְשַׁח אֶת הַמִּשְׁכָּן וַיְיַצֵּק מִשֶּׁמֶן הַמִּשְׁחָה עַל רֹאשׁ אַהֲרֹן גַּם זֶה עָשָׂה מֹשֶׁה בְּסֵדֶר נָכוֹן, כִּי כֵן נִצְטַוָּה בְּמַעֲשֵׂה הַשֶּׁמֶן (שמות ל כו ל) "וּמָשַׁחְתָּ בּוֹ אֶת אֹהֶל וְגוֹ' וְאֶת אַהֲרֹן וְאֶת בָּנָיו תִּמְשָׁח", עַל כֵּן לֹא רָצָה לְמָשֹׁחַ הַמִּשְׁכָּן עַד שֶׁהִלְבִּישׁ אַהֲרֹן וּמָשַׁח אוֹתָם כְּאֶחָד, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַמַּקְרִיב כִּמְזֻמָּן לָבֹא אֶל הַמִּקְדָּשׁ לַעֲבֹד. וְהָיָה דַּי בְּאַהֲרֹן שֶׁהוּא קְדוֹשׁ ה', אַף עַל פִּי שֶׁכָּתוּב בְּמִצְוֹת הֲקָמַת הַמִּשְׁכָּן (שם מ ט) "וּמָשַׁחְתָּ אֶת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בּוֹ" וְאח"כ "וְהִקְרַבְתָּ אֶת אַהֲרֹן וְאֶת בָּנָיו וְגוֹ' וְרָחַצְתָּ אֹתָם וְהִלְבַּשְׁתָּ אֶת אַהֲרֹן" (שם פסוקים יב יג), כִּי שָׁם הִסְדִּיר כָּל הַנַּעֲשֶׂה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו כְּאַחַת:

פסוק יא

וַיַּז מִמֶּנּוּ עַל הַמִּזְבֵּחַ כָּתַב רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא ח':י"א) וְלֹא יָדַעְתִּי הֵיכָן נִצְטַוָּה בַּהַזָּאוֹת הַלָּלוּ. וְאֶפְשָׁר כִּי מַה שֶּׁאָמַר בַּמִּזְבֵּחַ (שם פסוק י) "וְקִדַּשְׁתָּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ וְהָיָה הַמִּזְבֵּחַ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים", שֶׁיּוֹסִיף עָלָיו הַקִּדּוּשׁ הַזֶּה בַּהַזָּאוֹת, וְאֵינוֹ בְּמִשִׁיחָה בִּלְבַד כִּי "וְהָיָה הַמִּזְבֵּחַ

קֹדֶשׁ קָדָשִׁים" שֶׁיּוֹסִיף אֵלָיו קְדוּשׁ יוֹתֵר מִשְּׁאָר הַנִּמְשָׁחִים בַּמִּשְׁכָּן וְכָל כֵּלָיו, וְעָשָׂה לוֹ קְדוּשׁ כְּקִדּוּשׁ אֲשֶׁר נִצְטַוָּה לַעֲשׂוֹת בַּמַּקְרִיבִים, שֶׁאָמַר (שם כט כא) "וְהִזֵּיתָ עַל אַהֲרֹן וְעַל בְּגָדָיו", כִּי אֵין הַמִּזְבֵּחַ שֶׁהוּא כְּלִי לַקָּרְבָּנוֹת פָּחוֹת מִכְּלֵי הַמַּקְרִיבִים, וְקַל וָחֹמֶר הַדָּבָר, וְכֵן נֶאֱמַר בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים (ויקרא ט"ז:י"ט) "וְהִזָּה עָלָיו מִן הַדָּם בְּאֶצְבָּעוֹ שֶׁבַע פְּעָמִים וְטִהֲרוֹ וְקִדְּשׁוֹ מִטֻּמְאֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", שֶׁכָּל קְדוּשׁ הַמִּזְבֵּחַ בַּהַזָּאוֹת, וְכָל שֶׁכֵּן בַּתְּחִלָּה שֶׁצָּרִיךְ קִדּוּשׁ מְטֻמְאָה וְזָרוּת. וְלֹא הִזְכִּיר בְּכָאן מְשִׁיחַת בָּנָיו כִּי בְיָדוּעַ שֶׁעָשָׂה לָהֶם כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְאֲבִיהֶם כַּאֲשֶׁר נִצְטַוָּה (שמות מ טו) "וּמָשַׁחְתָּ אֹתָם כַּאֲשֶׁר מָשַׁחְתָּ אֶת אֲבִיהֶם", וְכָלַל זֶה בְּמָה שֶׁאָמַר בַּבָּנִים (ויקרא ח':י"ג) "כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה". וְהַנִּרְאֶה בְּעֵינַי כִּי לֹא הָיְתָה מְשִׁיחַת הַבָּנִים בְּיִצְיקַת שֶׁמֶן עַל רֹאשָׁם, כִּי לֹא נֶאֱמַר זֶה אֶלָּא בְּאַהֲרֹן, "וְיָצַקְתָּ עַל רֹאשׁוֹ וּמָשַׁחְתָּ אֹתוֹ" (שמות כט ז), וְלֹא הִזְכִּיר שָׁם מְשִׁיחַת הַבָּנִים כְּלָל, שֶׁלֹּא הָיְתָה בִּיצִיקָה כָּמוֹהוּ. וְיִתָּכֵן שֶׁלֹּא הָיְתָה בַּבָּנִים מְשִׁיחָה זוּלָתִי הַהַזָּאוֹת שֶׁהַזָּה מִשֶּׁמֶן הַמִּשְׁחָה עַל בָּנָיו וְעַל בִּגְדֵיהֶם, וְכֵן תִּרְאֶה בְּפָרָשַׁת "וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה לָהֶם לְקַדֵּשׁ אֹתָם" (שם פסוק א), שֶׁצִּוָּה לְמָשֹׁחַ הָאָב "וְלִקַּחְתָּ אֶת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְיָצַקְתָּ עַל רֹאשׁוֹ", וְלֹא צִוָּה לְמָשֹׁחַ הַבָּנִים כְּלָל לֹא בִּיצִיקָה וְלֹא בְּמִשִׁיחָה, אֲבָל בְּפָרָשַׁת הַקְּמַת הַמִּשְׁכָּן (שם מ טו) אוֹמֵר "וּמָשַׁחְתָּ אֹתָם כַּאֲשֶׁר מָשַׁחְתָּ אֶת אֲבִיהֶם", שֶׁלֹּא הִזְכִּיר שָׁם הַזָּאוֹת כְּלָל, וְכֵן בְּפָרָשַׁת הַשֶּׁמֶן (שם ל ל), וְלֹא הֻזְכְּרוּ מְשִׁיחָה וְהַזָּאוֹת בַּבָּנִים בְּמָקוֹם אֶחָד. לְכָךְ אֲנִי אוֹמֵר שֶׁלֹּא עָשָׂה בָּהֶם אֶלָּא אַחַת מֵהֶן, וְהֵן הַהַזָּאוֹת:

פסוק טו

וַיִּחָטֵא אֶת הַמִּזְבֵּחַ חִטְּאוֹ וְטִהֲרוֹ מִזָּרוּת לְכָנֵס בְּקָדֵשָׁה. **וַיְקַדְּשֵׁהוּ** בַּעֲבוֹדָה זוֹ, **לְכַפֵּר עָלָיו** מֵעַתָּה כָּל הַכַּפָּרוֹת, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא ח':ט"ו). וְאִם כֵּן הַכָּתוּב יְסַפֵּר כִּי בָּזֶה נִתְקַדֵּשׁ וְרָאוּי לְכַפֵּר עָלָיו מִכָּאן וְאֵילָךְ, וְזֶה כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר בְּיִחֶזְקֵאל (מג כו כז) "שִׁבְעַת יָמִים יְכַפְּרוּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ וְטִהֲרוּ אֹתוֹ וּמִלְאוּ אֶת יָדָיו וְיכַלּוּ אֶת הַיָּמִים וְהָיָה בַיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה יַעֲשׂוּ הַכֹּהֲנִים עַל הַמִּזְבֵּחַ אֶת עוֹלוֹתֵיכֶם וְאֶת שַׁלְמֵיכֶם וְרָצִיתִי אֶתְכֶם נְאֻם ה'", וְיִלַּמֵּד בְּכָאן כִּי בַּדָּם נַעֲשָׂה זֶה, וְאֵין הַקְּטֹרֶת הָאֲמוּרִים מְעַכֶּבֶת בְּחִנּוּךְ הַמִּזְבֵּחַ, שֶׁכֵּן לְדוֹרוֹת אֵינָהּ מְעַכֶּבֶת בַּכַּפָּרָה. אֲבָל בַּתּוֹסֶפְתָּא שֶׁל פָּרָשַׁת מִלּוּאִים (תורת כהנים צו מלואים טו) רָאִיתִי, כַּפָּרָה זוֹ אֵינִי יוֹדֵעַ מַה הִיא, מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁלֹּא הָיְתָה כַּפָּרָה זוֹ אֶלָּא שֶׁאָמַר מֹשֶׁה, בְּשָׁעָה שֶׁיָּצָא הַכָּרוֹז לְהִתְנַדֵּב בַּמִּקְדָּשׁ דָּחֲקוּ יִשְׂרָאֵל אִישׁ וְאִשָּׁה וְהֵבִיאוּ שֶׁלֹּא בְּטוֹבָתָן, תְּהֵא כַּפָּרָה זוֹ שֶׁלֹּא יִתְנַדְּבוּ דָּבָר גָּזוּל לַמִּקְדָּשׁ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ישעיהו סא ח) "כִּי אֲנִי ה' אֹהֵב מִשְׁפָּט שֹׂנֵא גָזֵל בְּעוֹלָה". וּכְבָר הִזְכִּיר רַשִׁ"י גַּם זֶה בְּפָרָשַׁת וְאַתָּה תְּצַוֶּה (שמות כט לו):

פסוק יז

וְאֶת הַפָּר וְאֶת עֹרוֹ וְאֶת בְּשָׂרוֹ וְאֶת פִּרְשׁוֹ יִכְלֹל בַּפָּר הַקָּרֵב שֶׁאֵינוֹ בִּכְלַל בְּשָׂרוֹ עֲצָמוֹת וְגִידִים וְקַרְנַיִם וּטְלָפַיִם שֶׁהֵם מִלְּבַד עוֹרוֹ וּבְשָׂרוֹ וּפִרְשׁוֹ, אוֹ יִהְיֶה הַוָּא"ו מִן הַמִּשְׁמְשִׁין בְּיִתֵּר, וְהוּא כְּמוֹ "וְשָׂרַף אֶת הַפָּרָה לְעֵינָיו אֶת עֹרָהּ וְאֶת בְּשָׂרָהּ וְאֶת דָּמָהּ עַל פִּרְשָׁהּ יִשְׂרֹף" (במדבר יט ה):

פסוק כ

וְאֶת הָאַיִל נִתַּח לְנְתָחָיו אֵין נִתּוּחַ אֶלָּא לְאַחַר הֶפְשֵׁט, אֲבָל קִצֵּר בַּהַפְשָׁטָה בְּכָאן שֶׁכְּבָר צִוָּה בָּזֶה בְּפָרָשַׁת הָעוֹלָה (ויקרא א':ו'), וְאָמַר "וַיְקַטֵּר מֹשֶׁה אֶת הָרֹאשׁ וְאֶת הַנְּתָחִים" בְּזֶמֶן הַהַקְטָרָה, וְהוּא אַחַר "וְאֶת הַקֶּרֶב וְאֶת הַכְּרָעַיִם רָחַץ בַּמָּיִם", וְזֶהוּ שֶׁאָמַר "וַיְקַטֵּר מֹשֶׁה אֶת כָּל הָאַיִל" כִּי הַכֹּל הִקְטִיר כְּאַחַת אַחַר הָרְחִיצָה, אֶלָּא שֶׁהִפְרִידָם לְלַמֵּד שֶׁאֵין הַנְּתָחִים טְעוּנִין רְחִיצָה:

פסוק כב

וַיַּקְרֵב אֶת הָאַיִל הַשֵּׁנִי אֵיל הַמִּלֻּאִים כְּבָר פֵּרַשְׁתִּי (שמות כח מא) כִּי עִנְיַן הַמִּלּוּאִים שֶׁתִּהְיֶה לָהֶם יָד שְׁלֵמָה לַעֲבֹד אֶת עֲבֹדַת ה', וְיֹאמַר כֵּן בַּמִּזְבֵּחַ עַצְמוֹ וְהָעוֹבְדִים. וְהִנֵּה כָּל הַקְּרְבָּנוֹת הָאֵלּוּ בָּאִים לְמַלֵּא אֶת יָדָם, כְּדִכְתִיב (שם כט א) "וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה לָהֶם לְקַדֵּשׁ אֹתָם לְכַהֵן לִי לְקַח פַּר אֶחָד בֶּן בָּקָר וְאֵילִם שְׁנַיִם תְּמִימִם", אֲבָל נִקְרָא הָאַיִל הַשֵּׁנִי "אֵיל הַמִּלּוּאִים" בַּעֲבוּר שֶׁהוּא סוֹף הַקְּרְבָּנוֹת הַלָּלּוּ, וּבוֹ תִּמָּלֵא יָדָם וְכֹהֲנוּ לְפָנָיו יִת', לְפָרֵשׁ כִּי כֻּלָּם מְעַכְּבִין בָּעִנְיָן. וְיִתָּכֵן כִּי הַחַטָּאת לְכַפֵּר עַל הַמִּזְבֵּחַ וּלְקַדְּשׁוֹ, כִּי כֵן כְּתִיב (ויקרא ח':ט"ו), וְהָעוֹלָה לְהַרְצָאָה עַל הַכֹּהֲנִים, כְּכַפָּרַת כָּל עוֹלַת נָדָבָה, וְהַשְּׁלָמִים תּוֹדָה לַשֵּׁם שֶׁנִּתַּן לָהֶם בְּבֵיתוֹ וּבְחוֹמוֹתָיו יָד וָשֵׁם. וְהִנֵּה הַשְּׁלָמִים לְבַדָּם בָּאִים עַל מִלּוּי הַיָּדִים, וּלְכָךְ יִקָּרְאוּ מִלּוּאִים. וְיֹאמַר "מִלּוּאִים" וְלֹא מִלּוּי, בַּעֲבוּר כִּי הַחֲלָבִים וְהַשּׁוֹק גַּם תְּרוּמַת הַלֶּחֶם הַכֹּל קָרֵב:

פסוק ל

וַיִּקַּח מֹשֶׁה מִשֶּׁמֶן הַמִּשְׁחָה וּמִן הַדָּם אֲשֶׁר עַל הַמִּזְבֵּחַ לֹא יָדַעְתִּי אִם מְעֹרָבָן לַהַזָּאוֹת הַלָּלּוּ, כְּמוֹ "וְלָקַח מִדַּם הַפָּר וּמִדַּם הַשָּׂעִיר וְנָתַן עַל קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ" (ויקרא ט"ז:י"ח). וְכֵן לֹא נִתְבָּרֵר לִי מָה טַעַם אִחֵר הַזָּאוֹת הַלָּלּוּ לְאַחַר הַקְּטָרָה שֶׁל מִלּוּאִים, כִּי בַּצַּוָּאָה (שמות כט כא) הִקְדִּים הַהַזָּאוֹת וְאח"כ אָמַר "וְלָקַחְתָּ מִן הָאַיִל הַחֵלֶב וְהָאַלְיָה" (שם פסוק כב). וְאוּלַי בַּעֲבוּר שֶׁאָמַר שָׁם (ויקרא ח':כ"א) "וְקִדַּשׁ הוּא וּבְגָדָיו וּבָנָיו וּבִגְדֵי בָנָיו אִתּוֹ" לָמַד מֹשֶׁה כִּי הוּא הַדָּבָר הַמְאֻחָר הַנַּעֲשֶׂה בָּהֶם שֶׁבּוֹ יִהְיוּ קְדוֹשִׁים לְגַמְרֵי, כִּי לֹא הִזְכִּיר שָׁם בַּמִּשִׁיחָה (שם ז) קִדּוּשׁ וְלֹא בְּמַתַּן בְּהוֹנוֹת (שם כ), וְכָאן אָמַר "וַיְמַשַּׁח אוֹתוֹ לְקַדְּשׁוֹ" (ויקרא ח':י"ב),

לֹא שֶׁיְּקַדֵּשׁ לְגַמְרֵי, עַד שֶׁעָשָׂה הַהַזָּאוֹת וְאָמַר בָּהֶן (כאן) "וַיְקַדֵּשׁ אֶת אַהֲרֹן וְאֶת בָּנָיו". וְהִנֵּה הִשְׁלִים קְדֻשַּׁת הָאָב וְהַבָּנִים כְּאַחַת בַּהַזָּאוֹת הַלָּלוּ. וְכָךְ אָמְרוּ בְּת"כ (צו מלואים לד) "וַיְקַדֵּשׁ אֶת אַהֲרֹן", הָא לָמַדְתָּ שֶׁלֹּא שָׁלַם קִדּוּשׁ אַהֲרֹן וְהַבָּנִים אֶלָּא בְּהַזָּאַת דָּם:

פסוק לב

וְהַנּוֹתָר בַּבָּשָׂר וּבַלֶּחֶם הַבֵּי"ת בִּשְׁתֵּי הַמִּלּוֹת תְּשַׁמֵּשׁ כְּמוֹ מֵ"ם, וְהַנּוֹתָר מִן הַבָּשָׂר וּמִן הַלֶּחֶם, וְכֵן "בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה" (יחזקאל מג כז), "בַּשָּׁנָה הַהִיא שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה שָׁנָה" (שופטים י ח). וְלֹא פֵּרֵשׁ הַכָּתוּב "וְהַנּוֹתָר עַד הַבֹּקֶר" כִּי כְּבָר לָמְדוּ מִשְׁפַּט הַקְּרְבָּנוֹת וְיָדְעוּ שֶׁשְּׁלָמִים הַלָּלוּ נִדּוֹנִין כַּחֲמוּרִין שֶׁבָּהֶן שֶׁנֶּאֱכָלִין לְיוֹם וְלַיְלָה, אוֹ שֶׁקִּצֵּר הַכָּתוּב כָּאן בַּעֲבוּר שֶׁהוּא מְפֹרָשׁ בַּצַּוָּאָה (שמות כט לד) "וְאִם יִוָּתֵר מִבְּשַׂר הַמִּלֻּאִים וּמִן הַלֶּחֶם עַד הַבֹּקֶר":

פסוק לה

וּפֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד תֵּשְׁבוּ יוֹמָם וָלַיְלָה שִׁבְעַת יָמִים וּשְׁמַרְתֶּם אֶת מִשְׁמֶרֶת ה' וְלֹא תָמוּתוּ עַל דַּעַת הַבָּרְיָתָא שֶׁל תּוֹרַת כֹּהֲנִים (שמיני מלואים מב) עִנְיַן הַפָּסוּק הַזֶּה שֶׁלֹּא יֵצְאוּ מִפֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד יוֹמָם וְלַיְלָה בְּשִׁעַת עֲבוֹדָה, כְּלוֹמַר עַד שֶׁיַּשְׁלִימוּ כָּל הָעֲבוֹדָה הַמֻּטֶּלֶת עֲלֵיהֶם בְּאוֹתוֹ הָעֵת, וְהִיא מִצְוָה נוֹהֶגֶת לְדוֹרוֹת שֶׁלֹּא יַנִּיחַ כֹּהֵן עֲבוֹדָה וְיֵצֵא וְחַיָּבִין עָלֶיהָ מִיתָה, וְהוּא שֶׁאָמַר בְּכֹהֵן גָּדוֹל (ויקרא כ"א:י"ב) "וּמִן הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא וְלֹא יְחַלֵּל", אָמְרוּ (בת"כ כאן), אִימָתַי אֵינוֹ יוֹצֵא וְאֵינוֹ מְחַלֵּל, הֱוֵי אוֹמֵר בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה. וְדָרְשׁוּ (שם), "פֶּן תָּמוּתוּ" (ויקרא י':ז'), מִמַּשְׁמַע לָאו אַתָּה שׁוֹמֵעַ הֵן, אֵין לִי אֶלָּא אַהֲרֹן וּבָנָיו שֶׁנִּמְשְׁחוּ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה שֶׁאִם יָצְאוּ בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה חַיָּבִין מִיתָה, מִנַּיִן לְכָל הַכֹּהֲנִים שֶׁבְּכָל הַדּוֹרוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי שֶׁמֶן מִשְׁחַת ה' עֲלֵיכֶם" (שם), פֵּרוּשׁ, שֶׁלֹּא אָמַר כִּי בְּשֶׁמֶן מִשְׁחַת ה' אַתֶּם מְשֻׁחִים, וְאָמַר "עֲלֵיכֶם" כְּמוֹ "וְהָיְתָה לִהְיוֹת לָהֶם מָשְׁחָתָם לִכְהֻנַּת עוֹלָם לְדֹרֹתָם" (שמות מ טו):

פסוק לו

וַיַּעַשׂ אַהֲרֹן וּבָנָיו אֵת כָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' בְּיַד מֹשֶׁה יֹאמַר בְּכָל מָקוֹם "כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' בְּיַד מֹשֶׁה" אֲבָל בְּכָאן מִפְּנֵי שֶׁהוֹסִיפוּ עַל הַמִּצְוָה לֹא אָמַר כֵּן, כִּי לֹא עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה, אֲבָל עָשׂוּ כָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוָּה ה', וְעוֹד נוֹסַף עֲלֵיהֶם מַה שֶּׁאָמַר בְּאֵשׁ זָרָה "אֲשֶׁר לֹא צִוָּה אֹתָם" (ויקרא י':א'):

פרק ט

פסוק ב

וַיֹּאמֶר אֶל אַהֲרֹן קַח לְךָ עֵגֶל בֶּן בָּקָר נִצְטַוָּה מֹשֶׁה רַבֵּינוּ בַּקָּרְבָּנוֹת הַלָּלוּ כְּמוֹ שֶׁאָמַר בַּסּוֹף "זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' תַּעֲשׂוּ" וְאִם לֹא נִזְכַּר זֶה, וְכֵן "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' מְלֹא הָעֹמֶר מִמֶּנּוּ לְמִשְׁמֶרֶת" (שמות טז לב), וְכֵן "אָנֹכִי הָאֵל בֵּית אֵל" (בראשית לא יג), סִפֵּר יַעֲקֹב זֶה וְאִם לֹא נִזְכְּרָה הָאֱמִירָה לוֹ. וּכְבָר הֶרְאִיתִיךָ בַּפָּרָשִׁיּוֹת שֶׁל מִצְוֹת הַפֶּסַח (שמות יא א) כָּאֵלֶּה רַבּוֹת:

פסוק ג

וְטַעַם **וְאֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר** שֶׁיֹּאמַר לָהֶם אַהֲרֹן כֵּן, כִּי רָצָה שֶׁיִּהְיֶה אַהֲרֹן הַמְצֻוֶּה בְּשֵׁם ה' וְהוּא הַמַּקְרִיב הַקָּרְבָּנוֹת, לְגַדְּלוֹ בְּעֵינֵי הָעָם. וְהַנָּכוֹן שֶׁשָּׁמְעוּ וְאֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר אַתָּה וְהַזְּקֵנִים הַנִּזְכָּרִים, כִּי לְכָךְ קְרָאָם שֶׁיְּדַבְּרוּ לְיִשְׂרָאֵל, כְּדֶרֶךְ "וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מִשְׁכוּ" (שמות יב כא), אוֹ אָמַר לְכָל אֶחָד מִן הַזְּקֵנִים "וְאֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר", וְשִׁעוּר הַפָּרָשָׁה וַיֹּאמֶר אֶל אַהֲרֹן קַח לְךָ, וְאֶל הַזְּקֵנִים אֱמֹר וְאֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר, כִּי הַמְדַבֵּר לָרַבִּים יֹאמַר סְתָם לְכָל אֶחָד מִצְוָתוֹ, כְּדֶרֶךְ "וְאַתֶּם אֶתְכֶם בָּעֵת הַהִיא לֵאמֹר וְגוֹ' חֲלוּצִים תַּעַבְרוּ" (דברים ג יח), וְכֵן רַבִּים בְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה. וְר"א אָמַר (אבן עזרא על ויקרא ט':ו') כִּי טַעַם "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' תַּעֲשׂוּ" (שם) שֶׁכְּבָר אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה זֶה הַדָּבָר, וְאִם כֵּן יִתְּכֵן שֶׁיִּהְיֶה שִׁעוּר הַפְּסוּקִים הָאֵלֶּה כָּךְ, קָרָא מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו וּלְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל, וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' אוֹתִי תַּעֲשׂוּ וְיֵרָא אֲלֵיכֶם כְּבוֹד ה', וַיֹּאמֶר אֶל אַהֲרֹן קַח לְךָ עֵגֶל וְגוֹ', וְאֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר קְחוּ לָכֶם שְׂעִיר עִזִּים. וְהִנֵּה קִצֵּר בַּתְּחִלָּה וּפֵרֵשׁ בַּסּוֹף. וְאֵינֶנּוּ נָכוֹן, אֲבָל אַחַר שֶׁהִזְכִּיר לָהֶם הַקָּרְבָּנוֹת "וַיִּקְחוּ אֵת אֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה", חָזַר וְאָמַר לָהֶם "זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' תַּעֲשׂוּ", שֶׁיַּקְרִיבוּ הַקָּרְבָּנוֹת עַל הַסֵּדֶר שֶׁיְּצֻוּם וְאַחַר כָּךְ יֵרָאֶה לָהֶם הַכָּבוֹד, וּבַעֲבוּר שֶׁאָמַר "כִּי הַיּוֹם ה' נִרְאָה אֲלֵיכֶם" חָזַר וְאָמַר שֶׁיֵּרָאֶה לָהֶם בִּכְבוֹדוֹ. וְהִנֵּה הַקָּרְבָּנוֹת הָאֵלּוּ לֹא הֻזְכְּרוּ בְּפָרָשַׁת "וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה לָהֶם לְקַדֵּשׁ אֹתָם לְכַהֵן לִי" (שמות כט א), כִּי שָׁם לֹא צִוָּה רַק עַל הַמִּלּוּאִים, וּבְשִׁבְעַת הַיָּמִים וְקָרְבָּנוֹתֵיהֶם מָלְאוּ יְמֵי מִלּוּאֵיהֶם, כִּי עַתָּה בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי הֵם עֲצָמָם יַקְרִיבוּ הַקָּרְבָּנוֹת, וְהִנֵּה הַקָּרְבָּנוֹת הַלָּלוּ כַּחֲנָכָה לָהֶם, כְּעִנְיַן מְנֻחַת חֲבִתִּים לְדוֹרוֹת בְּיוֹם הִמָּשַׁח אוֹתוֹ (לעיל ו יג יד). וְיִתָּכֵן כִּי לְכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל הוֹסִיף לָהֶם עַתָּה הַקָּרְבָּנוֹת הַלָּלוּ, כִּי כַּאֲשֶׁר צִוָּה "וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה לָהֶם לְקַדֵּשׁ אֹתָם" עֲדַיִן לֹא נַעֲשָׂה הָעֵגֶל כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי (שם ח ב), לְכָךְ לֹא הִזְכִּירָם שָׁם. וְלֹא כְּדִבְרֵי רַשִׁ"י שֶׁאָמַר שָׁם (שמות

כט א) כִּי הַפָּר לְכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל, אֲבָל הָיוּ הַפָּרִים הָהֵם לְחַטָּא עַל הַמִּזְבֵּחַ וְעַל אַהֲרֹן וְעַל בָּנָיו וּלְקַדֵּשׁ אוֹתָם, וְהָעֵגֶל הַזֶּה בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי לְכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל. וְהִנֵּה קָרְבַּן אַהֲרֹן כְּקָרְבָּנוֹ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים בְּשָׁוֶה, וְחַטַּאת הָעָם כְּחַטָּאתָם בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, שְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת. וְכָךְ אָמַר בַּתּוֹסֶפְתָּא שֶׁל פָּרָשַׁת מִלּוּאִים בְּת"כ (שמיני מלואים ד), שֶׁהָעֵגֶל הַזֶּה לְכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל. וְדִרְשׁוּ, וְכִי מָה רָאוּ יִשְׂרָאֵל לְהָבִיא יוֹתֵר מֵאַהֲרֹן, אֶלָּא אָמַר לָהֶם יֵשׁ בְּיֶדְכֶם בַּתְּחִלָּה וְיֵשׁ בְּיֶדְכֶם בַּסּוֹף, יֵשׁ בְּיֶדְכֶם בַּתְּחִלָּה שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לז לא) "וַיִּשְׁחֲטוּ שְׂעִיר עִזִּים", וְיֵשׁ בְּיֶדְכֶם בַּסּוֹף שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב ח) "עָשׂוּ לָהֶם עֵגֶל מַסֵּכָה", יָבֹא שָׂעִיר וִיכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה שָׂעִיר, יָבֹא עֵגֶל וִיכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה עֵגֶל. וְנִרְאֶה כִּי בַּעֲבוּר הֱיוֹת טַעַם הַחַטָּאת שֶׁל אַהֲרֹן כְּטַעְמוֹ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, שָׂרַף אוֹתוֹ כַּאֲשֶׁר יִשְׂרֹף שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה זֶה חַטַּאת חִיצוֹנָה, כִּי לֹא פֵּרֵשׁ מֹשֶׁה שֶׁיַּעֲשֶׂה כֵּן. וְאוּלַי נִצְטַוָּה בְּכָךְ וְהַכָּתוּב לֹא חָשַׁשׁ לְהַאֲרִיךְ, כִּי לֹא יַעֲשֶׂה רַק מָה שֶּׁיֹּאמַר מֹשֶׁה וְלֹא יֹאמַר מֹשֶׁה רַק מָה שֶּׁצִּוָּה ה':

פסוק ז

וְטַעַם **קְרַב אֶל הַמִּזְבֵּחַ וְיִקְרַב אַהֲרֹן אֶל הַמִּזְבֵּחַ וְיִשְׁחַט** עַל דַּעְתִּי בְּדֶרֶךְ הַפְּשָׁט יֹאמַר קְרַב אֶל צִפּוֹן הַמִּזְבֵּחַ וַעֲשֵׂה שָׁם הַחַטָּאת וְהָעוֹלָה, כִּי הֵם שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן. וְאָמַר מֹשֶׁה כֵּן בְּדֶרֶךְ קְצָרָה, שֶׁכְּבָר יָדַע אַהֲרֹן זֶה. אֲבָל בְּת"כ (שמיני מלואים ח) נִתְעוֹרְרוּ רַבּוֹתֵינוּ בָּזֶה וּמָשְׁלוּ מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁנָּשָׂא אִשָּׁה וְהָיְתָה מִתְבַּיֶּשֶׁת מִלְּפָנָיו, נִכְנְסָה אֶצְלָהּ אֲחוֹתָהּ, אָמְרָה לָהּ, אֲחוֹתִי לָמָּה נִכְנַסְתְּ לְדָבָר זֶה, לֹא שֶׁתִּשְׁמְשִׁי אֶת הַמֶּלֶךְ, הָגִיסִי דַּעְתֵּךְ וּבוֹאִי שַׁמְשִׁי אֶת הַמֶּלֶךְ. כָּךְ אָמַר לוֹ מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן, אַהֲרֹן אָחִי, לָמָּה נִבְחַרְתָּ לִהְיוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל, לֹא שֶׁתִּשָּׂרֵת לִפְנֵי הַמָּקוֹם, הָגֵס דַּעְתְּךָ וּבוֹא וַעֲבֹד עֲבוֹדָתְךָ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים הָיָה אַהֲרֹן רוֹאֶה אֶת הַמִּזְבֵּחַ כְּתַבְנִית שׁוֹר, וְהָיָה מִתְיָרֵא מִמֶּנּוּ. נִכְנַס מֹשֶׁה אֶצְלוֹ, אָמַר לוֹ, אַהֲרֹן אָחִי, לֹא תִירָא מִמַּה שֶּׁאַתָּה מִתְיָרֵא, הָגֵס דַּעְתְּךָ וּבֹא קְרַב אֵלָיו. לְכָךְ אָמַר "קְרַב אֶל הַמִּזְבֵּחַ וְיִקְרַב אֶל הַמִּזְבֵּחַ", בִּזְרִיזוּת. וְטַעַם דָּבָר זֶה כִּי בַּעֲבוּר שֶׁהָיָה אַהֲרֹן קָדוֹשׁ ה' וְאֵין בְּנַפְשׁוֹ חֵטְא זוֹלְתִי מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל, הָיָה הַחֵטְא הַהוּא קָבוּעַ לוֹ בְּמַחְשַׁבְתּוֹ, כְּעִנְיַן שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים נא ה) "וְחַטָּאתִי מֻנֶּגְדִּי תָמִיד", וְהָיָה נִדְמֶה לוֹ כְּאִלּוּ צוּרַת הָעֵגֶל שָׁם מְעַכֵּב בְּכַפָּרוֹתָיו, וּלְכָךְ אָמַר לוֹ הָגֵס דַּעְתְּךָ, שֶׁלֹּא יִהְיֶה שִׂכְלָךְ רוֹחַ כָּל כָּךְ, שֶׁכְּבָר רָצָה אֱלֹהִים אֶת מַעֲשָׂיו. וַאֲחֵרִים מְפָרְשִׁים שֶׁהָיָה הַשָּׂטָן מַרְאֶה לוֹ כֵּן, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ שָׁם, אַהֲרֹן אָחִי אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְרַצָּה הַמָּקוֹם לְכַפֵּר עֲוֹנֹתֶיךָ צָרִיךְ אַתָּה לִתֵּן לְתוֹךְ פִּיו שֶׁל שָׂטָן, שֶׁמָּא יַשְׂטִינְךָ בְּבִיאָתְךָ לַמִּקְדָּשׁ וכו', בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (שמיני מלואים ג). וְטַעַם "וְכַפֵּר בַּעַדְךָ וּבְעַד הָעָם", יֹאמַר קְרַב אֶל הַמִּזְבֵּחַ לַעֲשׂוֹת כָּל הַקָּרְבָּנוֹת, וַעֲשֵׂה תְחִלָּה אֶת חַטָּאתְךָ וְאֶת עֹלָתֶךָ, וְכַפֵּר בַּעַדְךָ תְּחִלָּה

בְּקָרְבְּנוֹתֶיךָ וּבְעַד הָעָם אַחֲרֵי כֵן, שֶׁתַּעֲשֶׂה קָרְבַּן הָעָם וְכַפֵּר בַּעֲדָם בְּקָרְבָּנָם. לְמֵד אוֹתוֹ שֶׁיָּבֹא זַכַּאי וִיכַפֵּר עַל הַחַיָּב (יומא מג):

פסוק יז

מִלְּבַד עֹלַת הַבֹּקֶר הֶצְרֵךְ הַכָּתוּב לְהַזְכִּיר זֶה בְּכָאן לְלַמֵּד שֶׁאֵין עוֹלַת הָעָם פּוֹטֶרֶת עוֹלַת הַתָּמִיד וְלֹא קוֹדֶמֶת לָהּ. וְלֹא הֶצְרֵךְ לְהַזְכִּיר כֵּן בִּימֵי הַמִּלּוּאִים, לְפִי שֶׁהֵם קָרְבְּנוֹת יָחִיד לְמַלֵּא יַד הַכֹּהֲנִים, וּבְיָדוּעַ שֶׁלֹּא פָּטְרוּ אֶת הַתָּמִיד וְלֹא קָדְמוּ אֲלֵיו. וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים (שמיני מלואים יב) שָׁנוּ, "וַיִּקְטֵר עַל הַמִּזְבֵּחַ מִלְּבַד עֹלַת הַבֹּקֶר", מָה בָּא זֶה לְלַמְּדֵנוּ, אִם לְלַמֵּד שֶׁאִם לֹא מָצָא מִנְחָה יָבִיא בְּהֵמָה, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (ויקרא ט׳:ט"ז) "וַיַּקְרֵב אֶת הָעֹלָה וַיַּעֲשֶׂהָ כַּמִּשְׁפָּט", אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "וַיִּקְטֵר עַל הַמִּזְבֵּחַ מִלְּבַד עֹלַת הַבֹּקֶר", מְלַמֵּד שֶׁשְּׁתֵּי מְנָחוֹת הָיוּ שָׁם, אַחַת עַל הָעוֹלָה וְאַחַת בִּפְנֵי עַצְמָהּ. וּפֵרוּשׁוֹ שֶׁאִלּוּ אָמַר "וַיַּקְרֵב אֶת הָעֹלָה וַיַּעֲשֶׂהָ כַּמִּשְׁפָּט מִלְּבַד עֹלַת הַבֹּקֶר" הָיָה לְלַמֵּד שֶׁהַתָּמִיד קוֹדֵם, כְּמוֹ שֶׁאוֹמֵר בְּפָרָשַׁת הַמּוֹסָפִין "עַל עֹלַת הַתָּמִיד יֵעָשֶׂה וְנִסְכּוֹ" (במדבר כח טו), "מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד" (שם פסוק לא), אֲבָל כְּשֶׁהִזְכִּיר הַמִּנְחָה "וַיַּקְרֵב אֶת הַמִּנְחָה וַיְמַלֵּא כַפּוֹ מִמֶּנָּה וַיַּקְטֵר עַל הַמִּזְבֵּחַ מִלְּבַד עֹלַת הַבֹּקֶר" נִרְאֶה שֶׁעַל הַמִּנְחָה הוּא אוֹמֵר, וּלְפִיכָךְ דִּקְדְּקוּ שֶׁאִם בָּא לוֹמַר שֶׁהִקְרִיב זוֹ הַמִּנְחָה לְבַדָּהּ וְלֹא הִקְרִיב מִנְחַת נְסָכִים לְתָמִיד וְלֹא לְעוֹלַת הָעָם, שֶׁלֹּא מָצָא אֶלָּא לִנְדָבָה זוֹ, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "וַיַּקְרֵב אֶת הָעֹלָה וַיַּעֲשֶׂהָ כַּמִּשְׁפָּט", שֶׁקָּרְבָה כְּמִשְׁפָּטָהּ בְּמִנְחַת נְסָכִים, אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "וַיַּקְרֵב וַיַּקְטֵר עַל הַמִּזְבֵּחַ מִלְּבַד עֹלַת הַבֹּקֶר", לוֹמַר שֶׁהִקְרִיב הַמִּנְחָה הַזּוֹ מִלְּבַד עוֹלַת הַבֹּקֶר וּמִנְחָתָהּ, שֶׁאֵין הַמִּנְחָה הַזּוֹ מִנְחַת נְסָכִים אֶלָּא מִנְחַת נְדָבָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל:

פסוק יט

וְהַמְּכַסֶּה חֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת הַקֶּרֶב, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא ט׳:י"ט). וְאֵינֶנּוּ נָכוֹן בְּעֵינַי, כִּי לָמָּה יַזְכִּיר הַחֵלֶב הַזֶּה וְלֹא יַזְכִּיר הַחֲלָבִים הָאֲחֵרִים. אֲבָל עַל דַּעְתִּי "הַמְכַסֶּה" שָׁם לְכֻלָּם, כִּי כָּל חֵלֶב שֶׁיִּקְרַב לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ הוּא מְכַסֶּה, כִּי הָאֶחָד חֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת הַקֶּרֶב וְהַשֵּׁנִי כָּל הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל הַקֶּרֶב וְגַם הוּא מְכַסֶּה, וְהַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל הַכְּלָיוֹת יְכַסֶּה עֲלֵיהֶן, וְכֵן אֲשֶׁר עַל הַכְּסָלִים, וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ (חולין צג) חֵלֶב שֶׁהַבָּשָׂר חוֹפֶה אוֹתוֹ מֻתָּר, שֶׁעַל הַכְּסָלִים אָמַר רַחֲמָנָא וְלֹא שֶׁבְּתוֹךְ הַכְּסָלִים. וְהִנֵּה הַכָּתוּב הַזֶּה נִמְשָׁךְ לְמַעְלָה, "וַיִּמְצְאוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֵלָיו אֶת הַדָּם" שֶׁל שׁוֹר וְאֵיל הַנִּזְכָּרִים, "וְאֶת הַחֲלָבִים מִן הַשּׁוֹר", אֲבָל מִן הָאַיִל הִמְצִיאוּ אֵלָיו הָאַלְיָה וְהַחֵלֶב, וּמִשְּׁנֵיהֶם הַכְּלָיוֹת וְיוֹתֶרֶת הַכָּבֵד. וְאָמַר **וַיָּשִׂימוּ אֶת הַחֲלָבִים עַל הֶחָזוֹת** כִּי הָאַלְיָה וְהַכְּלָיוֹת וְיוֹתֶרֶת הַכָּבֵד יִתְּנוּ לְמַטָּה וְהַחֲלָבִים עֲלֵיהֶן, וְהַכֹּל עַל הֶחָזוֹת. וְהִנֵּה הַחֲלָבִים לְבַדָּם יֵרְאוּ לְמַעְלָה, וְהוּא דֶּרֶךְ כָּבוֹד בַּהַקְטָרָה:

פסוק כ

וַיַּקְטֵר הַחֲלָבִים הַמִּזְבֵּחָה עִם שְׁאָר הַנִּזְכָּרִים, אֲבָל בַּעֲבוּר הֱיוֹת הַהַקְטָרָה גְּדוֹלָה בַּחֲלָבִים יַזְכִּירֵם. וְכֵן "וַתֹּאכַל עַל הַמִּזְבֵּחַ אֶת הָעֹלָה וְאֶת הַחֲלָבִים" (ויקרא ט':כ"ד):

פסוק כב

וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן אֶת יָדָיו אֶל הָעָם וַיְבָרְכֵם בִּרְכַּת כֹּהֲנִים, יְבָרֶכְךָ יָאֵר יִשָּׂא, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא ט':כ"ב). וְאִם כֵּן תִּהְיֶה פָּרָשַׁת "דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן וְאֶל בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרֲכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" שֶׁבְּחֻמַּשׁ הַפְּקוּדִים (במדבר ו כג) מֻקְדֶּמֶת לָזֶה. וְאוּלַי כֵּן הוּא, כִּי סְמוּכָה לָמָּה שֶׁנֶּאֱמַר שָׁם (ז א) "וַיְהִי בְּיוֹם כַּלּוֹת מֹשֶׁה לְהָקִים אֶת הַמִּשְׁכָּן". וְיִתָּכֵן לוֹמַר כִּי אַהֲרֹן פֵּרֵשׁ כַּפָּיו הַשָּׁמַיְמָה וּבֵרַךְ אֶת הָעָם כַּאֲשֶׁר עָשָׂה שְׁלֹמֹה, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א ח כב) "וַיַּעֲמֹד שְׁלֹמֹה לִפְנֵי מִזְבַּח ה' וַיִּפְרֹשׂ כַּפָּיו הַשָּׁמָיִם", וְשָׁם (ויקרא ט':נ"ה) נֶאֱמַר "וַיַּעֲמֹד וַיְבָרֶךְ אֵת כָּל קְהַל יִשְׂרָאֵל קוֹל גָּדוֹל לֵאמֹר", וּלְפִיכָךְ לֹא הִזְכִּיר הַכָּתוּב שֶׁצִּוָּה אוֹתוֹ מֹשֶׁה לַעֲשׂוֹת כֵּן. וּבַבְּרַיְתָא שֶׁל פָּרָשַׁת מִלּוּאִים בְּת"כ (ריש פרשת שמיני ל) רָאִיתִי "וַיְבָרְכֵם" זוֹ בִּרְכָה סְתוּמָה שֶׁאִי אַתָּה יוֹדֵעַ, חֲזַר הַכָּתוּב וּפֵרֵשׁ לְהַלָּן "יְבָרֶכְךָ ה' וְיִשְׁמְרֶךָ יָאֵר ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ יִשָּׂא ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ" וְגוֹ', וַעֲדַיִן יֵשׁ לִי לוֹמַר שֶׁכָּךְ אָמְרוּ בְּרָכָה זוֹ שֶׁבֵּרַךְ אַהֲרֹן אֶת הָעָם מֵעַצְמוֹ סְתוּמָה הִיא וְלֹא פֵּרֵשׁ לָנוּ הַכָּתוּב מַה הִיא, אֲבָל בְּרָכָה שֶׁנִּצְטַוּוּ הַכֹּהֲנִים לְדוֹרוֹת נִתְפָּרְשָׁה וְהִיא שָׁוָה בְּכָל הַכֹּהֲנִים לְעוֹלָם, אוֹ שֶׁהֵם סְבוּרִים שֶׁכָּאן צִוָּה אוֹתוֹ בִּנְשִׂיאוּת כַּפַּיִם לְיוֹם זֶה וּלְהַלָּן נִתְּנָה בְּרָכָה זוֹ לוֹ וּלְבָנָיו לְדוֹרוֹת:

פרק י

פסוק ב

וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי ה' - טַעַם "מִלִּפְנֵי ה'" כְּמוֹ "מֵאֵת פְּנֵי ה'". וְהַמַּשְׂכִּיל יִתְבּוֹנָן, שֶׁכְּבָר פֵּרַשְׁתִּי זֶה (שמות ל א). זֶה הַחֵטְא בְּנָדָב וַאֲבִיהוּא תֵּדָעֶנּוּ מִמַּה שֶּׁאָמַר: "וַיַּקְרִבוּ לִפְנֵי ה' אֵשׁ זָרָה", וְלֹא אָמַר "וַיַּקְרִיבוּ לִפְנֵי ה' קְטֹרֶת אֲשֶׁר לֹא צִוָּה אֹתָם". וְהִנֵּה הֵם שָׂמוּ קְטֹרֶת עַל הָאֵשׁ, כְּעִנְיָן שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (דברים לג י): "יָשִׂימוּ קְטוֹרָה בְּאַפֶּךָ", וְלֹא שָׂמוּ לְבָם רַק לְזֹאת. וְהִנֵּה לֹא הָיָה אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחוֹחַ. וְזֶה טַעַם "וַיָּשִׂימוּ עָלֶיהָ קְטֹרֶת", שֶׁלֹּא אָמַר "וַיָּשִׂימוּ עֲלֵיהֶן", כַּאֲשֶׁר נֶאֱמַר בָּעֵדַת קֹרַח (במדבר טז ז): "וּתְנוּ בָהֶן אֵשׁ וְשִׂימוּ עֲלֵיהֶן קְטֹרֶת", וְשָׁם עוֹד: "וּנְתַתֶּם עֲלֵיהֶם קְטֹרֶת" (שם פסוק יז). אֲבָל אָמַר בְּכָאן "עָלֶיהָ", לִרְמֹז כִּי עַל הָאֵשׁ בִּלְבַד שָׂמוּ קְטֹרֶת. "וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי ה' וַתֹּאכַל אוֹתָם". וְיִתָּכֵן שֶׁיִּרְמֹז לָזֶה מַה שֶּׁאָמַר (שמות ל ט): "לֹא תַעֲלוּ עָלָיו קְטֹרֶת זָרָה", שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּהָ זָרָה. וְהוּא מַה שֶּׁנֶּאֱמַר (ויקרא ט"ז:א'): "בְּקָרְבָתָם לִפְנֵי ה' וַיָּמֻתוּ", כִּי בְּהַקְרִיבָם לְפָנָיו מֵתוּ.

פסוק ג

הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' לֵאמֹר - הֵיכָן דִּבֶּר? "וְנִקְדַּשׁ בִּכְבוֹדִי" (שמות כט, מג). אַל תִּקְרֵי "בִּכְבוֹדִי" אֶלָּא "בִּמְכֻבָּדַי". אָמַר לוֹ מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן: "אַהֲרֹן אָחִי, יוֹדֵעַ הָיִיתִי שֶׁיִּתְקַדֵּשׁ הַבַּיִת בִּמְיֻדָּעָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְהָיִיתִי סָבוּר אוֹ בִּי אוֹ בָךְ. עַכְשָׁו אֲנִי רוֹאֶה שֶׁהֵם גְּדוֹלִים מִמֶּנִּי וּמִמְּךָ". לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא י':ג') מִמִּדְרַשׁ רַבּוֹתֵינוּ (ויק"ר יב, ב). וְאִם כֵּן יִהְיֶה טַעַם "וְנִקְדַּשׁ בִּכְבוֹדִי" - שֶׁיִּהְיֶה קָדוֹשׁ בְּעֵינֵי כָּל הָעָם וּבִמְכֻבָּדַי, וְיֵדְעוּ כִּי אֲנִי שׁוֹכֵן בּוֹ. וְרַבִּי אַבְרָהָם גַּם כֵּן אָמַר: "הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' לֵאמֹר" - כְּבָר אָמַר לִי הַשֵּׁם שֶׁיֵּרָאֶה קְדֻשָּׁתוֹ בַּקְּרוֹבִים אֵלָיו, כְּטַעַם "רַק אֶתְכֶם יָדַעְתִּי מִכֹּל מִשְׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה" (עמוס ג, ב). וְכַאֲשֶׁר אַרְאֶה בָּם קְדֻשָּׁתִי זוֹ, אָז אֶהְיֶה נִכְבָּד עַל פְּנֵי כָּל הָעָם וְיִירְאוּ מִמֶּנִּי. וְאִם כֵּן הוּא דִּבּוּר לֹא נִכְתָּב, כִּי הַשֵּׁם הוֹדִיעוֹ דְּרָכָיו שֶׁכָּךְ הַמִּדָּה הַזֹּאת לְפָנָיו. וּלְדַעְתִּי בְּדֶרֶךְ הַפְּשָׁט אֵין צָרִךְ לְכָל זֶה, כִּי דִּבֶּר הַשֵּׁם - גְּזֵרוֹתָיו וּמַחְשְׁבוֹתָיו וְעִנְיַן דְּרָכָיו. וְהַדִּבּוּר יֵאָמֵר בְּכָל אַלָּה: "דִּבַּרְתִּי אֲנִי עִם לִבִּי" (קהלת א, טז) - חָשַׁבְתִּי מַחְשָׁבָה זוֹ. "וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר מָל יְהוֹשֻׁעַ" (יהושע ה, ד) - זֶה הָעִנְיָן. "עַל דְּבַר הַכֶּסֶף" (בראשית מג, יח). וְכֵן "וּתְהִי אִשָּׁה לְבָן אֲדֹנֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה'" (שם כד, נא) - גָּזַר. וְכָמוֹהוּ "בַּאֲבִירָם בְּכֹרוֹ יִסָּדֵהּ וּבִשְׁגוּב צְעִירוֹ הִצִּיב דְּלָתֶיהָ כִּדְבַר ה' אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּיַד יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן" (מלכים א טז, לד). וְהִנֵּה אָמַר מֹשֶׁה: הַמִּקְרֶה הַזֶּה הוּא אֲשֶׁר גָּזַר הַשֵּׁם לֵאמֹר אֶל לִבּוֹ "בִּקְרֹבַי אֶקָּדֵשׁ", שֶׁלֹּא יֶהֱרְסוּ אֶל קְדֻשָּׁתִי, "וְעַל פְּנֵי כָל הָעָם אֶכָּבֵד", שֶׁיִּהְיוּ נוֹהֲגִים כָּבוֹד בְּמִשְׁכָּנִי.

וְטַעַם **וַיִּדֹּם אַהֲרֹן** - שֶׁהָיָה בּוֹכֶה בְּקוֹל, וְאָז שָׁתַק. אוֹ כְּטַעַם "וְאַל תִּדֹּם בַּת עֵינֶךָ" (איכה ב, יח):

פסוק ד

"**קִרְבוּ שְׂאוּ אֶת אֲחֵיכֶם**" - מָצָאתִי בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים בְּפָרָשַׁת מִלּוּאִים (ריש שמיני לה): רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, לֹא מֵתוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֶלָּא בַּחוּץ, מָקוֹם שֶׁהַלְוִיִּם מֻתָּרִין שָׁם לִכָּנֵס, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּקְרְבוּ וַיִּשָּׂאֵם בְּכֻתָּנְתָּם". אִם כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר "וַיָּמֻתוּ לִפְנֵי ה'"? נִגָּפָם הַמַּלְאָךְ וְהוֹצִיאָם לַחוּץ. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: לֹא מֵתוּ אֶלָּא בִּפְנִים, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיָּמֻתוּ לִפְנֵי ה'". אִם כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר "וַיִּקְרְבוּ וַיִּשָּׂאֵם בְּכֻתָּנְתָּם"? שֶׁהֻטִּילוּ בָּהֶם חֲכוֹת שֶׁל בַּרְזֶל וּגְרָרוּם וְהוֹצִיאוּם לַחוּץ. עַד כָּאן בַּבָּרַיְתָא. וְהַטַּעַם, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁגַּם הַכֹּהֲנִים אֲסוּרִין לָבֹא בַּהֵיכָל אֶלָּא בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה, אֵינוֹ אֶלָּא בְּבִיאָה רֵיקָנִית, אֲבָל לְהוֹצִיא מִשָּׁם טֻמְאָה אוֹ לְבֶדֶק הַבַּיִת יִכָּנֵס. שֶׁכָּךְ שָׁנִינוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (אמור פרק ג יא): יָכוֹל לֹא יִכָּנֵס לַעֲשׂוֹת רְקוּעוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר "אַךְ" (ויקרא כ"א:כ"ג). כָּךְ הִיא מְצָוָתָן: הַכֹּהֲנִים נִכְנָסִין שָׁם, אִם אֵין שָׁם כֹּהֲנִים - נִכְנָסִין שָׁם לְוִיִּם, אִם אֵין לְוִיִּם - נִכְנָסִים שָׁם טְמֵאִים, אִם אֵין תְּמִימִים - נִכְנָסִין שָׁם בַּעֲלֵי מוּמִין. וְעַכְשָׁו,

הַיּוֹם הַזֶּה אֵין שָׁם כֹּהֲנִים, שֶׁהֲרֵי נִצְטַוּוּ שֶׁלֹּא יִטַּמְּאוּ לָהֶם. אֲבָל כֵּיוָן שֶׁהָיָה אֶפְשָׁר בְּחַכּוֹת וּבְגָרִירָה, לֹא הָיוּ רַשָּׁאִין לִכָּנֵס שָׁם. וְעַל דַּעַת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, מִפְּנֵי שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "וַיִּקְרְבוּ", סָבַר שֶׁהָיוּ בַּחוּץ, וְלָכֵן לֹא אָמַר "וַיִּגְרְרוּם בְּכֻתָּנְתָּם". וְטַעַם "בְּכֻתָּנְתָּם", כִּי הָיוּ לוֹבְשִׁים בִּגְדֵי כְּהֻנָּה. וְהִנֵּה צִוָּה מֹשֶׁה לְהוֹצִיא אוֹתָם אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה, וְשָׁם יַפְשִׁיטוּם בִּגְדֵי הַכְּהֻנָּה וְיַלְבִּישׁוּם תַּכְרִיכֵי הַמֵּתִים וְיִקְבְּרוּ אוֹתָם כְּמִנְהָגָם כִּשְׁאָר הַמֵּתִים בַּמִּדְבָּר. וְהִנֵּה אַחַר כֵּן טְהֲרוּ הַבְּגָדִים הַקְּדוֹשִׁים וְהָיוּ לִשְׁאָר הַכֹּהֲנִים.

פסוק 1

אַל תִּפְרָעוּ - אַל תְּנַדְּלוּ שֵׂעָר. מִכָּאן שֶׁאָבֵל אָסוּר בְּתִסְפֹּרֶת. אֲבָל אַתֶּם אַל תְּעָרְבְּבוּ שִׂמְחָתוֹ שֶׁל מָקוֹם. "וְלֹא תָמֻתוּ" - הָא אִם תַּעֲשׂוּ תָּמוּתוּ. לְשׁוֹן רַשְׁ"י (רש"י על ויקרא י:ו'). וְזֶה שֶׁאָמַר מִכָּאן שֶׁאָבֵל אָסוּר בְּתִסְפֹּרֶת אַסְמַכְתָּא בְּעָלְמָא הִיא. וְעוֹד כִּי לְפִי זֶה לֹא יִדְרֹשׁ הָא אִם תַּעֲשׂוּ תָּמוּתוּ, אֲבָל יִהְיֶה רְשׁוּת בִּבְנֵי אַהֲרֹן שֶׁיֹּאמַר: אֵינְכֶם חַיָּבִין לִפְרֹעַ רָאשֵׁיכֶם וְלִקְרֹעַ בִּגְדֵיכֶם כִּשְׁאָר הָאֲבֵלִים, "וְלֹא תָמֻתוּ" - שֶׁלֹּא תִהְיוּ חַיָּבִין מִיתָה בְּכָךְ, כִּי שְׁאָר הָאֲבֵלִים חַיָּבִים אִם לֹא עָשׂוּ כֵן. וְכָךְ אָמְרוּ בַּגְּמָרָא בְּמַשְׁקִין (מו"ק כד): אֲבָל שֶׁלֹּא פָּרַע וְשֶׁלֹּא פָּרַם חַיָּב מִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר "רָאשֵׁיכֶם אַל תִּפְרָעוּ וּבִגְדֵיכֶם לֹא תִפְרֹמוּ וְלֹא תָמֻתוּ" - הָא אַחֵר שֶׁלֹּא פָּרַע וְשֶׁלֹּא פָּרַם חַיָּב מִיתָה. וְכָל זֶה כִּדְרָךְ הָאֲסְמַכְתּוֹת בַּתַּלְמוּד. וְאֵין פְּרִיעָה וּפְרִימָה בָּאֲבֵלוּת אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, אוֹ שֶׁיִּהְיֶה יוֹם רִאשׁוֹן הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי, נִלְמַד מִן הָאֲנִינוּת כְּפִי דַּעַת הַגְּאוֹנִים. אֲבָל עִקַּר הַכָּתוּב הַזֶּה אַזְהָרָה בִּבְנֵי אַהֲרֹן. וּשְׁמַע פֵּרוּשׁוֹ: כְּבָר אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (הוריות יב) שֶׁכֹּהֵן גָּדוֹל מַקְרִיב אוֹנֵן וְאֵינוֹ אוֹכֵל, וְאִם מֵת לוֹ מֵת אָסוּר לִפְרֹעַ וְלִפְרֹם עָלָיו וּלְהִטַּמֵּא לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (להלן כא י-יא) "אֶת רֹאשׁוֹ לֹא יִפְרָע וּבְגָדָיו לֹא יִפְרֹם וְעַל כָּל נַפְשֹׁת מֵת לֹא יָבֹא". וּבַעֲבוּר שֶׁהוּא רַשַּׁאי לִהְיוֹת מַקְרִיב כְּשֶׁהוּא אוֹנֵן, אָמַר בּוֹ הַכָּתוּב "וּמִן הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא וְלֹא יְחַלֵּל אֶת מִקְדַּשׁ אֱלֹהָיו" (שם יב). וְהַטַּעַם שֶׁיַּזְהִיר אוֹתוֹ שֶׁלֹּא יֵצֵא מִן הַמִּקְדָּשׁ וְיַנִּיחַ הָעֲבוֹדָה, כִּי זֶה חִלּוּל הַמִּקְדָּשׁ הוּא. וְהִנֵּה זוֹ הָאַזְהָרָה שֶׁלֹּא יֵצֵא מִן הַמִּקְדָּשׁ בְּשָׁעַת הָעֲבוֹדָה נוֹהֶגֶת בְּכָל הַכֹּהֲנִים, אֲבָל לְמֵד בְּכֹהֵן גָּדוֹל שֶׁמַּקְרִיב אוֹנֵן. וְכֵיוָן שֶׁכֵּן הוּא, אִם הִנִּיחַ הָעֲבוֹדָה וְיָצָא בַּאֲנִינוּת, יִתְחַיֵּב כְּכָל כֹּהֵן שֶׁמַּנִּיחַ עֲבוֹדָה וְיוֹצֵא לְרִצּוֹנוֹ. וְהִנֵּה מֹשֶׁה הִזְהִיר כָּאן לְאַהֲרֹן שֶׁלֹּא יִפְרַע וְשֶׁלֹּא יִפְרֹם, כִּי הִיא מִצְוָה נוֹהֶגֶת בּוֹ לְדוֹרוֹת שֶׁהוּא הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל. אֲבָל בָּנָיו שֶׁהָיוּ מִשְׁאָר הַכֹּהֲנִים לֹא הָיוּ רַשָּׁאִין לְהַקְרִיב בַּיּוֹם הַזֶּה כִּי הָיוּ אוֹנְנִין, וְאוֹנֵן שֶׁעָבַד חִלֵּל, וְהָיוּ חַיָּבִים לְהִטַּמֵּא לַאֲחֵיהֶם. וְכֵן הָיוּ רַשָּׁאִין אוֹ חַיָּבִין לִפְרֹעַ וְלִפְרֹם, וּמֹשֶׁה הִזְהִירָם מִכָּל זֶה הוֹרָאַת שָׁעָה. וְלָכֵן צִוָּה אֶל מִישָׁאֵל וְאֶל אֶלְצָפָן שֶׁיִּטַּמְּאוּ לַמֵּתִים הֵם וְלֹא הַכֹּהֲנִים, וְצִוָּה לָהֶם שֶׁלֹּא יִפְרְעוּ וְשֶׁלֹּא יִפְרֹמוּ כַּאֲבִיהֶם, וְלֹא יִבְכּוּ כְּלָל. וְזֶה טַעַם "וַאֲחֵיכֶם כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל יִבְכּוּ אֶת הַשְּׂרֵפָה", וְלֹא אַתֶּם. וְהִנֵּה

הַכֹּל שֶׁלֹּא לְעַרְבֵּב שִׂמְחָתוֹ שֶׁל מָקוֹם, וְהֶחְמִיר בָּזֶה לִהְיוֹת לָהֶם חִיּוּב מִיתָה אִם יְעַרְבְּבוּ הַשִּׂמְחָה כְּלָל. וְיִתָּכֵן שֶׁנִּצְטַוָּה מֹשֶׁה בְּכָךְ מִפִּי הַגְּבוּרָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִכְתַּב, אוֹ שֶׁלָּמַד זֶה מִמַּה שֶׁנִּצְטַוָּה (לעיל ח לה) "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת מִשְׁמֶרֶת ה' וְלֹא תָמֻתוּ", כִּי "מִשְׁמֶרֶת ה'" יוֹסִיף גַּם הַיּוֹם הַשְּׁמִינִי. וְהִנֵּה גָּלוּי וְיָדוּעַ הָיָה לִפְנֵי מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם כִּי עֲתִידִין בְּנֵי אַהֲרֹן לִהְיוֹת אוֹנְנִים, וְאַף עַל פִּי כֵן צִוָּה שֶׁלֹּא יְנִיחוּ הַמִּקְדָּשׁ. אִם כֵּן לֹא יִטַּמְּאוּ וְלֹא יִתְאַבְּלוּ כְּלָל. וְהִנֵּה בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים הַמְּשֻׁחִים, אַף עַל פִּי שֶׁהֵם כֹּהֲנִים הֶדְיוֹטִים, עֲשָׂה דִּינָם בִּימֵי הַמִּלּוּאִים כְּדִין מְשׁוּחַ מִלְחָמָה לְדוֹרוֹת, שֶׁהוּא אֵינוֹ פּוֹרֵעַ וְאֵינוֹ פּוֹרֵם וְלֹא מִטַּמֵּא לְקְרוֹבִים כְּכֹהֵן גָּדוֹל (הוריות ג ד), אֲבָל אֵינוֹ מַקְרִיב אוֹנֵן. וְגַם הֵם לֹא הִקְרִיבוּ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ (זבחים קא): "הֵן הַיּוֹם הִקְרִיבוּ אֶת חַטָּאתָם" - וְכִי הֵם הִקְרִיבוּ שֶׁהֵם הֶדְיוֹטוֹת? אֲנִי הִקְרַבְתִּי שֶׁאֲנִי כֹּהֵן גָּדוֹל. וְהִנֵּה בְּכָל הַמִּקְרֶה הַזֶּה לֹא נִתְבַּטֵּל דָּבָר בַּמִּלּוּאִים, שֶׁכְּבָר קָרְבוּ הַקָּרְבָּנוֹת, וְלָעֶרֶב אֲכָלוּם כֻּלָּם הָרָאוּי לַאֲכִילָה. וְאֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה זֶה כָּל יְמֵיהֶם בְּאֶלְעָזָר וְאִיתָמָר, שֶׁיִּהְיֶה דִּינָם כִּמְשׁוּחַ מִלְחָמָה בַּעֲבוּר שֶׁנִּמְשְׁחוּ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה. וְיִהְיֶה זֶה טַעַם "כִּי שֶׁמֶן מִשְׁחַת ה' עֲלֵיכֶם". וּכְבָר הִזְכַּרְתִּי (לעיל ח לה) הַבְּרִיתָא שֶׁל תּוֹרַת כֹּהֲנִים (ריש פרשת שמיני מב) שֶׁאָמְרָה: "וּמִפֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא תֵצְאוּ" - יָכוֹל בְּשִׁעַת הָעֲבוֹדָה וְשֶׁלֹּא בְּשִׁעַת הָעֲבוֹדָה? תַּלְמוּד לוֹמַר "וּמִן הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא וְלֹא יְחַלֵּל" (ויקרא כ"א:י"ב). אֵימָתַי לֹא יֵצֵא וְאֵינוֹ מְחַלֵּל? הֱוֵי אוֹמֵר בְּשִׁעַת הָעֲבוֹדָה. "פֶּן תָּמֻתוּ" - מִמַּשְׁמַע לָאוּ אַתָּה שׁוֹמֵעַ הֵן. "כִּי שֶׁמֶן מִשְׁחַת ה' עֲלֵיכֶם" - מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? שֶׁיָּכוֹל אֵין לִי אֶלָּא אַהֲרֹן וּבָנָיו שֶׁנִּמְשְׁחוּ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה שֶׁאִם יָצְאוּ בִּשְׁעַת הָעֲבוֹדָה חַיָּבִין מִיתָה. מִנַּיִן לְכָל הַכֹּהֲנִים שֶׁבְּכָל הַדּוֹרוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי שֶׁמֶן מִשְׁחַת ה' עֲלֵיכֶם". וְכֵן רָאִיתִי עוֹד בַּתּוֹסֶפְתָּא שֶׁל סַנְהֶדְרִין (פ"ד ה"א): אָמְרוּ לוֹ לְר' יְהוּדָה אֵין "מִן הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא" אֶלָּא בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה בִּלְבַד. וְהִנֵּה לְפִי זֶה הָאַזְהָרָה הַזֹּאת וְהָעֹנֶשׁ הָיוּ בְּאַהֲרֹן וּבָנָיו, שֶׁאִם יֵצְאוּ מִפֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה יְהוּ חַיָּבִין. וְאַהֲרֹן הָיָה מַקְרִיב בַּיּוֹם הַזֶּה וְהִזְהִירוֹ שֶׁלֹּא יַנִּיחַ הָעֲבוֹדָה וְיֵצֵא. אֲבָל בָּנָיו בַּיּוֹם הַזֶּה אוֹנְנִים הָיוּ וְאֵינָם עוֹבְדִים, וְאֵיךְ יִהְיוּ בִּכְלַל זֶה? וְאוּלַי נֹאמַר שֶׁמֹּשֶׁה אָמַר לְכֻלָּם: וּמִפֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא תֵצְאוּ בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה פֶּן תָּמֻתוּ, וְהֵם הַיּוֹדְעִים כִּי אַהֲרֹן מַקְרִיב אוֹנֵן וְהוּא בְּאַזְהָרָתוֹ מֵעַתָּה, וּבָנָיו בִּכְלַל הָאַזְהָרָה וְהָעֹנֶשׁ כְּשֶׁיִּהְיוּ רְאוּיִים לְעֲבוֹדָה מִיּוֹם זֶה וְאֵילָךְ. וּמִפְּנֵי זֶה אָמַר בְּכָאן סְתָם "וּמִפֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא תֵצְאוּ" וְלֹא פֵּרַשׁ עַד מָתַי, אִם עַד הָעֶרֶב אוֹ לְמָחֳרָתוֹ, כִּי הַכַּוָּנָה שֶׁלֹּא יַנִּיחוּ הָעֲבוֹדָה, וְהִיא מִצְוָה נוֹהֶגֶת לְדוֹרוֹת. וְיִתָּכֵן שֶׁהָיָה לַבָּנִים הוֹרָאַת שָׁעָה שֶׁלֹּא יֵצְאוּ מִשָּׁם בַּיּוֹם הַזֶּה כַּאֲבִיהֶם לִכְבוֹד הַשִּׂמְחָה, אֲבָל הַכֹּהֲנִים שֶׁבְּכָל הַדּוֹרוֹת מֻזְהָרִים שֶׁלֹּא יַנִּיחוּ עֲבוֹדָה מִן הַכָּתוּב שֶׁאָמַר "וּמִן הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא וְלֹא יְחַלֵּל", כִּי כָל כֹּהֵן שֶׁיֵּצֵא וַיַּנִּיחַ עֲבוֹדָתוֹ מְחַלֵּל. וְלֹא הֻצְרְכוּ לִלְמֹד מִכָּאן אֶלָּא

הָעֹנֶשׁ שֶׁנִּתְרַבָּה כָּל מַנִּיחַ עֲבוֹדָה וְיוֹצֵא לְמִיתָה מ"כִּי שֶׁמֶן מִשְׁחַת ה' עֲלֵיכֶם", שֶׁהַמִּשִּׁיחָה לְדוֹרוֹת הִיא עֲלֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שמות מ טו) "וְהָיְתָה לִהְיֹת לָהֶם מָשְׁחָתָם לִכְהֻנַּת עוֹלָם לְדֹרֹתָם". וְכָךְ שָׁנוּ שָׁם בַּבָּרַיְתָא שֶׁל תּוֹרַת כֹּהֲנִים (ריש הפרשה כח): מִכָּאן אָמְרוּ הָרוּגֵי בֵּית דִּין אֵין מִתְעַסְּקִין עִמָּהֶן לְכָל דָּבָר. שֶׁמָּא תֹּאמְרוּ: הֲרֵי אָנוּ הוֹלְכִים לְבָתֵּינוּ וּמִתְאַבְּלִין, אוֹנְנִין וּבוֹכִין - וַהֲלֹא כְּבָר פִּקְּדָנוּ הַמָּקוֹם שֶׁלֹּא תֵּצְאוּ מִן הַמִּקְדָּשׁ. נִרְאֶה מִכָּאן שֶׁהָיְתָה הוֹרָאַת שָׁעָה שֶׁיִּהְיוּ הַמֵּתִים בְּבֵית דִּין שֶׁל מַעְלָה כְּנֶהֱרָגִין בְּבֵית דִּין עַל הָעֲבֵרוֹת, שֶׁבָּאִין וְשׁוֹאֲלִין בִּשְׁלוֹם הַדַּיָּנִין וּבִשְׁלוֹם הָעֵדִים (סנהדרין מו). אַף כָּאן יַעַמְדוּ לִפְנֵי הַשֵּׁם בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ: "בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ" - זֶה סִינַי, "וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ" - זֶה שִׂמְחַת אֹהֶל מוֹעֵד (במדבר רבה יב ח).

פסוק ט

יַיִן וְשֵׁכָר אַל תֵּשְׁתְּ - יַיִן דֶּרֶךְ שִׁכְרוּתוֹ, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא י':ט'). וּפֵרוּשׁוֹ שֶׁאִם תִּפְסִיק בּוֹ אוֹ שֶׁנָּתַן לְתוֹכוֹ מְעַט מַיִם פָּטוּר. וְדַעְתּוֹ שֶׁל הָרַב שֶׁלֹּא הֻזְהֲרוּ אֶלָּא עַל הַיַּיִן, לֹא עַל שְׁאָר הַמַּשְׁכְּרִים. וְנִלְמַד שֵׁכָר מִן הַנָּזִיר (נזיר ד). וְכֵן הַדָּבָר לְפִי דַּעְתִּי. אֲבָל עַל דַּעַת הָרַב ר' מֹשֶׁה (בס' המצות ל"ת ע"ג ובהל' ביאת המקדש פ"א ה"ב) עַל שְׁאָר הַמַּשְׁכְּרִים בְּאַזְהָרָה, וְשֵׁכָר כִּפְשׁוּטוֹ. וְהַטַּעַם בַּצַּוָּאָה הַזֹּאת עַתָּה, שֶׁלֹּא יִתְּעֶה הַכֹּהֵן בְּשִׁכְרוּת הַיַּיִן וְיָבֹא לִידֵי מַחְשָׁבָה שֶׁאֵינָהּ כַּהֹגֶן וְיָמוּת בָּהּ כַּאֲשֶׁר עָשׂוּ בָּנָיו. וְיִתָּכֵן כִּי מַה שֶּׁדָּרְשׁוּ (ויקרא רבה יב א) שֶׁהָיוּ נָדָב וַאֲבִיהוּא שְׁתוּיֵי יַיִן, לוֹמַר כִּי מִפְּנֵי יֵינָם טָעוּ בְּאֵשׁ זָרָה. לֹא שֶׁיִּהְיֶה הָעֹנֶשׁ מִפְּנֵי הַיַּיִן, כִּי עֲדַיִן לֹא הֻזְהֲרוּ מִמֶּנּוּ, אֲבָל עָנְשָׁם שֶׁטָּעוּ בְּאֵשׁ ה' כַּאֲשֶׁר רָמַזְתִּי (רמב"ן על ויקרא י':ב').

בְּבֹאָכֶם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד - אֵין לִי אֶלָּא בְּבוֹאָם לַהֵיכָל, בְּגִשְׁתָּם לַמִּזְבֵּחַ מִנַּיִן? נֶאֱמַר כָּאן בִּיאַת אֹהֶל, וְנֶאֱמַר בְּקִדּוּשׁ יָדַיִם וְרַגְלַיִם בִּיאַת אֹהֶל (שמות ל כ). מַה לְּהַלָּן עֲשָׂה גִּישַׁת מִזְבֵּחַ כְּבִיאַת אֹהֶל, אַף כָּאן עֲשָׂה גִּישַׁת מִזְבֵּחַ כְּבִיאַת אֹהֶל. לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא י':ט') וְתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרשה א ד). וְהַנִּרְאֶה לְפִי הַהֶקֵּשׁ הַזֶּה שֶׁאֵין הַכֹּהֵן חַיָּב מִיתָה בְּגִישַׁת הַמִּזְבֵּחַ וְלֹא בְּבִיאַת הָאֹהֶל, אֶלָּא אִם כֵּן עָבַד שָׁם עֲבוֹדָה, כְּדֶרֶךְ קִדּוּשׁ יָדַיִם שֶׁאֵין הָאַזְהָרָה שָׁם אֶלָּא שֶׁלֹּא יַעֲבֹד, כְּדֶרֶךְ שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ל כ) "אוֹ בְּגִשְׁתָּם אֶל הַמִּזְבֵּחַ לְשָׁרֵת לְהַקְטִיר אִשֶּׁה לַה'". וּבַלָּשׁוֹן הַזֶּה שָׁנוּי שָׁם בְּסִפְרָא: רַבִּי אוֹמֵר, נֶאֱמַר כָּאן "בְּבֹאָכֶם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (שם) "בְּבֹאָם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד", מַה לְּהַלָּן עֲשָׂה אֶת הַיְצִיאָה כְּבִיאָה וְאֶת הַמִּזְבֵּחַ כְּאֹהֶל מוֹעֵד, וְאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא בִּשְׁעַת הָעֲבוֹדָה, אַף כָּאן עֲשָׂה אֶת הַיְצִיאָה כְּבִיאָה וְאֶת הַמִּזְבֵּחַ כְּאֹהֶל מוֹעֵד, וְאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא בִּשְׁעַת הָעֲבוֹדָה. כְּלוֹמַר, שֶׁאֵין הַחִיּוּב אֶלָּא שֶׁלֹּא יַעֲבֹד, בֵּין שֶׁנִּכְנַס שִׁכּוֹר אוֹ שֶׁשָּׁתָה שָׁם וְעָבַד. וְשָׁם (א ח) אָמְרוּ: "חֻקַּת עוֹלָם" - לְרַבּוֹת

הַיְצִיקוֹת וְהַבְּלִילוֹת וְהַתְּנוּפוֹת וְהַהַגָּשׁוֹת הַקְּמִיצוֹת וְהַהַקְטָרוֹת הַמְּלִיקוֹת וְהַהַזָיוֹת. כִּי מִפְּנֵי שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "לְהַקְטִיר אִשֶּׁה לַה'" (שמות ל כ), הֻצְרְכוּ אֵלּוּ לְרִבּוֹתָם. וְנִרְאֶה עוֹד שֶׁאֵין הַחִיּוּב הַזֶּה בְּמַקְרִיב בְּבָמָה, וּלְכָךְ אָמְרוּ שָׁם: אֵין לִי אֶלָּא אֹהֶל מוֹעֵד, מִנַּיִן לְרִבּוֹת שִׁילֹה וּבֵית עוֹלָמִים? תַּלְמוּד לוֹמַר "חֻקַּת עוֹלָם". כִּי הָאַזְהָרָה לַכֹּהֲנִים בַּעֲבוֹדָתָם, וְאֵין כֹּהֵן בְּבָמָה. וְהִנֵּה פֵּרוּשׁ "בְּבֹאֲכֶם" - כַּאֲשֶׁר תַּעַבְדוּ עֲבוֹדָה, וְאָמַר בַּלָּשׁוֹן הַזֶּה כִּי כָל הָעֲבוֹדוֹת שָׁם הָיוּ אוֹ בְּתוֹךְ הָאֹהֶל אוֹ בְּמִזְבַּח הָעוֹלָה אֲשֶׁר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד. וְהַכְּלָל, כִּי הָאַזְהָרָה וְהָעֹנֶשׁ בְּאֵלּוּ אֵינָם אֶלָּא שֶׁלֹּא יַעֲבֹד שְׁתוּי יַיִן אוֹ שֶׁאֵינוֹ רְחוּץ יָדַיִם וְרַגְלַיִם, וְכֵן מְחֻסַּר בְּגָדִים. אֲבָל עַל הַכְּנִיסָה אֵין בָּהּ בַּתּוֹרָה שׁוּם מְנִיעָה מֵאֵלּוּ. וּמַה שֶּׁשָּׁנִינוּ (כלים פ"א מ"ט) רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: בַּהֶמְשֵׁהּ דְּבָרִים בֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ שָׁוֶה לַהֵיכָל, שֶׁאֵין בַּעֲלֵי מוּמִין וּפְרוּעֵי רֹאשׁ וְשֶׁלֹּא רְחוּץ יָדַיִם וְרַגְלַיִם נִכְנָסִין לְשָׁם וְכֻלָּהּ מַתְנִיתִין דְּרַבָּנָן הֵם. וְעַל דַּעַת הָרַב ר' מֹשֶׁה (הל' ביאת המקדש פ"א הט"ו הט"ז) יֵשׁ בִּכְנִיסָה בְּלֹא עֲבוֹדָה לָאו שֶׁאֵין בּוֹ מִיתָה.

פסוק טו

שׁוֹק הַתְּרוּמָה וַחֲזֵה הַתְּנוּפָה - לְשׁוֹן "אֲשֶׁר הוּנַף וַאֲשֶׁר הוּרַם" (שמות כט כז). תְּנוּפָה - מוֹלִיךְ וּמֵבִיא, תְּרוּמָה - מַעֲלֶה וּמוֹרִיד. וְלָמָּה חִלְּקָן הַכָּתוּב, תְּרוּמָה בַּשּׁוֹק וּתְנוּפָה בֶּחָזֶה לֹא יָדַעְנוּ, שֶׁשְּׁנֵיהֶם בַּהֲרָמָה וַהֲנָפָה. לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא י':ט"ו). וְהַנִּרְאֶה אֵלַי בְּטַעַם זֶה, כִּי בַּמִּלּוּאִים הָיָה הַשּׁוֹק תְּרוּמָה לַה', וְהַקְטָר עִם הַלֶּחֶם וְעִם הַחֲלָבִים. וְהַמּוּרָם מִן הַשְּׁלָמִים יִקָּרֵא תְּרוּמָה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ז':י"ד): "וְהִקְרִיב מִמֶּנּוּ אֶחָד מִכָּל קָרְבָּן תְּרוּמָה לַה'". וְכָל שֶׁכֵּן אֵלּוּ שֶׁהֶעֱלוּ אוֹתָם לַגָּבוֹהַּ, שֶׁהֵם כֻּלָּם תְּרוּמָה לַה'. וְלֹא יִקָּרֵא בְּשֵׁם תְּנוּפָה, כִּי תְּנוּפָתוֹ הָיְתָה עִם הַחֲלָבִים וְהַלֶּחֶם כְּדֵי לְהַקְטִירָם לַה'. אֲבָל הֶחָזֶה הוּנַף בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְלֹא הָיָה חָלוּק מִשְּׁאָר הַבָּשָׂר אֶלָּא בַּתְּנוּפָה, וּבִתְנוּפָה זוֹ בִּלְבַד נִתְקַדֵּשׁ וְזָכָה בּוֹ מֹשֶׁה לִהְיוֹת לוֹ לְמָנָה. וּמִפְּנֵי שֶׁזְּכוּת אַהֲרֹן וּבָנָיו בֶּחָזֶה וְשׁוֹק לְדוֹרוֹת הָיָה מִיּוֹם הַמִּלּוּאִים, וְזָכוּ בַּשּׁוֹק בִּתְרוּמָתוֹ לַה' וּבֶחָזֶה בִּתְנוּפָתוֹ, וּשְׁאָר הַבָּשָׂר לַבְּעָלִים, יִקָּרֵא לְעוֹלָם הַשּׁוֹק תְּרוּמָה וְהֶחָזֶה תְּנוּפָה, כַּאֲשֶׁר הָיָה בָּהֶם בְּיוֹם הַזְּכוּת.

עַל אִשֵּׁי הַחֲלָבִים - כְּמוֹ "עַל חֶלְבֵי הָאִשִּׁים". מִכָּאן שֶׁהַחֲלָבִים לְמַטָּה בִּשְׁעַת תְּנוּפָה. לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא י':ט"ו). וְאֵין צֹרֶךְ, כִּי "אִשֵּׁי" תֹּאַר לַחֲלָבִים, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (דברים יח א) "אִשֵּׁי ה' וְנַחֲלָתוֹ יֹאכֵלוּן". וּפֵרוּשׁ הַכָּתוּב הַזֶּה שֶׁהוּא טַעַם לָמָּה שֶׁאָמַר (ויקרא י':י"ד) "כִּי חָקְךָ וְחָק בָּנֶיךָ נִתְּנוּ מִזִּבְחֵי שַׁלְמֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", וְאָמַר: שׁוֹק הַתְּרוּמָה וַחֲזֵה הַתְּנוּפָה עַל אִשֵּׁי הַחֲלָבִים יְבִיאוּ אוֹתָם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַנִּזְכָּרִים לְהָנִיף תְּנוּפָה לִפְנֵי ה', שֶׁיִּהְיוּ קְדוֹשִׁים

לְפָנָיו, וְיִהְיוּ לְךָ וּלְבָנֶיךָ לְחָק עוֹלָם. כִּי הַצַּוָּאָה בַּתְּנוּפָה אֵין זֶה מְקוֹמָהּ, אֲבָל לְפִי דַּרְכֵּנוּ לָמַדְנוּ בָּהּ שֶׁהַחֲלָבִים לְמַטָּה בִּשְׁעַת תְּנוּפָה.

פסוק טז

שְׂעִיר הַחַטָּאת - שְׂעִיר מוּסְפֵי רֹאשׁ חֹדֶשׁ, וּשְׁלֹשָׁה שְׂעִירִים קָרְבוּ בּוֹ בַּיּוֹם: "קְחוּ שְׂעִיר עִזִּים לְחַטָּאת" (ויקרא ט':ג'), וּשְׂעִיר נַחְשׁוֹן (במדבר ז' טז), וּשְׂעִיר רֹאשׁ חֹדֶשׁ (שם כח טו). וּמִכֻּלָּם לֹא נִשְׂרַף אֶלָּא זֶה. וְנֶחְלְקוּ בַּדָּבָר חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל: יֵשׁ אוֹמְרִים מִפְּנֵי טֻמְאָה שֶׁנִּגְעָה בּוֹ נִשְׂרַף, וְיֵשׁ אוֹמְרִים מִפְּנֵי אֲנִינוּת נִשְׂרַף. לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא י':ט"ז). וְעַל דַּעַת הָאוֹמֵר מִפְּנֵי טֻמְאָה נִשְׂרַף, כָּתַב הָרַב בַּפְּסוּק "וְאָכַלְתִּי חַטָּאת הַיּוֹם" (ויקרא י':י"ט): הַיּוֹם אָסוּר, אֲבָל אֲנִינוּת לַיְלָה מֻתָּר, שֶׁאֵין אוֹנֵן אֶלָּא יוֹם קְבוּרָה. כִּי לְפִי זֶה, אִם מִפְּנֵי אֲנִינוּת הָיָה לָהֶם לְאָכְלוֹ בָּעֶרֶב, אֶלָּא קָסָבַר אֲנִינוּת לַיְלָה דְּאוֹרַיְתָא.

פסוק יט

הֵן הַיּוֹם הִקְרִיבוּ - מַהוּ אוֹמֵר? אֶלָּא אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה: שְׁמָא זְרָקְתֶּם דָּמָהּ אוֹנְנִים, שֶׁהָאוֹנֵן שֶׁעָבַד חֹלֶל? אָמַר לוֹ אַהֲרֹן: וְכִי הֵם הִקְרִיבוּ שֶׁהֵם הֶדְיוֹטוֹת? אֲנִי הִקְרַבְתִּי שֶׁאֲנִי כֹּהֵן גָּדוֹל וּמַקְרִיב אוֹנֵן. לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא י':י"ט). וְכָךְ הוּא בַּגְּמָרָא בְּפֶרֶק טְבוּל יוֹם (זבחים קא): "וְדִלְמָא אַקְרַבְתֵּהּ וּפְסַלְתֵּהּ?" וַאֲנִי תָּמַהּ, שֶׁהֲרֵי קֹדֶם הָאֲנִינוּת נַעֲשׂוּ כָּל הַקָּרְבָּנוֹת, דִּכְתִיב: "וַיֵּרֶד מֵעֲשֹׂת הַחַטָּאת וְהָעֹלָה וְהַשְּׁלָמִים" (ויקרא ט':כ"ב), וְאַחַר כֵּן נִכְנְסוּ לְאֹהֶל מוֹעֵד וְהִתְפַּלְּלוּ, וְאַחַר כָּךְ יָרְדָה הָאֵשׁ לַקָּרְבָּנוֹת, וְאָז הִקְטִירוּ נָדָב וַאֲבִיהוּא קְטֹרֶת זוֹ. וְשָׁמָּא לֹא הָיָה מֹשֶׁה רוֹאֶה אֶת מַעֲשֵׂיהֶם, וְחָשַׁשׁ שֶׁמָּא מָצְאוּ דַּם הַשָּׂעִיר הַזֶּה שֶׁלֹּא נִזְרַק עֲדַיִן וּזְרָקוּהוּ. וְאַהֲרֹן אָמַר לוֹ: הֲלֹא הַזְּרִיקָה שֶׁלִּי הִיא, וּכְשֶׁנִּזְרְקָה מִיָּדִי נִזְרְקָה וְלֹא נִפְסְלָה בַּאֲנִינוּת. וּמַשָּׂא וּמַתָּן שֶׁל הֲלָכָה הָיָה, אֲבָל לֹא נַעֲשָׂה בָּהֶן דָּבָר בַּאֲנִינוּת כְּלָל.

פרק יא

פסוק א

אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן וגו' דִּבְּרוּ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל - הַמִּצְוֹת בַּפָּרָשִׁיּוֹת הָאֵלֶּה (יא א-מז) נוֹהֶגוֹת בְּיִשְׂרָאֵל וּבַכֹּהֲנִים, אֲבָל עִנְיָנָם מְרֻבֶּה בַּכֹּהֲנִים. כִּי הֵם צְרִיכִים לְהִשְׁתַּמֵּר תָּמִיד מִנְּגִיעַת הַטֻּמְאָה בַּעֲבוּר שֶׁיִּצְטָרְכוּ לָבֹא בַּמִּקְדָּשׁ וְלֶאֱכֹל הַקֳּדָשִׁים. וְעוֹד, כִּי אִם שָׁגְגוּ יִשְׂרָאֵל בָּהֶם חַיָּבִין לְהָבִיא עֲלֵיהֶם קָרְבָּן שֶׁיַּקְרִיבוּהוּ הַכֹּהֲנִים. וְעוֹד שֶׁצִּוָּה אוֹתָם "וּלְהַבְדִּיל בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין הַחֹל וּבֵין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהוֹר" (ויקרא י':י'). וְהִנֵּה הֵם צְרִיכִים לְהוֹרוֹת לְיִשְׂרָאֵל הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר שֶׁיִּזָּהֲרוּ בָּהֶם. עַל כֵּן הָיָה הַדִּבּוּר הַזֶּה אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן שְׁנֵיהֶם, אוֹ לְמֹשֶׁה

שֶׁ֫אמַר לְאַהֲרֹן, וְצִוָּה לִשְׁנֵיהֶם "דַּבְּרוּ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". וּלְכָךְ נֶאֱמְרוּ בְּסֵפֶר תּוֹרַת כֹּהֲנִים. וְיַזְהִיר בַּפָּרָשָׁה בַּאֲכִילָה וּבְטֻמְאָה שֶׁלֹּא יְטַמְּאוּ הַמִּשְׁכָּן וְקָדָשָׁיו.

פסוק ב

מִכָּל הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר עַל הָאָרֶץ - פְּשׁוּטוֹ: מִכָּל הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ, כְּטַעַם מִכָּל אֲשֶׁר בָּעוֹלָם. וּמִדְרָשׁוֹ (תו"כ פרשה ב ו): מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ חַיּוֹת בַּיָּם וְאֵין תּוֹרָתָן בַּסִּימָנִין הַלָּלוּ אֶלָּא כַּדָּגִים, לְפִיכָךְ אָמַר "אֲשֶׁר עַל הָאָרֶץ" לְהוֹצִיא מַה שֶּׁבַּיָּם.

פסוק ג

כֹּל מַפְרֶסֶת פַּרְסָה וְשֹׁסַעַת שֶׁסַע פְּרָסֹת מַעֲלַת גֵּרָה - טַעַם הַכָּתוּב הַזֶּה שֶׁכָּל בְּהֵמָה שֶׁיִּהְיוּ בָּהּ שְׁנֵי הַסִּימָנִין הַלָּלוּ תֹּאכְלוּ, אֲבָל לֹא תֹּאכְלוּ בְּאֶחָד מֵהֶם. וְהָיָה רָאוּי שֶׁיֹּאמַר כֵּן בְּדֶרֶךְ כְּלָל, אֶלָּא שֶׁפֵּרֵט הַגָּמָל וְהַשָּׁפָן וְהָאַרְנֶבֶת בַּגֵּרָה וְהַחֲזִיר בַּפַּרְסָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵין אֶחָרִים בָּעוֹלָם בַּסִּימָן הָאֶחָד לְבַדּוֹ. וְחָזַר וְאָמַר (ויקרא י"א:ח') "מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכֵלוּ" לְלָאו. וְכָתַב רַשְׁ"י: אֵין לִי אֶלָּא אֵלּוּ, שְׁאָר בְּהֵמָה טְמֵאָה שֶׁאֵין לָהּ שׁוּם סִימָן טָהֳרָה מִנַּיִן? אֲמַרְתָּ קַל וָחֹמֶר: מַה אֵלּוּ שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם קְצָת סִימָנֵי טָהֳרָה אֲסוּרוֹת וְכוּ'. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרק ג ב): מַה אֵלּוּ שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם סִימָנֵי טָהֳרָה הֲרֵי הֵם בְּלֹא תַּעֲשֶׂה עַל אֲכִילָתָם, שְׁאָר בְּהֵמָה טְמֵאָה שֶׁאֵין בָּהּ סִימָן טָהֳרָה אֵינוֹ דִין שֶׁתְּהֵא בְּלֹא תַּעֲשֶׂה עַל אֲכִילָתָהּ? נִמְצְאוּ הַגָּמָל וְהַשָּׁפָן וְהָאַרְנֶבֶת וְהַחֲזִיר מִן הַכָּתוּב, וּשְׁאָר בְּהֵמָה טְמֵאָה מִקַּל וָחֹמֶר. נִמְצֵאת מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁלָּהֶן מִן הַכָּתוּב, מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה מִקַּל וָחֹמֶר. עַד כָּאן הַבָּרַיְתָא. אֲבָל לְפִי דַּעְתִּי אֵינָהּ עוֹלָה כַּהֹגֶן לְפִי סוּגְיוֹת הַתַּלְמוּד, שֶׁאִם כֵּן לֹא יִהְיֶה לוֹקֶה עַל שְׁאָר בְּהֵמָה טְמֵאָה שֶׁאֵינָהּ בָּאָה אֶלָּא מִדִּין קַל וָחֹמֶר, שֶׁאֵין מַזְהִירִין מִן הַדִּין. וְכָךְ אָמְרוּ בַּאֲחוֹתוֹ שֶׁאָסַר הַכָּתוּב אֲחוֹתוֹ בַּת אָבִיו אוֹ בַּת אִמּוֹ (ויקרא כ':י"ז), וְהֻצְרַךְ לְרַבּוֹת בַּכָּתוּב אֲחוֹתוֹ שֶׁהִיא בַּת אָבִיו וּבַת אִמּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁבָּאָה בְּקַל וָחֹמֶר וְיֵשׁ בָּהּ שֵׁם שְׁתֵּיהֶן, לוֹמַר שֶׁאֵין מַזְהִירִין מִן הַדִּין, כִּדְאִיתָא בִּיבָמוֹת בְּפֶרֶק כֵּיצַד (כב). אֲבָל הַבָּרַיְתָא הַזּוֹ אוֹ שֶׁהִיא שִׁנּוּיָהּ כְּדִבְרֵי הָאוֹמֵר עוֹנְשִׁין מִן הַדִּין בְּמַסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין (סנהדרין נ"ד), אוֹ שֶׁאֵינָהּ מְתֻרַצְתָּא. וְהַטַּעַם בְּמַלְקוּת שְׁאָר בְּהֵמָה טְמֵאָה מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מַעֲלֶה גֵּרָה. אִם כֵּן, כָּל שֶׁאֵינוֹ מַעֲלֶה גֵּרָה וּמַפְרִיס פַּרְסָה הוּא בְּשֵׁם הָאִסּוּר הַזֶּה, אֵין צָרֵךְ לְקַל וָחֹמֶר כְּלָל.

אוֹתָהּ תֹּאכֵלוּ - וְלֹא בְּהֵמָה טְמֵאָה. וַהֲלֹא בְּאִזְהָרָה הִיא? אֶלָּא לַעֲבֹר עָלֶיהָ בַּעֲשֵׂה וְלֹא תַּעֲשֶׂה. לְשׁוֹן רַשְׁ"י (רש"י על ויקרא י"א:ג'). וְכָךְ הִיא בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרק ג א). וְהָרַב רַבִּי מֹשֶׁה אָמַר (הלכות מאכלות אסורות פרק ב' הלכה ג') שֶׁהוּא לְמַעֵט בְּשֵׂר הָאָדָם: "אוֹתָהּ תֹּאכֵלוּ" וְלֹא אָדָם, וּבְשָׂרוֹ וַחֲלָבוֹ בַּעֲשֵׂה. וְלֹא מָצִינוּ שֶׁיִּדְרֹשׁ כֵּן לְרַבּוֹתֵינוּ. וְשָׁמָּא חָשַׁב זֶה מִמַּה שֶּׁשָּׁנִינוּ שָׁם בְּת"כ (פרק ד ד): יָכוֹל אַף בְּשַׂר מְהַלְכֵי שְׁתַּיִם וַחֲלֵב מְהַלְכֵי

שְׁתַּיִם יִהְיוּ בְּלֹא תַּעֲשֶׂה עַל אֲכִילָתָן? תַּלְמוּד לוֹמַר "זֶה לֹא תֹאכְלוּ" - זֶה בְּלֹא תַּעֲשֶׂה עַל אֲכִילָתוֹ, וְאֵין בְּשֹׂר מְהַלְכֵי שְׁתַּיִם וַחֲלֵב מְהַלְכֵי שְׁתַּיִם בְּלֹא תַּעֲשֶׂה עַל אֲכִילָתָן. וְיָדוּן הָרַב מִזֶּה שֶׁאֵינוֹ בְּלֹא תַּעֲשֶׂה אֲבָל הוּא בַּעֲשֵׂה, וּדְרָשׁוֹ מִן הַכָּתוּב "אוֹתָהּ תֹּאכְלוּ". וְאֵין הַדָּבָר כֵּן, שֶׁבְּפֵרוּשׁ אָמְרוּ חֲכָמִים (כריתות כא) בְּדַם מְהַלְכֵי שְׁתַּיִם וַחֲלֵב מְהַלְכֵי שְׁתַּיִם שֶׁאֲפִלּוּ מִצְוַת פְּרֹשׁ מִדִּבְרֵיהֶם אֵין בּוֹ. וְאִם הָיָה בְּשָׂרוֹ אָסוּר, כָּל הַיּוֹצֵא מִן הַטָּמֵא טָמֵא (בכורות ה). וְדַם הַשֶּׁרֶץ וְדַם הָאָדָם מְעַטּוּ אוֹתָן חֲכָמִים מֵאִסּוּר דָּם, וְאָמְרוּ (שם): דַּם הַשֶּׁרֶץ כִּבְשָׂרוֹ, וְלוֹקֶה עָלָיו מִשּׁוּם שֶׁרֶץ שֶׁאֵין בּוֹ מִשּׁוּם דָּם, וַעֲשָׂאוּהוּ כַּבָּשָׂר. אֲבָל מָה שֶּׁאָמְרוּ שֶׁאֵינָן בְּלֹא תַּעֲשֶׂה עַל אֲכִילָתָן, לוֹמַר שֶׁלֹּא נִמְנְעוּ מִמֶּנּוּ וְהֵן מֻתָּרִין. אֲבָל לְפִי דַּעְתִּי יִהְיֶה זֶה בְּבָשָׂר מִן הַחַי, אֲבָל הַמֵּת לָמְדוּ בּוֹ (עבודה זרה כט) מִגְּזֵרָה שָׁוָה מֵעֶגְלָה עֲרוּפָה שֶׁאָסוּר בַּהֲנָאָה.

פסוק ו

וְאֶת הָאַרְנֶבֶת - מִין הוּא שֶׁיִּקָּרְאוּ כֵּן בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ הַזָּכָר וְהַנְּקֵבָה מִמֶּנּוּ, וְכֵן הַיַּעֲנָה. וּבָעוֹפוֹת הַיּוֹנָה, אֵין שֵׁם הַזָּכָר חָלוּק מִן הַנְּקֵבָה. וְיֵשׁ רַבִּים שֶׁשְּׁמוֹתָם בִּלְשׁוֹן זָכָר וְאֵין לִנְקֵבוֹתֵיהֶם שֵׁם אַחֵר: גָּמָל, שָׂפָן, חֲזִיר, "דֹּב אֹרֵב" (איכה ג' י'), "פֶּרָה וְדֹב תִּרְעֶינָה" (ישעיהו י"א ז'). וְכֵן תּוֹר בָּעוֹפוֹת, וּלְכָךְ אָמַר הַכָּתוּב (ויקרא ה':ז') "שְׁתֵּי תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְנֵי יוֹנָה", יַזְכִּיר בַּתּוֹרִים שֶׁהֵן בִּלְשׁוֹן זָכָר שְׁתֵּי, וּבַיּוֹנָה שְׁנֵי, לְהוֹדִיעַ שֶׁאֵין קְפִידָא בָּהֶם. וְאַל תָּשִׁיב עָלַי מִלְּשׁוֹן רַבּוֹתֵינוּ שֶׁיֹּאמְרוּ (בכורות כח) פָּרָה וַחֲזִירָה, וְיֹאמְרוּ (שם ו') גָּמָל הַבָּא מִן הַגְּמַלָּה, כִּי יַשְׁאִילוּ בָּהֶם לָשׁוֹן לְבָאֵר כַּוָּנָתָם. וְטַעַם הָאִסּוּר בְּאֵלּוּ, שֶׁאֵינָן בַּעֲלֵי שְׁנֵי הַסִּימָנִים:

פסוק ח

וּבְנִבְלָתָם לֹא תִגָּעוּ - אֵינָהּ אַזְהָרָה לֶאֱסֹר לָנוּ הַנְּגִיעָה, אֲבָל יֹאמַר וּבְנִבְלָתָם לֹא תִגְּעוּ כִּי טְמֵאִים הֵם לָכֶם, כְּלוֹמַר לֹא תִגְּעוּ בָּהֶם בְּלֹתִי אִם תִּטַּמְּאוּ. וְהָעִנְיָן לוֹמַר שֶׁיַּחְשֹׁב כָּל נוֹגֵעַ בָּהֶם שֶׁהוּא טָמֵא וְיִזָּהֵר מִן הַמִּקְדָּשׁ וּמִן הַקֳּדָשִׁים. וְשָׁמָּא הַמִּדְרָשׁ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (תורת כהנים פרק ד ט): "וּבְנִבְלָתָם לֹא תִגָּעוּ" בָּרֶגֶל, כְּלוֹמַר שֶׁלֹּא תִגָּעוּ בּוֹ בְּשָׁעָה שֶׁאַתֶּם חֲפֵצִים לִהְיוֹת טְהוֹרִים, כִּי טְמֵאִים הֵם וְלֹא תַּעֲלוּ בָּהֶם לָרֶגֶל. אֲבָל אֵין הַנְּגִיעָה נִמְנַעַת בְּלָאו, שֶׁאֵין הַנּוֹגֵעַ בִּנְבֵלָה בָּרֶגֶל מִן הַלּוֹקִין אֶת הָאַרְבָּעִים. וּמַה שֶּׁאָמְרוּ (ר"ה טז): "חַיָּב אָדָם לְטַהֵר עַצְמוֹ בָּרֶגֶל" - מִצְוָה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, וְאֵין בָּזֶה מִן הַתּוֹרָה עֲשֵׂה אוֹ לֹא תַּעֲשֶׂה, זוּלָתִי מִצְוַת הָעֲלִיָּה. אוֹ שֶׁיִּהְיֶה "וּבְנִבְלָתָם לֹא תִגָּעוּ" בָּרֶגֶל - אַסְמַכְתָּא, כִּשְׁאָר אַסְמַכְתּוֹת הַרְבֵּה שֶׁשָּׁנוּיוֹת שָׁם בְּת"כ. וְעוֹד שָׁנוּי שָׁם (פרק ד י): אֲחֵרִים אוֹמְרִים: יָכוֹל אִם נָגַע אָדָם בִּנְבֵלָה יִלְקֶה אַרְבָּעִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּלְאֵלֶּה תִּטַּמְּאוּ" (ויקרא י"א:כ"ד). יָכוֹל אִם רָאָה אָדָם אֶת

הַנִּבֶלָה יֵלֵךְ וְיִטַּמֵּא? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּבְנִבְלָתָם לֹא תִגָּעוּ". הָא כֵּיצַד? הֲוֵי אוֹמֵר: רְשׁוּת. וְזֶה עִקַּר הַדִּין מִן הַתּוֹרָה.

פסוק ט

סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת - סְנַפִּירִים אֵלּוּ הַשָּׁט בָּהֶם, קַשְׂקֶשֶׂת אֵלּוּ הַקְּבוּעִים בּוֹ. לְשׁוֹן רַשׁ"י (רש"י על ויקרא י"א:ט'), וְכֵן הוּא בַּגְּמָרָא בְּמַסֶּכֶת חֻלִּין (חולין נ"ט). אֲבָל לֹא תִּבִין מִלְּשׁוֹנָם שֶׁהֵן קְבוּעִים בְּגוּפָן מַמָּשׁ וּדְבוּקִים בְּעוֹר הַדָּג, אֲבָל קְרָאוּם "קְבוּעִים" שֶׁאֵינָן נָדִין מִמָּנּוּ וְלֹא מִזְּדַעְזְעִין בּוֹ כַּסְּנַפִּיר, וְהֵם הַקְּלִפִּין הָעֲגֻלִּים שֶׁגִּלְדָּן דּוֹמֶה לְצִפָּרֶן, שֶׁהֵם נִפְשָׁטִין מֵעוֹר הַדָּג בְּיָד אוֹ בְּסַכִּין. אֲבָל כָּל שֶׁהוּא קָבוּעַ וָדָבוּק בְּעוֹר הַדָּג וְאֵינוֹ נִפְרָד מִן הָעוֹר כְּלָל, אֵינוֹ קַשְׂקֶשֶׂת וּבְעָלָיו אָסוּר הוּא. וּלְכָךְ אָמְרוּ בַּגְּמָרָא (שם סו): קַשְׂקֶשֶׂת לְבוּשָׁא הוּא. וּלְשׁוֹן תּוֹסֶפְתָּא (חולין פ"ג ה"ט): אֵלּוּ הֵן הַקַּשְׂקַשִּׂים שֶׁמְּלֻבָּשׁ בָּהֶן, וּסְנַפִּירִים שֶׁשָּׁט בָּהֶן. וְזֶהוּ תַּרְגּוּמוֹ שֶׁל אוּנְקְלוֹס (תרגום אונקלוס על ויקרא י"א:ט') שְׁאָמַר "קְלִפִּין", שֶׁהֵן קְלִפִּין שֶׁעַל הָעוֹר נִפְשָׁטִין וְנִקְלָפִין מִמֶּנּוּ כִּקְלִפֵּי הָאִילָנוֹת וְהַפֵּרוֹת, מִן עִנְיַן הַכָּתוּב שֶׁאָמַר (שמואל א יז ה): "וְשִׁרְיוֹן קַשְׂקַשִּׂים הוּא לָבוּשׁ", שֶׁהַשִּׁרְיוֹנוֹת כֻּלָּן עֲשׂוּיִים מִן הַטַּבָּעוֹת, וְיֵשׁ שֶׁעוֹשִׂים בָּהֶם קְלִפּוֹת לְסָתָם פְּיוֹת הַטַּבָּעוֹת שֶׁלֹּא יִכָּנֵס בָּהֶן חֵץ דַּק, וְהַקְּלִפִּין הָהֵם נִקְרָאוּ קַשְׂקַשִּׂים. וּלְכָךְ הִזְכִּירוּ חֲכָמִים בַּגְּמָרָא בְּפֶרֶק חֵלֶק (סנהדרין צה): לְבוּשֵׁי שִׁרְיוֹן קְלָפָה. וְיוֹנָתָן בֶּן עֻזִּיאֵל תִּרְגֵּם: "וְשִׁרְיוֹן גַּלְבִּין", מִלְּשׁוֹן "תַּעַר הַגַּלָּבִים" (יחזקאל ה א), הֵם הָרַצָּעָנִין. יִתְכַּוֵּן לוֹמַר כִּי הָיָה כְּסוּי פִּי טַבַּעַת הַשִּׁרְיוֹן הַהוּא כְּקִלְפֵּי עוֹר הַדָּג, שֶׁמְּבַשְּׁלִין הָעוֹר הֶחָזָק וּמְכַסִּים הַשִּׁרְיוֹנוֹת בָּהֶן, כִּי כֵן עוֹשִׂים גַּם הַיּוֹם. וְהָבֵן זֶה. וְטַעַם הַסְּנַפִּיר וְהַקַּשְׂקֶשֶׂת, כִּי בַּעֲלֵיהֶן שׁוֹכְנִים לְעוֹלָם בָּעֲלְיוֹן הַמַּיִם וּבְצִלּוֹלֵיהֶן, וְיִקָּבְלוּ גְּדוּל בַּאֲוִיר הַנִּכְנָס שָׁם. וְלָכֵן יֵשׁ בָּהֶם קְצָת חֹם דּוֹחֶה מֵהֶם שִׁפְעַת הַלֵּחוֹת, כַּאֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הַצֶּמֶר וְהַשֵּׂעָר וְגַם הַצִּפָּרְנַיִם בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה. וְשֶׁאֵין לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת יִשְׁכֹּן לְעוֹלָם בְּתַחְתִּיּוֹת הַמַּיִם וּבַעֲכוּרֵיהֶם, וּלְרֹב הַלֵּחוּת וַאֲפִיסַת הַחֹם לֹא יִדְחֶה מֵהֶם דָּבָר. וְעַל כֵּן הֵם בַּעֲלֵי לֵחָה קָרָה דְּבֵקָה קְרוֹבָה לְהָמִית, וְהִיא מְמִיתָה בְּקָצַת הַמַּיִמוֹת כָּאֲגַמִּים הַמְעֻפָּשִׁים.

פסוק י

מִכֹּל שֶׁרֶץ הַמַּיִם - אָמַר ר"א (אבן עזרא על ויקרא י"א:י') כִּי "שֶׁרֶץ" הַקְּטַנִּים שֶׁיִּבָּרְאוּ מִן הַמַּיִם, וְ"נֶפֶשׁ הַחַיָּה" מִזֶּכֶר וּנְקֵבָה. וּלְפִי דַּעְתִּי כִּי שֶׁרֶץ הַמַּיִם כְּלָל לַדָּגִים הַשָּׁטִים בַּמַּיִם, כִּי כָל לְשׁוֹן שְׁרִיצָה תְּנוּעָה. "וּמִכֹּל נֶפֶשׁ הַחַיָּה" הֵם חַיּוֹת שֶׁבַּיָּם שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם רַגְלַיִם וְהוֹלְכוֹת עֲלֵיהֶם כְּחַיּוֹת הַשָּׂדֶה. וְהִנֵּה לְכֻלָּם דִּין אֶחָד. וּמִדְרַשׁ ת"כ (פרשה ג ז): "חַיָּה" - זוֹ חַיַּת הַיָּם, "נֶפֶשׁ" - לְהָבִיא בֶּן הַסִּירְנִי. יָכוֹל יְהֵא מְטַמֵּא בְּאֹהֶל כְּדִבְרֵי בֶּן חֲכִינַאי? תַּלְמוּד לוֹמַר "שֶׁקֶץ".

פסוק יא

וְאֶת נִבְלָתָם תְּשַׁקֵּצוּ - לְרַבּוֹת יַבְחוּשִׁין שֶׁסְּנָנָן. יַבְחוּשִׁין שֶׁקּוֹרִין מושלונ"ש בְּלַעַ"ז. לְשׁוֹן רַשְׁ"י (רש"י על ויקרא י"א:י"א). וְאֲנִי תְּמַהַּ בּוֹ, שֶׁהַמַּיִן הַהוּא פּוֹרֵשׁ מִן הַיַּיִן תָּמִיד וּפוֹרֵחַ בָּאֲוִיר וְנָח עַל הָאָרֶץ, וַאֲפִלּוּ מִשְּׁעַת פְּרִיחָתוֹ נֶאֱסַר, כִּדְאָמְרִינַן בְּפֶרֶק אֵלּוּ טְרֵפוֹת (חולין סז): בָּעֵי רַב יוֹסֵף, פֵּרְשָׁה לַאֲוִיר הָעוֹלָם מַהוּ. וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁהוּא נָח עַל הַכֵּלִים וְעַל הָאָרֶץ לְמֵרָחוֹק בְּכָל בֵּית הָאוֹצָר כָּל הַיּוֹם תְּדִיר, וְקָרֵינָא בֵּהּ "שֶׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל הָאָרֶץ" (ויקרא י"א:מ"ב). אֲבָל הַמַּיִן הַהוּא יַתּוּשׁ שְׁמוֹ, וְנַעֲשֶׂה בַּיַּיִן כִּדְאָמְרִינַן בָּאַגָּדָה שֶׁל טִיטוֹס הָרָשָׁע (ויק"ר כב ג). וְהַיַּבְחוּשִׁים שֶׁהַזְכִּירוּ כָּאן מִין שֶׁטָּמוּן בַּמַּיִם, וּבוֹחֲשִׁין אוֹתוֹ בְּכַף וּמוֹצִיאִין אוֹתוֹ, מִלְּשׁוֹן (אין) בּוֹחֲשִׁין אֶת הַשָּׁתִית בְּשַׁבָּת (שבת קנו). וּבַגְּמָרָא דִּזְבָחִים פֶּרֶק שֵׁנִי (כב) אָמַר: כָּל הַמַּשְׁלִים לְמֵי מְקֻוֶה מַשְׁלִים לְמֵי כִיּוֹר, לְרְבִיעִית אֵין מַשְׁלִים. וְשָׁאֲלוּ: אִי לְמַעוּטֵי יַבְחוּשִׁים אֲדֻמִּים? אֲפִלּוּ בְּעֵינֵיהוּ נַמִּי, דְּתַנְיָא: רַשְׁבָּ"ג אוֹמֵר, כֹּל שֶׁתְּחִלָּתוֹ מִן הַמַּיִם מַטְבִּילִין בּוֹ, שֶׁהוּא מִין שֶׁתְּחִלָּתוֹ מִן הַמַּיִם. וְכֵן נַמִּי נִמְצָאִים בְּשִׁמְרֵי יַיִן תְּדִיר תּוֹלְעִים לְבָנִים קְטַנִּים שֶׁהֵם נִבְרָאִים מִגַּסּוּת הַיַּיִן, וּמְסַנְּנִין אוֹתָן. וְרָאִיתִי בְּפֵרוּשָׁיו שָׁם שֶׁכָּתַב: יַבְחוּשִׁים אֲדֻמִּים כְּמִין יַתּוּשִׁים בְּלֹא כְּנָפַיִם, כְּדֶרֶךְ שֶׁגְּדֵלִים בְּשׁוּלֵי חָבִיּוֹת יַיִן שֶׁלָּנוּ מִבַּחוּץ. יַבְחוּשִׁים דַּקִּים אַף כֵּן נִבְרָאוּ מִן הַמַּיִם. וְאוּלַי בְּכָךְ נִתְכַּוֵּן בְּכָאן לְמִין שֶׁאֵין לוֹ כְּנָפַיִם וְאֵינוֹ נִפְרָשׂ מִן הַמַּיִם אֶלָּא עַל יְדֵי סְנוּן, וְגַם הֵם בְּאוֹתוֹ שֵׁם הַלַּעַז הֵם נִקְרָאִים אֵצֶל הָרַב. אֲבָל בְּפֵרוּשׁ מַסֶּכֶת חֻלִּין (חולין ס"ז) כָּתַב: יַבְחוּשִׁים כְּמוֹ יַתּוּשִׁים דַּקִּים הַנִּמְצָאִים בְּמַרְתְּפוֹת שֶׁל יַיִן. וְהַכְּלָל שֶׁהוּא מִין שֶׁאֵינוֹ שׁוֹרֵץ עַל הָאָרֶץ כְּלָל:

פסוק יג

וְאֶת אֵלֶּה תְּשַׁקְּצוּ מִן הָעוֹף - לֹא נֶאֶסְרוּ מִכָּל הָעוֹפוֹת אֶלָּא אֵלּוּ הַנִּזְכָּרִים בְּפָרָשָׁה זוֹ בִּלְבַד עִם מִינֵיהֶם, כְּאוֹתָן שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם "לְמִינוֹ" וּ"לְמִינָהּ". כִּי הַכָּתוּב לֹא הִזְכִּיר סִימָן בְּעוֹף טָמֵא לְאִסּוּר אוֹ בְּטָהוֹר לְהֶתֵּר, אֲבָל אָמַר "וְאֶת אֵלֶּה תְּשַׁקְּצוּ מִן הָעוֹף", לֹא אֲחֵרִים מִלְּבַד אֵלֶּה. וְכֵן בַּשְּׁרָצִים הַמְּטַמְּאִים שֶׁהִזְכִּירָם בִּפְרָט (להלן פסוקים כט-ל), אֵינָן בַּדִּין הַזֶּה בִּלְתִּי אֵלֶּה הַנְּקוּבִים בַּפָּרָשָׁה בְּשֵׁמוֹת. וְרִבּוֹתֵינוּ לָמְדוּ סִימָנִים בָּעוֹפוֹת (חלין נט), וְהֵן לְהַכִּיר בָּהֶן שֶׁאֵין בַּעַל אוֹתָן הַסִּימָנִין מִן הַמִּינִין הָאֵלֶּה הָאֲסוּרִים. וְהַסִּימָן הַגָּדוֹל בָּעוֹפוֹת הִיא הַדְּרִיסָה, שֶׁכָּל עוֹף הַדּוֹרֵס לְעוֹלָם טָמֵא, כִּי הַתּוֹרָה הִרְחִיקָתְהוּ מִפְּנֵי שֶׁדָּמוֹ מְחֻמָּם לְאַכְזְרִיּוּתוֹ וְשָׁחוֹר וְגַס, וּמוֹלִיד הַמְּרָרָה הַשְּׁרוּפָה הַשְּׁחַרְחֹרֶת, וְנוֹתֵן אַכְזְרִיּוּת בַּלֵּב. וְאֵין בְּכָל הָעוֹלָם עוֹף שֶׁיְּדֹרֹס מִלְּבַד הַנִּזְכָּרִים בַּפָּרָשָׁה. וְהִנֵּה כָּל עוֹף שֶׁיְּדֹרֹס נֵדַע שֶׁהוּא מֵאֵלּוּ הַנִּזְכָּרִים, וְאִם בְּיָדוּעַ שֶׁאֵינוֹ דּוֹרֵס וַדַּאי מֻתָּר, שֶׁאֵין בְּכָל הָאֲסוּרִים עוֹף שֶׁאֵינוֹ דּוֹרֵס זוּלָתִי אֶחָד, וְהוּא פֶּרֶס אוֹ עָזְנִיָּה. וְלֹא חָשׁוּ לוֹ חֲכָמִים מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מָצוּי בַּיִּשּׁוּב (חולין סב), אֶלָּא

בַּמִּדְבָּרוֹת הוּא שׁוֹכֵן תָּמִיד. וְאוּלַי מִפְּנֵי שֶׁהוּא שׁוֹכֵן בֶּחֳרָבוֹת דָּמוֹ נִשְׁרָף וְרַע כַּדּוֹרְסִין, וַאֲסָרָתוּ תּוֹרָה עִמָּהֶם. וְעוֹד מָנוּ חֲכָמִים בַּסִּימָנִין, שֶׁאִם נִמְצָא עוֹף שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֶצְבַּע יְתֵרָה וְזֶפֶק וְקֻרְקְבָן נִקְלָף, בְּיָדוּעַ שֶׁטָּהוֹר הוּא, כִּי יָדוּעַ לָהֶם שֶׁאֵינוֹ דּוֹרֵס. אֲבָל כְּשֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁנֵי סִימָנִין מִן הַשְּׁלֹשָׁה הַנִּזְכָּרִים נֶאֱסָר אוֹתוֹ, כִּי הָעוֹרֵב יֵשׁ בּוֹ אֶצְבַּע יְתֵרָה וְקֻרְקְבָן נִקְלָף, וְאָנוּ חוֹשְׁשִׁין לוֹ וּלְמִינָיו שֶׁהֵם כֻּלָּם בַּעֲלֵי שְׁנֵי סִימָנִין. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאִם לֹא הָיָה לוֹ אֶלָּא סִימָן אֶחָד מִן הַשְּׁלֹשָׁה הָאֵלּוּ הַנִּזְכָּרִים שֶׁנֶּאֱסָר אוֹתוֹ, כִּי שְׁאָר הָעוֹפוֹת הָאֲסוּרִין כֻּלָּן כְּךָ הֵם בְּסִימָן אֶחָד, בִּלְתִּי הַנֶּשֶׁר שֶׁאֵין בּוֹ אֶחָד מִכָּל אֵלּוּ הַשְּׁלֹשָׁה. וְעִנְיַן הַדְּרִיסָה הוּא הַצַּד צַיִד, שֶׁיִּרְדֹּף הָעוֹפוֹת וְיִתְפְּשֵׂם חַיִּים וְיִדְרְסֵם בְּיָדָיו וְיֹאכַל אוֹתָם, כַּאֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הַנֵּץ הַגַּס הַנִּקְרָא אסטו"ר וְהַנֵּץ הַדַּק הַנִּקְרָא אשפרוי"ר בְּלַעַ"ז, וּבַעֲרָבִי בִּיץ. וְזֶה מִשְׁפַּט הָעוֹפוֹת בְּאִסּוּרָם וְהֶתֵּרָם עַל הַדֶּרֶךְ הַנָּכוֹן וְהַמִּתְחַוֵּר בַּגְּמָרָא, וַאֲשֶׁר חָקַרְנוּהוּ וּמְצָאנוּהוּ כֵּן בִּבְדִיקַת הָעוֹפוֹת. וְהִנֵּה טַעַם הָאִסּוּר בָּעוֹפוֹת מִפְּנֵי אַכְזְרִיּוּת תּוֹלְדָתָם. וְהַבְּהֵמוֹת יִתָּכֵן שֶׁיִּהְיוּ כֵּן מִפְּנֵי שֶׁאֵין בְּבַעֲלֵי הַגֵּרָה וְהַפַּרְסָה הַשְׁסוּעָה דּוֹרֵס, וְהַשְּׁאָר כֻּלָּם יִטְרֹפוּ. וְהִנֵּה נִמְצָא בְּתוֹלְדָתָם שִׁנּוּי מַה שֶּׁהִזְכִּירוּ חֲכָמִים (ע"ז לה) שֶׁכָּל חֶלֶב הַטְּהוֹרִים עוֹמֵד וַחֶלֶב הַטְּמֵאִים כֻּלָּם אֵינָנוּ נִקְפָּא וְלֹא יִתְגַּבֵּן לְעוֹלָם, וְהִנֵּה הֵם מְשֻׁנִּים. וְיִתָּכֵן מִזֶּה שֶׁיִּזְיְקוּ בְּאֵבְרֵי הַזֶּרַע, וְיִהְיֶה הַזֶּרַע הַמִּתְאַסֵּף מִן הַלֵּחָה שֶׁבָּהֶם קָרֵה וְלַחָה, וְלֹא תּוֹלִיד כְּלָל אוֹ לֹא תּוֹלִיד בְּטוֹב וְנָכוֹן. מִלְּבַד שֶׁיֵּשׁ בַּמֻּתָּרִים טוֹבָה יְדוּעָה בְּדֶרֶךְ הָרְפוּאוֹת. וְרָאִיתִי בְּקִצַּת סִפְרֵי הַנִּסְיוֹנוֹת שֶׁחֶלֶב הַחָזִיר אִם יִינַק הַיּוֹנֵק מִמֶּנּוּ יִהְיֶה אוֹתוֹ הַנַּעַר מְצֹרָע. וְזֶה לְאוֹת שֶׁיֵּשׁ בְּכֻלָּם סְגֻלּוֹת רָעוֹת מְאֹד:

פסוק כ

שֶׁרֶץ הָעוֹף - הֵן הַדַּקִּין הַנְּמוּכִים וְרוֹחֲשִׁין עַל הָאָרֶץ, כְּגוֹן זְבוּבִין וּצְרָעִין וְיַתּוּשִׁין וַחֲגָבִים. לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא י"א:כ'). וְאֵינֶנּוּ נָכוֹן אֶצְלִי, כִּי לֹא יִקָּרֵא הָעוֹף שֶׁרֶץ בַּעֲבוּר קְטָנוֹ, וְלֹא יִהְיֶה שְׁמוֹ עוֹף סְתָם בַּעֲבוּר גָּדֵל גּוּפוֹ. וְהָעֲטַלֵּף קְטַן הָרַגְלַיִם, וְרַבִּים מִמִּינֵי הָאַרְבֶּה אֲשֶׁר רַגְלָיו גְּדוֹלִים מִמֶּנּוּ, וְלָמָּה לֹא יִקָּרֵא שֶׁרֶץ הָעוֹף כָּהֵם? אֲבָל שֶׁרֶץ הָעוֹף פֵּרוּשׁוֹ בְּצִדּוֹ "הַהוֹלֵךְ עַל אַרְבַּע", כִּי כָל עוֹף שֶׁיֵּלֵךְ עַל שְׁנֵי רַגְלַיִם צַוָּארוֹ זָקוּף וְרֹאשׁוֹ לְמַעְלָה, וְסוֹמֵךְ עַל כְּנָפָיו וּמְעוֹפֵף תָּמִיד, וְלָכֵן יִקָּרֵא עוֹף כָּנָף וְעוֹף סְתָם. אֲבָל בַּעֲלֵי אַרְבַּע רַגְלַיִם הוֹלְכִים נְמוּכִים וְצַוָּארָם וְרֹאשָׁם לְמַטָּה כַּשְׁרָצִים, וּלְכָךְ יִקָּרְאוּ שֶׁרֶץ הָעוֹף, כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי בְּסֵדֶר בְּרֵאשִׁית (א כ). וְכֵן חָזַר כָּאן וּפֵרַשׁ: "כֹּל שֶׁרֶץ הָעוֹף אֲשֶׁר לוֹ אַרְבַּע רַגְלַיִם שֶׁקֶץ הוּא לָכֶם". וּפֵרוּשׁוֹ כְּאוֹמֵר: כָּל שֶׁרֶץ הָעוֹף אֲשֶׁר לוֹ אַרְבַּע רַגְלַיִם בִּלְבַד וְאֵין לוֹ כְּרָעַיִם הַנִּזְכָּרִים, שֶׁקֶץ הוּא לָכֶם. וּמִדְרָשׁוֹ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרק ה י): רַבִּי אוֹמֵר: "וְכֹל שֶׁרֶץ הָעוֹף אֲשֶׁר לוֹ אַרְבַּע רַגְלַיִם" - הָא אִם יֵשׁ לוֹ חָמֵשׁ, טָהוֹר. וְהִנֵּה אֵין בַּפָּרָשָׁה הַזּוֹ בְּשֶׁרֶץ הָעוֹף

אֶלָּא מִצְוֹת עֲשֵׂה, אֲבָל בְּמִשְׁנֵה הַתּוֹרָה (דברים יד יט) נֶאֱמְרָה בּוֹ אַזְהָרָה: "וְכֹל שֶׁרֶץ הָעוֹף טָמֵא הוּא לָכֶם לֹא יֵאָכֵלוּ". מִשָּׁם לוֹקִים עָלָיו.

פסוק כד

וּלְאֵלֶּה תִּטַּמְּאוּ - לְאֵלֶּה הֶעָתִידִין לְהֵאָמֵר לְמַטָּה בָּעִנְיָן תִּטַּמְּאוּ (רש"י כאן) (ת"כ). כָּאן לְמֻדְּךָ שֶׁנִּבְלַת בְּהֵמָה טְמֵאָה מְטַמְּאָה, וּבְעִנְיַן שֶׁבְּסוֹף הַפָּרָשָׁה (ויקרא י"א:ל"ט) פֵּרַשׁ עַל בְּהֵמָה טְהוֹרָה. לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא י"א:כ"ו) (בפסוק כו). וְאִם כֵּן, לָמָּה חִלְּקָן הַכָּתוּב וְלָמָּה פֵּרַט בָּהֶם? הָיָה רָאוּי שֶׁיֹּאמַר: "כָּל הַנּוֹגֵעַ בְּנִבְלַת בְּהֵמָה יִטְמָא עַד הָעֶרֶב, וְכָל הַנּוֹשֵׂא מִנִּבְלָתָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְיִטְמָא עַד הָעֶרֶב". וְהַנְּכוֹן כִּי כָּאן הִזְכִּיר "בִּנְבִלָתָם" סְתָם וְלֹא הִזְכִּיר בָּהֶם מִיתָה, לְלַמֵּד שֶׁאֵין בָּהֶם שְׁחִיטָה, וְכָל הַנּוֹגֵעַ בָּהֶן בִּזְמַן שֶׁאֵינָם חַיִּים יִטְמָא. אֲבָל שָׁם אָמַר "וְכִי יָמוּת מִן הַבְּהֵמָה", לוֹמַר שֶׁאִם נִשְׁחֲטָה אֵינָהּ מְטַמְּאָה. וְעִנְיַן הַפָּרָשָׁה, הִזְכִּיר "וּלְאֵלֶּה תִּטַּמְּאוּ" לוֹמַר שֶׁאֵין בַּנִּזְכָּרִים בַּדָּגִים וּבָעוֹפוֹת וּבַחֲגָבִים הַטָּמְאָה הַזֹּאת, רַק לְאֵלֶּה אֲשֶׁר יַזְכִּיר, וְהֵם הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אֵינָנָּה שׁוֹסַעַת שֶׁסַע וּמַעֲלַת גֵּרָה. וְאָמַר (בפסוק כו) "טְמֵאִים הֵם לָכֶם כָּל הַנֹּגֵעַ בָּהֶם יִטְמָא" בַּטֻּמְאָה הַנִּזְכֶּרֶת. וְחָזַר וְאָמַר (בפסוקים כז-כח) שֶׁכָּל הוֹלֵךְ עַל כַּפָּיו בַּחַיָּה גַּם כֵּן יִטַּמֵּא הַנֹּגֵעַ עַד הָעֶרֶב, וְהַנּוֹשֵׂא יוֹסִיף לְכַבֵּס בְּגָדָיו. וְכֵן "וְזֶה לָכֶם הַטָּמֵא בַּשֶּׁרֶץ" (ויקרא י"א:כ"ט) עַל הֶעָתִיד לְהִזְכִּיר. וְנִשְׁתַּבֵּשׁ רַבִּי אַבְרָהָם בְּכָאן. וְהִנֵּה לְמַעְלָה בְּעִנְיַן אִסּוּר הַמַּאֲכָל הִזְכִּיר הַבְּהֵמָה שֶׁאֵינָהּ שׁוֹסַעַת שֶׁסַע וּמַעֲלַת גֵּרָה, וְלֹא הִזְכִּיר הוֹלֵךְ עַל כַּפָּיו בַּחַיָּה. אוּלַי בַּעֲבוּר שֶׁאֵין דֶּרֶךְ לְאָכְלָם לֹא פֵּרַט בָּהֶם, וְהִנִּיחָם בְּתוֹךְ הַכְּלָל שֶׁאָמַר (ויקרא י"א:ג') שֶׁנֹּאכַל הַבְּהֵמָה הַמַּפְרֶסֶת פַּרְסָה וְשׁוֹסַעַת שֶׁסַע וּמַעֲלַת גֵּרָה וְלֹא אַחֶרֶת, וְחַיָּה בִּכְלַל בְּהֵמָה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "זֹאת הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר תֹּאכֵלוּ, אַיָּל וּצְבִי וְיַחְמוּר" (דברים יד ד-ה). וּלְרַבּוֹתֵינוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים בַּפָּרָשָׁה כֻּלָּהּ מִדְרָשִׁים. "לְכָל הַבְּהֵמָה טְמֵאִים הֵם לָכֶם" (ויקרא י"א:כ"ו) - בְּאֵבֶר מִן הַחַי (פרשה ד ב). "וְכֹל הוֹלֵךְ עַל כַּפָּיו" - בְּאֵבֶר מִן הַמֵּת (פרק ו ו). כִּי יַאֲרִיךְ הַכָּתוּב וְיַזְכִּיר בָּהֶם טֻמְאוֹת רַבּוֹת, לְרַמֵּז שֶׁיִּטַּמְּאוּ כֻּלָּם וּמִקְצָתָם, בְּמִיתַת כָּל הַגּוּף וּבְמִיתַת הָאֵבֶר מִמֶּנּוּ כְּשֶׁיִּתָּלֵשׁ מִן הַגּוּף הַחַי: וְטַעַם **יִטְמָא עַד הָעֶרֶב** בְּכָל הַפָּרָשָׁה, כִּי בָּעֶרֶב יִטְהַר אִם רָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם. אֲבָל קְצַר בָּרְחִיצָה בָּעֲבוּר שֶׁהִזְכִּיר (ויקרא י"א:כ"ה) כְּבוּס בִּגְדֵי הַנּוֹשֵׂא שֶׁהוּא הַטְּבִילָה, וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁיִּרְחַץ גּוּפוֹ. וּכְשֶׁהִשְׁלִים לְהַזְכִּיר כָּל הַטֻּמְאוֹת בִּנְבֵלוֹת וּבִשְׁרָצִים, הִזְכִּיר הַטְּבִילָה בַּכֵּלִים: "בַּמַּיִם יוּבָא וְטָמֵא עַד הָעֶרֶב וְטָהֵר" (ויקרא י"א:ל"ב), וְהוּא הַדִּין לָאָדָם כִּי מִמֶּנּוּ נִלְמוֹד. וּבְפָרָשָׁה אַחֶרֶת (ויקרא י"ז:ט"ו) פֵּרַשׁ: "וְכָל נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל נְבֵלָה וּטְרֵפָה בָּאֶזְרָח וּבַגֵּר וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד הָעֶרֶב", וְהִזְכִּיר גַּם הָעֹנֶשׁ: "וְאִם לֹא יְכַבֵּס וּבְשָׂרוֹ לֹא יִרְחָץ וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ" (שם פסוק טז). וְהוּא כְּלָל לְכָל טֻמְאַת הַנְּבֵלוֹת, וּמִמֶּנּוּ נִלְמוֹד לַשְּׁרָצִים.

וּכְבָר הֻזְכְּרָה כָּאן הָרְחִיצָה בַּשְּׁרָצִים כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי. וְהֶחְמִיר הַכָּתוּב בַּמַּשְׁא יוֹתֵר מִן הַמַּגָּע בְּכִבּוּס הַבְּגָדִים, מִפְּנֵי שֶׁדֶּרֶךְ הַנּוֹגְעִים לִיגַּע בְּיָדוֹ בְּנַחַת, אֲבָל הַנּוֹשֵׂא אוֹתָם דֶּרֶךְ מַשָּׂא שֶׁיִּכְבַּד עָלָיו, וּבְגָדָיו יְסַיְּעוּ אוֹתוֹ בְּרֹב פְּעָמִים.

פסוק לב

וְכֹל אֲשֶׁר יִפֹּל עָלָיו מֵהֶם בְּמֹתָם יִטְמָא מִכָּל כְּלִי עֵץ - הַקָּרוֹב אֵלַי בָּזֶה כִּי "מֵהֶם בְּמֹתָם" יִרְמֹז לְכָל הַנִּזְכָּרִים לְמַעְלָה בִּבְהֵמָה טְמֵאָה וְשֶׁרֶץ וְחַיָּה, כִּי לָמָּה יַזְכִּיר טֻמְאַת הַכֵּלִים וְהַבְּגָדִים בַּשְּׁרָצִים בְּיִחוּד וְהִיא נוֹהֶגֶת גַּם בַּנְּבֵלוֹת? וְכֵן כָּל הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר יַזְכִּיר בְּהֶכְשֵׁר הָאֳכָלִין כֻּלָּן שָׁוִין בְּכָל הַטֻּמְאוֹת, וּבְכֻלָּן דִּבֵּר הַכָּתוּב. וְאַל יִקָּשֶׁה עָלֶיךָ הֱיוֹת "בָּהֶם בְּמֹתָם" שֶׁבַּכָּתוּב הָרִאשׁוֹן בַּשְּׁרָצִים וּ"מֵהֶם בְּמוֹתָם" בַּכָּתוּב הַשֵּׁנִי בְּכֻלָּן, כִּי כֵן בִּמְקוֹמוֹת רַבִּים. וְיִתָּכֵן לוֹמַר שֶׁהַמִּתִּין הַכָּתוּב עַד שֶׁהִזְכִּיר כָּל הַטְּמֵאִים בַּבְּהֵמָה וּבַחַיָּה וּבַשְּׁרָצִים, וְאַחַר כָּךְ בַּסּוֹף הִזְכִּיר הַטֻּמְאָה בַּכֵּלִים בָּאֶחָד אֲשֶׁר יַשְׁלִים בּוֹ לִלְמֹד מִמֶּנּוּ לְכָל הָאֲחֵרִים, כִּי דַּעַת רַבּוֹתֵינוּ (חגיגה יא) שֶׁיִּהְיֶה "מֵהֶם בְּמוֹתָם" בַּשְּׁרָצִים, וּמִמֶּנּוּ יִלְמְדוּ עַל הַשֶּׁרֶץ שֶׁהוּא מְטַמֵּא בְּכַעֲדָשָׁה. וְכֵן נָהַג הַכָּתוּב בַּטְּבִילָה שֶׁהִזְכִּיר (בפסוק זה) בְּסוֹף כָּל הַטֻּמְאוֹת טֻמְאַת הַכֵּלִים וּטְבִילָתָן, וּמִמֶּנּוּ נִלְמֹד לְאָדָם וְכֵלִים בְּכָל שְׁאָר הַטֻּמְאוֹת הַנִּזְכָּרוֹת:

בַּמַּיִם יוּבָא - וְאַף לְאַחַר טְבִילָתוֹ טָמֵא הוּא לִתְרוּמָה עַד הָעֶרֶב הַשֶּׁמֶשׁ, וְאַחַר כָּךְ הוּא נִטְהָר בְּהֶעֶרֶב שִׁמְשׁוֹ. לְשׁוֹן רַשְׁ"י (רש"י על ויקרא י"א:ל"ב). וּמִדְּרָשׁוֹ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרק ח ט): "וְטָמֵא עַד הָעֶרֶב" - יָכוֹל לַכֹּל? תַּלְמוּד לוֹמַר "וְטָהֵר". אִי "וְטָהֵר" יָכוֹל לְכָל דָּבָר? תַּלְמוּד לוֹמַר "וְטָמֵא עַד הָעֶרֶב". הָא כֵּיצַד? טָהוֹר לְחֻלִּין מִבְּעוֹד יוֹם, וְלִתְרוּמָה מִשֶּׁתֶּחְשַׁךְ. וְשִׁעוּר הַכָּתוּב לְפִי הַמִּדְרָשׁ: בַּמַּיִם יוּבָא וְטָהֵר וְטָמֵא עַד הָעֶרֶב. וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט: בַּמַּיִם יוּבָא וְטָמֵא עַד הָעֶרֶב וְטָהֵר בָּעֶרֶב. וְהִנֵּה הִזְכִּיר הַכָּתוּב בְּכָל הַפָּרָשִׁיּוֹת "עַד הָעֶרֶב", כִּי יִתְפֹּס הַטָּהֳרָה לִתְרוּמַת הַקָּדָשִׁים, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (להלן כב ו ז): "וְטָמֵא עַד הָעֶרֶב וְלֹא יֹאכַל מִן הַקֳּדָשִׁים כִּי אִם רָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמָּיִם. וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ וְטָהֵר וְאַחַר יֹאכַל מִן הַקֳּדָשִׁים כִּי לַחְמוֹ הוּא". אֲבָל הַטָּהֳרָה לְחֻלִּין אוֹ לְמַעֲשֵׂר הִיא בִּטְבִילָה בִּלְבַד, וְלֹא יִזְכִּירֶנָּה בְּכָאן, כִּי אֵינֶנּוּ מְצֻוֶּה לְהִטָּהֵר לְחֻלִּין, וְאִם רָצָה אוֹכְלָן בְּטֻמְאָה.

פסוק לד

מִכָּל הָאֹכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל פֵּרֵשׁ רַשְׁ"י (רש"י על ויקרא י"א:ל"ד) הַכָּתוּב הַזֶּה כְּפִי מִדְרָשׁוֹ וְלָמַד בּוֹ דְּבָרִים הַרְבֵּה: לְמַדְנוּ שֶׁאֵין אֹכֶל מֻכְשָׁר וּמְתֻקָּן וְכוּ'. וְעוֹד לָמְדוּ רַבּוֹתֵינוּ מִכָּאן שֶׁאֵין וְלַד הַטֻּמְאָה מְטַמֵּא כֵּלִים, שֶׁכָּךְ שָׁנִינוּ וְכוּ'. וְלָמַדְנוּ עוֹד עַל בִּיאַת מַיִם שֶׁאֵינָהּ מַכְשֶׁרֶת וְכוּ'. וּבְכֻלָּם אָמַר: וְלָמַדְנוּ עוֹד שֶׁאֵין אֹכֶל מְטַמֵּא אֲחֵרִים אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ בּוֹ כַּבֵּיצָה, שֶׁנֶּאֱמַר "יֵאָכֵל" - אֹכֶל הַנֶּאֱכָל בְּבַת אַחַת, וְשִׁעֲרוּ חֲכָמִים אֵין בֵּית הַבְּלִיעָה מַחְזִיק

יוֹתֵר מִבֵּיצַת תַּרְנְגֹלֶת. זֶה לְשׁוֹן הָרַב. וְיֵשׁ בּוֹ קְצוּר, כִּי הַכָּתוּב הַזֶּה בְּטֻמְאַת הָאֳכָלִין עַצְמָהּ הוּא, וְאֵינוֹ מְדַבֵּר בְּטֻמְאָתָן לְאַחֵרִים. אֲבָל הוֹצִיא הָרַב זֶה מִמַּה שֶׁאָמְרוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרק ט א): "אֹכֶל יִטְמָא" - מְלַמֵּד שֶׁמְּטַמֵּא בְּכָל שֶׁהוּא. יָכוֹל יְטַמֵּא לַאֲחֵרִים בְּכָל שֶׁהוּא? תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר יֵאָכֵל" - הָא אֵינוֹ מְטַמֵּא אֶלָּא בְּכַבֵּיצָה. וּכְבָר חָלְקוּ עַל הָרַב וְהֵבִיאוּ רְאָיוֹת שֶׁאֵין הָאֳכָלִין מְקַבְּלִין טֻמְאָה מִן הַתּוֹרָה כְּלָל אֶלָּא בְּכַבֵּיצָה, וְהַמִּדְרָשׁ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים אַסְמַכְתָּא מִדִּבְרֵיהֶם, שֶׁהֵם הוֹסִיפוּ שֶׁיְּקַבְּלוּ טֻמְאָה בְּכָל שֶׁהוּא. וְעִקַּר הַכָּתוּב יִדָּרֵשׁ בְּמָה שֶׁאָמַר שָׁם: "הָאֹכֶל" - לְהוֹצִיא אָכְלֵי בְּהֵמָה, "מִכֹּל הָאֹכֶל" - לְהָבִיא אָכְלֵי בְּהֵמָה שֶׁחִשַּׁב עֲלֵיהֶם לְמַאֲכַל אָדָם, "אֲשֶׁר יֵאָכֵל" - פֵּרֵט לְאֹכֶל סָרוּחַ.

פסוק לה

תַּנּוּר וְכִירַיִם יֻתָּץ - בָּא הַכָּתוּב לְלַמֵּד שֶׁיִּהְיֶה דִּין הַתַּנּוּר וְהַכִּירַיִם, שֶׁהֵן עֲשׂוּיִין מִן הַטִּיט וּמַסִּיקִין הָאוּר בְּתוֹכָן וְאוֹפִין הַפַּת בָּהֶן בְּחִבּוּרָן לַקַּרְקַע, כְּדִין כְּלֵי חֶרֶשׂ שֶׁהֵן הַקְּדֵרוֹת וְהַקִּיתוֹנִיּוֹת הָאֲפוּיִין בַּכִּבְשָׁן וְהֵן מִטַּלְטְלִין, שֶׁאַף הֵם יְקַבְּלוּ טֻמְאָה וְאֵין לָהֶם טַהֲרָה בְּמִקְוֶה. וְאָמַר "יֻתָּץ" וְלֹא אָמַר יִשָּׁבֵר, לְלַמֵּד שֶׁאֵין צָרִיךְ לְשַׁבְּרָן עַד שֶׁלֹּא יִמָּצֵא בְּמִכְתָּתוֹ חֶרֶס לַחִתּוֹת אֵשׁ מִיקוּד, אֶלָּא יֶהֱרֹס וְלֹא יִבְנֶם לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתָּם. וּלְלַמֵּד עוֹד שֶׁהֵם מְקַבְּלִין טֻמְאָה אַף עַל פִּי שֶׁמְּחֻבָּרִין בָּאָרֶץ, וְיִתֵּץ אֲשֶׁר בָּנָה. כִּי עִנְיַן נְתִיצָה הֲרִיסַת בִּנְיָן, כְּמוֹ "וַתִּתְצוּ הַבָּתִּים" (ישעיהו כ"ב:י'), "וְנָתַץ אֶת הַבַּיִת" (ויקרא י"ד:מ"ה):

פסוק לו

אַךְ מַעְיָן וּבוֹר מִקְוֵה מַיִם יִהְיֶה טָהוֹר - יֹאמַר שֶׁאֵין הַמַּיִם בַּמִּקְוֶה מְקַבְּלִין טֻמְאָה בְּחִבּוּרָם לַקַּרְקַע אִם יִפֹּל בָּהֶן הַטֻּמְאָה. וְאָמַר "וְנֹגֵעַ בְּנִבְלָתָם יִטְמָא" - שְׁעוּרוֹ: וּמַיִם אֲשֶׁר נוֹגֵעַ בְּנִבְלָתָם יִטְמָא, כִּי הַמַּיִם הַתְּלוּשִׁים אֲשֶׁר יִגְּעוּ בָּהֶם בְּנִבְלָתָם יִטַּמְּאוּ, כִּי בַּמִּקְוֶה לֹא יִגְּעוּ הַמַּיִם בְּנִבְלָתָם, אֲבָל נִבְלָתָם יִפֹּל אֶל תּוֹכוֹ. וְהִזְכִּיר הַמַּיִם בִּלְשׁוֹן יָחִיד כְּדֶרֶךְ "מֵי נִדָּה לֹא זֹרַק עָלָיו" (במדבר י"ט, י"ג). אוֹ שֶׁיֹּאמַר הַכָּתוּב "וְכָל נוֹגֵעַ בְּנִבְלָתָם יִטְמָא", וְהַכַּוָּנָה לְרִבּוֹת הַמַּיִם וְהַמַּשְׁקִים הַנִּזְכָּרִים (ויקרא י"א:ל"ד). וְעַל הַכְּלָל, כִּי בָּא זֶה לְלַמֵּד עַל הַמַּיִם שֶׁהֵם מְקַבְּלִין טֻמְאָה בְּתָלוּשׁ וְלֹא בְּמֻחְבָּר, שֶׁלֹּא הֻזְכַּר זֶה עַד עַתָּה. וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרשה ט' ו') רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: "וְנֹגֵעַ בְּנִבְלָתָם יִטְמָא" - בְּמַגָּע הֵן מְטַמְּאִין וְלֹא בְּמַשָּׂא. וְגַם זֶה יִתְּכֵן שֶׁיַּחְזֹר אֶל כָּל הָעִנְיָנִים הַנִּזְכָּרִים, וְיֹאמַר שֶׁאֵין לַשְּׁרָצִים רַק טֻמְאַת מַגָּע. וְעוֹד לְרַבּוֹתֵינוּ בַּכָּתוּב הַזֶּה מִדְרָשִׁים בְּיִתּוּר הַלָּשׁוֹן, וְכֻלָּם הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי. וְהִזְכִּיר טַהֲרַת הַמְקֻוֶּה וְהַמַּיִם הַמְחֻבָּרִים בַּשְּׁרָצִים, וְהוּא הַדִּין לִנְבֵלוֹת, אַף הַמִּתִּין עַד שֶׁהִשְׁלִים לְהַזְכִּיר כָּל מִינֵי הַמְּטַמְּאִין. אוֹ בַּעֲבוּר שֶׁדֶּרֶךְ הַשְּׁרָצִים לָמוּת בְּמַעְיָן וּבוֹר. וּכְבָר הִזְכַּרְתִּי דַּעְתִּי (רמב"ן על ויקרא י"א:ל"ב):

פסוק לז

זֶרַע זָרוּעַ - זֶרַע שֶׁל מֵינֵי זֵרְעוֹנִים. זָרוּעַ שָׁם דָּבָר, "וַיִּתְּנוּ לָנוּ מִן הַזֵּרֹעִים" (דניאל א יב). "טָהוֹר הוּא" - לְלַמֶּדְךָ שֶׁלֹּא הֻכְשַׁר וְנִתְקַן לִהְיוֹת אֹכֶל לְקַבֵּל טֻמְאָה עַד שֶׁיִּבֹּא עָלָיו מַיִם. לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא י"א:ל"ז). וְהִנֵּה לְמַעְלָה הִזְכִּיר הַכָּתוּב (ויקרא י"א:ל"ד) "מִכָּל הָאֹכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל אֲשֶׁר יָבוֹא עָלָיו מַיִם" לְלַמֵּד עַל הַהֻכְשֵׁר, אֲבָל שָׁם אָמְרוּ שֶׁאֵין הָאֹכֶל מִסְתַּמֵּא מֵאֲוִיר כְּלִי חֶרֶס אֶלָּא בְּהֻכְשֵׁר מַיִם. וְכָאן הוֹסִיף שֶׁאַף מִן הַשְּׁרָצִים עַצְמָם אֵין מְקַבֵּל טֻמְאָה אֶלָּא בְּהֻכְשֵׁר, כָּךְ מְפֹרָשׁ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרק יא ה). וְיִתָּכֵן עוֹד לוֹמַר כִּי "מִכָּל הָאֹכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל" הַנִּזְכָּר לְמַעְלָה - הַבָּשָׂר וְהַמַּאֲכָלִים הַנִּזְכָּרִים, וְכָאן אָמַר שֶׁאַף הַזְּרָעִים כַּאֲשֶׁר יוֹצִיאוּ אוֹתָם לְזֶרִיעָה יִטַּמְּאוּ בְּהֻכְשֵׁר מַיִם. וְטַעַם הֻכְשֵׁר בָּעֲבוּר כִּי לִכְלוּךְ הַשֶּׂרֶץ וְהַמְּטַמְּאִים יִדְבַּק בַּמַּאֲכָלִים בְּלַחוּת וְלֹא כֵן בַּיְבֵשִׁים. וְעָשְׂתָה הַתּוֹרָה הַרְחָקָה יְתֵרָה לְטַמֵּא הַמַּכְשָׁרִים בְּמַיִם וְנָגְבוּ שֶׁלֹּא נִתֵּן דְּבָרֵינוּ לִשְׁעוּרִין. וְהִנֵּה גַּם דִּין הֻכְשֵׁר נוֹהֵג בְּטֻמְאַת הַנְּבֵלוֹת וְהַזְּכִירוֹ הַכָּתוּב כָּאן לְעִנְיָן שֶׁאָמַרְנוּ:

פסוק מ

וְהָאֹכֵל מִנִּבְלָתָהּ - עַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט יְדַבֵּר בָּאוֹכֵל כְּדַרְכּוֹ הָאוֹכְלִים, שֶׁנּוֹגֵעַ וְנוֹשֵׂא מַה שֶּׁהוּא אוֹכֵל, וְנִטְמָא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא. וְהֻצְרַךְ לְהַזְכִּיר זֶה שֶׁלֹּא יַעֲלֶה עַל דַּעַת שֶׁתִּהְיֶה טֻמְאָתוֹ יוֹתֵר גְּדוֹלָה בַּעֲבוּר הָאֲכִילָה. וְהִזְכִּיר זֶה בִּבְהֵמָה טְהוֹרָה בַּעֲבוּר שֶׁיִּטְעֶה אָדָם בָּהּ וְיֹאכְלֶנָּה, שֶׁיַּחְשֹׁב שֶׁהִיא שְׁחוּטָה, וְאֵין דֶּרֶךְ לִטְעוֹת כָּךְ בַּמִּינִים הָאֲסוּרִים. וְדֶרֶךְ הַתּוֹרָה לְדַבֵּר בַּהֹוֶה. וּכְפִי מִדְרָשׁוֹ (נדה מ"ב) שֶׁבָּא לִתֵּן שִׁעוּר לַנּוֹשֵׂא וְלַנּוֹגֵעַ כְּדֵי אֲכִילָה, וְהִיא כַּזַּיִת. גַּם כֵּן הַזְכִּיר זֶה בִּנְבֵלַת בְּהֵמָה טְהוֹרָה, וְהוּא הַדִּין לַטְּמֵאָה הַנִּזְכֶּרֶת לְמַעְלָה (בפסוקים כ"ד-כ"ה), כִּי הִשְׁלִים כָּאן דִּין הַטֻּמְאוֹת. וְעַל דַּעַת מִדְרַשׁ תּוֹרַת כֹּהֲנִים (בפסוק כ"ו) כָּל טֻמְאוֹת נְבֵלוֹת נִתְרַבּוּ מִכָּאן, וּפָרָשָׁה שֶׁל מַעְלָה (בפסוקים כ"ד-כ"ה) בָּאֲבָרִים הִיא. וּכְבָר הִזְכַּרְתִּי מִזֶּה (רמב"ן על ויקרא י"א:כ"ב):

פסוק מא

וְכָל הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל הָאָרֶץ - טַעַם הַכָּתוּב הַזֶּה, כִּי הִזְכִּיר לְמַעְלָה (בפסוקים כט-ל) הַשְּׁרָצִים לְעִנְיַן הַטֻּמְאָה וּפֵרַט הַטְּמֵאִים, וְלֹא דִּבֵּר שָׁם בְּעִנְיַן אִסּוּר אֲכִילָה כְּלָל. וּלְכָךְ אָמַר עַתָּה "וְכָל הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל הָאָרֶץ שֶׁקֶץ הוּא לֹא יֵאָכֵל", לוֹמַר כִּי בְּעִנְיַן הָאֲכִילָה אֵין הֶפְרֵשׁ בֵּינֵיהֶן, שֶׁכֻּלָּן אֲסוּרִין. וְחָזַר וּפֵרַט בָּהֶן וְהִרְבָּה בָּהֶן לָאוִין לְמַלְקִיוֹת, כְּמוֹ שֶׁהִזְכִּיר רַשִׁ"י:

פסוק מז

לְהַבְדִּיל בֵּין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהֹר - שֶׁנַּבְדִּיל בְּכָל הַנִּזְכָּרִים בֵּין הַטְּמֵאִים לַטְּהוֹרִים לְעִנְיַן הַטֻּמְאָה. "וּבֵין הַחַיָּה הַנֶּאֱכֶלֶת" - נִמְשָׁךְ לַנֶּפֶשׁ הַנִּזְכֶּרֶת, וּבֵין נֶפֶשׁ הַחַיָּה הַנֶּאֱכֶלֶת. וְיֹאמַר

שֶׁנִּבְדִּיל לְעִנְיַן אֲכִילָה בֵּין נֶפֶשׁ הַחַיָּה הַנֶּאֱכֶלֶת עַל פִּי הַתּוֹרָה בַּמַּיִם וְעַל הָאָרֶץ, וּבֵין הַחַיָּה אֲשֶׁר לֹא תֵאָכֵל בָּהֶם. וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים (סוף פרשת שמיני) אָמְרוּ: חֲכָמִים אוֹמְרִים: "בֵּין הַחַיָּה אֲשֶׁר לֹא תֵאָכֵל" - לִתֵּן אַזְהָרָה לַחַיָּה, וְאִם כֵּן הוּא לָאו. וּלְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא י"א:מ"ז): "בֵּין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהוֹר" - צָרִיךְ לוֹמַר בֵּין פָּרָה לַחֲמוֹר? וַהֲלֹא כְּבָר מְפֹרָשִׁים הֵן? אֶלָּא בֵּין טְמֵאָה לְךָ לִטְהוֹרָה לְךָ, בֵּין שֶׁנִּשְׁחַט חֻיְּטוֹ שֶׁל קָנֶה לְנִשְׁחַט רֻבּוֹ (ת"כ). וְקָתָנֵי הָתָם (פרק יב ז): וְכַמָּה הוּא בֵּין רֻבּוֹ לְחֻצְיוֹ? כִּמְלֹא שַׂעֲרָה. וְלֹא תְּחוּשׁ בָּזֶה מִמַּה שֶּׁאָמְרוּ בַּגְּמָרָא (חלין כט): רֹב הַנִּרְאֶה לְעֵינַיִם בָּעֵינַן, שֶׁאֵין פֵּרוּשׁוֹ אֶלָּא לְהוֹצִיא הָאוֹמֵר (שם) מָחְצָה עַל מָחְצָה כְּרֹב. וּלְכָךְ אָמְרוּ דְּבָעֵי שֶׁיְּהֵא הַשָּׁחוּט רֹב מַמָּשׁ כְּדֵי שֶׁיֵּרָאֶה לָעֵינַיִם, לֹא הַמֻּחְצָה שֶׁנַּחְשֹׁב אוֹתוֹ בְּלִבֵּנוּ וְנֹאמַר רֹב הוּא הַשָּׁחוּט מֵאַחַר שֶׁאֵין בְּמַה שֶּׁלֹּא נִשְׁחַט יוֹתֵר מִמֶּנּוּ. אֲבָל כָּל שֶׁיִּשְׁחֲטוּ מִמֶּנּוּ יוֹתֵר מִן הַחֲצִי כָּשֵׁר הוּא, וַאֲפִלּוּ כִּמְלֹא חוּט הַשַּׂעָרָה, כְּדִמְפֹרָשׁ בְּזוֹ הַבָּרַיְתָא. וְאַף בַּגְּמָרָא כָּךְ הוּא עוֹלֶה.

פרק יב

פסוק ב

כָּתַב רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא י"ב:ב') **כִּי תַזְרִיעַ וְיָלְדָה** לְרַבּוֹת יְלָדוֹת מָחוּי שֶׁנִּמְחָה וְנַעֲשָׂה כְּעֵין זֶרַע, אִמּוֹ טְמֵאָה לֵדָה. וּפֵרוּשׁ הָעִנְיָן שֶׁנּוֹצַר הַוָּלָד בְּצוּרַת אָדָם וְאַחַר כָּךְ נִמּוֹחַ, שֶׁכָּל מִי שֶׁאֵין בּוֹ מְצוּרַת אָדָם אֵינוֹ וָלָד, וְכָל מִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לִבְרִיַּת נְשָׁמָה אֵינוֹ וָלָד, אֲבָל בִּשְׁעַת הַלֵּדָה אֲפִלּוּ מָחוּי מְטַמֵּא אִם אָנוּ מַכִּירִין צוּרָתוֹ, כְּגוֹן שֶׁפִּיר מְרֻקָּם טְמֵאָה וַדַּאי, וְאִם לָאו בְּסָפֵק, וְזֶהוּ רִבּוּי שֶׁל מִקְרָא זֶה כְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ (נדה כז). וּבְמַשְׁמָעוּתוֹ אָמְרוּ (שם לא) "אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ" אִשָּׁה מַזְרַעַת תְּחִלָּה - יוֹלֶדֶת זָכָר. וְאֵין כַּוָּנָתָם שֶׁיֵּעָשֶׂה הַוָּלָד מִזֶּרַע הָאִשָּׁה, כִּי הָאִשָּׁה אע"פ שֶׁיֵּשׁ לָהּ בֵּיצִים כְּבֵיצֵי זָכָר אוֹ שֶׁלֹּא יֵעָשֶׂה בָּהֶן זֶרַע כְּלָל אוֹ שֶׁאֵין הַזֶּרַע הַהוּא נִקְפָּא וְלֹא עוֹשֶׂה דָּבָר בָּעֻבָּר, אֲבָל אָמְרָם "מַזְרַעַת" עַל דַּם הָרֶחֶם שֶׁיִּתְאַסֵּף בִּשְׁעַת גְּמַר בִּיאָה בָּאֵם וּמִתְאַחֵז בְּזֶרַע הַזָּכָר, כִּי לְדַעְתָּם הַוָּלָד נוֹצַר מִדַּם הַנְּקֵבָה וּמִלֶּבֶן הָאִישׁ וְלִשְׁנֵיהֶם יִקָּרְאוּ זֶרַע. וְכָךְ אָמְרוּ (שם), שְׁלִשָּׁה שֻׁתָּפִין יֵשׁ בּוֹ בָּאָדָם, אִישׁ מַזְרִיעַ בּוֹ לֶבֶן שֶׁמִּמֶּנּוּ גִּידִים וַעֲצָמוֹת וְלֶבֶן שֶׁבָּעַיִן, אִשָּׁה מַזְרַעַת אֹדֶם שֶׁמִּמֶּנּוּ עוֹר וּבְשָׂר וְדָם וְשֵׂעָר וְשָׁחוֹר שֶׁבָּעַיִן. וְגַם דַּעַת הָרוֹפְאִים בַּיְּצִירָה כָּךְ הִיא. וְעַל דַּעַת פִּילוֹסוֹפֵי הַיְּוָנִים כָּל גּוּף הָעֻבָּר מִדַּם הָאִשָּׁה, אֵין בּוֹ לְאִישׁ אֶלָּא הַכֹּחַ הַיְּדוּעַ בִּלְשׁוֹנָם הִיוּלִי, שֶׁהוּא נוֹתֵן צוּרָה בַּחֹמֶר, כִּי אֵין בֵּין בֵּיצַת הַתַּרְנְגֹלֶת הַבָּאָה מִן הַזָּכָר לְנוֹלֶדֶת מִן הַמִּתְפַּלֶּשֶׁת בָּעָפָר שׁוּם הֶפְרֵשׁ, וְזוֹ תְּגַדֵּל אֶפְרוֹחַ וְזוֹ לֹא תְּזָרֵע וְלֹא תַצְמִחַ בְּהֶמְנַע מִמֶּנָּה הַחֹם הַיְּסוֹדִי שֶׁהוּא לָהּ הִיוּלִי. וְאִם

כֵּן יִהְיֶה מִלַּת "תַּזְרִיעַ" כְּמוֹ "זֵרוּעֶיהָ תַצְמִיחַ" (ישעיהו סא יא). וְכֵן אָמַר אוּנְקְלוֹס (תרגום אונקלוס על ויקרא י"ב:ב') "אֲרֵי תְעַדֵּי":

דְּוֹתָהּ לְשׁוֹן דָּבָר הַזָּב מִגּוּפָהּ. ד"א לְשׁוֹן מַדְוֶה וְחֹלִי, שֶׁאֵין אִשָּׁה רוֹאָה דָּם שֶׁלֹּא תֶּחֱלֶה וְרֹאשָׁהּ וְאֵבָרֶיהָ כְּבֵדִין עָלֶיהָ, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא י"ב:ב'). וְלֹא יָדַעְתִּי מֵאַיָּזֶה מוֹצָא יִהְיֶה "דְּוֹתָהּ" לְשׁוֹן דָּבָר הַזָּב בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ. אֲבָל יִתָּכֵן שֶׁיִּהְיֶה לְשׁוֹן מַדְוֶה, מִמַּה שֶּׁאָמְרוּ (נדה ט) וְרֹאשָׁהּ וְאֵבָרֶיהָ כְּבֵדִין עָלֶיהָ. וְכֵן דַּעַת רַבִּי אַבְרָהָם שֶׁאוֹמֵר כִּי "דְּוֹתָהּ" - שָׁם, וְטָעְמוֹ חֹלִי, כִּי הַדָּם הַיּוֹצֵא חֹלִי בָּאִשָּׁה. וּבֶאֱמֶת שֶׁהוּא נְקוּי הַמּוֹתָרוֹת, וּמִפְּנֵי שֶׁרֹאשָׁהּ וְאֵיבָרֶיהָ כְּבֵדִין עָלֶיהָ אוֹלִי יִקָּרֵא חֹלִי. וְהַנָּכוֹן לְשׁוֹן מַדְוֶה, שֶׁהוּא כְּמוֹ נֶגַע וְצָעַר, כְּמוֹ "עָלַי לִבִּי דַוָּי" (ירמיהו ח יח), "הָיָה דָוֶה לִבֵּנוּ" (איכה ה יז), כְּמוֹ "נֶגַע לְבָבוֹ" (מלכים א ח לח), וְהִנֵּה הַזִּיבָה נֶגַע בָּאִשָּׁה אע"פ שֶׁהִיא בְּתוֹלַדְתָּהּ. וְכֵן "עַל עֶרֶשׂ דְּוָי" (תהלים מא ד):

פסוק ד

תֵּשֵׁב אֵין לְשׁוֹן יְשִׁיבָה אֶלָּא לְשׁוֹן עַכָּבָה, כְּמוֹ "וּתְשֻׁבוּ בְקָדֵשׁ" (דברים א מו), "וַיֵּשֶׁב בְּאֵלוֹנֵי מַמְרֵא" (בראשית יג יח), לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא י"ב:ד'). וְאִם כֵּן יֹאמַר, וּשְׁלֹשִׁים יוֹם וּשְׁלֹשֶׁת יָמִים תַּמְתִּין עוֹד עַד שֶׁלֹּא תִּגַּע בְּכָל קֹדֶשׁ וְלֹא תָּבֹא לַמִּקְדָּשׁ, אע"פ שֶׁהֵם יְמֵי טֹהַר אֲצֶל הַבַּעַל, וְזֶה טַעַם "בִּדְמֵי טָהֳרָהּ". וְאָמַר בַּלָּשׁוֹן הַזֶּה לְהוֹדִיעַ כִּי אֲפִלּוּ לֹא תִרְאֶה בַּיָּמִים הָאֵלֶּה תַּמְתִּין בָּהֶן מִפְּנֵי הַלֵּדָה. וְיִתָּכֵן כִּי לְשׁוֹן "תֵּשֵׁב" בְּכָאן כְּמוֹ "יָמִים רַבִּים תֵּשְׁבִי לִי לֹא תִזְנִי וְלֹא תִהְיִי לְאִישׁ" (הושע ג ג), כִּי הָאִשָּׁה הַשּׁוֹכֶבֶת עִם בַּעְלָהּ תִּקָּרֵא יוֹשֶׁבֶת לוֹ. וּלְפִי שֶׁאָמַר בְּשִׁבְעָה "וְטָמְאָה שִׁבְעַת יָמִים כִּימֵי נִדַּת דְּוֹתָהּ תִּטְמָא", שֶׁתִּטְמָא לַבַּעַל וְלַקֳּדָשִׁים כָּל שִׁבְעָה, אָמַר כִּי אַחֲרֵי הַשִּׁבְעָה תֵּשֵׁב לְבַעְלָהּ שְׁלֹשִׁים וּשְׁלֹשָׁה יָמִים בִּדְמֵי טֹהַר, אֲבָל לֹא תִּגַּע בְּקֹדֶשׁ וְלֹא תָּבֹא אֶל הַמִּקְדָּשׁ אע"פ שֶׁלֹּא תִּרְאֶה, וְתֵשֵׁב עִם בַּעְלָהּ אע"פ שֶׁתִּרְאֶה. וְהַנָּכוֹן בְּעֵינַי כִּי הָאִשָּׁה בִּימֵי רְאִיָּתָהּ תִּקָּרֵא "נִדָּה" בַּעֲבוּר שֶׁיִּנָּדוּהָ וְיַרְחִיקוּהָ כָּל בְּנֵי אָדָם, וְהָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים יִרְחָקוּ מִמֶּנָּה, וְיוֹשֶׁבֶת בָּדָד לֹא תִסָּפֵר עִם בְּנֵי אָדָם כְּלָל, כִּי גַּם דִּבּוּרָהּ טָמֵא אֲצִלָּם, וְהֶעָפָר אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ טָמֵא לָהֶם כְּעָפָר רָקָב עַצְמוֹת הַמֵּת, וְהִזְכִּירוּ זֶה גַּם רַבּוֹתֵינוּ, וְאַף מַבָּט שֶׁלָּהּ מוֹלִיד הֶזֵּק, וּכְבָר הִזְכַּרְתִּי זֶה בְּסֵדֶר וַיֵּצֵא יַעֲקֹב (בראשית לא לה). וְהָיָה מִשְׁפַּט הַנִּדּוֹת לְשֶׁבֶת בְּאֹהֶל מְיֻחָד, וְהוּא מַאֲמַר רָחֵל לְאָבִיהָ (שם) "כִּי לֹא אוּכַל לָקוּם מִפָּנֶיךָ כִּי דֶרֶךְ נָשִׁים לִי", כִּי מִנְהָגָן שֶׁלֹּא תֵּלֵךְ וְלֹא תִּדְרֹךְ כַּף רַגְלָהּ עַל הָאָרֶץ. וּלְכָךְ הֶחְמִירָה הַתּוֹרָה בְּמוֹשַׁב הַנִּדָּה וְהַמִּשְׁכָּב יוֹתֵר מִן הַמַּגָּע. וְכֵן אָמַר הַכָּתוּב בַּמְצֹרָע (ויקרא י"ג:מ"ו) "בָּדָד יֵשֵׁב מִחוּץ לַמַּחֲנֶה מוֹשָׁבוֹ", וְלֹא אָמַר כַּאֲשֶׁר אָמַר בַּטְּמֵאִים (דברים כג יא) "וְיָצָא אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה לֹא יָבֹא אֶל תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה", כִּי הִזְכִּיר בּוֹ יְשִׁיבָה, שֶׁלֹּא יֵלֵךְ כְּלָל, כִּי רֵיחוֹ וְהֶבְלוֹ מַזִּיקִים. וּלְכָךְ אָמַר הַכָּתוּב בְּכָאן כִּי גַּם שְׁלֹשִׁים וּשְׁלֹשֶׁת

יָמִים תֵּשֵׁב בִּדְמֵי טָהֳרָה עַל מוֹשָׁבָהּ אֲשֶׁר יְשָׁבָה בִּימֵי נִדּוּת הַלֵּדָה, וְהִזְהִיר בְּלָאו שֶׁלֹּא תִּגַּע בְּקֹדֶשׁ וְלֹא תָּבוֹא אֶל הַמִּקְדָּשׁ. וּמִדְרָשׁוֹ (ת"כ כאן) "תֵּשֵׁב" - לְהָבִיא הַמְקֻשָּׁה בִּימֵי אַחַד עָשָׂר שֶׁתְּהֵא טְהוֹרָה מִן הַזִּיבָה. יָכוֹל תְּהֵא טְהוֹרָה מִן הַנִּדָּה, תַּלְמוּד לוֹמַר "דְּוֹתָהּ תִּטְמָא": וְטַעַם **בִּדְמֵי טָהֳרָה** עַל דַּעַת רַשְׁ"י לוֹמַר שאע"פ שֶׁרָאֲתָה טְהוֹרָה מִן הַתּוֹרָה, וְכָךְ אָמַר ר"א (אבן עזרא על ויקרא י"ב:ד'), כִּי הַטַּעַם שֶׁהוּא דַּם טֹהַר כְּנֶגֶד דַּם הַנִּדָּה וְאֵינוֹ מְטַמֵּא, וְהַשֵּׁם גָּזַר עַל הַזָּכָר כְּמִסְפַּר הַיָּמִים שֶׁתִּשְׁלַם צוּרָתוֹ בַּבֶּטֶן וְהַנְּקֵבָה כִּפְלַיִם, וְזֶה דָּבָר בָּרוּר וּמְנֻסֶּה. וּלְפִי דַּעְתִּי כִּי טַעַם טָהֳרָה - נְקִיּוֹן, כִּלְשׁוֹן "זָהָב טָהוֹר" (שמות כה לט) - צָרוּף וּמְזֻקָּק, וְכֵן "וְיָשַׁב מְצָרֵף וּמְטַהֵר כֶּסֶף וְטִהַר אֶת בְּנֵי לֵוִי וְזִקַּק אֹתָם" (מלאכי ג ג). וְהָעִנְיָן כִּי צִוָּה בְּיוֹלֶדֶת זָכָר שֶׁתִּטְמָא שִׁבְעָה כְּנִדָּתָהּ, כִּי הַמִּנְהָג שֶׁתִּהְיֶה שׁוֹפַעַת דָּם מִן הַמָּקוֹר, וְצִוָּה שֶׁתּוֹחִיל עוֹד שִׁלֹּשִׁים וּשְׁלֹשָׁה יָמִים תֵּשֵׁב בְּבֵיתָהּ לְנַקּוֹת גּוּפָהּ, כִּי בְּכָל אֵלֶּה תּוֹצִיא תַּמְצִית הַדָּמִים וְהַלֵּחוֹת הָעֲכוּרוֹת הַמְעֻפָּשׁוֹת הַבָּאוֹת מִתַּמְצִית הַדָּם, וְאָז תִּנָּקֶה מִלֵּדָה וּמִבָּטֶן וּמֵהֶרְיוֹן וְתָבֹא בֵּית ה'. וְרַבּוֹתֵינוּ קִבְּלוּ שֶׁהִיא טְהוֹרָה לְבַעְלָהּ בַּיָּמִים הָאֵלּוּ, מִפְּנֵי שֶׁאָמַר בַּשִּׁבְעָה שֶׁהֵם כִּימֵי נִדַּת דְּוֹתָהּ, וּבְאֵלֶּה אָמַר שֶׁתִּטְמָא לַקֹּדֶשׁ וְלַמִּקְדָּשׁ, לֹא לְחֻלִּין וְלֹא לְבַעַל, וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ (חולין לא), בַּעְלָהּ חֻלִּין הוּא. וְטַעַם הַכֶּפֶל בַּנְּקֵבָה, אוֹ כִּדְבְרֵי רַבִּי אַבְרָהָם עַל דַּעַת ר' יִשְׁמָעֵאל שֶׁאָמַר שֶׁהַזָּכָר נִגְמָר לְאַרְבָּעִים וְאֶחָד יוֹם וְהַנְּקֵבָה לִשְׁמוֹנִים וְאֶחָד (נדה ל), אֲבָל לְדַעַת חֲכָמִים שֶׁאָמְרוּ אֶחָד זָכָר וְאֶחָד נְקֵבָה לְאַרְבָּעִים וְאֶחָד, הַטַּעַם בָּעֲבוּר כִּי טֶבַע הַנְּקֵבָה קַר וְלַח, וְהַלְּבָנָה בְּרֻחַם הָאֵם רַבָּה מְאֹד וְקָרָה, וְעַל כֵּן יָלְדָה נְקֵבָה, וְעַל כֵּן צְרִיכָה נְקִיּוֹן גָּדוֹל מִפְּנֵי רִבּוּי הַלֵּחוֹת וְהַדָּם הַמְעֻפָּשׁ שֶׁבָּהֶן וּמִפְּנֵי קְרִירוּת, כַּיָּדוּעַ כִּי הֶחָלָיִם הַקָּרִים צְרִיכִין בְּנִקְיוּתָם אֲרִיכוּת זְמַן יוֹתֵר מִן הַחַמִּים:

פסוק ז

וְהִקְרִיבוֹ לִפְנֵי ה' וְכִפֶּר עָלֶיהָ וְטָהֲרָה מִמְּקֹר דָּמֶיהָ יֹאמַר שֶׁתַּקְרִיב כֹּפֶר נַפְשָׁהּ לִפְנֵי ה' שֶׁתִּטְהַר מִמְּקוֹר דָּמֶיהָ, כִּי הָאִשָּׁה בְּלִדָתָהּ תִּהְיֶה לָהּ מַעְיָן נִרְפָּס וּמָקוֹר מָשְׁחָת, וְאַחֲרֵי עָמְדָהּ בִּימֵי הַנְּקִיּוֹן אוֹ בִּימֵי יְצִירַת הַוֶּלֶד לְזָכָר אוֹ לִנְקֵבָה, תָּבִיא כֹּפֶר נַפְשָׁהּ שֶׁיְּעֻמַּד מְקוֹרָהּ וְשֶׁתִּטְהַר, כִּי הַשֵּׁם יִתְעַלֶּה רוֹפֵא כָל בָּשָׂר וּמַפְלִיא לַעֲשׂוֹת. וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ (נדה לא), בְּשָׁעָה שֶׁכּוֹרַעַת לֵילֵד קוֹפֶצֶת וְנִשְׁבַּעַת "לֹא אֶזְקֹק עוֹד לְבַעְלִי". וְעִקַּר הַכַּוָּנָה בָּזֶה כִּי בָּעֲבוּר שֶׁהִיא נִשְׁבַּעַת מִתּוֹךְ הַצַּעַר, וְאֵין הַשְׁבוּעָה רְאוּיָה לְהִתְקַיֵּם מִפְּנֵי הֱיוֹתָהּ מְשֻׁעְבֶּדֶת לְבַעְלָהּ, רָצְתָה הַתּוֹרָה לְכַפֵּר לָהּ מַעֲלוֹת רוּחָהּ. וּמַחְשְׁבוֹת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ עֲמֻקוֹת וְרַחֲמָיו מְרֻבִּים, שֶׁהוּא רוֹצֶה לְהַצְדִּיק בְּרִיּוֹתָיו:

פרק יג

פסוק א

אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן בַּעֲבוּר כִּי עַל פִּי הַכֹּהֵן יִהְיֶה כָּל רִיב וְכָל נֶגַע (דברים כא ה), הָיָה הַדִּבּוּר גַּם אֶל אַהֲרֹן, אוֹ לְמֹשֶׁה שֶׁיֹּאמַר לְאַהֲרֹן עַל דַּעַת רַבּוֹתֵינוּ (ריש מכילתא). וְלֹא אָמַר בְּכָאן "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", כִּי הַכֹּהֲנִים בִּרְאוֹתָם הַטְּמֵאִים יַכְרִיחוּם לְהִסָּגֵר וּלְהִטָּהֵר. וְאָמַר בְּפָרָשַׁת הַטַּהֲרָה (להלן יד א ב) "אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרַת הַמְּצֹרָע", כִּי אֵין צָרִיךְ לְהַזְהִיר יִשְׂרָאֵל בַּטַּהֲרָה, וְגַם לֹא לַכֹּהֵן לְהַקְרִיב הַקָּרְבָּנוֹת, כִּי בְּרָצוֹן יַעֲשׂוּ כֵן. וּבְפָרָשַׁת הַזָּב אָמַר (שם טו ב) "דַּבְּרוּ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמַרְתֶּם אֲלֵהֶם", בַּעֲבוּר שֶׁהוּא דְּבַר סֵתֶר וְאֵין מַכִּיר בּוֹ, יַזְהִירֵם שֶׁיּוֹדִיעַ כָּל אֶחָד חָלְיוֹ לַכֹּהֵן:

פסוק ב

שְׂאֵת אוֹ סַפַּחַת אוֹ בַהֶרֶת שְׁמוֹת נְגָעִים הֵם, וּלְבָנִים הֵן מִזֶּה, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא י"ג:ב'). וְאָמַר ר"א (אבן עזרא על ויקרא י"ג:ב') כִּי "שְׂאֵת" לְשׁוֹן שְׂרָפָה, מִן "וְהַמַּשְׂאֵת הַחַלָּה" (שופטים כ מ), "וַיִּשְׂאֵם דָּוִד" (שמואל ב ה כא), וְיִתָּכֵן שֶׁנִּקְרָא כֵן בַּעֲבוּר שֶׁהָאֵשׁ בְּתוֹלַדְתָּהּ לְהִנָּשֵׂא לְמַעְלָה. וְ"סַפַּחַת" מִגִּזְרַת "סְפָחֵנִי נָא" (שמואל א ב לו) "וְנִסְפְּחוּ עַל בֵּית יַעֲקֹב" (ישעיהו יד א) חֹלִי שֶׁיִּתְחַבֵּר אֶל מָקוֹם אֶחָד. "בַּהֶרֶת" מִגִּזְרַת "בָּהִיר הוּא בַּשְּׁחָקִים" (איוב לז כא), שֶׁיַּעֲשֶׂה כִּדְמוּת אוֹת וְסִימָן, וְאִם כֵּן תִּהְיֶה שְׂאֵת שָׁם הַנֶּגַע הַנַּעֲשֶׂה מִן הַמָּרָה הַיְרוּקָה הַנִּשְׂרֶפֶת, וְהַבַּהֶרֶת מִן הַלֵּחָה הַלְּבָנָה, וְהַסַּפַּחַת הַנֶּאֱסֶפֶת מִשְּׁתֵיהֶן. וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ (שבועות ו), אֵין שְׂאֵת אֶלָּא לְשׁוֹן גְּבוֹהָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "וְעַל כָּל הֶהָרִים הָרָמִים וְעַל כָּל הַגְּבָעוֹת הַנִּשָּׂאוֹת" (ישעיהו ב יד), וְאֵין סַפַּחַת אֶלָּא טְפֵלָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "סְפָחֵנִי נָא" (שמואל א ב לו):

פסוק ג

עָמֹק מֵעוֹר בְּשָׂרוֹ כָּל מַרְאֶה לָבָן עָמֹק הוּא, כְּמַרְאֵה חַמָּה עֲמֻקָּה מִן הַצֵּל, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא י"ג:ג'). וּמִפְּנֵי זֶה כְּשֶׁהִגִּיעַ הָרַב אֵצֶל הַכָּתוּב הַשֵּׁנִי שֶׁאָמַר "וְאִם בַּהֶרֶת לְבָנָה הִיא וְעָמֹק אֵין מַרְאֶהָ מִן הָעוֹר" כָּתַב הָרַב לֹא יָדַעְתִּי פֵּרוּשׁוֹ, פֵּרוּשׁ הַקְּשָׁה אֶצְלוֹ כֵּיוָן שֶׁהִיא בַּהֶרֶת לְבָנָה אִי אֶפְשָׁר לוֹ שֶׁלֹּא יִהְיֶה מַרְאֶהָ עָמֹק כְּמַרְאֵה חַמָּה עֲמֻקָּה מִן הַצֵּל. וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ יְכוֹלִין לְתַקֵּן הַקֻּשְׁיָא הַזּוֹ, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ הַכְּתוּבִים בְּמַרְאֵה נֶגַע שֶׁיִּהְיֶה עָמֹק מִן הָעוֹר אֶלָּא כְּשֶׁיֵּהָפֵךְ בּוֹ שֵׂעָר לָבָן, אֲבָל כְּשֶׁאָמַר "וּשְׂעָרָה לֹא הָפַךְ לָבָן" יֹאמַר "וְעָמֹק אֵין מַרְאֶהָ מִן הָעוֹר", שֶׁכֵּן מַרְאֵה הַחַמָּה אִם יִהְיֶה בַּמָּקוֹם הַהוּא דָּבָר שָׁחוֹר מְפֻזָּר בּוֹ לֹא יִהְיֶה הַמַּרְאֶה לְהַמְסְתַּכֵּל בּוֹ עָמֹק. וְהִנֵּה הַשֵּׂעָר בְּתוֹלַדְתּוֹ שָׁחוֹר וּמְבַטֵּל עֹמֶק הַנֶּגַע, וּכְשֶׁיֵּהָפֵךְ לָבָן אוֹ

צָהֹב יִהְיֶה הַלֹּבֶן כֵּלוֹ מַזְהִיר וְיֵרָאֶה כְּעֹמֶק לְכָל מַבִּיט בּוֹ מֵרָחוֹק. עִם כָּל זֶה מַה שֶּׁאָמַר הָרַב "כָּל מַרְאֵה לָבָן עָמֹק הוּא", אֵינוֹ נָכוֹן בְּעֵינַי, שֶׁהֲרֵי אָמְרוּ (שבועות ו), אֵין שְׁאֵת אֶלָּא לְשׁוֹן גְּבוֹהָה, וְהַשְּׁאֵת לְבָנָה הִיא, כִּדְכְתִיב (ויקרא י"ג:י') "שְׁאֵת לְבָנָה", וְאָמְרוּ (נגעים פ"א מ"א), שְׁאֵת כְּצֶמֶר לָבָן, שְׁנִיָּה לָהּ כִּקְרוּם בֵּיצָה, וְהִנֵּה הִיא לְבָנָה הַרְבֵּה וְרָאוּי שֶׁתִּהְיֶה עָמֹקָה, וְלָמָּה יִקָּרֵאוּהָ גְּבוֹהָה, וְהַכְּתוּב גַּם כֵּן לֹא אָמַר בְּמַרְאֵה הַשְּׁאֵת "עָמֹק מִן הָעוֹר". וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים (נגעים פרשה א ד) אָמְרוּ, מַה לְּשׁוֹן "שְׁאֵת", מָגְבַּהַת, כְּמַרְאֵה הַצֵּל שֶׁהֵן גְּבוֹהִין מִמַּרְאֵה הַחַמָּה. וְאִם כָּל מַרְאֶה לֹבֶן עָמֹק, הִנֵּה הַדָּבָר בְּהֶפֶךְ. וְאוּלַי נֹאמַר שֶׁלְּשׁוֹן "שְׁאֵת" - מָגְבַּהַת הִיא כְּנֶגֶד הַבַּהֶרֶת, שֶׁאִם תַּקִּיף אֶת שְׁתֵּיהֶן תִּהְיֶה הַבַּהֶרֶת כְּמַרְאֵה הַחַמָּה וְהַשְּׁאֵת בְּצִדָּהּ כְּמַרְאֵה הַצֵּל, שֶׁהֵן כְּנֶגֶד הָעוֹר שְׁתֵּיהֶן עֲמֻקוֹת, אֲבָל הַכָּתוּב לֹא אָמַר בְּמַרְאֵה הַשְּׁאֵת "עָמֹק מִן הָעוֹר". אֲבָל כָּךְ נִרְאֶה לִי הָעִנְיָן הַזֶּה, שֶׁיֵּשׁ לָבָן נוֹתֵן זֹהַר וּלְטִישׁוּת בָּעֵינַיִם כְּמַרְאֵה הַחַמָּה, וְהָעַיִן אֵינֶנּוּ מְקַבֵּל גָּוֶן הַלֹּבֶן הַהוּא, וְלָכֵן יֵרָאֶה אֶצְלוֹ כְּעֹמֶק, כְּמַרְאֵה הַחַמָּה שֶׁהִיא עֲמֻקָּה מִן הַצֵּל, בַּעֲבוּר שֶׁהָעַיִן מְקַבֵּל גָּוֶן הַשַּׂחֳרוּת וְנִקְבָּע בּוֹ, וְגָוֶן הַלֹּבֶן מְפַזֵּר כֹּחַ הָרְאוּת וְיִתְרַחֵק לוֹ, וְלָכֵן יֵרָאֶה כְּעֹמֶק. וְהִנֵּה לָבָן הַבַּהֶרֶת שֶׁהוּא בָּהִיר וְעַז כַּשֶּׁלֶג, הָרְאוּת נֶחְלָשׁ מִמֶּנּוּ כַּאֲשֶׁר יֵחָלֵשׁ בִּמְקוֹם הַחַמָּה, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה בּוֹ שֵׂעָר שָׁחוֹר, כִּי אָז יִתְפֹּס כֹּחַ הָרְאוּת בַּשַּׂחֳרוּת וּמִמֶּנּוּ יִתְפַּשֵּׁט בְּכָל מַרְאֶה הַנֶּגַע וְלֹא יִבָּרַח מִמֶּנּוּ. וְהַשְּׁאֵת הִיא לְבָנָה, אֲבָל אֵין הַלֹּבֶן מַזְהִיר וְלֹא יַחְלִישׁ הָרְאוּת, וְיִתְפַּשֵּׁט וְיִתְקָרֵב אֵלָיו וְיֵרָאֶה כִּקְרוֹבָה אֶצְלוֹ וּמֻגְבַּהַת, כְּעִנְיַן הָרְאוּת בַּכּוֹכָבִים שֶׁהֵן נִרְאִים כְּמוֹ גְּבוֹהִין בָּרָקִיעַ. וְהַזְכִּיר הַכָּתוּב בַּשְּׂחִין (ויקרא י"ג:י"ט) שְׁנֵי מַרְאוֹת, שְׁאֵת לְבָנָה אוֹ בַהֶרֶת פְּתוּכָה בַּאֲדַמְדֶּמוּת, וְאָמַר בָּהּ (ויקרא י"ג:כ'), "מַרְאֶהָ שָׁפָל", לֹא עָמֹק, כִּי הַבַּהֶרֶת הַהִיא אע"פ שֶׁהִיא לְבָנָה עַזָּה, הָאֲדַמְדֶּמוּת שֶׁבְּתוֹכָהּ מְגָרַעַת מִמֶּנּוּ הָעֹמֶק וְיִחְזֹר לִשְׁפָלוּת מְעַט. וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט לֹא יֹאמַר כֵּן. וְאָמַר בִּשְׁתֵּיהֶן מַרְאֶהָ שָׁפָל מִן הָעוֹר" (שם) רַק לַבַּהֶרֶת, אֲבָל בִּשְׁאֵת לְבָנָה לֹא יֹאמַר כֵּן. וְאָמַר בִּשְׁתֵּיהֶן (ויקרא י"ג:כ"א) "וְאִם אֵין בָּהּ שֵׂעָר לָבָן וּשְׁפָלָה אֵינֶנָּה מִן הָעוֹר וְהִיא כֵּהָה" כִּי בַּעֲבוּר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מַרְאֶה הָאֲדַמְדֶּמוּת, וְשַׂחֲרוּת הַשֵּׂעָר אָבַד מִמֶּנָּה, גַּם הַשִּׁפְלוּת, וְהִיא כֵּהָה. וְהִזְכִּיר בַּמִּכְוָה (ויקרא י"ג:כ"ד) "לְבָנָה אֲדַמְדֶּמֶת אוֹ לְבָנָה", וְאָמַר "מַרְאֶהָ עָמֹק" (ויקרא י"ג:כ"ה) עַל הַלְּבָנָה, וְחָזַר וְאָמַר (ויקרא י"ג:כ"ו) "וְהִנֵּה אֵין בַּבַּהֶרֶת שֵׂעָר לָבָן וּשְׁפָלָה אֵינֶנָּה מִן הָעוֹר", כִּי הִזְכִּיר עִנְיַן הַשִּׁפְלוּת לִלְבָנָה אֲדַמְדֶּמֶת לְלַמֵּד כִּי הָעֹמֶק וְהַשִּׁפְלוּת שְׁנֵיהֶם סִימָן טֻמְאָה, וְאֵין בָּהֶם טַהֲרָה רַק כְּשֶׁאֵין בָּהֶן שִׁפְלוּת כְּלָל וְהִיא כֵּהָה. וְהַתּוֹרָה רָצְתָה בְּטַהֲרַת יִשְׂרָאֵל וּבְנִקְיוּת גּוּפָם, וְהִרְחִיקָה הַחֹלִי הַזֶּה מִתְּחִלָּתוֹ, כִּי הַמַּרְאוֹת הָאֵלּוּ אֵינָן עַדַיִן צָרַעַת גְּמוּרָה, אֲבָל תְּבֹאנָה לִידֵי כָּךְ. וְיֹאמְרוּ הָרוֹפְאִים בְּסִפְרֵיהֶם, הַבֶּהָרוֹת נִירָא מֵהֶן מַהֲצָרַעַת. וּלְכָךְ יֹאמַר הַכָּתוּב בָּהֶן בִּתְחִלָּתָן (כאן) "נֶגַע צָרַעַת", כְּלוֹמַר מִכָּה שֶׁל צָרַעַת, אֵינֶנָּה צָרַעַת

גְּמוּרָה, וּבְהֵיוֹת סִימָנֵי הַטֻּמְאָה גְּמוּרִין לְאַחַר הַהֶסְגֵּר שֶׁיֹּאמַר "צָרַעַת הִיא" (ויקרא י"ג:ח') יִתָּכֵן שֶׁהִיא צָרַעַת גְּמוּרָה. וּפַעַם יֹאמַר בַּטֻּמְאָה (ויקרא י"ג:כ') "וְטִמְּאוֹ הַכֹּהֵן נֶגַע צָרַעַת הִיא", וְהַכַּוָּנָה לוֹמַר שֶׁיִּטְמָא בּוֹ מֵעַכְשָׁו, כִּי הוּא נֶגַע שֶׁיָּבֹא וַדַּאי לִידֵי צָרַעַת וְרָאוּי לְהִבָּדֵל מֵעַתָּה מִן הָעָם. וְכֵן "וְטִמֵּא הַכֹּהֵן אֹתוֹ נֶגַע הוּא" (ויקרא י"ג:כ"ב), יֹאמַר שֶׁהוּא נֶגַע גָּדוֹל שֶׁלֹּא יִתְרַפֵּא אֲבָל יִגְדַּל כָּל הֱיוֹתוֹ וְיִפְשֶׂה כַּאֲשֶׁר פָּשָׂה עַתָּה. וּמַה שֶּׁאָמַר רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא י"ג:ג') בְּשֵׂעָר לָבָן שֶׁהוּא סִימָן טֻמְאָה, וּגְזֵרַת הַכָּתוּב הוּא, דְּנָא פִּשְׁרֵהּ דְּמִלְּתָא וּגְזֵרַת עִלָּאָה הִיא דִּי מְטָא עַל גַּבְרָא הַהוּא, כִּי הַנֶּגַע שֶׁלֹּא יַהֲפֹךְ הַשֵּׂעָר לְלֹבֶן אֵינֶנּוּ רַק כִּעוּר בָּעוֹר, לֹא לֶחָה שֶׁתַּחְלִיא כְּלָל:

פסוק ה

וְהִנֵּה הַנֶּגַע עָמַד בְּעֵינָיו בְּמַרְאֵהוּ וּבְשִׁעוּרוֹ הָרִאשׁוֹן, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא י"ג:ה'). וְכָמוֹהוּ "וְעֵינוֹ כְּעֵין הַבְּדֹלַח" (במדבר יא ז), וְכֵן "כְּעֵין הַקֶּרַח הַנּוֹרָא" (יחזקאל א כב). אֲבָל בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (להלן פסוק לז) שָׁנִינוּ, אֵין לִי אֶלָּא בְּעֵינַי עַצְמוֹ, בְּעֵינַי תַּלְמִידוֹ מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) "וְאִם בְּעֵינָיו עָמַד הַנֶּתֶק" (ויקרא י"ג:ל"ז). אִם כֵּן פֵּרוּשׁוֹ וְאִם בְּעֵינֵי הַכֹּהֵן הַנִּזְכָּר עָמַד הַנֶּגַע, כְּלוֹמַר שֶׁעָמַד עַל עָמְדּוֹ, לֹא שִׁנָּה אֶת מְקוֹמוֹ וְלֹא פָּשָׂה לְמַרְאֵה עֵינֵי הַכֹּהֵן. וְלָשׁוֹן מָרְגָּל בְּדִבְרֵי חֲכָמִים כָּךְ "נִרְאֶה בְּעֵינַי", וְכֵן "וְעַתָּה תִּיקַר נַפְשִׁי בְּעֵינֶיךָ" (מלכים ב א יד), בְּדַעְתְּךָ וּבְמַחְשַׁבְתְּךָ. וְיִרְמֹז הַכָּתוּב כִּי לְפִי מַרְאִית עֵינָיו יִשְׁפֹּט בַּפְּשִׁיוֹן, אֵינוֹ צָרִיךְ לִמְדֹּד אֶת הַנֶּגַע:

פסוק ו

וְהִנֵּה כֵּהָה הַנֶּגַע וְלֹא פָשָׂה הַנֶּגַע כָּתַב רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא י"ג:ו') "כֵּהָה" - שֶׁהֶכְהָה מִמַּרְאֵיתוֹ, הָא אִם עָמַד בְּמַרְאֵיתוֹ וְלֹא פָּשָׂה - טָמֵא הוּא. וְהוּא בָּאֱמֶת מַשְׁמָעוּת הַכָּתוּב, אֲבָל לְפִי מִדְרָשׁ רַבּוֹתֵינוּ אֵינוֹ כֵּן, שֶׁהֲרֵי שָׁנִינוּ (נגעים פ"א מ"ג), לְהַסְגִּיר אֶת הָעוֹמֵד בְּסוֹף שְׁבוּעַ רִאשׁוֹן וְלִפְטֹר אֶת הָעוֹמֵד בְּסוֹף שְׁבוּעַ שֵׁנִי. וּבְבָאוּר אָמְרוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (נגעים פרק ג ח), שֶׁבְּבִגְדִים עוֹמֵד בָּרִאשׁוֹן מַסְגִּיר וּבַשֵּׁנִי שׁוֹרֵף, וּבְאָדָם עוֹמֵד בָּרִאשׁוֹן מַסְגִּיר וּבַשֵּׁנִי פּוֹטְרוֹ. וְעוֹד אָמְרוּ בְּמִגְלָּה (ח), יָצָא מִצָּרַע מֻסְגָּר שֶׁאֵין צָרָעָתוֹ תְּלוּיָה בְּגוּפוֹ אֶלָּא בְּיָמִים. וְאִלּוּ הָיָה צָרִיךְ שֶׁתִּהְיֶה כֵּהָה, הָיְתָה טַהֲרָתוֹ תְּלוּיָה בְּגוּפוֹ. וְרַשִׁ"י עַצְמוֹ פֵּרֵשׁ שָׁם כַּלָּשׁוֹן הַזֶּה, שֶׁאֵין תְּלוּיָה בְּגוּפוֹ - שֶׁאִם לֹא יִמְצָא בַּשְּׁבִיעִי סִימָן טֻמְאָה שֹׁעָר לָבָן אוֹ פִּשְׁיוֹן יְטַהֲרֶנּוּ אע"פ שֶׁנִּגְעוֹ עוֹמֵד בְּעֵינָיו, כְּגוֹן בְּסוֹף שְׁבוּעַ שֵׁנִי, אֲבָל כָּךְ אָמְרוּ חֲכָמִים שֶׁבְּסוֹף שְׁבוּעַ שֵׁנִי בֵּין שֶׁכֵּהָה הַנֶּגַע מִמַּרְאֵה הַשֵּׂלֶג לְסִיד הַהֵיכָל אוֹ שֶׁיִּדְמֶה לִקְרוּם בֵּיצָה, וְאֶפִילּוּ הָעִזָּה שֶׁהָיְתָה כְּסִיד וְחָזְרָה לְשֶׁלֶג, וְכָל שֶׁכֵּן עָמְדָה בְּמַרְאִיתָהּ, כָּל שֶׁלֹּא פָּשָׂה - מְטַהֲרָהּ. וְאִם כֵּן פֵּרוּשׁ הַכָּתוּב "וְהִנֵּה כֵּהָה הַנֶּגַע", שֶׁחָזַר לְמַרְאֵה נֶגַע אַחֵר, כְּגוֹן מִשֶּׁלֶג לְסִיד, הוֹאִיל וְלֹא

פָּשָׂה - מִסְפַּחַת הִיא, שֶׁלֹּא תֹּאמַר כֵּיוָן שֶׁנִּשְׁתַּנִּית הַנֶּגַע לְמַרְאֶה נֶגַע אַחֵר תֵּרָאֶה בַּתְּחִלָּה, בָּא הַכָּתוּב וְלִמֵּד שֶׁהוּא טָהוֹר. וְהוּא הַדִּין אִם הֵעֲזָה, שֶׁכְּבָר לִמֶּדְךָ הַכָּתוּב שֶׁאֵין הַשִּׁנּוּי מִמַּרְאֶה לְמַרְאֶה סִימַן טֻמְאָה אֶלָּא כְּעוֹמֵד בְּעֵינָיו הוּא, וְכָל שֶׁלֹּא פָּשָׂה טָהוֹר הוּא. וְאִם תִּשְׁאַל, וְלָמָּה לֹא הִזְכִּיר הַכָּתוּב הֵעֲזָה וְכָל שֶׁכֵּן כֵּהָה, בָּא לְלַמֶּדְךָ שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁכֵּהָה אִם פָּשָׂה טֻמְא. וּפֵרוּשׁ "כֵּהָה" - שֶׁהַכֵּהָה לְאֶחָד מִמַּרְאוֹת נְגָעִים, כְּגוֹן מִשֶּׁלֶג וְעַד קְרוּם בֵּיצָה, שֶׁעֲדַיִן נֶגַע הוּא, אֲבָל לְמַטָּה מִמַּרְאוֹת נְגָעִים כְּבָר נִתְרַפֵּא וְאֵין כָּאן נֶגַע, וְאֵין פְּשִׁיוֹן בְּזֶה מְטַמְּאוֹ כְּלָל. וְכָעִנְיָן הַזֶּה הוּא מִתְבָּאֵר בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (כאן):

פסוק י

וְהִנֵּה שְׂאֵת לְבָנָה בָּעוֹר וְהִיא הָפְכָה שֵׂעָר לָבָן וּמִחְיַת בָּשָׂר חַי בַּשְּׂאֵת פֵּרוּשׁ הַכָּתוּב הַזֶּה אֵינוֹ שֶׁיִּהְיֶה צָרִיךְ לִשְׁנֵיהֶם, לְשֵׂעָר לָבָן וּמִחְיָה, שֶׁהֲרֵי טִמֵּא הַכָּתוּב בְּשֵׂעָר לָבָן לְבַדּוֹ בַּפָּרָשָׁה הָרִאשׁוֹנָה, וְכֵן הַמִּחְיָה לְבַדָּהּ סִימַן טֻמְאָה הִיא. אִם כֵּן פֵּרוּשׁוֹ, וְהִיא הָפְכָה שֵׂעָר לָבָן אוֹ מִחְיַת בָּשָׂר חַי בַּשְּׂאֵת. וְהִזְכִּיר שֵׂעָר לָבָן בַּשְּׂאֵת אע"פ שֶׁכְּבָר הִזְכִּירוֹ בַּבַּהֶרֶת, לְלַמֵּד שֶׁבִּשְׁתֵּיהֶן הוּא סִימַן טֻמְאָה:

פסוק יב

וְאִם פָּרוֹחַ תִּפְרַח הַצָּרַעַת בָּעוֹר וְכִסְּתָה הַצָּרַעַת אֵת כָּל עוֹר הַנֶּגַע הִנֵּה הַפְּרִיחָה אֵינָהּ סִימַן טַהֲרָה עַד שֶׁתִּפְרַח בְּכָל הַגּוּף חוּץ מִן הַמְּקוֹמוֹת שֶׁמָּנוּ חֲכָמִים בַּמִּשְׁנָה (נגעים פ"ח מ"ה) שֶׁאֵין מְעַכְּבִין אֶת הַהוֹפֵךְ כֻּלּוֹ לָבָן. אִם כֵּן מַהוּ "אֵת כָּל עוֹר הַנֶּגַע", אֲבָל פֵּרוּשׁוֹ וְכִסְּתָה הַצָּרַעַת אֵת כָּל עוֹר הַנֶּגַע וּמֵרֹאשׁוֹ וְעַד רַגְלָיו, יֹאמַר שֶׁהַפַּךְ לָבָן מְקוֹם הַנֶּגַע וְכָל הַגּוּף, הָא אִם הָפַךְ לָבָן כָּל הַגּוּף וּמַרְאֵה הַנֶּגַע חָזַר לְבֹהַק אוֹ נִתְרַפֵּא - טָמֵא הוּא:

פסוק כט

בְּרֹאשׁ אוֹ בְזָקָן בָּא הַכָּתוּב לְחַלֵּק בֵּין נֶגַע שֶׁבִּמְקוֹם שֵׂעָר לְנֶגַע שֶׁבִּמְקוֹם בָּשָׂר, שֶׁזֶּה סִימָנוֹ בְּשֵׂעָר לָבָן וְזֶה סִימָנוֹ בְּשֵׂעָר צָהֹב, שֶׁנֶּהְפַּךְ שֵׂעָר שָׁחֹר שֶׁבּוֹ לְצָהֹב. **נָתָק הוּא** כָּךְ שְׁמוֹ שֶׁל נֶגַע שֶׁבִּמְקוֹם שֵׂעָר, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא י"ג:כ"ט). וְהַנִּרְאֶה מִן הַלָּשׁוֹן הַזֶּה שֶׁהַהֶפְרֵשׁ שֶׁבֵּין נֶגַע הָרֹאשׁ וְהַזָּקָן לְנֶגַע עוֹר הַבָּשָׂר הוּא זֶה שֶׁהִזְכִּיר בְּגוֹן הַשֵּׂעָר הַלָּבָן וְהַצָּהֹב, כִּי הַנֶּגַע בְּאַרְבַּע מַרְאוֹתָיו כְּשֶׁהוּא בְּתוֹךְ שְׂעַר הָרֹאשׁ וְהַזָּקָן אִם נִצְהַב בּוֹ שֵׂעָר - טָמֵא, כַּאֲשֶׁר הוּא טָמֵא בְּעוֹר הַבָּשָׂר אִם הוּא לָבָן. וְכִי הֵיאַךְ אֶפְשָׁר לוֹמַר כֵּן, וַהֲלֹא הוּא עַצְמוֹ כָּתַב (רש"י על ויקרא י"ג:מ"ג) "כְּמַרְאֵה צָרַעַת עוֹר בָּשָׂר", שֶׁמְּטַמֵּא בְּאַרְבַּע מַרְאוֹת, וְלֹא כְּמַרְאֵה נְתָקִים שֶׁל מְקוֹם שֵׂעָר, שֶׁאֵין מְטַמְּאִים בְּאַרְבַּע מַרְאוֹת, שְׂאֵת וְתוֹלַדְתָּהּ בַּהֶרֶת וְתוֹלַדְתָּהּ, וְאִם בְּאַרְבַּע מַרְאוֹת אֵין מְטַמֵּא, בְּאֵיזֶה מַרְאֶה וּבְאֵיזֶה עִנְיָן הוּא מְטַמֵּא, וְלֹא הִזְכִּיר בּוֹ הַכָּתוּב אֶלָּא סִימָנֵי הַחֲלִיטָה שֶׁבַּסּוֹף, שֵׂעָר צָהֹב וּפְשִׁיוֹן. אֲבָל חָשַׁב הָרַב שֶׁנֶּגַע

הָרֹאשׁ וְהַזָּקֶן הוֹדִיעוֹ הַכָּתוּב בִּשְׁמוֹ, שֶׁאָמַר (ויקרא י"ג:ל') "נָתָק הוּא", וְהוּא הַשֵּׁם הַיָּדוּעַ לוֹ וּבַשֵּׁם הַזֶּה הוּא נִכָּר, וְהִנֵּה הִזְכִּיר בַּנְּגָעִים שְׁמוֹתָם וּמַרְאֵיהֶן, "בַּהֶרֶת לְבָנָה" (ויקרא י"ג:ד'), "שְׂאֵת לְבָנָה" (ויקרא י"ג:י'), וּבָרֹאשׁ הִזְכִּיר שְׁמוֹ וּבִשְׁמוֹ הוּא נוֹדָע, אֲבָל הַשֵּׁם הַהוּא טְמֵא הַכָּתוּב, וְחָזַר וּפֵרֵשׁ סִימָנֵי הַחֲלִיטָה בַּסּוֹף. זוֹ הִיא סְבָרַת הָרַב בַּנֶּתֶק. וְכֵן נִרְאֶה עוֹד מִדְּבָרָיו כִּי טַעַם הַפָּרְשָׁה הַשְּׁנִיָּה (ויקרא י"ג:מ'), "וְאִישׁ כִּי יִמָּרֵט רֹאשׁוֹ", לוֹמַר כִּי כַּאֲשֶׁר יִמָּרֵט הָרֹאשׁ, שֶׁיִּנָּשֵׂר הַשֵּׂעָר וְיִקָּרַח, יִהְיֶה טָהוֹר מִטֻּמְאַת נְתָקִים מֵרֹאשׁ, וְאֵין מִטַּמֵּא בְּאוֹתוֹ נֶגַע הַנִּקְרָא נָתָק, וְיִהְיֶה נִדּוֹן כְּדִינֵי עוֹר בָּשָׂר, שְׂאֵת וְתוֹלַדְתָּהּ, דְּכֵיוָן שֶׁאֵין כָּאן שֵׂעָר יָצָא מִכְּלַל דִּין רֹאשׁ וְזָקֵן. וְכָל זֶה אֵינוֹ כֵּן, שֶׁהָרֹאשׁ אוֹ הַזָּקֵן בְּעוֹד שֵׂעָר בָּהֶן אֵינָן מִטַּמְּאִין בְּמַרְאוֹת נְגָעִים כְּלָל, אֲבָל כַּאֲשֶׁר יִמָּרֵט מָקוֹם בָּרֹאשׁ וְיִנָּשֵׂר הַשֵּׂעָר שֶׁבּוֹ מֵעִקָּרוֹ, שֶׁנַּעֲשָׂה הַמָּקוֹם חָלָק וּפָנוּי מִכָּל שֵׂעָר, וְנוֹלַד בַּמָּקוֹם הַנָּתוּק הַהוּא שֵׂעָר צָהֹב וְדַק - הוּא הַנֶּגַע הַטָּמֵא. וּלְכָךְ נִקְרָא נָתָק, בַּעֲבוּר שֶׁנִּתַּק מִשָּׁם הַשֵּׂעָר, לֹא שֶׁהוּא שֵׁם בִּלְבַד כְּמוֹ שֶׁאָמַר הָרַב ז"ל, אֲבָל כְּשֶׁמּוֹ כֵּן הוּא, שֶׁצָּרִיךְ נְתוּק הַשֵּׂעָר הַהוּא כְּגָרִיס, וְאַחַר נְתוּק הַשֵּׂעָר הָרִאשׁוֹן הַתּוֹלְדִי מִן הַמָּקוֹם הַהוּא אִם נוֹלַד שָׁם הַשֵּׂעָר הַצָּהֹב הַדַּק הַלָּקוּי הוּא בּוֹ סִימַן טֻמְאָה, לֹא כְּשֶׁנּוֹלַד תְּחִלָּה קֹדֶם הַנְּתוּק. וְכֵן שָׁנִינוּ (נגעים פ"ז מ"א), נוֹלַד בְּרֹאשׁ אוֹ בַּזָּקֵן, חָזַר הָרֹאשׁ וְהַזָּקֵן וְנִקְרְחוּ - טְהוֹרִים. הָרֹאשׁ וְהַזָּקֵן עַד שֶׁלֹּא הֶעֱלוּ שֵׂעָר וְהֶעֱלוּ שֵׂעָר וְנִקְרְחוּ - רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב מְטַמֵּא, שֶׁתְּחִלָּתָן וְסוֹפָן טָמֵא, וַחֲכָמִים מְטַהֲרִין. וּלְעִנְיַן שֵׂעָר צָהֹב הַקּוֹדֵם נֶמֶי שָׁנִינוּ (שם פ"י מ"ד), שֵׂעָר צָהֹב שֶׁקָּדַם לַנֶּתֶק - טָהוֹר, וְרַבִּי יְהוּדָה מְטַמֵּא. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, לֹא מְטַמֵּא וְלֹא מַצִּיל. וְכֵן הָעִנְיָן הַזֶּה כֻּלּוֹ עוֹד שָׁנוּי בְּסִפְרָא (פרק ח ו). וְטַעַם הַכָּתוּב שֶׁלֹּא הִזְכִּיר הַנְּתוּק בַּתְּחִלָּה, מִפְּנֵי שֶׁהִזְכִּיר נֶגַע בְּרֹאשׁ אוֹ בְּזָקֵן בְּמַרְאֵה עָמֹק וְשֵׂעָר צָהֹב, וְלֹא יִתָּכֵן שֶׁיִּהְיֶה הַמַּרְאֶה עָמֹק כְּמַרְאֵה חֲמָה עֲמֻקָּה מִן הַצֵּל בְּעוֹד הַשֵּׂעָר הַשָּׁחוֹר הַתּוֹלְדִתִּי עָלָיו. וּלְפִיכָךְ תָּפַס סְתָם בַּנָּהוּג בִּבְנֵי אָדָם, כִּי בְּבֹא הַנְּגָעִים בְּרֹאשָׁם יִנָּתְקוּ מִתְּחִלָּה, וְיִוָּלֵד בַּנָּתֶק נֶגַע וְיִצְמַח בּוֹ הַשֵּׂעָר הַצָּהֹב הַדַּק הַקְּצָר. וְאַחַר כָּךְ פֵּרֵשׁ "נָתָק הוּא", לְבָאֵר בְּפֵרוּשׁ שֶׁלֹּא יִטְמָא עַד שֶׁיִּהְיֶה נָתוּק. וְדַעַת רֹב הַמְפָרְשִׁים שֶׁהַנֶּגַע הַזֶּה שֶׁהוּא הַנָּתֶק אֵינוֹ צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ בַּהֶרֶת וּשְׂאֵת וְלֹא תּוֹלְדוֹתֵיהֶן וְלֹא שׁוּם שִׁנּוּי בְּעוֹר הָרֹאשׁ, אֲבָל כֵּיוָן שֶׁנִּתַּק הַשֵּׂעָר כִּגְרִיס בָּרֹאשׁ אוֹ בַּזָּקֵן וְיֵעָקֵר מִשָּׁרְשׁוֹ לְגַמְרֵי הוּא הַנֶּגַע, וְאִם נוֹלַד בּוֹ שֵׂעָר צָהֹב דַּק - טָמֵא. וְזֶהוּ צָרַעַת הָרֹאשׁ אוֹ הַזָּקֵן, שֶׁהֲרֵי (ויקרא י"ג:ל') טִמֵּא הַכָּתוּב בַּתְּחִלָּה מַרְאֵהוּ עָמֹק בְּשֵׂעָר צָהֹב, וְחָזַר וְהִזְכִּיר (ויקרא י"ג:ל"א) בְּשֶׁאֵינֶנּוּ עָמֹק הֶסְגֵּר, וְטִמֵּא אוֹתוֹ בְּפִשְׁיוֹן (ויקרא י"ג:ל"ה), וּמַשְׁמָעוּת זֶה שֶׁאֵין מַרְאֵה הַנֶּתֶק עָמֹק וְלֹא מְשֻׁנֶּה כְּלָל, וּבְוַדַּאי שְׁנֵי הַסִּימָנִים הָאֵלּוּ שֶׁהֵן הַפִּשְׁיוֹן וְהַשֵּׂעָר הַצָּהֹב שָׁוִים הֵם בְּדִינָם, וְאִם כֵּן בָּאוּ הַכְּתוּבִים לְלַמֵּד שֶׁבֵּין מַרְאֵהוּ עָמֹק כְּמַרְאֵה הַבַּהֶרֶת אוֹ שֶׁאֵינֶנּוּ עָמֹק וְלֹא

מְשֻׁנֶּה כְּלָל, כֵּיוָן שֶׁנִּתַּק מְטַמֵּא בְּשֵׂעָר צָהֹב אוֹ בְּפִשְׁיוֹן. וּבָרֵיתוֹת הַרְבֵּה שְׁנוּיוֹת בְּסִפְרָא בָּעִנְיָן הַזֶּה, אֲבָל הָיָה נִרְאֶה שֶׁאַחַר שֶׁיִּמָּרֵט הַמָּקוֹם בָּרֹאשׁ אֵינוֹ נֶגַע עַד שֶׁתִּוָּלֵד בַּמָּקוֹם הֶחָלָק בַּהֶרֶת וְתוֹלַדְתָּהּ אוֹ שְׂאֵת וְתוֹלַדְתָּהּ, וְאָז תִּטַּמֵּא הַבַּהֶרֶת וְהַשְּׂאֵת בְּשֵׂעָר צָהֹב כְּמוֹ שֶׁתִּטַּמֵּא בְּעוֹר הַבָּשָׂר בְּהָפֵךְ לָבָן, כִּי הַכָּתוּב שֶׁהִזְכִּיר נֶגַע בְּרֹאשׁ אוֹ בְּזָקָן וְאָמַר "וְהִנֵּה מַרְאֵהוּ עָמֹק מִן הָעוֹר" יִרְמֹז לְמַרְאוֹת הַנִּגְעִים הַנִּזְכָּרִים לְמַעְלָה, וְהִזְכִּיר בַּהֶרֶת וְתוֹלַדְתָּהּ וְכֵן שְׂאֵת וְתוֹלַדְתָּהּ, וְאֵין הַפָּרְשָׁה הַזֹּאת אֶלָּא לִטְעוֹן טַעַן אַחֵר שֶׁלֹּא כְּעִנְיָנוֹ, וְהוּא שֶׁלֹּא יִטַּמְּאוּ מַרְאוֹת נְגָעִים בָּרֹאשׁ אֶלָּא אַחֲרֵי הַנִּתּוּק, וְיֵשׁ בּוֹ לְהָקֵל וּלְהַחְמִיר: לְהָקֵל - שֶׁלֹּא יִטַּמְּאוּ בְּשֵׂעָר לָבָן, וּלְהַחְמִיר - שֶׁיִּטַּמְּאוּ בְּשֵׂעָר צָהֹב. וְהַכָּתוּב שֶׁאָמַר "וְכִי יִרְאֶה הַכֹּהֵן אֶת נֶגַע הַנֶּתֶק וְהִנֵּה אֵין מַרְאֵהוּ עָמֹק מִן הָעוֹר וְשֵׂעָר שָׁחֹר אֵין בּוֹ וְהִסְגִּיר הַכֹּהֵן אֶת נֶגַע הַנֶּתֶק" (ויקרא י"ג:ל"א) פֵּרוּשׁוֹ כְּמוֹ "וְאִם בַּהֶרֶת לְבָנָה הִיא בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ וְעָמֹק אֵין מַרְאֶהָ מִן הָעוֹר" (ויקרא י"ג:ד'), כִּי "נֶגַע הַנֶּתֶק" יִרְמֹז שֶׁהָיוּ מַרְאוֹת נְגָעִים בַּנִּתּוּק. וְזֶה צָרִיךְ עִיּוּן בַּתּוֹסֶפְתָּא בְּמַסֶּכֶת נְגָעִים, לְפִי שֶׁשָּׁנִינוּ שָׁם (פ"א ה"ד), וְהַנִּתָּקִים מְטַמְּאִים בְּכָל מַרְאֶה, וַאֲפִילּוּ לְבָנִים בַּשָּׂחוֹר וְהַשְּׂחֹרִים בַּלָּבָן, וּמְטַמְּאִים בְּשֵׂעָר צָהֹב דַּק שֶׁמַּרְאָיו כְּתַבְנִית הַזָּהָב, עַד כָּאן. נִרְאֶה מִזֶּה שֶׁצָּרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה בַּנִּתּוּק מַרְאֶה נֶגַע אוֹ לָבָן בְּעוֹר הָרֹאשׁ הַשָּׂחוֹר כְּעֵין מַרְאוֹת הַנְּגָעִים, אוֹ אֲפִלּוּ נֶגַע שָׂחוֹר בְּעוֹר הָרֹאשׁ הַלָּבָן כְּעֵין הַמּוֹרְפֵיאָה הַשְּׂחֹרָה שֶׁהִזְכִּירוּ הָרוֹפְאִים, כִּי הַכָּתוּב לְעוֹלָם מַזְכִּיר נֶגַע הַנֶּתֶק שֶׁצָּרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה נֶגַע בַּנֶּתֶק, אֲבָל לֹא יִחֵד לָהֶם מַרְאוֹת כְּמוֹ בְּעוֹר הַבָּשָׂר. וְהַפָּרָשָׁה הַשְּׁנִיָּה, "וְאִישׁ כִּי יִמָּרֵט רֹאשׁוֹ" (ויקרא י"ג:מ'), לְמָדָה כִּי אֵין דִּין הַנִּתָּקִין אֶלָּא כַּאֲשֶׁר יִמָּרֵט אֶמְצָעוּת הָרֹאשׁ וְיִשָּׁאֵר הַשֵּׂעָר מַקִּיף אֶת הַנֶּתֶק מִכָּל צַד, אֲבָל אִם יִמָּרֵט אֲחוֹרֵי הָרֹאשׁ אוֹ פְּאַת הַפָּנִים וְיִנָּתֵק מִכָּל הַצַּד הַהוּא, אֵינוֹ נִדּוֹן בְּסִימָנֵי הָרֹאשׁ וְזָקָן אֶלָּא בְּסִימָנֵי עוֹר בָּשָׂר. וְהַטַּעַם כִּי בְּטִבְעֵי בְּנֵי אָדָם רַבִּים שֶׁיִּקָּרַח לָהֶם מִעוּט הַשֵּׂעָר בְּצִדְדֵי הָרֹאשׁ לְאָחוֹר אוֹ לְפָנִים, וְאֵין הַנִּתּוּק בָּהֶם חֹלִי אֶלָּא הֲרֵי הוּא כִּשְׂאָר הַגּוּף, אֲבָל כַּאֲשֶׁר יִנָּתֵק הַשֵּׂעָר בְּאֶמְצָעוּת מְקוֹם הַשֵּׂעָר אֵינוֹ אֶלָּא נֶגַע, וְהוּא הַנֶּגַע שֶׁקּוֹרִין לָעוֹזוֹת שֶׁלָּנוּ טיני"א וּבְעַרְבִי אל סעפ"ה, וּמֵעֵט הַכָּתוּב שֶׁנִּמְרַט מִפְּאַת פָּנָיו וּמֵאֲחוֹרָיו, שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהִקָּרַח. וְטַעַם הַכָּתוּב שֶׁאָמַר (ויקרא י"ג:מ"ב) "וְכִי יִהְיֶה בַּקָּרְחַת אוֹ בַגַּבַּחַת נֶגַע לָבָן אֲדַמְדָּם", שֶׁיִּטַּמֵּא כִּשְׂאָר הַגּוּף בְּמַרְאוֹת נְגָעִים בְּפָתוּחַ וּבְחָלָק, וְאָמַר "כְּמַרְאֵה צָרַעַת עוֹר בָּשָׂר" (ויקרא י"ג:מ"ג), שֶׁיִּהְיֶה מָחְלָט בְּמִחְיָה אוֹ בְּפִשְׁיוֹן, שֶׁהוּא מַרְאֵה הַצָּרַעַת הַחֲלוּטָה בְּעוֹר הַבָּשָׂר. וְהִזְכִּירוּ רַבּוֹתֵינוּ שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּשֵׂעָר לָבָן, כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ (נגעים פ"ד מ"ג) שֶׁהַמִּחְיָה מְטַמֵּא בַּקָּרַחַת אוֹ בַגַּבַּחַת, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּשֵׂעָר לָבָן, וְיִדְרֹשׁ כֵּן בַּת"כ (נגעים פרק יא ב). וְיֵשׁ מִן הַמְפָרְשִׁים שֶׁאוֹמְרִים כִּי טַעַם הַפָּרְשִׁיּוֹת לְהַבְדִּיל בֵּין הַנִּתּוּק וּבֵין הַמִּרִיטָה. וְהָעִנְיָן הוּא כִּי קָרַחַת וְגַבַּחַת הוּא שֶׁיֵּעָקֵר הַשֵּׂעָר בְּעִנְיָן שֶׁאֵינוֹ עָתִיד לַחְזֹר,

כְּגוֹן שֶׂסֶף שְׂעַר רֹאשׁוֹ בְּסֵם מַשִּׁיר הַשֵּׂעָר אוֹ שֶׁנֶּעֱקַר בְּטָבְעוֹ בִּיבֵשׁ הַלֵּחָה. וְעִנְיַן הַפָּרָשָׁה כְּפִי הַדַּעַת הַזֹּאת, כִּי מִתְּחִלָּה דִּבֵּר הַכָּתוּב בַּנֶּתֶק, וְהוּא שֶׁנַּשַׂר הַשֵּׂעָר וְנִכְרַת, מִלְּשׁוֹן "וְנָתוּק וְכָרוּת" (ויקרא כ"ב:כ"ד), "נִתְּקוּ כַּפּוֹת רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים" (יהושע ד יח). וְאַחַר כָּךְ אָמַר כִּי כַּאֲשֶׁר יִמָּרֵט רֹאשׁוֹ, שֶׁיֵּעָקֵר הַשֵּׂעָר בִּמְרִיטָה, שֶׁיִּשָּׁאֵר הָרֹאשׁ חָלָק וּמְלֻבָּן כְּעֵין "נְחֹשֶׁת מְמֹרָט", וּכְעִנְיָן שֶׁכָּתוּב "לְמַעַן הֱיֹה לָהּ בָּרָק מֹרָטָה" (יחזקאל כא טז), שֶׁבְּיָדוּעַ שֶׁלֹּא יַחְזֹר שָׁם לְעוֹלָם - אֵין זֶה נֶתֶק, אֲבָל הָאִישׁ הַזֶּה קֵרֵחַ הוּא אוֹ גִּבֵּחַ כְּדֶרֶךְ בְּנֵי אָדָם הַקֵּרְחִים וְטָהוֹר הוּא. אֲבָל אִם יִהְיֶה בַּקָּרַחַת אוֹ בַגִּבַּחַת מִמַּרְאוֹת הַנְּגָעִים, יִהְיֶה טָמֵא כְּמַרְאֵה צָרַעַת עוֹר בָּשָׂר וּבְסִימָנֵיהוֹן, מִחְיָה וּפִשְׁיוֹן, אֶלָּא שֶׁמִּעֲטוּ חֲכָמִים מִמֶּנּוּ בְּמִדְרָשָׁם שֵׂעָר לָבָן. וְטַעַם הַדָּבָר לְפִי שֶׁכְּבָר נִמְרַט הָרֹאשׁ וְאֵין רָאוּי לְגַדֵּל שֵׂעָר כְּלָל, וְאִם יִוָּלֵד מְעַט שֵׂעָר בְּמִקְרֶה לְעוֹלָם לֹא יִהְיֶה שָׁחוֹר וְלֹא בִּתְכוּנַת שֵׂעָר, אֶלָּא לָקוּי וְלָבָן. וְזֶה דַּעַת חַכְמֵי הַצָּרְפָתִים בְּפֵרוּשׁ מַסֶּכֶת נְגָעִים, וְעִנְיַן הַמִּשְׁנָיוֹת וְהַבָּרָיְתוֹת הַשְּׁנוּיוֹת שָׁם נוֹטָה לְדִבְרֵיהֶם. וְאִם כֵּן יִהְיֶה הַנֶּתֶק חִלְּי הסעפ"ה אוֹ הֶחָלְיִים הַיְדוּעִים הַנִּקְרָאִים מַחֲלַת שׁוּעָל וּשְׁבִיל הַנָּחָשׁ, וְכֻלָּם חֳלָיִים וְיֵשׁ לָהֶם עֵזֶר, וְהַמְּרִיטָה הִיא הַקָּרַחַת וְאֵין לָהּ עֵזֶר וּרְפוּאָה כְּלָל:

פסוק לג

וְהִתְגַּלָּח וְאֶת הַנָּתָק לֹא יְגַלֵּחַ כְּפִי פְּשׁוּטוֹ יְזֹהִיר שֶׁלֹּא יַעֲבִיר תַּעַר עַל מְקוֹם הַנֶּתֶק, שֶׁאע"פ שֶׁאֵין בּוֹ שֵׂעָר אִם יַעֲבִיר הַתַּעַר עַל הַמָּקוֹם הַהוּא יִתְגַּרֶר הָעוֹר וְיִהְיֶה סִבָּה לְהַצְמִיחַ בּוֹ שֵׂעָר, שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ בַּעֲלֵי חֲטָטִין שֶׁבָּרֹאשׁ וְכָל הַמַּשְׁחִירִין שַׂעֲרוֹתֵיהֶן לִגְרֹר הַמָּקוֹם וְגַם לַעֲשׂוֹת בָּהֶן בְּאֹזֶמֶל חַבּוּרוֹת חֲתוּכוֹת. אֲבָל בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (ט ז) דָּרְשׁוּ, "וְאֶת הַנֶּתֶק לֹא יְגַלֵּחַ", וְכִי מָה יֵשׁ בּוֹ, כְּלוֹמַר וַהֲלֹא נִתַּק הַשֵּׂעָר מִמֶּנּוּ, אֶלָּא סָמוּךְ לַנֶּתֶק לֹא יְגַלֵּחַ. הָא כֵּיצַד, מְגַלֵּחַ חוּצָה לוֹ וּמַנִּיחַ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת סָמוּךְ לַנֶּתֶק כְּדֵי שֶׁיְּהֵא נִכָּר אִם פָּשָׂה. וְזֶהוּ שֶׁתִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס (תרגום אונקלוס על ויקרא י"ג:ל"ג), "וְיִגַּלַּח סַחְרָנֵי נִתְקָא וּדְעִם נִתְקָא לָא יְגַלַּח", שֶׁיַּנִּיחַ בְּכָל סְבִיבָיו שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת לְהַכִּיר בָּהֶם הַפְּשִׁיוֹן. וְיִהְיֶה טַעַם "וְאֶת" כְּמוֹ "וַיִּגַּשׁ דָּוִד אֶת הָעָם וַיִּשְׁאַל לָהֶם לְשָׁלוֹם" (שמואל א ל כא), שֶׁבָּא סָמוּךְ לָהֶם וְלֹא בָּא בְּתוֹכָן, אוֹ טַעְמוֹ כְּטַעַם "עִם" וְיֶחְסַר מִלַּת "אֲשֶׁר", יֹאמַר, וַאֲשֶׁר עִם הַנֶּתֶק לֹא יְגַלֵּחַ, וְכָמוֹהוּ רַבִּים:

פסוק מז

וְהַבֶּגֶד כִּי יִהְיֶה בּוֹ נֶגַע צָרָעַת זֶה אֵינֶנּוּ בְּטֶבַע כְּלָל וְלֹא הוֹוֶה בָּעוֹלָם, וְכֵן נִגְעֵי הַבָּתִּים. אֲבָל בִּהְיוֹת יִשְׂרָאֵל שְׁלֵמִים לַה' יִהְיֶה רוּחַ הַשֵּׁם עֲלֵיהֶם תָּמִיד לְהַעֲמִיד גּוּפָם וּבְגָדֵיהֶם וּבָתֵּיהֶם בְּמַרְאֶה טוֹב, וְכַאֲשֶׁר יִקָּרֶה בְּאֶחָד מֵהֶם חֵטְא וְעָוֹן יִתְהַוֶּה כְּעִוּר בְּבִשָּׂרוֹ אוֹ בְּבִגְדּוֹ אוֹ בְּבֵיתוֹ, לְהַרְאוֹת כִּי הַשֵּׁם סָר מֵעָלָיו. וּלְכָךְ אָמַר הַכָּתוּב (ויקרא י"ד:ל"ד) "וְנָתַתִּי נֶגַע צָרַעַת בְּבֵית אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם", כִּי הִיא מַכַּת הַשֵּׁם בַּבַּיִת הַהוּא. וְהִנֵּה אֵינֶנּוּ נוֹהֵג אֶלָּא בָּאָרֶץ

שֶׁהִיא נַחֲלַת ה', כְּמוֹ שֶׁאָמַר (שם) "כִּי תָבֹאוּ אֶל אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם לַאֲחֻזָּה", וְאֵין הַדָּבָר מִפְּנֵי הֱיוֹתוֹ חוֹבַת קַרְקַע, אֲבָל מִפְּנֵי שֶׁלֹּא יָבֹא הָעִנְיָן הַהוּא אֶלָּא בָּאָרֶץ הַנִּבְחֶרֶת אֲשֶׁר הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד שׁוֹכֵן בְּתוֹכָהּ. וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים (מצורע פרשה ה ג) דָּרְשׁוּ עוֹד, שֶׁאֵין הַבַּיִת מִטַּמֵּא אֶלָּא אַחַר כִּבּוּשׁ וְחִלּוּק וְשֶׁיְּהֵא כָּל אֶחָד וְאֶחָד מַכִּיר אֶת שֶׁלּוֹ. וְהַטַּעַם כִּי אָז נִתְיַשְּׁבָה דַּעְתָּם עֲלֵיהֶם לָדַעַת אֶת ה' וְתִשְׁרֶה שְׁכִינָה בְּתוֹכָם. וְכֵן אֲנִי חוֹשֵׁב בְּנִגְעֵי הַבְּגָדִים שֶׁלֹּא יִנָּהֲגוּ אֶלָּא בָּאָרֶץ, וְלֹא הֻצְרַךְ לְמַעֵט מֵהֶן חוּצָה לָאָרֶץ כִּי לֹא יֵאֵרְעוּ שָׁם לְעוֹלָם. וּמִפְּנֵי זֶה עוֹד אֵינָם נוֹהֲגִים אֶלָּא בִּבְגָדִים לְבָנִים לֹא בִּצְבוּעִים, כִּי אוּלַי הַצֶּבַע הוֹצִיא הַכְּעוּר הַהוּא בַּמָּקוֹם הַהוּא כְּטִבְעוֹ וְלֹא אָצְבַּע אֱלֹהִים הִיא, וּלְפִיכָךְ הַצְּבוּעִים בִּידֵי שָׁמַיִם מְטַמְּאִין כְּדִבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן (נגעים פי"א מ"ג). וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט מִפְּנֵי זֶה יַחְזִירוּ הַכָּתוּב בְּכָל פָּסוּק וּפָסוּק "הַבֶּגֶד אוֹ הָעוֹר אוֹ הַשְּׁתִי וְהָעֵרֶב", כִּי הַדָּבָר נֵס. וּלְרַבּוֹתֵינוּ בָּהֶם מִדְרָשִׁים וְכֻלָּם בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים:

פסוק נב

כִּי צָרַעַת מַמְאֶרֶת הִיא לְשׁוֹן "סִלּוֹן מַמְאִיר" (יחזקאל כח כד), וּמִדְרָשׁוֹ (תו"כ נגעים פרק יד יא) תֵּן לוֹ מְאֵרָה שֶׁלֹּא תֶהֱנֶה מִמֶּנּוּ, לְשׁוֹן רַשִּׁי (רש"י על ויקרא י"ג:נ"א). וְאוּנְקְלוֹס (תרגום אונקלוס על ויקרא י"ג:נ"ב) תִּרְגֵּם "סְגִירוּת מְחַזְרָא" שֶׁעֲשָׂאוֹ כֵּן מִן "סִלּוֹן מַמְאִיר", שֶׁכֵּן קוֹרִין בַּאֲרָמִית לַקּוֹצִים הַמַּכְאִיבִים "חִזְרֵי", כְּחִזְרָא בִּגְבָבָא דְּעַמְרָא (ברכות ח), שְׁקִילִי טֵיבוּתָךְ וּשְׁדִי אַחֲזֵרֵי (שבת סג). וְהָאֱמֶת שֶׁהוּא לְשׁוֹן מְאֵרָה, כְּלוֹמַר שֶׁהִיא קְלָלַת אֱלֹהִים בַּבֶּגֶד וּבַבַּיִת כַּאֲשֶׁר הִזְכַּרְתִּי (רמב"ן על ויקרא י"ג:מ"ז). וְהַמִּדְרָשׁ שֶׁאָמַר שֶׁהוּא אָסוּר בַּהֲנָאָה - מִיתּוּר הַלְּשׁוֹן. וְכֵן הַדִּין בְּבֵית הַמְנֻגָּע, וְנִלְמַד מִ"וְנָתַץ אֶת הַבַּיִת" (ויקרא י"ד:מ"ה). וְכָךְ מָצָאתִי בְּמַסֶּכֶת עֲרֵלָה יְרוּשַׁלְמִי (פ"ג ה"ג), אֲבָנִים הַמְנֻגָּעוֹת שֶׁעָשָׂאן סִיד, אִית תַּנָּיֵי תָּנֵי עָלוּ מִידֵי טֻמְאָתָן, וְאִית תַּנָּיֵי תָּנֵי לֹא עָלוּ מִידֵי טֻמְאָתָן. מֵאן דְּאָמַר עָלוּ מֻתָּרוֹת, וּמַאן דְּאָמַר לֹא עָלוּ אֲסוּרוֹת, דִּכְתִיב "צָרַעַת מַמְאֶרֶת הִיא" (ויקרא י"ד:מ"ד) - תֵּן בּוֹ מְאֵרָה וְאַל תִּתְהַנֶּה בּוֹ. רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל הַנִּשְׁרָפִים אֶפְרָן מֻתָּר חוּץ מֵאֵפֶר עֲבוֹדָה זָרָה. אִיתִיב רַבִּי חִיָּא בַּר יוֹסֵי קַמֵּי רַבִּי יוֹחָנָן, הֲרֵי אֵפֶר הַבַּיִת אֵינוֹ בָּא מֵחֲמַת עֲבוֹדָה זָרָה וְתֵימַר אָסוּר, אָמַר לֵיהּ, שַׁנְיָה הִיא דִּכְתִיב בֵּהּ נִתִּיצָה:

פרק יד

פסוק ב

וְהוּבָא אֶל הַכֹּהֵן יֹאמַר שֶׁתְּהֶיהָ זֹאת תּוֹרַת הַמְצֹרָע בְּיוֹם שֶׁיְּרֻצֶּה לְהִטָּהֵר, שֶׁיּוּבָא אֶל הַכֹּהֵן, כִּי אֵין לוֹ טַהֲרָה לְעוֹלָם אֶלָּא עַל פִּיו. וְאח"כ פֵּרֵשׁ כִּי הַכֹּהֵן יֵצֵא אֶל מְקוֹם מוֹשָׁבוֹ מִחוּץ

לַמַּחֲנֶה וְהוּא לֹא יָבֹא אֶלָּיו אע"פ שֶׁנִּתְרַפֵּא. וּמִדְרָשׁוֹ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרשה א ג), "וְהוּבָא אֶל הַכֹּהֵן" שֶׁלֹּא יִשְׁהֶה. וְאִם כֵּן יֹאמַר כִּי בַּיּוֹם שֶׁיִּטְהַר שֶׁיִּתְרַפֵּא מִנִּגְעוֹ יוּבָא עַל כָּרְחוֹ אֶל הַכֹּהֵן. וְכֵן "וְכִי יִטְהַר הַזָּב מִזּוֹבוֹ" (ויקרא ט"ו:י"ג), "וְאִם טָהֲרָה מִזּוֹבָהּ" (שם טו כח), כְּשֶׁיִּפָּסְקוּ וְיִהְיוּ מְנֻקִּים מִמֶּנּוּ כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי (רמב"ן על ויקרא ט"ו:י"א), וְהוּא הַנָּכוֹן:

פסוק ד

חַיּוֹת פֻּרַט לִטְרֵפוֹת. **טְהוֹרוֹת** פֻּרַט לְעוֹף טָמֵא. לְפִי שֶׁהַנִּגְעִים בָּאִים עַל לָשׁוֹן הָרַע שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה פְּטִיט, לְפִיכָךְ הֻצְרְכוּ בְּטַהֲרָתוֹ צִפֳּרִים שֶׁמְּפַטְפְּטִין תָּמִיד בְּצַפְצוּף קוֹל, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא י"ד:ד'). וּמִפְּנֵי שֶׁאָמַר "טְהוֹרוֹת פֻּרַט לְעוֹף טָמֵא", נִלְמַד שֶׁאֵין הַצִּפֳּרִים מִין טָהוֹר יָדוּעַ, אֲבָל הוּא שֵׁם כּוֹלֵל כָּל הָעוֹפוֹת. אִם כֵּן מַהוּ הַפִּטְפּוּט הַזֶּה שֶׁמָּצְאוּ לָהֶם, כִּי עוֹפוֹת רַבִּים אֵין בָּהֶם פּוֹצֶה פֶּה וּמְצַפְצֵף. וְעוֹד כִּי מִדְרַשׁ "חַיּוֹת פֻּרַט לִטְרֵפוֹת" יָבֹא בְּמַחְלֹקֶת, וּלְמַאן דְּאָמַר טְרֵפָה חַיָּה אֵינוֹ כֵן. וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרשה א יב), "חַיּוֹת" - לֹא שְׁחוּטוֹת. "טְהוֹרוֹת" - לֹא טְמֵאוֹת. "טְהוֹרוֹת" - לֹא טְרֵפוֹת. וּבַעֲלֵי הַפִּשְׁט אוֹמְרִים כִּי כָּל עוֹף יִקָּרֵא צִפּוֹר, מִמַּה שֶּׁאָמַר "צִפּוֹר שָׁמַיִם וּדְגֵי הַיָּם" (תהלים ח ט), "כֹּל צִפּוֹר כָּל כְּנָף" (בראשית ז יד), "בֶּן אָדָם אֱמֹר לְצִפּוֹר כָּל כָּנָף" (יחזקאל לט יז), וְכֵן "וְאֶת הַצִּפֹּר לֹא בָתָר" (בראשית טו י) עַל תּוֹרִים וּבְנֵי יוֹנָה. וְהַנָּכוֹן בְּעֵינַי שֶׁשֵּׁם צִפּוֹר כְּלָל לָעוֹפוֹת הַקְּטַנִּים הַמַּשְׁכִּימִים בַּבֹּקֶר לְצַפְצֵף וּלְשׁוֹרֵר, מִלְּשׁוֹן אֲרַמִּית "צַפְרָא", וְכֵן "יָשׁוּב וְיִצְפֹּר" (שופטים ז ג), יַשְׁכִּים בַּבֹּקֶר. אָמַר "צִפּוֹר שָׁמַיִם" עֲלֵיהֶם כִּי הֵם לֵרֻבָּם יַגְבִּיהוּ לָעוּף בַּשָּׁמַיִם; וְ"כֹל צִפּוֹר כָּל כָּנָף" (בראשית ז יד) שְׁנֵי מִינִין, כָּל הַקְּטַנִּים וְכָל הַגְּדוֹלִים; "כִּי יִקָּרֵא קַן צִפּוֹר לְפָנֶיךָ" (דברים כב ו), הֵם הַקְּטַנִּים שֶׁהֵן רַבִּים, שֶׁאֻפְלוּ בִּקְטַנֵּיהֶם יָחוּס; וְכֵן "אֲשֶׁר שָׁם צְפָרִים יְקַנֵּנוּ" (תהלים קד יז), כִּי הֵם הַשּׁוֹכְנִים בְּעַנְפֵי אַרְזֵי הַלְּבָנוֹן; "אֱמֹר לְצִפּוֹר כָּל כָּנָף" (יחזקאל לט יז), שֶׁיִּתְאַסְפוּ אֲפִלּוּ הַקְּטַנִּים עָלֵיהֶם, כִּי הַטּוֹרְפִים יָבֹאוּ מֵעַצְמָם; וְכֵן "הֲתְשַׂחֶק בּוֹ כַּצִּפּוֹר וְתִקְשְׁרֶנּוּ לְנַעֲרוֹתֶיךָ" (איוב מ כט), כִּי דֶּרֶךְ הַנְּעָרִים לְשַׂחֵק בְּעוֹף הַקָּטָן. וּלְשׁוֹן חֲכָמִים כָּךְ הוּא, כָּל שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ מַקֵּל אוֹ צִפּוֹר (עבודה זרה מ), הָאוֹרֵג מִשְׁעָר הַנָּזִיר כְּמִלֹּא הַסִּיט בְּבֶגֶד בְּצִפָּרְתָּא (תמורה לד), וְאָמְרוּ צִפֹּרֶת כָּרְמִים (שבת צ), וְאָמְרוּ בְּשַׂר צִפֳּרִים מַחֲזִירִין הַחוֹלֶה לְחָלְיוֹ (ברכות נז). וְאָמַר בַּכָּתוּב (דברים יד יא) "כָּל צִפּוֹר טְהֹרָה תֹּאכֵלוּ", עַל הַמִּינִין הָרַבִּים הָהֵם, וְנִתְרַבָּה שֶׁל מְצֹרָע מ"כָּל" וְאָמַר (שם פסוק יב), "וְזֶה אֲשֶׁר לֹא תֹאכְלוּ מֵהֶם", כְּאוֹמֵר וְאֵלֶּה אֲשֶׁר לֹא תֹאכְלוּ מִבְּשָׂרָם, וּלְכָךְ דָּרְשׁוּ "טְהוֹרוֹת לֹא טְמֵאוֹת". וּמִכָּל מָקוֹם כֻּלָּם בַּעֲלֵי פִּטְפּוּט הֵם. וְכֵן גַּם כֵּן "גַּם צִפּוֹר מָצְאָה בַיִת וּדְרוֹר קֵן לָהּ" (תהלים פד ד), כְּדִּ נִרְאֶה שֶׁאֵינוֹ שָׁם כּוֹלֵל הָעוֹפוֹת כֻּלָּם, וְכֵן "אֲשֶׁר שָׁם צִפֳּרִים יְקַנֵּנוּ חֲסִידָה בְּרוֹשִׁים בֵּיתָהּ" (שם קד יז). וְהַנִּרְאֶה מִדִּבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ שֶׁכָּל עוֹפוֹת טְהוֹרִים

נְקֻרָאִים "צִפּוֹר", אֲבָל מִצְוָתוֹ שֶׁל מְצֹרָע בְּצִפֳּרֵי דְּרוֹר, דְּתַנְיָא בְּת"כ (פרק ה יד), "וְשִׁלַּח אֶת הַצִּפּוֹר הַחַיָּה אֶל מִחוּץ לָעִיר אֶל פְּנֵי הַשָּׂדֶה" (ויקרא י"ד:נ"ג), רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, צִפּוֹר שֶׁחַיָּה חוּץ לְכָל עִיר, וְאֵי זוֹ, זֶה דְּרוֹר. וּמִן הַמִּדְרָשׁ הַזֶּה הִזְכִּירוּ הַפִּטְפּוּט. וְיִתָּכֵן שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא לְמִצְוָה, וְדִיעֲבַד כָּלָם כְּשֵׁרִין בּוֹ, וּלְפִיכָךְ הֻצְרְכוּ בְּת"כ (כאן) לְמַעֵט טְמֵאוֹת. וְכֵן שָׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה מַסֶּכֶת נְגָעִים (פי"ד מ"א), וּמֵבִיא שְׁתֵּי צִפֳּרִים דְּרוֹר. וְשָׁנוּ עוֹד שָׁם (משנה ה), שְׁתֵּי צִפֳּרִים מִצְוָתָן שֶׁיִּהְיוּ שָׁווֹת בְּמַרְאֶה בְּקוֹמָה וּבְדָמִים וּלְקִיחָתָן כְּאַחַת, אע"פ שֶׁאֵינָן שָׁווֹת כְּשֵׁרוֹת. שְׁחַט אַחַת מֵהֶן וְנִמְצֵאת שֶׁלֹּא דְּרוֹר, יִקַּח זוּג לַשְּׁנִיָּה. וְהַטַּעַם בָּזֶה, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁבְּדִיעֲבַד כֻּלָּן כְּשֵׁרוֹת, כְּשֶׁהֵן שְׁנֵי מִינִים פְּסוּלוֹת. וּבְפֶרֶק אֵלּוּ טְרֵפוֹת (חולין סב) אָמְרוּ, עוֹף הַמְסֻרָט כָּשֵׁר לְטַהֵר בּוֹ אֶת הַמְצֹרָע, וְזוֹ הִיא סְנוּנִית לְבָנָה שֶׁנֶּחְלְקוּ בָּהּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וַחֲכָמִים. וּמִכָּאן שֶׁאֵין צִפֳּרֵי הַמְצֹרָע מִין אֶחָד בִּלְבַד, וְשֶׁאֵין מְטַהֲרִין בְּכָל עוֹף טָהוֹר, אֲבָל מִצְוָתוֹ בְּכָל עוֹף דְּרוֹר, כְּלוֹמַר שֶׁדָּרָה בַּבַּיִת כְּבַשָּׂדֶה. וּלְפִיכָךְ אָמְרוּ בִּסְנוּנִית, דְּכֵיוָן שֶׁהִיא טְהוֹרָה לְדַעַת חֲכָמִים כְּשֵׁרָה לְטַהֵר בָּהּ שֶׁהִיא בִּכְלַל דְּרוֹר. וּמִכָּל מָקוֹם כָּל הַטְּהוֹרִין כְּשֵׁרִים בְּדִיעֲבַד, שֶׁכֻּלָּן בִּכְלַל שְׁתֵּי צִפֳּרִים טְהוֹרוֹת. וְשָׁנוּ בְּסִפְרֵי (ראה קג), אָמַר רַבִּי יֹאשִׁיָּה, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "צִפּוֹר", בְּטְהוֹרָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר. וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק, עוֹף טָהוֹר נִקְרָא "עוֹף" וְנִקְרָא "צִפּוֹר", וְטָמֵא לֹא נִקְרָא אֶלָּא "עוֹף". וְכָךְ הִזְכִּירוּ בַּגְּמָרָא בְּפֶרֶק שְׁלּוּחֵי הַקֵּן (חולין קלט), וְשָׁם הֶעֱלוּ (קמ) כִּי "חַיּוֹת" - שֶׁחַיִּין רְאשֵׁי אֵבָרִים שֶׁלָּהֶם, לְמַעוֹטֵי מְחֻסְּרוֹת אֵבָר. וְכֵן הַטְּרֵפוֹת פְּסוּלוֹת בָּהֶן. וְדָרְשׁוּ "טְהוֹרוֹת" - לְמַעֵט אֲסוּרוֹת, כְּגוֹן צִפֳּרֵי עִיר הַנִּדַּחַת וְעוֹף שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ וְהַחִלּוּפִין בַּע"ז. וּמִדְרָשָׁם זֶה שָׁם מִן הַלָּשׁוֹן עַצְמוֹ, שֶׁאֵין צִפּוֹר אֶלָּא עוֹף טָהוֹר, וּמִשְּׁמַע מִכָּאן שֶׁכָּל עוֹף טָהוֹר בִּכְלַל צִפּוֹר. וְרָאִיתִי עוֹד בַּיְרוּשַׁלְמִי בְּמַסֶּכֶת נָזִיר (פ"א ה"א) שֶׁאָמְרוּ, וְכִי נָזִיר טָמֵא צִפֳּרִים הוּא מֵבִיא, תּוֹרִים וּבְנֵי יוֹנָה הוּא מֵבִיא, אִית תַּנֵּיי תָנֵי, כָּל עוֹף טָהוֹר קָרוּי צִפֳּרִים, אִית תַּנֵּיי תָנֵי, כָּל הָעוֹפוֹת בֵּין טָמֵא וּבֵין טָהוֹר קָרוּי צִפֳּרִים. וְהִנֵּה נִשְׁאַר בְּיָדֵינוּ מִמֶּנּוּ מַחְלֹקֶת. וּמִכָּל מָקוֹם יִתָּכֵן שֶׁיִּהְיֶה הַשֵּׁם בַּקְּטַנִּים בִּלְבַד. וּבַגְּמָרָא כָּךְ הוּא נִרְאֶה, מִמַּה שֶׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת סוֹטָה (סוטה ט"ז), הָבֵא מַיִם שֶׁדַּם צִפּוֹר נִכָּר בָּהֶם, וְכַמָּה הֵם, רְבִיעִית. וְשָׁאֲלוּ, גְּדוֹלָה שֶׁדּוֹחָה אֶת הַמַּיִם, קְטַנָּה וְנִדְחֵת מִפְּנֵי הַמַּיִם, מַהוּ, וּפָרְשׁוּ, כָּל שְׁעוּרֵי חֲכָמִים כָּךְ הֵם, בְּצִפּוֹר דְּרוֹר שִׁעֲרוּ חֲכָמִים, אֵין לְךָ גְּדוֹלָה שֶׁדּוֹחָה אֶת הַמַּיִם וְאֵין לְךָ קְטַנָּה שֶׁנִּדְחֵית מִפְּנֵי הַמַּיִם. וְאִלּוּ הָיָה כָּל עוֹף טָהוֹר כָּשֵׁר בּוֹ, הָיָה מֵהֶם מִי שֶׁדָּמוֹ דּוֹחֶה כַּמָּה לֻגִּין. וְאוּלַי אָמְרוּ כֵן בְּצִפּוֹר דְּרוֹר שֶׁהוּא מִצְוָה לְכַתְּחִלָּה, מִמִּדְרָשׁוֹ שֶׁל ר' יוֹסֵי הַגְּלִילִי. וּכְבָר הִזְכִּירוּ בַּגְּמָרָא (שבועות כט), וְדִלְמָא צִפּוֹרָא רַבָּא חֲזָא וְאַסֵּק שְׁמֵהּ גְּמָל. וְהַנָּכוֹן שֶׁיַּעֲלֶה מִכָּל זֶה הוּא שֶׁנֹּאמַר שֶׁכָּל צִפּוֹר שֶׁאֵינוֹ דְּרוֹר פָּסוּל אֲפִילּוּ בְּדִיעֲבַד, מִן הַמִּדְרָשׁ הַזֶּה שֶׁלֹּא שָׁנוּ בְּמִשְׁנָתֵנוּ (נגעים יד א) מִצְוָתָן שֶׁיִּהְוּ

דְּרוֹר, אע"פ שֶׁאֵינָן דְּרוֹר כְּשֵׁרוֹת - כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ בְּשָׁווֹת (שם יד ה). וְכָל הַדְּרוֹרִים בַּעֲלֵי פְּטָפוּט הֵם. וּמַה שֶּׁאָמְרוּ בְּת"כ "לֹא טְמֵאוֹת", מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ אַף בַּטְּמֵאִין מִינִין שֶׁהֵם דְּרוֹר, כְּגוֹן הַסְּנוּנִית לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר. אוֹ יִהְיֶה פֵּרוּשׁוֹ לְמַעֵט טְמֵאוֹת לְךָ, שֶׁהֵן הָאֲסוּרוֹת וְהַטְּרֵפוֹת, כְּמוֹ שֶׁהֶעֱלוּ בַּגְּמָרָא בְּפֶרֶק שְׁלוּחַ הַקֵּן (חולין קמ). וְזֶהוּ הֶהָגוּן בְּעֵינַי. וּבַהַגָּדָה דְּרַבָּה (ויקרא רבה טז ז) אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן, אֵלּוּ צִפֳּרְיָא קוֹלָנִין, זֶה הָאוֹמֵר לָשׁוֹן הָרַע. אָמַר הקב"ה, יָבֹא קוֹל וְיכַפֵּר עַל קוֹל. וְר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר, צִפֳּרִים צִפֳּרֵי דְּרוֹר, שֶׁאָכְלָה מִפִּתּוֹ וְשָׁתַת מִן מֵימָיו. וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר וְכוּ':

וְעֵץ אֶרֶז וּשְׁנִי תוֹלַעַת וְאֵזוֹב אָמַר ר"א (אבן עזרא על ויקרא י"ד:ד') הוּא הַגָּדוֹל וְהַקָּטָן בְּמִינֵי הַצְּמָחִים, וְהָעֵד מִדִּבְרֵי חָכְמַת שְׁלֹמֹה (מלכים א ה יג). וְהִנֵּה הַמְצֹרָע וְתוֹרַת הַבַּיִת הַמְנֻגָּע וְטָמְאַת הַמֵּת קְרוֹבִים, וְהִנֵּה הֵם כִּדְמוּת פֶּסַח מִצְרַיִם. וְטַעַם "עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה" (ויקרא י"ד:ז'), מָקוֹם אֲשֶׁר אֵין שָׁם יִשּׁוּב, שֶׁלֹּא תִּדְבַּק הַצָּרַעַת. וּבְת"כ (פרשה ב ה) אָמְרוּ, "עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה", שֶׁלֹּא יַעֲמֹד בְּיָפוֹ וְיִשַּׁלְחֶנָּה לַיָּם, שֶׁלֹּא יַעֲמוֹד בִּגְבֻלַת וְיִשַּׁלְחֶנָּה לַמִּדְבָּר. וְאִם כֵּן יִהְיֶה הַטַּעַם כְּסוֹד הַשָּׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ, וְשָׁם יִשְׁתַּלַּח לַעֲזָאזֵל הַמִּדְבָּרָה וְכָאן לְפוֹרְחוֹת הַשָּׂדֶה. וְעוֹד אֶפָרֵשׁ זֶה (רמב"ן על ויקרא ט"ז:ח') בע"ה:

פסוק ט

אֶת כָּל שְׂעָרוֹ כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל, לְהָבִיא כָּל מָקוֹם כְּנוּס שֵׂעָר הַנִּרְאֶה, לְשׁוֹן רַשִּׁ"י (רש"י על ויקרא י"ד:ט'). אֲבָל בְּת"כ (פרק ב ב ג) "וְגִלַּח אֶת שְׂעָרוֹ", יָכוֹל אַף בֵּית הַסְּתָרִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "גַּבּוֹת עֵינָיו", מַה גַּבּוֹת עֵינָיו בְּנִרְאֶה אַף כָּל שְׂעָרוֹ בְּנִרְאֶה, פָּרַט לְבֵית הַסְּתָרִים. אִי מַה גַּבּוֹת עֵינָיו מָקוֹם כְּנוּס שֵׂעָר בְּנִרְאֶה, אַף כָּל מָקוֹם כְּנוּס שֵׂעָר בְּנִרְאֶה, מְנַיִן כְּנוּס שֵׂעָר בְּשֶׁאֵינוֹ נִרְאֶה, פִּזּוּר שֵׂעָר בְּשֶׁאֵינוֹ נִרְאֶה, ת"ל "אֶת כָּל שְׂעָרוֹ יְגַלֵּחַ". אֲבָל הָרַב תָּפַס מִדְרָשׁוֹ שֶׁל רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, מֵאי הֵבִיא, שֵׂעָר הָרַגְלַיִם, וּמֵאי הוֹצִיא, דְּבֵית הַשָּׁחִי וּדְכוּלֵי גּוּפֵהּ. אֲבָל בְּכָאן הֲלָכָה מְגֻלַּחַ כְּדַלֶּעַת, אוֹ מִפְּנֵי שֶׁהֲלָכָה עוֹקֶבֶת אֶת הַמִּדְרָשׁ אוֹ מִפְּנֵי שֶׁהֲלָכָה כְּדִבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא, וְרַבִּי דְּכֻלֵּי גּוּפֵהּ, וּמֵעַט שֶׁבְּתוֹךְ הַחוֹטֶם בִּלְבַד. וְכֵן שָׁנִינוּ בְּמִשְׁנָתֵנוּ (נגעים פי"ד מ"ב), וְהֶעֱבִיר תַּעַר עַל כָּל בְּשָׂרוֹ, וּמְפֹרָשׁ בְּפֶרֶק שֵׁנִי דְּסוֹטָה (טז):

פסוק י

יִקַּח שְׁנֵי כְבָשִׂים תְּמִימִים וְכַבְשָׂה אַחַת לֹא פֵּרֵשׁ הַכָּתוּב מַה יַּעֲשֶׂה בִּשְׁנֵי הַכְּבָשִׂים וְכַבְשָׂה, אֲבָל הִזְכִּיר בַּכֶּבֶשׂ הָאֶחָד שֶׁיַּקְרִיב אוֹתוֹ לְאָשָׁם (ויקרא י"ד:י"ב), וְהִזְכִּיר שֶׁיַּעֲשֶׂה הַחַטָּאת וְאַחַר יִשְׁחַט הָעוֹלָה (ויקרא י"ד:י"ט). וְזֶה בַּעֲבוּר שֶׁכְּבָר הִזְכִּיר בְּפָרָשַׁת וַיִּקְרָא (ה-ו) בְּחַטָּאת שֶׁתִּהְיֶה נְקֵבָה, וְהִזְכִּיר בְּכָל עוֹלָה (שם א-ג ועוד) שֶׁהוּא זָכָר, לְכָךְ לֹא הֻצְרַךְ לְהַאֲרִיךְ, כִּי בְּיָדוּעַ שֶׁהַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי יִהְיֶה הָעוֹלָה וְהַכְּבָשָׂה הִיא הַחַטָּאת:

פסוק יח

יִתֵּן עַל רֹאשׁ הַמִּטַהֵר וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן לִפְנֵי ה' בְּמַעֲשֵׂה דַּם הָאָשָׁם וְהַשֶּׁמֶן תִּהְיֶה הַכַּפָּרָה הַזֹּאת. וְכֵן "לְכַפֵּר עָלָיו לִפְנֵי ה'" (ויקרא י"ד:כ"ט). וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרק ג יב), "וְהִנּוֹתָר בַּשֶּׁמֶן אֲשֶׁר עַל כַּף הַכֹּהֵן יִתֵּן עַל רֹאשׁ הַמִּטַהֵר וְכִפֶּר" - אִם נָתַן כִּפֵּר, וְאִם לֹא נָתַן לֹא כִפֵּר, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי אָמַר, שְׁיָרֵי מִצְוָה הֵם, בֵּין שֶׁנְּתַן בֵּין שֶׁלֹּא נָתַן - כִּפֵּר. וְא"כ עַל דַּעַת ר' יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי יִהְיֶה "וְכִפֶּר עָלָיו" עַל הָאָשָׁם. וְהִנֵּה אָמַר הַכָּתוּב בָּאָשָׁם "וְכִפֶּר", וְחָזַר וְאָמַר (ויקרא י"ד:י"ט) בַּחַטָּאת "וְכִפֶּר עַל הַמִּטַהֵר מִטֻּמְאָתוֹ", וְאָמַר עוֹד בָּעוֹלָה וּבַמִּנְחָה (ויקרא י"ד:כ') "וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן וְטָהֵר", וְלֹא יָדַעְנוּ מַה עִנְיַן הַכַּפָּרוֹת הַלָּלוּ כֻּלָּן, אוּלַי הָאָשָׁם יְכַפֵּר עַל מַעֲלוֹ אֲשֶׁר מָעַל קֹדֶם נִגְעוֹ, וְהַחַטָּאת עַל חֶטְאוֹ אֲשֶׁר חָטָא בִּימֵי הַנֶּגַע, אוּלַי בְּצַעֲרוֹ נָתַן תְּפִלָּה לֵאלֹהִים, וְזֶה טַעַם "מִטֻּמְאָתוֹ", וְהָעוֹלָה וְהַמִּנְחָה יִהְיוּ לוֹ כִּפֶּר נֶפֶשׁ שֶׁיִּזְכֶּה לִטָּהֵר וְלִשׁוּב אֶל אֱלֹהָיו, וּלְכָךְ אָמַר "וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן וְטָהֵר". וּבְת"כ (שם ג יג) "וְעָשָׂה הַכֹּהֵן אֶת הַחַטָּאת וְכִפֶּר", מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "וְהֶעֱלָה הַכֹּהֵן אֶת הָעֹלָה וְאֶת הַמִּנְחָה הַמִּזְבֵּחָה", יָכוֹל יְהוּ כֻּלָּן מְעַכְּבִים אוֹתוֹ, ת"ל "וְעָשָׂה הַכֹּהֵן אֶת הַחַטָּאת וְכִפֶּר", מְלַמֵּד שֶׁכַּפָּרָה תְּלוּיָה בַּחַטָּאת. וְיִתָּכֵן כִּי "וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן וְטָהֵר" רֶמֶז לְכָל הַנַּעֲשֶׂה בּוֹ, כִּי גַּם הַצִּפֳּרִים יָבוֹאוּ לְכַפָּרָה וּלְטַהֲרָה, כִּי כֵן אָמַר בְּנֶגַע הַבַּיִת (ויקרא י"ד:נ"ג) "וְכִפֶּר עַל הַבַּיִת וְטָהֵר":

פסוק לד

אָמַר הַכָּתוּב בִּנְגָעֵי הַבָּתִּים **וְנָתַתִּי נֶגַע צָרַעַת**, לְרָמֹז כִּי יַד ה' תַּעֲשֶׂה זֹאת לֹא טֶבַע כְּלָל, כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי (רמב"ן על ויקרא י"ג:מ"ז). וְאָמַר "כִּי תָבוֹאוּ אֶל אֶרֶץ כְּנַעַן וְגוֹ' בְּבֵית אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם", כִּי עִם כָּל יִשְׂרָאֵל יְדַבֵּר. וְהָיָה רְאוּי אַחֲרֵי "וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן" שֶׁיֵּאמַר "דַּבְּרוּ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", אֲבָל יְקַצֵּר הַכָּתוּב בַּמּוּבָן, אוֹ שֶׁיְּדַבֵּר עִמָּהֶם בְּמָקוֹם כָּל יִשְׂרָאֵל, וְיִרְמֹז כִּי אֵין הַכַּוָּנָה עַתָּה רַק לְלַמֵּד לָהֶם דִּינֵי הַצָּרַעַת כֻּלָּם וְשֶׁיְּלַמְּדוּ אוֹתָם לַכֹּהֲנִים, וְלֹא יַזְהִיר מֹשֶׁה עַתָּה אֶת כָּל יִשְׂרָאֵל רַק לְבָאֵי הָאָרֶץ יַזְהִיר (דברים כד ח) "הִשָּׁמֶר בְּנֶגַע הַצָּרַעַת לִשְׁמֹר מְאֹד" וְגוֹ', כִּי לָהֶם צִוָּה מִתְּחִלָּה הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה:

פסוק מג

וְאִם יָשׁוּב הַנֶּגַע וּפָרַח בַּבַּיִת הִנֵּה הַנֶּגַע הַזֶּה שֶׁבָּא בָּאֲבָנִים הָאֲחֵרוֹת וּבֶעָפָר הָאַחֵר אֵינֶנּוּ הַנֶּגַע הָרִאשׁוֹן, וְאֵינוֹ דּוֹמֶה לַפְּרִיחָה הָאֲמוּרָה בָּאָדָם וְלַפְּשִׁיוֹן, שֶׁהוּא שָׁב לִמְקוֹמוֹ הָרִאשׁוֹן בְּטִבְעוֹ, כִּי פְּעָמִים רַבִּים תִּסְתַּתֵּר הַלֵּחָה תַּחַת הָעוֹר וְתָשׁוּב אֶל פְּנִימִית הַגּוּף, וְאַחֲרֵי כֵן תָּשׁוּב וְתִמָּשֵׁךְ אֶל הָעוֹר וְאֶל חִיצוֹנָיו. אֲבָל הָעִנְיָן הוּא כַּאֲשֶׁר כָּתַבְתִּי בְּסֵדֶר אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ (רמב"ן על ויקרא י"ג:מ"ז), שֶׁהוּא נֶגַע וּמַכַּת אֱלֹהִים שֶׁתִּהְיֶה רוּחַ ה' רָעָה בַּמָּקוֹם הַהוּא.

וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרשה ז א) אָמְרוּ, "וְאִם יָשׁוּב הַנֶּגַע וּפָרַח בַּבַּיִת", מָשָׁל חָזַר אִישׁ פְּלוֹנִי לְמְקוֹמוֹ. וְהַכַּוָּנָה לוֹמַר שֶׁאֵין "וּפָרַח" הָאָמוּר כָּאן כְּמוֹ "וְאִם פָּרוֹחַ תִּפְרַח הַצָּרַעַת בָּעוֹר" (ויקרא י"ג:י"ב), אֶלָּא שֶׁהוּא צוֹמֵחַ בַּמָּקוֹם הַהוּא, כְּעִנְיַן "פָּרַח מַטֵּה אַהֲרֹן" (במדבר יז כג). וְהַמָּשָׁל שֶׁהִזְכִּירוּ לְרַמֵּז הָעִנְיָן שֶׁאָמְרוּ, שֶׁאֵין זֶה נֶגַע נוֹלָד וּפוֹשֶׂה אֶלָּא צוֹמֵחַ וְחוֹזֵר וְצוֹמֵחַ, כְּאִישׁ שֶׁהָלַךְ לוֹ וְחָזַר לֵישֵׁב לִמְקוֹמוֹ הָרִאשׁוֹן בְּכִסֵּא אַחֵר אֲשֶׁר הוּכַן לוֹ שָׁם. וְטַעַם הַפְּרִיחָה כְּבָר פֵּרַשְׁתִּיהָ. וְכֵן צָרַעַת "פּוֹרַחַת הִיא" (ויקרא י"ג:נ"ז) בַּבְּגָדִים. וְלֹא אָמַר הַכָּתוּב "וְאִם יָשׁוּב הַנֶּגַע וּפָרַח בָּאֲבָנִים הָהֵם" אֶלָּא אֲפִלּוּ נוֹלַד בְּמָקוֹם אַחֵר מִן הַבַּיִת, וַאֲפִלּוּ מִמַּרְאֶה אַחֵר שֶׁאֵינוֹ כְּמַרְאֵה הַנֶּגַע הָרִאשׁוֹן, נָדוּן אוֹתוֹ כְּחוֹזֵר וּפוֹרֵחַ וְאֵינוֹ נִדּוֹן כְּנֶגַע הַנּוֹלָד מִתְּחִלָּה. וְזֶהוּ טַעַם "בַּבַּיִת", כִּי בְּכָל הַבַּיִת יִהְיֶה דִּינוֹ כֵּן. וְהַטַּעַם כִּי הָרִוּחַ הָרָעָה לֹא תָּסוּר מִן הַבַּיִת הַהוּא, אֲבָל תָּמִיד תִּהְיֶה בַּבַּיִת הַהוּא בְּאַחַת הַמְּקוֹמוֹת לְהַבְעִית אֶת בְּעָלָיו. וְכֵן אָמְרוּ בְּת"כ (פרשה ז א ג), אֵין לִי אֶלָּא מְקוֹמוֹ, מִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת כָּל הַבַּיִת, תַּלְמוּד לוֹמַר "בַּבַּיִת". אֵין לִי אֶלָּא בְּמַרְאָיו, שֹׁלֹא בְּמַרְאָיו מִנַּיִן, ת"ל "וּפָרַח". וְעִנְיַן הַכְּתוּבִים הָאֵלֶּה כְּפִי הַמִּדְרָשׁ, וְאִם יָשׁוּב הַנֶּגַע בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְחָזַר בַּבַּיִת אַחַר חִלֵּץ אֶת הָאֲבָנִים וְאַחֲרֵי הִקָּצוֹת וְהִטַּח, אוֹ בָּא הַכֹּהֵן בִּיאָה שְׁנִית וְרָאָה וְהִנֵּה עַתָּה פְּשָׂה הַנֶּגַע בַּבַּיִת כַּמִּשְׁפָּט הָרִאשׁוֹן, צָרַעַת מַמְאֶרֶת הִיא, וְנָתַץ אֶת הַבַּיִת, לוֹמַר כִּי הַפּוֹשֶׂה בָּרִאשׁוֹן אוֹ הַפּוֹשֶׂה בַּשֵּׁנִי מִשְׁפָּט אֶחָד לָהֶם. וְלֹא הֻצְרַךְ לוֹמַר "וּבָא הַכֹּהֵן וְרָאָה וְהִנֵּה פָּשָׂה הַנֶּגַע בַּבַּיִת וְצִוָּה וְחִלְּצוּ אֶת הָאֲבָנִים" וְכָל הַפָּרָשָׁה, כִּי הַכָּתוּב נִמְשָׁךְ לְמַעְלָה, לֵאמֹר אִם יָשׁוּב הַנֶּגַע אַחַר חִלֵּץ הָאֲבָנִים בָּרִאשׁוֹן אוֹ בַּשֵּׁנִי כַּאֲשֶׁר בָּא הַכֹּהֵן וְרָאָה הַפְּשִׂיוֹן - צָרַעַת מַמְאֶרֶת הִיא. וְאָמַר עוֹד (ויקרא י"ד:מ"ח) "וְאִם בֹּא יָבֹא הַכֹּהֵן" בַּבִּיאָה הַשְּׁנִית הַנִּזְכֶּרֶת, "וְרָאָה וְהִנֵּה לֹא פָשָׂה הַנֶּגַע בַּבַּיִת אַחֲרֵי הִטֹּחַ אֶת הַבָּיִת", וְטִהַר הַכֹּהֵן אֶת הַבַּיִת כַּאֲשֶׁר נִרְפָּא הַנֶּגַע מִמֶּנּוּ, כְּלוֹמַר שֶׁלֹּא חָזַר בּוֹ. וְנִלְמַד עַתָּה שֶׁהָעוֹמֵד בְּעֵינָיו בָּרִאשׁוֹן וּבַשֵּׁנִי - חוֹלֵץ וְקוֹצֶה וְטָח וְנוֹתֵן לוֹ שָׁבוּעַ, וְאִם חָזַר - נוֹתֵץ. וְזֶה תִּקּוּן הַמִּקְרָאוֹת כְּמִדְרָשָׁם, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְחָתְכָם בְּסַכִּין לְהַקְדִּים וּלְאַחֵר בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ כְּלָל בְּמַשְׁמָעָם. וְיִתָּכֵן עוֹד שֶׁנֹּאמַר בְּתִקּוּן הָעִנְיָן הַזֶּה, כִּי "פְּשָׂה" בַּמָּקוֹם הַזֶּה כְּטַעַם "פָּרַח", וּשְׁנֵיהֶם עִנְיָן צְמִיחָה, כִּי כְּשֶׁיֵּשׁ שָׁם נֶגַע יֹאמַר פָּשָׂה בְּגַדּוּלוֹ וְהִתְפַּשְׁטוּ, וּכְשֶׁאֵין שָׁם נֶגַע יֹאמַר פָּשָׂה בִּצְמִיחָתוֹ וְשׁוּבוּ, כִּי הַכֹּל עִנְיַן גִּדּוּל. וְכֵן אוּנְקְלוֹס פָּתַר בְּכֻלָּן "אוֹסִיף", וּלְשׁוֹן תּוֹסֶפֶת יֵאָמֵר בְּדָבָר הַגָּדֵל וְנוֹסֵף עַל הָאַחֵר, כְּגוֹן "וְנוֹסַף גַּם הוּא עַל שֹׂנְאֵינוּ" (שמות א י), "וְנוֹסְפָה נַחֲלָתָן" (במדבר לו ד), וְיֵאָמֵר בְּדָבָר הַחוֹזֵר, כְּגוֹן "יוֹסִיף ה' שֵׁנִית יָדוֹ" (ישעיהו יא יא), "וַיִּתְנַבְּאוּ וְלֹא יָסָפוּ" (במדבר יא כה), לֹא חָזְרוּ עוֹד לְהִנָּבֵא. וְהִנֵּה עִנְיָנוֹ שֶׁחָזַר הַנֶּגַע. וְהִנֵּה אַחַר חִלֵּץ הָאֲבָנִים כְּשֶׁיְּזַכִּיר הַכָּתוּב פְּשִׂיוֹן יִהְיֶה עִנְיָנוֹ כְּטַעַם צְמִיחָה, כַּאֲשֶׁר הִזְכַּרְתִּי בְּמִלַּת פְּרִיחָה, וְאִם כֵּן יֹאמַר הַכָּתוּב,

וְאִם יָשׁוּב הַנֶּגַע וְצָמַח בַּבַּיִת אַחַר חִלֵּץ הָאֲבָנִים, וּבָא הַכֹּהֵן וְרָאָה וְהִנֵּה צָמַח הַנֶּגַע בַּבַּיִת, וְנָתַץ אוֹתוֹ, כִּי כָל נֶגַע הַחוֹזֵר טָמֵא מֻחְלָט. וְאִם בֹּא יָבֹא הַכֹּהֵן וְרָאָה שֶׁלֹּא צָמַח הַנֶּגַע כְּלָל בַּבַּיִת אַחֲרֵי הִטֹּחַ - יְטַהֲרֶנּוּ, כִּי נִרְפָּא בַּחֲלִיצָה וְטִיחָה. וְהִנֵּה נִתְפָּרֵשׁ כָּאן דִּין הַבַּיִת בְּפוֹשֶׁה בָּרִאשׁוֹן שֶׁחוֹלֵץ וְקוֹצֶה וְטָח וְנוֹתֵן לוֹ שָׁבוּעַ, וְאִם חָזַר טָמֵא וְאִם לֹא חָזַר טָהוֹר. אֲבָל הָעוֹמֵד בְּעֵינָיו בָּרִאשׁוֹן וּפוֹשֶׁה בַּשֵּׁנִי, לֹא נִתְפָּרֵשׁ בַּתּוֹרָה דִּינוֹ, אֲבָל נָדוּן בּוֹ גְּזֵרָה שָׁוָה, זוֹ הִיא בִּיאָה זוֹ הִיא שִׁיבָה (תורת כהנים ז ז), לוֹמַר שֶׁדִּין הַבִּיאָה שֶׁהִיא אֲמוּרָה בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי כְּדִין הַשִּׁיבָה שֶׁהִיא אֲמוּרָה בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן, שֶׁבִּשְׁתֵּיהֶן אִם פָּשָׂה בּוֹ חוֹלֵץ וְקוֹצֶה וְטָח וְנוֹתֵן לוֹ שָׁבוּעַ. וְכֵן הָעוֹמֵד בְּעֵינָיו בָּרִאשׁוֹן וּבַשֵּׁנִי וּפוֹשֶׁה בַּשְּׁלִישִׁי לֹא הֻזְכַּר בַּתּוֹרָה, אֲבָל נִלְמַד (בתורת כהנים שם ה-י) מִגְּזֵרָה שָׁוָה אַחֶרֶת, שֶׁאָמַר (ויקרא י"ד:מ"ח) "וְאִם בֹּא יָבֹא הַכֹּהֵן", שֶׁנָּדוּן בִּיאָה שְׁלִישִׁית כְּבִיאָה שֵׁנִיָּה. וְהִנֵּה הַכְּתוּבִים כְּמַשְׁמָעָם, וְהַמְּדָרָשׁוֹת לָמְדוּ אוֹתָן מִגְּזֵרָה שָׁוָה לְמֹשֶׁה בְּסִינַי. וּמַה שֶּׁאָמְרוּ בְּת"כ (פרשה ז ז), בַּמֶּה הַכָּתוּב מְדַבֵּר וכו', סֶמֶךְ מִדִּבְּרֵיהֶם, שֶׁיִּרְצוּ לְהַזְכִּיר בַּכָּתוּב הָעִנְיָן הַמְקֻבָּל לָהֶם בִּגְזֵרָה שָׁוָה. וְכֵן מַה שֶּׁאָמְרוּ שָׁם (בתורת כהנים פרשה ז ו), אִם סוֹפֵנוּ לְרַבּוֹת אֶת הַחוֹזֵר אע"פ שֶׁאֵינוֹ פּוֹשֶׁה, מַה ת"ל "וּבָא הַכֹּהֵן וְרָאָה וְהִנֵּה פָּשָׂה", הַנַּח לוֹ. לוֹמַר, שֶׁנִּנִּיחַ הַכָּתוּב כְּמַשְׁמָעוּתוֹ וְנֵלֵךְ אַחַר הַמִּדְרָשׁ, לֹא שֶׁנַּעֲקֹר הַכָּתוּב מִמְּקוֹמוֹ וְנִקְבָּעֶנּוּ בְּמָקוֹם אַחֵר. זֶהוּ הַנִּרְאֶה אֵלַי בְּעִנְיָן הַפָּרָשָׁה הַזֹּאת כְּדֵי שֶׁיִּהוּ דִּבְרֵי חֲכָמִים קַיָּמִים, וְהוּא דָּבָר נָאֶה וּמִתְקַבֵּל:

פסוק נג

וְכִפֶּר עַל הַבַּיִת וְטָהֵר הִנֵּה הַכַּפָּרָה הַזֹּאת בַּצִּפּוֹר הַמִּשְׁתַּלַּחַת, שֶׁתִּשָּׂא הַצִּפּוֹר אֶת כָּל עֲוֹנֹתָיו אֶל מִחוּץ לָעִיר אֶל פְּנֵי הַשָּׂדֶה, כְּעִנְיַן הַכַּפָּרָה בְּשָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ. וּבַעֲבוּר שֶׁאֵין עֹנֶשׁ הַנֶּגַע הַנִּרְאֶה בְּבֵיתוֹ שֶׁל אָדָם כְּעֹנֶשׁ הַנֶּגַע שֶׁבְּגוּפוֹ, לֹא הִצְרִיכוֹ הַכָּתוּב לְאָשָׁם וְחַטָּאת, כִּי דַּי לוֹ בַּכַּפָּרָה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁיָּבִיא הַמְצֹרָע לְטָהֳרָתוֹ, שֶׁהֵם הַצִּפֳּרִים וְעֵץ הָאֶרֶז וְהָאֵזוֹב:

פסוק נד

זֹאת הַתּוֹרָה לְכָל נֶגַע הַצָּרַעַת הוּא צָרַעַת הַשְּׂחִין וְהַמִּכְוָה, וְהִזְכִּירָם בְּכָאן תְּחִלָּה מִפְּנֵי תְּדִירוּתָן, וְאַחֲרֵי כֵן הִזְכִּיר הַנֶּתֶק שֶׁהוּא גַּם כֵּן מָצוּי, וְאַחֲרֵי כֵן הִזְכִּיר צָרַעַת הַבֶּגֶד וְהַבַּיִת, וְאַחֲרֵי כֵן אָמַר "וְלִשְׂאֵת וְלַסַּפַּחַת וְלַבֶּהָרֶת", הֵם הַנְּגָעִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁפָּתַח בָּהֶם (ויקרא י"ג:ב') "אָדָם כִּי יִהְיֶה בְעוֹר בְּשָׂרוֹ" וְגוֹ'. וּבְכָל מָקוֹם יְאַחֵר הַבַּהֶרֶת בַּעֲבוּר שֶׁהִיא הָעַזָּה וְהַקָּשָׁה שֶׁבְּכֻלָּן:

פרק טו

פסוק יא

וְיָדָיו לֹא שָׁטַף בַּמָּיִם יִקְרָא הַכָּתוּב הַטְבִילָה - שְׁטִיפָה בַּמַּיִם, שֶׁאָמַר בְּכָאן "וְכָל כְּלִי עֵץ יִשָּׁטֵף בַּמָּיִם", וְכֵן יִקְרָאֶנָּה בִּבְגָדִים כִּבּוּס, "וְכִבֵּס שֵׁנִית וְטָהֵר" (ויקרא י"ג:נ"ח). וְהַטַּעַם בַּעֲבוּר כִּי הַטְבִילָה צְרִיכָה שֶׁלֹּא יִהְיֶה בָּהּ דָּבָר חוֹצֵץ אֶלָּא יִשְׁטֹף כָּל גּוּפוֹ בְּמַיִם, כִּלְשׁוֹן "וּמֹרַק וְשֻׁטַּף בַּמָּיִם" (ויקרא ו':כ"א), וְכֵן "נַחַל שׁוֹטֵף" (ירמיהו מז ב). וְעִנְיַן הַכָּתוּב, בַּעֲבוּר כִּי הַנִּגְיעָה בַּיָּדַיִם אָמַר כִּי אֲשֶׁר יִגַּע בּוֹ הַזָּב בְּיָדָיו וַעֲדַיִן לֹא שָׁטַף אוֹתָם בִּשְׁטִיפַת כָּל גּוּפוֹ בַּמַּיִם - יְהְיֶה טָמֵא, כְּאִלּוּ אָמַר, וְכֹל אֲשֶׁר יִגַּע בּוֹ הַזָּב בְּיָדָיו וַעֲדַיִן לֹא רָחַץ בַּמַּיִם בְּיוֹם טָהֳרָתוֹ - יְכַבֵּס בְּגָדָיו. וְהֶצְרֵךְ לוֹמַר לְשׁוֹן שְׁטִיפָה לְלַמֵּד עַל הָרְחִיצָה שֶׁיְּזַכִּיר (ויקרא ט"ו:י"ג) "וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בְּמַיִם חַיִּים", שֶׁתִּהְיֶה בִּשְׁטִיפָה וְשִׁפְשׁוּף לְהָסִיר הַחֲצִיצָה כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי. וְאֵינֶנּוּ נָכוֹן שֶׁיֹּאמַר כִּי אֲשֶׁר יִגַּע בּוֹ הַזָּב אַחֲרֵי שֶׁיִּשְׁטֹף יָדָיו בַּמַּיִם לֹא יִטְמָא, שֶׁכְּבָר אָמַר כִּי כָל הַנֹּגֵעַ בְּבִשַּׂר הַזָּב בְּאֵי זֶה מָקוֹם שֶׁיִּהְיֶה מִמֶּנּוּ יִטְמָא, וְכֵן בְּמִשְׁכָּבוֹ וּמֶרְכָּבוֹ וּבַכְּלִי אֲשֶׁר יֵשֵׁב עָלָיו, עַד אֲשֶׁר יִטְהַר מִזּוֹבוֹ וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בְּמַיִם חַיִּים וְטָהֵר. אֲבָל הַכָּתוּב יִרְמֹז לְטָהֳרָתוֹ בִּטְבִילָה גְּמוּרָה כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי. וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ (תורת כהנים זבים פרק ד ה), שֶׁהוֹצִיא הַכָּתוּב טְבִילַת גּוּפוֹ שֶׁל זָב בִּלְשׁוֹן שְׁטִיפַת יָדַיִם לְלַמֶּדְךָ שֶׁאֵין בֵּית הַסְּתָרִים טָעוּן בִּיאַת מַיִם אֶלָּא אֵבָר הַגָּלוּי, כְּמוֹ הַיָּדַיִם. וְטַעַם טָמֵאת הַזּוֹב בָּאִישׁ, מִפְּנֵי הֱיוֹתוֹ חוֹלִי כָּבֵד מִן הֶחֳלָיִים הַנִּדְבָּקִים, וְצָרִיךְ קָרְבָּן לָתֵת הוֹדָאָה לַשֵּׁם שֶׁרִפְּא אוֹתוֹ וְטִהֲרוֹ, וְצָרִיךְ חַטָּאת לְכַפֵּר עַל חֶטְאוֹ שֶׁלֹּא יִגְרֹם לוֹ עוֹד חֹלִי. וְטַעַם טָמֵאת שִׁכְבַת זֶרַע (ויקרא ט"ו:ט"ז-י"ח), אע"פ שֶׁהוּא בְּטֶבַע הַתּוֹלָדָה, כְּטַעַם טָמֵאת הַמֵּת, כִּי הַמָּקוֹר מָשְׁחָת, וְהַשּׁוֹכֵב לֹא יוֹדֵעַ אִם יִשְׁחֶת זַרְעוֹ אוֹ יִהְיֶה מִמֶּנּוּ וָלָד נוֹצֹר. וּבְזָכְרֵי טָמֵאת הַמֵּת בְּעֶזְרַת הַמֵּמִית וְהַמְּחַיֶּה יִתְבָּאֵר לְךָ הַקָּרֵי. וְעוֹד אַזְכִּיר בַּנִּדָּה (רמב"ן על ויקרא י"ח:י"ט) עִקָּרִים, הֵקֵל הַכָּתוּב בְּזוֹב הָאִשָּׁה בְּעֵת נִדָּתָהּ וְלֹא חִיֵּב בָּהּ קָרְבָּן, בַּעֲבוּר שֶׁהוּא בְּטִבְעָהּ וְלֹא נִתְרַפְּאת מֵחֹלִי, וְטִמֵּא אֹתָהּ שִׁבְעַת יָמִים בֵּין שֶׁתִּרְאֶה יוֹם אֶחָד אוֹ כָּל הַשִּׁבְעָה, כִּי הַנָּשִׁים בְּטִבְעָן לֹא תִּהְיֶה בָּהֶן יוֹתֵר מִשִּׁבְעָה זוֹלְתִי בַּהֲיוֹת בָּהֶן שֶׁפַע יָתֵר בְּחֹלִי, אֲבָל כִּי יָזוּב זוֹב דָּמָהּ יָמִים רַבִּים בְּלֹא עֶת הַיְדוּעַ לָהּ, אוֹ שֶׁתּוֹסִיף עַל הָעֵת וְיָזוּב זוֹב דָּמָהּ יָמִים רַבִּים אַחֲרֵי הַשִּׁבְעָה הֲהֵם, הִנֵּה הוּא חֹלִי כְּזוֹב הָאִישׁ, וְהִצְרִיךְ אוֹתָהּ קָרְבָּן בְּהִתְרַפְּאוֹתָהּ כְּדִין הַזָּב. וְלֹא הִזְכִּיר הַכָּתוּב טְבִילָה בָּאִשָּׁה כִּי הִזְכִּיר זוֹב הָאִישׁ וְטֻמְאָתוֹ וְאָמַר בַּסּוֹף (ויקרא ט"ו:י"ג) "וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בְּמַיִם חַיִּים וְטָהֵר", וְחָזַר וְאָמַר בָּאִשָּׁה (ויקרא ט"ו:י"ט) "וְאִשָּׁה כִּי תִהְיֶה זָבָה" כְּאִישׁ הַזָּב, דָּם יִהְיֶה הַזּוֹב שֶׁלָּהּ, לֹא לְבָן כְּאִישׁ, וְהִזְכִּיר הַטֻּמְאָה בְּנִדָּה וּבְזָבָה, וְאַחֲרֵי כֵן הִזְכִּיר בְּזָבָה (ויקרא ט"ו:כ"ח) "וְאִם טָהֲרָה מִזּוֹבָהּ" כַּאֲשֶׁר יִטְהַר הַזָּב מִזּוֹבוֹ,

"וְסָפְרָה לָהּ שִׁבְעַת יָמִים" כַּאֲשֶׁר יִסְפֹּר הַזָּב, "וְאַחַר תִּטְהָר", כְּטַהֲרַת הַזָּב. וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט שֶׁתִּהְיֶה צְרִיכָה רְחִיצָה בְּמַיִם חַיִּים כַּזָּב. אֲבָל רַבּוֹתֵינוּ הֵקֵלּוּ בְּטָהֳרַת הַזָּבָה שֶׁתִּטְהַר כְּדֶרֶךְ שְׁאָר הַנִּטְהָרִים מִטֻּמְאָתָם בְּמֵי מִקְוֶה (תוספתא מגילה פ"א הי"א). וְהִטְעִים לָהֶם מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיָה צָרִיךְ לְהַזְכִּיר כְּלָל "וְאַחַר תִּטְהָר", שֶׁבִּכְלַל הָאִישׁ הִיא, שֶׁלֹּא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לְהַזְכִּיר הַחִלּוּק שֶׁבֵּין הַזָּכָר לַנְּקֵבָה, שֶׁיִּהְיֶה זֹבהּ בְּדָם, וּלְחַלֵּק בֵּין עֵת נִדָּתָהּ וּבֵין בִּלֹּא עִתָּהּ, וּלְפִיכָךְ סָבְרוּ שֶׁבָּא הַכָּתוּב לְרַבּוֹת לָהּ טַהֲרָה, לוֹמַר "וְאַחַר תִּטְהָר" כַּנִּטְהָרִים בַּתּוֹרָה, גַּם בִּלֹּא מַיִם חַיִּים:

פרק טז

פסוק א

טַעַם **אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן** כִּי מִיָּד כַּאֲשֶׁר מֵתוּ בָּנָיו הִזְהִיר אֶת אַהֲרֹן מִן הַיַּיִן וּמִן הַשֵּׁכָר שֶׁלֹּא יָמוּת (לעיל י ח ט), וְאָמַר עוֹד לְמֹשֶׁה שֶׁיַּזְהִיר אוֹתוֹ שֶׁלֹּא יָמוּת בְּקָרְבָתוֹ לִפְנֵי ה'. וְהַקְּרוֹב שֶׁהָיוּ שְׁתֵּי הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה בְּיוֹם הַמָּחֳרָת לְמִיתָתָם, כִּי בּוֹ בַּיּוֹם אוֹנֵן הָיָה וְאֵין רוּחַ הַקֹּדֶשׁ שׁוֹרָה מִתּוֹךְ עַצְבוּת (שבת ל), וְאַזְהָרַת הַיַּיִן הַדִּבּוּר לְאַהֲרֹן הָיָה, וּבְאוֹתוֹ הַיּוֹם הָיְתָה גַּם זֹאת הַמִּצְוָה לְמֹשֶׁה, אֲבָל הַקְּדִימָם הַכָּתוּב הָאַזְהָרוֹת שֶׁהִזְהִיר אֶת יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא יָמֻתוּ בְּטֻמְאָתָם בְּטַמְּאָם אֶת מִשְׁכָּנִי אֲשֶׁר בְּתוֹכָם (ויקרא ט"ו:ל"א) וְאַחֲרֵי כֵן כָּתַב אַזְהָרַת הַיָּחִיד. וְעַל דַּעְתִּי כָּל הַתּוֹרָה כַּסֵּדֶר, שֶׁכָּל הַמְּקוֹמוֹת אֲשֶׁר בָּהֶם יְאַחֵר הַמַּקְדִּם יְפָרֵשׁ בּוֹ, כְּגוֹן "וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּהַר סִינָי" (ויקרא כ"ה:א') בַּסֵּפֶר הַזֶּה, וּכְגוֹן "וַיְהִי בְּיוֹם כַּלּוֹת מֹשֶׁה לְהָקִים אֶת הַמִּשְׁכָּן" (במדבר ז א) בַּסֵּפֶר הַשֵּׁנִי, וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן. וּלְכָךְ אָמַר בְּכָאן "אַחֲרֵי מוֹת", לְהוֹדִיעַ כִּי הָיָה זֶה אַחֲרֵי מוֹתָם מִיָּד. וְעַל דִּבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ (תו"כ פרשה א ג) שֶׁאָמְרוּ, שֶׁלֹּא תָּמוּת כְּדֶרֶךְ שֶׁמֵּת פְּלוֹנִי, זֶה זָרְזוֹ יוֹתֵר מִן הָרִאשׁוֹן, יִהְיֶה טַעַם הַכָּתוּב שֶׁאָמַר הַשֵּׁם לְמֹשֶׁה בַּלָּשׁוֹן הַזֶּה אַחֲרֵי שֶׁמֵּתוּ שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן בְּקָרְבָתָם לִפְנֵי ה', אֱמֹר אֵלָיו שֶׁלֹּא יָבֹא בְּכָל עֵת אֶל הַקֹּדֶשׁ וְלֹא יָמוּת:

פסוק ב

וְטַעַם **אָחִיךָ** שֶׁתַּזְהִירֶנּוּ כִּי אָחִיךָ הוּא, וְאע"פ שֶׁאַתָּה אֵינְךָ בְּבַל יָבֹא אַהֲרֹן אָחִיךָ בְּבַל יָבֹא. וְאָמַר ר"א (אבן עזרא על ויקרא ט"ז:א') שֶׁזֹּאת הַפָּרָשָׁה לְאוֹת כִּי בְּנֵי אַהֲרֹן הִכְנִיסוּ אֵשׁ הַקְּטֹרֶת לִפְנִים. וְאֵינוֹ כֵן עַל דַּעְתִּי, כִּי הַכָּתוּב שֶׁמַּזְכִּיר תָּמִיד הֶעָוֹן אוֹמֵר (במדבר ג ד) "בְּהַקְרִיבָם אֵשׁ זָרָה", וְאִם תִּהְיֶה רְאָיָה שֶׁנִּכְנְסוּ לִפְנִים בַּעֲבוּר הָאַזְהָרָה שֶׁהִזְהִיר לְמֹשֶׁה עַל אֲבִיהֶם שֶׁלֹּא יָמוּת, כָּל שֶׁכֵּן שֶׁתִּהְיֶה רְאָיָה שֶׁנִּכְנְסוּ שְׁתוּיֵי יַיִן בַּעֲבוּר הָאַזְהָרָה שֶׁנֶּאֱמְרָה לְאַהֲרֹן עַצְמוֹ מִיָּד. וְעוֹד כִּי אֵיךְ יַעֲלֶה עַל דַּעְתָּם לָבֹא הַיּוֹם אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר לֹא נִכְנַס שָׁם

אֲבִיהֶם, כִּי אַהֲרֹן הִקְטִיר הַקְּטֹרֶת עַל הַמִּזְבֵּחַ הַפְּנִימִי, וְלָמָּה יַכְנִיסוּ הֵם הַקְּטֹרֶת שֶׁלָּהֶם לִפְנִים מִשֶּׁלּוֹ. וּכְבָר רָמַזְתִּי (רמב"ן על ויקרא י':ב') עַל חֶטְאָם, וּלְשׁוֹן הַכְּתוּבִים יוֹרֶה עָלָיו. אֲבָל מִלַּת "בְּקָרְבָתָם" כְּפִי הַפְּשָׁט כְּמוֹ "אוֹ בְּקָרְבָתָם אֶל הַמִּזְבֵּחַ לְשָׁרֵת" (שמות מ לב; ל, כ) יֹאמַר כִּי בְּשָׁרְתָם לִפְנֵי ה' מֵתוּ. אִם כֵּן יַזְהִיר אַהֲרֹן שֶׁלֹּא יְשָׁרֵת אֶלָּא בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יְצַוֶּה וּבְעֵת אֲשֶׁר יְצַוֶּה. וְיִתָּכֵן שֶׁיִּהְיֶה טַעְמוֹ כְּטַעַם שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (מכילתא בשלח ויסע ו) שֶׁהָיוּ מַלִּיזִין אַחֲרֵי הַקְּטֹרֶת, שֶׁעַל יָדוֹ מֵתוּ נָדָב וַאֲבִיהוּא וכו', וְיֹאמַר הַכָּתוּב כִּי אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן בְּקָרְבָתָם לִפְנֵי ה' בַּקְּטֹרֶת, אָמַר ה' לְאַהֲרֹן כִּי הוּא יִקְרַב יוֹתֵר מֵהֶם אֶל ה' בַּקְּטֹרֶת וְיָמוּת אִם יָבֹא אֶל הַקֹּדֶשׁ זוּלָתִי הַקְּטֹרֶת, כִּי בּוֹ יִכָּנֵס תְּחִלָּה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר "וְהֵבִיא מִבֵּית לַפָּרֹכֶת" (ויקרא ט"ז:י"ב) "וְכִסָּה עֲנַן הַקְּטֹרֶת אֶת הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל הָעֵדוּת וְלֹא יָמוּת" (ויקרא ט"ז:י"ג). וְזֶה טַעַם "כִּי בֶּעָנָן אֵרָאֶה עַל הַכַּפֹּרֶת", שֶׁלֹּא יִכָּנֵס רַק בַּקְּטֹרֶת שֶׁיַּעֲלֶה עָנָנוֹ שָׁם, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (ויקרא ט"ז:י"ב) "וְכִסָּה עֲנַן הַקְּטֹרֶת אֶת הַכַּפֹּרֶת":

וְטַעַם **בְּכָל עֵת** בַּעֲבוּר שֶׁכְּבָר הִזְכִּיר יוֹם הַכִּפּוּרִים, שֶׁאָמַר (שמות ל י) "וְכִפֶּר אַהֲרֹן עַל קַרְנֹתָיו אַחַת בַּשָּׁנָה" אָמַר בְּכָאן לֹא יָבֹא בְּשׁוּם עֵת אֶל הַקֹּדֶשׁ רַק בְּזֹאת, כְּלוֹמַר בַּיּוֹם אֲשֶׁר יַקְרִיב הַקְּרָבָנוֹת הָאֵלֶּה לְכִפּוּרִים, וְאַחֲרֵי כֵן יִפָּרֵשׂ בַּפָּרְשָׁה בַּמֶּה יִכָּנֵס, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (ויקרא ט"ז:י"ב) "וְהֵבִיא מִבֵּית לַפָּרֹכֶת", וְיִפָּרֵשׂ הַיּוֹם, שֶׁיִּהְיֶה בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי (ויקרא ט"ז:כ"ט), וַיַּחְזֹר וְיֹאמַר כִּי יִהְיֶה אַחַת בַּשָּׁנָה (ויקרא ט"ז:ל"ד):

פסוק ג

וְסוֹד **בְּזֹאת יָבֹא אַהֲרֹן אֶל הַקֹּדֶשׁ** כְּסוֹד "זֹאת אוֹת הַבְּרִית אֲשֶׁר הֲקִמֹתִי" (בראשית ט יז), וּכְבָר פֵּרַשְׁתִּיו (שמות לא יג). וְרַבּוֹתֵינוּ רָמְזוּ בּוֹ, אָמְרוּ בְּוַיִּקְרָא רַבָּה (כא ו), רַבִּי יוּדָן פָּתַר קְרָאֵי בְּכֹהֵן גָּדוֹל, בִּכְנִיסָתוֹ לְבֵית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים חֲבִילוֹת חֲבִילוֹת שֶׁל מִצְוֹת בְּיָדוֹ, בִּזְכוּת הַתּוֹרָה - "וְזֹאת הַתּוֹרָה" (דברים ד מד), וּבִזְכוּת מִילָה - "זֹאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּ" (בראשית יז י), בִּזְכוּת שַׁבָּת - "אַשְׁרֵי אֱנוֹשׁ יַעֲשֶׂה זֹּאת" (ישעיהו נו ב), בִּזְכוּת יְרוּשָׁלַיִם - "זֹאת יְרוּשָׁלַיִם" (יחזקאל ה ה), בִּזְכוּת שְׁבָטִים - "וְזֹאת אֲשֶׁר דִּבֶּר לָהֶם אֲבִיהֶם" (בראשית מט כח), בִּזְכוּת יְהוּדָה - "וְזֹאת לִיהוּדָה" (דברים לג ז), בִּזְכוּת כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל - "זֹאת קוֹמָתֵךְ דְּמָתָה לְתָמָר" (שיר השירים ז ח), בִּזְכוּת הַתְּרוּמָה - "וְזֹאת הַתְּרוּמָה" (שמות כה ג), בִּזְכוּת הַמַּעֲשְׂרוֹת - "וּבְחָנוּנִי נָא בָּזֹאת" (מלאכי ג י), בִּזְכוּת הַקָּרְבָּנוֹת - "בְּזֹאת יָבֹא אַהֲרֹן". וְזֶה צָרִיךְ פֵּרוּשׁ אָרֹךְ, אֲבָל כְּבָר הִכֹּל מְבֹאָר בִּדְבָרֵינוּ:

פסוק ד

כְּתֹנֶת בַּד קֹדֶשׁ יִלְבָּשׁ שֶׁיִּהְיוּ מִשֶּׁל קוֹדֶשׁ, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא ט"ז:ד'). וְיֹאמַר "בִּגְדֵי קֹדֶשׁ הֵם", שֶׁיִּהְיוּ כֵן כֻּלָּם שֶׁל קוֹדֶשׁ. וּבְת"כ (פרק א י), "קֹדֶשׁ יִלְבָּשׁ" שֶׁיִּהְיוּ מִשֶּׁל

קוֹדֶשׁ, אֵין לִי אֶלָּא אֵלּוּ בִּלְבַד, מִנַּיִן לְרַבּוֹת שְׁאָר בִּגְדֵי כְהֻנָּה גְּדוֹלָה וּבִגְדֵי אֶחָיו הַכֹּהֲנִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "בִּגְדֵי קוֹדֶשׁ הֵם", בִּנְיַן אָב לְכָל הַבְּגָדִים שֶׁיִּהְיוּ מְשֻׁל קוֹדֶשׁ. וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט כַּאֲשֶׁר אָמַר (שמות כח ד) "וְעָשׂוּ בִּגְדֵי קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אָחִיךָ" בִּשְׁמוֹנָה הַבְּגָדִים, יֹאמַר שֶׁגַּם אֵלֶּה בִּגְדֵי קוֹדֶשׁ, וְסוֹדָם כְּמוֹ "הָאִישׁ לְבֻשׁ הַבַּדִּים" (יחזקאל ט ג דניאל י ה). וּלְכָךְ הוֹדִיעוֹ כִּי בִּגְדֵי קוֹדֶשׁ הֵם. וּבְוַיִּקְרָא רַבָּה (כא יא), כְּשֵׁרוּת שֶׁל מַעֲלָן כָּךְ שֵׁרוּת שֶׁל מַטָּן, מַה שֵׁרוּת שֶׁל מַעֲלָן אִישׁ אֶחָד בְּתוֹכָם לָבֻשׁ בַּדִּים, כָּךְ שֵׁרוּת שֶׁל מַטָּן "כְּתֹנֶת בַּד קֹדֶשׁ":

יִלְבָּשׁ יַחְגֹּר יִצְנֹף נִדְרָשׁ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (אחרי א יד), לְפִי שֶׁסּוֹפֵנוּ לְרַבּוֹת לוֹ כֵּלִים אֲחֵרִים בֵּין הָעַרְבַּיִם, אֵין לוֹ יָכוֹל לֹא יִלְבַּשׁ שֶׁל שַׁחֲרִית, תַּלְמוּד לוֹמַר "יִלְבָּשׁ יַחְגֹּר יִצְנֹף". וְכָתַב רַשְׁ"י (רש"י על ויקרא ט"ז:ד') זַ"ל, "יִצְנֹף" - "יַחַת בְּרֵישֵׁהּ", יַנִּיחַ בְּרֹאשׁוֹ, כְּמוֹ "וַתַּנַּח בִּגְדוֹ אֶצְלָהּ" (בראשית לט טז) - "וְאַחֲתְתֵּהּ". וְלֹא נִתְבָּרֵר לִי דַּעַת אוּנְקְלוֹס (תרגום אונקלוס על ויקרא ט"ז:ד') בָּזֶה, כִּי הַצָּנִיפָה סְבוּב שֶׁיְּגַלְגְּלֶנָּה בְּרֹאשׁוֹ כְּצָנִיף, וְלָמָּה יְתַרְגֵּם אוֹתָהּ בְּהַנָּחָה בִּלְבַד וְלֹא יְתַרְגֵּם בָּהּ הַלָּשׁוֹן שֶׁמְּיֻחָד לוֹ לְצָנִיפָה מַמָּשׁ. וְאוּלַי אֵינֶנּוּ בַּלָּשׁוֹן הָאֲרַמִּית, כִּי גַּם "הַצָּנִיפוֹת וְהָרְדִידִים" שֶׁבִּישַׁעְיָה (ג כג), תִּרְגֵּם יוֹנָתָן בֶּן עֻזִּיאֵל "כִּתְרַיָּא", וְאֵין לִשְׁנֵיהֶם לָשׁוֹן בְּצָנִיף וּבְמִצְנֶפֶת, רַק לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ "מַצְנַפְתָּא":

פסוק ח

וְגוֹרָל אֶחָד לַעֲזָאזֵל הַר גְּבוֹהַּ, צוּק קָשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ט"ז:כ"ב) "אֶרֶץ גְּזֵרָה", לְשׁוֹן רַשְׁ"י (רש"י על ויקרא ט"ז:ח'). וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרק ב ח), "לַעֲזָאזֵל" - לַמָּקוֹם הַקָּשֶׁה שֶׁבָּהָרִים. יָכוֹל בַּיְשׁוּב, תַּלְמוּד לוֹמַר "הַמִּדְבָּרָה" (ויקרא ט"ז:כ"א). וּמִנַּיִן שֶׁיְּהֵא צוּק (שם פסוק כב), תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶל אֶרֶץ גְּזֵרָה". וּלְפִי זֶה יִהְיֶה פֵּרוּשׁ מִלַּת "לַעֲזָאזֵל" - לַקָּשֶׁה, וְהוּא כָּפוּל הַזַּ"ן, כְּמוֹ "עִזּוּז וְגִבּוֹר" (תהלים כד ח). וְר"א כָּתַב, אָמַר רַב שְׁמוּאֵל, אע"פ שֶׁכָּתוּב בִּשְׂעִיר הַחַטָּאת שֶׁהוּא לַשֵּׁם, גַּם הַשָּׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ הוּא לַשֵּׁם. וְאֵין צָרֶךְ, כִּי הַמִּשְׁתַּלֵּחַ אֵינֶנּוּ קָרְבָּן, שֶׁלֹּא יִשָּׁחֵט, וְאִם יָכֹלְתָּ לְהָבִין הַסּוֹד שֶׁהוּא אַחַר מִלַּת עֲזָאזֵל תֵּדַע סוֹדוֹ וְסוֹד שְׁמוֹ, כִּי יֵשׁ לוֹ חֲבֵרִים בַּמִּקְרָא, וַאֲנִי אֲגַלֶּה לְךָ קְצָת הַסּוֹד בְּרֶמֶז, בְּהִיוֹתְךָ בֶּן שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ (אחרי ל"ג פסוקים יז ז) תֵּדָעֶנּוּ. וְהִנֵּה ר"א נֶאֱמַן רוּחַ מְכַסֶּה דָּבָר וַאֲנִי הָרָכִיל מְגַלֶּה סוֹדוֹ, שֶׁכְּבָר גִּלּוּ אוֹתוֹ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל בִּמְקוֹמוֹת רַבִּים. אָמְרוּ בְּבְרֵאשִׁית רַבָּה (בראשית רבה ס"ה:י'), "וְנָשָׂא הַשָּׂעִיר עָלָיו" (ויקרא ט"ז:כ"ב) זֶה עֵשָׂו, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כז יא) "הֵן עֵשָׂו אָחִי אִישׁ שָׂעִר". "אֶת כָּל עֲוֹנֹתָם" עֲוֹנוֹת תָּם, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיַּעֲקֹב אִישׁ תָּם" (שם כה כז). וּמְפֹרָשׁ מִזֶּה בְּפִרְקֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל (פרק מו), לְפִיכָךְ הָיוּ נוֹתְנִין לוֹ לְסַמָּאֵל שֹׂחַד בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁלֹּא לְבַטֵּל אֶת קָרְבָּנָם, שֶׁנֶּאֱמַר "גּוֹרָל אֶחָד לַה' וְגוֹרָל אֶחָד לַעֲזָאזֵל", גּוֹרָלוֹ שֶׁל הקב"ה לְקָרְבַּן עוֹלָה, וְגוֹרָלוֹ שֶׁל עֲזָאזֵל שְׂעִיר הַחַטָּאת, וְכָל עֲוֹנוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר

"וְנָשָׂא הַשָּׂעִיר עָלָיו". רָאָה סַמָּאֵל שֶׁלֹּא נִמְצָא בָהֶם חֵטְא בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, אָמַר לִפְנֵי הקב"ה, רִבּוֹן כָּל הָעוֹלָמִים יֵשׁ לְךָ עַם אֶחָד בָּאָרֶץ כְּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת שֶׁבַּשָּׁמַיִם, מָה מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת יְחֵפֵי רֶגֶל כָּךְ הֵן יִשְׂרָאֵל יְחֵפֵי רֶגֶל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, מָה מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת אֵין בָּהֶם אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה כָּךְ יִשְׂרָאֵל אֵין בָּהֶם אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, מָה מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת אֵין לָהֶם קְפִיצָה כָּךְ יִשְׂרָאֵל עוֹמְדִין עַל רַגְלֵיהֶם בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, מָה מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת שָׁלוֹם מְתַוְּכִין בֵּינֵיהֶם כָּךְ הֵן יִשְׂרָאֵל שָׁלוֹם מְתַוְּכִין בֵּינֵיהֶם בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, מָה מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת נְקִיִּים מִכָּל חֵטְא כָּךְ הֵן יִשְׂרָאֵל נְקִיִּים מִכָּל חֵטְא בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שׁוֹמֵעַ עַדוּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל מִן הַקְּטֹגוֹר שֶׁלָּהֶם וּמְכַפֵּר עַל הַמִּזְבֵּחַ וְעַל הַמִּקְדָּשׁ וְעַל הַכֹּהֲנִים וְעַל כָּל עַם הַקָּהָל, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ט"ז:ל"ג) "וְכִפֶּר אֶת מִקְדַּשׁ הַקֹּדֶשׁ" וְגוֹ', ע"כ אַגָּדָה זוֹ. וְהִנֵּה הוֹדִיעָנוּ שְׁמוֹ וּמַעֲשֵׂהוּ, וְזֶה סוֹד הָעִנְיָן, כִּי הָיוּ עוֹבְדִים לֵאלֹהִים אֲחֵרִים, הֵם הַמַּלְאָכִים עוֹשִׂים לָהֶם קָרְבָּנוֹת וְהֵם לָהֶם לְרֵיחַ נִיחוֹחַ, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל טז יח יט) "וְשַׂמְנִי וּקְטָרְתִּי נָתַתִּ לְפָנֵיהֶם וְלַחְמִי אֲשֶׁר נָתַתִּי לָךְ סֹלֶת וְשֶׁמֶן וּדְבַשׁ הֶאֱכַלְתִּיךְ וּנְתַתִּיהוּ לְפָנֵיהֶם לְרֵיחַ נִיחֹחַ וַיְהִי נְאֻם ה' אֱלֹהִים". וְאַתָּה צָרִיךְ לְהִתְבּוֹנֵן בַּכָּתוּב בַּמִּקְרָא וּבַמַּסֹּרֶת. וְהִנֵּה הַתּוֹרָה אָסְרָה לָגַמְרֵי קַבָּלַת אֱלֹהוּתָם וְכָל עֲבוֹדָה לָהֶם, אֲבָל צִוּוּה הקב"ה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁנִּשְׁלַח שָׂעִיר בַּמִּדְבָּר לַשֵּׂר הַמּוּשָׁל בִּמְקוֹמוֹת הַחֻרְבָּן, וְהוּא הֶרְאוּי לוֹ מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּעָלָיו, וּמֵאֲצִילוּת כֹּחוֹ יָבֹא חֹרֶב וְשִׁמָּמוֹן, כִּי הוּא הָעִלָּה לְכוֹכְבֵי הַחֻרֶב וְהַדָּמִים וְהַמִּלְחָמוֹת וְהַמְּרִיבוֹת וְהַפְּצָעִים וְהַמַּכּוֹת וְהַפֵּרוּד וְהַחֻרְבָּן, וְהַכֹּל נָפֶשׁ לְגַלְגֵּל מַאֲדִים, וְחֶלְקוֹ מִן הָאֻמּוֹת הוּא עֵשָׂו, שֶׁהוּא עִם הַיּוֹרֵשׁ הַחֶרֶב וְהַמִּלְחָמוֹת, וּמִן הַבְּהֵמוֹת הַשְּׂעִירִים וְהָעִזִּים, וּבְחֶלְקוֹ עוֹד הַשֵּׁדִים הַנִּקְרָאִים מְזִיקִין בִּלְשׁוֹן רַבּוֹתֵינוּ, וּבִלְשׁוֹן הַכָּתוּב (ויקרא י"ז:ז') "שְׂעִירִים", כִּי כֵן יִקָּרֵא הוּא וְאֻמָּתוֹ "שֵׂעִיר". וְאֵין הַכַּוָּנָה בַּשָּׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ שֶׁיִּהְיֶה קָרְבָּן מֵאִתָּנוּ אֵלָיו חָלִילָה, אֲבָל שֶׁתִּהְיֶה כַּוָּנָתֵנוּ לַעֲשׂוֹת רְצוֹן בּוֹרְאֵנוּ שֶׁצִּוָּנוּ כָּךְ. וְהַמָּשָׁל בָּזֶה כְּמִי שֶׁעָשָׂה סְעוּדָה לְאָדוֹן וְצִוָּה הָאָדוֹן אֶת הָאִישׁ הָעוֹשֶׂה הַסְּעוּדָה תֵּן מָנָה אַחַת לְעַבְדִּי פְּלוֹנִי, שֶׁאֵין הָעוֹשֶׂה הַסְּעוּדָה נוֹתֵן כְּלוּם לְעֶבֶד הַהוּא וְלֹא לְכִבּוּדוֹ יַעֲשֶׂה עִמּוֹ, רַק הַכֹּל נָתָן לָאָדוֹן וְהָאָדוֹן נוֹתֵן פְּרָס לְעַבְדּוֹ, וְשָׁמַר זֶה מִצְוָתוֹ וְעָשָׂה לְכִבּוּד הָאָדוֹן כָּל אֲשֶׁר צִוָּהוּ. וְאָמְנָם הָאָדוֹן לְחֶמְלָתוֹ עַל בַּעַל הַסְּעוּדָה רָצָה שֶׁיִּהְיוּ כָּל עֲבָדָיו נֶהֱנִין מִמֶּנָּה, שֶׁיִּסָּפֵר בְּשִׁבְחוֹ וְלֹא בִּגְנוּתוֹ. וְזֶה טַעַם הַגּוֹרָלוֹת, כִּי אִלּוּ הָיָה הַכֹּהֵן מַקְדִּישׁ אוֹתָם בַּפֶּה לַה' וְלַעֲזָאזֵל הָיָה כְּעוֹבֵד אֲלֵיהֶן וְנוֹדֵר לִשְׁמוֹ, אֲבָל הָיָה מַעֲמִידוֹ אוֹתָם לִפְנֵי ה' פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד (ויקרא ט"ז:ז'), כִּי שְׁנֵיהֶם מַתָּנָה לַה', וְהוּא נָתַן מֵהֶם לְעַבְדּוֹ הַחֵלֶק אֲשֶׁר יָבֹא לוֹ מֵאֵת הַשֵּׁם, הוּא הִפִּיל לָהֶם גּוֹרָל וְיָדוֹ חָלַק לָהֶם, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (משלי טז לג) "בַּחֵיק יוּטַל אֶת הַגּוֹרָל וּמֵה' כָּל מִשְׁפָּטוֹ", וְגַם אַחֲרֵי הַגּוֹרָל הָיָה מַעֲמִידוֹ לִפְנֵי ה', לוֹמַר שֶׁהוּא שֶׁלּוֹ וְאֵין אֲנַחְנוּ מְכַוְּנִים בִּשְׁלוּחוֹ אֶלָּא לְרָצוֹן לַשֵּׁם, כְּמוֹ

שֶׁאָמַר (ויקרא ט"ז:י') "יַעֲמַד חַי לִפְנֵי ה' לְכַפֵּר עָלָיו לְשַׁלַּח אֹתוֹ" וְגוֹ', וּלְכָךְ לֹא נִשְׁחוֹט אוֹתוֹ אֲנַחְנוּ כְּלָל. וְתִרְגֵּם אוּנְקְלוֹס (תרגום אונקלוס על ויקרא ט"ז:ח') (כאן) "לִשְׁמָא דַּה"' וְ"לַעֲזָאזֵל" כִּי הָאֶחָד לְשֵׁם ה' וְלֹא לוֹ, וְהַשֵּׁנִי לַעֲזָאזֵל וְלֹא לִשְׁמוֹ שֶׁל עֲזָאזֵל, וּמִפְּנֵי זֶה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (ת"כ פרק יג ט) "וְאֶת חֻקֹּתַי" (ויקרא י"ח:ד') - דְּבָרִים שֶׁיֵּצֶר הָרַע מְקַטְרֵג בָּהֶם וְאֻמּוֹת הָעוֹלָם מְשִׁיבִין עֲלֵיהֶם, לְבִישַׁת שַׁעַטְנֵז וּפָרָה אֲדֻמָּה וְשָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ; וְלֹא מָצְאוּ בַּקְּרָבָנוֹת תְּשׁוּבָה לְאוּמּוֹת הָעוֹלָם עָלֵינוּ, כִּי הֵם עַל אִשֵּׁי ה', אֲבָל בְּשָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ יָשִׁיבוּ עָלֵינוּ, כִּי יַחְשְׁבוּ שֶׁאָנוּ עוֹשִׂים כְּמַעֲשֵׂיהֶם, וְכֵן בְּפָרָה אֲדֻמָּה מִפְּנֵי שֶׁהִיא נַעֲשֵׂית מְחוּץ לַמַּחֲנֶה וְעִנְיָנָהּ דּוֹמֶה לְעִנְיַן שָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ, לְהַעֲבִיר רוּחַ הַטֻּמְאָה, כְּעִנְיַן שֶׁנֶּאֱמַר בָּעָתִיד (זכריה יג ב) "אֶת הַנְּבִיאִים וְאֶת רוּחַ הַטֻּמְאָה אַעֲבִיר מִן הָאָרֶץ". וּמִזֶּה תִּבִין טַעַם כִּבּוּס בִּגְדֵי הַמְשַׁלֵּחַ אֶת הַשָּׂעִיר לַעֲזָאזֵל וְהַשּׂוֹרֵף אֶת הַפָּרָה, וּמַה שֶּׁהִזְכִּירוּ רַבּוֹתֵינוּ (זבחים קד) בְּכִבּוּס הַבְּגָדִים שֶׁל פָּרִים הַנִּשְׂרָפִים וּשְׂעִירִים הַנִּשְׂרָפִים. וְהִנֵּה רָמַז לְךָ ר"א שֶׁתִּדַּע סוֹדוֹ כְּשֶׁתִּגִּיעַ לַפָּסוּק "וְלֹא יִזְבְּחוּ עוֹד אֶת זִבְחֵיהֶם לַשְּׂעִירִם", וְהַמִּלָּה מְרֻכֶּבֶת, וַחֲבֵרֶיהָ רַבִּים. וְהִנֵּה הָעִנְיָן מְבֹאָר, זוּלָתִי אִם תַּחְקֹר מַה עִנְיַן לַשְּׂכָלִים הַנִּבְדָּלִים וְלָרוּחוֹת בְּקִרְבָּן, וְזֶה יְוֻדַּע בְּרוּחוֹת בְּחָכְמַת נגרומנסי"א, וְיִוָּדַע גַּם בַּשְּׂכָלִים בְּרִמְזֵי הַתּוֹרָה לַמֵּבִין סוֹדָם. וְלֹא אוּכַל לְפָרֵשׁ כִּי הָיִינוּ צְרִיכִים לַחְסֹם פִּי הַמִּתְחַכְּמִים בַּטֶּבַע, הַנִּמְשָׁכִים אַחֲרֵי הַיְוָנִי אֲשֶׁר הִכְחִישׁ כָּל דָּבָר זוּלָתִי הַמֻּרְגָּשׁ לוֹ, וְהֵגִיס דַּעְתּוֹ לַחְשֹׁב הוּא וְתַלְמִידָיו הָרְשָׁעִים כִּי כָּל עִנְיָן שֶׁלֹּא הִשִּׂיג אֵלָיו הוּא בִּסְבָרָתוֹ אֵינֶנּוּ אֱמֶת:

פסוק יח

וְיָצָא אֶל הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִפְנֵי ה' וגו' הַזְּאוֹת שֶׁלִּפְנֵי הַכַּפֹּרֶת מְכַפְּרוֹת עַל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדְשָׁיו; שֶׁל לִפְנֵי לִפְנִים וְהַזְּאוֹת שֶׁעַל הַפָּרֹכֶת בְּאֹהֶל מוֹעֵד מְכַפְּרוֹת עַל טֻמְאַת הֵיכָל וְקָדְשָׁיו, כְּגוֹן מְנוֹרָה וְשֻׁלְחָן וְלֶחֶם הַפָּנִים וּפָרֹכֶת עַצְמָהּ; וּמַתְּנוֹת מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי וְהַזָּאוֹת שֶׁעָלָיו מְכַפְּרוֹת עַל טֻמְאַת מִזְבֵּחַ עַצְמוֹ וְקָדְשָׁיו, כְּגוֹן הַקְּטֹרֶת. וְלָכֵן הַכָּתוּב מְחַלֵּק בָּהֶן וּמַזְכִּיר כָּל כַּפָּרָה לְבַדָּהּ. וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרשה ד א ב) דּוֹרֵשׁ זֶה מִן הַכָּתוּב בַּסּוֹף (ויקרא ט"ז:כ') "וְכִלָּה מְכַפֵּר אֶת הַקֹּדֶשׁ" וְגוֹ', וְאָמְרוּ, "מְכַפֵּר אֶת הַקֹּדֶשׁ" זֶה לִפְנֵי לִפְנִים, "אֹהֶל מוֹעֵד" זֶה הֵיכָל, "הַמִּזְבֵּחַ" זֶה מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי, מְלַמֵּד שֶׁכָּל אֶחָד כַּפָּרָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ. מִכָּאן אָמְרוּ, נָתַן מִקְצַת מַתָּנוֹת שֶׁבִּפְנִים וְנִשְׁפַּךְ הַדָּם, יָבִיא דָּם אַחֵר וְיַתְחִיל בַּתְּחִלָּה בַּמַּתָּנוֹת שֶׁבִּפְנִים. גָּמַר אֶת הַמַּתָּנוֹת מִבִּפְנִים וְנִשְׁפַּךְ הַדָּם, יָבִיא דָּם אַחֵר וְיַתְחִיל בַּתְּחִלָּה בַּמַּתָּנוֹת שֶׁבַּחוּץ. גָּמַר מַתָּנוֹת שֶׁבַּחוּץ וְנִשְׁפַּךְ הַדָּם, יָבִיא דָּם אַחֵר וְיַתְחִיל בַּתְּחִלָּה בְּמַתְּנוֹת הַמִּזְבֵּחַ וכו':

פסוק כא

וְנָתַן אֹתָם עַל רֹאשׁ הַשָּׂעִיר לֹא נֶאֱמַר בְּפָרוֹ שֶׁל אַהֲרֹן וְלֹא בִּשְׂעִיר הַחַטָּאת שֶׁל שֵׁם וְלֹא בְּשׁוּם סְמִיכָה שֶׁבַּקָּרְבָּנוֹת כַּלָּשׁוֹן הַזֶּה, מִפְּנֵי שֶׁהַקָּרְבָּנוֹת לִרְצוֹן עַל אִשֵּׁי ה' וְהִנָּם מְרֻצִּים וּמְכֻפָּרִים, אֲבָל זֶה שֶׁאֵינוֹ לַשֵּׁם וְהַמְקַבְּלוֹ אֵינוֹ מְכַפֵּר וְלֹא מְרֻצֶּה, אֵינוֹ אֶלָּא נוֹשֵׂא עֲוֹנֹתָם וְעוֹנֶה אָמֵן בְּעַל כָּרְחוֹ. וּבְהִיוֹת יִשְׂרָאֵל נְקִיִּים מִכָּל חֵטְא וָפֶשַׁע הוּא יִשָּׂא חַטָּאתָם, כַּאֲשֶׁר בְּפָסוּקִים רַבִּים בַּתּוֹרָה וּבַנְּבִיאִים. וְזֶהוּ "וְנָשָׂא הַשָּׂעִיר עָלָיו". וּלְכָךְ לָשׁוֹן שֶׁל זְהוֹרִית מַלְבִּין בִּשְׂעַת שְׁלוּחוֹ שֶׁל שָׂעִיר בִּדְחִיָּתוֹ לַצּוּק כְּשֶׁנַּעֲשָׂה אֵבָרִים אֵבָרִים, כְּמוֹ שֶׁמָּזְכָּר בְּדִבְרֵי חֲכָמִים (יומא סז):

פסוק כג

וּבָא אַהֲרֹן אֶל אֹהֶל מוֹעֵד אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ שֶׁאֵין זֶה מְקוֹמוֹ שֶׁל מִקְרָא זֶה, וְנָתְנוּ טַעַם לְדִבְרֵיהֶם בְּמַסֶּכֶת יוֹמָא (יומא ל"ב) וְאָמְרוּ, כָּל הַפָּרָשָׁה כֻּלָּהּ נֶאֱמְרָה עַל הַסֵּדֶר חוּץ מִבֵּיאָה זוֹ, שֶׁהִיא אַחַר עֲשִׂיַּת עוֹלָתוֹ וְעוֹלַת הָעָם וְהַקְטָרַת אֵמוּרֵי פַּר וְשָׂעִיר שֶׁנַּעֲשׂוּ בַּחוּץ בְּבִגְדֵי זָהָב, וְטוֹבֵל וּמְקַדֵּשׁ וּפוֹשְׁטָן וְלוֹבֵשׁ בִּגְדֵי לָבָן, וּבָא אֶל אֹהֶל מוֹעֵד לְהוֹצִיא אֶת הַכַּף וְאֶת הַמַּחְתָּה שֶׁהִקְטִיר בָּהּ אֶת הַקְטֹרֶת לִפְנֵי לִפְנִים, וּפָשַׁט אֶת בִּגְדֵי הַבַּד אַחַר שֶׁהוֹצִיאָם וְלוֹבֵשׁ בִּגְדֵי זָהָב לְתָמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא ט"ז:כ"ג). וּבֶאֱמֶת שֶׁהַכָּתוּב הַזֶּה אוֹמֵר לָנוּ דָּרְשֵׁנִי, שֶׁלֹּא יִתֵּכֶן בְּשׁוּם פָּנִים שֶׁיְּצַוֶּה שֶׁיָּבֹא אַהֲרֹן אֶל אֹהֶל מוֹעֵד לְלֹא דָּבָר, רַק לִפְשׁט שָׁם בְּגָדָיו וְלִהְיוֹתוֹ עָרֹם בְּהֵיכַל ה' וּלְהַנִּיחָם שָׁם לְרִקָּבוֹן. אֲבָל עַל כֵּרְחֵנוּ "וּבָא אַהֲרֹן אֶל אֹהֶל מוֹעֵד" לַעֲבֹד עֲבוֹדָה לֹא הֻצְרַךְ הַכָּתוּב לְהַזְכִּירָהּ, וְהִיא הוֹצָאַת הַכַּף וְהַמַּחְתָּה. וְטַעַם הַכָּתוּב כִּי הִזְכִּיר בַּתְּחִלָּה "וְנָתַן אֶת הַקְטֹרֶת עַל הָאֵשׁ לִפְנֵי ה' וְכִסָּה עֲנַן הַקְטֹרֶת אֶת הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל הָעֵדוּת וְלֹא יָמוּת" (ויקרא ט"ז:י"ג), לוֹמַר שֶׁיִּתֵּן הַקְטֹרֶת עַל הָאֵשׁ עַד שֶׁיַּעֲלֶה עֲנַן הַקְטֹרֶת וְיֵצֵא מִיָּד, וְהִנִּיחַ הַכַּף וְהַמַּחְתָּה שָׁם, וְעַל כָּל פָּנִים יִצְטָרֵךְ לְהוֹצִיא. וּלְכָךְ אָמַר "וּבָא אַהֲרֹן אֶל אֹהֶל מוֹעֵד", לָבֹא מִבֵּית לַפָּרֹכֶת לְמָה שֶׁהִנִּיחַ שָׁם. וְהִנֵּה הַפָּרָשָׁה לֹא הִזְכִּירָה כָּל מַה שֶּׁיַּעֲשֶׂה הַכֹּהֵן בַּתְּחִלָּה בִּבְגְדֵי זָהָב, כְּגוֹן תָּמִיד שֶׁל שַׁחַר, אֲבָל הִתְחִילָה בַּעֲבוֹדַת הַיּוֹם בִּבְגְדֵי לָבָן, וְסִדְּרָה הַפָּרָשָׁה שֶׁיַּעֲשֶׂה בָּהֶם קְטֹרֶת שֶׁלִּפְנֵי לִפְנִים וּפַר שָׂעִיר הַפְּנִימִי וְעִנְיַן הַשָּׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ, וְכָל זֶה עָשׂוּי בְּסֵדֶר אֶחָד, וְלֹא נִשְׁאַר לַעֲשׂוֹת בַּבְּגָדִים הָאֵלּוּ לְבַד הוֹצָאַת הַכַּף וְהַמַּחְתָּה. וְדֶרֶךְ הַכְּתוּבִים בְּכָל מָקוֹם לְהַשְׁלִים הָעִנְיָן אֲשֶׁר הִתְחִיל בּוֹ, אע"פ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ קְצָת עִנְיָן מֵאָחֹר לְמָה שֶׁיִּזְכִּיר אַחַר כֵּן. וּלְכָךְ אָמַר "וּבָא אַהֲרֹן אֶל אֹהֶל מוֹעֵד" בַּבְּגָדִים הָאֵלֶּה, לְהַשְׁלִים עֲבוֹדוֹתָיו בָּהֶם, וְהִיא הוֹצָאַת הַכַּף וְהַמַּחְתָּה שֶׁהוּא צָרִיךְ לְהוֹצִיאָם מִשָּׁם. וּפָשַׁט אַחֲרֵי צֵאתוֹ אֶת בְּגָדָיו אֲשֶׁר לָבַשׁ בְּבֹקֶר בָּעֵת בֹּאוֹ אֶל הַקֹּדֶשׁ, וְהִנִּיחָם שָׁם בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יַפְשִׁיטֵם, לְלַמֵּד שֶׁלֹּא יִלְבַּשׁ

אוֹתָם בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים אַחֵר. וְהִנֵּה נִשְׁלַם כָּל הַנַּעֲשֶׂה בְּבִגְדֵי לָבָן בְּכָל הַיּוֹם בְּסֵדֶר אֶחָד. וְחָזַר וְאָמַר "וְרָחַץ אֶת בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְגוֹ' וְלָבַשׁ אֶת בְּגָדָיו" הַיְדוּעִים לוֹ, שֶׁבָּהֶם יַעֲבֹד כָּל הַשָּׁנָה, לְלַמֵּד שֶׁהוּא טָעוּן טְבִילָה בֵּין בְּבִגְדִים לִבְגָדִים, וְאָמַר "וְיָצָא וְעָשָׂה אֶת עֹלָתוֹ", כִּי כָל הַנַּעֲשֶׂה קֹדֶם לָזֶה בְּבִגְדֵי הַלָּבָן הַכֹּל מַעֲשֵׂה פְּנִים, וְאֵילוֹ וְאֵיל הָעָם שֶׁיְּזַכִּיר הֵם נַעֲשִׂים עַל הַמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן. וְהִנֵּה הִזְכִּירָה הַפָּרָשָׁה (ויקרא ט"ז:ד') הַלְּבִישָׁה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁל בִּגְדֵי הַלָּבָן וְהִצְרִיךְ בָּהּ טְבִילָה, וְהִזְכִּירָה (ויקרא ט"ז:כ"ד) הַפְּשִׁיטָה הָאַחֲרוֹנָה וְהִצְרִיךְ בָּהּ טְבִילָה, וְלָמַדְנוּ שֶׁהוּא טָעוּן טְבִילָה בְּכָל חֲלִיפוֹת בְּגָדִים. וְעַל דַּעַת רַשׁ"י תִּהְיֶה הַטְּבִילָה הַזֹּאת שֶׁל הוֹצָאַת כַּף וּמַחְתָּה אַחֲרֵי אֵילוֹ וְאֵיל הָעָם, בֵּין הַמּוֹסָפִין לְתָמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם. וְכֵן דַּעַת כָּל הַגְּאוֹנִים, וְכֵן יֵרָאֶה מִן הַבָּרַיְתָא הַשְּׁנוּיָה בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרק ו ה) כִּפְשׁוּטָהּ. אֲבָל אָנוּ מָצָאנוּ בַּיְרוּשַׁלְמִי (יומא פ"ז ה"ב), אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הַכֹּל מוֹדִים בְּהוֹצָאַת הַכַּף וְהַמַּחְתָּה שֶׁהִיא לְאַחַר תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם. וְכֵן כָּתַב הָרַב ר' מֹשֶׁה (הל' עבודת יום הכפורים פ"ב ה"ב), וְכֵן הַסֵּדֶר הַשָּׁנוּי בְּמִשְׁנָתֵנוּ (יומא ע), קִדֵּשׁ וּפָשַׁט וְיָרַד וְטָבַל, הֵבִיאוּ לוֹ בִּגְדֵי זָהָב, נִכְנַס לְהַקְטִיר אֶת הַקְּטֹרֶת. אֶלָּא כָּךְ הוּא הַסֵּדֶר: סֵדֶר הַיּוֹם בְּבִגְדֵי לָבָן, וְאֵילוֹ וְאֵיל הָעָם וְהַמּוֹסָפִין וְאִמּוּרֵי הַחַטָּאת וְתָמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם בְּבִגְדֵי זָהָב בִּטְבִילָה שְׁלִישִׁית, וְהוֹצָאַת כַּף וּמַחְתָּה בְּבִגְדֵי לָבָן בִּטְבִילָה רְבִיעִית, קְטֹרֶת חֲבִתִּים וּנְסָכִים וְנֵרוֹת בְּבִגְדֵי זָהָב בִּטְבִילָה חֲמִישִׁית. וְהַטַּעַם בָּזֶה, לְפִי שֶׁאֵינָהּ עֲבוֹדָה, וְאָחֲרוּ אוֹתָהּ לְאַחַר כָּל מַעֲשֵׂה הַיּוֹם וּבִלְבַד שֶׁנְּקַיֵּם בָּהּ חֲמֵשׁ טְבִילוֹת. וּלְכָךְ הִפְסִיק בְּסֵדֶר הַתָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם, וּמוֹצִיאִין כַּף וּמַחְתָּה בֵּין הַתָּמִיד לְקְטֹרֶת:

פסוק כז

יוֹצִיא אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה יוֹצִיא אַהֲרֹן הַנִּזְכָּר (בפסוקים כג כה) בְּצִוּוּי, עַל דַּעַת ר"א (אבן עזרא על ויקרא ט"ז:כ"ז). וְהַנָּכוֹן, "יוֹצִיא" הַמּוֹצִיא. וְכֵן "וְשָׂרְפוּ" הַשּׂוֹרְפִים. וְאָמַר הַכָּתוּב "וְשָׂרְפוּ" בִּלְשׁוֹן רַבִּים, לְלַמֵּד שֶׁאִם נִתְעַסְּקוּ רַבִּים בַּשְּׂרֵפָה, אֶחָד מֵבִיא אֶת הָאוּר וְאֶחָד מְסַדֵּר עֲצֵי הַמַּעֲרָכָה וְאֶחָד מַבְעִיר אֶת הָאֵשׁ, לֹא יִטְמְאוּ בְּגָדִים אֶלָּא הַמַּצִּית אֶת הָאוּר בַּפָּרִים עַצְמָם מִשֶּׁיְּצִיתֻנוּ בְּרֶבּוֹ. וּלְכָךְ חָזַר וְאָמַר בִּלְשׁוֹן יָחִיד "וְהַשּׂוֹרֵף אוֹתָם":

פסוק כט

תְּעַנּוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם כְּבָר בֵּאֵר רַבִּי אַבְרָהָם כִּי כָל עִנּוּי שֶׁיִּמָּצֵא בַּמִּקְרָא דָּבֵק עִם הַנֶּפֶשׁ הוּא הַצּוֹם, לְסָתֹם פִּיהֶם שֶׁל הַקָּרָאִים מְחוּקֵי שָׁם:

פסוק לב

וַאֲשֶׁר יְמַלֵּא אֶת יָדוֹ שֶׁיְּכוֹל אֵין לִי אֶלָּא הַמָּשׁוּחַ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, מְרֻבֶּה בִּבְגָדִים מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וַאֲשֶׁר יְמַלֵּא אֶת יָדוֹ (ללבוש את הבגדים)", וְהֵן כָּל הַכֹּהֲנִים הַגְּדוֹלִים שֶׁעָמְדוּ

מִיאֹשְׁיָהוּ וְאֵילָךְ, שֶׁבִּימָיו נִגְנְזָה הַצְּלוֹחִית שֶׁל שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא ט"ז:ל"ב). וְאֵין הַכַּוָּנָה לָרַב שֶׁלֹּא יִהְיֶה בַּמִּקְדָּשׁ כֹּהֵן גָּדוֹל מְרֻבֶּה בִּבְגָדִים אֶלָּא מִיאֹשְׁיָהוּ וְאֵילָךְ, שֶׁהֲרֵי בַּגְּמָרָא (הוריות יג) אָמְרוּ מָשׁוּחַ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וּמְרֻבֶּה בִּבְגָדִים אֵיזֶה מֵהֶן קוֹדֵם, וְאָמְרוּ (מכות יא), בְּמִיתַת כֻּלָּן הוּא חוֹזֵר אוֹ בְּמִיתַת אֶחָד מֵהֶן הוּא חוֹזֵר - שֶׁכֻּלָּן נִמְצָאִים בְּזֶמֶן אֶחָד. אֲבָל בְּכָל הַזְּמַנִּים אִם נִתְרַבֶּה בִּבְגָדִים כָּשֵׁר לַעֲבוֹדַת יוֹם הַכִּפּוּרִים, שֶׁהֲרֵי לְעוֹלָם מְתַקְּנִין כֹּהֵן אַחֵר בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים (יומא ב) וְאֵין מוֹשְׁחִין אוֹתוֹ, וְאִם אֵרַע פְּסוּל בְּכֹהֵן גָּדוֹל מְשַׁמֵּשׁ זֶה תַּחְתָּיו, שֶׁהוּא כָּשֵׁר בִּרְבוּי הַבְּגָדִים בְּלֹא מְשִׁיחָה:

פסוק לד

וְטַעַם **וַיַּעַשׂ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה** שֶׁקִּיֵּם אַהֲרֹן כָּל מַה שֶּׁנִּצְטַוָּה, וְנִזְהַר כָּל יָמָיו שֶׁלֹּא יָבֹא אֶל מִבֵּית לַפָּרֹכֶת זוּלָתִי בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, וְעָשָׂה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים קָרְבְּנוֹתָיו כְּכָל אֲשֶׁר צִוָּה הַשֵּׁם אֶת מֹשֶׁה:

פרק יז

פסוק ב

אֶל אַהֲרֹן וְאֶל בָּנָיו וְאֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּעֲבוּר הֱיוֹת הַפָּרָשָׁה אַזְהָרָה לְהַקְרִיב כָּל הַקָּרְבָּנוֹת בְּאֹהֶל מוֹעֵד, יְזְהִיר הַכֹּהֲנִים שֶׁהֵם הַמַּקְרִיבִים הַקָּרְבָּן שֶׁלֹּא יַקְרִיבוּם בַּחוּץ, וְיַזְהִיר גַּם יִשְׂרָאֵל שֶׁיְּבִיאוּם לַה' שָׁם וְלֹא יַקְרִיבוּ אוֹתָם בַּחוּץ עַל יְדֵי עַצְמָם. וְהַנְּכוֹן בַּפָּרָשָׁה מַה שֶּׁהִזְכִּירוּ רַבּוֹתֵינוּ (חולין טז), שֶׁאָסַר בְּשֹׁר תַּאֲוָה לְיִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר, וְלֹא יֹאכְלוּ רַק שְׁלָמִים שֶׁיַּעֲשׂוּ עַל מִזְבַּח ה'. וּלְכָךְ אָמַר שֶׁכָּל מִי שֶׁיִּשְׁחֹט מִשְׁלֹשֶׁת מִינֵי הַבְּהֵמוֹת אֲשֶׁר מֵהֶן יָבִיאוּ כָּל הַקָּרְבָּנוֹת, שֶׁהֵם שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז, שֶׁיְּבִיאוּם כֻּלָּם אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְיַעֲשׂוּ אוֹתָם זִבְחֵי שְׁלָמִים, לְהַקְרִיב הַחֵלֶב וְהַדָּם עַל מִזְבַּח ה', וְאָז יֹאכַל הוּא הַבָּשָׂר כַּמִּשְׁפָּט. וְאָמַר שֶׁאִם יִשְׁחֲטֵם בְּמָקוֹם אַחֵר יִהְיֶה חַיָּב כָּרֵת. וְהַקְּרוֹב בִּלְשׁוֹן הַכָּתוּב, כִּי מִתְּחִלָּה חַיָּב כָּרֵת בְּכָל שׁוֹחֵט בַּחוּץ, אֲפִלּוּ הַחֵלִין, וְהוּא הָאסוּר בְּבָשָׂר הַתַּאֲוָה, וְנָתַן הַטַּעַם בַּעֲבוּר שֶׁיַּקְדִּישׁוּם לַה' וְיִזְרֹק הַכֹּהֵן הַדָּם עַל מִזְבַּח ה' וְיַקְטִיר עֲלָיו הַחֵלֶב, וְאַחֲרֵי כֵן (בפסוקים ח-ט) הִזְהִיר שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה מִזְבֵּחַ לַה' בַּחוּץ וְיַקְרִיב עָלָיו הַשְּׁלָמִים הַנִּזְכָּרִים אוֹ עוֹלָה, כְּעִנְיַן הַנַּעֲשֶׂה בַּמַּקְדָּשִׁין בִּשְׁעַת הֶתֵּר הַבָּמוֹת, רַק בְּפֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד יַעֲלֶה אוֹתָם לַשֵּׁם. וְהִנֵּה רִקֵּן כָּל הַשְּׁחִיטוֹת בְּחֻלִּין וּבְמֻקְדָּשִׁין לִהְיוֹת כֻּלָּן בִּפְנִים. וּלְכָךְ אָמַר בְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה (דברים יב י יא) "וַעֲבַרְתֶּם אֶת הַיַּרְדֵּן וישַׁבְתֶּם בָּאָרֶץ וגו' וְהָיָה הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' שָׁמָּה תָּבִיאוּ עוֹלוֹתֵיכֶם וְזִבְחֵיכֶם", וְאָמַר (שם פסוקים יג יד) "הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן תַּעֲלֶה עֹלֹתֶיךָ בְּכָל מָקוֹם אֲשֶׁר תִּרְאֶה כִּי אִם בַּמָּקוֹם" וגו', לִהְיוֹת אִסּוּר שְׁחוּטֵי חוּץ בְּמֻקְדָּשִׁין עוֹמֵד בִּמְקוֹמוֹ בִּשְׁעַת

בֵּית הַבְּחִירָה, אֲבָל הִתִּיר אוֹתוֹ בְּחֻלִּין. זֶהוּ שֶׁאָמַר (שם פסוק טו), "רַק בְּכָל אַוַּת נַפְשְׁךָ תִּזְבַּח וְאָכַלְתָּ בָשָׂר" וגו', לוֹמַר שֶׁלֹּא תִּתְנַהֵג בָּאָרֶץ הַמְּנִיעָה הַנֶּאֱמֶרֶת כָּאן שֶׁלֹּא יִשְׁחֹט חֻלִּין כָּלָל וְשֶׁיַּעֲשֶׂה הַכֹּל זִבְחֵי שְׁלָמִים עַל מִזְבַּח ה'. וּפֵרֵשׁ שָׁם (דברים י"ב:כ') הַטַּעַם, "כִּי יַרְחִיב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת גְּבוּלְךָ" וגו', לוֹמַר כִּי הָיָה הָאִסּוּר מִתְּחִלָּה בִּהְיוֹתָם בַּמִּדְבָּר שֶׁיִּקַּל עֲלֵיהֶם לְהָבִיא כָּל זִבְחֵיהֶם אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד, אֲבָל אַחֲרֵי שֶׁיַּרְחִיב גְּבוּלָם יֹאכְלוּ בְּשַׂר תַּאֲוָה וְיִשְׁחֲטוּ בְּשַׁעֲרֵיהֶם, אַף לֹא הַמַּקְדִּשִׁין. וְזֶה טַעַם מַה שֶּׁהִזְכִּיר בְּכָאן "אֲשֶׁר יִשְׁחַט בַּמַּחֲנֶה אוֹ אֲשֶׁר יִשְׁחַט מִחוּץ לַמַּחֲנֶה", יַזְכִּיר גַּם הַשּׁוֹחֲטִים מִחוּץ לַמַּחֲנֶה שֶׁיִּהְיוּ חַיָּבִים לְהָבִיא אוֹתָם אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד, כִּי אע"פ שֶׁיִּתִּיר בְּשַׂר תַּאֲוָה כְּשֶׁיַּרְחִיב הַשֵּׁם גְּבוּלָם מִפְּנֵי שֶׁאֵינָם בְּמָקוֹם הַמִּקְדָּשׁ, לֹא יַתִּיר כֵּן בַּמִּדְבָּר אֲפִלּוּ חוּץ לַמַּחֲנֶה, לְפִי שֶׁאֵינָם רְחוֹקִים מִן הַמִּזְבֵּחַ כַּאֲשֶׁר יִהְיוּ בָּאָרֶץ שֶׁיַּרְחִיב הַשֵּׁם גְּבוּלָם, כִּי אָז יַתִּיר לָהֶם בְּשַׂר תַּאֲוָה. וְזֶהוּ דַּיְקָתוֹ שֶׁל רַבִּי יִשְׁמָעֵאל (חולין טז) בַּפָּרָשִׁיוֹת הַלָּלוּ, וּמִכָּאן אָמַר דְּמֵעִקָּרָא אִתְּסַר לְהוּ בְּשַׂר תַּאֲוָה, וְהוּא הַנָּאוֹת בַּכָּתוּב עַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט. וְזֶהוּ מַאֲמָרָם בַּהַגָּדָה (דב"ר ד ו), רַבָּנִין אָמְרִין, הַרְבֵּה דְּבָרִים אָסַר אוֹתָם הקב"ה וְחָזַר וְהִתִּירָם בְּמָקוֹם אַחֵר. תֵּדַע לְךָ, אָסַר הקב"ה לִשְׁחֹט וְלֶאֱכֹל לְיִשְׂרָאֵל עַד שֶׁיְּבִיאוּ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד, מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא י"ז:ד') "וְאֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד" וְגוֹ', מַה כְּתִיב שָׁם, "דָּם יֵחָשֵׁב לָאִישׁ הַהוּא" וְגוֹ', וְכָאן חָזַר וְהִתִּירוֹ לָהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יב כ) "בְּכָל אַוַּת נַפְשְׁךָ תֹּאכַל בָּשָׂר", מִנַּיִן, מִמַּה שֶּׁקָּרְאוּ בְּעָנְיָן "כִּי יַרְחִיב ה' אֱלֹהֶיךָ". וּמַה שֶּׁכָּתַב רַשְׁ"י (רש"י על ויקרא י"ז:ג') בְּמֻקְדָּשִׁין הַכָּתוּב מְדַבֵּר וכו', הוּא מִדְרָשׁוֹ שֶׁל הָאוֹמֵר (חולין טז) בְּשַׂר תַּאֲוָה לֹא אִתְּסַר כְּלָל, וְעַל דַּעְתּוֹ נִשְׁנֵית הַבָּרַיְתָא שֶׁבְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (כאן). אֲבָל דֶּרֶךְ יִשּׁוּב הַמִּקְרָאוֹת עַל אוֹפַנֵּיהֶם וְדֶרֶךְ חֲכָמִים בַּהַגָּדוֹת וּבְרוֹב הַמְּקוֹמוֹת כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁנוּ:

פסוק ד

וְטַעַם **דָּם יֵחָשֵׁב** מִמַּעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית (בראשית א כט ל), יֹאמַר הִנֵּה בְּכָל בַּעֲלֵי חַיִּים זוֹלְתִי אָדָם עָשִׂיתִי דָּמָם כַּמַּיִם וּלְחֻמָם כְּגֻלָּלִים, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (שם ט ג), "כְּיֶרֶק עֵשֶׂב נָתַתִּי לָכֶם אֶת כֹּל", אֲבָל אִם יִשְׁחַט מִחוּץ לַמַּחֲנֶה יֵחָשֵׁב כְּשׁוֹפֵךְ דָּמִים:

פסוק ז

לַשְּׂעִירִם לַשֵּׁדִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ישעיהו יג כא) "וּשְׂעִירִים יְרַקְּדוּ שָׁם", לְשׁוֹן רַשְׁ"י (רש"י על ויקרא י"ז:ז') מִתּוֹרַת כֹּהֲנִים (פרק ט ח). וְאָמַר ר"א (אבן עזרא על ויקרא י"ז:ז') שֶׁנִּקְרְאוּ הַשֵּׁדִים כֵּן בַּעֲבוּר שֶׁיִּשְׁתַּעֵר הַגּוּף הֶרוֹאֶה אוֹתָם. וְהַקָּרוֹב, בַּעֲבוּר שֶׁיִּרְאוּ אוֹתָם הַמִּשְׁגָּעִים כִּדְמוּת שְׂעִירִים. וּמִלַּת "עוֹד" תּוֹרֶה שֶׁכֵּן הָיוּ יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂים בְּמִצְרַיִם. **אֲשֶׁר הֵם זֹנִים** כִּי כָּל מְבַקֵּשׁ אוֹתָם וּמַאֲמִין בָּהֶם הוּא זוֹנָה מִתַּחַת אֱלֹהָיו, שֶׁיַּחְשֹׁב כִּי יֵשׁ מִי שֶׁמֵּטִיב אוֹ יֵרַע

חוץ מֵהַשֵּׁם הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא. וּכְבָר רָמַז רַבִּי אַבְרָהָם בְּמִלַּת "עוֹד" הָאֱמֶת כַּאֲשֶׁר כָּתַבְתִּי לְמַעְלָה (רמב"ן על ויקרא ט"ז:ח'). וְכֵן שֵׁם הַשְּׁעִירִים יִתְבָּרֵר לְךָ מִשָּׁם. וְיִקָּרְאוּ "שֵׁדִים" בַּעֲבוּר שֶׁמִּשְׁכָּנָם בְּמָקוֹם שָׁדוּד, כְּגוֹן הַמִּדְבָּר, וְעֵקֶר מְצִיאוּתָם בַּקְּצָווֹת, כְּגוֹן פְּאַת צָפוֹן הֶחָרֵב מִפְּנֵי הַקֹּר. וְדַע כִּי כַּאֲשֶׁר הַבְּרִיאָה מִתְחִלָּה בְּמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית בְּגוּף הָאָדָם וּבְכָל בַּעֲלֵי הַנֶּפֶשׁ וְהַצְּמָחִים וְהַמַּתְכוֹת מֵאַרְבַּע יְסוֹדוֹת, וְנִתְחַבְּרוּ אַרְבָּעְתָּם בְּכֹחַ אֱלֹהֵי לְהְיוֹת מֵהֶן גּוּף גַּס מֻרְגָּשׁ לְכָל חֻמַּשׁ הַהַרְגָּשׁוֹת לְעָבְיוֹ וּלְגַסּוּתוֹ, כָּךְ הָיְתָה יְצִירָה מִשְּׁנֵי יְסוֹדוֹת, מִן הָאֵשׁ וְהָאֲוִיר, וְהָיָה מֵהֶם גּוּף אֵינוֹ נִרְגָּשׁ וְלֹא מֻשָּׁג לְאַחַת מִן הַהַרְגָּשׁוֹת, כַּאֲשֶׁר נֶפֶשׁ הַבְּהֵמָה אֵינָנָּה מֻשָּׂגֶת לַהַרְגָּשׁוֹת לְדַקּוּתָהּ, וְהַגּוּף הַזֶּה הוּא רוּחָנִי, יָטוּס לְדַקּוּתוֹ וְקַלּוּתוֹ בָּאֵשׁ וּבָאֲוִיר, וְכַאֲשֶׁר הַהַרְכָּבָה בְּכָל דָּבָר סִבַּת הַהֲוָיָה וְהַהֶפְסֵד בַּמֻּרְכָּב מֵאַרְבַּע יְסוֹדוֹת, כָּךְ הִיא בַּמֻּרְכָּבִים הָאֵלּוּ מִשְּׁנֵי הַיְסוֹדוֹת, כִּי בְּהִתְחַבְּרוּתָם יִהְיֶה בַּעַל הַגּוּף חַי וּבְהִתְפָּרְדָם יִהְיֶה כַּמֵּת. וּלְכָךְ אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (חגיגה טז), שִׁשָּׁה דְּבָרִים נֶאֱמְרוּ בַּשֵּׁדִים, שְׁלֹשָׁה כְּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת וּשְׁלֹשָׁה כִּבְנֵי אָדָם, שְׁלֹשָׁה כְּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת - יֵשׁ לָהֶם כְּנָפַיִם כְּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, וְטָסִים כְּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, וְיוֹדְעִין מַה שֶּׁעָתִיד לָבֹא כְּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, יוֹדְעִין סָלְקָא דַּעְתָּךְ, אֶלָּא אֵימָא שׁוֹמְעִין מַה שֶּׁעָתִיד לִהְיוֹת; שְׁלֹשָׁה כִּבְנֵי אָדָם - אוֹכְלִין וְשׁוֹתִין כִּבְנֵי אָדָם, פְּרִין וְרְבִין כִּבְנֵי אָדָם, וּמֵתִים כִּבְנֵי אָדָם. וְסִבַּת הַמִּיתָה פְּרוּד הַחִבּוּר, הִיא הַסִּבָּה בְּכָל הַמֻּרְכָּבִים, וְסִבַּת הַטִּיסָה בְּקַלּוּת יְסוֹדוֹתָם, כַּאֲשֶׁר נִרְאֶה גַּם בָּעוֹף, כִּי מִפְּנֵי שֶׁגָּבְרוּ עָלָיו הָאֵשׁ וְהָאֲוִיר, וְהַיְסוֹדוֹת הָאֲחֵרִים בּוֹ מְעַטִּים, הוּא טַס וּפוֹרֵחַ, וְכָל שֶׁכֵּן אֵלּוּ שֶׁאֵין בָּהֶם מִן הַיְסוֹדוֹת הַכְּבֵדִים כְּלוּם, שֶׁטִּיסָתָן גְּדוֹלָה, יָעוּפוּ וְלֹא יִיגָעוּ. וְעִנְיַן הָאֲכִילָה, לְלַחֵךְ מִן הַמַּיִם וְהָאֵשׁ הָרֵיחוֹת וְהַלֵּחוֹת, כְּעִנְיַן הָאֵשׁ שֶׁתִּלְחוֹךְ הַמַּיִם אֲשֶׁר בַּתְּעָלָה (מלכים א יח לח). וְהוּא עִנְיַן הַהַקְטָרוֹת שֶׁיַּעֲשׂוּ בַּעֲלֵי נגרומנסיא"ה לַשֵּׁדִים, וְסִבָּתָהּ הַיִּבֻּשׁ אֲשֶׁר תִּיבַשׁ הָאֵשׁ אֲשֶׁר בָּאֲוִיר בְּגוּפָן וְצָרִיךְ לְהַחֲזִירָהּ, כַּאֲשֶׁר הִיא הָאֲכִילָה בָּאָדָם לְצָרְכּוֹ מָה שֶּׁהוּא נִתָּךְ מִמֶּנּוּ. וְעִנְיַן מַה שֶּׁאָמְרוּ שׁוֹמְעִין מַה שֶּׁעָתִיד לִהְיוֹת, כִּי בְּטִיסָתָן בָּאֲוִיר הַשָּׁמַיִם יְקַבְּלוּ הָעֲתִידוֹת מִשָּׂרֵי הַמַּזָּלוֹת הַשּׁוֹכְנִים בָּאֲוִיר, וְהֵם נְגִידֵי הַתִּלִּי, וּמִשָּׁם יַגִּידוּ גַּם בַּעֲלֵי הַכְּנָפַיִם הָעֲתִידוֹת, כַּאֲשֶׁר הוּא מְנֻסֶּה בַּנְּחָשִׁים וְכַאֲשֶׁר אֲפָרֵשׁ בִּמְקוֹמוֹ (דברים יח ט) בע"ה. וְאֵלּוּ וְאֵלּוּ אֵינָם יוֹדְעִים בַּמֶּה שֶׁעָתִיד לִהְיוֹת לְיָמִים רַבִּים וּלְעִתִּים רְחוֹקוֹת, רַק יוֹדִיעוּ בָּעָתִיד לִהְיוֹת בְּקָרוֹב, כִּי יָדָעְנוּ בְּנִסְיוֹנוֹתָם שֶׁיְקַבְּלוּ מִן הַשֵּׁדִים בַּנִּגְזָר לָבֹא. וּלְכָךְ תִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס (תרגום אונקלוס על ויקרא י"ז:ז') "יִזְבְּחוּ לַשֵּׁדִים לֹא אֱלֹהַּ" (דברים לב יז) - "דַּבַּחוּ לְשֵׁדִין דְּלֵית בְּהוֹן צְרוֹךְ", יֹאמַר שֶׁאֵין בָּהֶם שׁוּם צֹרֶךְ, כִּי לֹא יִמְנְעוּ הַנֶּזֶק הֶעָתִיד וְלֹא יַעֲשׂוּ שׁוּם תּוֹעֶלֶת, וְגַם לֹא יוֹדִיעוּ בָּרְחוֹק שֶׁיִּשְׁתַּמֵּר מִמֶּנּוּ הָאָדָם בְּדַעְתּוֹ. וְהוּא לְשׁוֹן הַכָּתוּב גַּם כֵּן

"לֹא אֱלוֹהַּ", כְּאִלּוּ אָמַר "לֹא כֹחַ וּמֶמְשָׁלָה", כִּי אֱלֹהִים לְשׁוֹן אֱיָלוּת וְכֹחַ, אֵל הֵם, יֹאמַר שֶׁאֵין בַּשֵּׁדִים אֱיָלוּת וְשׁוּם כֹּחַ וּלְכָךְ אֵין צָרֶךְ בָּהֶם, כִּי לֹא יֵרֵעוּ וְגַם הֵיטֵב אֵין אוֹתָם:

פסוק יא

כִּי נֶפֶשׁ הַבָּשָׂר בַּדָּם הוּא וַאֲנִי נְתַתִּיו לָכֶם עַל הַמִּזְבֵּחַ מַשְׁמָעוּת הַכָּתוּב הַזֶּה שֶׁיֹּאמַר שֶׁיֵּאָסֵר לָנוּ הַדָּם מִפְּנֵי שֶׁנִּתְּנוֹ לָנוּ לִהְיוֹת עַל הַמִּזְבֵּחַ לְכַפֵּר עַל נַפְשׁוֹתֵינוּ וְהוּא חֵלֶק הַשֵּׁם, כְּטַעַם הַחֵלֶב. וְאִם נַקְשֶׁה, לָמָּה אָסַר דַּם הַחַיָּה וְהָעוֹף אֲשֶׁר לֹא יִקָּרֵב, נִדְחֶה אֶת הַשּׁוֹאֵל שֶׁרָצָה לְהַרְחִיקֵנוּ מִכָּל דָּם שֶׁלֹּא נִשְׁגֶּה בּוֹ, אע"פ שֶׁלֹּא עָשָׂה כֵּן בַּחֵלֶב, כִּי נִכָּר הוּא. וְהָרַב כָּתַב בְּמוֹרֶה הַנְּבֻכִים (ג מו) כִּי הָיוּ הַבַּשְּׂדִים מוֹאֲסִים הַדָּם וְיִחְשְׁבוּהוּ לָהֶם לְטֻמְאָה, אֲבָל יֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ הָרוֹצִים לְהִתְחַבֵּר לַשֵּׁדִים וּלְהִנָּבֵא מֵהֶם הָעֲתִידוֹת, וְהַתּוֹרָה תְּכַוֵּן לְעוֹלָם לַהֲרֹס בְּנְיָנֵי סִכְלוּתָם בְּהַפּוּךְ מַחְשְׁבוֹתֵיהֶם, וּלְכָךְ אָסְרָה הַדָּם בַּאֲכִילָה וּבָרַחֲרָה בּוֹ לְהִטַּהֵר בַּהַזָּאוֹת וּלְזָרְקוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ לְכַפָּרָה. וּלְכָךְ אָמַר (ויקרא י"ז:י') "וְנָתַתִּי פָנַי בַּנֶּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת אֶת הַדָּם" כְּמוֹ שֶׁאָמַר בְּנוֹתָן מִזַּרְעוֹ לַמֹּלֶךְ (ויקרא כ':ו') שֶׁהוּא מֵבִיא לְמִין מִמִּינֵי ע"ז, כִּי לֹא נֶאֱמַר כֵּן בְּמִצְוָה אַחֶרֶת. וְאֵלּוּ דְּבָרִים מְיֻשָּׁבִים, אֲבָל הַכְּתוּבִים לֹא יוֹרוּ כֵן, שֶׁהֵם יֹאמְרוּ תָּמִיד בְּטַעַם הָאִסּוּר "כִּי נֶפֶשׁ כָּל בָּשָׂר דָּמוֹ בְנַפְשׁוֹ" (ויקרא י"ז:י"ד), "כִּי נֶפֶשׁ הַבָּשָׂר בַּדָּם הִוא" (ויקרא י"ז:י"א), וְהֶחְזִיר בְּמִשְׁנֶה תּוֹרָה (דברים יב כג) "רַק חֲזַק לְבִלְתִּי אֲכֹל הַדָּם כִּי הַדָּם הוּא הַנָּפֶשׁ וְלֹא תֹאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם הַבָּשָׂר". וְהָרְאוּי שֶׁנְּפָרֵשׁ בְּטַעַם אִסּוּרוֹ, כִּי הַשֵּׁם בָּרָא כָּל הַנִּבְרָאִים הַתַּחְתּוֹנִים לְצָרְכֵי הָאָדָם, כִּי הוּא לְבַדּוֹ בָּהֶם מַכִּיר אֶת בּוֹרְאוֹ, וְאַף ע"פ כֵּן לֹא הִתִּיר לָהֶם בַּאֲכִילָה מִתְּחִלָּה רַק הַצּוֹמֵחַ, לֹא בַּעֲלֵי הַנֶּפֶשׁ, כַּאֲשֶׁר בָּא בְּפָרָשַׁת בְּרֵאשִׁית, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית א כט) "הִנֵּה נָתַתִּי לָכֶם אֶת כָּל עֵשֶׂב זֹרֵעַ זָרַע" וגו'. וְכַאֲשֶׁר הָיָה בַּמַּבּוּל שֶׁנִּצּוֹלוֹ בִּזְכוּתוֹ שֶׁל נֹחַ וְהִקְרִיב מֵהֶם קָרְבָּן וְהָיָה לְרָצוֹן לוֹ, הִתִּיר לָהֶם הַשְּׁחִיטָה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (שם ט ג) "כָּל רֶמֶשׂ אֲשֶׁר הוּא חַי לָכֶם יִהְיֶה לְאָכְלָה כְּיֶרֶק עֵשֶׂב נָתַתִּי לָכֶם אֶת כֹּל", כִּי חִיּוּתָם בָּעֲבוּר הָאָדָם. וְהִנֵּה הִתִּיר גּוּפָם אֲשֶׁר הוּא חַי בָּעֲבוּר הָאָדָם, שֶׁיִּהְיֶה לַהֲנָאָתוֹ וּלְצָרְכּוֹ שֶׁל אָדָם, וְשֶׁתִּהְיֶה הַנֶּפֶשׁ שֶׁבָּהֶם לְכַפָּרָה לָאָדָם בַּקְּרֵבִים לְפָנָיו יִתְבָּרַךְ, לֹא שֶׁיֹּאכְלוּהוּ, כִּי אֵין רָאוּי לְבַעַל נֶפֶשׁ שֶׁיֹּאכַל נֶפֶשׁ, כִּי הַנְּפָשׁוֹת כֻּלָּן לָאֵל הֵנָּה, כְּנֶפֶשׁ הָאָדָם וּכְנֶפֶשׁ הַבְּהֵמָה לוֹ הֵנָּה, וּמִקְרֶה אֶחָד לָהֶם, כְּמוֹת זֶה כֵּן מוֹת זֶה, וְרוּחַ אֶחָד לַכֹּל (קהלת ג יט). וְעַל הַדֶּרֶךְ שֶׁיִּרְאוּהוּ חוֹקְרֵי הַיְוָנִים, מִן הַשִּׂכֶל הַפּוֹעֵל הִתְנוֹצֵץ זִיו וְזֹהַר צַח מְאֹד וּבָהִיר, וּמִמֶּנּוּ יָצָא נִיצוֹץ נֶפֶשׁ הַבְּהֵמָה, וְהִנֵּה הִיא נֶפֶשׁ גְּמוּרָה בְּצַד מִן הַפָּנִים, וּלְכָךְ יֵשׁ בָּהּ דַּעַת לִבְרֹחַ מִן הַנֶּזֶק וְלִלֶּכֶת אַחֲרֵי הַנָּאוֹת לָהּ, וְהֶכֵר בָּרְגִילִים וְאַהֲבָה לָהֶם, כְּאַהֲבַת הַכְּלָבִים לְבַעֲלֵיהֶן וְהֶכֵר מֻפְלָא בְּאַנְשֵׁי בֵּית בַּעֲלֵיהֶם, וְכֵן לְיוֹנִים דַּעַת וְהַכָּרָה. מִן הַיְדוּעַ עוֹד כִּי הַנֶּאֱכָל יָשׁוּב בְּגוּף הָאוֹכֵל וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד, וְאִם יֹאכַל אָדָם נֶפֶשׁ כָּל בָּשָׂר

וְהוּא יִתְחַבֵּר בְּדָמוֹ וְהָיוּ לַאֲחָדִים בַּלֵּב, תִּהְיֶה עֹבִי וְגַסּוּת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם וְתָשׁוּב קָרוֹב לְטֶבַע הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית אֲשֶׁר בַּנֶּאֱכָל, כִּי הַדָּם לֹא יִצְטָרֵךְ עִכּוּל כִּשְׁאָר הַנֶּאֱכָלִים שֶׁיִּשְׁתַּנּוּ בְּעִכּוּלָם, וְיִתָּלֶה בּוֹ נֶפֶשׁ הָאָדָם בְּדַם בְּהֵמָה, וְהַכָּתוּב אוֹמֵר (שם שם כא) "מִי יוֹדֵעַ רוּחַ בְּנֵי הָאָדָם הָעֹלָה הִיא לְמָעְלָה וְרוּחַ הַבְּהֵמָה הַיֹּרֶדֶת הִיא לְמַטָּה לָאָרֶץ". וּלְכָךְ אָמַר (ויקרא י"ז:י"ד) "כִּי נֶפֶשׁ כָּל בָּשָׂר דָּמוֹ בְנַפְשׁוֹ הוּא", כִּי לְכָל בָּשָׂר בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה נֶפֶשׁ בַּדָּם, וְאֵין רָאוּי לְעָרֵב הַנֶּפֶשׁ הַנִּכְרֶתֶת בַּנֶּפֶשׁ הַקַּיֶּמֶת, אֲבָל תִּהְיֶה לְהּ כַּפָּרָה עַל הַמִּזְבֵּחַ לְרָצוֹן לִפְנֵי ה'. וְזֶה טַעַם "עַל כֵּן אָמַרְתִּי לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל", בַּעֲבוּר שֶׁהַדָּם הוּא הַנֶּפֶשׁ וְאֵין רָאוּי שֶׁתֹּאכַל הַנֶּפֶשׁ אֶת הַנֶּפֶשׁ, וַאֲנִי חְמַלְתִּי עַל נֶפֶשׁ הָאָדָם וּנְתַתִּיו לָהֶם עַל הַמִּזְבֵּחַ שֶׁתִּהְיֶה נֶפֶשׁ הַבְּהֵמָה מְכַפֶּרֶת עַל נַפְשׁוֹ. וְשָׁנוּ בְּסִפְרֵי (ראה עו), "רַק חֲזַק לְבִלְתִּי אֱכֹל הַדָּם" (דברים יב כג), רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מַגִּיד שֶׁהָיוּ שְׁטוּפִים בַּדָּם וכו', "כִּי הַדָּם הוּא הַנָּפֶשׁ" (שם), לְהַגִּיד מָה גָּרַם, "וְלֹא תֹאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם הַבָּשָׂר" (שם) זֶה אֵבֶר מִן הַחַי. זֶה רֶמֶז וּרְאָיָה לְמָה שֶּׁפֵּרַשְׁנוּ. וּלְכָךְ צִוָּה עוֹד (ויקרא י"ז:י"ג) לְכַסּוֹת כָּל דָּם בַּחַיָּה וּבָעוֹף, כִּי לֹא יִתְקָרֵב דָּמָם עַל הַמִּזְבֵּחַ, כִּי גַּם בָּעוֹפוֹת לֹא יִקָּרֵב מֵהֶם רַק שְׁנֵי מִינִין בִּלְבַד, וְגַם הֵם אֵינָם נִשְׁחָטִים, אֲבָל בַּבְּהֵמוֹת רֹב הַמְצוּיִים נִשְׁחָטִים לַשֵּׁם הַנִּכְבָּד וְדָמָם לְכַפֵּר, וְאֵין רָאוּי לְכַסּוֹתוֹ. וְלֹא חָשַׁשׁ לְכַסּוֹת דַּם הַחֻלִּין בִּבְהֵמָה כִּי אֵין חֻלִּין בַּמִּדְבָּר, וְגַם אַחֲרֵי כֵן עַל הָרֹב יְצַוֶּה:

פסוק יד

דָּמוֹ בְנַפְשׁוֹ הוּא דָּמוֹ לוֹ בִּמְקוֹם נֶפֶשׁ, כִּי הַנֶּפֶשׁ תְּלוּיָה בּוֹ, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא י"ז:י"ד). וְאֵינֶנּוּ נָכוֹן, אֲבָל אֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ שֶׁיִּהְיֶה "בְנַפְשׁוֹ" בְּכָאן - בְּגוּפוֹ, יֹאמַר כִּי נֶפֶשׁ כָּל בָּשָׂר דָּמוֹ בְּגוּפוֹ הוּא. וְכֵן "בַּרְזֶל בָּאָה נַפְשׁוֹ" (תהלים קה יח), "שִׁבְעִים נָפֶשׁ" (שמות א ה), "עַל נֶפֶשׁ מֵת לֹא יָבֹא" (במדבר ו ו), הַגּוּף, כִּי גּוּף בַּעַל נֶפֶשׁ יִקָּרֵא נֶפֶשׁ. וְעַל דַּעְתִּי הַזְכִּיר הַכָּתוּב בַּדָּם שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים וְהֵם טַעַם אֶחָד: אָמַר תְּחִלָּה (ויקרא י"ז:י"א) "כִּי נֶפֶשׁ הַבָּשָׂר בַּדָּם הִיא"; אַחַר כְּךָ הִפֵּךְ וְאָמַר "כִּי נֶפֶשׁ כָּל בָּשָׂר דָּמוֹ בְנַפְשׁוֹ הוּא", לוֹמַר כִּי הַדָּם הוּא הַנֶּפֶשׁ וְהַנֶּפֶשׁ הִיא בַּדָּם שֶׁשְּׁנֵיהֶם מְעֹרָבִין יַחַד, וְיִהְיֶה זֶה כְּעִנְיַן יַיִן הַמָּזוּג בְּמַיִם, שֶׁהַמַּיִם בַּיַּיִן וְהַיַּיִן בַּמַּיִם כָּל אֶחָד בַּחֲבֵרוֹ; וְאח"כ פֵּרֵשׁ "כִּי הַדָּם הוּא הַנֶּפֶשׁ" עַצְמוֹ, לוֹמַר שֶׁהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד לֹא יִתְפָּרְדוּ, לֹא יִמָּצֵא דָּם בְּלֹא נֶפֶשׁ וְלֹא נֶפֶשׁ בְּלֹא דָּם, כַּיָּדוּעַ בָּרוּחַ אֲשֶׁר תְּחִלָּתוֹ מִן הַלֵּב שֶׁהוּא הֵיוּלִי לָרוּחוֹת כֻּלָּן, וּמִמֶּנּוּ יָבֹא הַזָּן שֶׁעוֹשֶׂה הַדָּם, וְהַדָּם הוּא הַמּוֹלִידוֹ וְהַמְקַיְּמוֹ, כְּעִנְיַן הַגֹּלֶם וְהַצּוּרָה בְּכָל בַּעֲלֵי הַגּוּף, שֶׁלֹּא יִמָּצֵא הָאֶחָד בְּלִתְּי הָאַחֵר. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ (כריתות ד), שְׁלֹשָׁה כְּרִיתוֹת בַּדָּם, אַחַת לְדַם הַנֶּפֶשׁ וְאַחַת לְדַם שְׁחִיטָה וְאַחַת לְדַם כִּסּוּי, וְזֶה טַעְמָם לַכְּרִיתוֹת, אֲבָל הַטַּעַם בְּשִׁנּוּי הַלָּשׁוֹן בַּנֶּפֶשׁ וּבַדָּם כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי:

פרק יח

פסוק ב

אָמַר בָּעֲרִיוֹת **דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** בִּלְבַד, בַּעֲבוּר הֱיוֹת אַזְהָרַת הָעֲרִיוֹת שָׁוָה בְּכָל יִשְׂרָאֵל, לֹא יִתְיַחֲדוּ בָּהּ הַכֹּהֲנִים, וְלָכֵן כְּלָלָם כְּאֶחָד. וְאָמַר בַּתְּחִלָּה "אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם" כַּטַּעַם בַּעֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת (שמות כ ב). וְטַעַם "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם", כְּאִלּוּ הוּא אוֹמֵר "וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם בִּשְׁמִי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם". וְכֵן "קְדֹשִׁים תִּהְיוּ כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם" (ויקרא י"ט:ב'). וְאֶפְשָׁר כִּי הַטַּעַם כִּי בְּצֵאת מֹשֶׁה מִלִּפְנֵי הַשֵּׁם בְּלֹא מַסְוֶה וְיָצָא וְדִבֶּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת אֲשֶׁר יְצִוֶּה, אֵינֶנּוּ צָרִיךְ לוֹמַר לָהֶם "כֹּה אָמַר ה'", כִּי יָדוּעַ לָהֶם כִּי רוּחוֹ יְדַבֵּר בּוֹ וּמִלָּתוֹ עַל לְשׁוֹנוֹ, לֹא יְדַבֵּר מֵעַצְמוֹ. וְכֵן בִּמְקוֹמוֹת רַבִּים בְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה כְּךָ יְדַבֵּר, כְּמוֹ "וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ" (דברים יא יג טו), וְאֵין מֹשֶׁה הַנּוֹתֵן מָטָר עַל פְּנֵי אֶרֶץ וְשֹׁלֵחַ מַיִם עַל פְּנֵי חוּצוֹת וּמַצְמִיחַ עֵשֶׂב בַּשָּׂדֶה, אֶלָּא ה' יִתְבָּרֵךְ. וְכֵן "וְלֹא נָתַן ה' לָכֶם לֵב לָדַעַת וְאוֹזְנַיִם אֶתְכֶם בַּמִּדְבָּר לֶחֶם לֹא אֲכַלְתֶּם וְיַיִן וְשֵׁכָר לֹא שְׁתִיתֶם לְמַעַן תֵּדְעוּ כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם" (שם כט ג-ה). וְטַעַם "לְאַהֲבָה אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם" כְּבָר נִתְפָּרֵשׁ (שמות כד א):

פסוק ג

וְעַל דַּעַת ר"א הִזְכִּיר **כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם** עַל הַשִּׁעִירִים הַנִּזְכָּרִים. "וּכְמַעֲשֵׂה אֶרֶץ כְּנַעַן" עַל הָעֲרָיוֹת, שֶׁהָיוּ הַכְּנַעֲנִים בָּהֶם רָעִים וְחַטָּאִים, כַּאֲשֶׁר אָמַר בַּסּוֹף (ויקרא י"ח:כ"ז), "כִּי אֶת כָּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵל עָשׂוּ אַנְשֵׁי הָאָרֶץ". וְעַל דַּעַת רַבּוֹתֵינוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (אחרי ט ג), הָיוּ גַּם הַמִּצְרִים שְׁטוּפִים בְּזִמָּה, בְּכָל הָעֲרָיוֹת וּבְזִכּוּר וּבִבְהֵמָה, וְהוּא הָאֱמֶת, כִּי גַּם קֹדֶשׁ הָיָה בְּאֶרֶץ בְּזִכּוּר מֵאָז וְעַד עַתָּה, וְהַכָּתוּב מֵעִיד בָּהֶן "בְּנֵי מִצְרַיִם שְׁכֵנֵיךְ גִּדְלֵי בָשָׂר" (יחזקאל טז כו), וְאוֹמֵר "אֲשֶׁר בְּשַׂר חֲמוֹרִים בְּשָׂרָם וְזִרְמַת סוּסִים זִרְמָתָם" (שם כג כ), וְהַבָּשָׂר - כְּנוּי, וְכֵן "זָב מִבְּשָׂרוֹ" (ויקרא ט"ו:ב') "דָּם יִהְיֶה זֹבָהּ בִּבְשָׂרָהּ" (שם פסוק י"ט):

פסוק ד

אֶת מִשְׁפָּטַי תַּעֲשׂוּ אֵלּוּ דְּבָרִים הָאֲמוּרִים בַּתּוֹרָה שֶׁאִלּוּ לֹא נֶאֶמְרוּ בַּדִּין הָיָה לְאָמְרָן, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא י"ח:ד'). וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרק יג ט), אֵלּוּ דְּבָרִים הַכְּתוּבִים בַּתּוֹרָה שֶׁאִלּוּלֵי לֹא נִכְתְּבוּ בַּדִּין הָיָה לְכָתְבָן, כְּגוֹן הַגְּזֵלוֹת וְהָעֲרָיוֹת וַעֲבוֹדָה זָרָה וּשְׁפִיכוּת דָּמִים וְקִלְלַת הַשֵּׁם. וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט "מִשְׁפָּטַי" כְּמַשְׁמָעָן, הַדִּינִין הָאֲמוּרִים בְּפָרָשַׁת וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים וּבְכָל הַתּוֹרָה, וּלְכָךְ יֹאמַר "אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם", כִּי הַדִּינִים נִתְּנוּ לְחַיֵּי הָאָדָם בְּיִשּׁוּב הַמְּדִינוֹת וּשְׁלוֹם הָאָדָם, וְשֶׁלֹּא יַזִּיק אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ וְלֹא יְמִיתֶנּוּ. וְכֵן

יְחֻזְקֵאל הִזְכִּיר פְּעָמִים רַבּוֹת בַּמִּשְׁפָּטִים "אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם" (יחזקאל כ יא יג כא), וּבַשַּׁבָּתוֹת אוֹמֵר (שם פסוק יב) "לִהְיוֹת לְאוֹת בֵּינִי וּבֵינֵיהֶם", וְכֵן בִּנְחֶמְיָה (ט כט) "וּבְמִשְׁפָּטֶיךָ חָטְאוּ בָם אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אָדָם וְחָיָה בָהֶם". וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ (יומא פה) "וָחַי בָּהֶם" - וְלֹא שֶׁיָּמוּת בָּהֶם, לְלַמֵּד עַל פִּקּוּחַ נֶפֶשׁ שֶׁדּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת וְהַמִּצְוֹת. וּמִדְרָשׁוֹ (תו"כ פרשה ט י) "וָחַי בָּהֶם" - לָעוֹלָם הַבָּא, אִם תֹּאמַר בָּעוֹלָם הַזֶּה, וַהֲלֹא סוֹפוֹ הוּא מֵת. וְאִם כֵּן יַחְזֹר "אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם" גַּם עַל חֻקּוֹתַי. וְדַע כִּי חַיֵּי הָאָדָם בַּמִּצְוֹת כְּפִי הֲכָנָתוֹ לָהֶם, כִּי הָעוֹשֶׂה הַמִּצְוֹת שֶׁלֹּא לִשְׁמָן עַל מְנָת לְקַבֵּל פְּרָס יִחְיֶה בָּהֶן בָּעוֹלָם הַזֶּה יָמִים רַבִּים בְּעֹשֶׁר וּבְנָכְסִים וְכָבוֹד. וְעַל זֶה נֶאֱמַר (משלי ג טז) "בְּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד", וּפֵרְשׁוּ (שבת סג) לַמַּשְׁמְאִילִים בָּהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. וְכֵן אוֹתָם אֲשֶׁר הֵם מִתְעַסְּקִין בַּמִּצְוֹת עַל מְנָת לִזְכּוֹת בָּהֶן לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁהֵם הָעוֹבְדִים מִיִּרְאָה, זוֹכִים בְּכַוָּנָתָם לְהִנָּצֵל מִמִּשְׁפְּטֵי הָרְשָׁעִים, וְנַפְשָׁם בְּטוּב תָּלִין. וְהָעוֹסְקִין בַּמִּצְוֹת מֵאַהֲבָה כַּדִּין וְכָרָאוּי עִם עִסְקֵי הָעוֹלָם הַזֶּה, כָּעָנְיָן הַנִּזְכָּר בַּתּוֹרָה בְּפָרָשַׁת אִם בְּחֻקֹּתַי (ויקרא כ"ו:ה') "וְהִשִּׂיג לָכֶם דַּיִשׁ אֶת בָּצִיר" וְגוֹ' - יִזְכּוּ בָּעוֹלָם הַזֶּה לְחַיִּים טוֹבִים כְּמִנְהַג הָעוֹלָם, וּלְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא זְכוּתָם שְׁלֵמָה שָׁם. וְהָעוֹזְבִים כָּל עִנְיְנֵי הָעוֹלָם הַזֶּה וְאֵינָם מַשְׂגִּיחִים עָלָיו, כְּאִלּוּ אֵינָם בָּעֲלֵי גּוּף, וְכָל מַחְשַׁבְתָּם וְכַוָּנָתָם בְּבוֹרְאָם בִּלְבַד, כַּאֲשֶׁר הָיָה הָעִנְיָן בְּאֵלִיָּהוּ, בְּהִדָּבֵק נַפְשָׁם בַּשֵּׁם הַנִּכְבָּד יִחְיוּ לָעַד בְּגוּפָם וּבְנַפְשָׁם, כַּנִּרְאֶה בַּכָּתוּב בְּאֵלִיָּהוּ וְכַיְּדוּעַ מִמֶּנּוּ בַּקַּבָּלָה, וּכְמוֹ שֶׁבָּא בַּמִּדְרָשִׁים בַּחֲנוֹךְ וּבִבְנֵי הָעוֹלָם הַבָּא הָעוֹמְדִים בִּתְחִיַּת הַמֵּתִים. וּלְכָךְ יֹאמְרוּ הַכְּתוּבִים בְּשִׂכַר הַמִּצְוֹת "לְמַעַן יַאֲרִיכוּן יָמֶיךָ" (שמות כ יב), "לְמַעַן תִּחְיֶה" (דברים טז כ), "וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים" (שם כב ז), כִּי הַלָּשׁוֹן יִכְלֹל מִינֵי הַחַיִּים כֻּלָּם כְּפִי הָרָאוּי לְכָל אֶחָד:

פסוק ו

אֶל כָּל שְׁאֵר בְּשָׂרוֹ לֹא תִקְרְבוּ לְגַלּוֹת עֶרְוָה טַעַם אִסּוּר הָעֲרָיוֹת בִּשְׁאֵר הַבָּשָׂר אֵינֶנּוּ מְפֹרָשׁ. וְהָרַב אָמַר בְּמוֹרֶה הַנְּבוֹכִים (ג מט) כִּי הוּא לְמַעַט הַמִּשְׁגָּל וְלִמְאֹס אוֹתוֹ וּלְהִסְתַּפֵּק מִמֶּנּוּ בְּמֵעַט. וְהַנָּשִׁים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָסַר הַכָּתוּב בִּשְׁאֵר הָאִשָּׁה הֵן הַמְּצוּיוֹת עִמּוֹ תָּמִיד, וְכֵן בַּשְּׁאֵר עַצְמוֹ מְצוּיוֹת לוֹ וְהוּא נִסְתָּר עִמָּהֶן. וְכַטַּעַם הַזֶּה יַגִּיד הָרַב עַל כֻּלָּן. וּכְבָר כָּתַב ר"א (אבן עזרא על ויקרא י"ח:ו') גַּם כֵּן כִּי בַּעֲבוּר הֱיוֹת יֵצֶר לֵב הָאָדָם כַּבְּהֵמוֹת, לֹא יִתָּכֵן לֶאֱסֹר כָּל הַנְּקֵבוֹת, וְהִנֵּה אָסַר כָּל הַנִּמְצָאוֹת עִמּוֹ בְּכָל שָׁעָה. וְזֶה טַעַם חָלוּשׁ מְאֹד שֶׁיִּחַיֵּב הַכָּתוּב כָּרֵת עַל אֵלֶּה בַּעֲבוּר הִמָּצְאָן עִמּוֹ לִפְעָמִים, וּמַתִּיר שֶׁיִּשָּׂא אָדָם נָשִׁים רַבּוֹת לְמֵאוֹת וְלַאֲלָפִים, וּמַה יַּזִּיק אִם יִשָּׂא אֶת בִּתּוֹ לְבַדָּהּ כַּמָּתָר לִבְנֵי נֹחַ (סנהדרין נח), וְיִשָּׂא שְׁתֵּי אֲחָיוֹת כְּיַעֲקֹב אָבִינוּ, וְאֵין לָאָדָם נְשׂוּאִים הֲגוּנִים כְּמוֹ שֶׁיִּשָּׂיא אֶת בִּתּוֹ לִבְנוֹ הַגָּדוֹל מִמֶּנָּה וְיַנְחִילֵם בְּנַחֲלָתוֹ וְיִפְרוּ וְיִרְבּוּ בְּבֵיתוֹ, כִּי הָאָרֶץ לֹא תֹהוּ בְרָאָהּ לְשֶׁבֶת יְצָרָהּ. וְאֵין בְּיָדֵנוּ

דָּבָר מְקֻבָּל בָּזֶה, אֲבָל כְּפִי הַסְּבָרָא יֵשׁ בָּעִנְיָן סוֹד מִסּוֹדוֹת הַיְצִירָה דָּבֵק בַּנֶּפֶשׁ, וְהוּא מִכְלַל סוֹד הָעִבּוּר שֶׁכְּבָר רָמַזְנוּ לוֹ. וְדַע כִּי הַמִּשְׁגָּל דָּבָר מְרֻחָק וְנִמְאָס בַּתּוֹרָה זוּלָתִי לְקִיּוּם הַמִּין, וַאֲשֶׁר לֹא יִוָּלֵד מִמֶּנּוּ הוּא אָסוּר, וְכֵן אֲשֶׁר אֵינֶנּוּ טוֹב בַּקִּיּוּם וְלֹא יִצְלַח בּוֹ, תֶּאֱסֹר אוֹתוֹ הַתּוֹרָה. זֶה טַעַם "אֶל כָּל שְׁאֵר בְּשָׂרוֹ" (כאן) "כִּי אֶת שְׁאֵרוֹ הֶעֱרָה" (ויקרא כ':י"ט), יַרְחִיק הַדָּבָר מִפְּנֵי הַשְּׁאֵר, וְהַלָּשׁוֹן נִגְזַר מִן "הַנִּשְׁאָר בְּצִיּוֹן וְהַנּוֹתָר בִּירוּשָׁלִַם" (ישעיהו ד ג), וּלְכָךְ יֹאמַר "שַׁאֲרָה הֵנָּה זִמָּה הִיא" (ויקרא י"ח:י"ז), כְּלוֹמַר אֵינָם נִשּׂוּאִין וְאֵישׁוּת כִּי לֹא יַצְלִיחַ, אֲבָל הִיא זִמָּה, מַחֲשֶׁבֶת תַּאֲוָה בִּלְבַד. וְהִנֵּה הָעֲרָיוֹת מִכְּלַל הַחֻקִּים, דְּבָרִים שֶׁהֵם גְּזֵרַת מֶלֶךְ, וְהַגְּזֵרָה הוּא הַדָּבָר הָעוֹלֶה עַל דַּעַת הַמֶּלֶךְ שֶׁהוּא הֶחְכָּם בְּהַנְהָגַת מַלְכוּתוֹ, וְהוּא הַיּוֹדֵעַ הַצֹּרֶךְ וְהַתּוֹעֶלֶת בַּמִּצְוָה הַהִיא שֶׁיְצַוֶּה בָּהּ, וְלֹא יַגִּיד אוֹתוֹ לָעָם זוּלָתִי לְחַכְמֵי יוֹעֲצָיו:

פסוק ז

עֶרְוַת אָבִיךָ וְעֶרְוַת אִמְּךָ לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא י"ח:ז'), "עֶרְוַת אָבִיךָ" זוֹ אֵשֶׁת אָבִיךָ. "וְעֶרְוַת אִמְּךָ" לְהָבִיא אִמּוֹ שֶׁאֵינהּ אֵשֶׁת אָבִיו. "עֶרְוַת אֵשֶׁת אָבִיךָ" לְרַבּוֹת לְאַחַר מִיתָה. וְכֵן פֵּרֵשׁ "עֶרְוַת אֲחִי אָבִיךָ לֹא תְגַלֵּה" (ויקרא י"ח:י"ד), וּמַהוּ עֶרְוָתוֹ, אֵל אִשְׁתּוֹ לֹא תִקְרָב. וְכֵן הוּא בְּאֶמֶת כְּפִי מַשְׁמָעוּתוֹ הַנָּכוֹן. אֲבָל בַּגְּמָרָא בְּמַסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין (סנהדרין נ"ד) הֶעֱלוּ כִּי "עֶרְוַת אָבִיךָ" וְ"עֶרְוַת אֲחִי אָבִיךָ" עַל הַזְּכָרִים מַמָּשׁ, וּלְחַיְבוֹ בְּשׁוֹגֵג שְׁתַּיִם. וַאֲנִי תְּמֵהַּ לְדַעְתָּם, לָמָּה לֹא יַזְהִיר כֵּן בְּבֵן וּבְאָח עִם עֶרְוַת נְשֵׁיהֶם, וְאוּלַי חָשְׁשָׁה הַתּוֹרָה בְּכָבוֹד הַזְּקֵנִים יוֹתֵר. אֲבָל כָּל פָּסוּק וּפָסוּק בַּפָּרָשָׁה אַזְהָרָה אַחַת, לֹא בָּאוּ בַּפָּרָשָׁה שְׁתֵּי אַזְהָרוֹת בְּלָאוֹ אֶחָד, כִּי הַלָּאוּ בָּאֶחָיוֹת כֻּלָּן וְכֵן הַבָּנוֹת אַחַת הֵנָּה. וְהַנָּכוֹן בְּעֵינַי עַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט, כִּי עֶרְוַת אָבִיךָ וְעֶרְוַת אִמְּךָ לָאוּ אֶחָד הוּא וְאַזְהָרָה אַחַת, יִמְנַע שֶׁלֹּא יָבֹא עַל אִמּוֹ, כִּי בְּבוֹאוֹ עָלֶיהָ יְגַלֶּה עֶרְוַת אָבִיו וְעֶרְוַת אִמּוֹ. וְזֶהוּ שֶׁאָמַר (כאן) "אִמְּךָ הִיא", כִּי עָשִׂיתָ בָּהּ שְׁתַּיִם רָעוֹת, שֶׁגִּלִּיתָ עֶרְוַת אֵם וְעֶרְוַת אָב. וְאַחֲרֵי שֶׁהִזְהִיר עַל עֶרְוַת אָבִיו שֶׁהִיא אִמּוֹ, חָזַר וְהִזְהִיר עַל עֶרְוַת אֵשֶׁת אָבִיו שֶׁאֵינהּ אִמּוֹ, וְאָמַר (ויקרא י"ח:ח') "עֶרְוַת אֵשֶׁת אָבִיךָ לֹא תְגַלֵּה עֶרְוַת אָבִיךָ הִיא". וְכֵן "עֶרְוַת אֲחִי אָבִיךָ לֹא תְגַלֵּה" פֵּרוּשׁוֹ "אֶל אִשְׁתּוֹ לֹא תִקְרָב", וּלְכָךְ לֹא אָמַר "וְאֶל":

פסוק ט

מוֹלֶדֶת בַּיִת אוֹ מוֹלֶדֶת חוּץ בֵּין שֶׁאוֹמְרִים לְאָבִיךָ קַיֵּם אֶת אִמָּהּ, בֵּין שֶׁאוֹמְרִים לְאָבִיךָ הוֹצֵא אֶת אִמָּהּ, כְּגוֹן מַמְזֶרֶת אוֹ נְתִינָה, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא י"ח:ט'). וְאֵינוֹ נָכוֹן, כִּי יֵצֵא מִזֶּה שֶׁאֲחוֹתוֹ מִן הָעֲרָיוֹת לֹא תִּהְיֶה בִּכְלַל הָאִסּוּר הַזֶּה, וְהֵן כֻּלָּן בְּכָרֵת חוּץ מִן הַנּוֹלֶדֶת מִשִּׁפְחָה וְנָכְרִית. וַאֲנִי תְּמֵהַּ עַל הָרַב, שֶׁהֲרֵי בַּגְּמָרָא בְּמַסֶּכֶת יְבָמוֹת בְּפֶרֶק שֵׁנִי (כג) מְפֹרָשׁ, וְאֵימָא פְּרָט לַאֲחוֹתוֹ מֵחַיְבֵי לְאוִין, אָמַר רַב פַּפָּא, חַיְבֵי לְאוִין תָּפְסֵי בְּהוּ קִדּוּשִׁין, דִּכְתִיב

(דברים כא טו) "כִּי תִהְיֶיןָ לְאִישׁ שְׁתֵּי נָשִׁים הָאַחַת אֲהוּבָה וְהָאַחַת שְׂנוּאָה", וְכִי יֵשׁ אֲהוּבָה לִפְנֵי הַמָּקוֹם וְיֵשׁ שְׂנוּאָה לִפְנֵי הַמָּקוֹם, אֶלָּא אֲהוּבָה - אֲהוּבָה בְּנִשּׂוּאֶיהָ, שְׂנוּאָה - שְׂנוּאָה בְּנִשּׂוּאֶיהָ, וְאָמַר רַחֲמָנָא "כִּי תִהְיֶיןָ לְאִישׁ". וְאֵימָא, פָּרַט לַאֲחוֹתוֹ מֵחַיָּבֵי כְּרִיתוֹת, אָמַר רָבָא, אָמַר קְרָא (כאן) "עֶרְוַת אֲחוֹתְךָ בַּת אָבִיךָ אוֹ בַת אִמֶּךָ מוֹלֶדֶת בַּיִת אוֹ מוֹלֶדֶת חוּץ" - בֵּין שֶׁאוֹמְרִין לְאָבִיךָ קַיָּם בֵּין שֶׁאוֹמְרִין לְאָבִיךָ הוֹצֵא, וְאָמַר רַחֲמָנָא "אֲחוֹתְךָ הִיא". וְהִנֵּה פֵּרוּשׁוֹ שֶׁאוֹמְרִים לוֹ הוֹצֵא - שֶׁתּוֹצִיאֶנָּה מִבֵּיתְךָ, שֶׁאֵינָהּ אִשְׁתְּךָ וְאֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהּ, שֶׁהֵם חַיָּבֵי כְּרִיתוֹת וּמִיתוֹת בֵּית דִּין, וְאע"פ כֵּן חַיָּב עָלֶיהָ מִשּׁוּם אֲחוֹתוֹ. אֲבָל אֲחוֹתוֹ מִן הַשִּׁפְחָה וּמִן הַנָּכְרִית אֵינָהּ בִּכְלַל הָאִסּוּר הַזֶּה, מִפְּנֵי שֶׁהַוָּלָד כְּמוֹהָ. וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט יֹאמַר, עֶרְוַת אֲחוֹתְךָ בַּת אָבִיךָ אוֹ בַת אִמֶּךָ מוֹלֶדֶת מִן הַנִּשּׂוּאִין, שֶׁהִכְנִיסָהּ הָאִישׁ לוֹ לַבַּיִת, אוֹ מוֹלֶדֶת חוּץ, שֶׁמָּצָא אִישׁ אוֹתָהּ בַּחוּץ וּתְפָשָׂהּ וְשָׁכַב עִמָּהּ וְיָלְדָה לוֹ - לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָהּ. הִזְכִּיר בְּבַת אִמּוֹ בֵּין שֶׁתִּוָּלֵד מִן הַנִּשּׂוּאִין אוֹ מִן הַזְּנוּת, כִּי אע"פ שֶׁכָּל אַחַת מִשְּׁתֵּיהֶן בַּת אִמּוֹ וְלֹא בַת אָבִיו, יַעֲלֶה עַל הַדַּעַת שֶׁרָאוּי לִנְהֹג כְּבוֹד הָאַחְוָה בַּמּוֹלֶדֶת מִן הַנִּשּׂוּאִין וְלֹא בַּבָּאִין מִן הַזְּנוּת, שֶׁהַכֹּל הֶפְקֵר. וּלְכָךְ הֻצְרַךְ הַכָּתוּב לְהַזְהִיר עַל הַכֹּל. וְעוֹד הִזְכִּיר בַּאֲחוֹתוֹ מִן הָאָב כָּתוּב אַחֵר (ויקרא י"ח:י"א) "עֶרְוַת בַּת אֵשֶׁת אָבִיךָ מוֹלֶדֶת אָבִיךָ", וְהִיא אֲחוֹתוֹ בַּת אָבִיו מִן הַנִּשּׂוּאִין, וְהֻצְרַךְ לְהַזְכִּיר זֶה בַּעֲבוּר שֶׁהִזְכִּיר "עֶרְוַת אֲחוֹתְךָ בַּת אָבִיךָ" סְתָם, וּפֵרֵשׁ בְּבַת אִמּוֹ "מוֹלֶדֶת בַּיִת" בְּנִשּׂוּאִין "אוֹ מוֹלֶדֶת חוּץ" בִּזְנוּת, וְיַחֲשֹׁב מִזֶּה בְּבַת הָאָב מִן הַזְּנוּת שֶׁתִּהְיֶה מֻתֶּרֶת, כִּי אוּלַי לֹא תָּחוּשׁ הַתּוֹרָה לִשְׁאֵר הָאִישׁ הַבָּא מִן הַזְּנוּת, בַּעֲבוּר שֶׁאֵין הַנּוֹלָדִים יְדוּעִים לוֹ. וּלְכָךְ בֵּאֵר וְאָמַר "עֶרְוַת בַּת אֵשֶׁת אָבִיךָ מוֹלֶדֶת אָבִיךָ", לְהַגִּיד כִּי בַּת אָבִיו הַנִּזְכֶּרֶת בַּתְּחִלָּה אֵינָהּ בַּת אֵשֶׁת אָבִיו. וּבַעֲבוּר שֶׁהָיָה בִּבְנֵי נֹחַ אִסּוּר בָּאַחְוָה מִן הָאֵם וְלֹא מִן הָאָב (סנהדרין נח), יְפָרֵשׁ הַכָּתוּב כִּי בְּיִשְׂרָאֵל כֻּלָּן שָׁווֹת בָּאִסּוּר. וְהַנָּכוֹן בִּפְשַׁט הַכָּתוּב הַזֶּה מַה שֶּׁאָמְרוּ חֲכָמִים בַּגְּמָרָא בְּמַסֶּכֶת יְבָמוֹת (יבמות כ"ב), הַבָּא עַל אֲחוֹתוֹ וְהִיא בַּת אֵשֶׁת אָבִיו שֶׁאֵינָהּ אִמּוֹ, חַיָּב מִשּׁוּם אֲחוֹתוֹ וּמִשּׁוּם בַּת אֵשֶׁת אָבִיו. וּמְפֹרָשׁ שָׁם, מִכְּדֵי כְּתִיב כָּאן "עֶרְוַת אֲחוֹתְךָ בַּת אָבִיךָ", "בַּת אֵשֶׁת אָבִיךָ מוֹלֶדֶת אָבִיךָ" לָמָּה לִי, שְׁמַע מִנָּה לְחַיָּבָן מִשּׁוּם אֲחוֹתוֹ וּמִשּׁוּם בַּת אֵשֶׁת אָבִיו. וְיִכְפֹּל הַכָּתוּב בְּלָאוִין לְחַיֵּב עַל כָּל שֵׁם וָשֵׁם, כִּי אֲפִלּוּ בִּשְׁרָצִים יִכְפֹּל לָאוִין רַבִּים בְּשֵׁם אֶחָד לְלָקוֹת עֲלֵיהֶם:

פסוק יז

זִמָּה הִיא תִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס (תרגום אונקלוס על ויקרא י"ח:י"ז) "עֵצַת חֶטְאִין הִיא". וְכָתַב רַשְׁ"י (רש"י על ויקרא י"ח:י"ז), שֶׁיִּצְרְךָ יוֹעֲצְךָ לַחְטֹא. וְלֹא יָדַעְתִּי טַעַם לָזֶה, שֶׁכָּל הָעֲרָיוֹת, גַּם הָעֲבֵרוֹת הָאֲחֵרוֹת, הַיֵּצֶר יוֹעֲצוֹ לַחְטֹא. אֲבָל הָעִנְיָן הוּא כִּי שֵׁם "זִמָּה" נִזְרוּ מִן "כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו" (דברים יט יט), וְלַמַּחְשָׁבָה הַהֲגוּנָה יִקְרְאוּ "מִזְמָה", "וְלֹא יִבָּצֵר מִמְּךָ

מְזִמָּה" (איוב מב ב), וְלַזְּנוּת הֶעֱשׂוּי בְּמַחְשָׁבָה בַּסֵּתֶר יִקָּרֵא "זִמָּה", כְּעִנְיַן "אִם נִפְתָּה לִבִּי עַל אִשָּׁה" (שם לא ט) וּכְתִיב (שם פסוק יא) "כִּי הִיא זִמָּה וְהוּא עָוֹן פְּלִילִים". וְכֵן "וְזִמָּתֵךְ וְתַזְנוּתַיִךְ" (יחזקאל כג כט), וְ"זִמַּת זְנוּתֵךְ" (ירמיהו יג כז), הַנֶּאוּף בַּסֵּתֶר וּבַגָּלוּי. וּלְפִי דַּעְתִּי אָמַר הַכָּתוּב "זִמָּה" בְּאִשָּׁה וּבְבִתָּהּ (כאן) וְאִשָּׁה וְאִמָּהּ (ויקרא כ':י"ד), לְגַנּוֹת הָעִנְיָן, לוֹמַר כִּי כְּשֶׁיִּשְׁכַּב עִם אַחַת שֶׁהִיא אִשְׁתּוֹ יַחְשֹׁב בָּאַחֶרֶת בַּעֲבוּר קִרְבָתָם וְדִמְיוֹנָם, וְהִנֵּה תִּהְיֶה שְׁכִיבַת שְׁתֵּיהֶן לוֹ זִמָּה. וְהוּא הָעִנְיָן שֶׁהִזְכִּירוּ רַבּוֹתֵינוּ (נדרים כ) "וּבְרוֹתִי מִכֶּם הַמּוֹרְדִים וְהַפּוֹשְׁעִים בִּי" (יחזקאל כ לח), אֵלּוּ בְּנֵי תֵּשַׁע מִדּוֹת וכו'. וּלְכָךְ אָמַר הַכָּתוּב "עֶרְוַת אִשָּׁה וּבִתָּהּ", וְכֵן יֹאמַר "וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אִשָּׁה וְאֶת אִמָּהּ זִמָּה הִיא" (ויקרא כ':י"ד), וְלֹא אָמַר עֶרְוַת בַּת אִשְׁתְּךָ לֹא תְגַלֶּה וְעֶרְוַת אֵם אִשְׁתְּךָ לֹא תְגַלֶּה. וְטַעַם הַכָּתוּב כִּי מִתְּחִלַּת הַפָּרָשָׁה (ויקרא י"ח:ו') אָמַר "אִישׁ אִישׁ אֶל כָּל שְׁאֵר בְּשָׂרוֹ לֹא תִקְרְבוּ", כִּי אָסַר הַקָּרוֹבוֹת לוֹ מִשּׁוּם שְׁאֵרוֹ וְנָתַן בָּהֶם טַעַם (ויקרא י"ח:י') "כִּי עֶרְוָתְךָ הֵנָּה", וְעַכְשָׁו (ויקרא י"ח:י"ז-י"ח) כְּשֶׁאָסַר קְרוֹבוֹת אִשְׁתּוֹ אָמַר "שַׁאֲרָה הֵנָּה" לוֹמַר שֶׁגַּם הֵמָּה אֲסוּרוֹת מִפְּנֵי שֶׁהֵן שְׁאֵר זוֹ לְזוֹ, וְתִהְיֶה מִשְׁכָּבָן בִּשְׁתֵּיהֶן זִמָּה כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי. וְכֵן אָמַר הַכָּתוּב (יחזקאל כב יא) "וְאִישׁ אֶת כַּלָּתוֹ טִמֵּא בְזִמָּה", שֶׁטִּמְּאָהּ לְבַעְלָהּ, כִּי גַּם בִּהְיוֹתָהּ עִמּוֹ תַּחְשֹׁב בְּאָבִיו בַּעֲבוּר דִּמְיוֹנָם. וְקָרָא הַכָּתוּב שְׁכִיבַת הַבְּהֵמָה "תֶּבֶל הוּא" (ויקרא י"ח:כ"ג), שֶׁיְּבַלְבֵּל זֶרַע אָדָם וְזֶרַע בְּהֵמָה, וְכֵן אָמַר (ויקרא כ':י"ב) בִּשְׁכִיבַת הַכַּלָּה "תֶּבֶל הוּא", שֶׁיִּתְעָרֵב הָאָב וְהַבֵּן לִהְיוֹת לָהּ כְּאִישׁ אֶחָד, תִּשְׁכַּב עִם שְׁנֵיהֶם יַחַד בַּמַּחְשָׁבָה:

פסוק יח

לִצְרֹר לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ עָלֶיהָ בְּחַיֶּיהָ וּבְכָאן יְפָרֵשׁ הַכָּתוּב טַעַם הָאִסּוּר, יֹאמַר שֶׁאֵינוֹ רָאוּי שֶׁתִּקַּח אִשָּׁה אֶל אֲחוֹתָהּ לִצְרֹר אוֹתָן זוֹ לָזוֹ, כִּי הֵן רְאוּיוֹת שֶׁתִּהְיֶינָה אוֹהֲבוֹת זוֹ אֶת זוֹ, לֹא שֶׁתִּהְיֶינָה צָרוֹת. וְלֹא אָמַר כֵּן בְּאִשָּׁה וּבִתָּהּ (ויקרא י"ח:י"ז) וְאִשָּׁה וְאִמָּהּ (ויקרא כ':י"ד), כִּי הֵנָּה שְׁאֵר וַאֲסוּרוֹת אֲפִילּוּ לְאַחַר מִיתָה:

פסוק יט

וְאֶל אִשָּׁה בְּנִדַּת טֻמְאָתָהּ אָסַר הַכָּתוּב הַנִּדָּה מִפְּנֵי טַעַם שֶׁהִזְכַּרְתִּי (רמב"ן על ויקרא י"ח:ו'), שֶׁלֹּא הִתִּירָה הַתּוֹרָה הַמִּשְׁכָּב רַק לְקִיּוּם הַזֶּרַע, וְהִנֵּה הַוָּלָד נוֹצָר מִדַּם הָאִשָּׁה כֻּלּוֹ אוֹ רֻבּוֹ כַּאֲשֶׁר הִזְכַּרְתִּי כְּבָר (רמב"ן על ויקרא י"ב:ב'), וּמִדַּם הַנִּדּוּת לֹא יִהְיֶה נוֹצָר כְּלָל, וְאֵיךְ יַעֲשֶׂה מִמֶּנּוּ וָלָד וְהוּא סַם הַמָּוֶת יָמִית כָּל בַּעַל חַיִּים שֶׁיִּשְׁתֶּה אוֹתוֹ אוֹ יֹאכְלֶנּוּ. וְהִנֵּה בִּהְיוֹת בָּרֶחֶם דַּם נִדָּה הַרְבֵּה לֹא תִתְעַבֵּר מִמֶּנּוּ, כִּי לֹא יוֹצֵר כְּלֹל, וְאַף אִם תִּתְעַבֵּר מִדָּם אַחֵר וְיִהְיֶה נִזּוֹן מִזֶּה, הוּא יְמִיתֶנּוּ. וּכְבָר הִזְכִּירוּ הָרוֹפְאִים עוֹד שֶׁאִם יִהְיֶה נִזּוֹן מִדָּם מְשֻׁבָּח, וְכָל מְזוֹנוֹ מִדָּם טוֹב אֶלָּא שֶׁנִּשְׁתַּקֵּע בְּתוֹכוֹ מִדַּם הַנִּדּוּת, יַחְמִיץ אוֹתוֹ וְיוֹלִיד בַּוָּלָד שְׁחִין

וַאֲבַעְבּוּעוֹת לְמִינֵיהֶם. וְעַל דַּעַת רַבּוֹתֵינוּ (תנחומא מצורע א) אִם יִשָּׁאֵר מִמֶּנּוּ בְּגוּפוֹ קְצָת יִהְיֶה הַוָּלָד מְצֹרָע. וּמִכָּל הַפָּנִים הָאֵלּוּ רָאוּי שֶׁתַּרְחִיק הַתּוֹרָה מִשְׁכַּב הַנִּדָּה. וְעוֹד הִגִּידוּ בּוֹ נִסָּיוֹן אֲמִתִּי, וְהוּא מִמִּפְלְאוֹת תְּמִים דֵּעִים בַּתּוֹלָדָה, כִּי הַנִּדָּה בְּתְחִלַּת זֹבָהּ אִם תַּבִּיט בְּמַרְאָה שֶׁל בַּרְזֶל הַבָּהִיר וְתַאֲרִיךְ לְרְאוֹת בָּהּ, יֵרָאוּ בַּמַּרְאָה טִפּוֹת אֲדֻמּוֹת כְּטִפּוֹת דָּם, כִּי הַטֶּבַע הָרַע הַמַּזִּיק שֶׁבָּהּ תּוֹלִיד גְּנַאי, וְרֹעַ הָאֲוִיר יְדַבֵּק בַּמַּרְאָה. וְהִנֵּה הִיא כְּאֶפְעֶה הַמְּמִית בְּהַבָּטָתוֹ, וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁתַּזִּיק לַשּׁוֹכֵב עִמָּהּ, אֲשֶׁר תְּדַבֵּק גּוּפָהּ וּמַחְשַׁבְתָּהּ בּוֹ וּבְמַחְשַׁבְתּוֹ, וּלְכָךְ גָּזַר עָלָיו הַכָּתוּב (ויקרא ט"ו:כ"ד) "וּתְהִי נִדָּתָהּ עָלָיו", כִּי רָעָתָהּ רֹעַ מִתְדַּבֵּק. וְהוּא שֶׁאָמַר "בְּנִדַּת טֻמְאָתָהּ", וְיֹאמַר "טֻמְאַת הַנִּדָּה" (יחזקאל לו יז), כִּי יַזְכִּיר בָּהּ לְעוֹלָם טֻמְאָה, שֶׁהִיא כַּשֶּׁרֶץ וְכָאִישׁ הַמְצֹרָע שֶׁטֻּמְאָה לָהֶם בְּגוּפָם. וְיִתָּכֵן שֶׁזֶּהוּ טַעַם "אֶת מְקֹרָהּ הֶעֱרָה וְהִיא גִּלְּתָה אֶת מְקוֹר דָּמֶיהָ" (ויקרא כ':י"ח), כִּי הַמָּקוֹר הַמְּשֻׁחָת הַהוּא רָאוּי לְהַסְתִּם, לֹא שֶׁיִּגָּלֶה וְיִשְׁאֲבוּ מִמֶּנּוּ מַיִם הָרָעִים הַמַּזִּיקִים מְאֹד. וְהִנֵּה נֶאֱסַר לְזֶרַע הַקֹּדֶשׁ כָּל יְמֵי טֻמְאָתָהּ עַד שֶׁתִּטְבֹּל בַּמַּיִם, כִּי אָז תִּטְהַר גַּם בְּמַחְשַׁבְתָּהּ וְתִהְיֶה נְקִיָּה לְגַמְרֵי:

פסוק כ

וְאֶל אֵשֶׁת עֲמִיתְךָ לֹא תִתֵּן שְׁכָבְתְּךָ לְזָרַע אָמַר ר"א (אבן עזרא על ויקרא י"ח:כ') כִּי הַמִּשְׁגָּל לִשְׁלֹשָׁה חֲלָקִים נֶחְלָק: הָאֶחָד לְפָרְיָה וּרְבִיָּה, וְהַשֵּׁנִי לְהָקֵל מִלֵּחוֹת הַגּוּף, וְהַשְּׁלִישִׁי לְתַאֲוָה הַנִּמְשֶׁלֶת לְתַאֲוַת הַבְּהֵמוֹת. וְאָמַר הַכָּתוּב "לְזָרַע", וְטַעֲמוֹ אֲפִילּוּ לְזֶרַע, וְהִנֵּה הִיא אֲסוּרָה לְגַמְרֵי. וְאֶפְשָׁר שֶׁאָמַר "לְזָרַע", לְהַזְכִּיר טַעַם הָאִסּוּר, כִּי לֹא יִוָּדַע הַזֶּרַע לְמִי הוּא וְיָבֹאוּ מִזֶּה תּוֹעֵבוֹת גְּדוֹלוֹת וְרָעוֹת לִשְׁנֵיהֶם. וְלֹא הִזְכִּיר זֶה בָּעֹנֶשׁ (ויקרא כ':י"ח), כִּי אֲפִלּוּ הֶעֱרָה בָּהּ וְלֹא הוֹצִיא זֶרַע יִתְחַיֵּב. וּלְכָךְ אָמַר בְּסוֹטָה (במדבר ה יג) "וְשָׁכַב אִישׁ אֹתָהּ שִׁכְבַת זֶרַע", כִּי בַּעֲבוּר הַזֶּרַע תִּהְיֶה קִנְאָתוֹ. וְכֵן בְּשִׁפְחָה חֲרוּפָה (ויקרא י"ט:כ') הִזְכִּיר שִׁכְבַת זֶרַע, כִּי הָאִסּוּר בַּעֲבוּר שֶׁיּוֹלִיד זֶרַע מִן הַשִּׁפְחָה. וְהַנָּכוֹן בְּעֵינַי כִּי בַּעֲבוּר הֱיוֹת אֵשֶׁת עֲמִיתוֹ אֲסוּרָה לוֹ לְגַמְרֵי, לֹא יִנָּקֶה כָּל הַנֹּגֵעַ בָּהּ (משלי ו כט), הֲצָרְךָ לוֹמַר "לְזָרַע", שֶׁאִם אָמַר "לֹא תִתֵּן שְׁכָבְתְּךָ" בִּלְבַד, הָיָה נִרְאֶה שֶׁיַּזְהִיר אֲפִילּוּ הַשּׁוֹכֵב עִמָּהּ לְחַבֵּק וּלְנַשֵּׁק, וְכָאן בְּחַיָּבֵי כְּרִיתוֹת יַזְהִיר, עַל כֵּן הֻצְרַךְ לְהַזְכִּיר שִׁכְבָה לְזֶרַע, לְפָרֵשׁ כִּי בְּמִשְׁגָּל יַזְהִיר. וְהוּא הַטַּעַם בְּשִׁפְחָה חֲרוּפָה שֶׁהִיא כְּאֵשֶׁת אִישׁ. וְכֵן יֹאמַר בְּאֵשֶׁת אִישׁ (ויקרא כ':י') "אֲשֶׁר יִנְאַף אֶת אֵשֶׁת רֵעֵהוּ", וְלֹא אָמַר "יִשְׁכַּב", כִּי לֹא בִּשְׁכִיבָה לְבַד יַזְהִיר. וְלֹא אָמַר בְּכָאן "לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ", כִּי לֹא יַזְכִּיר כֵּן רַק בִּשְׁאֵר הַבָּשָׂר וּבְנִדָּה, וְשֶׁהָאִסּוּר בָּהֶן בַּעֲבוּר הַגִּלּוּי, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (שם פסוק יט) "כִּי אֶת שְׁאֵרוֹ הֶעֱרָה". וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ בְּאֵשֶׁת אִישׁ לְמַעֵט מְשַׁמֵּשׁ בְּאֵבֶר מֵת, וְאָמְרוּ בְּשִׁפְחָה חֲרוּפָה שֶׁאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא בְּגוֹמֵר בִּיאָתוֹ כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בִּיבָמוֹת (נה):

פסוק כא

לַמֹּלֶךְ עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁשְּׁמָהּ מֹלֶךְ. וְהִזְכִּירוֹ הַכָּתוּב בְּשֵׁם הַיְדִיעָה, כִּי הָיָה בְּמִצְרַיִם יָדוּעַ לָהֶם. וְרַבִּי אַבְרָהָם אָמַר (אבן עזרא על ויקרא י"ח:כ"א) כִּי יִתָּכֵן שֶׁהוּא מִלְכֹּם תּוֹעֲבַת בְּנֵי עַמּוֹן (מלכים ב כג יג). וְכֵן נִרְאֶה, כִּי כָּתוּב (מלכים א יא ז) "אָז יִבְנֶה שְׁלֹמֹה בָּמָה לִכְמוֹשׁ שִׁקֻּץ מוֹאָב וּלְמֹלֶךְ שִׁקֻּץ בְּנֵי עַמּוֹן", וְגַם הוּא הָיָה יָדוּעַ לָהֶם. וְכָתַב רַשְׁ"י (רש"י על ויקרא י"ח:כ"א), וְזוֹ הִיא עֲבוֹדָתָהּ, שֶׁמּוֹסֵר בְּנוֹ לַכּוֹמְרִים וְהַכּוֹמְרִים עוֹשִׂין שְׁתֵּי מְדוּרוֹת גְּדוֹלוֹת וּמַעֲבִירִין אֶת הַבֵּן בְּרַגְלָיו בֵּין שְׁתֵּי מְדוּרוֹת הָאֵשׁ. "לֹא תִתֵּן" - זֶהוּ מָסִירָתוֹ לַכּוֹמְרִים, "לְהַעֲבִיר לַמֹּלֶךְ" - זֶהוּ הַעֲבָרַת מְדוּרַת הָאֵשׁ. וְזֶה אֵינוֹ נָכוֹן, שֶׁהֲרֵי אָמְרוּ בַּגְּמָרָא סַנְהֶדְרִין (סד), הֶעֱבִירוֹ בְּרֶגֶל פָּטוּר, אֶלָּא כְּמַשְׁוַורְתָּא דְּפוּרְיָא, שֶׁהוּא מַעֲבִירוֹ בְּתוֹךְ הָאֵשׁ מַמָּשׁ. וְהִזְכִּיר בּוֹ הַכָּתוּב נְתִינָה וְהַעֲבָרָה בָּאֵשׁ, שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּמְסְרֶנּוּ לַכּוֹמְרִים וְהֶעֱבִירוֹ בָּאֵשׁ, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בְּסַנְהֶדְרִין. וְכֵן מַה שֶּׁאָמַר הָרַב שֶׁמּוֹסְרוֹ לַכּוֹמְרִים וְהֵם מַעֲבִירִין אוֹתוֹ, וְכָךְ כָּתַב אַף בְּפֵרוּשָׁיו בְּמַסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין (שם סד), וְאֵינוֹ נִרְאֶה כֵּן מִלְּשׁוֹנָם שָׁם בַּגְּמָרָא, וְעוֹד אֵיךְ יִתְחַיֵּב הוּא מִיתָה בַּעֲבוֹדַת אֲחֵרִים, וּלְשׁוֹן הַכָּתוּב עַצְמוֹ "מַעֲבִיר בְּנוֹ וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ" (דברים יח י) כָּךְ נִדְרָשׁ, שֶׁהָאָב בְּעַצְמוֹ מַעֲבִירוֹ. אֲבָל הָעִנְיָן כָּךְ הוּא, שֶׁהָאָב עַצְמוֹ מוֹסְרוֹ לַכּוֹמְרִים לְשֵׁם שִׁקּוּצָם, וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב "נָתַן לַמֹּלֶךְ" (ויקרא כ':ג'), כְּעֵין שֶׁעוֹשִׂים בִּפְנִים, כְּדִכְתִיב "וּנְתָנָם אֶל הַכֹּהֵן" (ויקרא ט"ו:י"ד). וְאוּלַי הַכּוֹמְרִים עוֹשִׂין בּוֹ תְּנוּפָה אוֹ הַנָּפָה לִפְנֵי הַמֹּלֶךְ וְהֵם מַחְזִירִין אוֹתוֹ לִידֵי הָאָב, וְהוּא לוֹקְחוֹ וּמַעֲבִירוֹ בְּלַהַב הָאֵשׁ, וְזֶהוּ "מַעֲבִיר בְּנוֹ וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ". וְכָךְ אָמְרוּ בַּיְרוּשַׁלְמִי (סנהדרין פ"ז ה"י), לְעוֹלָם אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּמְסְרֶנּוּ לַכּוֹמְרִים וְיִטְּלֶנּוּ וְיַעֲבִירֶנּוּ. כְּלוֹמַר, שֶׁיִּטְּלֶנּוּ מֵהֶם וְיַעֲבִירֶנּוּ הוּא. אֲבָל לֹא הָיָה שׁוֹרְפוֹ, שֶׁהֲרֵי אָמְרוּ (סנהדרין סד), הַמַּעֲבִיר אֶת עַצְמוֹ פָּטוּר, שֶׁהוּא חַי אַף לְאַחַר הַעֲבָרָה, וְכָךְ פֵּרֵשׁ רַשְׁ"י. וְעִם כָּל זֶה הַנִּרְאֶה בְּעֵינַי מֵהֶכְרֵעַ הַפְּסוּקִים כִּי הָיָה הַבֵּן לְמַאֲכֹלֶת הָאֵשׁ, שֶׁהַכָּתוּב אוֹמֵר (יחזקאל כג לז) "וְגַם אֶת בְּנֵיהֶן אֲשֶׁר יָלְדוּ לִי הֶעֱבִירוּ לָהֶם לְאָכְלָה", וְשָׁם (ויקרא י"ח:ל"ט) נֶאֱמַר "וּבְשַׁחֲטָם אֶת בְּנֵיהֶם לְגִלּוּלֵיהֶם", שֶׁהָיוּ מַעֲבִירִין אוֹתוֹ בָּאֵשׁ עַד שֶׁיִּשָּׁרֵף אוֹ שֶׁיָּמוּת בָּאֵשׁ, וְהִיא שְׁחִיטָתוֹ, כִּי הַלָּשׁוֹן הַזֶּה "הֶעֱבִירוּ לָהֶם" בַּמֹּלֶךְ הוּא, וְאָמַר בּוֹ הַכָּתוּב "לְאָכְלָה", וְהִזְכִּיר בּוֹ שְׁחִיטָה, אִם כֵּן מַה שֶּׁאָמַר "כְּמַשְׁוַורְתָּא דְּפוּרְיָא" לוֹמַר שֶׁהָיוּ מַעֲבִירִין אוֹתוֹ עַל הַשַּׁלְהֶבֶת פְּעָמִים רַבּוֹת וְהוּא מֵת בְּלַהַב הָאֵשׁ. וְהִנֵּה הוּא חַיָּב בְּדִין הַתּוֹרָה מִשְׁעַת הַעֲבָרָה הָרִאשׁוֹנָה, מִשְׁתִּמְשֵׁל בּוֹ הָאוּר, כְּגוֹן שֶׁנִּתְפַּס הָאֵשׁ בְּאֶחָד מֵאֵיבָרָיו, וּלְכָךְ הֻצְרְכוּ לוֹמַר שֶׁהַמַּעֲבִיר עַצְמוֹ פָּטוּר, אֲבָל הָיָה הָאֵשׁ אוֹכֶלֶת בּוֹ כִּי זֶה הָיָה קָרְבָּנָם לַמֹּלֶךְ. וּלְשׁוֹן "מַעֲבִיר בָּאֵשׁ" יֵאָמֵר בְּכָל מָקוֹם עַל הַדָּבָר שֶׁהוּא בּוֹעֵר בָּאֵשׁ וְאֵינֶנּוּ אָכָל, מִפְּנֵי שֶׁנּוֹתְנִים אוֹתוֹ בָּאֵשׁ וּמַעֲבִירִים אוֹתוֹ מִמֶּנּוּ וְאֵינוֹ נַעֲשֶׂה אֵפֶר כַּנִּשְׂרָפִים,

כְּעִנְיַן כְּלֵי הַגּוֹיִם שֶׁמְּלַבְּנִין אוֹתָן בָּאֵשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן (במדבר לא כג) "תַּעֲבִירוּ בָאֵשׁ וְטָהֵר". וְאָמַר בִּבְנֵי עַמּוֹן (יב לא) "וְהֶעֱבִיר אוֹתָם בַּמַּלְבֵּן", לוֹמַר שֶׁשָּׂרַף אוֹתָן כַּאֲשֶׁר יַעֲשׂוּ הַלְּבֵנִים בַּמַּלְבֵּן, אִם כֵּן "מַעֲבִיר בְּנוֹ וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ" (דברים יח י) הִיא נְתִינָתוֹ בָּאֵשׁ שֶׁתִּמְשֹׁל בּוֹ הָאוּר, לֹא הַעֲבָרָה בְּעָלְמָא, וְהִיא הַעֲבָרָה הַנִּזְכֶּרֶת בַּמֹּלֶךְ שֶׁהִיא בָּאֵשׁ עַל דַּעַת רַבּוֹתֵינוּ (סנהדרין סד) שֶׁלְּמְדוּ בִּגְזֵרָה שָׁוָה הַעֲבָרָה הַעֲבָרָה, מַה לְּהַלָּן (דברים יח י) בָּאֵשׁ אַף כָּאן בָּאֵשׁ, מַה כָּאן לַמֹּלֶךְ אַף לְהַלָּן לַמֹּלֶךְ. וּרְאָיָה לְדִבְרֵיהֶם שֶׁכָּתוּב בְּיֹאשִׁיָּהוּ (מלכים ב כג י) "וְטִמֵּא אֶת הַתֹּפֶת אֲשֶׁר בְּגֵיא בֶן הִנֹּם לְבִלְתִּי לְהַעֲבִיר אִישׁ אֶת בְּנוֹ וְאֶת בִּתּוֹ בָּאֵשׁ לַמֹּלֶךְ", אִם כֵּן הַעֲבָרָה הַנִּזְכֶּרֶת בַּמֹּלֶךְ הִיא בָּאֵשׁ. וְכֵן כָּתוּב בִּמְנַשֶּׁה (דהי"ב לג ו) "וְהוּא הֶעֱבִיר אֶת בָּנָיו בָּאֵשׁ בְּגֵיא בֶן הִנֹּם". וּמָצָאתִי שֶׁכָּתוּב בְּאָחָז (מלכים ב טז ג) "וְגַם אֶת בְּנוֹ הֶעֱבִיר בָּאֵשׁ כְּתֹעֲבוֹת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הוֹרִישׁ ה' אֹתָם מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", וּבְדִבְרֵי הַיָּמִים (ב כח ג) נֶאֱמַר "וַיַּבְעֵר אֶת בָּנָיו בָּאֵשׁ כְּתֹעֲבוֹת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הוֹרִישׁ", אִם כֵּן הַהַעֲבָרָה הִיא הַבְעָרָה בָּאֵשׁ מַמָּשׁ. וּמַה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב (מלכים ב יז לא) "וְהִסְפִּרְוִים שֹׂרְפִים אֶת בְּנֵיהֶם בָּאֵשׁ לְאַדְרַמֶּלֶךְ וַעֲנַמֶּלֶךְ אֱלֹהֵי סְפַרְוִים", הִיא עֲבוֹדָה זָרָה אַחֶרֶת, שֶׁעֲבוֹדָתָהּ לִשְׂרֹף אוֹתָם לְגַמְרֵי כְּעוֹלָה, וְכֵן הָיוּ עוֹשִׂין לַבַּעַל, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בִּירְמְיָהוּ (יט ב) "וְיָצָאתָ אֶל גֵּיא בֶן הִנֹּם" וְשָׁם (ויקרא י"ח:ד'-ה') כְּתִיב, "וּמִלְאוּ אֶת הַמָּקוֹם הַזֶּה דַּם נְקִיִּים וּבָנוּ אֶת בָּמוֹת הַבַּעַל לִשְׂרֹף אֶת בְּנֵיהֶם בָּאֵשׁ עֹלוֹת לַבַּעַל אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִי וְלֹא דִבַּרְתִּי וְלֹא עָלְתָה עַל לִבִּי", וְעוֹד כְּתִיב (שם לב לה) "וַיִּבְנוּ אֶת בָּמוֹת הַבַּעַל אֲשֶׁר בְּגֵיא בֶן הִנֹּם לְהַעֲבִיר אֶת בְּנֵיהֶם וְאֶת בְּנוֹתֵיהֶם לַמֹּלֶךְ אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִים וְלֹא עָלְתָה עַל לִבִּי לַעֲשׂוֹת הַתּוֹעֵבָה הַזֹּאת". אֲבָל מִפְּנֵי שֶׁשְּׁנֵי הַפְּסוּקִים הָאֵלֶּה בְּבָמוֹת הַבַּעַל וּשְׁנֵיהֶם בְּגֵיא בֶן הִנֹּם, וְהָאַזְהָרָה בִּשְׁנֵיהֶם "אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִי וְלֹא דִבַּרְתִּי וְלֹא עָלְתָה עַל לִבִּי", וְשָׁם בַּמָּקוֹם הַהוּא הַטָּמֵא הָיָה שָׁם מֹלֶךְ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּיֹאשִׁיָּהוּ, נִרְאֶה מִכָּל זֶה שֶׁהָיוּ שׂוֹרְפִין אֶת בְּנֵיהֶם עוֹלוֹת לַמֹּלֶךְ וְהוּא הַבַּעַל, וּשְׁנֵיהֶם לָשׁוֹן קָרוֹב כְּמַלְכוּת וְאַדְנוּת, וְאֵינָנוּ בַּעַל פְּעוֹר וּבַעַל זְבוּב כִּי זֶה יִקָּרֵא הַבַּעַל סְתָם כַּאֲשֶׁר יִקָּרֵא הַמֹּלֶךְ, אֲבָל הִזְכִּיר בּוֹ הַכָּתוּב הַעֲבָרָה כִּי עִקַּר עֲבוֹדָתוֹ בְּהַעֲבָרָה מְשֻׁתְּמֶשֶׁל בּוֹ הָאוּר, וְתִקָּרֵא שִׂרְפָה כִּי יְמוּתוּ שָׁם, וּלְכָךְ יִקָּרְאוּ עוֹלוֹת. וְכֵן אֲנִי סוֹבֵר כִּי "אֱלֹהֵי סְפַרְוִים" (מלכים ב יז לא) הוּא הַמֹּלֶךְ, כִּי הַכְּנוּיִי בָּהֶם מֶלֶךְ אֲבָל הָיוּ שְׁנֵיהֶם נֶעֱבָדִים, כִּנּוּי לְאֶחָד אֶדֶר בִּלְשׁוֹן כָּבוֹד וְלַשֵּׁנִי עַן מִלְשׁוֹן עוֹנָה, וְשִׁתְּפוּ בִּשְׁנֵיהֶם מֶלֶךְ וְהוּא כְּמוֹ מֹלֶךְ, וְהַשִּׁרְפָה הִיא מִיתָתָם בָּאֵשׁ כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי. וְאִם נֹאמַר שֶׁהַשִּׁקּוּצִים הָאֵלֶּה אֵינָם הַמֹּלֶךְ, יִתָּכֵן כִּי בַּעֲבוּר הֱיוֹת עֲבוֹדָתָם בְּבָנִים וּבְבָנוֹת לַהֲבִיאָם בָּאֵשׁ כָּעִנְיָן שֶׁאָמַר בְּמֹלֶךְ, יִשְׁתַּתְּפוּ בָּהֶם שְׁמוֹ מֶלֶךְ וּבַעַל, וְאֵין עֲבוֹדָתָם שָׁוָה, כִּי הַמֹּלֶךְ בְּהַעֲבָרָה וֵאלֹהֵי סְפַרְוַיִם בִּשְׂרֵפָה וְהַבַּעַל בִּשְׁחִיטָה וּשְׂרֵפָה כְּעוֹלוֹת, וְנֶאֱמַר שֶׁהָיוּ בְּמָקוֹם הַתֹּפֶת אֲשֶׁר בְּגֵיא בֶן הִנֹּם בָּמוֹת לַבַּעַל, וְשָׁם עוֹד מֹלֶךְ, וּמַה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב

(ירמיהו לב לד) "וַיִּבְנוּ אֶת בָּמוֹת הַבַּעַל אֲשֶׁר בְּגֵיא בֶן הִנֹּם לְהַעֲבִיר אֶת בְּנֵיהֶם לַמֹּלֶךְ", יְהְיֶה פֵּרוּשׁוֹ וּלְהַעֲבִיר אֶת בְּנֵיהֶם לַמֹּלֶךְ. וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ (סנהדרין סג), אַף חִזְקִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה בִּקֵּשׁ אֲבִיו לַעֲשׂוֹת לוֹ כֵּן, שֶׁיִּשְׂרֹף אוֹתוֹ בָּאֵשׁ, אֶלָּא שֶׁסָּכַתּוּ אִמּוֹ בְּשֶׁמֶן סַלְמַנְדְּרָא. וְהִנֵּה אָחָז לַמֹּלֶךְ הֶעֱבִיר אוֹתוֹ, כִּדְכְתִיב "וְגַם אֶת בְּנוֹ הֶעֱבִיר בָּאֵשׁ כְּתֹעֲבוֹת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הוֹרִישׁ ה' מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", וְזֶהוּ הַלָּשׁוֹן הַכָּתוּב בְּמֹלֶךְ, אִם כֵּן הִיא הַבַּעָרָה שֶׁתִּמְשׁוֹל בּוֹ הָאוּר וְיָמוּת, וְנִצַּל הַצַּדִּיק בַּסַּלְמַנְדְּרָא הַזּוֹ שֶׁבְּרָאָהּ הקב"ה בַּעֲבוּרוֹ. וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט אָמְרוּ, כִּי מַעֲבִיר בְּנוֹ וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ מִין מִמִּינֵי הַכְּשָׁפִים, כִּי בְּעִנְיַן הַכִּשּׁוּף נֶאֱמַר (דברים יח י) "לֹא יִמָּצֵא בְךָ מַעֲבִיר בְּנוֹ וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ קֹסֵם קְסָמִים מְעוֹנֵן וּמְנַחֵשׁ וּמְכַשֵּׁף", וְאָמַר בְּמְנַשֶּׁה (דהי"ב לג ו) "וְהוּא הֶעֱבִיר אֶת בָּנָיו בָּאֵשׁ בְּגֵיא בֶן הִנֹּם וְעוֹנֵן וְנִחֵשׁ וְכִשֵּׁף וְעָשָׂה אוֹב וְיִדְּעוֹנִי", וּכְתִיב (מלכים ב יז יז) "וַיַּעֲבִירוּ אֶת בְּנֵיהֶם וְאֶת בְּנוֹתֵיהֶם בָּאֵשׁ וַיְקַסְּמוּ קְסָמִים וַיְנַחֵשׁוּ", וְהַמֹּלֶךְ הִיא עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁמַּקְרִיבִין לוֹ הַקְּטַנִּים, אֲבָל אַחַר שֶׁמָּצָאנוּ כָּתוּב (שם כג י) "לְבִלְתִּי לְהַעֲבִיר אִישׁ אֶת בְּנוֹ וְאֶת בִּתּוֹ בָּאֵשׁ לַמֹּלֶךְ" נֶאֱמְנוּ דִּבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ שֶׁהַכֹּל לַמֹּלֶךְ בָּאֵשׁ. אֲבָל יִתָּכֵן שֶׁהָיְתָה הָעֲבוֹדָה הַהִיא לָהֶם לְקֹסֶם שְׂוָא, וְהָיוּ מִתְנַבְּאִים בְּהּ כְּפִי סִכְלוּתָם, וְהֵם נְבִיאֵי הַבַּעַל הַמַּקְרִיבִים לוֹ הַבָּנִים וְהַבָּנוֹת וְיֵרָאוּ לָהֶם חֲלוֹמוֹת שָׁוְא וּמִקְסָם כָּזָב, וְלָכֵן תִּיחֵס הַתּוֹרָה עִנְיַן הַמֹּלֶךְ בְּעִנְיַן הַקְּסָמִים, כִּי בְּכָאן (ויקרא כ':ו') סָמַךְ אֶל "הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תִּפְנֶה אֶל הָאֹבֹת וְאֶל הַיִּדְּעֹנִים", וּבְמִשְׁנֶה תּוֹרָה כָּל הַפָּרָשָׁה בַּמִּתְנַבְּאִים לְדַעַת הָעֲתִידוֹת בְּשֶׁקֶר. וְהִנֵּה הִזְכִּיר הַכָּתוּב כִּי הָעֲבָרַת הַזֶּרַע לַמֹּלֶךְ הוּא חִלּוּל הַשֵּׁם, וּבַפָּרָשָׁה הָאַחֶרֶת (ויקרא כ':ג') מוֹסִיף "לְמַעַן טַמֵּא אֶת מִקְדָּשִׁי וּלְחַלֵּל אֶת שֵׁם קָדְשִׁי", וְאוּלַי טַעְמוֹ לְמַעַן טַמֵּא אֶת הָעָם הַמְקֻדָּשׁ לִשְׁמִי, שֶׁצִּוִּיתִי (ויקרא י"א:מ"ד) "וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וְהְיִיתֶם קְדֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי ה' מְקַדִּשְׁכֶם" (ויקרא כ"א:ח'), וּלְחַלֵּל אֶת שֵׁם קָדְשִׁי בְּעָבְרָם עַל הָעֲבֵרָה הַחֲמוּרָה לְפָנַי, כִּי כֵן יֹאמַר בַּעֲבֵרוֹת הַחֲמוּרוֹת "וְאִישׁ וְאִבְיו יֵלְכוּ אֶל הַנַּעֲרָה לְמַעַן חַלֵּל אֶת שֵׁם קָדְשִׁי" (עמוס ב ז). וְיִתָּכֵן שֶׁיֹּאמַר כֵּן מִפְּנֵי שֶׁהַמַּקְרִיב מִזַּרְעוֹ לַמֹּלֶךְ וְאַחַר כֵּן יָבֹא אֶל מִקְדַּשׁ ה' לְהַקְרִיב קָרְבָּן, מְטַמֵּא אֶת הַמִּקְדָּשׁ, כִּי קָרְבְּנוֹתָיו טְמֵאִים וְתוֹעֵבָה לַשֵּׁם, וְהוּא עֲצְמוֹ טָמֵא לְעוֹלָם, שֶׁנִּטְמָא בְּרָעָה שֶׁעָשָׂה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר בְּאוֹב וְיִדְּעוֹנִי "לְטָמְאָה בָהֶם" (ויקרא י"ט:ל"א), וּכְתִיב "וּבְגִלּוּלֵיהֶם טִמְּאוּהָ" (יחזקאל לו יח), וְהִזְכִּיר בּוֹ חִלּוּל הַשֵּׁם, כִּי כַּאֲשֶׁר יִשְׁמְעוּ הַגּוֹיִם שֶׁכִּבֵּד אֶת הַמֹּלֶךְ בְּזַרְעוֹ וְיַקְרִיב מִבְּהֶמְתּוֹ קָרְבָּן לַשֵּׁם הוּא חִלּוּל הַשֵּׁם, וְזֶהוּ שֶׁאָמַר הַנָּבִיא (שם כג לז לח) "וְגַם אֶת בְּנֵיהֶן אֲשֶׁר יָלְדוּ לִי הֶעֱבִירוּ לָהֶם לְאָכְלָה עוֹד זֹאת עָשׂוּ לִי טִמְּאוּ אֶת מִקְדָּשִׁי בַּיּוֹם הַהוּא", וְאָמַר (שם פסוק לט) "וּבְשַׁחֲטָם אֶת בְּנֵיהֶם לְגִלּוּלֵיהֶם וַיָּבֹאוּ אֶל מִקְדָּשִׁי בַּיּוֹם הַהוּא לְחַלְּלוֹ וְהִנֵּה כֹּה עָשׂוּ בְּתוֹךְ בֵּיתִי". וְעַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת, יִשְׂרָאֵל זֶרַע הַקֹּדֶשׁ נוֹלָדִים בְּבֵית ה', וְזֶה טַעַם "אֲשֶׁר יָלְדוּ

לִי", וְהִנֵּה הַמַּקְרִיב אוֹתוֹ לַמֹּלֶךְ מְטַמֵּא מִקְדָּשׁוֹ וּמְחַלֵּל שְׁמוֹ הַגָּדוֹל, כִּלְשׁוֹן "וְלֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ בְּעַמָּיו" (ויקרא כ"א:ט"ו), וּלְכָךְ אָמַר בּוֹ "וַאֲנִי אֶתֵּן אֶת פָּנַי בָּאִישׁ הַהוּא" (שם כ ג), "וְשַׂמְתִּי אֲנִי אֶת פָּנַי בָּאִישׁ הַהוּא" (שם פסוק ה), וְהַמַּשְׂכִּיל יָבִין:

פסוק כב

וְטַעַם הַזְּכוּר וְהַבְּהֵמָה מְפֹרָסָם, כִּי הוּא דָּבָר נִתְעָב וְאֵינֶנּוּ בְּקִיּוּם הַמִּינִין, כִּי אָדָם וּבְהֵמָה לֹא יוֹלִידוּ. וְכָתַב ר' אַבְרָהָם (אבן עזרא על ויקרא י"ח:כ"ב) אַחַר שֶׁמָּצָאנוּ "הֵן שָׁכַבְתִּי אֶמֶשׁ אֶת אָבִי" (בראשית יט לד), הִנֵּה **לֹא תִשְׁכַּב** אַזְהָרָה לִשּׁוֹכֵב וְלַנִּשְׁכָּב. וְאִם כִּדְבָרָיו, לָמָּה לֹא הָיְתָה הָאִשָּׁה בִּכְלַל "וּבְכָל בְּהֵמָה לֹא תִתֵּן שְׁכָבְתְּךָ", כִּי הַנָּשִׁים בִּכְלַל הָאַזְהָרוֹת שֶׁבְּכָל הַתּוֹרָה. אֲבָל טַעַם "שָׁכַבְתִּי אֶמֶשׁ אֶת אָבִי" בַּעֲבוּר שֶׁהֵן הַשּׁוֹכְבוֹת כְּדֵי שֶׁיֵּצֵא מִמֶּנּוּ הַזֶּרַע, כַּיָּדוּעַ שֶׁהַזֶּרַע יָבֹא מִן הַתְּנוּעָה אוֹ מִן הַגּוּף כֻּלּוֹ כְּמוֹ שֶׁיִּתְהַוֶּה הַקֶּצֶף בְּפִיּוֹת הַסּוּסִים בְּמְרוּצָתָם, אוֹ שֶׁיִּתְיַלֵּד בַּגִּידִים הַקְּרוֹבִים מִשָּׁם וְיֵאָסֵף שָׁם בְּסִבּוּב הַתְּנוּעָה וְיֵצֵא, וְאִם לֹא שָׁכְבוּ אוֹתוֹ לֹא יֵצֵא מִמֶּנּוּ זֶרַע, כִּי הָיָה כְּאֻבָּן דּוֹמֶם בְּשִׁכְרוּתוֹ:

פסוק כה

וַתִּטְמָא הָאָרֶץ וָאֶפְקֹד עֲוֹנָהּ עָלֶיהָ וַתָּקִא הָאָרֶץ הֶחְמִיר הַכָּתוּב בָּעֲרָיוֹת, בַּעֲבוּר הָאָרֶץ שֶׁתִּטְמָא בָּהֶן וְתָקִיא הַנְּפָשׁוֹת הָעוֹשׂוֹת. וְהִנֵּה הָעֲרָיוֹת חוֹבַת הַגּוּף וְאֵינָן תְּלוּיוֹת בָּאָרֶץ, אֲבָל סוֹד הַדָּבָר בַּכָּתוּב שֶׁאָמַר (דברים לב ח ט) "בְּהַנְחֵל עֶלְיוֹן גּוֹיִם בְּהַפְרִידוֹ בְּנֵי אָדָם יַצֵּב גְּבֻלֹת עַמִּים וְגוֹ' כִּי חֵלֶק ה' עַמּוֹ" וְגוֹ'. וְהָעִנְיָן כִּי הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד בָּרָא הַכֹּל, וְשָׂם כֹּחַ הַתַּחְתּוֹנִים בָּעֶלְיוֹנִים, וְנָתַן עַל כָּל עַם וְעַם בְּאַרְצֹתָם לְגוֹיֵיהֶם כּוֹכָב וּמַזָּל יָדוּעַ, כַּאֲשֶׁר נוֹדַע בְּאִצְטַגְנִינוּת. וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ד יט) "אֲשֶׁר חָלַק ה' אֱלֹהֶיךָ אֹתָם לְכֹל הָעַמִּים", כִּי חֵלֶק לְכֻלָּם מַזָּלוֹת בַּשָּׁמַיִם, וּגְבוֹהִים עֲלֵיהֶם מַלְאֲכֵי עֶלְיוֹן נְתָנָם לִהְיוֹתָם שָׂרִים עֲלֵיהֶם, כְּעִנְיַן שֶׁכָּתוּב (דניאל י יג) "וְשַׂר מַלְכוּת פָּרַס עָמַד לְנֶגְדִּי", וּכְתִיב (שם פסוק כ) "וְהִנֵּה שַׂר יָוָן בָּא", וְנִקְרָאִים "מְלָכִים", כְּדִכְתִיב (שם פסוק יג) "וַאֲנִי נוֹתַרְתִּי שָׁם אֵצֶל מַלְכֵי פָרָס". וְהִנֵּה הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים לְכָל הָעוֹלָם, אֲבָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֶמְצָעוּת הַיְשׁוּב, הִיא נַחֲלַת ה' מְיֻחֶדֶת לִשְׁמוֹ, לֹא נָתַן עָלֶיהָ מִן הַמַּלְאָכִים קָצִין שׁוֹטֵר וּמוֹשֵׁל בְּהַנְחִילוֹ אוֹתָהּ לְעַמּוֹ הַמְיֻחָד שְׁמוֹ זֶרַע אוֹהֲבָיו. וְזֶהוּ שֶׁאָמַר (שמות יט ה) "וְהְיִיתֶם לִי סְגֻלָּה מִכָּל הָעַמִּים כִּי לִי כָּל הָאָרֶץ", וּכְתִיב (ירמיהו יא ד) "וְהְיִיתֶם לִי לְעָם וְאָנֹכִי אֶהְיֶה לָכֶם לֵאלֹהִים", לֹא שֶׁתִּהְיוּ אַתֶּם אֶל אֱלֹהִים אֲחֵרִים כְּלָל. וְהִנֵּה קֹדֶשׁ הָעָם הַיּוֹשֵׁב בְּאַרְצוֹ בְּקִדֻּשַׁת הָעֲרָיוֹת וּבְרֻבֵּי הַמִּצְוֹת, לִהְיוֹתָם לִשְׁמוֹ. וּלְכָךְ אָמַר (ויקרא כ':כ"ב) "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת כָּל חֻקֹּתַי וְאֶת כָּל מִשְׁפָּטַי וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא תָקִיא אֶתְכֶם הָאָרֶץ", וּכְתִיב (שם פסוק כד) "וָאֹמַר לָכֶם אַתֶּם תִּירְשׁוּ אֶת אַדְמָתָם וַאֲנִי אֶתְּנֶנָּה לָכֶם לָרֶשֶׁת אֹתָהּ אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר

הִבְדַּלְתִּי אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים", יֹאמַר כִּי הִבְדִּיל אוֹתָנוּ מִכָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר נָתַן עֲלֵיהֶם שָׂרִים וֵאלֹהִים אֲחֵרִים, בְּתִתּוֹ לָנוּ אֶת הָאָרֶץ שֶׁיִּהְיֶה הוּא יִתְבָּרַךְ לָנוּ לֵאלֹהִים וְנִהְיֶה מְיֻחָדִים לִשְׁמוֹ. וְהִנֵּה הָאָרֶץ שֶׁהִיא נַחֲלַת הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד תָּקִיא כָּל מְטַמֵּא אוֹתָהּ, וְלֹא תִּסְבֹּל עוֹבְדֵי ע"ז וּמְגַלִּים עֲרָיוֹת. וְהַפָּרָשָׁה הַזֹּאת הִזְכִּירָה הַמֹּלֵךְ, לְכָלֵל עֲבוֹדָה זָרָה עִם זִכְרוֹן הָעֲרָיוֹת, וְעַל כֻּלָּם אָמַר (כאן) "אַל תִּטַּמְּאוּ בְּכָל אֵלֶּה כִּי בְכָל אֵלֶּה נִטְמְאוּ הַגּוֹיִם וַתִּקָּא הָאָרֶץ אֶת יֹשְׁבֶיהָ". וְכֵן אָמַר בַּפָּרָשָׁה הַשְּׁנִיָּה (ויקרא כ׳:כ"ו) "וָאַבְדִּל אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים לִהְיוֹת לִי", שֶׁהוּא חֹמֶר אִסּוּר עֲבוֹדָה זָרָה. וּלְכָךְ אָמַר כִּי מִפְּנֵי שֶׁהֵם מְיֻחָדִים לִשְׁמוֹ בַּעֲבוּר כֵּן נָתַן לָהֶם הָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם פסוק כד) "וָאֹמַר לָכֶם אַתֶּם תִּירְשׁוּ אֶת אַדְמָתָם וַאֲנִי אֶתְּנֶנָּה לָכֶם לָרֶשֶׁת אֹתָהּ אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הִבְדַּלְתִּי אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים". וְהִנֵּה בְּחוּצָה לָאָרֶץ אע"פ שֶׁהַכֹּל לַשֵּׁם הַנִּכְבָּד אֵין הַטַּהֲרָה בָּהּ שְׁלֵמָה, בַּעֲבוּר הַמְּשָׁרְתִים הַמּוֹשְׁלִים עָלֶיהָ, וְהָעַמִּים תּוֹעִים אַחֲרֵי שָׂרֵיהֶם לַעֲבֹד גַּם אוֹתָם. וּלְכָךְ יֹאמַר הַכָּתוּב (ישעיהו נד ה) "אֱלֹהֵי כָל הָאָרֶץ יִקָּרֵא", כִּי הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים הַמּוֹשֵׁל עַל הַכֹּל, וְהוּא יִפְקֹד בַּסּוֹף עַל צְבָא הַמָּרוֹם בַּמָּרוֹם (שם כד כא) לְהָסִיר מֶמְשֶׁלֶת הָעֶלְיוֹנִים וּלְהָרֹס מַעֲרֶכֶת הַמְּשָׁרְתִים, וְאַחֲרֵי כֵן יִפְקֹד עַל מַלְכֵי הָאֲדָמָה בָּאֲדָמָה (שם). וְזֶהוּ עִנְיַן הַכְּתוּב שֶׁאָמַר (דניאל ד יד) "בִּגְזֵרַת עִירִין פִּתְגָמָא וּמֵאמַר קַדִּישִׁין שְׁאֵלְתָא", יֹאמַר כִּי הַדָּבָר הַהוּא הַנִּגְזָר עַל נְבוּכַדְנֶצַּר הִיא גְּזֵרַת עִירִין (פתגמא ומאמר קדישין שאלתא) שֶׁגָּזְרוּ עַל הַכּוֹחוֹת הַנֶּאֱצָלִין מֵהֶן לַעֲשׂוֹת כָּךְ, וְיִקָּרְאוּ "עִירִין" כִּי מֵאֲצִילוּתָן יִתְעוֹרְרוּ הַכֹּחוֹת בְּכָל הַפְּעֻלּוֹת, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (שם שם י יא) "וַאֲלוּ עִיר וְקַדִּישׁ מִן שְׁמַיָּא נָחֵת קָרֵא בְחַיִל וְכֵן אָמַר גִּדּוּ אִילָנָא" וְגוֹ'. "וּמֵאמַר קַדִּישִׁין שְׁאֵלְתָא", כְּלוֹמַר שֶׁשְּׁאֵלוּ מַה הָרָצוֹן הָעֶלְיוֹן עָלָיו, וְאַחֲרֵי כֵן גָּזְרוּ לְהֵעָשׂוֹת כֵּן. וְזֶהוּ שֶׁאָמַר לוֹ דָּנִיֵּאל (שם פסוק כא) "וּגְזֵרַת עִלָּאָה הִיא", כִּי הַכֹּל מֵאִתּוֹ יִתְבָּרַךְ. וְהִנֵּה הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד יִתְבָּרַךְ אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים בְּחוּץ לָאָרֶץ, וֵאלֹהֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁהִיא נַחֲלַת ה', וְזֶהוּ טַעַם "וְזָנָה אַחֲרֵי אֱלֹהֵי נֵכַר הָאָרֶץ" (דברים לא טז) כִּי הָאֱלוֹהוֹת נָכְרִים בְּאֶרֶץ הַשֵּׁם וּבְנַחֲלָתוֹ. וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים ב יז כו) "לֹא יָדְעוּ אֶת מִשְׁפַּט אֱלֹהֵי הָאָרֶץ וְיִשְׁלַח בָּם אֶת הָאֲרָיוֹת וְהִנָּם מְמִיתִים אוֹתָם כַּאֲשֶׁר אֵינָם יֹדְעִים אֶת מִשְׁפַּט אֱלֹהֵי הָאָרֶץ". וְהִנֵּה הַכּוּתִיִּים לֹא הָיוּ נֶעֱנָשִׁים בְּאַרְצָם בְּעָבְדָם אֶת אֱלֹהֵיהֶם לְשֻׁלַּח בָּהֶם אֶת הָאֲרָיוֹת, וּבְבוֹאָם בְּאֶרֶץ הַשֵּׁם וְעָשׂוּ שָׁם כְּמַעֲשֵׂיהֶם הָרִאשׁוֹנִים שֻׁלַּח בָּהֶם הָאֲרָיוֹת הַמְּמִיתִים אוֹתָם. וְכֵן שָׁנוּ בְּסִפְרָא (קדושים יא יד) "וְלֹא תָקִיא הָאָרֶץ אֶתְכֶם" וְגוֹ', אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵינָהּ כִּשְׁאָר אֲרָצוֹת, אֵינָהּ מְקַיֶּמֶת עוֹבְרֵי עֲבֵרָה. וּבְסִפְרֵי (האזינו שטו) "וְאֵין עִמּוֹ אֵל נֵכָר" (דברים לב יב), שֶׁלֹּא תְּהֵא רְשׁוּת לְאֶחָד מִשָּׂרֵי הָאֻמּוֹת לָבֹא לִשְׁלֹט בָּכֶם, כְּעִנְיַן שֶׁנֶּאֱמַר "וַאֲנִי יוֹצֵא וְהִנֵּה שַׂר יָוָן" וְגוֹ', וְהוּא מַאֲמָרָם (כתובות קי), כָּל הַדָּר בְּחוּצָה לָאָרֶץ דּוֹמֶה כְּמִי שֶׁאֵין לוֹ אֱלוֹהַּ, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כ"ה:ל"ח)

"לָתֵת לָכֶם אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים", וְאוֹמֵר (שמואל א כו יט) "כִּי גֵרְשׁוּנִי הַיּוֹם מֵהִסְתַּפֵּחַ בְּנַחֲלַת ה' לֵאמֹר לֵךְ עֲבֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים". וְאָמְרוּ בְּתוֹסָפְתָּא דע"ז (פ"ה ה"ח), הָרֵי הוּא אוֹמֵר (בראשית כח כא) "וְשַׁבְתִּי בְשָׁלוֹם אֶל בֵּית אָבִי וְהָיָה ה' לִי לֵאלֹהִים", וְאוֹמֵר "לָתֵת לָכֶם אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן" (ויקרא כ"ה:ל"ח), כָּל זְמַן שֶׁאַתֶּם בְּאֶרֶץ כְּנַעַן הָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים, אֵין אַתֶּם בָּאָרֶץ כְּנַעַן כְּבָיְכוֹל אֵין אֲנִי לָכֶם לֵאלֹהִים. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (יהושע ד יג) "כְּאַרְבָּעִים אֶלֶף חֲלוּצֵי צָבָא עָבְרוּ לִפְנֵי ה'", וְאוֹמֵר (דהי"א כב יח) "וְנִכְבְּשָׁה הָאָרֶץ לִפְנֵי הַשֵּׁם וְלִפְנֵי עַמּוֹ", וְכִי תַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁיִּשְׂרָאֵל מְכַבְּשִׁין אֶת הָאָרֶץ לִפְנֵי הַמָּקוֹם, אֶלָּא כָּל זְמַן שֶׁהֵן עָלֶיהָ כְּאִלּוּ הִיא מְכֻבֶּשֶׁת, הָא אֵינָם עָלֶיהָ אֵינָהּ מְכֻבֶּשֶׁת. וּמִן הָעִנְיָן הַזֶּה אָמְרוּ בְּסִפְרֵי (עקב מג), "וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה" (דברים יא יז), אַף עַל פִּי שֶׁאֲנִי מַגְלֶה אֶתְכֶם מִן הָאָרֶץ לְחוּצָה לָאָרֶץ הֱיוּ מְצַיְּנִין בַּמִּצְוֹת, שֶׁכְּשֶׁתַּחְזְרוּ לֹא יְהוּ עֲלֵיכֶם חֲדָשִׁים. מָשָׁל לְאָדוֹן שֶׁכָּעַס עַל אִשְׁתּוֹ וְשִׁלְּחָהּ לְבֵית אָבִיהָ, אָמַר לָהּ, הֱוִי מִתְקַשֶּׁטֶת תַּכְשִׁיטִים, שֶׁכְּשֶׁתַּחְזְרִי לֹא יִהְיוּ עָלַיִךְ חֲדָשִׁים. וְכֵן אָמַר יִרְמְיָה (לא כ), "הָצִיבִי לָךְ צִיוּנִים" אֵלּוּ הַמִּצוֹת שֶׁיִּשְׂרָאֵל מְצַיְּנִין בָּהֶם. וְהִנֵּה הַכָּתוּב שֶׁאָמַר (דברים יא יז-יח) "וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה" וְגוֹ' אֵינוֹ מְחַיֵּב בַּגְּלוּת אֶלָּא בְּחוֹבַת הַגּוּף, כִּתְפִלִּין וּמְזוּזוֹת, וּפֵרְשׁוּ בָּהֶן כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהוּ חֲדָשִׁים עָלֵינוּ כְּשֶׁנַּחְזוֹר לָאָרֶץ, כִּי עִקַּר כָּל הַמִּצוֹת לַיּוֹשְׁבִים בְּאֶרֶץ ה'. וּלְפִיכָךְ אָמְרוּ בְּסִפְרֵי (ראה פ) "וִירִשְׁתֶּם אוֹתָהּ וִישַׁבְתֶּם בָּהּ וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשׂוֹת" (דברים יא לא-לב), יְשִׁיבַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל הַמִּצוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה. וְכָךְ הוּא בְּתוֹסָפְתָּא דע"ז (פ"ה ה"ב). וְזוֹ הִיא מַחְשֶׁבֶת הָרְשָׁעִים (סנהדרין קה) שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים לִיחֶזְקֵאל, רַבֵּינוּ יְחֶזְקֵאל, עֶבֶד שֶׁמְּכָרוֹ רַבּוֹ, יֵשׁ עָלָיו כְּלוּם, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל כ לב) "וְהָעֹלָה עַל רוּחֲכֶם הָיוֹ לֹא תִהְיֶה אֲשֶׁר אַתֶּם אֹמְרִים נִהְיֶה כַּגּוֹיִם כְּמִשְׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה לְשָׁרֵת עֵץ וָאָבֶן". וְזוֹ הִיא מִצְוַת יַעֲקֹב אָבִינוּ לְבֵיתוֹ וּלְכָל אֲשֶׁר עִמּוֹ בְּשָׁעַת בִּיאָתָם לָאָרֶץ (בראשית לה ב) "הָסִירוּ אֶת אֱלֹהֵי הַנֵּכָר אֲשֶׁר בְּתֹכְכֶם וְהִטַּהֲרוּ". וְהַשֵּׁם לוֹ לְבַדּוֹ נִתְכַּנוּ עֲלִילוֹת, שֶׁמַּתָּה רָחֵל בַּדֶּרֶךְ בְּתַחִלַּת בּוֹאָם בָּאָרֶץ, כִּי בִּזְכוּתָהּ לֹא מֵתָה בְּחוּצָה לָאָרֶץ, וּבִזְכוּתוֹ לֹא יָשַׁב בָּאָרֶץ עִם שִׁתֵּי אֲחָיוֹת, וְהִיא הִיְתָה הַנִּשֵּׂאת בְּאַסּוּר הָאַחְוָה. וְנִרְאֶה שֶׁנִּתְעַבְּרָה מִבִּנְיָמִין קֹדֶם בּוֹאָם בִּשְׁכֶם, וְלֹא נָגַע בָּהּ בָּאָרֶץ כְּלָל מִפְּנֵי הָעִנְיָן שֶׁהִזְכַּרְנוּ. וְאָמַר הַנָּבִיא (ירמיהו טז יח) "וְשִׁלַּמְתִּי רִאשׁוֹנָה מִשְׁנֶה עֲוֹנָם וְחַטָּאתָם עַל חַלְלָם אֶת אַרְצִי בְּנִבְלַת שִׁקּוּצֵיהֶם וְתוֹעֲבוֹתֵיהֶם מָלְאוּ אֶת נַחֲלָתִי". וְהָעִנְיָן הַזֶּה הוּא בְּמָקוֹמוֹת רַבִּים בַּכְּתוּבִים, וְתִרְאֶנּוּ מְפֹרָשׁ בָּהֶם אַחַר שֶׁפָּקַחְתִּי בּוֹ עֵינֶיךָ. וְכָתַב ר"א בְּפָרָשַׁת וַיֵּלֶךְ (דברים לא טז), יָדַעְנוּ כִּי הַשֵּׁם אֶחָד, וְהַשִּׁנּוּי יָבֹא מֵהַמְקַבְּלִים, וְהַשֵּׁם לֹא יְשַׁנֶּה מַעֲשָׂיו כִּי כֻלָּם הֵם בְּחָכְמָה, וּמֵעֲבוֹדַת הַשֵּׁם לִשְׁמֹר כֹּחַ הַקִּבּוּל כְּפִי הַמָּקוֹם, עַל כֵּן כָּתוּב "אֶת מִשְׁפַּט אֱלֹהֵי הָאָרֶץ", וְאָמַר בְּיַעֲקֹב "הָסִרוּ אֶת אֱלֹהֵי הַנֵּכָר", וְהֵפֶךְ הַמָּקוֹם הִדְבִּיק בָּעֲרָיוֹת שֶׁהֵם

שְׁאֵר, וְהַמַּשְׂכִּיל יָבִין. אֲלוּ דְּבָרָיו זַ"ל. וְאַל תָּשִׁיב עָלַי מִפָּסוּק "מִיכָאֵל שַׂרְכֶם" (דניאל י כא), כִּי הוּא שַׂר מְשָׂרֵת לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל יִשְׂרָאֵל, לֹא שַׂר מַלְכוּת וּמֶמְשָׁלָה. וְכֵן הָיָה שַׂר צָבָא הַנִּרְאֶה לִיהוֹשֻׁעַ בִּירִיחוֹ (יהושע ה יג), הֶרְאָה לוֹ כִּי הַשֵּׁם שָׁלְחוֹ לִלְחֹם מִלְחֲמוֹתֵיהֶם, כְּעִנְיָן בְּחִזְקִיָּהוּ (מלכים ב יט לה), וְגַם שֶׁהָיָה זֶה בִּהְיוֹתֵנוּ בְּחוּצָה לָאָרֶץ. וְאֵין רְשׁוּת לְפָרֵשׁ בְּעִנְיַן הָאָרֶץ יוֹתֵר מִזֶּה, אֲבָל אִם תִּזְכֶּה לְהָבִין הָאָרֶץ הָרִאשׁוֹנָה הַנִּזְכֶּרֶת בְּפָסוּק בְּרֵאשִׁית, וְהַנִּזְכֶּרֶת בְּפָרָשַׁת אִם בְּחֻקּוֹתַי, (ויקרא כ"ו:מ"ב) תֵּדַע סוֹד נִשְׂגָּב וְנֶעְלָם, וְתָבִין מַה שֶּׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (תנחומא ויקהל ז), בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁל מַעְלָה מְכֻוָּן כְּנֶגֶד בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁל מַטָּה. וּכְבָר רָמַזְתִּי לְךָ בַּפָּסוּק "כִּי לִי הָאָרֶץ" (שמות יט ה). וְהִנֵּה הִזְכִּיר הַכָּתוּב כִּי אַנְשֵׁי אֶרֶץ כְּנַעַן נֶעֱנְשׁוּ בַּעֲבוּר הָעֲרָיוֹת, וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ (סנהדרין נו) שֶׁהֻזְהֲרוּ עֲלֵיהֶן מֵעֵת הַיְצִירָה לְאָדָם וּלְנֹחַ, שֶׁלֹּא עָנַשׁ אֶלָּא אִם כֵּן הִזְהִיר, אֲבָל הַכָּתוּב לֹא יַזְכִּיר הָאַזְהָרָה, אֲבָל יֹאמַר כִּי הָאָרֶץ תָּקִיא אוֹתָם כִּי הָאָרֶץ תִּתְעַב כָּל הַתּוֹעֵבוֹת הָאֵל. וְהִנֵּה לֹא אַנְשֵׁי אֶרֶץ כְּנַעַן בִּלְבַד הָיוּ מִן הַמַּזְהָרִים. וְהַפָּרָשָׁה הִזְכִּירָה "כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם" (ויקרא י"ח:ג'), שֶׁהָיוּ גַּם הֵם עוֹשִׂים כְּכָל הַתּוֹעֵבוֹת הָאֵלֶּה וְלֹא תָּקִיא אוֹתָם אֶרֶץ מִצְרַיִם וְלֹא שְׁאָר אַרְצוֹת הַגּוֹיִם אֶת גּוֹיֵיהֶם, אֲבָל הָעִנְיָן כֻּלּוֹ לְמַעֲלַת הָאָרֶץ וּקְדֻשָּׁתָהּ. וְאָמַר הַכָּתוּב (כאן) "וַתִּקָּא הָאָרֶץ", כִּי מֵעֵת שֶׁפָּקַד עָוֹנָהּ עָלֶיהָ, שֶׁנִּגְזַר עַל הַכְּנַעֲנִים לְהִכָּרֵת, כְּאִלּוּ כְּבָר הֵקִיאָה אוֹתָם. אוֹ "וַתִּקָּא" - לְמַעְלָה, כְּעִנְיַן "סָר צִלָּם מֵעֲלֵיהֶם" (במדבר יד ט):

פסוק כט

וְנִכְרְתוּ הַנְּפָשׁוֹת הָעֹשֹׂת מִקֶּרֶב עַמָּם זֶרְעוֹ נִכְרָת וְיָמָיו נִכְרָתִים, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא י"ז:ט'). וְהִנֵּה בַּכְּרִיתוֹת בַּתּוֹרָה שְׁלֹשָׁה עִנְיָנִים, הָאֶחָד שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ "וְנִכְרַת הָאִישׁ הַהוּא" (שם שם ד ט), וְהַשֵּׁנִי שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן "וְנִכְרְתוּ הַנְּפָשׁוֹת הָעוֹשׂוֹת" (כאן), "וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מֵלְפָנָי" (ויקרא כ"ב:ג'), וְהַשְּׁלִישִׁי שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן "הִכָּרֵת תִּכָּרֵת הַנֶּפֶשׁ הַהִוא עֲוֹנָהּ בָּהּ" (במדבר טו לא), וְאָמַר בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים (להלן כג ל) "וְהַאֲבַדְתִּי אֶת הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב עַמָּהּ", וְאָמְרוּ בְּסִפְרָא (אמור פרק יד ד), לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר כָּרֵת בְּכָל מָקוֹם וְאֵינִי יוֹדֵעַ מַה הוּא, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וְהַאֲבַדְתִּי" לִמֵּד עַל הַכָּרֵת שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא אֲבָדָן. וּבְאוּר הָעִנְיָן, כִּי הָאוֹכֵל חֵלֶב אוֹ דָּם וְהוּא צַדִּיק וְרִבּוּ זְכוּיוֹת אֲבָל גָּבְרָה תַּאֲוָתוֹ עָלָיו וְנִכְשַׁל בָּעֲבֵרָה הַהִיא, יִכָּרְתוּ יָמָיו וְיָמוּת בַּנְּעוּרִים קֹדֶם שֶׁיַּגִּיעַ לִימֵי זִקְנָה, וְהֵם שִׁשִּׁים שָׁנָה, וְאֵין נַפְשׁוֹ בְּהִכָּרֵת, אֲבָל יִהְיֶה לוֹ חֵלֶק בָּעוֹלָם הַנִּשְׁמוֹת כְּפִי הֶרְאוּי לְמַעֲשָׂיו הַטּוֹבִים, כִּי צַדִּיק הָיָה, וְיִהְיֶה לוֹ עוֹד חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא, הוּא הָעוֹלָם שֶׁאַחֲרֵי הַתְּחִיָּה. וּבָזֶה אָמַר "וְנִכְרַת הָאִישׁ הַהוּא". וַאֲשֶׁר עִם הַחֵטְא הֶחָמוּר הַהוּא יִהְיוּ עֲוֹנֹתָיו מְרֻבִּין מִזְכוּיוֹתָיו, עֹנֶשׁ הַכָּרֵת שֶׁבָּעֲבֵרָה הַחֲמוּרָה מַגִּיעַ לַנֶּפֶשׁ הַחוֹטֵאת לְאַחַר שֶׁתִּפָּרֵד מִן הַגּוּף, וְהִיא נִכְרֶתֶת מֵחַיֵּי עוֹלָם

הַנְּשָׁמוֹת. וּבְמָחֳיְבֵי הַכָּרֵת הַזֶּה רוֹמֵז הַכָּתוּב בְּאָמְרוֹ "וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִלְּפָנָי", וּכְתִיב "וְהַאֲבַדְתִּי אֶת הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב עַמָּהּ". וְאֵלּוּ אֵין לָהֶם כָּרֵת בְּגוּפָם, אֶלָּא פְּעָמִים שֶׁיִּחְיוּ וְיַגִּיעוּ לְיָמִים רַבִּים וְגַם עַד זִקְנָה וְשֵׂיבָה, כְּעִנְיָן שֶׁכָּתוּב (קהלת ז טו) "וְיֵשׁ רָשָׁע מַאֲרִיךְ בְּרָעָתוֹ". וְזֶהוּ מַה שֶּׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (עיין ר"ה יז), אֲבָל מִי שֶׁעֲוֹנֹתָיו מְרֻבִּין מִזְכּוּיוֹתָיו, וּבִכְלָלָן עָוֹן פּוֹשְׁעֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם בְּגוּפָן, וְאָמַר רַב פַּפָּא, בַּעֲבֵרָה, כְּלוֹמַר בְּעֶרְוָה מִן הָעֲרָיוֹת, יוֹרְדִים לְגֵיהִנֹּם וְנִדּוֹנִין שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ, לְאַחַר שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ גּוּפָן כָּלָה וְנִשְׁמָתָן נִשְׂרֶפֶת וְרוּחַ מְפַזַּרְתָּן תַּחַת כַּפּוֹת רַגְלֵי הַצַּדִּיקִים וכו'. וְיֵשׁ כָּרֵת חָמוּר, שֶׁנִּכְרַת גּוּפוֹ וְנַפְשׁוֹ, וְהוּא הַנֶּאֱמָר בּוֹ (במדבר טו לא) "כִּי דְבַר ה' בָּזָה וְאֶת מִצְוָתוֹ הֵפַר הִכָּרֵת תִּכָּרֵת הַנֶּפֶשׁ הַהִוא עֲוֹנָהּ בָּהּ", וְדָרְשׁוּ (שבועות יג), "הִכָּרֵת" - בָּעוֹלָם הַזֶּה, "תִּכָּרֵת" - לָעוֹלָם הַבָּא, לוֹמַר שֶׁהוּא יָמוּת בַּנֵּעַר וְחַיָּתוֹ בַּקְּדֵשִׁים, שֶׁלֹּא תִּחְיֶה נַפְשׁוֹ בְּתוֹחֶלֶת הַמֵּתִים וְאֵין לָהּ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא. וְאֵין כָּפֶל הַכָּרֵת הַזֶּה הַנֶּאֱמָר בַּתּוֹרָה אֶלָּא בְּעִנְיָנִי עֲבוֹדָה זָרָה וּמְגַדֵּף. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ בּוֹ עוֹד בְּמַסֶּכֶת שְׁבוּעוֹת (שם), "כִּי דְבַר ה' בָּזָה" - זֶה הַפּוֹרֵק עֹל וּמְגַלֶּה פָּנִים בַּתּוֹרָה, "וְאֶת מִצְוָתוֹ הֵפַר" - זֶה הַמֵּפֵר בְּרִית בָּשָׂר. אֲבָל אֵינוֹ בְּכָל הַכְּרֵיתוֹת. וְשָׁם מְבֹאָר זֶה בַּגְּמָרָא שֶׁאֵין הַכָּפֶל שֶׁל "הִכָּרֵת תִּכָּרֵת" בִּשְׁאָר חַיְבֵי כְּרֵיתוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה אֶלָּא בְּאֵלּוּ הַנִּדְרָשִׁים מִן הַכָּתוּב הַזֶּה, כִּי הַכָּתוּב הוּא בְּמְגַדֵּף וְעוֹבֵד ע"ז, וְהֵם הוֹסִיפוּ בַּמִּדְרָשִׁים הַכּוֹפְרִים בָּעִקָּר וְהָרְשָׁעִים הַמַּחְלִטִים, וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם בַּקַּבָּלָה (ישעיהו סו כד), "כִּי תוֹלַעְתָּם לֹא תָמוּת וְאִשָּׁם לֹא תִכָּבֶה", וְהֵם אוֹתָם שֶׁמָּנוּ בַּמִּשְׁנָה (סנהדרין צ) וּבַבְּרַיְתָא (שם קח) וְאֵלּוּ שֶׁאֵין לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא. וְכֵן נִרְאֶה שֶׁאֵין כָּל חַיְבֵי כְּרֵיתוֹת בָּעֲרִירוּת וְאֵין כָּרֵת לְזַרְעָם אֶלָּא בְּאוֹתָן שֶׁכָּתוּב בָּהֶן "עֲרִירִים". וְיִתָּכֵן שֶׁהֻקְשׁוּ כָּל הָעֲרָיוֹת זוֹ לָזוֹ. אֲבָל בִּשְׁאָר הַכְּרֵיתוֹת, כְּגוֹן חֵלֶב וָדָם, אֵין לָנוּ. כָּתַב ר"א (להלן כג ל), יֵשׁ הֶפְרֵשׁ בֵּין "וְהַאֲבַדְתִּי" וּבֵין "וְנִכְרְתָה", וְלֹא אוּכַל לְפָרֵשׁ. יַחְשֹׁב הֶחָכָם כִּי הָאוֹבֶדֶת תֹּאבַד וְהַנִּכְרֶתֶת תִּכָּחֵד, וְלֹא יִשָּׂא אֱלֹהִים נֶפֶשׁ. וְתֵדַע וְתַשְׂכִּיל כִּי הַכְּרֵיתוֹת הַנִּזְכָּרוֹת בַּנֶּפֶשׁ, בִּטָּחוֹן גָּדוֹל בְּקִיּוּם הַנְּפָשׁוֹת אַחֲרֵי הַמִּיתָה וּבְמַתַּן הַשָּׂכָר בְּעוֹלָם הַנִּשְׁמוֹת, כִּי בְּאָמְרוֹ יִתְבָּרַךְ "וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב עַמָּהּ", "וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִלְּפָנָי", יוֹרֶה כִּי הַנֶּפֶשׁ הַחוֹטֵאת הִיא תִּכָּרֵת בַּעֲוֹנָהּ, וּשְׁאָר הַנְּפָשׁוֹת אֲשֶׁר לֹא חָטְאוּ תִּהְיֶינָה קַיְמוֹת לְפָנָיו בַּזִּיו הָעֶלְיוֹן. וּלְכָךְ הוּא מְפָרֵשׁ "הַנֶּפֶשׁ הַהִוא עֲוֹנָהּ בָּהּ", כִּי הֶעָוֹן אֲשֶׁר בָּהּ הוּא יַכְרִיתֶנָּה. וְטַעַם הָעִנְיָן, כִּי נִשְׁמַת הָאָדָם נֵר ה' אֲשֶׁר נָפְחָה בְּאַפֵּינוּ מִפִּי עֶלְיוֹן וְנִשְׁמַת שַׁדַּי, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ב ז) "וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נִשְׁמַת חַיִּים", וְהִנֵּה הִיא בְּעִנְיָנָהּ וְלֹא תָּמוּת, וְאֵינֶנָּה מֻרְכֶּבֶת שֶׁתִּפָּרֵד הַרְכָּבָתָהּ וְתִהְיֶה לָהּ סִבַּת הֲוָיָה וְהֶפְסֵד כַּמֻּרְכָּבִים, אֲבָל קִיּוּמָהּ רָאוּי וְהוּא עוֹמֵד לָעַד כְּקִיּוּם הַשְּׂכָלִים הַנִּבְדָּלִים. וּלְכָךְ לֹא יִצְטָרֵךְ הַכָּתוּב לוֹמַר כִּי בִּזְכוּת הַמִּצְוֹת יִהְיֶה קִיּוּמָהּ, אֲבָל יֹאמַר כִּי בְּעֹנֶשׁ הָעֲבֵרוֹת תִּתְנָאֵל

וְתִטַּמֵּא וְתִכָּרֵת מִן הַקִּיּוּם הָרָאוּי, וְהוּא הַלָּשׁוֹן שֶׁתִּפְקֹה בָּהֶן הַתּוֹרָה "כָּרֵת", כְּעֻנַּף הַנִּכְרָת מִן הָאֵילָן שֶׁמִּמֶּנּוּ יִחְיֶה שָׂרְשׁוֹ. וְהוּא מַה שֶּׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (ספרי שלח קיב), "מְקֻרָב עַמָּהּ" וְעַמָּהּ שָׁלוֹם, כִּי הַכָּרֵת שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הַחוֹטֵאת יוֹרֶה עַל קִיּוּם שְׁאָר הַנְּפָשׁוֹת שֶׁלֹּא חָטְאוּ, וְהֵן עַמָּהּ שֶׁהֵן בְּשָׁלוֹם. וּכְבָר פֵּרַשְׁנוּ (שמות ו ב) כִּי כָל הַיְעוּדִים שֶׁשַּׁבַּתּוֹרָה בְּהַבְטָחוֹת אוֹ בְּהַתְרָאוֹת כֻּלָּם מוֹפְתִיִּים מִן הַנִּסִּים הַנִּסְתָּרִים, שֶׁבְּדָבָר מוֹפְתִי תַּבְטִיחַ וְתַזְהִיר הַתּוֹרָה לְעוֹלָם. וְלָכֵן הִזְהִיר בְּכָאן בַּכָּרֵת שֶׁהוּא עִנְיָן נִסִּי, וְלֹא תַּבְטִיחַ בַּקִּיּוּם שֶׁהוּא רָאוּי. וְהִנֵּה הַכְּרֵיתוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה הֵם שִׁלְשִׁים וְשֵׁשׁ (כריתות ב), וּמֵהֶם רַבִּים בְּאַסּוּרֵי הָעֲרָוָה, רְצוֹנִי לוֹמַר עַל בְּעִילָה הָאֲסוּרָה, וְכֵן מִיתוֹת בֵּית דִּין בְּעִנְיַן הַבְּעִילָה שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה, וְאֵין בְּאִסּוּר הַמַּאֲכָלִים מִיתָה כְּלָל. וְהַטַּעַם בִּהְיוֹת הָעֲנָשִׁין הַגְּדוֹלִים כְּמִיתַת בֵּית דִּין וְהַכָּרֵת בְּעִנְיְנֵי הַבְּעִילָה, מִפְּנֵי שֶׁגִּלּוּי הָעֲרָיוֹת דָּבָר נִמְאָס מְאֹד אֵצֶל הַתּוֹרָה, כַּנִּזְכָּר בְּזֹאת הַפָּרָשָׁה וּבְמָקוֹמוֹת רַבִּים בַּכָּתוּב, וְחָכְמִים מַזְכִּירִין לְעוֹלָם (סנהדרין עד ועוד), עֲבוֹדָה זָרָה וְגִלּוּי עֲרָיוֹת וּשְׁפִיכוּת דָּמִים, יִזָּכִירוּ אוֹתָהּ אַחַר עֲבוֹדָה זָרָה וְקָדֶם שְׁפִיכוּת דָּמִים, וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ (סנהדרין קו), אֱלֹהֵיהֶם שֶׁל אֵלּוּ שׁוֹנֵא זִמָּה הוּא. וְיֵשׁ לְעִנְיָן סוֹד גָּדוֹל בְּסוֹד הַיְצִירָה. וְהָרַב אָמַר בְּמוֹרֶה הַנְּבֻכִים (ג מא), בַּעֲבוּר הֱיוֹת יֵצֶר הָאָדָם גָּדוֹל בְּעִנְיַן הַמִּשְׁגָּל, וְהַתַּאֲוָה בּוֹ רַבָּה, וְהַדְּבָרִים שֶׁהֵם רַבֵּי הַמִּכְשׁוֹלוֹת צְרִיכִים עֹנֶשׁ גָּדוֹל לְיַסֵּר אוֹתָם. וְגַם זֶה אֱמֶת:

פרק יט

פסוק ב

אֶל כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּבָר אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (תו"כ ריש הפרשה) שֶׁהַפָּרָשָׁה הַזּוֹ נֶאֱמְרָה בְּהַקְהֵל מִפְּנֵי שֶׁרֹב גּוּפֵי תּוֹרָה תְּלוּיִין בָּהּ, וְזֶה טַעַם "אֶל כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". אֲבָל הֶזְכָּרָה כָּאן בְּתוֹרַת הַכֹּהֲנִים מִפְּנֵי שֶׁיְּדַבֵּר בָּהּ עַל קָרְבַּן הַשְּׁלָמִים, וּמִפְּנֵי שֶׁיְּזַכִּיר בָּהּ הַמִּשְׁפָּט שֶׁיְּצַוֶּה לַעֲשׂוֹת בְּעוֹשֵׂי הַתּוֹעֵבוֹת הַנִּזְכָּרוֹת. וְהָעֲרָיוֹת וְהַתּוֹעֵבוֹת הֻזְכְּרוּ בַּסֵּפֶר הַזֶּה מִפְּנֵי הַטַּעַם שֶׁכָּתַבְנוּ בִּתְחִלַּת הַסֵּפֶר:

קְדֹשִׁים תִּהְיוּ הֻזּוּ פְּרוּשִׁים מִן הָעֲרָיוֹת וּמִן הָעֲבֵרָה, שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא גָּדֵר עֶרְוָה אַתָּה מוֹצֵא קְדֻשָּׁה, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא י"ט:ב'). אֲבָל בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרשה א ב) רָאִיתִי סָתָם, פְּרוּשִׁים תִּהְיוּ. וְכֵן שָׁנוּ שָׁם (שמיני פרק יב ג), "וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי", כְּשֵׁם שֶׁאֲנִי קָדוֹשׁ כָּךְ אַתֶּם תִּהְיוּ קְדוֹשִׁים, כְּשֵׁם שֶׁאֲנִי פָּרוּשׁ כָּךְ אַתֶּם תִּהְיוּ פְּרוּשִׁים. וּלְפִי דַּעְתִּי אֵין הַפְּרִישׁוּת הַזּוֹ לִפְרֹשׁ מִן הָעֲרָיוֹת כִּדְבְרֵי הָרַב, אֲבָל הַפְּרִישׁוּת הִיא הַמֻּזְכֶּרֶת בְּכָל מָקוֹם בַּתַּלְמוּד שֶׁבְּעָלֶיהָ נִקְרָאִים "פְּרוּשִׁים". וְהָעִנְיָן כִּי הַתּוֹרָה הִזְהִירָה בָּעֲרָיוֹת וּבַמַּאֲכָלִים הָאֲסוּרִים, וְהִתִּירָה הַבִּיאָה אִישׁ בְּאִשְׁתּוֹ וַאֲכִילַת הַבָּשָׂר וְהַיַּיִן. א"כ

יִמְצָא בַּעַל הַתַּאֲוָה מָקוֹם לִהְיוֹת שָׁטוּף בְּזִמַּת אִשְׁתּוֹ אוֹ נָשָׁיו הָרַבּוֹת, וְלִהְיוֹת בְּסִבְאֵי יַיִן בְּזוֹלְלֵי בָשָׂר לָמוֹ, וִידַבֵּר כִּרְצוֹנוֹ בְּכָל הַנְּבָלוֹת, שֶׁלֹּא הֶזְכִּיר אִסּוּר זֶה בַּתּוֹרָה, וְהִנֵּה יִהְיֶה נָבָל בְּרִשְׁוּת הַתּוֹרָה. לְפִיכָךְ בָּא הַכָּתוּב אַחֲרֵי שֶׁפֵּרֵט הָאִסּוּרִים שֶׁאָסַר אוֹתָם לְגַמְרֵי, וְצִוָּה בְּדָבָר כְּלָלִי - שֶׁנִּהְיֶה פְּרוּשִׁים מִן הַמֻּתָּרוֹת: יְמַעֵט בַּמִּשְׁגָּל, כְּעִנְיָן שֶׁאָמְרוּ (ברכות כב) שֶׁלֹּא יִהְיוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מְצוּיִין אֵצֶל נְשׁוֹתֵיהֶן כַּתַּרְנְגֹלִין, וְלֹא יְשַׁמֵּשׁ אֶלָּא כְּפִי הַצָּרִיךְ בְּקִיּוּם הַמִּצְוָה מִמֶּנּוּ; וְיִקַּדֵּשׁ עַצְמוֹ מִן הַיַּיִן בְּמִעוּטוֹ, כְּמוֹ שֶׁקָּרָא הַכָּתוּב (במדבר ו ה) הַנָּזִיר - "קָדוֹשׁ", וְיִזְכֹּר הָרָעוֹת הַנִּזְכָּרוֹת מִמֶּנּוּ בַּתּוֹרָה (בראשית ט כא) בְּנֹחַ וּבְלוֹט; וְכֵן יַפְרִישׁ עַצְמוֹ מִן הַטֻּמְאָה, אע"פ שֶׁלֹּא הֻזְהַרְנוּ מִמֶּנָּה בַּתּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁהִזְכִּירוּ (חגיגה יח), בִּגְדֵי עַם הָאָרֶץ מִדְרָס לַפְּרוּשִׁים, וּכְמוֹ שֶׁנִּקְרָא הַנָּזִיר "קָדוֹשׁ" (במדבר ו ח) בְּשָׁמְרוֹ מִטֻּמְאַת הַמֵּת גַּם כֵּן; וְגַם יִשְׁמֹר פִּיו וּלְשׁוֹנוֹ מֵהִתְגָּאֵל בְּרִבּוּי הָאֲכִילָה הַגַּסָּה וּמִן הַדִּבּוּר הַנִּמְאָס, כְּעִנְיָן שֶׁהִזְכִּיר הַכָּתוּב (ישעיהו ט טז) "וְכָל פֶּה דֹּבֵר נְבָלָה", וִיקַדֵּשׁ עַצְמוֹ בָּזֶה עַד שֶׁיַּגִּיעַ לַפְּרִישׁוּת, כְּמָה שֶׁאָמְרוּ עַל רַבִּי חִיָּא שֶׁלֹּא שָׂח שִׂיחָה בְּטֵלָה מִיָּמָיו. בְּאֵלּוּ וּבְכֵיוֹצֵא בָּהֶן בָּאָה הַמִּצְוָה הַזֹּאת הַכְּלָלִית, אַחֲרֵי שֶׁפֵּרֵט כָּל הָעֲבֵרוֹת שֶׁהֵן אֲסוּרוֹת לְגַמְרֵי, עַד שֶׁיִּכָּנֵס בִּכְלַל זֹאת הַצַּוָּאָה הַנְּקִיּוּת בְּיָדָיו וְגוּפוֹ, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ (ברכות נג) "וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם" אֵלּוּ מַיִם רִאשׁוֹנִים, "וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים" אֵלּוּ מַיִם אַחֲרוֹנִים, "כִּי קָדוֹשׁ" זֶה שָׁמָן עֶרֶב. כִּי אע"פ שֶׁאֵלּוּ מִצְוֹת מִדְּבְרֵיהֶם, עִקַּר הַכָּתוּב בְּכֵיוֹצֵא בָּזֶה יַזְהִיר שֶׁנִּהְיֶה נְקִיִּים וּטְהוֹרִים וּפְרוּשִׁים מֵהֶמּוֹן בְּנֵי אָדָם, שֶׁהֵם מְלַכְלְכִים עַצְמָם בַּמֻּתָּרוֹת וּבַכְּעוּרִים. וְזֶה דֶּרֶךְ הַתּוֹרָה לְפָרֵט וְלִכְלֹל בְּכֵיוֹצֵא בָּזֶה, כִּי אַחֲרֵי אַזְהָרַת פְּרָטֵי הַדִּינִין בְּכָל מַשָּׂא וּמַתָּן שֶׁבֵּין בְּנֵי אָדָם, לֹא תִגְנֹב וְלֹא תִגְזֹל וְלֹא תּוֹנוּ וּשְׁאָר הָאַזְהָרוֹת, אָמַר בִּכְלָל "וְעָשִׂיתָ הַיָּשָׁר וְהַטּוֹב" (דברים ו יח), שֶׁיַּכְנִיס בַּעֲשֵׂה הַיָּשָׁר וְהַהֶשְׁוָיָה וְכָל לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין לִרְצוֹן חֲבֵרָיו, כַּאֲשֶׁר אֲפָרֵשׁ (שם) בְּהַגִּיעִי לְמְקוֹמוֹ בְּרִצּוֹן הקב"ה. וְכֵן בְּעִנְיַן הַשַּׁבָּת, אָסַר הַמְּלָאכוֹת בְּלָאו וְהַטָּרְחִים בַּעֲשֵׂה כְּלָלִי, שֶׁנֶּאֱמַר "תִּשְׁבֹּת", וְעוֹד אֲפָרֵשׁ זֶה (רמב"ן על ויקרא כ"ג:כ"ד) בע"ה:

וְטַעַם הַכָּתוּב שֶׁאָמַר **כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם**, לוֹמַר שֶׁאֲנַחְנוּ נִזְכֶּה לְדָבְקָה בּוֹ בְּהִיוֹתֵנוּ קְדוֹשִׁים, וְהִנֵּה זֶה כְּעִנְיַן הַדִּבּוּר הָרִאשׁוֹן בַּעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת (שמות כ ב) (ג). וְצִוָּה "אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ" (ויקרא י"ט:ג'), כִּי שָׁם צִוָּה עַל הַכָּבוֹד וְכָאן יְצַוֶּה עַל הַמּוֹרָא. וְאָמַר "וְאֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ", כִּי שָׁם צִוָּה עַל הַזְּכִירָה וְכָאן עַל הַשְּׁמִירָה. וּכְבָר פֵּרַשְׁנוּ (שמות כ ח) עִנְיַן שְׁנֵיהֶם:

פסוק ד

וְאָמַר **אַל תִּפְנוּ אֶל הָאֱלִילִם** וְהוּא מִלְּשׁוֹן "וְאִם יִפְנֶה לְבָבְךָ" (דברים ל יז), "אֲשֶׁר לְבָבוֹ פֹּנֶה הַיּוֹם" (שם כט יז), יֹאמַר שֶׁלֹּא יִפְנֶה לִבּוֹ בָּאֱלִילִים לְהַאֲמִין שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶם תּוֹעֶלֶת אוֹ שֶׁיָּבֹאוּ

הָעֲתִידוֹת אֲשֶׁר יִתְנַבְּאוּ מֵהֶם, אֲבָל יִהְיוּ הֵם וְכָל מַעֲשֵׂיהֶם אֶפֶס וָתֹהוּ בְּעֵינָיו, וְלֹא תָּבֹא הָעֲתִידָה רַק בִּגְזֵרַת עֶלְיוֹן. וְכָךְ אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (שבת קמט), דְּיוֹקָנוֹת עַצְמָן אָסוּר לְהִסְתַּכֵּל בָּהֶן מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר "אַל תִּפְנוּ אֶל הָאֱלִילִים". הִכְנִיסוּ אֲפִלּוּ הַהִסְתַּכְּלוּת בָּהֶן בִּכְלַל הָאִסּוּר, שֶׁלֹּא יִתֵּן דַּעְתּוֹ בְּעִנְיָנָם כְּלָל. וְאָמַר **וֵאלֹהֵי מַסֵּכָה לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם** לְהַזְהִיר עֲלֵיהֶם מִשְׁעַת עֲשִׂיָּה. וְהָאַזְהָרוֹת בַּעֲבוֹדָה זָרָה יָבֹאוּ בַּתּוֹרָה בִּמְקוֹמוֹת רַבִּים. וּבְמִדְרָשׁ וַיִּקְרָא רַבָּה (כד ה) הִזְכִּירוּ עַל הַפָּרָשָׁה הַזּוֹ, רַבִּי לֵוִי אוֹמֵר, מִפְּנֵי שֶׁעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת כְּלוּלִין בְּתוֹכָהּ: "אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ" (שמות כ ב), וּכְתִיב הָכָא "אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם"; "לֹא יִהְיֶה לְךָ" (שם כ ג), וּכְתִיב הָכָא "וֵאלֹהֵי מַסֵּכָה לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם"; "לֹא תִשָּׂא" (שם כ ז), וּכְתִיב הָכָא (ויקרא י"ט:י"ב) "וְלֹא תִשָּׁבְעוּ בִשְׁמִי לַשָּׁקֶר"; "זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת" (שם כ ח), וּכְתִיב הָכָא "וְאֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ"; "כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ" (שם כ יב), וּכְתִיב הָכָא "אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ"; "לֹא תִרְצָח" (שם כ יג), וּכְתִיב הָכָא (ויקרא י"ט:ט"ז) "לֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ"; "לֹא תִנְאָף" (שם כ יג), וּכְתִיב הָכָא (ויקרא י"ט:כ"ט) "אַל תְּחַלֵּל אֶת בִּתְּךָ לְהַזְנוֹתָהּ"; "לֹא תִגְנֹב" (שם כ יג), וּכְתִיב הָכָא (ויקרא י"ט:י"א) "לֹא תִגְנֹבוּ"; "לֹא תַעֲנֶה" (שם כ יג), וּכְתִיב הָכָא (ויקרא י"ט:ט"ז) "לֹא תֵלֵךְ רָכִיל בְּעַמֶּיךָ"; "לֹא תַחְמֹד" (שם כ יד), וּכְתִיב הָכָא "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ" (ויקרא י"ט:י"ח), ע"כ בַּמִּדְרָשׁ:

פסוק ה

וְאָמַר **וְכִי תִזְבְּחוּ זֶבַח שְׁלָמִים** כִּי אַחֲרֵי שֶׁאָסַר הַזְּבִיחָה וְכָל עֲבוֹדָה לָאֱלִילִים וְלֵאלֹהֵי מַסֵּכָה, וְרִקֵּן כָּל הָעֲבוֹדוֹת כֻּלָּן לַשֵּׁם הַמְיֻחָד, אָמַר כִּי כַּאֲשֶׁר תִּזְבְּחוּ לַשֵּׁם לֹא תִזְבְּחוּ לוֹ אֶלָּא לִרְצוֹנְכֶם, שֶׁתִּהְיֶה עֲבוֹדַתְכֶם לְרָצוֹן לְפָנָיו, וְיִרְצֶה בָּכֶם כְּעֶבֶד יִתְרַצֶּה אֶל אֲדֹנָיו בַּעֲשׂוֹתוֹ כָּל אֲשֶׁר יְצַוֶּנּוּ, כִּלְשׁוֹן "וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו" (ויקרא א':ד'), "וְאוֹר פָּנֶיךָ כִּי רְצִיתָם" (תהלים מד ד). וְהַטַּעַם שֶׁלֹּא תַחְשְׁבוּ שֶׁיִּהְיֶה בַּעֲבוֹדָה זָרָה שׁוּם תּוֹעֶלֶת, וְלֹא תַּעֲשׂוּ עֲבוֹדַת ה' הַנִּכְבָּד עַל מְנָת לְקַבֵּל פְּרָס אֶלָּא לַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ, כִּי רְצוֹנוֹ הַפָּשׁוּט הוּא הָרָאוּי וְהַמְּחֻיָּב. וְאוֹמַר זֶה בַּשְּׁלָמִים, שֶׁהֵם הַקָּדָשִׁים קַלִּים הַנֶּאֱכָלִים לַבְּעָלִים בְּעַצְמָם, שֶׁיִּשְׁמְרוּ בְּמַחְשַׁבְתָּם לִהְיוֹתָם בְּכַוָּנָה רְצוּיָה, וְכָל שֶׁכֵּן בְּקָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים. אוֹ מִפְּנֵי שֶׁהַשְּׁלָמִים מִדָּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (זבחים קטז), לֹא הִקְרִיבוּ בְּנֵי נֹחַ שְׁלָמִים, וְהַמַּשְׂכִּיל יָבִין. וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ (חולין יג), לִרְצוֹנְכֶם זִבּוּחוּ, שֶׁתִּזְבְּחוּ לְדַעְתְּכֶם, שֶׁהַמִּתְעַסֵּק בְּקָדָשִׁים פָּסוּל:

פסוק יב

וְלֹא תִשָּׁבְעוּ בִשְׁמִי לַשָּׁקֶר לְמָה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כ ז) "לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא", יָכוֹל לֹא יְהֵא חַיָּב אֶלָּא עַל הַשֵּׁם הַמְיֻחָד, מְנַיִן לְרַבּוֹת כָּל הַכִּנּוּיִין, תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא תִשָּׁבְעוּ בִשְׁמִי לַשָּׁקֶר", כָּל שֵׁם שֶׁיֵּשׁ לִי, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא י"ט:י"ב) מְתוֹרַת

כֹּהֲנִים (פרשה ב ו). וְעַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת, "לֹא תִשְׁבְּעוּ בִשְׁמִי" הוּא הַשֵּׁם הַמְיֻחָד, "וְחִלַּלְתָּ אֶת שֵׁם אֱלֹהֶיךָ", הוּא הָאֱלֹהִים שֶׁמִּמֶּנּוּ נִתְרַבּוּ כָּל הַכִּנּוּיִין, וְשָׁם נֶאֱמַר תְּחִלָּה "שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ" וְ"כִי לֹא יְנַקֶּה ה'" בִּשְׁמוֹ הַגָּדוֹל הַמְיֻחָד. וְזֶה טַעַם "וְחִלַּלְתָּ", כִּי כַּאֲשֶׁר יִשָּׁבַע בַּשֵּׁם הַמְיֻחָד לַשֶּׁקֶר יִהְיֶה מְחַלֵּל שֵׁם אֱלֹהָיו:

פסוק יד

לֹא תְקַלֵּל חֵרֵשׁ אֵין לִי אֶלָּא חֵרֵשׁ, מְנַיִן לְרַבּוֹת כָּל אָדָם, תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּעַמְּךָ לֹא תָאֹר" (שמות כב כז). א"כ לָמָּה נֶאֱמַר חֵרֵשׁ, מַה חֵרֵשׁ מְיֻחָד שֶׁהוּא בַּחַיִּים, יָצָא הַמֵּת שֶׁאֵינוֹ בַּחַיִּים, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא י"ט:י"ד). וְהוּא שָׁנוּי בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרשה ב יג). אֲבָל הַמִּדְרָשׁ בַּגְּמָרָא (סנהדרין סו) אֵינוֹ כֵּן, אֶלָּא הִזְהִיר הַכָּתוּב בַּנִּכְבָּדִים בָּעָם, הַדַּיָּן וְהַנָּשִׂיא, שֶׁאָמַר (שמות כב כז) "אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל וְנָשִׂיא בְעַמְּךָ לֹא תָאֹר", וְחָזַר וְהִזְהִיר (כאן) בָּאֱמֶלְלִים שֶׁבָּעָם, וְהוּא הַחֵרֵשׁ, וּמֵהֶם יִלְמְדוּ בְּנֵיךָ אַב אֶל כָּל שְׁאָר הָעָם, כִּי מִן הָרֹאשׁ וְעַד הַסּוֹף הַכֹּל בִּכְלַל הָאַזְהָרָה. וּמִלַּת "בְּעַמְּךָ" נִדְרָשׁ (בסנהדרין פה) - בְּעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה עַמְּךָ, לְהוֹצִיא הָרְשָׁעִים. וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט, הִזְכִּיר הַחֵרֵשׁ בַּקְּלָלָה כִּי אע"פ שֶׁלֹּא יִשְׁמַע וְלֹא יִתְקַצֵּף בְּקִלְלָתוֹ, הִזְהִירָה הַתּוֹרָה עָלָיו, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בַּשּׁוֹמְעִים שֶׁיִּתְבַּיְּשׁוּ וְיִחַר לָהֶם מְאֹד. וְעוֹד כִּי יַזְהִיר בַּהוֹוָה, שֶׁאָדָם מְקַלֵּל הַחֵרֵשׁ וּמַכְשִׁיל הָעִוֵּר, שֶׁלֹּא יֵרָא מֵהֶם כִּי לֹא יֵדְעוּ וְלֹא יָבִינוּ, עַל כֵּן "וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ" (כאן), שֶׁהוּא רוֹאֶה הַנִּסְתָּרוֹת. וְהוֹסִיף לָאו אַחֵר בַּמּוֹשִׁלִים, הַנָּשִׂיא וְהַדַּיָּן, בַּעֲבוּר שֶׁדֶּרֶךְ הָאֲנָשִׁים לְקַלְקֵל בְּחַדְרֵי מִשְׁכָּבָם כַּאֲשֶׁר בְּהִשָּׁפְטוֹ יֵצֵא רָשָׁע, וּבְקִלְלַת הַנָּשִׂיא וְהַדַּיָּן תַּקָּלוֹת רַבּוֹת, כִּי הֲמוֹן הָעָם בְּסִכְלוּתָם יִשְׁנְאוּ אוֹתָם וְיִתְעוֹרְרוּ לָקוּם עֲלֵיהֶם, וְהֵם בְּמִשְׁפָּטָם יַעֲמִידוּ אָרֶץ:

פסוק טז

לֹא תֵלֵךְ רָכִיל בְּעַמֶּךָ אוֹמֵר אֲנִי, עַל שֵׁם שֶׁכָּל מְשַׁלְּחֵי מְדָנִים וּמְסַפְּרֵי לָשׁוֹן הָרַע הוֹלְכִים בְּבֵית רֵעֵיהֶם לְרַגֵּל מַה יִּרְאוּ רַע אוֹ מַה יִּשְׁמְעוּ רָע לְסַפֵּר בַּשּׁוּק, נִקְרָאִים "הוֹלְכֵי רָכִיל", "הוֹלְכֵי רְגִילָה" וְכוּ'. וְכֵן תִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס (תרגום אונקלוס על ויקרא י"ט:ט"ז): "לָא תֵיכוֹל קָרְצִין", (דניאל ג ח): "וַאֲכַלוּ קַרְצֵיהוֹן דִּי יְהוּדָיֵא", (בבא מציעא פו א): "אֲכַלוּ קוּרְצָא בֵּי מַלְכָּא". נִרְאֶה בְּעֵינַי שֶׁהָיָה מִשְׁפָּטָם לֶאֱכֹל בְּבֵית הַמְקֻבָּל דִּבְרֵיהֶם שׁוּם הַלְעָטָה, וְהוּא גְּמַר חִזּוּק, שֶׁדְּבָרָיו מְקֻיָּמִים וְיַעֲמִידֵם עַל הָאֱמֶת. וְאוֹתָהּ הַלְעָטָה נִקְרֵאת אֲכִילַת קוּרְצִין, לְשׁוֹן (משלי ו יג): "קוֹרֵץ בְּעֵינָיו", שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ הוֹלֵךְ רָכִיל לִקְרֹץ בְּעֵינָיו וְלִרְמֹז דִּבְרֵי רְכִילוּת שֶׁלֹּא יָבִינוּ הַשּׁוֹמְעִים; כָּל זֶה לְשׁוֹן הָרַב. וְאֵין בָּמָּה שֶׁפֵּרֵשׁ בַּתַּרְגּוּם הַזֶּה טַעַם אוֹ רֵיחַ, כִּי הַשּׁוֹמֵעַ מִן הָרָכִיל לֹא יִשְׁבַּע לוֹ שֶׁיַּאֲמִין דְּבָרָיו וְלֹא יִתֵּן לוֹ אוֹת וּמוֹפֵת, גַּם הַמַּלְשִׁין עֶבֶד אֶל אֲדוֹנָיו לֹא יַבְטִיחֵנוּ הָאָדוֹן שֶׁיִּשְׁמַע אֵלָיו, וּמַה טַּעַם לֶאֱכִילָה הַזֹּאת? וּנְבוּכַדְנֶאצַּר,

בְּהוֹדָאַת הַצַּדִּיקִים עָשָׂה מַה שֶּׁעָשָׂה, לֹא הֶאֱכִילָם לַמַּלְשִׁינִים וְלֹא נִשְׁבַּע לָהֶם וְגַם לֹא הֶאֱמִין לָהֶם, אֲבָל שָׁאַל (דניאל ג יד): "הַצְדָּא שַׁדְרַךְ מֵישַׁךְ וְגוֹ'", וְצִוָּה שֶׁיִּשְׁתַּחֲווּ מִכָּאן וְאֵילָךְ, וְהָיָה מַעֲבִיר עַל מַה שֶּׁעָבְרוּ. וְדָרְיָוֶשׁ לֹא הֶאֱכִיל לְמַלְשִׁינֵי דָּנִיֵּאל רַק לַעֲנָה וְרֹאשׁ, וְכָתוּב בָּהֶן (דניאל ו':כ"ה): "דִּי אֲכָלוּ קַרְצוֹהִי דִּי דָנִיֵּאל". וַאֲפִלּוּ אִם אֱמֶת הַדָּבָר שֶׁיֵּעָשֶׂה כֵּן בַּזְּמַנִּים הָהֵם, אַחַר שֶׁהַכָּתוּב אָמַר "לֹא תֵלֵךְ רָכִיל בְּעַמֶּךָ", לָמָּה יְזַכִּיר אוּנְקְלוֹס מִנְהַג הַשְּׁטוּת הַהוּא וְאֵין לָאֲזָהָרָה עִנְיָן בּוֹ? אֲבָל עִקַּר לְשׁוֹן הָאֲרַמִּית בְּכָאן אֵינֶנּוּ אֶלָּא לְשׁוֹן הַשְׁמָעַת קוֹל, וְהוּא מֵרֹגֶל בְּדִבְרֵי חֲכָמִים (בבא בתרא ה א): "וְעִזָּא לָאו אֲכָלוּיֵי מְכָלוּ לֵיהּ וְלָאו גַּבְרָא בָּעֵי לְאַכְלוּיֵי", וְתִרְגֵּם יוֹנָתָן: (ישעיהו נח א) "קְרָא בְגָרוֹן" - "אַכְלֵי", (ישעיהו ה כו) "וְשָׁרַק לוֹ מִקְצֵה הָאָרֶץ" - "וְיִכְלֵי לֵיהּ", (ישעיהו ה ל) "וְינֶהֱם עָלָיו כְּנַהֲמַת יָם" - "וְיַכְלֵי עֲלֵיהוֹן", וְכֵן בְּמָקוֹמוֹת רַבִּים. וְהִנֵּה הוּא לְשׁוֹן כָּל מַשְׁמִיעַ קוֹל שֶׁיּוֹדִיעַ חֻפְצוֹ בְּלֹא חִתּוּךְ מִלּוֹת, וְלָכֵן יֹאמַר כֵּן (בגמ' שם) בַּצּוֹעֵק לְעִזִּים הַנִּכְנָסוֹת בַּשָּׂדֶה, וִיתַרְגֵּם כֵּן הַשּׁוֹרֵק וְהַנּוֹהֵם וְהַצּוֹעֵק. וְדֶרֶךְ הָרְכִילִים לָבֹא בָּרַבִּים אוֹ לִפְנֵי הַמּוֹשֵׁל, וְיִנְהֲמוּ בִּגְרוֹנָם וְיִקְרְצוּ בְּעֵינֵיהֶם לִרְמֹז כִּי שָׁמְעוּ דְּבָרִים, עַד שֶׁיִּפְצְרוּ בָּהֶם וְיַגִּידוּ אוֹתָן, עַל כֵּן נִקְרָאִים "אוֹכְלֵי קַרְצִין", נוֹהֲמִים בִּרְמָזִים. וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם רְכִילוּת - עִנְיָנוֹ, וְכֵן שְׁמוֹ בִּלְשׁוֹן הָאֲרַמִּית, וְלֹא חָשַׁשׁ לְפָרֵשׁ לְשׁוֹן הַכָּתוּב, וְכֵן דַּרְכּוֹ תָּמִיד, כִּי לְהָבִין הָעִנְיָן הוּא מִתְכַּוֵּן. אֲבָל בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ הָיוּ קוֹרִין אוֹתָם "הוֹלְכֵי רָכִיל", מִן (שיר השירים ג ו): "אַבְקַת רוֹכֵל", (יחזקאל כו יב): "רָכֻלָּתֵךְ", כִּי הָרוֹכֵל הוֹלֵךְ כָּל הַיּוֹם קוֹנֶה מִכָּאן וּמִכָּאן וְהוֹלֵךְ וּמוֹכֵר בִּמְקוֹמוֹת אֲחֵרִים בְּכָאן וּבְכָאן, כְּמוֹ שֶׁמַּזְכִּירִין חֲכָמִים (משנה מעשרות ב ג): "רוֹכְלִין הַמְחַזְּרִים בָּעֲיָרוֹת". וְזֶה טַעַם "בְּעַמֶּךָ", כִּי הוּא הוֹלֵךְ בָּרַבִּים. וּלְהַבְדִּיל בֵּין שְׁנֵיהֶם הָיָה שָׁם זֶה "רוֹכֵל" פֹּעַל וְשָׁם זֶה "רָכִיל" שֵׁם תֹּאַר בְּעַצְמוֹ, כְּמוֹ "סָרִיס", "נָזִיר", יִרְמֹז הַשֵּׁם כִּי בְּנַפְשׁוֹ הוּא וְעָלָיו תָּשׁוּב:

פסוק יז

לֹא תִשְׂנָא אֶת אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ בַּעֲבוּר שֶׁדֶּרֶךְ הַשּׂוֹנְאִים לְכַסּוֹת אֶת שִׂנְאָתָם בְּלִבָּם, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (משלי כו כד) "בִּשְׂפָתָיו יְנַכֵּר שׂוֹנֵא", הִזְכִּיר הַכָּתוּב בַּהוֹוָה. וְאָמַר "הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶת עֲמִיתֶךָ" - מִצְוָה אֲחֶרֶת, לְלַמְּדוֹ תּוֹכַחַת מוּסָר. "וְלֹא תִשָּׂא עָלָיו חֵטְא" - שֶׁיִּהְיֶה עָלֶיךָ אָשָׁם כַּאֲשֶׁר יֶחֱטָא וְלֹא הִכַּחְתָּ אוֹתוֹ. וְלָזֶה יָטֶה לְשׁוֹן אוּנְקְלוֹס (תרגום אונקלוס על ויקרא י"ט:י"ז) שֶׁאָמַר, "וְלָא תְקַבֵּל עַל דִּילֵהּ חוֹבָא", שֶׁלֹּא תְקַבֵּל אַתָּה עֹנֶשׁ בַּחֲטְא שֶׁלּוֹ. וְאָחֲרֵי כֵּן צִוָּה שֶׁתֹּאַהֵב אוֹתוֹ. וְהִנֵּה הַשּׂוֹנֵא אֶת רֵעֵהוּ עוֹבֵר בְּלָאו, וְהָאוֹהֵב לוֹ מְקַיֵּם עֲשֵׂה. וְהַנָּכוֹן בְּעֵינַי כִּי "הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ" כְּמוֹ "וְהוֹכֵחַ אַבְרָהָם אֶת אֲבִימֶלֶךְ" (בראשית כא כה), וְיֹאמַר הַכָּתוּב אַל תִּשְׂנָא אֶת אָחִיךָ בִּלְבָבְךָ בַּעֲשׂוֹתוֹ לְךָ שֶׁלֹּא כִּרְצוֹנְךָ, אֲבָל תּוֹכִיחֶנּוּ, מַדּוּעַ כָּכָה עָשִׂיתָ עִמָּדִי, וְלֹא תִשָּׂא עָלָיו חֵטְא לְכַסּוֹת שִׂנְאָתוֹ בְּלִבְּךָ וְלֹא תַגִּיד לוֹ, כִּי בְּהוֹכִיחֲךָ אוֹתוֹ

יִתְנַצֵּל לְךָ אוֹ יָשׁוּב וְיִתְוַדֶּה עַל חֶטְאוֹ וּתְכַפֵּר לוֹ. וְאַחֲרֵי כֵן יִזְהִיר שֶׁלֹּא תִּנָּקֵם מִמֶּנּוּ וְלֹא תִּטֹּר בִּלְבָבְךָ מַה שֶּׁעָשָׂה לְךָ, כִּי יִתָּכֵן שֶׁלֹּא יִשְׁנָא אוֹתוֹ אֲבָל יִזְכֹּר הַחֵטְא בְּלִבּוֹ, וּלְפִיכָךְ יַזְהִירֵנוּ שֶׁיִּמְחֶה פֶּשַׁע אָחִיו וְחַטָּאתוֹ מִלִּבּוֹ. וְאַחֲרֵי כֵן יְצַוֶּה שֶׁיֹּאהַב לוֹ כָּמוֹהוּ:

פסוק יח

וְטַעַם **וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ** הַפְּלָגָה, כִּי לֹא יְקַבֵּל לֵב הָאָדָם שֶׁיֶּאֱהַב אֶת חֲבֵרוֹ כְּאַהֲבָתוֹ אֶת נַפְשׁוֹ. וְעוֹד שֶׁכְּבָר בָּא רַבִּי עֲקִיבָא וְלִמֵּד, חַייְךָ קוֹדְמִין לְחַיֵּי חֲבֵרְךָ (ב"מ סב). אֶלָּא מִצְוֹת הַתּוֹרָה שֶׁיֹּאהַב חֲבֵרוֹ בְּכָל עִנְיָן כַּאֲשֶׁר יֹאהַב אֶת נַפְשׁוֹ בְּכָל הַטּוֹב. וְיִתָּכֵן בַּעֲבוּר שֶׁלֹּא אָמַר "וְאָהַבְתָּ אֶת רֵעֲךָ כָּמוֹךָ" וְהִשְׁוָה אוֹתָם בְּמִלַּת "לְרֵעֲךָ", וְכֵן "וְאָהַבְתָּ לוֹ כָּמוֹךָ" (ויקרא י"ט:ל"ד) דְּגֵר, שֶׁיִּהְיֶה פֵּרוּשׁוֹ לְהַשְׁוֹות אַהֲבַת שְׁנֵיהֶם בְּדַעְתּוֹ, כִּי פְּעָמִים שֶׁיֹּאהַב אָדָם אֶת רֵעֵהוּ בְּדְבָרִים יְדוּעִים, לְהֵטִיבוֹ בְּעֹשֶׁר וְלֹא בְּחָכְמָה וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, וְאִם יִהְיֶה אוֹהֲבוֹ בַּכֹּל, יַחְפֹּץ שֶׁיִּזְכֶּה רֵעֵהוּ הָאָהוּב לוֹ בְּעֹשֶׁר וּבִנְכָסִים וְכָבוֹד וּבְדַעַת וּבְחָכְמָה, וְלֹא שֶׁיִּשְׁוֶה אֵלָיו אֲבָל יִהְיֶה חָפֵץ בְּלִבּוֹ לְעוֹלָם שֶׁיִּהְיֶה הוּא יוֹתֵר מִמֶּנּוּ בְּכָל טוֹבָה. וִיצַוֶּה הַכָּתוּב שֶׁלֹּא תִּהְיֶה פְּחִיתוּת הַקִּנְאָה הַזֹּאת בְּלִבּוֹ, אֲבָל יֹאהַב בִּרְבוֹת הַטּוֹבָה לַחֲבֵרוֹ כַּאֲשֶׁר אָדָם עוֹשֶׂה לְנַפְשׁוֹ, וְלֹא יִתֵּן שִׁעוּרִין בָּאַהֲבָה. וְעַל כֵּן אָמַר בִּיהוֹנָתָן (שמואל א כ יז), "כִּי אַהֲבַת נַפְשׁוֹ אֲהֵבוֹ", בַּעֲבוּר שֶׁהַסִּיר מִדַּת הַקִּנְאָה מִלִּבּוֹ וְאָמַר (שם כג יז) "וְאַתָּה תִּמְלֹךְ עַל יִשְׂרָאֵל" וְגוֹ'. וְעִנְיַן הַנְּקִימָה וְהַנְּטִירָה כְּבָר פֵּרַשְׁוּהוּ רַבּוֹתֵינוּ (תו"כ קדושים ד י יא), שֶׁהוּא בְּדָבָר שֶׁאֵין בּוֹ חִיּוּב מָמוֹן, הַשְׁאִילֵנִי מַגָּלְךָ, הַשְׁאִילֵנִי קַרְדֻּמְּךָ, כִּי בְּדָבָר שֶׁנִּתְחַיֵּב לוֹ חֲבֵרוֹ מָמוֹן כְּגוֹן בַּנְזִיקִין וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, אֵינוֹ מְחֻיָּב לְהַנִּיחַ לוֹ, אֲבָל יִתְבָּעֶנּוּ בְּב"ד וְיִשָּׁלֵם מִמֶּנּוּ, מִפָּסוּק "כַּאֲשֶׁר עָשָׂה כֵּן יֵעָשֶׂה לּוֹ" (ויקרא כ"ד:י"ט), וְהוּא מֵעַצְמוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּם כַּאֲשֶׁר יְשַׁלֵּם מַה שֶּׁלָּוָה אוֹ מַה שֶּׁגָּזַל. וְכָל שֶׁכֵּן בְּעִנְיַן נֶפֶשׁ, שֶׁיִּהְיֶה נוֹקֵם וְנוֹטֵר לוֹ עַד שֶׁיִּגָּאֵל דְּמֵי אָחִיו מִיָּדוֹ עַל פִּי בֵּית דִּין הַמּוֹרִים בְּמִשְׁפְּטֵי הַתּוֹרָה:

פסוק יט

אֶת חֻקֹּתַי תִּשְׁמֹרוּ וְאֵלּוּ הֵן: "בְּהֶמְתְּךָ לֹא תַרְבִּיעַ כִּלְאַיִם" וְגוֹ'. חֻקִּים אֵלּוּ גְּזֵרוֹת מֶלֶךְ שֶׁאֵין טַעַם לַדָּבָר, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא י"ט:י"ט). וְלֹא הִזְכִּירוּ רַבּוֹתֵינוּ שֶׁיִּהְיֶה הַטַּעַם נֶעְלָם, וְשֶׁיִּהְיוּ יֵצֶר הָרַע וְאֻמּוֹת הָעוֹלָם מְשִׁיבִים עֲלֵיהֶם, אֶלָּא בִּלְבִישַׁת שַׁעַטְנֵז, לֹא בְּכִלְאֵי הַבְּהֵמָה. וְאֵין הַכַּוָּנָה בָּהֶם שֶׁתִּהְיֶה גְּזֵרַת מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים בְּשׂוּם מָקוֹם בְּלֹא טַעַם, כִּי "כָּל אִמְרַת אֱלוֹהַּ צְרוּפָה" (משלי ל ה), רַק הַחֻקִּים הֵם גְּזֵרַת הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר יָחוֹק בְּמַלְכוּתוֹ בְּלִי שֶׁיְּגַלֶּה תּוֹעַלְתָּם לָעָם, וְאֵין הָעָם נֶהֱנִים בָּהֶם, אֲבָל מְהַרְהֲרִין אַחֲרֵיהֶם בְּלִבָּם וּמְקַבְּלִים אוֹתָם לְיִרְאַת הַמַּלְכוּת. וְכֵן חֻקֵּי הקב"ה הֵם הַסּוֹדוֹת אֲשֶׁר לוֹ בַּתּוֹרָה, שֶׁאֵין הָעָם בְּמַחְשַׁבְתָּם נֶהֱנִים בָּהֶם כַּמִּשְׁפָּטִים, אֲבָל כֻּלָּם בְּטַעַם נָכוֹן וְתוֹעֶלֶת שְׁלֵמָה.

וְהַטַּעַם בַּכֹּלְאַיִם, כִּי הַשֵּׁם בָּרָא הַמִּינִים בָּעוֹלָם בְּכָל בַּעֲלֵי הַנְּפָשׁוֹת, בַּצֶּמְחִים, וּבְבַעֲלֵי נֶפֶשׁ הַתְּנוּעָה, וְנָתַן בָּהֶם כֹּחַ הַתּוֹלְדָה שֶׁיִּתְקַיְּמוּ הַמִּינִים בָּהֶם לָעַד כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה הוּא יִתְבָּרַךְ בְּקִיּוּם הָעוֹלָם. וְצִוָּה בְּכֹחָם שֶׁיּוֹצִיאוּ לְמִינֵיהֶם, וְלֹא יִשְׁתַּנּוּ לָעַד לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר בְּכֻלָּם "לְמִינֵהוּ" (בראשית א). וְהִנֵּה צִוָּה סִבַּת הַמִּשְׁכָּב שֶׁנַּרְבִּיעַ הַבְּהֵמוֹת זוֹ עִם זוֹ לְקִיּוּם הַמִּינִין כַּאֲשֶׁר יָבוֹאוּ הָאֲנָשִׁים עַל הַנָּשִׁים לְפָרְיָה וּרְבִיָּה. וְהַמַּרְכִּיב שְׁנֵי מִינִין, מְשַׁנֶּה וּמַכְחִישׁ בְּמַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית, כְּאִלּוּ יַחְשֹׁב שֶׁלֹּא הִשְׁלִים הקב"ה בְּעוֹלָמוֹ כָּל הַצָּרֵךְ וְיַחְפֹּץ הוּא לַעֲזֹר בִּבְרִיאָתוֹ שֶׁל עוֹלָם, לְהוֹסִיף בּוֹ בְּרִיּוֹת. וְהַמִּינִים בְּבַעֲלֵי חַיִּים לֹא יוֹלִידוּ מִין מַשֶּׁאֵינוֹ מִינוֹ, וְגַם הַקְּרוֹבִים בַּטֶּבַע שֶׁיִּוָּלְדוּ מֵהֶם, כְּגוֹן הַפְּרִדִים, יִכָּרֵת זַרְעָם, כִּי הֵם לֹא יוֹלִידוּ. וְהִנֵּה מִצַּד שְׁנֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה פְּעָלַת הַהַרְכָּבָה בְּמִינִים דָּבָר נִמְאָס וּבָטֵל. וְגַם הַצְּמָחִים אֲשֶׁר יִתְרַכְּבוּ מִין בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ אֵין פֵּרָיָם צוֹמַחַ אַחֲרֵי כֵן, וְיִהְיֶה בְּאִסּוּרָם שְׁנֵי הַטְּעָמִים הַנִּזְכָּרִים. וְזֶה טַעַם "שָׂדְךָ לֹא תִזְרַע כִּלְאָיִם", שֶׁהוּא בְּהַרְכָּבָה עַל דַּעַת רַבּוֹתֵינוּ (קידושין לט). וְאָסַר אַף כִּלְאֵי זְרָעִים, מִפְּנֵי שֶׁיִּשְׁתַּנּוּ בְּטִבְעָם גַּם בְּצוּרָתָם בִּהְיוֹתָם יוֹנְקִים זֶה מִזֶּה, וְיִהְיֶה כָּל גַּרְעִין מֵמֶּנּוּ כְּאִלּוּ הֶרְכֵּב מִשְּׁנֵי מִינִין. וְאָסוּר לַחֲרֹשׁ בְּשׁוֹר וּבַחֲמוֹר, מִפְּנֵי שֶׁדֶּרֶךְ כָּל עוֹבֵד אַדְמָתוֹ לְהָבִיא צֶמֶד בְּרֶפֶת אַחַת וְיָבֹאוּ לִידֵי הִרְכָּבָה. וּמֵחֲבֵרֵינוּ מוֹסִיף בְּטַעַם הַכִּלְאַיִם כִּי הוּא שֶׁלֹּא לְעָרְבֵּב הַכֹּחוֹת הַמְגַדְּלִים הַצְּמָחִים לִהְיוֹת יוֹנְקִים זֶה מִזֶּה, מִמַּה שֶׁאָמְרוּ בִּבְרֵאשִׁית רַבָּה (בראשית רבה י':ו'), אָמַר רַבִּי סִימוֹן, אֵין לְךָ כָּל עֵשֶׂב וְעֵשֶׂב מִלְּמַטָּה שֶׁאֵין לוֹ מַזָּל בָּרָקִיעַ מִלְּמַעְלָה וּמַכֶּה אוֹתוֹ וְאוֹמֵר לוֹ גְּדֵל, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (איוב לח לג) "הֲיָדַעְתָּ חֻקּוֹת שָׁמָיִם אִם תָּשִׂים מִשְׁטָרוֹ בָּאָרֶץ". וְהִנֵּה הַמַּרְכִּיב כִּלְאַיִם אוֹ זוֹרְעָן בִּכְדֵי שֶׁיִּינָקוּ זֶה מִזֶּה, מְבַטֵּל חֻקּוֹת שָׁמַיִם. וּלְכָךְ אָמַר בָּהֶם "אֶת חֻקֹּתַי תִּשְׁמֹרוּ", כִּי הֵם חֻקּוֹת שָׁמַיִם. וְכָךְ אָמַר רַבִּי חֲנִינָא מִשּׁוּם רַבִּי פִּנְחָס, מִשּׁוּם חֻקִּים שֶׁחָקַקְתִּי בָּהֶם אֶת עוֹלָמִי (ירושלמי כלאים פ"א ה"ז). וּכְבָר כָּתַבְתִּי בְּסֵדֶר בְּרֵאשִׁית (א כו) שֶׁהַצְּמָחִים כֻּלָּם יְסוֹדוֹתָם בָּעֶלְיוֹנִים, וּמִשָּׁם צִוָּה לָהֶם הַשֵּׁם אֶת הַבְּרָכָה חַיִּים עַד הָעוֹלָם, וְהִנֵּה הַמְּעָרֵב כִּלְאַיִם מַכְחִישׁ וּמְעָרֵב מַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית:

וּבֶגֶד כִּלְאַיִם שַׁעַטְנֵז לְמָה נֶאֱמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כב יא) "לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז צֶמֶר וּפִשְׁתִּים יַחְדָּו", יָכוֹל לֹא יִלְבַּשׁ גִּזֵּי צֶמֶר וַאֲנִיצֵי פִּשְׁתָּן, תַּלְמוּד לוֹמַר "בֶּגֶד". מִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת הַלְּבָדִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "שַׁעַטְנֵז" - דָּבָר שֶׁהוּא שׁוּעַ טָווּי וְנוּז. וְאוֹמֵר אֲנִי "נוּז" לְשׁוֹן דָּבָר הַנִּמְלָל וְשָׁזוּר זֶה עִם זֶה לְחַבְּרוֹ, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא י"ט:י"ט). וְאֵינוֹ נָכוֹן בְּעֵינַי, שֶׁהַלְּבָדִים אֵין אִסּוּרָם מִדִּבְרֵי תוֹרָה אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, שֶׁאֵינָן אֶלָּא שׁוּעַ בִּלְבַד, וְכָךְ שָׁנִינוּ (כלאים פ"ט מ"ט), הַלְּבָדִים אָסוּרִין מִפְּנֵי שֶׁהֵן שׁוּעַ. וּבַגְּמָרָא אָמְרוּ (נדה סא), וְאֵימָא אוֹ שׁוּעַ אוֹ טָווּי אוֹ נוּז, וְהֶעֱלוּ וְהִלְכְתָא כְּמַר זוּטְרָא מִדְּאַפְקִינְהוּ רַחֲמָנָא בְּחַד

לִישָׁנָא. אֲבָל הַבָּרִיְתָא הַשְׁנוּיָה בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרק ד יח), אֵין לִי אֶלָּא בֶּגֶד, וּמִנַּיִן לְרִבּוֹת הַלְּבָדִים, תַּלְמוּד לוֹמַר "שַׁעַטְנֵז", בָּא לְרַבּוֹת הַדְּבָרִים שֶׁאֵינָן בֶּגֶד מ"ל תִּלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז", שֶׁלֹּא הֶזְכִּיר בֶּגֶד. וְהַמִּדְרָשׁ הוּא עִקָּר, שֶׁאֲפִלּוּ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ בֶּגֶד אָסוּר בְּכִלְאַיִם מִן הַתּוֹרָה, כְּגוֹן הַקּוֹלֵעַ חוּטִין וְעוֹשֶׂה מֵהֶן חֲגוֹרָה וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, וּבִלְבַד שֶׁיִּהְיֶה שׁוֹעֵ וְטָווּי וְנוּז. וְתָפֵס לוֹ הַלְּבָדִים לְאַסְמַכְתָּא בְּעָלְמָא, שֶׁהֵם אֲסוּרִים מִדִּבְרֵיהֶם וְאֵינָן בֶּגֶד. וְכֵן מַה שֶּׁפֵּרֵשׁ הָרַב בְּ"שׁוֹעֵ", שֶׁהוּא דָּבָר הַנִּמְלָל וְשָׁזוּר זֶה עִם זֶה, וְכַפֵּרוּשׁ הַזֶּה כָּתַב עוֹד בְּפֵרוּשָׁיו בַּגְּמָרָא (יבמות ה נדה סא), כְּבָר הֵשִׁיבוּ עָלָיו שֶׁאֵין פֵּרוּשׁוֹ עוֹלֶה מִמַּה שֶּׁאָמְרוּ (מנחות לט) שְׁמַע מִנָּה קֶשֶׁר הָעֶלְיוֹן בְּצִיצִית דְּאוֹרָיְתָא, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ לָאו דְּאוֹרָיְתָא, כִּלְאַיִם דִּשְׁרָא רַחֲמָנָא בְּצִיצִית לָמָּה לִי, הָא קָיְמָא לַן הַתּוֹכֵף תְּכִיפָה אַחַת אֵינוֹ חִבּוּר. וְהִנֵּה גִּלּוּ לָנוּ שֶׁהַבֶּגֶד שֶׁהוּא מִין פְּשָׁתִּים וְנִקְשָׁר בּוֹ צִיצִית שֶׁל צֶמֶר בִּשְׁנֵי קְשָׁרִים הוּא כִּלְאַיִם מִן הַתּוֹרָה, אע"פ שֶׁאֵינוֹ נִמְלָל וְשָׁזוּר זֶה עִם זֶה. אֲבָל הָעִנְיָן כָּךְ הוּא, שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "וּבֶגֶד כִּלְאַיִם שַׁעַטְנֵז" לוֹמַר שֶׁכָּל בֶּגֶד הַנַּעֲשֶׂה מֵחוּט שֶׁהוּא שׁוֹעֵ וְטָווּי וְשָׁזוּר לֹא נִלְבַּשׁ אוֹתוֹ כִּלְאַיִם, שֶׁהוּא עֵרוּבִים, וּבְמִשְׁנֵה תּוֹרָה (דברים כב יא) הוֹסִיף לְבָאֵר שֶׁלֹּא נִלְבַּשׁ שׁוֹעֵ טָווּי וְנוּז מְצֻמָּר וּפְשָׁתִּים שֶׁיִּהְיוּ "יַחְדָּו", כְּלוֹמַר מְחֻבָּרִים יַחַד בִּשְׁתֵּי תְּכִיפוֹת, לוֹמַר שֶׁהַצֶּמֶר וְהַפְּשָׁתִּים שֶׁכָּל מִין מֵהֶם שׁוֹעֵ טָווּי וְנוּז בִּפְנֵי עַצְמוֹ לֹא נְחֻבָּרִם יַחְדָּו, כִּי "יַחְדָּו" הוּא הַכִּלְאַיִם, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (דברים כב י) "לֹא תַחֲרֹשׁ בְּשׁוֹר וּבַחֲמֹר יַחְדָּו", כְּלוֹמַר קְשׁוּרִים וּמְחֻבָּרִים, וְהַחִבּוּר בִּבְגָדִים בִּשְׁתֵּי תְּכִיפוֹת, כִּי מִלְּשׁוֹן "יַחְדָּו" לָמְדוּ כֵּן כִּי שְׁתֵּי תְּכִיפוֹת הֵן חִבּוּר, וּמִשָּׁם לָמְדוּ שֶׁהַכִּלְאַיִם אֲסוּרִין אע"פ שֶׁאֵינָן בֶּגֶד אֶלָּא אֲפִלּוּ בְּקוֹלֵעַ הַחוּטִין מַעֲשֵׂה עֲבוֹת וְעוֹשֶׂה מֵהֶן אֲבָנֵטִים, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ אָרוּג, וּכְעִנְיָן שֶׁשָּׁנִינוּ (כלאים פ"ט מ"ט) לֹא יִקְשֹׁר סָרָט שֶׁל צֶמֶר בְּשֶׁל פִּשְׁתָּן לַחְגֹּר בּוֹ אֶת מָתְנָיו. וּלְשׁוֹן "נוּז" מִלָּה מְקֻצֶּרֶת בַּתֹּבָה הַמֻּרְכֶּבֶת הַזֹּאת, כְּמוֹ הַטָּווּי שֶׁאֵין מִמֶּנּוּ בָּהּ אֶלָּא הַטֵּי"ת, וְעִנְיָנָהּ לְפִי דַּעְתִּי נָלוֹז, מִלְּשׁוֹן "תּוֹעֲבַת ה' נָלוֹז" (משלי ג לב), מַטֶּה וּמְעַקֵּם דְּרָכָיו, "וּנְלוֹזִים בְּמַעְגְּלוֹתָם" (שם ב טו), פְּתַלְתֻּלִים וּמַטִּים, כִּי כֵן הַדָּבָר הַשָּׁזוּר פָּתוּל וּמְעֻקָּם. וּכְמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ (כלאים פ"ט מ"ח), רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר נָלוֹז וּמֵלִיז אֲבִיו שֶׁבִּשְּׁמַיִם עָלָיו, מַטֶּה הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד מִדְּרָכֵי רַחֲמָיו עָלָיו, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר "וְעִם עִקֵּשׁ תִּתְפַּתָּל" (תהלים יח כז). וּבִלְשׁוֹן חֲכָמִים יְשַׁמְּשׁוּ בּוֹ בְּקִצָּר, לְבֶן מְלֻכִּים שֶׁנּוּז לִבּוֹ עָלָיו, וְנָטַל אֶת הַצִּפֹּרֶן לַחְתֹּר עַל אָבִיו (שמו"ר לז ב), שֶׁנָּטָה לִבּוֹ לָדֶרֶךְ רָעָה. וּמִזֶּה אָמְרוּ בְּתַלְמוּד סַנְהֶדְרִין (מא), מְנַזְיָתֵהּ דְּמַר לָא אָמְרִי בֵּהּ וְלָא מִידִי, כְּלוֹמַר אִם הָיִיתָ רוֹצֶה לְהִתְעַקֵּם וּלְהַטּוֹת הַדְּבָרִים לֹא הָיִינוּ יוֹדְעִים לְנַגְּדְּךָ כְּלוּם, "נְזָיְיתֵהּ" כְּמוֹ "נַלְזְיתֵהּ", כְּלוֹמַר הַטָּיָתוֹ. וְזֶהוּ הָאֱמֶת וְהַנָּכוֹן בָּעִנְיָן הַזֶּה. וּלְפִיכָךְ הֻצְרַךְ לְהַתִּיר כִּלְאֵים בְּצִיצִית אע"פ שֶׁאֵין הַצִּיצִית אָרוּג וְאֵינוֹ בֶּגֶד. וְזֶהוּ דִּין תּוֹרָה, אֲבָל חֲכָמִים אָסְרוּ אֲפִלּוּ מַה שֶּׁאֵינוֹ עָשׂוּי אֶלָּא בְּאֶחָד

מֵהֶם, אוֹ שׁוּעַ אוֹ טָווּי אוֹ נוּז, וּלְפִיכָךְ שָׁנִינוּ (כלאים ט ט), הַלְּבָדִים אֲסוּרִין מִפְּנֵי שֶׁהֵן שׁוּעִים, פִּיף שֶׁל צֶמֶר בְּשֶׁל פִּשְׁתָּן אֲסוּרִין מִפְּנֵי שֶׁהֵן חוֹגְרִין בְּאָרִיג, וְהַכֹּל מִדְּרַבָּנָן. וְטַעַם כִּלְאֵי הַבְּגָדִים לְהַרְחִיק הַתַּעֲרוֹבוֹת בְּמִינִין, וְאָסַר הָרַגִילִים לְהֵעָשׂוֹת מֵהֶן בֶּגֶד. וְהָרַב אָמַר בְּמוֹרֶה הַנְּבָכִים (ג לז) טַעַם הַשַּׁעַטְנֵז, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה בַּזְּמַן הַהוּא בֶּגֶד יָדוּעַ לְכָמְרֵי בַּעֲלֵי הַכְּשָׁפִים שֶׁבָּהֶם הָיוּ עוֹשִׂים כָּל מַעֲשֵׂיהֶם. וְאָמַר שֶׁמָּצָא זֶה כָּתוּב בְּסִפְרֵיהֶם. וּלְפִי שֶׁהָיָה עִנְיָן גָּדוֹל וְרָצוּי לָהֶם מְאֹד שֶׁיִּפְעֲלוּ בּוֹ פְּעֻלּוֹתָם הַיְדוּעוֹת לָעֲבוֹדָה זָרָה וְלַשֵּׁדִים, תַּרְחִיק אוֹתוֹ הַתּוֹרָה מִכָּל אָדָם, כִּי הַתּוֹרָה תָּבֹא לְמָחוֹת מַעֲשֵׂיהֶם וּלְהַכְחִיד זִכְרָם:

פסוק כ

וְהִיא שִׁפְחָה נֶחֱרֶפֶת לְאִישׁ מְיֹעֶדֶת לְאִישׁ, וְאֵינִי יוֹדֵעַ לוֹ דִּמְיוֹן בַּמִּקְרָא, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא י"ט:כ'). וְהַנִּרְאֶה אֵלַי כִּי הוּא מִלְּשׁוֹן "כַּאֲשֶׁר הָיִיתִי בִּימֵי חָרְפִּי" (איוב כט ד) - "בִּימֵי נְעוּרַי", וְכֵן "לֹא יֶחֱרַף לְבָבִי מִיָּמָי" (שם כז ו), שֶׁלֹּא יִהְיֶה לִי לֵב נַעַר, וְיִקְרָאוּ יְמֵי הַנְּעוּרִים יְמֵי חֹרֶף, כִּי הַחֹרֶף בְּרֵאשִׁית הַשָּׁנִים, וִימֵי הַזִּקְנָה כְּנֶגֶד הַקַּיִץ שֶׁהֵם יְמֵי הָאָסִיף. יֹאמַר הַכָּתוּב שֶׁהִיא שִׁפְחָה נַעֲרָה לְאִישׁ יָדוּעַ, כִּי הַפִּילֶגֶשׁ אֲשֶׁר הִיא מְשֹׁרֶרֶת אֶת הָאִישׁ וְיִשְׁכַּב עִמָּהּ תִּקָּרֵא נַעֲרָה לוֹ, כִּי גַּם כָּל מְשֹׁרֶרֶת הָאָדָם יִקָּרֵא נַעֲרוֹ. וּמֻרְגָּל בִּלְשׁוֹן חֲכָמִים לֵאמֹר עַל הַשּׁוֹכֶבֶת עִם הָאִישׁ - מְשַׁמֶּשֶׁת עִמּוֹ. וְהִיא נֶחֱרֶפֶת, שֶׁנַּעֲשֵׂית נַעֲרָה לְאִישׁ וִידוּעָה לוֹ, מסיפד"ה בְּלַעַ"ז. וְכֵן בִּלְשׁוֹן חֲכָמִים (סנהדרין נח), דְּקָרוּ לָהּ רְבִיתָא דִּפְלָנְיָא. וְהָעִנְיָן שֶׁאֵינָהּ אִשְׁתּוֹ לְגַמְרֵי, אֲבָל נָתַן לָהּ קִדּוּשִׁין וְהִיא לוֹ לְנַעֲרָה מְשַׁמֶּשֶׁת:

בִּקֹּרֶת תִּהְיֶה יֵשׁ עַל בֵּית דִּין לְבַקֵּר הַדָּבָר שֶׁלֹּא לְחַיְבוֹ מִיתָה, "כִּי לֹא חֻפָּשָׁה" וְאֵין קִדּוּשֶׁיהָ גְּמוּרִין, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא י"ט:כ'). וְכֵן אָמְרוּ כָּל הַמְפָרְשִׁים. וְאִם כֵּן יִזָּהִיר הַכָּתוּב בַּבִּקּוּר הַזֶּה מִפְּנֵי שֶׁהִיא דּוֹמָה לְאֵשֶׁת אִישׁ, אוּלַי יִטְעוּ בָּהּ. וְאֵין פֵּרוּשָׁם מָתוֹק בְּפִי, כִּי בְּיָדוּעַ שֶׁיְּבַקֵּר הַדָּבָר וְלֹא יָמִיתוּ הָאָדָם חִנָּם, וְכֵן יְבַקְּרוּ בְּכָל חַיָּבֵי הַמִּיתוֹת. וַאֲנִי סוֹבֵר שֶׁהִיא מִלָּה יְחִידִית בַּכָּתוּב, אֲבָל הִיא מֻרְגֶּלֶת בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּית, וּבְדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ מִלְּשׁוֹן "הֶפְקֵר", כִּי עִקַּר הַלְּשׁוֹן "הֶבְקֵר", כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ (פאה פ"ו מ"א), בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים הֶבְקֵר לָעֲנִיִּים הֶבְקֵר, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים עַד שֶׁיַּבְקִיר אַף לָעֲשִׁירִים כַּשִּׁמְטָה. וּתְנַן נָמֵי (שביעית פ"ט מ"ד), אוֹכְלִין עַל הַמַּבְקֵר אֲבָל לֹא עַל הַשָּׁמוּר. וְתִרְגֵּם יוֹנָתָן "אֲנָשִׁים רֵקִים וּפַחֲזִים" (שופטים ט ד) - "סְרִיקִין וּבָקְרִין", כְּלוֹמַר בַּעֲלֵי הֶבְקֵר, "בִּשְׁקֵרֵיהֶם וּבְפַחֲזוּתָם" (ירמיהו כג לב) - "וּבַקְרוּתְהוֹן". וְאָמְרוּ כִּי "תִּשְׁמְטֶנָּה וּנְטַשְׁתָּהּ" (שמות כג יא) תַּרְגּוּם יְרוּשַׁלְמִי "וּתְבַקְּרִנַּהּ". וְכֵן בְּכָל מָקוֹם בַּמִּשְׁנָה הַלָּשׁוֹן בְּבֵי"ת, אֲבָל הִרְגִּילוּ בַּגְּמָרָא לוֹמַר מִמֶּנּוּ "הֶפְקֵר", כִּי הָאוֹתִיּוֹת הָאֵלֶּה מִתְחַלְּפוֹת אֶצְלָם תָּמִיד, כַּאֲשֶׁר אוֹמְרִים (פסחים מה) מִן "עִבְּשׁוּ פְּרוּדוֹת" (יואל א יז) - "עִפּוּשׁ". וְכֵן בַּכָּתוּב בִּמְקוֹמוֹת הַרְבֵּה,

כְּמוֹ שֶׁהִזְכַּרְתִּי בְּפָסוּק "נָשַׂפְתָּ בְרוּחֶךָ" (שמות טו י). וּפֵרוּשׁ הַפָּסוּק הַזֶּה שֶׁאָמַר בַּשִּׁפְחָה הַזֹּאת, אע"פ שֶׁהִיא נֶחֱרֶפֶת לְאִישׁ לֹא תִּהְיֶה לוֹ לְאִשָּׁה, כִּי בִקֹּרֶת תִּהְיֶה לוֹ, כְּלוֹמַר מֻפְקֶרֶת תַּחֲשֹׁב אֶצְלוֹ, וְלֹא יוּמְתוּ כְּמִשְׁפַּט הַנּוֹאֵף וְהַנּוֹאֶפֶת בְּאֵשֶׁת אִישׁ, כִּי לֹא חֻפָּשָׁה לִהְיוֹת אִשְׁתּוֹ גְּמוּרָה, אֲבָל יָבִיא זֶה עָלֶיהָ אָשָׁם בַּעֲבוּר שֶׁהִיא נֶחֱרֶפֶת אֵלָיו. וְאוּנְקְלוֹס (תרגום אונקלוס על ויקרא י"ט:כ') שֶׁאָמַר "בְּקֹרְתָּא תְּהֵא", לְשׁוֹנוֹ כִּלְשׁוֹן יוֹנָתָן בֶּן עֻזִּיאֵל (שופטים ט ד) בְּמַלַּת "בָּקְרִין":

פסוק כג

וַעֲרַלְתֶּם עָרְלָתוֹ אֶת פִּרְיוֹ וַאֲטַמְתֶּם אֲטִימָתוֹ, יְהֵא אָטוּם וְנִסְתָּר מִלֵּהָנוֹת בּוֹ, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא י"ט:כ"ג). וְיָפָה פֵּרֵשׁ. וְאִם כֵּן יִהְיֶה "עֲרַל לֵב" (יחזקאל מד ט) - סְגוּר לֵב, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "וְאֶקְרַע סְגוֹר לִבָּם" (הושע יג ח). וְכֵן "עֲרֵלָה אָזְנָם" (ירמיהו ו י) - שֶׁהִיא סְגוּרָה וַאֲטוּמָה, אֵין הַקּוֹל נִכְנָס בָּהּ. וַ"עֲרַל שְׂפָתַיִם" (שמות ו יב) - סְגוּר שְׂפָתַיִם, כִּי הָעִלְגוּת אֹטֶם וּסְגִירוּת בְּגִידֵי הַלָּשׁוֹן, וּפְעָמִים בְּגִידֵי הַשִּׂפָתַיִם שֶׁלֹּא יִפָּתְחוּ כָּרָאוּי; וְהַדִּבּוּר יִקָּרֵא פְּתִיחָה, "פְּתַח פִּיךָ לְאִלֵּם" (משלי לא ח), "פָּתַח אִיּוֹב אֶת פִּיהוּ" (איוב ג א), "וּמִפְתַּח שְׂפָתַי מֵישָׁרִים" (משלי ח ו), "מְשֻׂכֶּבֶת חֵיקֵךְ שְׁמֹר פְּתָחֵי פִיךְ" (מיכה ז ה). וְהִזְכִּיר הַכְּתוּב אֲטִימוּת בַּפְּרִי הַבָּא בְּתוֹךְ שָׁלֹשׁ שָׁנִים, לְאָסְרוֹ בַּהֲנָאָה. וְלֹא יֹאמַר כֵּן בִּשְׁאָר אִסּוּרֵי הֲנָאָה, כִּי בְּיֹאַת הַפְּרִי בְּתַחְלָתוֹ יִקָּרֵא פְּתִיחָה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר "פִּתַּח הַסְּמָדַר" (שיר השירים ז יג). וּלְכָךְ אָמַר "שָׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים", כְּאִלּוּ הַפֵּרוֹת סְגוּרִים בָּאִילָנוֹת, לֹא הוֹצִיאוּ פֶּרַח וְלֹא פִּתְחוּ סְמָדַר. וְטַעַם הַמִּצְוָה הַזֹּאת, לְכַבֵּד אֶת ה' מֵרֵאשִׁית כָּל תְּבוּאָתֵנוּ מִפְּרִי הָעֵץ וּתְבוּאַת הַכֶּרֶם, וְלֹא נֹאכַל מֵהֶם עַד שֶׁנָּבִיא כָּל פְּרִי שָׁנָה אַחַת הִלּוּלִים לַה'. וְהִנֵּה אֵין הַפְּרִי בְּתוֹךְ שָׁלֹשׁ שָׁנִים רָאוּי לְהַקְרִיבוֹ לִפְנֵי הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד, לְפִי שֶׁהוּא מוּעָט, וְאֵין הָאִילָן נוֹתֵן בְּפִרְיוֹ טַעַם אוֹ רֵיחַ טוֹב בְּתוֹךְ שָׁלֹשׁ שָׁנִים, וְרֻבָּן לֹא יוֹצִיאוּ פֵּרוֹת כְּלָל עַד הַשָּׁנָה הָרְבִיעִית. וּלְכָךְ נַמְתִּין לְכֻלָּן וְלֹא נִטְעֹם מֵהֶם עַד שֶׁנָּבִיא מִן הַנֶּטַע שֶׁנִּטְּעוּ כָּל פִּרְיוֹ הָרִאשׁוֹן הַטּוֹב קֹדֶשׁ לִפְנֵי הַשֵּׁם, וְשָׁם יֹאכְלוּהוּ וִיהַלְלוּ אֶת שֵׁם ה'. וְהַמִּצְוָה הַזֹּאת דּוֹמָה לְמִצְוַת הַבִּכּוּרִים. וְאֶמֶת הַדָּבָר עוֹד כִּי הַפְּרִי בִּתְחִלַּת נְטִיעַת הָאִילָנוֹת רַב הַלַּחוּת, דָּבֵק מְאֹד, מַזִּיק לַגּוּף וְאֵינֶנּוּ טוֹב לְאָכְלָה, כְּדָג שֶׁאֵין לוֹ קַשְׁקֶשֶׁת (ויקרא י"א:ט'), וְהַמַּאֲכָלִים הַנֶּאֱסָרִים בַּתּוֹרָה הֵם רָעִים גַּם לַגּוּף. וְהָרַב נָתַן גַּם בָּזֶה טַעַם בְּמוֹרֶה הַנְּבֻכִים (ג לז) כְּטַעְמוֹ בְּרוֹב הַמִּצְוֹת, כִּי הָיוּ לַחֲרָטֵמִים וְלִמְכַשְּׁפִים בַּזְּמַן הַהוּא מִינֵי כְּשׁוּף יַעֲשׂוּ אוֹתָם בְּעֵת נְטִיעַת הָאִילָנוֹת, וְיַחְשְׁבוּ כִּי בָּהֶם יִמַּהֵר הָאִילָן לְהוֹצִיא פִּרְיוֹ קֹדֶם זְמַנּוֹ הַיְדוּעַ בְּמִנְהָגוֹ שֶׁל עוֹלָם, וּבְבוֹאוֹ יַקְרִיבוּ אֶת הַפְּרִי לִפְנֵי הָעֲבוֹדָה זָרָה שֶׁעָשׂוּ בִּשְׁמָהּ הַכְּשׁוּף הַהוּא. וּלְכָךְ צִוָּתָה הַתּוֹרָה בְּאִסּוּר הַפְּרִי הַבָּא קֹדֶם שָׁלֹשׁ שָׁנִים, שֶׁלֹּא יְבֹאוּ לַעֲשׂוֹת הַמַּעֲשִׂים הָרָעִים הָהֵם, כִּי

רַבִּי הָאִילָנוֹת יָבִיאוּ פֵּרוֹת בַּשָּׁנָה הָרְבִיעִית; וְשֻׁנְאכְלֵהוּ לִפְנֵי הַשֵּׁם, הֵפֶךְ אָכְלָם אוֹתוֹ לִפְנֵי עֲבוֹדָה זָרָה:

פסוק כו

לֹא תֹאכְלוּ עַל הַדָּם לְהַרְבֵּה פָּנִים נִדְרָשׁ בְּסַנְהֶדְרִין (סג), לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא י"ט:כ"ו). וְהָעוֹלָה מִשָּׁם לְפִי הַסָּגְיָא שֶׁהֵם כֻּלָּם מִן הַתּוֹרָה, שֶׁכָּלַל הַכָּתוּב כָּל אֲכִילַת הַדָּם בְּלָאו אֶחָד. וְאִם כֵּן מַה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב בְּשָׁאוּל (שמואל א יד לג) "הִנֵּה הָעָם חֹטְאִים לַה' לֶאֱכֹל עַל הַדָּם" - שֶׁהָיוּ חוֹטְאִים בְּאֶחָד מִן הַשֵּׁמוֹת הַנִּכְלָלִים בַּלָּאו הַזֶּה, כִּי הָיוּ אוֹכְלִים מִן הַבְּהֵמָה קֹדֶם שֶׁתֵּצֵא נַפְשָׁהּ. וְזֶהוּ מַה שֶּׁאָמַר (שם פסוק לב) "וַיַּעַט הָעָם אֶל הַשָּׁלָל", שֶׁהוּא כְּעֵין הַדּוֹרֵס וְאוֹכֵל, "וַיִּקְחוּ צֹאן וּבָקָר וְגוֹ' וַיִּשְׁחֲטוּ אָרְצָה וַיֹּאכַל הָעָם עַל הַדָּם" מֵרֹב הַשָּׁלָל בַּבְּהֵמוֹת, כְּשֶׁהָיוּ שׁוֹפְכִים דָּמָם אַרְצָה הָיוּ תּוֹלְשִׁים אֶבְרֵיהֶם וְאוֹכְלִים קֹדֶם שֶׁיָּמוּתוּ. וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט הוּא מִן מִמִּינֵי הַכִּשּׁוּף אוֹ הַקְּסָמִים, כִּי הוּא דָּבָר לָמֵד מֵעֲנָיְנוֹ, וְהָיוּ שׁוֹפְכִים הַדָּם וּמְאַסְּפִים אוֹתוֹ בְּגֶמָא, וְהַשֵּׁדִים מִתְקַבְּצִים שָׁם כְּפִי דַּעְתָּם וְאוֹכְלִין עַל שֻׁלְחָנָן, לְהַגִּיד לָהֶם הָעֲתִידוֹת. וְכַאֲשֶׁר הָיוּ יִשְׂרָאֵל עִם שָׁאוּל בַּמַּחֲנֶה הַהוּא הָיוּ מִתְפַּחֲדִים מְאֹד מִן הַפִּלְשְׁתִּים, וְלֹא הָיָה שָׁאוּל עוֹשֶׂה דָּבָר בִּלְתִּי שְׁאֵלַת אוּרִים וְתֻמִּים, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שם פסוק לו) "נִקְרְבָה הֲלֹם אֶל הָאֱלֹהִים", וְהָעָם הָיוּ שׁוֹאֲלִים בְּשֵׁדִים אוֹ בִּכְשָׁפִים לָדַעַת דַּרְכָּם וּמַעֲשֵׂיהֶם, וְאוֹכְלִים עַל הַדָּם לַעֲשׂוֹת הַמַּעֲשֶׂה הַהוּא. וּלְכָךְ אָמַר הַכָּתוּב (שם פסוק לג) "וַיַּגִּידוּ לְשָׁאוּל לֵאמֹר הִנֵּה הָעָם חֹטְאִים לַה' לֶאֱכֹל עַל הַדָּם וַיֹּאמֶר בְּגַדְתֶּם", לוֹמַר הִנֵּה הַשֵּׁם עָשָׂה לָכֶם תְּשׁוּעָה גְּדוֹלָה הַיּוֹם וְאַתֶּם שׁוֹאֲלִים לְלֹא אֱלֹהִים, בְּגִידָה הִיא זוֹ. וְעוֹד אֲפָרֵשׁ אִסּוּר מְעוֹנֵן וּמְנַחֵשׁ (דברים יח ט):

פסוק כט

אַל תְּחַלֵּל אֶת בִּתְּךָ לְהַזְנוֹתָהּ בְּמוֹסֵר בִּתּוֹ פְּנוּיָה שֶׁלֹּא לְשֵׁם קִדּוּשִׁין. **וְלֹא תִזְנֶה הָאָרֶץ** אִם אַתָּה עוֹשֶׂה כֵּן הָאָרֶץ מְזַנָּה אֶת פֵּרוֹתֶיהָ לַעֲשׂוֹתָם בְּמָקוֹם אַחֵר וְלֹא בְּאַרְצְכֶם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ירמיהו ג ג) "וַיִּמָּנְעוּ רְבִבִים וּמַלְקוֹשׁ לוֹא הָיָה וּמֵצַח אִשָּׁה זוֹנָה הָיָה לָךְ" וְגוֹ', לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא י"ט:כ"ט). וְלֹא הֲבִינוֹתִי דַּעְתּוֹ, שֶׁאֵין זְנוּת בַּתּוֹרָה בִּפְנוּיָה, שֶׁהֲלָכָה פְּסוּקָה הִיא (יבמות סא), פְּנוּי הַבָּא עַל פְּנוּיָה שֶׁלֹּא לְשֵׁם אישות לֹא עָשָׂאָהּ זוֹנָה. וּמְפֹרָשׁ אָמְרוּ בְּסַנְהֶדְרִין (נ), "וּבַת אִישׁ כֹּהֵן כִּי תָחֵל לִזְנוֹת" (ויקרא כ"א:ט'), יָכוֹל אֲפִילּוּ פְּנוּיָה, וְהִקִּישׁוּ, וְהָא "לִזְנוֹת" כְּתִיב, וְתֵרְצוּ, כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר דַּאֲמַר פָּנוּי הַבָּא עַל הַפְּנוּיָה שֶׁלֹּא לְשֵׁם אישות עָשָׂאָהּ זוֹנָה. וְכֵן אָמְרוּ "אִשָּׁה זוֹנָה וַחֲלָלָה לֹא יִקָּחוּ" (להלן כא ז), שֶׁאֵינוֹ בִּפְנוּיָה אֶלָּא גְּיוֹרֶת וּמְשֻׁחְרֶרֶת אוֹ שֶׁנִּבְעֲלָה בְּעִילַת זְנוּת מִמִּי שֶׁאֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהּ, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בִּיבָמוֹת (שם). וּבְסִפְרָא (אמור פרק א ז), "אִשָּׁה זוֹנָה" ר' יְהוּדָה אוֹמֵר זוֹ

אַיְלוֹנִית, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים אֵין זוֹנָה אֶלָּא הַגִּיּוֹרֶת וּמְשֻׁחְרֶרֶת וְשֶׁנִּבְעֲלָה בְּעִילַת זְנוּת, ר' אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר אַף פְּנוּיָה הַבָּא עַל הַפְּנוּיָה שֶׁלֹּא לְשֵׁם אישׁוּת. וְכָךְ אָמְרוּ (תמורה כט) לְעִנְיַן "לֹא תָבִיא אֶתְנַן זוֹנָה" (דברים כג יט) שֶׁאֵינוֹ בִּפְנוּיָה כְּלָל. אֲבָל הַבָּרַיְתָא הַשְּׁנוּיָה בְּת"כ (פרק ז א) וְהַנִּזְכֶּרֶת בְּמַסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין (סנהדרין ע"ו) אוֹ שֶׁהִיא כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְאֵינָהּ הֲלָכָה, אוֹ שֶׁהִיא בְּמוֹסֵר אֶת בִּתּוֹ לְמִי שֶׁאֵין לוֹ אישׁוּת, כְּגוֹן כּוּתִי וְעֶבֶד וְחַיָּבֵי כָּרֵתוֹת וּמִיתוֹת בֵּית דִּין, שֶׁזֶּה נִקְרָא זְנוּת לְדַעַת חֲכָמִים. וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ, בְּמוֹסֵר אֶת בִּתּוֹ פְּנוּיָה שֶׁלֹּא לְשֵׁם אישׁוּת, כְּלוֹמַר לְמִי שֶׁאֵי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת אישׁוּת בֵּינֵיהֶם. וְכֵן מַה שֶּׁשָּׁנִינוּ שָׁם בְּסִפְרָא (שם ז ב), "וְלֹא תִזְנֶה הָאָרֶץ", מְזַנִּים הֵם הַפֵּרוֹת, וְהוּא דֶּרֶךְ אַגָּדָה, נִדְרָשׁ מִמִּלַּת "הָאָרֶץ", מִדְּלָא כְּתִיב וְלֹא יִזְנוּ אַנְשֵׁי הָאָרֶץ. אֲבָל עִקַּר הַכָּתוּב שֶׁהוּא לָאו שֵׁנִי, וּכְבָר מְנָאוֹ בַּעַל הֲלָכוֹת גְּדוֹלוֹת בְּחֶשְׁבּוֹן הַלָּאוִין, וְהִיא אֲזָהָרָה לְאִישׁ הַזּוֹנֶה וְלַבַּת עַצְמָהּ שֶׁלֹּא תִּמְסֹר עַצְמָהּ לְשֵׁם זְנוּת. וּמִכָּאן הוּא שֶׁאָמְרוּ שָׁם בַּבָּרַיְתָא (ת"כ שם ז א), וְכֵן הִיא הַמּוֹסֶרֶת עַצְמָהּ שֶׁלֹּא לְשֵׁם אישׁוּת. וְטַעַם הַכָּתוּב כִּי בַּעֲבוּר שֶׁהַבַּת בִּרְשׁוּת אָבִיהָ, וְהוּא רַשַּׁאי בִּנְעוּרֶיהָ לְקַדֵּשׁ אוֹתָהּ וּלְהַכְנִיסָהּ לְחֻפָּה, וְהָאוֹנֵס וְהַמְפַתֶּה אוֹתָהּ נוֹתֵן קְנָסָהּ לְאָבִיהָ, פֵּרֵשׁ הַכָּתוּב שֶׁאֵינֶנּוּ רַשַּׁאי לְמָסְרָהּ לְמִי שֶׁיִּהְיֶה זְנוּת, וְהִזְהִירוֹ מִזֶּה בְּלָאו, וְאַחֲרֵי אַזְהָרַת הָאָב הִזְהִיר גַּם הַזּוֹנִים עַצְמָם, הָאִישׁ וְהָאִשָּׁה. וְרַשִּׁ"י כָּתַב בְּפָרָשַׁת אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים (להלן כא ז), "זוֹנָה" - שֶׁנִּבְעֲלָה בְּעִילַת יִשְׂרָאֵל הָאָסוּר לָהּ, כְּגוֹן חַיָּבֵי כָּרֵתוֹת אוֹ נָתִין אוֹ מַמְזֵר. וְזוֹ הוֹדָאָה מִמֶּנּוּ שֶׁאֵין זְנוּת בְּכֹשֵׁרִין, אֶלָּא שֶׁהוּא מְרַבֶּה בָּהּ אַף חַיָּבֵי לָאוִין, וְזֶה דַּעְתּוֹ גַּם בְּפֵרוּשָׁיו בַּגְּמָרָא (יבמות סא). וְגַם זֶה אֵינֶנּוּ נָכוֹן, אֶלָּא מֵחַיָּבֵי כָּרֵתוֹת וְכוּתִי וְעֶבֶד שֶׁאֵין קִדּוּשִׁין בָּהּ הִיא נַעֲשֵׂית זוֹנָה, וְכֹהֵן לוֹקֶה עָלֶיהָ מִשּׁוּם זוֹנָה, אֲבָל מֵחַיָּבֵי לָאוִין - מַמְזֵר וְגֵר וְעַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי - אֵינָהּ זוֹנָה וְאֵינוֹ לוֹקֶה עָלֶיהָ, אֶלָּא שֶׁנִּפְסָלָה מִן הַתְּרוּמָה וּמִן הַכְּהֻנָּה, דִּכְתִיב (ויקרא כ"ב:י"ב) "כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר", כֵּיוָן שֶׁנִּבְעֲלָה לְפָסוּל לָהּ פְּסוּלָהּ (יבמות סח), וּמֵחַיָּבֵי לָאוִין שֶׁבַּכְּהֻנָּה נַעֲשֵׂית חֲלָלָה:

פסוק ל

אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ הָאַזְהָרוֹת בַּשַּׁבָּת רַבּוֹת כְּמוֹ בָּעֲבוֹדָה זָרָה, מִפְּנֵי שֶׁגַּם הִיא שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל הַמִּצְוֹת, כִּי מִי שֶׁאֵינוֹ מְשַׁמֵּר אוֹתָהּ מַכְחִישׁ בְּמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית וְאֵין לוֹ תּוֹרָה כְּלָל. וּלְרַבּוֹתֵינוּ בָּהֶן מִדְרָשׁ, אָמְרוּ בְּכָאן, יָכוֹל יְהֵא בִּנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ דּוֹחֶה שַׁבָּת, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ אֲנִי ה'", בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרק ז ו). וְעַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת יְצִוָּה בַּשַּׁבָּת הַגָּדוֹל וּבַשַּׁבָּת שֶׁהוּא מְקֻדָּשׁוֹ, וְצִוָּה בּוֹ שְׁמִירָה וּמוֹרָא, וְהִנֵּה אֵין מְלֶאכֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ דּוֹחָה הַשַּׁבָּת וְהַמִּקְדָּשׁ. וְאִם תַּשְׂכִּיל תָּבִין:

פסוק לב

מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם יָכוֹל מִפְּנֵי זָקֵן אַשְׁמַאי, תַּלְמוּד לוֹמַר "זָקֵן", אֵין זָקֵן אֶלָּא שֶׁקָּנָה חָכְמָה, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא י"ט:ל"ב). וּלְשׁוֹן תּוֹרַת כֹּהֲנִים (פרק ז יא), וְהוּא הַשָּׁנוּי בַּגְּמָרָא בְּמַסֶּכֶת קִדּוּשִׁין (לב), תַּלְמוּד לוֹמַר "זָקֵן", אֵין זָקֵן אֶלָּא חָכָם, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יא טז) "אֶסְפָּה לִּי שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל". וְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, אֵין זָקֵן אֶלָּא שֶׁקָּנָה חָכְמָה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ח כב) "ה' קָנָנִי רֵאשִׁית דַּרְכּוֹ". וְהַנֵּה לְדִבְרֵי שְׁנֵיהֶם אֵין הַמִּצְוָה אֶלָּא בְּחָכָם. וְאוּנְקְלוֹס (תרגום אונקלוס על ויקרא י"ט:ל"ב) אָמַר, "מִן קֳדָם דְּסָבַר בְּאוֹרָיְתָא תְּקוּם וְתֶהְדַּר אַפֵּי סָבָא", וּמַשְׁמָעוּת דְּבָרָיו שֶׁגַּם הוּא סוֹבֵר כֵּן. וְעִם כָּל זֶה, הָעוֹלֶה מִן הַגְּמָרָא לְפִי פְּסַק הַהֲלָכָה אֵינוֹ כֵן, שֶׁהֲרֵי אָמְרוּ (קידושין לב), אִיסִי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר כָּל שֵׂיבָה בַּמַּשְׁמָע, וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן (שם לג) הֲלָכָה כְּאִיסִי בֶּן יְהוּדָה. וְהִנֵּה יְצַוֶּה בְּכָל שֵׂיבָה, אֲפִלּוּ עַל אַשְׁמַאי שֶׁהוּא הַבּוּר, וְיֶחֱזֹר וִיצַוֶּה עַל הַזָּקֵן שֶׁהוּא הַקּוֹנֶה חָכְמָה, וַאֲפִילּוּ יָנִיק וַחָכִים. וְיִתְּכֵן שֶׁיִּהְיֶה גַּם כֵּן דַּעַת אוּנְקְלוֹס, אֲבָל יְתַרְגֵּם יָנִיק וַחֲכִים בְּשֵׂיבָה, דַּאֲתָא זָקֵן וְגָלֵי בַּשֵּׂיבָה שֶׁבְּכָלְלָהּ כָּל הַשֵּׂיבוֹת, בֵּין שֵׂיבַת הַתּוֹרָה בֵּין שֵׂיבַת הַיָּמִים:

פרק כ

פסוק ג

לְמַעַן טַמֵּא אֶת מִקְדָּשִׁי לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא כ':ג'), אֶת כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל שֶׁהִיא מִקְדֶּשֶׁת לִי. וּכְבָר רָמַזְתִּי זֶה (רמב"ן על ויקרא י"ח:כ"א) אֵיךְ תִּטְמָא כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל שֶׁהִיא מִקְדֶּשֶׁת לִשְׁמוֹ הַגָּדוֹל בְּאִישׁ אֶחָד אֲשֶׁר יֶחֱטָא. וּכְבָר רָמְזוּ זֶה בְּמִדְרָשָׁם, שֶׁאָמְרוּ (ברכות לה), כָּל הַנֶּהֱנֶה מִן הָעוֹלָם הַזֶּה בְּלֹא בְּרָכָה כְּאִלּוּ גָּזַל לְהקב"ה וּכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כח כד) "גּוֹזֵל אָבִיו וְאִמּוֹ" וְגוֹ', אֵין אָבִיו אֶלָּא הקב"ה וְאֵין אִמּוֹ אֶלָּא כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל; "חֹבֵר הוּא לְאִישׁ מַשְׁחִית" חֹבֵר הוּא לְיָרְבְעָם בֶּן נְבָט שֶׁהֶחֱטִיא אֶת יִשְׂרָאֵל לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם. כִּי הַחֵפֶץ בַּיְצִירָה שֶׁיְּבָרְכוּ עֲלֶיהָ לִשְׁמוֹ הַגָּדוֹל, וּמִשָּׁם יִהְיֶה קִיּוּם הָעוֹלָם, וְאִם לֹא יִתְבָּרֵךְ בִּשְׁמוֹ הַגָּדוֹל תִּסְתַּלֵּק הַשְּׁכִינָה מִיִּשְׂרָאֵל, וְכָל שֶׁכֵּן כְּשֶׁיַּקְרִיב הַפְּרִי לַמֹּלֶךְ, שֶׁהוּא מְתַעֵב אֶת גְּאוֹן יַעֲקֹב וּמִשְׂנְאוֹ. וְזֶה טַעַם "עַם הָאָרֶץ יִרְגְּמֻהוּ בָאָבֶן" (ויקרא כ':ב'), כִּי לֹא אָמַר, מוֹת יוּמַת בָּאֶבֶן יִרְגְּמוּ אוֹתוֹ, כַּאֲשֶׁר אָמַר בְּכֻלָּן, אֶלָּא הִזְכִּיר "עַם הָאָרֶץ", לוֹמַר שֶׁכָּל אַנְשֵׁי הָאָרֶץ כָּל יִשְׂרָאֵל חַיָּבִין לְהַקְדִּים וּלְסָקְלוֹ, כִּי לְכֻלָּם יַזִּיק, כִּי גּוֹרֵם לַשְּׁכִינָה שֶׁתִּסְתַּלֵּק מִיִּשְׂרָאֵל. לְכָךְ תִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס "עַמָּא בֵית יִשְׂרָאֵל", כִּי "הָאָרֶץ" יִרְמֹז לְכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, לֹא לְאֶרֶץ אֲשֶׁר הָעוֹבֵד יוֹשֵׁב בָּהּ, וּכְעִנְיַן "כִּי לִי הָאָרֶץ" (ויקרא כ"ה:כ"ג). וְעוֹד תּוּכַל לְהָבִין סוֹדוֹ מִמַּה שֶׁהִזְכִּיר הַכָּתוּב בְּכָרֵת הַמֹּלֶךְ "וַאֲנִי אֶתֵּן אֶת פָּנַי בָּאִישׁ הַהוּא" (כאן), וְכֵן

"וְשַׂמְתִּי אֲנִי אֶת פָּנַי" (ויקרא כ':ה'), כִּי שְׁמִי הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא יַכְרִית אוֹתוֹ. וְלֹא הִזְכִּיר בְּכָרֵת אוֹב וְיִדְּעוֹנִי מִלַּת "אֲנִי" וְלֹא בְּשׁוּם כָּרֵת אַחֵר. וּכְבָר הוֹדַעְתִּי טַעַם זֶה לְכָל מֵבִין:

פסוק ה

לִזְנוֹת אַחֲרֵי הַמֹּלֶךְ לְרַבּוֹת שְׁאָר עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁעֲבָדָהּ בְּכָךְ, וַאֲפִלּוּ אֵין זוֹ דַּרְכָּהּ עֲבוֹדָתָהּ, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא כ':ה'). וּכְבָר כָּתַב עוֹד בְּסֵדֶר אַחֲרֵי מוֹת (לעיל יח כא) שֶׁהַמֹּלֶךְ הִיא עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁשְּׁמָהּ מֹלֶךְ, וְזוֹ הִיא עֲבוֹדָתָהּ, שְׁמוֹסֵר בְּנוֹ לַכּוּמָרִים וְכוּ'. וְכָל זֶה אֵינֶנּוּ עוֹלֶה וּמְתֻקָּן כַּהֲגֶן לְפִי הָעִיּוּן בַּגְּמָרָא (סנהדרין סד), כִּי לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר מֹלֶךְ עֲבוֹדָה זָרָה הוּא, אֵין עֲבוֹדָתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ עֲבוֹדָה זָרָה בְּהַעֲבָרַת הַבָּנִים לָהּ, שֶׁאִם כֵּן לֹא הֻצְרַךְ הַכָּתוּב לְהַזְכִּיר זֶה כְּלָל, שֶׁהֲרֵי הוּא בְּאַזְהָרַת עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁבָּאוּ בָהּ כַּמָּה אַזְהָרוֹת בַּתּוֹרָה כְּלָלִיּוֹת, וְהוּא גַּם כֵּן בִּכְלַל הָעִנְיָן הַנֶּאֱמָר בְּפָרָשַׁת "כִּי יִמָּצֵא בְקִרְבְּךָ אִישׁ אוֹ אִשָּׁה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֶת הָרַע בְּעֵינֵי ה' אֱלֹהֶיךָ לַעֲבֹר בְּרִיתוֹ וַיֵּלֶךְ וַיַּעֲבֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחוּ לָהֶם" (דברים יז ב ג). אֲבָל עַל כָּרְחֵנוּ נִדְרֹשׁ שֶׁכָּל עִקָּר לֹא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לְחַיֵּב עַל הָעֲבוֹדָה הַזֹּאת שֶׁל הַעֲבָרַת הַזָּרַע בְּשֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ. וְכָךְ אָמְרוּ בַּגְּמָרָא (סנהדרין שם), וּלְמַאן דְּאָמַר מֹלֶךְ עֲבוֹדָה זָרָה הוּא, כֵּרֵת דִּמֹּלֶךְ לְמָה לִי, לְמַעֲבִיר בְּנוֹ שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ. וְהוּא הַדִּין לְעִנָּשׁ וְאַזְהָרָה הָאֲמוּרִין בּוֹ, שֶׁלֹּא הֻצְרְכוּ אֶלָּא לְמַעֲבִיר בְּנוֹ שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ. וְנִרְאֶה שֶׁלְּפִי הַדַּעַת הַזּוֹ לְשׁוֹן "מֹלֶךְ" אֵינוֹ שֵׁם לְפֶסֶל וְצֶלֶם מְיֻחָד אֶלָּא שֵׁם לְכָל נֶעֱבָד בִּכְלָלָם, כָּל שֶׁתַּמְלִיכֵהוּ וּתְקַבְּלֵנוּ עָלֶיךָ לֶאֱלוֹהַּ. וְהִנֵּה כְּפִי הַדַּעַת הַזּוֹ יִקָּרְאוּ בְּנֵי עַמּוֹן לַשִּׁקּוּץ שֶׁלָּהֶן "מֹלֶךְ" (מלכים א יא ז), כִּי הוּא מַלְכָּם, וְהוּא שֵׁם כּוֹלֵל לְכָל נֶעֱבָד, כִּי הוּא מִלְּשׁוֹן מַלְכוּת. וְלֹא כִּדְבְרֵי הָרַב זַ"ל שֶׁאָמַר שֶׁהִיא ע"ז שֶׁשְּׁמָהּ "מֹלֶךְ" וַעֲבוֹדָתָהּ בְּכָךְ. וְכֵן מַה שֶּׁכָּתַב פֹּה שֶׁהֻצְרַךְ "לִזְנוֹת אַחֲרֵי הַמֹּלֶךְ" לְרַבּוֹת שְׁאַר ע"ז שֶׁעֲבָדָהּ בְּכָךְ וַאֲפִלּוּ אֵין זוֹ דַּרְכָּהּ עֲבוֹדָתָהּ, גַּם כֵּן אֵי אֶפְשָׁר מִן הַטַּעַם שֶׁהִזְכַּרְנוּ, שֶׁכָּל עִצְמוֹ לֹא נֶאֱמַר הַכֵּרֵת בַּמֹּלֶךְ אֶלָּא לְחַיְּבוֹ בְּשֶׁאֵין דַּרְכּוֹ, וְכָל ע"ז בַּמַּשְׁמָע. וְלֹא יִתָּכֵן שֶׁתֹּאמַר חִיֵּב הַכָּתוּב כָּרֵת בְּאוֹתָהּ ע"ז שֶׁשְּׁמָהּ מֹלֶךְ בְּמַעֲבִיר לוֹ שֶׁלֹּא כְּדַרְכּוֹ, וְחָזַר וְרָבָּה בּוֹ אַף פְּעוֹר וּמַרְקוּלִיס לְכָרֵת, וְכִי לָמָּה יִצְטָרֵךְ הַכָּתוּב לְכָךְ, מַאי שְׁנָא אוֹתָהּ ע"ז מִשְּׁאָר כָּל ע"ז שֶׁבָּעוֹלָם. וְעוֹד שֶׁאִם כֵּן הָיָה צָרִיךְ לְרַבּוֹת עוֹד מַעֲבִיר בְּנוֹ לִפְעוֹר וּמַרְקוּלִיס בִּסְקִילָה, כְּשֵׁם שֶׁרָבָּה אוֹתוֹ לְכָרֵת. אֶלָּא לֹא הִזְכִּיר הַכָּתוּב מֹלֶךְ כָּל עִקָּר, בֵּין בְּאַזְהָרָה (לעיל יח כא) בֵּין בְּעִנָּשׁ כָּרֵת וּסְקִילָה (כאן), אֶלָּא בְּמַעֲבִיר בְּנוֹ בְּשֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ לְכָל ע"ז שֶׁבָּעוֹלָם, וּבֵין שֶׁתֹּאמַר שֶׁהַמֹּלֶךְ הוּא שֵׁם לְכָל ע"ז כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁנוּ אוֹ שֶׁתֹּאמַר שֶׁהִיא ע"ז יְדוּעָה שֶׁתִּקָּרֵא כָּךְ, הִזְכִּיר הַכָּתוּב אוֹתָהּ ע"ז בְּשֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ וְהוּא הַדִּין לְכֻלָּן, שֶׁהַחֹמֶר הַזֶּה הוּא בַּעֲבוֹר הָעֲבוֹדָה הַקָּשָׁה הַזּוֹ. וְכֵן מוֹכִיחַ כָּל זֶה בַּגְּמָרָא בְּמַסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין (סנהדרין ס"ד) לְפִי הַדַּעַת הַזּוֹ שֶׁכָּתַב הָרַב שֶׁהַמֹּלֶךְ ע"ז הוּא. אֲבָל מִשְׁנָתֵנוּ הִיא שְׁנוּיָה כְּדִבְרֵי הָאוֹמֵר מֹלֶךְ לָאו ע"ז

הִיא, כְּלוֹמַר שֶׁאֵינוֹ נֶעֱבָד שֶׁיְּקֻבַּל עֲלֵיהֶם כֶּאֱלוֹהַּ כְּלָל, אֲבָל הוּא כְּמַעֲשֵׂה כִּשּׁוּף, לִדְרֹשׁ בְּעַד הַחַיִּים אֶל הַכֶּלֶב הַמֵּת הַהוּא. וּלְפִי הַדַּעַת הַזּוֹ, הֶעֱבִיר בְּנוֹ לְפָעוֹר אוֹ לְמַרְקוּלִיס פָּטוּר. גַּם דִּבְרֵי רַשִׁ"י בְּפֵרוּשָׁיו בְּסַנְהֶדְרִין כָּךְ הֵם כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ. וְהַבָּרַיְתָא הַשָּׁנוּיָה בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (קדושים י יג), "וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ וְאֵת כָּל הַזֹּנִים אַחֲרָיו לִזְנוֹת אַחֲרֵי הַמֹּלֶךְ" לְרַבּוֹת שְׁאָר ע"ז בְּהִכָּרֵת, אֵינוֹ מִיתּוּר "לִזְנוֹת אַחֲרֵי הַמֹּלֶךְ" כַּמַּשְׁמָע מִדִּבְרֵי הָרַב, אֲבָל יֵאָמַר כִּי הַכָּרֵת הַזֶּה כֻּלּוֹ מְיֻתָּר הוּא, וְנִדְרֹשׁ אוֹתוֹ לִשְׁאָר ע"ז. וְהוּא מַה שֶּׁאָמְרוּ בַּגְּמָרָא (סנהדרין סד), שְׁלֹשׁ כָּרֵתוֹת בַּע"ז לְמָה, אַחַת כְּדַרְכָּהּ; וְאַחַת לְשֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ, כְּלוֹמַר לְזַבּוּחַ וְקִטּוּר וְנִסּוּךְ וְהִשְׁתַּחֲוָיָה שֶׁנִּתְרַבּוּ שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ לְמִיתָה, וּמְחַיֵּב אוֹתָן בְּכָאן בְּהִכָּרֵת; וְאַחַת לַמֹּלֶךְ. וּלְמַאן דְּאָמַר מֹלֶךְ ע"ז הוּא, לְמַעֲבִיר בְּנוֹ שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ, כְּלוֹמַר בְּכָל ע"ז שֶׁבָּעוֹלָם כְּמוֹ שֶׁהִזְכַּרְנוּ:

פסוק ט

וְטַעַם **כִּי אִישׁ אִישׁ אֲשֶׁר יְקַלֵּל אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ** יַחְזֹר לְרֹאשׁ הַפָּרָשָׁה שֶׁאָמַר "אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ" (ויקרא י"ט:ג'), וְאָמַר כָּאן כִּי אִישׁ אִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמַע אֵלַי וִיקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוּמָת. וְעַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת בַּעֲבוּר שֶׁאָמַר (ויקרא כ':ז') "וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם" וְאָמַר (ויקרא כ':ח') "אֲנִי ה' מְקַדִּשְׁכֶם" כִּי הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד הוּא הַמְקֻדָּשׁ אוֹתָנוּ, כִּי הוּא אָבִינוּ וְגוֹאֲלֵנוּ מֵעוֹלָם הוּא שְׁמוֹ, אִם כֵּן הַמְקַלֵּל אֶת הַמִּשְׁתַּתְּפִין בַּיְצִירָה חַיָּב מִיתָה. וְזֶה טַעַם מִשְׁפַּט הַנּוֹאֵף וְהַנּוֹאֶפֶת אֲשֶׁר סָמַךְ לְכָאן וְהִקְדִּימוֹ לְכָל הָעֲרָיוֹת, וּכְבָר רָמַזְתִּי זֶה לְמַעְלָה (שמות כ יג). וְהִזְכִּיר הַכָּתוּב קְצָת הָעֲרָיוֹת לְחַיֵּיב בָּהֶם מִיתָה, וְהֵן אֵשֶׁת אִישׁ וְאֵשֶׁת אָב וְהַכַּלָּה וְהַזָּכָר וְאִשָּׁה וְאִמָּהּ (ויקרא כ':י'-י"ד), וְהוּא הַדִּין אִשָּׁה וּבִתָּהּ וּבַת בִּתָּהּ, כִּי הִזְכִּיר קְצָת שְׁאֵר הָאִשָּׁה וְהוּא הַדִּין לְכָל הַנִּזְכָּרִים שָׁם (ויקרא י"ח:י"ז) בָּאֲזָהָרָה, וְכָל שֶׁכֵּן שְׁאֵר עַצְמוֹ, בַּת בְּנוֹ וּבַת בִּתּוֹ הַנִּזְכָּרִים (ויקרא י"ח:י'), וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בִּתּוֹ. וּבְכָל זֶה עוֹד מִדְרָשִׁים לְחַיֵּיב אוֹתָן. וְכֵן הִזְכִּיר חִיּוּב הָרְבִיעָה בְּמִיתָה (ויקרא כ':ט"ו-ט"ז), וְחָזַר וְהִזְכִּיר כָּרֵת אַחֵר בַּנִּדָּה (ויקרא כ':י"ח), לְחַיְּבוֹ בְּהַעֲרָאָה בְּלֹא גְּמַר בִּיאָה, הוּא שֶׁאָמַר "אֶת מְקוֹרָהּ הֶעֱרָה" (ויקרא כ':י"ח), וְכֵן בַּאֲחוֹת אֵם וַאֲחוֹת אָב "כִּי אֶת שְׁאֵרוֹ הֶעֱרָה" (ויקרא כ':י"ט). וְהִזְכִּיר דּוֹדָתוֹ וְכֵן אֵשֶׁת אָחִיו (ויקרא כ':כ'-כ"א), לְחַיְּבָם בַּעֲרִירוּת, בֵּין שֶׁלֹּא הָיוּ לוֹ בָּנִים אוֹ הָיוּ לוֹ. וְהַכָּרֵת הַבָּא בַּאֲחוֹתוֹ (ויקרא כ':י"ז) הוּא מְיֻתָּר, וְנִדְרֹשׁ לְרַבּוֹתֵינוּ (מכות יד), לָמָּה יָצָא כָּרֵת בַּאֲחוֹתוֹ וְכוּ'. וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט הוֹסִיף בְּכָרֵת "לְעֵינֵי בְּנֵי עַמָּם" (ויקרא כ':י"ז), לוֹמַר שֶׁתְּמוּת בַּנֹּעַר נַפְשָׁם, בְּעֵנְיָן שֶׁיִּרְאוּ וְיֵבִינוּ וְיַשְׂכִּילוּ יַחַד כִּי יַד ה' עָשְׂתָה זֹאת וּקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל גְּזָרָהּ. וְטַעַם "עֲוֹנוֹ יִשָּׂא", שֶׁיִּהְיֶה הַחֵטְא הַהוּא דָּבֵק בּוֹ מִן הָעֵת הַהִיא, מַעֲשָׂיו לֹא יַצְלִיחוּ וְרָבְצָה בּוֹ הָאָלָה, כִּי יַכֶּהוּ הַשֵּׁם בְּתַחֲלָאִים רָעִים עַד הַשְׁמִידוֹ בְּכָרֵת, כְּעִנְיָן שֶׁאָמְרוּ (שבת לג), סִימָן לָעֲבֵרָה הִדְרוֹקָן. וְלֹא

הֻצְרַךְ לְהַזְכִּיר חַיָּבֵי הַכָּרֵת הָאֲחֵרִים, כְּגוֹן אִמּוֹ (ויקרא י"ח:ז') וַאֲחוֹת אִשָּׁה (שם יח יח), שֶׁכְּבָר לָמַדְנוּ מִן הַנִּזְכָּרִים כָּל הַצָּרִיךְ:

פסוק יז

וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אֲחֹתוֹ הִזְכִּיר הַכָּתוּב קִיחָה בַּאֲחוֹתוֹ אע"פ שֶׁאֵין לוֹ בָּהּ קִדּוּשִׁין, בַּעֲבוּר כִּי הָאָח עִם אֲחוֹתוֹ בְּבֵית אֶחָד שׁוֹכְנִים יַחַד, וְכַאֲשֶׁר יִגְבַּר עָלָיו תַּאֲוָתוֹ יִקָּחֶנָּה וְיִמְשֹׁךְ אוֹתָהּ אֵלָיו, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לָבוֹא אֵלֶיהָ כְּבוֹא אֶל אִשָּׁה זוֹנָה. וְכֵן דֶּרֶךְ הַכָּתוּב לְהַזְכִּיר קִיחָה בְּכָל הַמִּתְיַחֲדִים, כִּי אִשָּׁה וְאִמָּהּ (ויקרא כ':י"ד) וּבַת בְּנָהּ וּבַת בִּתָּהּ (ויקרא י"ח:י"ז) וְאִשָּׁה וַאֲחוֹתָהּ (שם פסוק יח) וְאֵשֶׁת אָחִיו (ויקרא כ':ט"ז), כֻּלָּן עִמּוֹ בַּבַּיִת. וְכֵן "לֹא יִקַּח אִישׁ אֶת אֵשֶׁת אָבִיו" (דברים כג א). וְאָמַר "וְרָאָה אֶת עֶרְוָתָהּ" דֶּרֶךְ מוּסָר, כִּי הַכָּתוּב יְכַנֶּה בָּעֲרָיוֹת, פַּעַם יִקְרָא הַבְּעִילָה גִּלּוּי עֶרְוָה, כַּאֲשֶׁר יֹאמַר בְּרֶבֶן "לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָהּ", וְזֶה מִנְהַג הַזֹּנִים שֶׁהֵם מְגַלִּים שׁוּלֶיהָ, כְּעִנְיַן שֶׁנֶּאֱמַר "וְגִלֵּיתִי שׁוּלַיִךְ עַל פָּנָיִךְ" (נחום ג ה); וּפַעַם יְכַנֶּה אוֹתָהּ בִּיאָה, "וּבָא אֵלֶיהָ וּשְׁגַלְתָּהּ" (דברים כב יג) "לָבֹא עָלֵינוּ" (בראשית יט לא), "וַיָּבֹא אֵלֶיהָ וַתַּהַר לוֹ" (שם לח יח); וּפְעָמִים רַבִּים יִקְרָאֶנָּה שְׁכִיבָה; וּבְכָאן יְכַנֶּה אוֹתָהּ בִּרְאִיָּה, כִּי הָאָח עִם אֲחוֹתוֹ יְשֵׁנִים יַחַד וְאֵין צָרִיךְ לְגַלּוֹת שׁוּלַיִם; וְכֵן יְכַנֶּה אוֹתָהּ בִּידִיעָה, כִּלְשׁוֹן "וְהָאָדָם יָדַע אֶת חַוָּה אִשְׁתּוֹ" (שם ד א), "וְלֹא יָסַף עוֹד לְדַעְתָּהּ" (שם לח כו), "בְּתוּלָה וְאִישׁ לֹא יְדָעָהּ" (שם כד טז). וְאָמַר "וְהִיא תִרְאֶה אֶת עֶרְוָתוֹ" שֶׁגַּם הִיא חָמְדָה בְּלִבָּהּ עֶרְוָתוֹ וְרָצְתָה לַעֲשׂוֹת כֵּן. וְהִזְכִּיר זֶה בַּאֲחוֹת בִּלְבַד בַּעֲבוּר כִּי כָּל הָעֲרָיוֹת כַּאֲשֶׁר יִקְרַב הָאִישׁ לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ, לִרְצוֹנָהּ הוּא, כִּי אִם לֹא יִהְיֶה לִרְצוֹנָהּ תִּתְרַחֵק מִמֶּנּוּ וְתִצְעַק, אֲבָל בָּאָח הַיָּשֵׁן עִמָּהּ, אוּלַי שֶׁלֹּא מִדַּעְתָּהּ יַעֲרֶה בָּהּ. עַל כֵּן הִזְכִּיר שֶׁהִיא גַּם הִיא תִּרְאֶה עֶרְוָתוֹ:

וְטַעַם **חֶסֶד הוּא** עַל דַּעַת הַמְפָרְשִׁים - חֶרְפָּה, כִּי הָאֲנָשִׁים כֻּלָּם בְּטִבְעָם יִהְיֶה לָהֶם בּוּשֶׁת בַּחֵטְא הַמִּכְעָר הַזֶּה. וְהוּא כִּלְשׁוֹן אֲרַמִּית שֶׁתִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס "כִּי חֶרְפָּה הִיא לָנוּ" (בראשית לד יד) - "אֲרֵי חִסּוּדָא הִיא", וְיוֹנָתָן תִּרְגֵּם "וְשַׁמְתִּיהָ חֶרְפָּה" (שמואל א יא ב) - "חִסּוּדָא", וּבִלְשׁוֹן חֲכָמִים (רות רבה ז יא) מִפְּנֵי שֶׁחִסְּדוּ בָּרַבִּים. וְכֵן "פֶּן יְחַסֶּדְךָ שֹׁמֵעַ" (משלי כה י), יַעֲשֶׂה לְךָ חֶרְפָּה בְּגַלּוֹתְךָ סוֹד אַחֵר. וְטַעַם "וְנִכְרְתוּ לְעֵינֵי בְּנֵי עַמָּם", לֵאמֹר אַתָּה תַּעֲשֶׂה זֶה בַּסֵּתֶר וַה' יְגַלֶּה עָוֹנְךָ בַּהֲבִיאוֹ עָלֶיךָ עֹנֶשׁ לְעֵינֵי כָּל בְּנֵי עַמְּךָ. וְהִזְכִּיר כֵּן בַּחֵטְא הַנַּעֲשֶׂה בְּחַדְרֵי חֲדָרִים, וְהוּא הַדִּין בְּכָל הַכְּרֵתוֹת כַּאֲשֶׁר הִזְכַּרְתִּי (רמב"ן על ויקרא י"ח:כ"ט). וְטַעַם "עֶרְוַת אֲחֹתוֹ גִּלָּה עֲוֹנוֹ יִשָּׂא", וְאִם גִּלָּה עֶרְוַת אֲחוֹתוֹ בְּאֹנֶס עֲוֹנוֹ יִשָּׂא הוּא לְבַדּוֹ, כְּדִבְרֵי ר"א (אבן עזרא על ויקרא כ':י"ז). וְעַל דַּעְתִּי טַעְמוֹ כִּי עֶרְוַת אֲחוֹתוֹ גִּלָּה עֲוֹנוֹ יִשָּׂא כָּל אֶחָד מִן הַנִּזְכָּרִים, כְּמוֹ "כִּי אֶת שְׁאֵרוֹ הֶעֱרָה עֲוֹנָם יִשָּׂאוּ" (ויקרא כ':י"ט). וְהַנָּכוֹן בְּעֵינַי בְּמִלַּת "חֶסֶד" שֶׁהוּא כְּמַשְׁמָעוֹ, וְכֵן דַּעַת רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (ת"כ כאן וסנהדרין נח), יֹאמַר כִּי שְׁאֵר

הָאַחִים חֶסֶד הוּא וְאֵין רְאוּיִין לְגַלּוּי עֶרְוָה, כִּי בַּקְּרוֹבִים יְזַכִּיר טַעַם מִפְּנֵי שְׁאֵר הַבָּשָׂר, וּבָאַחִים יַזְכִּיר הַחֶסֶד אֲשֶׁר בֵּינֵיהֶם, וְיִהְיֶה "אִישׁ" מוֹשֵׁךְ עַצְמוֹ וְאַחֵר עִמּוֹ. אוֹ הוּא כְּדֶרֶךְ "וַאֲנִי תְּפִלָּה" (תהלים קט ד), "כִּי חֲמוּדוֹת אָתָּה" (דניאל ט כג), "הִנְנִי אֵלַיִךְ זָדוֹן" (ירמיהו נ לא), שֶׁיֶּחְסַר מֵהֶן מִלַּת "אִישׁ", אוֹ שֶׁיְּכַנֶּה הָאִישׁ בְּתָאֳרוֹ, יֹאמַר, וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אֲחוֹתוֹ וְרָאָה אֶת עֶרְוָתָהּ, אִישׁ חֶסֶד הוּא, וְנִכְרְתוּ כִּי עֶרְוַת אֲחוֹתוֹ גִּלָּה עֲוֹנוֹ יִשָּׂא. הִזְכִּיר כִּי הָיָה רָאוּי לִהְיוֹתוֹ גֹּמֵל נַפְשׁוֹ אִישׁ חָסֶד, וְהוּא עוֹכֵר שְׁאֵרוֹ אַכְזָרִי, כִּי הָיָה רָאוּי שֶׁיַּעֲשֶׂה עִמָּהּ הַחֶסֶד שֶׁיַּעֲשׂוּ הָאַחִים לְהַשִּׂיאָהּ לְבַעַל, וְהוּא פּוֹגֵם וְעוֹכֵר אוֹתָהּ. וְהַכָּתוּב יִתְלֶה הַסִּרְחוֹן בַּזָּכָר, כְּמוֹ "עֶרְוַת אֲחִיו גִּלָּה עֲרִירִים יִהְיוּ" (ויקרא כ׳:כ"א). וְכֵן עַל דַּעְתִּי "פֶּן יְחַסְּדֵךְ שִׁמְעִי" (משלי כה י), יָסִיר מִמְּךָ כָּל חֶסֶד, שֶׁלֹּא שָׁמַרְתָּ חַסְדְּךָ אֶת רֵעֶךָ שֶׁמָּסַר לְךָ סוֹדוֹ, כְּמִלַּת "לְדַשְּׁנוֹ" (שמות כז ג), "וּבְכָל תְּבוּאָתִי תִּשְׁרֵשׁ" (איוב לא יב) וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן, כִּי רָחוֹק הוּא אֶצְלִי לִהְיוֹת מִלַּת חֶסֶד בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ מְשַׁמֵּשׁ בַּהֲפוּכִים הָאֵלֶּה, וְהַכְּתוּבִים מְשַׁבְּחִים וּמִתְפַּלְּלִים בְּמִלַּת חֶסֶד. אֲבָל "חִסּוּדָא" בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּית לָשׁוֹן אַחֶרֶת, וְגַם אוֹתוֹ הַלָּשׁוֹן מַבְדִּיל בֵּינֵיהֶם, זֶה מְתֻרְגָּם (תיוב"ע) "חִסְדָּא" וְזֶה מְתֻרְגָּם "חִסּוּדָא". וְכָתַב רַבֵּנוּ חֲנַנְאֵל כִּי "חֶסֶד לְאֻמִּים חַטָּאת" (משלי יד לד) לְשׁוֹן חֶרְפָּה. וּלְפִי דַּעְתִּי גַּם זֶה לְשׁוֹן תַּהֲפוּכוֹת, כִּי צְדָקָה וָחֶסֶד נִזְכָּרִים בַּפְּסוּק הַהוּא, וְהֵם הָאַחִים הַתְּאוֹמִים הַנִּזְכָּרִים בְּכָל מָקוֹם, כְּמוֹ "רוֹדֵף צְדָקָה וָחֶסֶד" (שם כא כא), "אֲנִי ה' עֹשֶׂה חֶסֶד מִשְׁפָּט וּצְדָקָה בָּאָרֶץ" (ירמיהו ט כג). אֲבָל פְּשַׁט הַכָּתוּב עַל דַּעְתִּי, צְדָקָה תְּרוֹמַם גּוֹי כַּאֲשֶׁר יַעֲשֶׂנָּה, וְחֶסֶד לְאֻמִּים חַטָּאת כַּאֲשֶׁר לֹא יַעֲשׂוּהוּ, יֹאמַר כִּי בִּצְדָקָה וּבְחֶסֶד רוֹמְמוּת כָּל גּוֹי וּמַכְשׁוֹלָם, אוֹ יֹאמַר צְדָקָה תְּרוֹמֵם הַגּוֹי הַמְיֻחָד שֶׁיַּעֲשֶׂנָּה, וּלְאֻמִּים רַבִּים חוֹטְאִים בַּחֶסֶד וְאֵינָם עוֹשִׂים אוֹתוֹ. וְדִמְיוֹן הַפְּסוּק הַזֶּה הוּא סָמוּךְ לוֹ (משלי יד לג), "בְּלֵב נָבוֹן תָּנוּחַ חָכְמָה וּבְקֶרֶב כְּסִילִים תִּוָּדַע", שֶׁפֵּרוּשׁוֹ תִּוָּדַע שֶׁאֵינָהּ בְּקִרְבָּם, כִּי כָל רוֹאֵיהֶם יַכִּירוּם בְּמַעֲשֵׂיהֶם כִּי כְּסִילִים הֵם וְאֵין בָּהֶם תְּבוּנָה, וְהֵם שְׁנֵיהֶם בְּשׁוֹלְלוּת הָעִנְיָן:

פרק כא

פסוק א

אֱמֹר וְאָמַרְתָּ לְהַזְהִיר גְּדוֹלִים עַל הַקְּטַנִּים, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא כ"א:א') מִדִּבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ (יבמות קיד). וְהָאַזְהָרָה הַזֹּאת לוֹמַר שֶׁלֹּא נְסַיֵּעַ בְּטֻמְאַת הַקְּטַנִּים בְּיָדַיִם, וּבָאוּ בָּזֶה אַזְהָרוֹת רַבּוֹת בַּתּוֹרָה כְּפִי מִדְרַשׁ רַבּוֹתֵינוּ (שם), בַּדָּם וּבַשְּׁרָצִים וְטֻמְאָה, וּמֵהֶם נִלְמוֹד לְכָל אִסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא נְסַיֵּעַ בְּאֶחָד מֵהֶם שֶׁיַּעַבְרוּ עָלָיו הַקְּטַנִּים. אֲבָל אִם יַעֲשׂוּ הֵם לְדַעַת עַצְמָן אֵין אָנוּ מְצַוִּין עֲלֵיהֶם לְהַפְרִישָׁם. וְטַעַם הַכָּתוּב עַל פִּי מִדְרָשׁוֹ, אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים

וְתַחְזֹר וְתֹאמַר אֲלֵיהֶם שֶׁלֹּא יִטַּמְּאוּ. וְרִבּוּי הָאַזְהָרוֹת שֶׁיְּצִוָּה לְהַזְהִירָם, שֶׁיִּהְיוּ כָּל בְּנֵי אַהֲרֹן נִשְׁמָרִים מִזֶּה, גַּם הַקְּטַנִּים. וְאָמַר ר"א (אבן עזרא על ויקרא כ"א:א') בְּדֶרֶךְ הַפְּשָׁט, "אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים" - הַפָּרָשָׁה הַנִּזְכֶּרֶת לְמַעְלָה, כִּי הֵם מוֹרֵי הַתּוֹרָה וְהַמַּזְהִירִים אֶת הָעָם, "וְאָמַרְתָּ לָהֶם" - הַמִּצְוֹת שֶׁהֵם לְבַדָּם חַיָּבִים לִשָּׁמְרָם. וְאֵינוֹ נָכוֹן. וְעַל דַּעְתִּי בִּפְשַׁט הַכָּתוּב, טַעַם "אֱמֹר" כְּמוֹ דַּבֵּר, "אֲמָרַי הַאֲזִינָה ה'" (תהלים ה ב) - דְּבָרַי, וְכֵן "אֲמָרִים אֱמֶת" (משלי כב כא), וְכֵן "כִּי הִיא שָׁמְעָה אֵת כָּל אִמְרֵי ה'" (יהושע כד כז), וּכְתִיב "בֹּא אֶל פַּרְעֹה וְדַבֵּרְתָּ אֵלָיו" (שמות ט א), כְּמוֹ וְאָמַרְתָּ, "וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל אַהֲרֹן וְאֶל אֶלְעָזָר וְאֶל אִיתָמָר בָּנָיו הַנּוֹתָרִים קְחוּ אֶת הַמִּנְחָה" (ויקרא י':י"ב) כְּמוֹ וַיֹּאמֶר, וְכֵן בִּמְקוֹמוֹת הַרְבֵּה "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם", וְהוּא נֶאֱמַר בְּפָרָשִׁיּוֹת אֲשֶׁר יִרְצֶה לְהַזְהִיר לָהֶם מְאֹד, אוֹ לְחֹמֶר הָעִנְיָן אוֹ לְהְיוֹתָם מֻרְגָּלִים לַחֲטֹא בָּהֵנָּה, וְכֵן יֹאמַר "אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם", וְכָמוֹהוּ "כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הָלוֹךְ וְאָמַרְתָּ אֶל צְדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה וְאָמַרְתָּ אֵלָיו כֹּה אָמַר ה'" וְגוֹ' (ירמיהו לד ב), שֶׁטַּעְמוֹ דַּבֵּר אֶל צִדְקִיָּהוּ, וְכֵן "וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה הַתְּקֹעִית אֶל הַמֶּלֶךְ וַתִּפֹּל עַל פָּנֶיהָ אַרְצָה וַתִּשְׁתָּחוּ וַתֹּאמֶר הוֹשִׁעָה הַמֶּלֶךְ" (יד ד), כְּמוֹ וַתְּדַבֵּר הָאִשָּׁה אֶל הַמֶּלֶךְ וַתֹּאמֶר הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ. וְהִנֵּה טַעַם "אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם" כְּטַעַם דַּבֵּר אֶל הַכֹּהֲנִים וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם, דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם, וְעִנְיָנוֹ דַּבֵּר אֶל הָעָם בִּשְׁמִי וְתֹאמַר לָהֶם כָּכָה, כְּעִנְיַן "בֹּא אֶל פַּרְעֹה וְאָמַרְתָּ אֵלָיו" (שמות ז כו). וְרַבִּים יֹאמְרוּ כִּי טַעַם "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" כְּטַעַם קְרִיאָה, דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּתְאַסְּפוּ אֵלֶיךָ וְתֹאמַר אֲלֵיהֶם כָּכָה, וְכֵן "אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים", שֶׁיִּקָּבְצוּ וְיִשְׁמְעוּ. וְטַעַם "הַכֹּהֲנִים", כִּי בַּמִּצְוֹת אֲשֶׁר הֵם בְּעִנְיְנֵי הַקָּרְבָּנוֹת יֹאמַר "אֶל אַהֲרֹן וְאֶל בָּנָיו" וְלֹא יַזְכִּירֵם בְּשֵׁם "הַכֹּהֲנִים", כִּי הָעִנְיָנִים הָהֵם בַּקָּרְבָּנוֹת אוֹ בְּמַעֲלוֹת הַקֹּדֶשׁ, אֲבָל בְּכָאן יַזְהִיר שֶׁלֹּא יִטַּמְּאוּ בַּמֵּת לְעוֹלָם, אֲפִלּוּ בְּעֵת שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ בַּמִּקְדָּשׁ, וְהִיא מַעֲלָה לָהֶם בְּעַצְמָם, וּלְכָךְ הִזְכִּיר הַכָּתוּב "הַכֹּהֲנִים", לֵאמֹר כִּי בַּעֲבוּר שֶׁהֵם כֹּהֲנֵי ה' וּמְשָׁרְתֵי אֱלֹהֵינוּ יֹאמַר לָהֶם שֶׁיִּתְנַהֲגוּ כָּבוֹד וּגְדֻלָּה בְּעַצְמָם וְלֹא יִטַּמְּאוּ לְעוֹלָם. וְהִנֵּה הַחֻלִּלִים מוּצָאִים מִן הַכְּלָל הַזֶּה. וְטַעַם "לֹא יִטַּמָּא", שֶׁתֹּאמַר לָהֶם שֶׁלֹּא יִטַּמָּא כָּל אֶחָד מֵהֶם לְנֶפֶשׁ בְּעַמָּיו, אוֹ יִמְשֹׁךְ אֶל "בַּעַל בְּעַמָּיו" הַמְּזֻכָּר לְמַטָּה, וְשִׁעוּרוֹ, לְנֶפֶשׁ לֹא יִטַּמָּא הַבַּעַל בְּעַמָּיו. וְטַעַם "בַּעַל בְּעַמָּיו" כְּמוֹ "מְבַעֲלֵי יְהוּדָה" (שמואל א ו ב), "בַּעֲלֵי גוֹיִם" (ישעיהו טז ח), הַנִּכְבָּדִים בָּהֶם אוֹ הָאֲדוֹנִים, מִלְּשׁוֹן "בְּעָלָיו אֵין עִמּוֹ" (שמות כב יג), "בַּעַל הַבַּיִת" (שם פסוק ז), כִּי הַנִּכְבָּדִים יִקָּרְאוּ אֲדוֹנִים. יֹאמַר, לֹא יִטַּמָּא נִכְבָּד בְּעַמָּיו לְהֵחֵל אֶת כְּבוֹדוֹ. יְפָרֵשׁ הַכָּתוּב כִּי לְמַעֲלַת הַכֹּהֵן, בַּעֲבוּר שֶׁהוּא רָאוּי לִהְיוֹת הַגָּדוֹל וְהַנִּכְבָּד בְּעַמָּיו, יִזָּהֵירֵנוּ שֶׁלֹּא יְחַלֵּל מַעֲלָתוֹ בְּטֻמְאַת הַמֵּתִים. וְיִתְכַּוֵּן הַכָּתוּב בָּזֶה שֶׁלֹּא יַעֲלֶה עַל דַּעְתֵּנוּ לוֹמַר שֶׁאֵין הָאַזְהָרָה אֶלָּא בְּבֹאָם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד לְשֵׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ. וְכֵן בְּכָל

הַפָּרָשָׁה יַזְהִיר כִּי הַכֹּל לְמַעֲלָתָם, "אֶת אֲבִיהָ הִיא מְחַלֶּלֶת" (ויקרא כ"א:ט'), "וְלֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ" (ויקרא כ"א:ט"ו), וְכֵן תַּרְגּוּמוֹ שֶׁל אוּנְקְלוֹס "לָא יְסָתְאַב רַבָּא בְּעַמֵּהּ לְאַחָלוּתֵיהּ". וּבת"כ (אמור פרשה א טו) נִדְרָשׁ בְּבַעַל בְּאִשְׁתּוֹ, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב רַשִׁ"י:

פסוק ו

קְדֹשִׁים יִהְיוּ לֵאלֹהֵיהֶם הַקְּדֻשָּׁה הִיא הַפְּרִישׁוּת, כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי בְּסֵדֶר שֶׁל מַעְלָה (רמב"ן על ויקרא י"ט:ב'), יֹאמַר שֶׁאֲפִלּוּ בַּמֻּתָּר לְיִשְׂרָאֵל יִהְיוּ הַכֹּהֲנִים פְּרוּשִׁים, יִבָּדְלוּ מִטֻּמְאַת הַמֵּתִים וְנִשּׂוּאֵי הַנָּשִׁים שֶׁאֵינָן הֲגוּנוֹת לָהֶם בְּטַהֲרָה וּבְנִקְיוּת:

פסוק ח

וְטַעַם **כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי ה' מְקַדִּשְׁכֶם** עִם הַכֹּהֲנִים יְדַבֵּר כַּאֲשֶׁר הֵחֵל "אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים", אוֹ "אֲנִי ה' מְקַדִּשְׁכֶם" כֻּלְּכֶם, הַכֹּהֲנִים וְהָעָם. וְהַטַּעַם כִּי מֵאַחַר שֶׁהוּא מַקְרִיב לֶחֶם אֱלֹהֶיךָ קָדוֹשׁ יִהְיֶה לָךְ, כִּי עַל יָדוֹ אֲנִי מְקַדֵּשׁ אֶת כֻּלְּכֶם וּמַשְׁרֶה שְׁכִינָתִי בְּמִקְדַּשְׁכֶם. וְיִתְּכֵן עַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת, שֶׁיַּחְזֹר לְרֹאשׁ הַפָּסוּק, וּכְבָר נִתְפָּרֵשׁ:

פסוק י

אֶת רֹאשׁוֹ לֹא יִפְרָע וְגוֹ' וְעַל כָּל נֶפֶשׁ מֵת נִמְשָׁךְ לְפָנָיו עִם "נַפְשׁוֹת מֵת", יֹאמַר שֶׁלֹּא יִפְרַע וְלֹא יִפְרֹם עַל כָּל נֶפֶשׁ מֵת וְלֹא יָבֹא עָלָיו:

פסוק יב

וּמִן הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא אֵינוֹ הוֹלֵךְ אַחַר הַמִּטָּה (ת"כ כאן וסנהרין יט). וְעוֹד מִכָּאן לְמָדוּ רַבּוֹתֵינוּ (הוריות יב) שֶׁכֹּהֵן גָּדוֹל מַקְרִיב אוֹנֵן, וְכֵן מַשְׁמָעוֹ, אַף אִם מֵתוּ אָבִיו וְאִמּוֹ אֵינוֹ צָרִיךְ לָצֵאת מִן הַמִּקְדָּשׁ אֶלָּא עוֹבֵד עֲבוֹדָה, **וְלֹא יְחַלֵּל אֵת מִקְדַּשׁ אֱלֹהָיו**, שֶׁאֵינוֹ מְחַלֵּל בְּכָךְ אֶת הָעֲבוֹדָה אִם עָבַד כְּשֶׁהוּא אוֹנֵן, שֶׁהִתִּיר לוֹ הַכָּתוּב לַעֲבֹד, הָא הֶדְיוֹט שֶׁעָבַד אוֹנֵן - חִלֵּל, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא כ"א:י"ב). וּשְׁנֵי הַמִּדְרָשִׁים הַלָּלוּ חֲלוּקִים הֵם זֶה עִם זֶה, שֶׁאִם הַכָּתוּב הִתִּיר בְּכֹהֵן גָּדוֹל שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לָצֵאת מִן הַמִּקְדָּשׁ מִפְּנֵי אֲנִינוּתוֹ כְּהֶדְיוֹט, אֲבָל יָכוֹל הוּא לַעֲבֹד כְּשֶׁהוּא אוֹנֵן, אִם כֵּן אֵין בְּכָאן אַזְהָרָה כְּלָל שֶׁלֹּא יֵצֵא אַחַר הַמִּטָּה. וְכֵן "לֹא יְחַלֵּל אֵת מִקְדַּשׁ אֱלֹהָיו" כְּפִי הַלָּשׁוֹן הַזֶּה אֵינוֹ אֶלָּא לוֹמַר שֶׁאֵין עֲבוֹדָתוֹ מְחֻלֶּלֶת, וּלְלַמֵּד שֶׁהַהֶדְיוֹט שֶׁעָבַד אוֹנֵן - חִלֵּל, וְאִם כֵּן הַכָּתוּב הַזֶּה אֵינוֹ אֶלָּא לוֹמַר שֶׁאֵין עֲבוֹדָתוֹ מְחֻלֶּלֶת, וְלֹא אַזְהָרָה. וּבַעֲלֵי הַהֲלָכוֹת מְנָאוּהוּ בַּלְּאוִין בַּהֲלָכוֹת פְּסוּקוֹת וּבַהֲלָכוֹת גְּדוֹלוֹת. וְעוֹד שֶׁכְּבָר כָּתַבְתִּי (רמב"ן על ויקרא י':ו') הַבָּרִיתָא שֶׁהִיא שְׁנוּיָה בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (שמיני מילואים מב מג), וּמְפֹרָשׁ בָּהּ שֶׁהוּא לָאו גָּמוּר, כִּדְקָתָנֵי: "וּמִפֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא תֵצֵאוּ" (ויקרא ח':ל"ג), יָכוֹל בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה וְשֶׁלֹּא בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "וּמִן הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא וְלֹא יְחַלֵּל", אֵימָתַי אֵינוֹ יוֹצֵא וְאֵין מְחַלֵּל, הֱוֵי אוֹמֵר בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה. וְקָתָנֵי: אֵין לִי אֶלָּא אַהֲרֹן וּבָנָיו שֶׁנִּמְשְׁחוּ בְּשֶׁמֶן

הַמִּשְׁחָה שֶׁאִם יִצְאוּ בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה חַיָּבִין מִיתָה, מִנַּיִן לְכָל הַכֹּהֲנִים שֶׁבְּכָל הַדּוֹרוֹת וְכוּ'. וַהֲרֵי הוּא לָאוּ גָּמוּר, אַזְהָרָה שֶׁלֹּא יַנִּיחַ עֲבוֹדָה וְיֵצֵא. לְפִיכָךְ אֲנִי אוֹמֵר כְּדֵי לְקַיֵּם כָּל דִּבְרֵי חֲכָמִים, שֶׁעִקַּר הַכָּתוּב הַזֶּה יִזָּהֵר בְּכֹהֵן גָּדוֹל שֶׁלֹּא יֵצֵא מִן הַמִּקְדָּשׁ בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה עַל כָּל נַפְשׁוֹת מֵת, וְלֹא יְחַלֵּל אֶת הַמִּקְדָּשׁ שֶׁיַּעֲזֹב עֲבוֹדָתוֹ לִכְבוֹד הַמֵּת, אֲבָל יִהְיֶה כְּבוֹד הַמִּקְדָּשׁ וַעֲבוֹדָתוֹ גָּדוֹל עָלָיו מִכְּבוֹד הַמֵּת וְאַהֲבָתוֹ אוֹתוֹ, וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁאִם מַנִּיחַ עֲבוֹדָתוֹ לְלֹא דָּבָר וְיוֹצֵא שֶׁעוֹבֵר בַּלָּאו הַזֶּה. אֲבָל הִזְהִירוֹ הַכָּתוּב בְּעִנְיַן הַמֵּת לְהַתִּיר לוֹ הָעֲבוֹדָה כְּשֶׁהוּא אוֹנֵן, וּמֵאַחַר שֶׁהִיא מַתֶּרֶת לוֹ, אִם יַנִּיחֶנָּה מֵרְצוֹן עַצְמוֹ יִהְיֶה חִלּוּל הַמִּקְדָּשׁ. וְזֶה הוּא פֵּרוּשׁ הַכָּתוּב הַזֶּה. וּכְבָר כְּתַבְתִּיו בְּסֵדֶר וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי. וְעוֹד מָצִינוּ שֶׁנֶּחְלְקוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּפֶרֶק שֵׁנִי שֶׁל מַסֶּכֶת זְבָחִים (זבחים ט"ז) וְאָמְרוּ, אוֹנֵן מְנָא לַן דְּמַחֵל עֲבוֹדָה, דִּכְתִיב "וּמִן הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא וְלֹא יְחַלֵּל", הָא אַחֵר שֶׁלֹּא יָצָא חִלֵּל. וְרַבִּי אִלְעַאי אָמַר מֵהָכָא, "הֵן הַיּוֹם הִקְרִיבוּ אֶת חַטָּאתָם וְאֶת עֹלָתָם" (ויקרא י':י"ט), אֲנִי הִקְרַבְתִּי, מִכְּלָל דְּאִי אִינָהוּ אַקְרִבוּ שַׁפִּיר וְכוּ'. וְרַבִּי אִלְעַאי מַאי טַעְמָא לָא אָמַר "וּמִן הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא", אָמַר לָךְ מִי כְּתִיב הָא אַחֵר שֶׁלֹּא יָצָא חִלֵּל. וְהָעִנְיָן לוֹמַר כִּי כֵּיוָן שֶׁאָמַר הַכָּתוּב אַזְהָרָה בְּכֹהֵן גָּדוֹל שֶׁלֹּא יֵצֵא וְלֹא יְחַלֵּל הָעֲבוֹדָה בְּהַנִּיחוֹ אוֹתָהּ, אֵין לְכֹהֵן הֶדְיוֹט בַּמַּשְׁמָע הַזֶּה שֶׁיְּחַלֵּל כְּשֶׁיַּעֲבֹד. וּמִכָּאן רְאָיָה עוֹד שֶׁאֵינֶנּוּ רְשׁוּת לְהַתִּיר הָעֲבוֹדָה לְכֹהֵן גָּדוֹל וּלְהוֹדִיעוֹ שֶׁאֵין עֲבוֹדָתוֹ מְחֻלֶּלֶת בְּכָךְ, כִּי הָיָה יוֹצֵא מִזֶּה בְּוַדַּאי שֶׁכֹּהֵן הֶדְיוֹט מְחַלֵּל אוֹתָהּ. וְהִנֵּה יֵרָאֶה מִזֶּה בִּפְשׁוּטוֹ כִּי עַל דַּעַת הַפֵּרוּשׁ הָרִאשׁוֹן הוּא שְׁלִילוּת בְּכֹהֵן גָּדוֹל שֶׁאֵינוֹ מְחַלֵּל עֲבוֹדָתוֹ כִּלְשׁוֹן רַשִׁ"י. אֲבָל מִפְּנֵי שֶׁהַבָּרַיְתָא מְפֹרֶשֶׁת שֶׁהוּא אַזְהָרָה, נֹאמַר שֶׁהֵם יִסְבְּרוּ כִּי מֵאַחַר שֶׁאֵין הָאַזְהָרָה אֶלָּא בְּכֹהֵן גָּדוֹל, וּמִכְּלַל שֶׁהֶהֱדְיוֹט יוֹצֵא וּמַנִּיחַ הָעֲבוֹדָה מִזֶּה נִלְמַד שֶׁהִיא מְחֻלֶּלֶת, וְאִלּוּ הָיְתָה כְּשֵׁרָה לֹא יַתִּיר לוֹ לְהַנִּיחָהּ. וְכָךְ שְׁנוּיָה בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים בַּפָּרָשָׁה הַזֹּאת (פרשה ב ו), וּמִנַּיִן שֶׁאִם עָבַד עֲבוֹדָתוֹ כְּשֵׁרָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְלֹא יְחַלֵּל אֶת מִקְדָּשׁ אֱלֹהָיו", הָא כֹּהֵן הֶדְיוֹט שֶׁעָבַד עֲבוֹדָתוֹ פְּסוּלָה. וְהַסַּגְיָא שֶׁשְּׁנוּיָה בְּסַנְהֶדְרִין (יט), "וּמִן הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא", שֶׁאֵינוֹ יוֹצֵא אַחַר הַמִּטָּה עִמָּהֶם אֶלָּא הֵם נִכְסָיו וְהוּא נִגְלֶה הֵם נִגְלִין וְהוּא נִכְסֶה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, וְרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אֵינוֹ יוֹצֵא מִן הַמִּקְדָּשׁ כְּלָל, שֶׁנֶּאֱמַר "וּמִן הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא", וּפָרְשׁוּ בְּטַעְמוֹ שֶׁל רַבִּי מֵאִיר, "וּמִן הַמִּקְדָּשׁ" - מִקְדָּשְׁתוֹ לֹא יֵצֵא, וְכֵן דְּאִית לֵהּ הֵכִירָא לָא אָתֵי לְמִנְגַּע. וְרַבִּי יְהוּדָה, אַגַּב מְרֵרֵהּ דִּלְמָא מִקְרֵי וְנָגַע - כָּל זֶה אַסְמַכְתָּא מִדִּבְרֵיהֶם, שֶׁהֵם הִנְהִיגוּ סִלְסוּל בְּכֹהֵן גָּדוֹל שֶׁלֹּא יֵצֵא אַחַר הַמִּטָּה, לְפִי שֶׁהוּא אֵינוֹ מְטַמֵּא לִקְרוֹבִים וְאָדָם בָּהוּל עַל מֵתוֹ שֶׁמָּא יִגַּע בָּהֶן, כְּעִנְיַן "וַיִּפֹּל יוֹסֵף עַל פְּנֵי אָבִיו" (בראשית נ א), אֲבָל כֹּהֵן הֶדְיוֹט עַל קְרוֹבָיו הוּא מְטַמֵּא וְעַל אֲחֵרִים אֵינוֹ בָּהוּל שֶׁיִּטַּמָּא לָהֶן. וְכָל זֶה בְּכֹהֵן גָּדוֹל מַעֲלָה מִדִּבְרֵיהֶם, וְסָמְכוּ אוֹתָהּ לַכָּתוּב הַזֶּה כְּדֶרֶךְ הָאַסְמַכְתּוֹת בַּתַּלְמוּד. וְכָךְ מָצָאתִי בַּתּוֹסֶפְתָּא

בְּסַנְהֶדְרִין (פ"ד ה"א), אָמְרוּ לְרַבִּי יְהוּדָה, אֵין "מִן הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא" אֶלָּא בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה בִּלְבַד. וְעוֹד שָׁם בַּיְרוּשַׁלְמִי (פ"ב ה"א) רְאָיוֹת אֵין כָּאן מְקוֹם הַזְכָּרָתָם:

פסוק יג

וְהוּא אִשָּׁה בִּבְתוּלֶיהָ יִקָּח פֵּרוּשׁ אֶבֶל לֹא בְּעוּלָה, וְהוּא לָאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה, וְאַחֲרֵי כֵן הִזְהִיר בְּלָאו עַל הָאַלְמָנָה וְהַמְּפֻסוּלוֹת, וְאָמַר "כִּי אִם בְּתוּלָה מֵעַמָּיו יִקַּח אִשָּׁה" לְצַוּוֹת עָלָיו שֶׁיִּקָּחֶנָּה. וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (הוריות יא), מֻזְהָר עַל הָאַלְמָנָה וּמְצֻוֶּה עַל הַבְּתוּלָה. וְכָךְ שָׁנוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרק ב ו), "כִּי אִם בְּתוּלָה", מְלַמֵּד שֶׁהוּא מְצֻוֶּה עַל הַבְּתוּלָה:

פסוק טו

וְלֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ בְּעַמָּיו הָא אִם נָשָׂא אַחַת מִן הַמְּפֻסוּלוֹת - זַרְעוֹ מְמֻנָּה חָלָל מִדִּין קְדֻשַּׁת כְּהֻנָּה, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא כ"א:ט"ו). פֵּרְשׁוֹ הָרַב לִשְׁלִילוּת בִּלְבַד, אֶת אֵלֶּה לֹא יִקַּח שֶׁלֹּא יִתְחַלֵּל זַרְעוֹ. וְעַל דַּעַת רַבּוֹתֵינוּ (קידושין עח) הוּא לָאו שֵׁנִי, וְכָךְ אָמְרוּ, קִדֵּשׁ וּבָעַל - לוֹקֶה שְׁתַּיִם, אַחַת מִשּׁוּם "לֹא יִקַּח" וְאַחַת מִשּׁוּם "לֹא יְחַלֵּל". וְאָמְרוּ, בָּעַל וְלֹא קִדֵּשׁ - לוֹקֶה מִשּׁוּם "לֹא יְחַלֵּל". וְהִנֵּה הֵם שְׁנֵי לָאוִין, וְנִדְרָשׁ לָהֶם גַּם כֵּן כְּטַעַם קִדֵּשׁ וְלֹא בָּעַל אֵינוֹ לוֹקֶה, מָה טַעַם לֹא יִקַּח, מִשּׁוּם לֹא יְחַלֵּל. אִם כֵּן פֵּרוּשׁוֹ - אֶת אֵלֶּה לֹא יִקַּח כִּי אֲנִי מַזְהִירוֹ בְּלֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ. וּמֵאֵלֵינוּ נִלְמַד שֶׁהַזֶּרַע מִן הַפְּסוּלוֹת הוּא מְחֻלָּל:

פסוק יז

דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן אִישׁ מִזַּרְעֲךָ לֹא אָמַר בְּכָאן "דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן וְאֶל בָּנָיו" כַּאֲשֶׁר יֹאמַר בַּפָּרָשִׁיּוֹת כֻּלָּן, וְהַטַּעַם כִּי שָׁם צִוָּה בְּפָרָשִׁיּוֹת הַקָּרְבָּנוֹת, זֹאת תּוֹרַת הָעוֹלָה (ויקרא ו':ב') וְזֹאת תּוֹרַת הַחַטָּאת (שם פסוק יח) וְהָאָשָׁם וְכֵיוֹצֵא בָּזֶה, אֲבָל בְּכָאן אִם אָמַר "דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן וְאֶל בָּנָיו" רָאוּי שֶׁיֹּאמַר "אִישׁ מִכֶּם לְדוֹרֹתֵיכֶם", וְלֹא יְרָצֶה לְהַזְהִיר אֶת אַהֲרֹן עַצְמוֹ בְּתוֹרַת הַמּוּמִין, כִּי אַהֲרֹן קָדוֹשׁ ה' כֻּלּוֹ יָפֶה וּמוּם לֹא יִהְיֶה בּוֹ, אֲבָל יַזְהִירֵנוּ עַל זַרְעוֹ שֶׁיּוֹרֵם וְיַזְהִיר אוֹתָם לְדוֹרוֹתָם. וּבְפָרָשַׁת הַטֻּמְאָה בְּסָמוּךְ (ויקרא כ"ב:ב') "דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן וְאֶל בָּנָיו וְיִנָּזְרוּ מִקָּדְשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל", כִּי יִתָּכֵן שֶׁגַּם בְּאַהֲרֹן אֵרַע טֻמְאַת הַמֵּגַע בְּמֵת אוֹ בְּשֶׁרֶץ. וְכַאֲשֶׁר בָּא לְהַזְכִּיר הַצָּרַעַת וְהַזּוֹב, חָזַר וְאָמַר (שם פסוק ד) "אִישׁ אִישׁ מִזֶּרַע אַהֲרֹן", כִּי לֹא יֵאָרַע זֶה בְּגוּפוֹ כִּי מַלְאַךְ ה' צְבָאוֹת הוּא. וְאָמַר בְּסוֹף הַפָּרָשָׁה (ויקרא כ"א:כ"ד) "וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל אַהֲרֹן וְאֶל בָּנָיו", שֶׁרָצָה מֹשֶׁה לְהַזְהִיר גַּם אֶת בָּנָיו שֶׁיִּקְחוּ מִפִּיו תּוֹרָה, וְאָמַר כֵּן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְהַזְהִיר ב"ד שֶׁל יִשְׂרָאֵל עַל כָּךְ. וּבְת"כ (פרשה ג ה) מָצָאתִי, "כָּל אִישׁ", מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "זֶרַע אַהֲרֹן", אֵין לִי אֶלָּא זַרְעוֹ, אַהֲרֹן עַצְמוֹ מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי כָל אִישׁ אֲשֶׁר בּוֹ מוּם" (ויקרא כ"א:י"ח). וְכֵן שָׁנוּ שָׁם (פרק ד א), "זֶרַע אַהֲרֹן", אֵין לִי אֶלָּא זַרְעוֹ, אַהֲרֹן עַצְמוֹ מְנַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהוּא צָרוּעַ אוֹ זָב" (ויקרא כ"ב:ד'). וּפֵרוּשׁ "אַהֲרֹן עַצְמוֹ"

- הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל תַּחְתָּיו מִבָּנָיו, כִּי בַּעֲבוּר שֶׁהִתִּיר הָאֲנִינוּת לְכֹהֵן גָּדוֹל אוּלַי יַתִּיר לוֹ הַמּוּם וְהַצָּרַעַת, וְהֻצְרַךְ לְרַבּוֹתוֹ. אוֹ שֶׁתִּרְמֹז דִּין אַהֲרֹן עַצְמוֹ, כִּי לֹא תִּסְמֹךְ הַתּוֹרָה בְּאַזְהָרוֹתֶיהָ עַל הַנֵּס, אֲבָל כִּפְּתָה עַל אַהֲרֹן לְכָבוֹדוֹ וְלִרְמֹז לָנוּ שֶׁלֹּא יֵאָרַע לוֹ כֵּן:

פסוק יח

חָרֵם אוֹ שָׂרוּעַ כֹּל שֶׁחָטְמוֹ שִׁקּוּעַ בֵּין שְׁתֵּי הָעֵינַיִם, שֶׁכּוֹחֵל שְׁתֵּי עֵינָיו כְּאַחַת, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא כ"א:י"ח). וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרשה ג ז) וּבַגְּמָרָא דִּבְכוֹרוֹת (מג) שָׁנִינוּ, חָרוּם - שֶׁחָטְמוֹ שָׁקוּעַ; חָטְמוֹ בָּלוּם, חָטְמוֹ סוֹלֵד, חָטְמוֹ נוֹטֶף מַנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "אוֹ חָרוּם". אַבָּא יוֹסֵי אוֹמֵר, אֵין חָרוּם אֶלָּא הַכּוֹחֵל שְׁתֵּי עֵינָיו כְּאַחַת. אָמְרוּ לוֹ, הִפְלַגְתָּ, אע"פ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְכְחֹל שְׁתֵּי עֵינָיו כְּאַחַת. וּלְשׁוֹן "חָרוּם" מִלְּשׁוֹן "כָּל חֵרֶם אֲשֶׁר יָחֳרַם" (ויקרא כ"ז:כ"ט), "וְהַחֲרַמְתִּי אֶת עָרֵיהֶם" (במדבר כא ב), עִנְיַן חֹרְבָּן, וְיִקָּרֵא "חָרוּם" כִּי הַחֹטֶם הַדְּרַת פָּנִים, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ (יבמות קכ), אֵין מְעִידִין אֶלָּא עַל פַּרְצוּף פָּנִים עִם הַחֹטֶם, וַאֲשֶׁר אֵין חָטְמוֹ כְּתֹאַר בְּנֵי הָאָדָם צוּרָתוֹ חֲרֵבָה. וְטַעַם "אוֹ גִבֵּן" (ויקרא כ"א:כ'), נִמְשָׁךְ אֶל מִלַּת "בְּעֵינוֹ", אוֹ שֶׁהוּא גִּבֵּן בְּעֵינוֹ, אוֹ דַק אוֹ תְּבֵלֶל בְּעֵינוֹ, וְהוּא שֶׁגַּבּוֹת עֵינָיו שׁוֹכְבוֹת עֲלֵיהֶן, מִלְּשׁוֹן "גַּב הַמִּזְבֵּחַ" (יחזקאל מג יג), "עַל גַּבֵּי חָרְשׁוּ חֹרְשִׁים" (תהלים קכט ג). וְהִזְכִּיר תְּחִלָּה הַמּוּם בְּחֶסְרוֹן הָאֲבָרִים, עִוֵּר אוֹ פִּסֵּחַ, וְאַחֲרֵי כֵּן בְּקַטְנוּת כְּגוֹן הֶחָרוּם, וּבְגָדֵל כְּגוֹן הַשָּׁרוּעַ, וְאח"כ בְּשִׁבְרוֹן הָעֲצָמוֹת, אע"פ שֶׁכָּל אֵבָרָיו עִמּוֹ כֵּיוָן שֶׁנִּשְׁבַּר הָעֶצֶם פָּסוּל, וְאח"כ פָּסַל אֲפִילּוּ בְּכִעוּר הַתֹּאַר, כְּגוֹן הַגִּבֵּן וַאֲשֶׁר בְּעֵינָיו הַגַּרְעִינִים, וְאַחַר כָּךְ בִּבְשַׂר הַגּוּף, כִּי צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה נָקִי וְחָלָק, וְאַחֲרֵי כֵּן הוֹסִיף בַּעַל הָרוּחַ אֲשֶׁר בֵּיצָיו נְפוּחִים בּוֹ, אע"פ שֶׁהוּא חֹלִי נָהוּג בַּזְּקֵנִים וְאֵינוֹ מוּם בַּעֶצֶם אוֹ בַּבָּשָׂר. וְרַבּוֹתֵינוּ בֵּאֲרוּ (בכורות פרקים ו ז) מוּמִים רַבִּים נִלְמָדִים מֵאֵלֶּה, כִּי הַנִּזְכָּרִים בַּתּוֹרָה אָבוֹת לָהֶן:

פרק כב

פסוק ב

וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת שֵׁם קָדְשֵׁי אֲשֶׁר הֵם מַקְדִּשִׁים לִי סָרַס הַמִּקְרָא וְדָרְשֵׁהוּ, וְיִנָּזְרוּ מִקָּדְשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵם מַקְדִּשִׁים לִי וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת שֵׁם קָדְשִׁי. **אֲשֶׁר הֵם מַקְדִּשִׁים לִי**, לְרַבּוֹת קָדְשֵׁי כֹהֲנִים עַצְמָן, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא כ"ב:ב'). וְאִם נִפָּרֵשׁ "אֲשֶׁר הֵם מַקְדִּשִׁים לִי" בַּכֹּהֲנִים עַצְמָן, אֵין צָרֶךְ לַסֵּרוּס הַזֶּה, אֲבָל יֹאמַר הַכָּתוּב, וְיִנָּזְרוּ מִקָּדְשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא יְחַלְּלוּ בָּהֶם אֶת שֵׁם קָדְשִׁי, וַאֲשֶׁר הֵם מַקְדִּישִׁים לִי, שֶׁלֹּא יְחַלְּלוּ אֶת אֲשֶׁר אַהֲרֹן וּבָנָיו עַצְמָם מַקְדִּישִׁים לִי. וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרשה ד א) כָּךְ הוּא נִדְרָשׁ, "וְיִנָּזְרוּ מִקָּדְשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל", עַל קָדְשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל חַיָּבִים מִשּׁוּם פִּגּוּל נוֹתָר וְטָמֵא וְאֵין חַיָּבִים עַל קָדְשֵׁי גּוֹיִם

מִשּׁוּם פִּגּוּל נוֹתָר וְטָמֵא. "קְדֹשֵׁי יִשְׂרָאֵל", אֵין לִי אֶלָּא קָדְשֵׁי יִשְׂרָאֵל, קָדְשֵׁי עַצְמָן מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר הֵם מַקְדִּישִׁים לִי אֲנִי ה'" לְרַבּוֹת אֶת כֻּלָּם. וְלֹא הֻזְכַּר שָׁם סָרוּס הַמִּקְרָא כְּלָל. וְעַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת, אֲשֶׁר הֵם מַקְדִּשִׁים לִי אֲנִי ה', שֶׁלֹּא יְחַלְּלוּ הַשֵּׁם הַמְקֻדָּשׁ לוֹ, כִּי שְׁמוֹ בְּמִקְדַּשׁ ה'. וּכְבָר רָמַזְתִּי זֶה בְּפָרָשַׁת וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה:

פסוק ח

נְבֵלָה וּטְרֵפָה לֹא יֹאכַל לְטָמְאָה בָהּ יֹאמַר שֶׁיְּזַהֵר מֵאֲכִילַת נְבֵלָה וּטְרֵפָה, שֶׁלֹּא יִטְמָא בָהּ וְיִצְטָרֵךְ לְהִנָּזֵר מִן הַקֳּדָשִׁים, וְלֹא יֹאכַל בָּהֶם עַד שֶׁיִּרְחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ וְטָהֵר. וְהַטַּעַם בַּעֲבוּר שֶׁהַזְכִּיר טֻמְאַת הָאָדָם לְכָל טֻמְאוֹתָיו, כִּי הִזְכִּיר הַצָּרַעַת וְהַזּוֹב שֶׁיִּכָּלֵל הַזָּכָר וְהַנְּקֵבָה, וְטֻמְאַת הַמֵּת וְשִׁכְבַת הַזֶּרַע וְהַשֶּׁרֶץ, חָזַר לְהַזְהִיר מִן הַקֳּדָשִׁים בְּטֻמְאַת הַנְּבֵלוֹת, וְהִזְהִיר בָּהֶם דֶּרֶךְ הַתְרָאָה בַּאֲכִילָתָן. וְהַטַּעַם כִּי בַּעֲבוּר שֶׁנֶּפֶשׁ הָאָדָם קָצָה בַּאֲכִילַת הַשְּׁרָצִים וְלֹא תִקֹּץ בִּנְבֵלָה וּטְרֵפָה, הִזְהִיר עַל הַטֻּמְאָה בַּהוֹוֶה. וְהַטְּרֵפָה הַנִּזְכֶּרֶת כָּאן טְרֵפַת הָאֲרִי וְהַדֹּב שֶׁהֵמִית אוֹתָהּ בַּשָּׂדֶה, כִּי מֵחַיִּים לֹא תִטַּמֵּא, כִּי מֵעֵת שֶׁתִּטָּרֵף הַבְּהֵמָה מִן הָאֲרִי תִּקָּרֵא טְרֵפָה, בֵּין מֵחַיִּים בֵּין לְאַחַר מִיתָה. וְהִנֵּה הִזְכִּיר כָּאן כָּל הַטֻּמְאוֹת כֻּלָּן, כִּי הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה אַחַר שֶׁאָמַר שֶׁאֵין לָהּ שְׁחִיטָה, כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי בְּסֵדֶר וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי (רמב"ן על ויקרא י"א:כ"ד), הִנֵּה הִיא בִּכְלַל נְבֵלָה, וְזֶה דֶּרֶךְ פְּשׁוּטוֹ. וּמִדְרָשׁוֹ (ת"כ פרק ד יב יג) גַּם כֵּן לְעִנְיַן הַקֳּדָשִׁים בְּטֻמְאָה הִזְהִיר כָּאן, וּבִנְבֵלַת עוֹף טָהוֹר הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁאֵין לָהּ טֻמְאַת מַגָּע וּמַשָּׂא אֶלָּא טֻמְאַת בֵּית הַבְּלִיעָה, וַאֲסָרוֹ לֶאֱכֹל בַּקֳּדָשִׁים. וְצָרִיךְ לוֹמַר "וּטְרֵפָה", מִי שֶׁיֵּשׁ בְּמִינוֹ טְרֵפָה, יָצָא נִבְלַת עוֹף טָמֵא שֶׁאֵין בְּמִינוֹ טְרֵפָה, כְּלְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא כ"ב:ח'), וְטֻמְאַת שְׁאָר נְבֵלוֹת רִבּוּ אוֹתָהּ בְּת"כ (פרק ד ד) "אֲשֶׁר יִגַּע בְּשֶׁרֶץ" (ויקרא כ"ב:ה'), אֵין לִי אֶלָּא הַשֶּׁרֶץ, מִנַּיִן לְרַבּוֹת אֶת הַנְּבֵלָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּכָל":

פסוק יד

וְנָתַן לַכֹּהֵן אֶת הַקֹּדֶשׁ דָּבָר הָרָאוּי לִהְיוֹת קֹדֶשׁ, שֶׁאֵין פּוֹרֵעַ לוֹ מָעוֹת אֶלָּא פֵּרוֹת שֶׁל חֻלִּין וְהֵם נַעֲשִׂים תְּרוּמָה, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא כ"ב:י"ד). וְהִנֵּה טַעַם הַכָּתוּב, כִּי יֹאכַל קֹדֶשׁ וְיָסַף חֲמִשִׁיתוֹ עַל הַקֹּדֶשׁ הַהוּא, וְנָתַן לַכֹּהֵן אֶת הַקֹּדֶשׁ הַזֶּה שֶׁהוּא הַקֶּרֶן וְהַחֹמֶשׁ. וּמִפְּנֵי שֶׁקְּרָאוֹ "קֹדֶשׁ" לְמַדְנוּ שֶׁהוּא נַעֲשֶׂה כִּתְרוּמָה בְּדָבָר הָרָאוּי לְכָךְ. וְזֶהוּ הַנָּכוֹן בְּפְשׁוּטוֹ וּמִדְרָשׁוֹ. וְכָךְ כָּתַב ר"א (אבן עזרא על ויקרא כ"ב:י"ד), "וְנָתַן לַכֹּהֵן אֶת הַקֹּדֶשׁ", טַעְמוֹ "עִם הַקֹּדֶשׁ", אוֹ שֶׁתִּהְיֶה מִלַּת "וְנָתַן" מוּשֶׁכֶת עַצְמָהּ וְאַחֶרֶת עִמָּהּ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר, וְיָסַף חֲמִשִׁיתוֹ עָלָיו וְנָתַן לַכֹּהֵן וְנָתַן אֶת הַקֹּדֶשׁ. וּלְפִי דַּעְתִּי אֵין צֹרֶךְ, בַּעֲבוּר מִלַּת "עָלָיו":

פסוק טו

וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת קָדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְהַאֲכִילָם לְזָרִים. **וְהִשְּׂיאוּ אוֹתָם עֲוֹן אַשְׁמָה** אֶת עַצְמָם יַטְעִינוּ עָוֹן בְּאָכְלָם אֶת הַקֳּדָשִׁים שֶׁהֻבְדְּלוּ לְשֵׁם תְּרוּמָה וְקָדְשׁוּ וְנֶאְסְרוּ עֲלֵיהֶם. וְאוּנְקְלוֹס שֶׁתִּרְגֵּם "בְּמֵיכַלְהוֹן בְּסוֹאֲבָא", שֶׁלֹּא לְצָרֵךְ תִּרְגְּמוֹ כֵן, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא כ"ב:ט"ז) זַ"ל. וְלֹא הֲבִינוֹתִי דַּעְתּוֹ, כִּי יֵרָאֶה מִדְּבָרָיו שֶׁזֶּה הַלָּאו אַזְהָרָה בַּכֹּהֲנִים הוּא שֶׁלֹּא יַאֲכִילוּ הַתְּרוּמָה לְזָרִים, וְאִם כֵּן רָאוּי שֶׁנְּפָרֵשׁ שֶׁיִּהְיֶה "וְהִשִּׂיאוּ אוֹתָם" כִּנּוּי לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁיַּטְעִינוּ הַכֹּהֲנִים לְיִשְׂרָאֵל עָוֹן אַשְׁמָה כַּאֲשֶׁר יֹאכְלוּ הַקֳּדָשִׁים, וְלָמָּה הֻצְרַךְ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל לְדָרְשׁוֹ בְּעַצְמָם (ספרי נשא לב), וְעוֹד שֶׁלֹּא הֻזְכַּר זֶה הַלָּאו בַּתַּלְמוּד אֶלָּא הוּא אָסוּר לַעֲשׂוֹת כֵּן כְּבִשְׁאָר כָּל הָאִסּוּרִין. אֲבָל טַעַם הַכָּתוּב כִּי "בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" נִמְשָׁךְ לְמַעְלָה, וְלֹא יְחַלְּלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת קָדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת אֲשֶׁר יָרִימוּ לַה', וְהוּא אַזְהָרָה שֵׁנִית בְּזָר שֶׁלֹּא יֹאכַל קֹדֶשׁ, בַּעֲבוּר שֶׁיִּרְצֶה לְהַזְכִּיר בּוֹ הָעֹנֶשׁ. וְאָמַר, וְהִשִּׂיאוּ אֶת עַצְמָם וְגוֹ', כַּאֲשֶׁר יֹאכְלוּ אֶת קָדְשֵׁיהֶם. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ מִפְּנֵי יִתּוּרוֹ בְּאוֹכֵל טֶבֶל, אָמְרוּ (סנהדרין פג), מִנַּיִן לְאוֹכֵל טֶבֶל שֶׁהוּא בְּמִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת קָדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת אֲשֶׁר יָרִימוּ לַה'", בַּעֲתִידִין לְתִרֹם הַכָּתוּב מְדַבֵּר, וְיֵלֵךְ חִלּוּל חִלּוּל מִתְּרוּמָה. אֲבָל בְּת"כ (פרק ו ח-י) מָצָאתִי, "וְלֹא יְחַלְּלוּ", לְהָבִיא אֶת הַסָּפֵק וְאֶת הַשּׁוֹתֶה. "אֶת קָדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" עַל קָדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל חַיָּבִין קֶרֶן וְחֹמֶשׁ וְאֵין חַיָּבִין עַל קָדְשֵׁי גּוֹיִם קֶרֶן וְחֹמֶשׁ. יָכוֹל יְהוּ חַיָּבִין עַל הַתְּרוּמָה שֶׁבַּטֶּבֶל, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֵת אֲשֶׁר יָרִימוּ לַה'", עַל הַמּוּרָם הֵם חַיָּבִים וְאֵין חַיָּבִין עַל הַתְּרוּמָה שֶׁבַּטֶּבֶל. "וְהִשִּׂיאוּ אוֹתָם עֲוֹן אַשְׁמָה", מְלַמֵּד שֶׁאַף עַל הַטֶּבֶל חַיָּבִין מִיתָה. וְזֶה אֵינוֹ כְּדֶרֶךְ הַגְּמָרָא, אֶלָּא שֶׁאֲנִי אוֹמֵר רִבּוּי הַסָּפֵק וְהַשּׁוֹתֶה אַסְמַכְתָּא, כִּי שְׁתֵּיָה בִּכְלַל אֲכִילָה וְסִיכָה מִדְּרַבָּנָן, כָּךְ מְפֹרָשׁ בַּיְרוּשַׁלְמִי (מעשר שני פ"ב ה"א). וּמִפְּנֵי שֶׁאָמַר בְּטֶבֶל "וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת קָדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" בַּעֲבוּר שֶׁהֵם עֲתִידִין לְהָרִים מִמֶּנּוּ לַה', דָּרְשׁוּ מִזֶּה שֶׁהַמּוּרָם הוּא הַנִּקְרָא קֹדֶשׁ, לֹא הַטֶּבֶל, וְא"כ אֵינֶנּוּ בִּכְלַל "כִּי יֹאכַל קֹדֶשׁ בִּשְׁגָגָה" (ויקרא כ"ב:י"ד) שֶׁיִּתְחַיֵּב בְּחֹמֶשׁ, וּלְכָךְ חָזַר וְשָׁנָה "וְהִשִּׂיאוּ אוֹתָם עֲוֹן אַשְׁמָה", מְלַמֵּד שֶׁאַף עַל הַטֶּבֶל חַיָּבִין מִיתָה, כִּי הַתְּרוּמָה שֶׁבַּטֶּבֶל הִיא שֶׁהֻזְכְּרָה כָּאן. וְהַכְּלָל כִּי הַכָּתוּב הַזֶּה בְּטֶבֶל, וְהִזְהִיר וְעָנַשׁ תְּחִלָּה עַל הַקֹּדֶשׁ הַמּוּרָם, וְחָזַר וְהִזְהִיר עַל שֶׁיָּרִימוּ בֶּעָתִיד, כְּפִי מִדְרַשׁ רַבּוֹתֵינוּ:

פסוק יח

לְכָל נִדְרֵיהֶם וּלְכָל נִדְבוֹתָם נִדְרֵיהֶם - הָאוֹמֵר הֲרֵי עָלַי, נִדְבוֹתָם - הָאוֹמֵר הֲרֵי זוֹ, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא כ"ב:י"ח). וְהַנִּרְאֶה בְּעֵינַי בַּעֲבוּר שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (ויקרא כ"ב:כ"א) "לְפַלֵּא נֶדֶר אוֹ לִנְדָבָה", וְכֵן יֹאמַר בְּכָל מָקוֹם, בְּפָרָשַׁת נְסָכִים (במדבר טו ג ח), וְכֵן "כִּי יַפְלִא נֶדֶר בְּעֶרְכְּךָ נְפָשׁוֹת" (ויקרא כ"ז:ב'), וְכֵן בְּפָרָשַׁת נָזִיר (במדבר ו ב), כִּי הַנֶּדֶר הוּא הַבָּא עַל דָּבָר

שֶׁיִּפָּלֵא מִמֶּנּוּ, שֶׁיִּדֹּר לַה' בַּצַּר לוֹ, אִם תַּעֲשֶׂה עִמִּי לְהַפְלִיא לְהַצִּילֵנִי מִן הַצָּרָה הַזֹּאת אָבִיא עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים, כְּעִנְיַן "וַיִּדַּר יַעֲקֹב נֶדֶר לֵאמֹר אִם יִהְיֶה אֱלֹהִים עִמָּדִי" (בראשית כח כ), "וַיִּדַּר יִשְׂרָאֵל נֶדֶר לַה' וַיֹּאמַר אִם נָתוֹן תִּתֵּן" (במדבר כא ב), "וַיִּדְּרוּ נְדָרִים" (יונה א טז), וְכֵן כֻּלָּם. וְרִבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ (קנים פ"א מ"א), אֵי זֶהוּ נֶדֶר, הָאוֹמֵר הֲרֵי עָלַי עוֹלָה, נְדָבָה - הָאוֹמֵר הֲרֵי זוֹ עוֹלָה, וּמָה בֵּין נֶדֶר לִנְדָבָה, נֶדֶר - מֵת אוֹ נִגְנַב חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ וְכוּ', לְהַגִּיד הַחִלּוּק שֶׁבֵּינֵיהֶם, כִּי דֶּרֶךְ הַנּוֹדְרִים בְּצָרָתָם לֵאמֹר אִם יִהְיֶה אֱלֹהִים עִמָּדִי בָּזֶה עָלַי לַעֲשׂוֹת עוֹלָה אוֹ זֶבַח, וְזֶה לֹא יִקָּרֵא נְדָבָה סְתָם, וַאֲשֶׁר יַפְרִישׁוּ וְיִתֵּן מִיָּד הוּא נְדָבָה, כִּי בְּעֵת הַמַּתָּן נְדָבָה רוּחוֹ אוֹתוֹ. וְהִנֵּה אָמַר הַכָּתוּב כִּי בֵּין שֶׁיַּקְרִיב עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים אֲשֶׁר נָדַר עַל צָרָתוֹ אוֹ שֶׁיַּקְרִיב אוֹתָם בִּנְדָבַת רוּחוֹ, יִהְיֶה תָּמִים. אוּלַי נַחְשֹׁב כִּי הַנֶּדֶר רָאוּי לִהְיוֹתוֹ תָּמִים יוֹתֵר מִן הַנְּדָבָה. וְזֶה טַעַם הַכָּתוּב:

פסוק כג

נְדָבָה תַּעֲשֶׂה אוֹתוֹ לְבֶדֶק הַבַּיִת, **וּלְנֶדֶר לֹא יֵרָצֶה** לַמִּזְבֵּחַ. אִי זֶהוּ הֶקְדֵּשׁ שֶׁבָּא לִרְצוֹת, הֱוֵי אוֹמֵר זֶה הֶקְדֵּשׁ מִזְבֵּחַ, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא כ"ב:כ"ג). וּלְפִי זֶה צָרִיךְ שֶׁנִּדְרֹשׁ "נְדָבָה תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ וּלְנֶדֶר לֹא יֵרָצֶה" - יֹאמַר שֶׁנַּעֲשֶׂה אוֹתוֹ נְדָבָה אוֹ נֶדֶר לְבֶדֶק הַבַּיִת אֲבָל לֹא לְרָצוֹן עַל הַמִּזְבֵּחַ, כִּי אֵין בֵּין נֶדֶר וּנְדָבָה בָּעִנְיָן הַזֶּה כְּלוּם, שְׁנֵיהֶם מַתְרִין לְבֶדֶק הַבַּיִת וַאֲסוּרִין לַמִּזְבֵּחַ. וּכְבָר הִזְכִּיר זֶה הַכָּתוּב בָּעוֹלָה "לְכָל נִדְרֵיהֶם וּלְכָל נִדְבוֹתָם" (ויקרא כ"ב:י"ח), וּבַשְּׁלָמִים "לְפַלֵּא נֶדֶר אוֹ לִנְדָבָה" (ויקרא כ"ב:כ"א), וְכָךְ מִדְרַשׁ רַבּוֹתֵינוּ בְּת"כ (פרק ז ו). וְיִתָּכֵן שֶׁנִּתְקֵן בְּיִשּׁוּב לְשׁוֹן הַמִּקְרָא כִּי בַּעֲבוּר שֶׁרֹב הַנְּדָבוֹת לְבֶדֶק הַבַּיִת, כְּמוֹ שֶׁאָמַר בַּמִּשְׁכָּן "כֹּל נָדִיב לֵב הֵבִיאוּ אֵת תְּרוּמַת ה'" (שמות לה ה), וְכֵן בַּמִּקְדָּשׁ "אֲנִי בִּיָּשֵׁר לְבָבִי הִתְנַדַּבְתִּי" (דברי הימים א כט יז), וְכֵן בְּבֵית שֵׁנִי "עִם הַנְּדָבָה לְבֵית הָאֱלֹהִים" (עזרא א ד), וְכֵן כָּתוּב בְּבֶדֶק הַבַּיִת "כָּל כֶּסֶף אֲשֶׁר יַעֲלֶה עַל לֵב אִישׁ לְהָבִיא בֵּית ה'" (מלכים ב יב ה) וְהוּא הַנְּדָבָה. וְהַטַּעַם כִּי אֵין בְּעִנְיַן בֶּדֶק הַבַּיִת חִיּוּב, רַק נִדְבַת הַנֶּפֶשׁ. וּמִנְהַג הַנּוֹתְנִים לְבֶדֶק הַבַּיִת כִּי בִּנְדָבָה יְבִיאוּ "הֲרֵי זוֹ לַבְּנְיָן", לְפִיכָךְ כָּל מָקוֹם שֶׁיַּזְכִּיר נְדָבָה סְתָם הוּא לְבֶדֶק הַבַּיִת, עַד שֶׁיְּפָרֵשׁ בּוֹ לְעוֹלָה אוֹ לְזֶבַח שְׁלָמִים, כְּמוֹ שֶׁהִזְכִּיר לְמַעְלָה (בפסוקים יח כא). וְהַנֶּדֶר יֵאָמֵר סְתָם לְקָדְשֵׁי הַמִּזְבֵּחַ, "לְךָ אֶזְבַּח זֶבַח תּוֹדָה" (תהלים קטז יז), "נְדָרַי לַה' אֲשַׁלֵּם נֶגְדָּה נָּא לְכָל עַמּוֹ בְּחַצְרוֹת בֵּית ה'" (שם שם יח יט), "אָבוֹא בֵיתְךָ בְעוֹלוֹת אֲשַׁלֵּם לְךָ נְדָרָי" (שם סו יג), "עָלַי אֱלֹהִים נְדָרֶיךָ אֲשַׁלֵּם תּוֹדֹת לָךְ" (שם נו יג), וְהַנּוֹתְנִים לַמִּזְבֵּחַ בִּנְדָרִים יְבִיאוּ, אִם יַצְלִיחֵנִי אֱלֹהִים אָבֹא לְפָנָיו בְּעוֹלָה. וּלְפִיכָךְ יֹאמַר הַכָּתוּב בְּכָאן וְשׁוֹר אוֹ שֶׂה שָׂרוּעַ וְקָלוּט נְדָבָה תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ לְכָל אֲשֶׁר יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ, וּלְנֶדֶר לַה' לֹא יֵרָצֶה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (ויקרא כ"ב:כ') "לֹא תַקְרִיבוּ כִּי לֹא לְרָצוֹן יִהְיֶה לָכֶם", כִּי לֹא אָמַר הַכָּתוּב

"נְדָבָה תַּקְרִיב אוֹתוֹ" כַּלָּשׁוֹן הַבָּא בְּכָל הַפָּרָשָׁה, אֲבָל אָמַר "תַּעֲשֶׂה אוֹתוֹ", כְּלוֹמַר תַּעֲשֶׂה אַתָּה מִמֶּנּוּ כֹּל אֲשֶׁר תִּמְצָא יָדְךָ לַעֲשׂוֹת בְּכֹחֲךָ, אֲבָל לְנֶדֶר לְרָצוֹן לֹא יִהְיֶה. וְהֶצְרְכוּ חֲכָמִים לֵאמֹר כָּךְ כִּי לֹא יִתָּכֵן בְּשׁוּם פָּנִים שֶׁיִּהְיוּ הַמּוּמִים כֻּלָּם, הַגָּרֶב וְהַיַּלֶּפֶת וַאֲפִילוּ הַמָּעוּךְ וְהַכָּתוּת, אֲסוּרִין בְּכָל קָרְבָּן, בֵּין בְּנֶדֶר וּבֵין בִּנְדָבָה, וְיִהְיֶה הַשָּׁרוּעַ וְהַקָּלוּט אֲסוּרִין בְּמִקְצָתָן וּמֻתָּרִין בְּמִקְצָתָן, וְלֹא יִמָּצֵא כָּכָה בַּתּוֹרָה בְּמוּמֵי הַמַּקְרִיבִים וּבַטָּמְאָה לְחַלֵּק בַּקָּרְבָּנוֹת. וּלְכָךְ אָמְרוּ כִּי "תַּעֲשֶׂה אוֹתוֹ" אֵינֶנּוּ כְּמוֹ "תַּקְרִיב אוֹתוֹ". וְיִתָּכֵן שֶׁאָמַר כִּי שׁוֹר וְשֶׂה שָׂרוּעַ וְקָלוּט מֻתָּר לַעֲשׂוֹתוֹ נְדָבָה, לֵאמֹר "הֲרֵי זֶה", אֲבָל אִם נָדַר "הֲרֵי עָלַי שׁוֹר אוֹ שֶׂה" - אִם יְבִיאֶנּוּ מָשְׁחָת לֹא יֵרָצֶה לוֹ וְאֵינֶנּוּ פָּטוּר מִנִּדְרוֹ. וְנֹאמַר עַל דֶּרֶךְ רַבּוֹתֵינוּ שֶׁשְּׁנֵיהֶם לְבֶדֶק הַבַּיִת, כִּי אֵין "תַּעֲשֶׂה אוֹתוֹ" כְּמוֹ "תַּקְרִיב אוֹתוֹ", וְזֶה אֱמֶת הוּא בְּלִי סָפֵק. וְהִזְכִּיר הַכָּתוּב הֻתַּר הַנְּדָבָה לְבֶדֶק הַבַּיִת בְּשָׂרוּעַ וְקָלוּט, שֶׁהֵן מוּמִין בִּיְצִירָה מִן הַבֶּטֶן, וְכָל שֶׁכֵּן מוּמֵי הַמִּקְרֶה הַקְּטַנִּים, עַוֶּרֶת אֲשֶׁר בּוֹ עִוָּרוֹן בְּשֶׁכָּהֲתָה עֵינוֹ, וְהַשָּׁבוּר, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בַּעַל הַגָּרָב וְהַיַּלֶּפֶת. וְיִתָּכֵן כִּי הַכָּתוּב דָּבֵק, עַוֶּרֶת אוֹ שָׁבוּר אוֹ חָרוּץ אוֹ יַבֶּלֶת אוֹ גָּרָב אוֹ יַלֶּפֶת וְכָל שׁוֹר וְשֶׂה שָׂרוּעַ וְקָלוּט - נְדָבָה תֵּעָשֶׂה לְכָל אֶחָד מֵאֵלֶּה, וּלְנֶדֶר לֹא יֵרָצֶה אֶחָד מֵהֶן, שֶׁאֲפִלּוּ עָלוֹ יֵרֹדוּ. וּבַת"כ (פרק ז ה), מִנַּיִן לְרַבּוֹת כָּל הַפְּסוּלִין שֶׁבְּשׁוֹר וְשֶׂה, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְשׁוֹר וְשֶׂה שָׂרוּעַ וְקָלוּט" לְרַבּוֹת כָּל הַפְּסוּלִין שֶׁבְּשׁוֹר וְשֶׂה. וְכָלְלוּ רַבּוֹתֵינוּ (תמורה ז) עוֹד בְּכְלָל "נְדָבָה תֵּעָשֶׂה אוֹתוֹ" שֶׁהוּא יֵעָשֶׂה לִנְדָבָה לְכָל אֲשֶׁר יִרְצֶה, אֲבָל לֹא הַתְּמִימִים, שֶׁהַמַּקְדִּישׁ אוֹתָן לְבֶדֶק הַבַּיִת עוֹבֵר בַּעֲשֵׂה:

פסוק כח

אֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ נוֹהֵג בַּנְּקֵבָה שֶׁאָסוּר לִשְׁחֹט הָאֵם וְהַבֵּן אוֹ הָאֵם וְהַבַּת, וְאֵינוֹ נוֹהֵג בַּזְּכָרִים וּמֻתָּר לִשְׁחֹט הָאָב וְהַבֵּן, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא כ"ב:כ"ח). פּוֹסֵק הָרַב הֲלָכָה כִּדְבָרֵי הָאוֹמֵר אֵין חוֹשְׁשִׁין לְזֶרַע הָאָב (חולין עט), וְכֵן דַּעַת אוּנְקְלוֹס (תרגום אונקלוס על ויקרא כ"ב:כ"ח), וְהוּא הַנָּכוֹן בַּגְּמָרָא בְּדִין אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ. אֲבָל דֶּרֶךְ הַכָּתוּב כְּשֶׁמַּזְכִּיר הַנְּקֵבָה בְּיִחוּד לִקְרוֹת אוֹתָהּ פָּרָה, וְאִם כֵּן הָיָה רָאוּי שֶׁיֹּאמַר הַכָּתוּב, וּפָרָה אוֹ כִּשְׁבָּה אוֹתָהּ וְאֶת בְּנָהּ, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהִזְכִּיר "שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב אוֹ עֵז כִּי יִוָּלֵד" וְהִזְכִּיר הָאֵם וְהַבֵּן "וְהָיָה שִׁבְעַת יָמִים תַּחַת אִמּוֹ", אָמַר כִּי בַּמִּינִין הַנִּזְכָּרִים הָאֵלּוּ שֶׁהֵם שׁוֹר וְשֶׂה עוֹד מִצְוָה אַחֶרֶת בָּהֶן, כִּי אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ הַנִּזְכָּרִים לֹא יִשְׁחֲטוּ בְּיוֹם אֶחָד:

פסוק לא

וְטַעַם **וּשְׁמַרְתֶּם מִצְוֹתַי** בְּכָאן יַזְהִיר אֶת יִשְׂרָאֵל לִשְׁמֹר הַמִּצְוֹת, שֶׁיִּזָּהֲרוּ בַּקָּרְבָּנוֹת בַּמּוּמִים, וּבְמַחְסְרֵי הַזְּמַן קֹדֶם שִׁבְעָה, וְיוֹם שֶׁנִּשְׁחֲטָה הָאֵם, וְלַעֲשׂוֹת הַזְּבָחִים וְהַתּוֹדָה וּלְשָׁחְטָם לְרָצוֹן, וְיִכְלֹל כָּל הַמִּצְוֹת בְּיִחַד. וּכְבָר הִזְכִּיר לְמַעְלָה בַּחֻקִּים וּבַמִּשְׁפָּטִים "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת

כָּל חֻקֹּתַי וְאֶת כָּל מִשְׁפָּטַי" (ויקרא י"ט:ל"ז). וְאָמַר "לֹא תְחַלְּלוּ אֶת שֵׁם קָדְשִׁי" לִהְיוֹת בָּכֶם נוֹכֵל וְזוֹבֵחַ מָשְׁחָת לַה', כְּמוֹ שֶׁאָמַר בִּבְנֵי אַהֲרֹן "וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת שֵׁם קָדְשִׁי" (ויקרא כ"ב:ב'), שֶׁיְּזַהִיר בַּקָּרְבָּנוֹת מִן הַטֻּמְאָה אוֹ הַמּוּמִין:

פסוק לב

וְטַעַם **וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** עַל דַּעַת רַבּוֹתֵינוּ (תו"כ פרק ט ד) מִצְוֹת עֲשֵׂה, שֶׁנִּקְדֵּשׁ אֶת שְׁמוֹ בְּמִצְוֹת לֶהָרֵג עֲלֵיהֶן וְלֹא נַעֲבֹר. וְזֶה טַעַם "הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים", שֶׁהוּא טַעַם יִכְלֹל כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁרָאוּי לְקַדֵּשׁ שְׁמוֹ עֲלֵיהֶם בַּעֲבוּר שֶׁאֲנַחְנוּ עֲבָדָיו אֲשֶׁר גְּאָלָנוּ מִמִּצְרַיִם:

פרק כג

פסוק ב

דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵין לַכֹּהֲנִים עֵסֶק בְּעִנְיַן הַמּוֹעֲדוֹת יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר לְיִשְׂרָאֵל בָּהֶם, עַל כֵּן לֹא הִזְכִּיר בַּפָּרָשָׁה הַזֹּאת אַהֲרֹן וּבָנָיו, רַק "בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", שֶׁיִּכְלֹל אֶת כֻּלָּם כְּאֶחָד, כִּי לֹא יִפָּרֵשׁ קָרְבָּנוֹת הַמּוּסָפִים בַּפָּרָשָׁה הַזֹּאת. אֲבָל הִזְכִּיר הַמּוֹעֲדִים כָּאן בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים בַּעֲבוּר שֶׁהֵם יְמֵי הַקָּרְבָּנוֹת, וְיִרְמֹז אֲלֵיהֶם כְּמוֹ שֶׁאָמַר "וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה לַה'", וְאָמַר בְּסוֹף הַפָּרָשָׁה "אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה' אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ לְהַקְרִיב אִשֶּׁה לַה' עֹלָה וּמִנְחָה זֶבַח וּנְסָכִים" (ויקרא כ"ג:ל"ז), אֲבָל לֹא הֶאֱרִיךְ לְבָאֵר הַמּוּסָפִים שֶׁלֹּא רָצָה שֶׁיְּנַהֲגוּ לָהֶם בַּמִּדְבָּר. וְאַחֲרֵי שֶׁמָּנָה בָּאֵי הָאָרֶץ בְּחֻמַּשׁ הַפְּקוּדִים, וְצִוָּה "לָאֵלֶּה תֵּחָלֵק הָאָרֶץ" (במדבר כו נג), בֵּאֵר הַמּוּסָפִים כֻּלָּם בְּפָרָשַׁת פִּינְחָס, שֶׁיַּעֲשׂוּ אוֹתָם בָּאָרֶץ מִיָּד וּלְדוֹרוֹת. וְעַל כֵּן אָמַר בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים "וַיַּעַשׂ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה" (ויקרא ט"ז:ל"ד), שֶׁעֲשָׂה כֵּן בַּמִּדְבָּר. וְהִזְכִּיר בַּפָּרָשָׁה הַזּוֹ כֻּלָּם הָעֹמֶר וְכִבְשֵׁי עֲצֶרֶת, כִּי בְיָדוּעַ שֶׁלֹּא יִנָּהֲגוּ אֶלָּא בָּאָרֶץ, שֶׁהֵן בָּאִים בִּגְלַל הַלֶּחֶם שֶׁאָמַר בּוֹ "כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וּקְצַרְתֶּם אֶת קְצִירָהּ" וְגוֹ' (ויקרא כ"ג:י'), אֲבָל הַיָּמִים עַצְמָם נוֹהֲגִים מִיָּד. וְהִזְכִּיר הַשַּׁבָּת בְּמוֹעֲדֵי ה' אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ, שֶׁגַּם הוּא יוֹם מוֹעֵד נִקְרָא אוֹתוֹ מִקְרָא קֹדֶשׁ. וְאַחַר כֵּן הִבְדִּיל שְׁאָר הַמּוֹעֲדוֹת מִמֶּנּוּ וְאָמַר "אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם בְּמוֹעֲדָם", כְּלוֹמַר בְּאֵי זֶה יוֹם מִן הַשָּׁבוּעַ שֶׁיַּגִּיעוּ בּוֹ, כִּי הַשַּׁבָּת קְבוּעַ הוּא בְּיוֹמוֹ יָבֹא, לֹא נִצְטָרֵךְ לִקְרֹא אוֹתוֹ בְּמוֹעֲדוֹ. וְעַל דַּעַת רַבּוֹתֵינוּ (ת"כ פרשה ט ה) "אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם בְּמוֹעֲדָם", רֶמֶז לָעִבּוּרִים, שֶׁתִּקְרְאוּ אַתֶּם לָהֶם מוֹעֲדִים. וְהַנָּכוֹן בְּעֵינַי כִּי פֵּרוּשׁ "מוֹעֲדֵי ה' אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ אֵלֶּה הֵם מוֹעֲדָי" עַל הַנִּזְכָּרִים לְמַטָּה בְּפָרָשִׁיּוֹת "בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן" וְגוֹ', וְלָכֵן חָזַר שָׁם פַּעַם אַחֶרֶת "אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה'" בַּעֲבוּר שֶׁהִפְסִיק בְּעִנְיַן הַשַּׁבָּת. וְהִנֵּה אָמַר "מוֹעֲדֵי ה' אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ אֵלֶּה הֵם מוֹעֲדָי" בְּמֻלְאֶכֶת

עֲבוֹדָה, אֲבָל הַשַּׁבָּת תִּשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת אוֹתָהּ שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן מִכָּל מְלָאכָה שֶׁבָּעוֹלָם, כִּי יַזְהִיר בַּשַּׁבָּת פְּעָמִים רַבּוֹת. וְיִרְמֹז עוֹד בָּכָאן כִּי גַּם בְּבוֹאוֹ בְּאֶחָד מִן הַמּוֹעֲדִים לֹא תִּדָּחֶה לַעֲשׂוֹת בָּהּ אֹכֶל נֶפֶשׁ. וְכָמוֹהוּ "אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' לַעֲשֹׂת אֹתָם" (שמות לה א) עַל הַמִּשְׁכָּן וְכֵלָיו אֲשֶׁר יַזְכִּיר בַּפָּרָשָׁה הַשְּׁנִיָּה, וְהִפְסִיק בַּשַּׁבָּת "שֵׁשֶׁת יָמִים תֵּעָשֶׂה מְלָאכָה" וְגוֹ' (שם פסוק ב), וְחָזַר וְאָמַר "זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' קְחוּ מֵאִתְּכֶם תְּרוּמָה" (שם פסוק ד), וְהִיא הַמִּצְוָה הָרִאשׁוֹנָה, בַּעֲבוּר שֶׁהִפְסִיק בָּהּ הַצָּרְךְ לַחֲזֹר וּלְהַתְחִיל בָּרִאשׁוֹנָה. וּרְאֵיָה לַפֵּרוּשׁ הַזֶּה, שֶׁלֹּא הִזְכִּיר בַּשַּׁבָּת "וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה לַה'" כַּאֲשֶׁר יַזְכִּיר בְּכָל מוֹעֵד וּמוֹעֵד, וְאָמַר בְּסוֹף הַפָּרָשָׁה (ויקרא כ"ג:ל"ז-ל"ח) "אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה' וְגוֹ' מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ לְהַקְרִיב אִשֶּׁה לַה' וְגוֹ' מִלְּבַד שַׁבְּתוֹת ה'", שֶׁאֵין הַשַּׁבָּתוֹת בִּכְלַל מוֹעֲדֵי ה'. וּרְאֵיָה עוֹד, כִּי לֹא אָמַר בַּפָּרָשָׁה הַשְּׁנִיָּה "וְיִדַּבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר" כַּאֲשֶׁר אָמַר בְּכָל מוֹעֵד וּמוֹעֵד, כִּי הַדִּבּוּר הָרִאשׁוֹן הוּא הָיָה מִצְוַת הַמּוֹעֲדִים, אֲבָל שֶׁהִזְכִּיר לָהֶם הַשַּׁבָּת לִשְׁלֹל מִמֶּנּוּ דִּין הַמּוֹעֲדִים, לֹא לְבָאֵר מִצְוֹתָיו וְתוֹרוֹתָיו, וְלָכֵן לֹא אָמַר בּוֹ "וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה לַה'" כַּאֲשֶׁר אָמַר בַּמּוֹעֲדִים, וְהִזְכִּירָהּ בַּסּוֹף (ויקרא כ"ג:ל"ח) עִם הַנְּדָרִים וְהַנְּדָבוֹת שֶׁלֹּא נִזְכְּרוּ כָּאן כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי. וְזֶהוּ מִדְרַשׁ חֲכָמִים שֶׁאָמְרוּ (תו"כ פרשה ט ז), מָה עִנְיַן שַׁבָּת אֵצֶל הַמּוֹעֲדוֹת וְכוּ', כִּי אֵין הַשַּׁבָּת בִּכְלַל מוֹעֲדֵי ה' כְּלָל, רַק סָמְכוֹ הַכָּתוּב לָהֶם. וְטַעַם "מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ", שֶׁיִּהְיוּ בַּיּוֹם הַזֶּה כֻּלָּם קְרוּאִים וְנֶאֱסָפִים לְקַדֵּשׁ אוֹתוֹ, כִּי מִצְוָה הִיא עַל יִשְׂרָאֵל לְהִקָּבֵץ בְּבֵית הָאֱלֹהִים בְּיוֹם מוֹעֵד לְקַדֵּשׁ הַיּוֹם בְּפַרְהֶסְיָא בִּתְפִלָּה וְהַלֵּל לָאֵל בְּכִסּוּת נְקִיָּה, וְלַעֲשׂוֹת אוֹתוֹ יוֹם מִשְׁתֶּה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בַּקַּבָּלָה "לְכוּ אִכְלוּ מַשְׁמַנִּים וּשְׁתוּ מַמְתַקִּים וְשִׁלְחוּ מָנוֹת לְאֵין נָכוֹן לוֹ כִּי קָדוֹשׁ הַיּוֹם לַאֲדֹנֵינוּ וְאַל תֵּעָצֵבוּ כִּי חֶדְוַת ה' הִיא מָעֻזְּכֶם" (נחמיה ח י). וְהִנֵּה "מִקְרָא קֹדֶשׁ" מִלְּשׁוֹן "קְרוּאֵי הָעֵדָה" (במדבר א טז), "אַחֲרֵי כֵּן יֹאכְלוּ הַקְּרֻאִים" (שמואל א ט יג), וְכֵן "עַל כָּל מְכוֹן הַר צִיּוֹן וְעַל מִקְרָאֶהָ" (ישעיהו ד ה), הַמְּקוֹמוֹת שֶׁנִּקְרָאִים שָׁם שֶׁיִּתְקַבְּצוּ בָּהֶם קְרוּאֵי הָעֵדָה. וְאוּנְקְלוֹס (תרגום אונקלוס על ויקרא כ"ג:ב') עֲשָׂאוֹ מִלְּשׁוֹן "אֲשֶׁר יִקְרָא אֶתְכֶם בְּאַחֲרִית הַיָּמִים" (בראשית מט א) לְשׁוֹן מְאֹרָע, בְּכָל יוֹם שֶׁיֵּאָרְעוּ תַּעֲשׂוּ אוֹתָם קֹדֶשׁ. וְרַבּוֹתֵינוּ זַ"ל אָמְרוּ (ספרי פנחס קמז), אֵרְעֵם בְּמַאֲכָל וּבְמִשְׁתֶּה וּבִכְסוּת נְקִיָּה. כְּלוֹמַר, שֶׁלֹּא יְהֵא חֻקָּם אֶצְלְךָ כְּחֹק שְׁאָר הַיָּמִים, אֲבָל תַּעֲשֶׂה לָהֶם מִקְרָא שֶׁל קֹדֶשׁ לְשַׁנּוֹתָם בְּמַאֲכָל וּבְמַלְבּוּשׁ מֵחוֹל לְקֹדֶשׁ. וְגַם זֶה דַּעַת אוּנְקְלוֹס:

פסוק ז

כָּל מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה אָפִלּוּ הַמְּלָאכוֹת הַחֲשׁוּבוֹת לָכֶם עֲבוֹדָה וְצָרְךְ שֵׁשׁ חֶסְרוֹן כִּיס בְּבַטָּלָה שֶׁלָּהֶן, כְּגוֹן דָּבָר הָאָבֵד, כְּדִּ הֲבַנְתִּי מִת"כ (פרשה יב ח) דְּקָתָנֵי, יָכוֹל אַף חֲלוֹ שֶׁל מוֹעֵד יְהֵא אָסוּר בִּמְלֶאכֶת עֲבוֹדָה וְכוּ', לְשׁוֹן רַשׁ"י (רש"י על ויקרא כ"ג:ח'). וְאֵינֶנּוּ נָכוֹן כְּלָל,

כִּי מָה טַּעַם שֶׁיֵּאמַר הַכָּתוּב לֹא תַעֲשֶׂה מְלָאכֶת דָּבָר הָאָבֵד וְיָבֹאוּ שְׁאָר הַמְּלָאכוֹת מִק"ו, וְא"כ רָאוּי שֶׁיֵּאמַר אַף בְּשַׁבָּת כֵּן. וְעוֹד שֶׁא"כ הֲרֵי חָלוֹ שֶׁל מוֹעֵד רָמוּז בַּתּוֹרָה שֶׁמֻּתָּר בְּדָבָר הָאָבֵד, וְהֵם אָמְרוּ (חגיגה יח), לֹא מְסָרָהּ הַכָּתוּב אֶלָּא לַחֲכָמִים, שֶׁאֵין בַּתּוֹרָה רֶמֶז אֵיזוֹ מְלָאכָה מֻתֶּרֶת וְאֵיזוֹ מְלָאכָה אֲסוּרָה. וּלְשׁוֹן "עֲבוֹדָה" כּוֹלֵל הוּא כָּל הַמְּלָאכוֹת וְהַשְּׁמוּשִׁים, "עֹבֵד אַדְמָתוֹ יִשְׂבַּע לָחֶם" (משלי יב יא), "וַעֲבָדְךָ שֵׁשׁ שָׁנִים" (דברים טו יח), "וְעָבַדְתָּ אֶת אוֹיְבֶיךָ" (שם כח מח), וְאֵינוֹ מְשַׁמֵּשׁ בְּשׁוּם מָקוֹם בְּדָבָר הָאָבֵד בִּלְבַד, שֶׁאִם לֹא תַעֲשֶׂה הַיּוֹם לֹא תַעֲשֶׂה לְמָחָר. אֲבָל פֵּרוּשׁ "מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה", כָּל מְלָאכָה שֶׁאֵינָהּ לְצֹרֶךְ אֹכֶל נֶפֶשׁ, כְּעִנְיַן שֶׁנֶּאֱמַר "שֵׁשֶׁת יָמִים תֵּעָבֵד וְעָשִׂיתָ כָל מְלַאכְתֶּךָ" (שמות כ ט), "וּבְכָל עֲבוֹדָה בַּשָּׂדֶה" (שם א יד), "וְנֶעֱבַדְתֶּם וְנִזְרְעְתֶּם" (יחזקאל לו ט), "וְקִין הָיָה עֹבֵד אֲדָמָה" (בראשית ד ב). וּמְלָאכָה שֶׁהִיא בְּאֹכֶל נֶפֶשׁ הִיא מְלֶאכֶת הֲנָאָה, לֹא מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה, וְזֶה מִתְבָּאֵר בַּתּוֹרָה, כִּי בְּחַג הַמַּצּוֹת שֶׁאָמַר תְּחִלָּה "כָּל מְלָאכָה לֹא יֵעָשֶׂה בָהֶם" (שמות יב טז), הֻצְרַךְ לְפָרֵשׁ "אַךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל נֶפֶשׁ הוּא לְבַדּוֹ יֵעָשֶׂה לָכֶם", וּבְשָׁאַר כָּל יָמִים טוֹבִים יִקָּצֵר וְיֹאמַר "כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ", לֶאֱסֹר כָּל מְלָאכָה שֶׁאֵינָנָּה אֹכֶל נֶפֶשׁ, וּלְהוֹדִיעַ שֶׁאֹכֶל נֶפֶשׁ מֻתָּר בָּהֶן. וְלֹא יֹאמַר הַכָּתוּב לְעוֹלָם בְּאֶחָד מִכָּל שְׁאָר יָמִים טוֹבִים "כָּל מְלָאכָה", וְלֹא יְפָרֵשׁ בָּהֶם הֶתֵּר אֹכֶל נֶפֶשׁ, כִּי "מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה" יְלַמֵּד עַל זֶה. אֲבָל בְּפָרָשַׁת כָּל הַבְּכוֹר (דברים טז ח) בְּחַג הַמַּצּוֹת אָמַר "וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עֲצֶרֶת לַה' אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה מְלָאכָה", וְהַטַּעַם מִפְּנֵי שֶׁכְּבָר הִתִּיר בּוֹ בְּפֵרוּשׁ אֹכֶל נֶפֶשׁ וְלֹא הֻצְרַךְ לֵאמֹר בּוֹ "כָּל מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה", וְהִזְכִּיר "מְלָאכָה" סְתָם וְלֹא אָמַר "כָּל מְלָאכָה" כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּשַׁבָּת (ויקרא כ"ג:ג') וְיוֹם הַכִּפּוּרִים (ויקרא כ"ג:כ"ח), כִּי הַכַּוָּנָה לֹא תַעֲשֶׂה מְלָאכָה אֲשֶׁר הִזְהַרְתִּיךָ עָלֶיהָ. וְכָתַב רַבֵּנוּ חֲנַנְאֵל, "כָּל מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה", מַגִּיד שֶׁאֵינוֹ מַתִּיר אֶלָּא בִּמְלֶאכֶת אֹכֶל נֶפֶשׁ, כְּדִכְתִיב בְּעִנְיַן הַזֶּה בְּמָקוֹם אַחֵר "וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל מְלָאכָה לֹא יֵעָשֶׂה בָהֶם", וּמִפְּנֵי שֶׁמַּזְכִּיר שָׁם "כָּל מְלָאכָה" הֻצְרַךְ לְפָרֵשׁ "אַךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל נֶפֶשׁ הוּא לְבַדּוֹ יֵעָשֶׂה לָכֶם", פֵּרוּשׁ "מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה" מְלָאכָה הַמִּשְׁתַּמֶּרֶת לַעֲבוֹדַת קִנְיָן, כְּגוֹן זְרִיעָה וּקְצִירָה וַחֲפִירָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם, אֲבָל אֹכֶל נֶפֶשׁ אֵינָהּ מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה, זֶה לְשׁוֹנוֹ. וְהַבָּרִיתָא שֶׁבְּת"כ (פרשה יב ה-ח) כָּךְ הִיא שְׁנוּיָה בַּנְּסָחָאוֹת הַמְדֻקְדָּקוֹת, "כָּל מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ", הֲרֵי זֶה בָּא לְלַמֵּד עַל יְמֵי מוֹעֵד שֶׁהֵן אֲסוּרִין בִּמְלָאכָה, יָכוֹל יְהוּ אֲסוּרִין בְּכָל מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "הוּא", הוּא אָסוּר בְּכָל מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה וְאֵין יְמֵי מוֹעֵד אֲסוּרִין בְּכָל מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה' אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ" (ויקרא כ"ג:ל"ז), אִם לְעִנְיַן יָמִים טוֹבִים הֲרֵי כְּבָר יָמִים טוֹבִים אֲמוּרִים, א"כ לָמָּה נֶאֱמַר "אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה' אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ", אֵלּוּ יְמֵי

מוֹעֵד שֶׁהֵן אֲסוּרִין בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה, יָכוֹל יְהוּ אֲסוּרִין בְּכָל מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "הוּא" וְכוּ'. וּפֵרוּשָׁהּ, שֶׁר' יוֹסֵי הַגְּלִילִי דּוֹרֵשׁ "לֹא תַעֲשׂוּ. אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה'" (להלן פסוקים לו לז), לוֹמַר שֶׁהַכָּתוּב אוֹסֵר עֲשִׂיָּה בְּמוֹעֲדֵי ה' כֻּלָּם, יָכוֹל שֶׁיְּהוּ כֵּלָּן שָׁוִין בְּאִסּוּר וְיֵאָסְרוּ בְּכָל מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה כְּרִאשׁוֹן וּשְׁמִינִי, וְנִדְרֵשׁ "כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ. אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה'", שֶׁהַמִּקְרָא נִדְרָשׁ לְפָנָיו וְלִפְנֵי פָנָיו, מִעֵט הַכָּתוּב "עֲצֶרֶת הִיא כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ" (ויקרא כ"ג:ל"ו), שְׁמִינִי עֲצוּר בְּכָל מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה וְאֵין חֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד אָסוּר כְּמוֹהוּ בְּכָל מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה אֶלָּא בְּמְלָאכָה בִּלְבַד, שֶׁאָמַר "לֹא תַעֲשׂוּ", וְלֹא הִזְכִּירָהּ הַכָּתוּב וְלֹא רָמַז לָהּ כְּלָל וּמְסָרָהּ לַחֲכָמִים. וּלְפִי גְּרְסַת רַשְׁ"י ג"כ כְּךָ הִיא מִתְפָּרֶשֶׁת. וְהַבָּרַיְתָא הַזּוֹ הִיא שְׁנוּיָה בִּגְמָרָא חֲגִיגָה (יח), דְּקָתָנֵי, "כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ", לְמֵד עַל חֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד שֶׁאָסוּר בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר וְכוּ'. וְשָׁם שָׁנוּ עוֹד, מַה שְּׁבִיעִי אָסוּר אַף שִׁשִּׁי אָסוּר, אִי מָה שְׁבִיעִי עָצוּר בְּכָל מְלָאכָה אַף שִׁשִּׁי עָצוּר בְּכָל מְלָאכָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "הַשְּׁבִיעִי", שְׁבִיעִי עָצוּר בְּכָל מְלָאכָה וְאֵין הַשִּׁשִּׁי עָצוּר בְּכָל מְלָאכָה, שֶׁלֹּא מְסָרָן הַכָּתוּב אֶלָּא לַחֲכָמִים וְכוּ'. שָׁנוּ בַּגְּמָרָא בְּ"כָל מְלָאכָה" וְשָׁנוּ בְּת"כ בְּ"כָל מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה" שֶׁתִּפְסוּ לָהֶם בַּמִּדְרָשׁ לְשׁוֹן הַכָּתוּב שֶׁאֵין לוֹמַר בְּיוֹם טוֹב בְּ"כָל מְלָאכָה" אֶלָּא בְּ"כָל מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה" וּשְׁנֵיהֶם לְדָבָר אֶחָד נִתְכַּוְּנוּ שִׁיו"ט אָסוּר בְּכָל מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה וְחוֹלוֹ שֶׁל מוֹעֵד אֵינוֹ אָסוּר בְּכָל מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה, אֲבָל אָסוּר הוּא בְּכָל מְלָאכָה שֶׁלֹּא נִתְפָּרְשָׁה בַּתּוֹרָה וּמְסָרָהּ הַכָּתוּב לַחֲכָמִים. וּבְסִפְרֵי (ראה קלה), רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, לְפִי שֶׁלֹּא לָמַדְנוּ שֶׁיְּמֵי מוֹעֵד אֲסוּרִין בִּמְלָאכָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "שֵׁשֶׁת יָמִים תֵּאָכֵל מַצּוֹת וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עֲצֶרֶת" (דברים טז ח), מָה שְׁבִיעִי עָצוּר אַף שִׁשִּׁי עָצוּר. אִי מָה שְׁבִיעִי עָצוּר בְּכָל מְלָאכָה אַף שִׁשִּׁי עָצוּר בְּכָל מְלָאכָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "הַשְּׁבִיעִי", שְׁבִיעִי עָצוּר בְּכָל מְלָאכָה וְאֵין הַשִּׁשִּׁי עָצוּר בְּכָל מְלָאכָה. וְגַם זוֹ כְּפִי הַשִּׁיטָה שֶׁאָמַרְנוּ. הֲרֵי הָאֲרַכְנוּ בְּעִנְיְנֵי הַבָּרַיְתוֹת הַשְּׁנוּיוֹת בָּעִנְיָן הַזֶּה לְהַעֲלוֹת דִּבְרֵי רז"ל עִם הַפֵּרוּשׁ הַבָּרוּר וְהַנָּכוֹן מַה שֶּׁאָמַרְנוּ בַּכְּתוּבִים הָאֵלּוּ. וְעִם כָּל זֶה מָצָאתִי קֻשְׁיָא עַל דְּבָרֵינוּ מִבָּרַיְתָא הַשְּׁנוּיָה בְּסִפְרֵי (פנחס קמז), "כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ" (במדבר כח יח), מַגִּיד שֶׁאָסוּר בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה. מִנַּיִן לְהַתִּיר בּוֹ אֹכֶל נֶפֶשׁ, נֶאֱמַר כָּאן "מִקְרָא קֹדֶשׁ" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "מִקְרָא קֹדֶשׁ" (שמות יב טז), מַה לְּהַלָּן לְהַתִּיר בּוֹ אֹכֶל נֶפֶשׁ אַף כָּאן לְהַתִּיר בּוֹ אֹכֶל נֶפֶשׁ. וְנִרְאֶה לִי כִּי "עֲבוֹדָה" אֵצֶל רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל טֹרַח וְעָמָל שֶׁאָדָם עוֹבֵד בּוֹ לְאַחֵר, מִלְּשׁוֹן "עֲבוֹדַת עָבֶד" (ויקרא כה לט), "עֶבֶד עֲבָדִים יִהְיֶה לְאֶחָיו" (בראשית ט כה), "עָבְדוּ אֶת כְּדָרְלָעֹמֶר" (שם יד ד), וְכֵן "עֲבֹדַת עֲבֹדָה וַעֲבֹדַת מַשָּׂא" (במדבר ד מז), עֲבוֹדַת כָּל טֹרַח שֶׁבַּאֹהֶל וַעֲבוֹדַת מַשָּׂא בַּכָּתֵף. וְאִם כֵּן הָיָה בְּאֶפְשָׁר שֶׁמְּלָאכוֹת קַלּוֹת שֶׁאָדָם עוֹשֶׂה לְהָנַאת עַצְמוֹ מֻתָּרֶת וְאע"פ שֶׁאֵינָהּ אֹכֶל נֶפֶשׁ,

וְשֶׁיִּהְיֶה אֹכֶל נֶפֶשׁ מְרֻבֶּה שֶׁהַשַּׁמָּשׁ עוֹבֵד בּוֹ לְרַבּוֹ אָסוּר. וְעַל כֵּן שָׁאַל מִנַּיִן שֶׁהַהֶתֵּר הַזֶּה הוּא בְּאֹכֶל נֶפֶשׁ עַד שֶׁנִּתְּיר כָּל אֹכֶל נֶפֶשׁ אֲפִלּוּ בְּטֹרַח, וְנֶאֱסַר כָּל שְׁאָר הַמְּלָאכוֹת שֶׁאֲפִלּוּ הַקַּלּוֹת שֶׁבָּהֶם מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה אִקְּרוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר "מִקְרָא קֹדֶשׁ" לִגְזֵרָה שָׁוָה, שֶׁשָּׁם בָּאָה כָּל מְלָאכָה לְאִסּוּר וְכָל אֹכֶל נֶפֶשׁ לְהַתִּיר. וְרָאִיתִי בַּמְּכִילְתָּא (בא ט) דְּתָנֵי, "אַךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל נֶפֶשׁ" (שמות יב טז), כָּל אֹכֶל נֶפֶשׁ דּוֹחֶה י"ט וְאֵין כָּל עֲבוֹדָה דּוֹחָה י"ט. וְיֵשׁ מִקְצָת אֹכֶל נֶפֶשׁ דּוֹחֶה שַׁבָּת, וְהַדִּין נוֹתֵן, וּמָה אִם בְּמָקוֹם שֶׁאֵין כָּל עֲבוֹדָה דּוֹחָה י"ט כָּל אֹכֶל נֶפֶשׁ דּוֹחֶה י"ט, מָקוֹם שֶׁמִּקְצָת עֲבוֹדָה דּוֹחָה שַׁבָּת אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהֵא מִקְצָת אֹכֶל נֶפֶשׁ דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל נֶפֶשׁ", מִקְצָת עֲבוֹדָה דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת וְאֵין מִקְצָת אֹכֶל נֶפֶשׁ דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת. וּפְרוּשׁ מִקְצָת עֲבוֹדָה, כְּגוֹן חוֹבֵת הַיּוֹם, תְּמִידִין וּמוּסָפִין, וְאֵין כָּל עֲבוֹדָה דּוֹחָה י"ט, נְדָרִים וּנְדָבוֹת אוֹ עוֹלַת נְדָבָה, אֲבָל מִקְצָת אֹכֶל נֶפֶשׁ לֹא נִתְבָּרֵר לִי פֵּרוּשׁוֹ, אֶלָּא שֶׁיִּרְמֹז לְמָה שֶׁאָמְרוּ, שֶׁהַבָּא בְּטֹרַח גָּדוֹל בְּדוֹמֶה לַעֲבוֹדָה יִהְיֶה בִּכְלַל אִסּוּר, וְהַבָּא בְּנָקֵל כְּמִנְהָגוֹ שֶׁל אָדָם לְעַצְמוֹ יִהְיֶה מֻתָּר, אוֹ מִקְצָתוֹ כְּדֵי חַיָּיו וְכֵלּוֹ תַּבְשִׁילִין מְרֻבִּין לְתַעֲנוּג. וְהַכְּלָל בְּ"מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה" שֶׁהוּא לְהַתִּיר אֹכֶל נֶפֶשׁ:

פסוק ח

וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה לַה' שִׁבְעַת יָמִים יֹאמַר שֶׁיִּהְיוּ כָּל שִׁבְעַת הַיָּמִים חַג לְהַקְרִיב אִשֶּׁה לַה', לֹא לְהֵאָסֵר בִּמְלָאכָה כְּרִאשׁוֹן וּשְׁבִיעִי. וְלֹא פֵּרֵשׁ הָאִשֶּׁה כִּי הוּא עָתִיד לְהַזְכִּירוֹ בְּפָרָשָׁה מְיֻחֶדֶת לְכָל אִשֵּׁי הַמּוֹעֲדִים (סוף פרשת פנחס), כַּאֲשֶׁר רָצָה שֶׁיִּנָּהֲגוּ בָּהֶן וּכְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי (רמב"ן על ויקרא כ"ג:ב'). וּמִדְרַשׁ רַבּוֹתֵינוּ (תו"כ פרק יא ה) לוֹמַר שֶׁנִּקְרִיב בָּהֶן אִשֶּׁה מִכָּל מָקוֹם, אע"פ שֶׁאֵין לָנוּ כָּל הַמּוּסָפִין שְׁלֵמִים. וְנָכוֹן הוּא:

פסוק י

דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ בַּעֲבוּר שֶׁיְּחַדֵּשׁ בְּכָאן בְּכָל אֶחָד מִן הַמּוֹעֲדִים מִצְוָה חֲדָשָׁה מִלְּבַד הַשַּׁבָּתוֹן וְהַמִּקְרָא קֹדֶשׁ, תִּתְיַחֵד בְּכָל מוֹעֵד פָּרָשָׁה בִּפְנֵי עַצְמָהּ שֶׁיִּזָּהֵיר בָּהּ "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". וּמִפְּנֵי שֶׁחַג הַשָּׁבוּעוֹת זְמַנּוֹ תָּלוּי בָּעֹמֶר, אָמַר הַכֹּל בְּפָרָשָׁה אַחַת. וּבַעֲבוּר שֶׁיּוֹם הַזִּכָּרוֹן וְיוֹם הַכִּפּוּרִים בְּחֹדֶשׁ אֶחָד וּשְׁנֵיהֶם מֵעִנְיָן אֶחָד, בְּדִין הָעֲוֹנוֹת וְכַפָּרָתָם לַשָּׁבִים, לֹא אָמַר בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", כִּי יַסְפִּיק לוֹ בַּדִּבּוּר הָרִאשׁוֹן, וְעָשָׂה מֵהֶן שְׁתֵּי פָּרָשִׁיּוֹת שֶׁהֵם עִנְיָנִים שׁוֹנִים:

וְטַעַם **וּקְצַרְתֶּם אֶת קְצִירָהּ** שֶׁלֹּא תִּקְצְרוּ בָּאָרֶץ קָצִיר עַד שֶׁתִּקְצְרוּ הָעֹמֶר וְתָבִיאוּ אוֹתוֹ רֵאשִׁית קְצִירְכֶם אֶל הַכֹּהֵן. וְכֵן "מֵהָחֵל חֶרְמֵשׁ בַּקָּמָה תָּחֵל לִסְפֹּר" (דברים טז ט), מֵהָחֵל לְךָ חֶרְמֵשׁ בְּשׁוּם קָמָה, כִּי אָסוּר לְהָנִיף חֶרְמֵשׁ עַל הַקָּמָה עַד יוֹם שֶׁתָּחֵל לִסְפֹּר:

פסוק יא

מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת יְנִיפֶנּוּ הַכֹּהֵן מִמָּחֳרַת יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר שַׁבַּת בְּרֵאשִׁית אֵי אַתָּה יוֹדֵעַ אֵיזֶהוּ, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא כ"ג:י"א). וּבָאֱמֶת שֶׁזּוֹ גְּדוֹלָה שֶׁבָּרְאָיוֹת בַּגְּמָרָא, כִּי מָה טַעַם שֶׁיֹּאמַר הַכָּתוּב, כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וּקְצַרְתֶּם אֶת קְצִירָהּ תָּבִיאוּ הָעֹמֶר מִמָּחֳרַת שַׁבַּת בְּרֵאשִׁית, כִּי יֵשׁ בַּמַּשְׁמָע שֶׁבְּאֵיזֶה זְמַן מִן הַשָּׁנָה שֶׁנָּבוֹא לָאָרֶץ וְנִקְצֹר קְצִירָהּ יָנִיף הַכֹּהֵן הָעֹמֶר מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת הָרִאשׁוֹנָה שֶׁתִּהְיֶה אַחֲרֵי בִיאָתֵנוּ לָאָרֶץ, וְהִנֵּה אֵין לְחַג הַשָּׁבוּעוֹת זְמַן שֶׁיְּמָנֶה מִמֶּנּוּ. וְעוֹד עַל דֶּרֶךְ הַזֶּה לֹא נֵדַע בַּשָּׁנִים הַבָּאוֹת אַחֲרֵי כֵן מָתַי נָחֵל לִסְפֹּר, רַק מִיּוֹם הָחֵל חֶרְמֵשׁ בַּקָּמָה כְּפִי רְצוֹנֵנוּ, וְאֵלֶּה דִּבְרֵי תּוֹהוּ. אֲבָל אִם יִהְיֶה "מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת" יוֹם טוֹב כְּפִי קַבָּלַת רַבּוֹתֵינוּ, יָבוֹא הָעִנְיָן כַּהֹגֶן, כִּי צִוָּה הַכָּתוּב תְּחִלָּה (ויקרא כ"ג:ו'-ח') שֶׁנַּעֲשֶׂה בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן חַג הַמַּצּוֹת שִׁבְעַת יָמִים, וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן שַׁבָּתוֹן וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּתוֹן וְכָל מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה לֹא נַעֲשֶׂה, וְאַחַר כֵּן אָמַר (ויקרא כ"ג:ט'-י"א) כִּי כַּאֲשֶׁר נָבוֹא אֶל הָאָרֶץ נָבִיא מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת הַזֹּאת הַנְּזְכֶּרֶת עֹמֶר הַתְּנוּפָה, וְהִיא הַשַּׁבָּת הָרִאשׁוֹנָה הַנְּזְכֶּרֶת כָּאן, וְלִמֵּד שֶׁלֹּא יִנָּהֵג הָעֹמֶר בַּמִּדְבָּר וּבְחוּצָה לָאָרֶץ. אֲבָל "מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת הַשְּׁבִיעִית" (ויקרא כ"ג:ט"ז) וְ"שֶׁבַע שַׁבָּתוֹת" (ויקרא כ"ג:ט"ו) לֹא יִתָּכֵן לְפָרֵשׁ אוֹתָם יוֹם טוֹב, אֲבָל תִּרְגֵּם בּוֹ אוּנְקְלוֹס לְשׁוֹן שָׁבוּעַ, וְא"כ יִהְיוּ שְׁתֵּי לְשׁוֹנוֹת בְּפָסוּק אֶחָד. וְהַמְפָרְשִׁים אָמְרוּ כִּי הוּא דֶּרֶךְ צַחוּת, כְּמוֹ "רֹכְבִים עַל שְׁלֹשִׁים עֲיָרִים וּשְׁלֹשִׁים עֲיָרִים לָהֶם" (שופטים י ד), וּבְמָקוֹם אַחֵר (דברים טז ט) פֵּרֵשׁ "שִׁבְעָה שָׁבוּעוֹת", וְכֵן "בָּאֵי הַשַּׁבָּת עִם יוֹצְאֵי הַשַּׁבָּת" (מלכים ב יא ט), שָׁבוּעַ, וְכֵן "מָתַי יַעֲבֹר הַחֹדֶשׁ וְנִשְׁבִּירָה שֶּׁבֶר וְהַשַּׁבָּת וְנִפְתְּחָה בָּר" (עמוס ח ה), כִּי בַּעֲבוּר שֶׁיֵּשׁ בְּכָל שִׁבְעָה יָמִים שַׁבָּת אַחַת, וְחֶשְׁבּוֹן הַיָּמִים מְמֻנּוּ, יִקָּרֵא שָׁבוּעַ אֶחָד - שַׁבָּת אֶחָד, וְהוּא לְשׁוֹן יָדוּעַ וּמֻרְגָּל בְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ, שֶׁפַּעֲמַיִם בַּשַּׁבָּת ב"ד יוֹשְׁבִין בָּעֲיָרוֹת (כתובות ב). וְיִתָּכֵן שֶׁיִּהְיֶה כָּל "הַשַּׁבָּת" הַנְּזְכָּר בַּפָּרָשָׁה - שָׁבוּעַ, וְיִהְיֶה טַעַם "מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת" לוֹמַר כִּי בְּיוֹם הֲנָפַת הָעֹמֶר יַתְחִיל לַעֲשׂוֹת הַשָּׁבוּעַ בְּמִנְיָנוֹ, אִם כֵּן יִהְיֶה הַיּוֹם הַהוּא מִמָּחֳרַת הַשָּׁבוּעַ שֶׁעָבַר, כְּאִלּוּ אָמַר יִהְיֶה יוֹם הַתְּנוּפָה מִמָּחֳרַת שָׁבוּעַ לַיָּמִים הָעוֹבְרִים, וְרִאשׁוֹן לַשָּׁבוּעוֹת שֶׁיִּסְפֹּר עַד שֶׁיַּשְׁלִים שֶׁבַע שַׁבָּתוֹת. וּבַעֲבוּר שֶׁהַזְּכִיר (ויקרא כ"ג:ו') "וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם" אָמַר שֶׁיָּנִיף אֶת הָעֹמֶר מִמָּחֳרַת הַשָּׁבוּעַ הַנִּזְכָּר וְיִסְפֹּר מִמֶּנּוּ שֶׁבַע שַׁבָּתוֹת. וְאֵין לִטְעוֹת בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר, כִּי לֹא הִזְכִּיר מִמֶּנּוּ רַק "בֵּין הָעַרְבָּיִם" (ויקרא כ"ג:ה'). וְטַעַם "תְּמִימוֹת תִּהְיֶינָה" (ויקרא כ"ג:ט"ו), כִּי הַשַּׁבָּת עִם שֵׁשֶׁת הַיָּמִים תִּקָּרֵא שַׁבָּת שְׁלֵמָה. וּפֵרוּשׁ "מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת" כְּמוֹ בְּמָחֳרַת הַשַּׁבָּת, וְכֵן "עַד מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת הַשְּׁבִיעִת תִּסְפְּרוּ" (ויקרא כ"ג:ט"ז), וְכֵן "בְּיוֹם (ההוא) זִבְחֲכֶם יֵאָכֵל וּמִמָּחֳרָת" (ויקרא י"ט:ו'). וְאָמְרוּ כִּי לֹא יָבֹא בֵּי"ת בְּמִלַּת מָחָר וּמָחֳרָת, "וַיְהִי מִמָּחֳרָת

וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה לִשְׁפֹּט אֶת הָעָם" (שמות יח יג), "וַיַּעַשׂ ה' אֶת הַדָּבָר הַזֶּה מִמָּחֳרָת" (שם ט ו), וְכֵן כֻּלָּם:

פסוק טו

וְטַעַם **וּסְפַרְתֶּם לָכֶם** כְּמוֹ "וּלְקַחְתֶּם לָכֶם" (ויקרא כ"ג:מ'), שֶׁתְּהֵא סְפִירָה וּלְקִיחָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד שֶׁיִּמְנֶה בְּפִיו וְיַזְכִּיר חֶשְׁבּוֹנוֹ כַּאֲשֶׁר קִבְּלוּ רַבּוֹתֵינוּ. וְאֵין כֵּן "וְסָפַר לוֹ" (ויקרא ט"ו:י"ג) "וְסָפְרָה לָהּ" (שם פסוק כח) דְּזָבִין, שֶׁהֲרֵי אִם רָצוּ עוֹמְדִים בְּטָמְאָתָם, אֲלָא שֶׁלֹּא יִשְׁכָּחוּהוּ. וְכֵן "וְסָפַרְתָּ לְךָ" (ויקרא כ"ה:ח') דְּיוֹבֵל, שֶׁתִּזָּהֵר בַּמִּסְפָּר שֶׁלֹּא תִּשְׁכַּח. וּבת"כ (בהר פרשה ב א), "וְסָפַרְתָּ לְךָ" - בְּבֵ"ד. וְלֹא יָדַעְתִּי אִם לוֹמַר שֶׁיִּהְיוּ ב"ד הַגָּדוֹל חַיָּבִין לִסְפֹּר שָׁנִים וְשָׁבוּעוֹת בְּרֹאשׁ כָּל שָׁנָה וּלְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן, כְּמוֹ שֶׁנַּעֲשֶׂה בִּסְפִירַת הָעֹמֶר, אוֹ לוֹמַר שֶׁיְּזָהֲרוּ ב"ד בַּמְנָיָן וְיַקְדִּישׁוּ שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים. וְהִנֵּה מִסְפַּר הַיָּמִים מִיּוֹם הַתְּנוּפָה עַד יוֹם מִקְרָא קֹדֶשׁ כְּמִסְפַּר הַשָּׁנִים מִשְּׁנוֹת הַשְּׁמִטָּה עַד הַיּוֹבֵל, וְהַטַּעַם בָּהֶם אֶחָד, עַל כֵּן "תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם", שֶׁיִּסְפֹּר שֶׁבַע שַׁבָּתוֹת תֵּשַׁע וְאַרְבָּעִים יוֹם וְיַקְדֵּשׁ יוֹם הַחֲמִשִּׁים הַנִּסְפָּר בְּיָדוֹ, כְּמוֹ שֶׁאָמַר בַּיּוֹבֵל. וְזֶה טַעַם "תְּמִימוֹת", שֶׁתִּהְיֶינָה מְכֻוָּנוֹת, לֹא פָּחוֹת וְלֹא יוֹתֵר, כְּטַעַם "תְּמִימִים יִהְיוּ" (במדבר כח יט), שֶׁהַיְתֵר כְּמוֹ הֶחְסֵר אֵינָנוּ תְּמִים. וְהִנֵּה טַעַם הַפָּרָשָׁה שֶׁיִּתְחִיל לִסְפֹּר בִּתְחִלַּת קְצִיר שְׂעוֹרִים וְיָבִיא רֵאשִׁית קְצִירוֹ כַּרְמֶל מִנְחָה לַשֵּׁם וְיַקְרִיב עָלָיו קָרְבָּן, וְיִשְׁלִים מִסְפָּרוֹ בִּתְחִלַּת קְצִיר חִטִּים כַּעֲלוֹת גְּדִישׁ בְּעִתּוֹ וְיָבִיא מִמֶּנּוּ סֹלֶת חִטִּים מִנְחָה לַשֵּׁם (ויקרא כ"ג:ט"ז-י"ז) וְיָבִיא קָרְבָּן עָלָיו (שם יח-כ). וּלְכָךְ הִזְכִּיר הַקָּרְבָּנוֹת הָאֵלֶּה בַּפָּרָשָׁה כִּי הֵם בִּגְלַל הַמְּנָחוֹת שֶׁהֵם הָעִקָּר בָּחָג הַזֶּה, וְלֹא הִזְכִּיר הַמּוּסָפִין בָּהֶן כַּאֲשֶׁר לֹא הִזְכִּירָם בִּשְׁאָר הַמּוֹעֲדִים:

פסוק טז

וְטַעַם **מִנְחָה חֲדָשָׁה** שֶׁלֹּא יוּבָא בֵּית ה' מִנְחָה עַד שֶׁיָּבִיאוּ זֹאת, כְּמוֹ שֶׁפֵּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ (מנחות פג). וְהֻצְרַךְ לוֹמַר "חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם" בְּאִסּוּר הֶחָדָשׁ (ויקרא כ"ג:י"ד) וּבְשִׁבִיעִית חַג הַשָּׁבוּעוֹת (ויקרא כ"ג:כ"א), מִפְּנֵי שֶׁהוּא תָּלוּי בַּהֲנָפַת הָעֹמֶר וּבְמִנְחָה חֲדָשָׁה, לוֹמַר שֶׁאֲפִלּוּ אַחֲרֵי גָּלוּתֵנוּ בְּחוּצָה לָאָרֶץ שֶׁאֵין עֹמֶר וּמִנְחָה יְצֻוָּה בָּהֶם, כִּי הֶחָדָשׁ אָסוּר מִן הַתּוֹרָה בְּכָל מָקוֹם. וְלֹא הֻצְרַךְ לְהַזְכִּיר כֵּן בְּיוֹם הַזִּכָּרוֹן, וְכֵן בְּחַג הַסֻּכּוֹת (ויקרא כ"ג:מ"א) לֹא הִזְכִּיר "בְּכָל מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם", וְהִזְכִּיר כֵּן בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים (ויקרא כ"ג:ל"א), כִּי בַּעֲבוּר שֶׁתָּלָה כַּפָּרָתֵנוּ בַּקָּרְבָּנוֹת כַּאֲשֶׁר הִזְכִּיר בְּפָרָשַׁת אַחֲרֵי מוֹת, אָמַר בְּכָאן כִּי אִסּוּרוֹ נוֹהֵג בְּכָל מָקוֹם, כִּי יוֹם כִּפֻּרִים הוּא לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם בְּעִנּוּי וּבְשִׁבִיתַת הַמְּלָאכָה, וְאֵין הַקָּרְבָּנוֹת מְעַכְּבִין כַּפָּרָה מִמֶּנּוּ. וְכֵן לֹא הֻזְכַּר בְּכָאן בְּחַג הַמַּצּוֹת "חֻקַּת עוֹלָם בְּכָל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם", אֲבָל בְּפָרָשַׁת "הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם" (שמות י"ב:ב' פסוקים יד יז כ)

הַזְכִּיר כָּן, מִפְּנֵי שֶׁתָּלָה שָׁם הַדָּבָר בַּפֶּסַח, "עַל מַצּוֹת וּמְרֹרִים יֹאכְלֵהוּ" (שם יב ח), הֻצְרַךְ לוֹמַר שֶׁיִּהְיֶה "חֻקַּת עוֹלָם בְּכָל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם". וְהִזְכִּיר בְּשַׁבָּת "בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם" (ויקרא כ"ג:ג'), וְהַטַּעַם מִפְּנֵי שֶׁהֻתְּרָה מְלָאכָה בַּמִּקְדָּשׁ בִּתְמִידִין וּמוּסָפִין, אוֹמֵר שֶׁיְּנֹהַג הָאִסּוּר בְּכָל מוֹשְׁבוֹתֵינוּ, כִּי לֹא נֶאֱמַר בּוֹ "חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם", כִּי אֵינֶנּוּ אֶלָּא לוֹמַר בְּכָל מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם - לֹא בְּבֵית הַשֵּׁם. וְכָךְ אָמְרוּ בַּמְּכִילְתָּא (ויקהל א), בַּמּוֹשָׁבוֹת אִי אַתָּה מַבְעִיר אֲבָל אַתָּה מַבְעִיר בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ. וְכֵן נֶאֱמַר (ויקרא ג':י"ז) "חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם" בְּאִסּוּר חֵלֶב וְדָם, כִּי הוּא נֶאֱסָר מִפְּנֵי הַקְּרְבָּנוֹת. וְכֵן אָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת קִדּוּשִׁין (לז), "מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם" דְּכָתַב רַחֲמָנָא בְּחֵלֶב וְדָם לָמָּה לִי, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמֵינָא, הוֹאִיל וּבְעַנְיָנָא דְּקָרְבָּנוֹת כְּתִיב, בִּזְמַן דְּאִיכָּא קָרְבָּן אִין, בִּזְמַן דְּלֵיכָּא קָרְבָּן לָא, קָא מַשְׁמַע לַן. וְשָׁם אָמְרוּ, "מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם" דְּכָתַב רַחֲמָנָא בְּשַׁבָּת (ויקרא כ"ג:ג') לָמָּה לִי, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמֵינָא הוֹאִיל וּבְעַנְיָנָא דְּמוֹעֲדוֹת כְּתִיבָא, תִּבְעֵי קִדּוּשׁ בֵּית דִּין כְּמוֹעֲדוֹת, קָא מַשְׁמַע לַן. וְהַכְּלָל כִּי לֹא יָזִכִּיר בַּתּוֹרָה כֵּן בְּכָל הַמִּצְוֹת שֶׁהֵן חוֹבַת הַגּוּף רַק מִפְּנֵי צָרֵךְ עִנְיָן. וְאֵין "מִמּוֹשְׁבֹתֵיכֶם תָּבִיאוּ לֶחֶם תְּנוּפָה" (ויקרא כ"ג:י"ז) כְּמוֹ "מִכָּל מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם", אֲבָל טַעְמוֹ "מֵאֶרֶץ מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם", לְהוֹצִיא חוּצָה לָאָרֶץ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי תָבוֹאוּ אֶל אֶרֶץ מוֹשְׁבֹתֵיכֶם אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם" (במדבר טו ב), וְכָךְ שָׁנִינוּ (מנחות פג), כָּל קָרְבָּנוֹת הַצִּבּוּר וְהַיָּחִיד בָּאִין מִן הָאָרֶץ וְחוּצָה לָאָרֶץ חוּץ מִן הָעֹמֶר וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם. וַאֲפִילּוּ לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר עֹמֶר בָּא מֵחוּצָה לָאָרֶץ (שם פד), מוֹדֶה בִּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם שֶׁאֵינָן בָּאִין אֶלָּא מִן הָאָרֶץ:

פסוק יז

חָמֵץ תֵּאָפֶינָה צִוָּה הַכָּתוּב שֶׁתִּהְיֶינָה חָמֵץ, לְפִי שֶׁהֵם תּוֹדָה לַשֵּׁם כִּי חֻקּוֹת קָצִיר שָׁמַר לָנוּ, וְקָרְבַּן תּוֹדָה יָבוֹא עַל לֶחֶם חָמֵץ. וְאוּלַי אִסּוּר הֶחָמֵץ מִפְּנֵי שֶׁיִּרְמֹז אֶל מִדַּת הַדִּין, כִּי נִקְרָא "חָמֵץ" כַּאֲשֶׁר יִקָּרֵא הַיַּיִן אֲשֶׁר יִקְהֶה "חֹמֶץ יַיִן וְחֹמֶץ שֵׂכָר" (במדבר ו ג), וְהַלָּשׁוֹן נִגְזַר מִלְּשׁוֹן "מְעַוֵּל וְחוֹמֵץ" (תהלים עא ד), כִּי נִגְזָל מֵהֶם טַעְמָם וְלֹא יֵאָכְלוּ. וְכֵן "כִּי יִתְחַמֵּץ לְבָבִי" (שם עג כא), יִכְעֹס וְיֹאבַד טַעְמוֹ מִמֶּנּוּ. וּבַעֲבוּר שֶׁהַקְּרְבָּנוֹת לְרָצוֹן לְשֵׁם הַנִּכְבָּד לֹא יוּבְאוּ מִן הַדְּבָרִים אֲשֶׁר לָהֶם הַיָּד הַחֲזָקָה לְשַׁנּוֹת הַטְּבָעִים. וְכֵן לֹא יָבֹאוּ מִן הַדְּבָרִים הַמְּתוּקִים לְגַמְרֵי, כְּגוֹן הַדְּבַשׁ, רַק מִן הַדְּבָרִים הַמְּזוּגִים, כַּאֲשֶׁר אָמְרוּ בִּבְרִיאַת הָעוֹלָם (ב"ר יב טו), שִׁתֵּף מִדַּת רַחֲמִים בְּמִדַּת הַדִּין וּבָרָאוֹ. וְהִנֵּה בְּחֵג הַשָּׁבוּעוֹת שֶׁהוּא יוֹם מַתַּן תּוֹרָה יָבִיא הַקָּרְבָּן בְּדִין תּוֹדָה, כִּי הוּא יוֹם הָעֲצֶרֶת, וְהַמַּשְׂכִּיל יָבִין. וְזֶה סוֹד מַה שֶּׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (ויק"ר ט ג), כָּל הַקָּרְבָּנוֹת בְּטֵלִין וְקָרְבַּן תּוֹדָה אֵינוֹ בָּטֵל לְעוֹלָם וְכוּ', כִּי בּוֹ מַצָּה וְחָמֵץ, כְּעִנְיַן בָּעוֹלָם הַבָּא:

פסוק כב

וּבְקֻצְרְכֶם אֶת קְצִיר אַרְצְכֶם לֹא תְכַלֶּה לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא כ"ג:כ"ב), חָזַר וְשָׁנָה בָּהֶם לַעֲבֹר עֲלֵיהֶם בִּשְׁנֵי לְאוִין. וְר"א אָמַר (אבן עזרא על ויקרא כ"ג:כ"ב) כִּי הַטַּעַם בַּעֲבוּר כִּי חַג הַשָּׁבוּעוֹת בִּכּוּרֵי קְצִיר חִטִּים הִזְהִיר שֶׁלֹּא תִּשְׁכַּח מַה שֶּׁצִּוִּיתִיךָ לַעֲשׂוֹת בַּיָּמִים הָהֵם. וְהַנָּכוֹן בְּעֵינַי כִּי "וּבְקֻצְרְכֶם אֶת קְצִיר אַרְצְכֶם" רָמָז לַקְּצִיר הַנִּזְכָּר בְּרֹאשׁ הַפָּרָשָׁה (ויקרא כ"ג:י'), יֹאמַר כִּי כְּשֶׁתָּבוֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וּקְצַרְתֶּם אֶת הָעֹמֶר רֵאשִׁית קְצִירְכֶם, לֹא תְכַלֶּה פְּאַת שָׂדֶה הַהוּא לְצֹרֶךְ הָעֹמֶר וְלֹא תְּלַקֵּט הַלֶּקֶט, לוֹמַר שֶׁלֹּא תִּדְחֶה הַמִּצְוָה הַהִיא אֶת הַלָּאוִין הָאֵלֶּה:

פסוק כד

יִהְיֶה לָכֶם שַׁבָּתוֹן שֶׁיִּהְיֶה יוֹם שְׁבִיתָה לָנוּחַ בּוֹ, וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (שבת כד), "שַׁבָּתוֹן" - עֲשֵׂה הוּא. וְהִנֵּה הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּי"ט עוֹבֵר בְּלֹאו וַעֲשֵׂה, וְהַשּׁוֹבֵת בּוֹ מְקַיֵּם עֲשֵׂה. וְעַל דַּיְקָתָם הַמּוֹעֲדוֹת כֻּלָּם הֶקְשׁוּ זֶה לָזֶה, כִּי לֹא נֶאֱמַר "שַׁבָּתוֹן" בְּחַג הַמַּצּוֹת וְלֹא בַּעֲצֶרֶת. וּבַמְּכִילְתָּא (בא ט) רָאִיתִי בְּפָרָשַׁת הַחֹדֶשׁ, "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַיּוֹם הַזֶּה" (שמות יב יז) לָמָּה נֶאֱמַר, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "כָּל מְלָאכָה לֹא יֵעָשֶׂה בָהֶם" (שם פסוק טז), אֵין לִי אֶלָּא דְּבָרִים שֶׁהֵן מִשּׁוּם מְלָאכָה, דְּבָרִים שֶׁהֵן מִשּׁוּם שְׁבוּת מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַיּוֹם הַזֶּה" לְהָבִיא דְּבָרִים שֶׁהֵן מִשּׁוּם שְׁבוּת. יָכוֹל אַף חֲלוֹ שֶׁל מוֹעֵד יְהֵא אָסוּר מִשּׁוּם שְׁבוּת, וְהַדִּין נוֹתֵן, תַּלְמוּד לוֹמַר "בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן שַׁבָּתוֹן" (להלן כט לט). וְהִנֵּה יִדְרְשׁוּ "שַׁבָּתוֹן" לִשְׁבוּת בּוֹ לְגַמְרֵי אֲפִלּוּ מִדְּבָרִים שֶׁאֵינָן מַאֲבוֹת מְלָאכוֹת וְתוֹלְדוֹתֵיהֶן. אֲבָל לֹא נִתְבָּרֵר לִי זֶה, שֶׁאִם תֹּאמַר שֶׁהוּא אַסְמַכְתָּא, מָה טַעַם שֶׁיֹּאמְרוּ בַּלָּשׁוֹן הַזֶּה, כִּי "שְׁבוּת" בִּלְשׁוֹנָם נֶאֱמַר לְעוֹלָם עַל שֶׁל דִּבְרֵיהֶם, וְהָאֵיךְ יִתָּכֵן לוֹמַר דְּבָרִים שֶׁהֵן אֲסוּרִין מִשּׁוּם שְׁבוּת שֶׁל דִּבְרֵיהֶם מִנַּיִן שֶׁיִּהוּ אֲסוּרִין מִן הַכָּתוּב, וְדֶרֶךְ הָאַסְמַכְתּוֹת לִשְׁנוֹת שֶׁהֵם מִן הַתּוֹרָה, לֹא שֶׁיֹּאמְרוּ דָּבָר זֶה שֶׁהוּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים מִנַּיִן מִן הַתּוֹרָה, אֲבָל הָיָה לוֹ לוֹמַר דְּבָרִים שֶׁאֵינָן מְלָאכָה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר "שַׁבָּתוֹן". וְנִרְאֶה שֶׁהַמִּדְרָשׁ הַזֶּה לוֹמַר שֶׁנִּצְטַוִּינוּ מִן הַתּוֹרָה לִהְיוֹת לָנוּ מְנוּחָה בְּי"ט אֲפִלּוּ מִדְּבָרִים שֶׁאֵינָן מְלָאכָה, לֹא שֶׁיִּטְרַח כָּל הַיּוֹם לְמִדַּד הַתְּבוּאוֹת וְלִשְׁקֹל הַפֵּרוֹת וְהַמַּתְּכוֹת וּלְמַלֵּא הֶחָבִיּוֹת יַיִן וּלְפַנּוֹת הַכֵּלִים וְגַם הָאֲבָנִים מִבַּיִת לְבַיִת וּמִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְאִם הָיְתָה עִיר מֻקֶּפֶת חוֹמָה וּדְלָתוֹת נְעוּלוֹת בַּלַּיְלָה יִהְיוּ עוֹמְסִים עַל הַחֲמוֹרִים, וְאַף יַיִן וַעֲנָבִים וּתְאֵנִים וְכָל מַשָּׂא יָבִיאוּ בְּי"ט, וְיִהְיֶה הַשּׁוּק מָלֵא לְכָל מַקָּח וּמִמְכָּר, וְתִהְיֶה הַחֲנוּת פְּתוּחָה וְהַחֲנָנִי מַקִּיף וְהַשַּׁלְחָנִים עַל שֻׁלְחָנָם וְהַזְּהוּבִים לִפְנֵיהֶם, וְיִהְיוּ הַפּוֹעֲלִים מַשְׁכִּימִין לִמְלַאכְתָּן וּמַשְׁכִּירִין עַצְמָם כְּחוֹל לִדְבָרִים אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וְהֻתְּרוּ הַיָּמִים הַטּוֹבִים הָאֵלּוּ וַאֲפִלּוּ הַשַּׁבָּת עַצְמָהּ, שֶׁבְּכָל זֶה אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם מְלָאכָה. לְכָךְ אָמְרָה

תּוֹרָה "שַׁבָּתוֹן", שֶׁיִּהְיֶה יוֹם שְׁבִיתָה וּמְנוּחָה לֹא יוֹם טַרַח. וְזֶהוּ פֵּרוּשׁ טוֹב וְיָפֶה. וְאַחֲרֵי כֵן רָאִיתִי בִּמְכִילְתָּא אַחֲרִיתִי דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי (יב טז) שֶׁשָּׁנוּ בָּהּ לָשׁוֹן אַחֵר, אֵין לִי אֶלָּא מְלָאכָה שֶׁחַיָּבִין עַל מִינָהּ חַטָּאת, מְלָאכָה שֶׁאֵין חַיָּבִין עַל מִינָהּ חַטָּאת מִנַּיִן, כְּגוֹן לֹא עוֹלִין בָּאִילָן וְלֹא רוֹכְבִים עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה וְלֹא שָׁטִין עַל פְּנֵי הַמַּיִם וְלֹא מְסַפְּקִים וְלֹא מְטַפְּחִין, תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּל מְלָאכָה". אֵין לִי אֶלָּא בִּרְשׁוּת, בְּמִצְוָה מִנַּיִן שֶׁאֵין מַקְדִּישִׁין וְאֵין מַעֲרִיכִין וְאֵין מַחֲרִימִין וְאֵין מַגְבִּיהִין תְּרוּמָה וּמַעֲשְׂרוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר "שַׁבָּתוֹן" - שְׁבוּת. וּכְעִנְיָן זֶה הִיא שְׁנוּיָה בְּת"כ (אחרי פרק ז ט) בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. וְאע"פ שֶׁאֵלּוּ הַבְּרָיְתוֹת חֲלוּקוֹת בִּלְשׁוֹנָן וּבְמִדְרְשֵׁיהֶן, שָׁמָּא לְדָבָר אֶחָד נִתְכַּוְּנוּ לְהָבִיא אַסְמַכְתָּא לִשְׁבוּת דְּרַבָּנָן. וּמִכָּל מָקוֹם בֵּין שֶׁיִּהְיֶה פֵּרוּשׁ הַבָּרַיְתָא הָרִאשׁוֹנָה כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ אוֹ שֶׁהֵן כֻּלָּן אַסְמַכְתּוֹת, אֲבָל פֵּרוּשׁ "שַׁבָּתוֹן" כָּךְ הוּא, שֶׁתִּהְיֶה לָנוּ מְנוּחָה מִן הַטֹּרַח וְהֶעָמָל כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְהוּא עִנְיָן הָגוּן וְטוֹב מְאֹד. וְהִנֵּה הֶזְהֲרוּ עַל הַמְּלָאכוֹת בְּשַׁבָּת בְּלָאו וְעָנַשׁ כָּרֵת וּמִיתָה, וְהַטְּרָחִים וְהֶעָמָל בַּעֲשֵׂה, וּבְי"ט הַמְּלָאכָה בְּלָאו וְהַטֹּרַח בַּעֲשֵׂה. וּמִמֶּנּוּ אָמַר הַנָּבִיא (ישעיהו נח יג) "מֵעֲשׂוֹת דְּרָכֶיךָ מִמְּצוֹא חֶפְצְךָ וְדַבֵּר דָּבָר". וְכֵן "שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ" (ויקרא כ"ה:ד'), שַׁבַּת שֶׁל מְנוּחָה, שֶׁלֹּא יַחֲרֹשׁ וְלֹא יַעֲבֹד אוֹתָהּ כְּלָל. וְזֶהוּ מַה שֶּׁדָּרְשׁוּ שֶׁאֵין בְּחֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד מִשּׁוּם שְׁבוּת, וְזֶה מִן הַתּוֹרָה, שֶׁאֵלּוּ מִדִּבְרֵיהֶם כָּל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה אֵינוֹ אוֹמֵר לְגוֹי וְעֹשֶׂה (מו"ק יב), שֶׁאֲפִלּוּ בִּשְׁבוּת דַּאֲמִירָה הֶחְמִירוּ בָּהּ:

זִכְרוֹן תְּרוּעָה פְּסוּקֵי זִכְרוֹנוֹת וּפְסוּקֵי שׁוֹפָרוֹת, לִזְכֹּר לָכֶם עֲקֵדַת יִצְחָק שֶׁקָּרַב תַּחְתָּיו אַיִל, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא כ"ג:כ"ד). וְהָיָה צָרִיךְ הָרַב לְהָבִיא גַּם פְּסוּקֵי הַמַּלְכֻיּוֹת מִן הַמִּדְרָשׁ, שֶׁלֹּא יִתָּכֵן שֶׁיַּזְכִּיר הַכָּתוּב פְּסוּקֵי הַזִּכְרוֹנוֹת וְשׁוֹפָרוֹת וְלֹא יַזְכִּיר הַמַּלְכֻיּוֹת. וּכְבָר דָּרְשׁוּ אוֹתָם מִפָּסוּק "וְהָיוּ לָכֶם לְזִכָּרוֹן לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם" (במדבר י י), שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם", וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם", אֶלָּא זֶה בְּנִין אָב, כָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה אוֹמֵר זִכְרוֹנוֹת אַתָּה סוֹמֵךְ לָהֶם אֶת הַמַּלְכֻיּוֹת, כְּדְאִיתָא בְּת"כ (פרשה יא ב) וּבְמַסֶּכֶת רֹאשׁ הַשָּׁנָה (ראש השנה ל"ב). אֲבָל כָּל זֶה אַסְמַכְתָּא מִדִּבְרֵיהֶם. וּמִפֹּרֶשׁ אָמְרוּ (שם לד), הוֹלְכִין לְמָקוֹם שֶׁתּוֹקְעִין וְאֵין הוֹלְכִין לְמָקוֹם שֶׁמְּבָרְכִין. פִּשִׁיטָא, הָא דְּאוֹרְיְתָא וְהָא דְּרַבָּנָן, לָא צְרִיכָה דְּאע"ג דְּהָא וַדַּאי וְהָא סָפֵק. אֲבָל "זִכְרוֹן תְּרוּעָה" כְּמוֹ "יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם" (במדבר כט א), יֹאמַר שֶׁנִּרְיַע בַּיּוֹם הַזֶּה וְיִהְיֶה לָנוּ לְזִכָּרוֹן לִפְנֵי הַשֵּׁם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר לְהַלָּן (שם י י) "וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצֹצְרוֹת וְהָיוּ לָכֶם לְזִכָּרוֹן לִפְנֵי אֱלֹהֵיכֶם". וּבַעֲבוּר שֶׁאָמַר שָׁם "וּבְיוֹם שִׂמְחַתְכֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצֹצְרֹת עַל עֹלֹתֵיכֶם וְעַל זִבְחֵי שַׁלְמֵיכֶם" וְכָאן צִוָּה בִּתְרוּעָה סְתָם בַּמּוֹעֵד הַזֶּה בִּלְבַד, וְאַחֲרֵי כֵן אָמַר (ויקרא כ"ג:י"א) "וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה", הִנֵּה הַתְּרוּעָה הַזֹּאת אֵינָהּ הַתְּרוּעָה הַהִיא, שֶׁהִיא בַּחֲצוֹצְרוֹת עַל הַקָּרְבָּן וְזֹאת אֵינָהּ עַל

הַקָּרְבָּן, אֲבָל הִיא חוֹבָה בְּכָל יִשְׂרָאֵל וְהִיא בְּשׁוֹפָר, כִּי לֹא צִוָּהוּ עָדַיִן לַעֲשׂוֹת חֲצוֹצְרוֹת, וּסְתָם כָּל תְּרוּעָה בְּשׁוֹפָר הִיא, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כ"ה:ט') "וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפַר תְּרוּעָה". וְלֹא פֵּרֵשׁ הַכָּתוּב טַעַם הַמִּצְוָה הַזֹּאת לָמָּה הַתְּרוּעָה, וְלָמָּה נִצְטָרֵךְ זִכָּרוֹן לִפְנֵי הַשֵּׁם בַּיּוֹם הַזֶּה יוֹתֵר מִשְּׁאָר הַיָּמִים, וְלָמָּה יְצַוֶּה לִהְיוֹתוֹ מִקְרָא קֹדֶשׁ, אֲבָל מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּחָדְשׁוֹ שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים בְּרֹאשׁ הַחֹדֶשׁ נִרְאֶה שֶׁבּוֹ יִהְיֶה דִּין לְפָנָיו יִתְבָּרַךְ, כִּי בָם יָדִין עַמִּים, בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה יֵשֵׁב לְכִסֵּא שׁוֹפֵט צֶדֶק, וְאַחֲרֵי כֵן בַּעֲשֶׂרֶת הַיָּמִים יִשָּׂא לְפָשַׁע עֲבָדָיו, רְמַז הַכָּתוּב הָעִנְיָן כַּאֲשֶׁר נוֹדַע בְּיִשְׂרָאֵל מִפִּי הַנְּבִיאִים וְאֲבוֹת קְדוֹשִׁים. וְעַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת, תְּרוּעָה הִיא שֶׁעָמְדָה לַאֲבוֹתֵינוּ וְלָנוּ, שֶׁנֶּאֱמַר "אַשְׁרֵי הָעָם יוֹדְעֵי תְרוּעָה" (תהלים פט טז), וּכְעִנְיָן שֶׁכָּתוּב "תְּרוּעַת מְלֹחָמָה" (ירמיהו ד יט), כִּי הַשֵּׁם אִישׁ מִלְחָמָה. אִם כֵּן "יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם", שֶׁיִּהְיֶה הַיּוֹם לִתְרוּעָה לָנוּ. וְכֵן "זִכָּרוֹן תְּרוּעָה מִקְרָא קֹדֶשׁ", שֶׁיִּהְיֶה הַזִּכָּרוֹן בִּתְרוּעָה וּלְפִיכָךְ הוּא מִקְרָא קֹדֶשׁ. וְלֹא הֻצְרַךְ לְהַזְכִּיר שׁוֹפָר, כִּי הַשּׁוֹפָר רָמַז בְּ"יוֹם" וְהַ"תְּרוּעָה" בּוֹ, וְהִנֵּה הוּא יוֹם דִּין בְּרַחֲמִים, לֹא תְּרוּעַת מִלְחָמָה. וּמִפְּנֵי זֶה הִזְכִּיר הַכָּתוּב הַתְּרוּעָה, שֶׁכְּבָר קִבָּלָה בְּיַד רַבּוֹתֵינוּ וְכָל יִשְׂרָאֵל רוֹאִים עַד מֹשֶׁה רַבֵּינוּ שֶׁכָּל תְּרוּעָה פְּשׁוּטָה לְפָנֶיהָ וּפְשׁוּטָה לְאַחֲרֶיהָ, וְלָמָּה יַזְכִּיר הַכָּתוּב תְּרוּעָה וְלֹא יַזְכִּיר הַתְּקִיעוֹת כְּלָל, לֹא בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְלֹא בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, אֲבָל הַתְּקִיעָה הִיא הַזִּכָּרוֹן, וְהוּא הַשּׁוֹפָר, וְהַתְּרוּעָה כִּשְׁמָהּ, וּמִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּלוּלָה מִן הָרַחֲמִים, תְּקִיעָה לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ. וּלְפִיכָךְ אָמַר בְּ"יוֹדְעֵי תְרוּעָה" כִּי בִּצְדָקָה יְרוּמוּ, "כִּי תִפְאֶרֶת עֻזָּמוֹ אָתָּה". וְהִנֵּה זֶה מְבֹאָר כִּי הַכֹּל תָּלוּי בִּתְשׁוּבָה, אֲלָא בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה מִתְיַחֵד בְּמִדַּת הַדִּין וּמַנְהִיג עוֹלָמוֹ, וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים בְּמִדַּת הָרַחֲמִים, וְהוּא מַאֲמָרָם (ר"ה לב), מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא דִּין וְכוּ', רֹאשׁ הַשָּׁנָה יוֹם דִּין בְּרַחֲמִים וְיוֹם הַכִּפּוּרִים יוֹם רַחֲמִים בַּדִּין. וּמִן הָעִנְיָן שֶׁפֵּרַשְׁנוּ תָּבִין טַעַם הַכָּתוּב בַּמַּסָּעוֹת (במדבר י ו ז) "תְּרוּעָה יִתְקְעוּ לְמַסְּעֵיהֶם וּבְהַקְהִיל אֶת הַקָּהָל תִּתְקְעוּ וְלֹא תָרִיעוּ", כִּי בְּמַסְּעֵיהֶם כָּתוּב "וְיִסַּע מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים" (שמות יד יט), וְכָתוּב "וְיִפָּצוּ אֹיְבֶיךָ וְיָנֻסוּ מְשַׂנְאֶיךָ מִפָּנֶיךָ" (במדבר י לה), כְּטַעַם "פְּנֵי ה' בְּעֹשֵׂי רָע" (תהלים לד יז), וּבְהַקְהִיל אֶת הַקָּהָל נֶאֱמַר (במדבר י לו) "שׁוּבָה ה' רִבְבוֹת", כְּטַעַם "וַיְהִי בִישֻׁרוּן מֶלֶךְ בְּהִתְאַסֵּף רָאשֵׁי עָם יַחַד" (דברים לג ה). וַעֲשֶׂרֶת הַיָּמִים שֶׁבֵּין רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְיוֹם הַכִּפּוּרִים יִרְמֹז לְעֶשֶׂר סְפִירוֹת, כִּי בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים יִתְעַלֶּה בָּהֶם וְיִגְבַּהּ ה' צְבָאוֹת בַּמִּשְׁפָּט כַּיָּדוּעַ בַּקַּבָּלָה, וְגַם יֵשׁ בָּזֶה אוֹת בַּשָּׁמַיִם, שֶׁהַחֹדֶשׁ הַזֶּה מַזָּלוֹ מֹאזְנַיִם כִּי בוֹ פֶּלֶס וּמֹאזְנֵי מִשְׁפָּט לַה':

פסוק כז

אַךְ בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ כָּל אֵכִין וְרַקִּין שֶׁבַּתּוֹרָה מְעוּטִין (ר"ה יז סנהדרין מט), מְכַפֵּר הוּא עַל הַשְּׁבִים וְאֵינוֹ מְכַפֵּר עַל שֶׁאֵינָן שָׁבִים, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא כ"ג:כ"ז) מִדִּבְרֵי

רַבּוֹתֵינוּ (בת"כ כאן שבועות יג). וְאִם כֵּן יִהְיֶה טַעַם הַכָּתוּב כִּי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם לְכָלְכֶם יוֹם זִכָּרוֹן תְּרוּעָה, שֶׁתִּהְיוּ כֻּלְכֶם נִדּוֹנִין לְפָנָיו, אַךְ יִהְיֶה לְמִקְצַתְכֶם בָּעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה יוֹם הַכִּפּוּרִים. וְהִנֵּה הוּא כְּטַעַם "בִּלְבָד", וְכֵן "שָׂא נָא חַטָּאתִי אַךְ הַפַּעַם" (שמות י יז), וְכֵן "הֲרַק אַךְ בְּמשֶׁה" (במדבר יב ב) הַבִּלְבַד בְּמשֶׁה, וְכֵן "אַךְ בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי" (ויקרא כ"ג:ל"ט), יֹאמַר בִּלְבַד בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר תָּחוֹגוּ אֶת חַג ה' שִׁבְעַת יָמִים, לֹא רְצוּפִים, שֶׁאֵין חֲגִיגָה דּוֹחָה שַׁבָּת. וּבַדֶּרֶךְ הַזֶּה תִּפָּרְשֶׁנּוּ בְּכָל הַמְּצוֹת כְּפִי קַבָּלַת רַבּוֹתֵינוּ. וְכָמוֹהוּ "אַךְ טָרֹף טֹרָף" (בראשית מד כח), שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה בּוֹ עִנְיָן אַחֵר לְבַד הַטֶּרֶף. וְכֵן "כִּי הָיוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יְהוּדָה אַךְ עֹשְׁקִים הָרַע בְּעֵינַי מִנְּעֻרֹתֵיהֶם כִּי בְנֵי יִשְׂרָאֵל אַךְ מַכְעִסִים אֹתִי" (ירמיהו לב ל), שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ דָּבָר אַחֵר. וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט "אַךְ" טַעְמוֹ "אָכֵן", לְאַמֵּת הָעִנְיָן, "אָכֵן נוֹדַע הַדָּבָר" (שמות יב יד), "אָכֵן כְּאָדָם תְּמֻתּוּן" (תהלים פב ז), אָכֵן בָּעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ יוֹם הַכִּפּוּרִים הוּא, הַבְטָחָה בַּאֱמִתַּת הָעִנְיָן, יֹאמַר בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ יוֹם הַדִּין, אָמְנָם בָּעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ יוֹם כִּפּוּרִים עַל כֵּן תְּעַנּוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם וְכָל מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ. וְכֵן "אַךְ עַצְמִי וּבְשָׂרִי אָתָּה" (בראשית כט יד), "אַךְ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל הוּא" (מלכים א כב לב), "אַךְ טוֹב לְיִשְׂרָאֵל אֱלֹהִים לְבָרֵי לֵבָב" (תהלים עג א). וְכֵן פֵּרוּשׁ "אַךְ אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ" (שמות לא יב) הִנֵּה צִוִּיתִי אֶתְכֶם בְּמִלְאכֶת הַמִּשְׁכָּן, אָכֵן אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ לְעוֹלָם. וְכֵן כֻּלָּם יִתְפָּרְשׁוּ לְךָ בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה אִם תַּשְׂכִּיל בָּהֶם:

פסוק כח

בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה אָמְרוּ הַמְפָרְשִׁים שֶׁפֵּרוּשׁוֹ בְּגוּף הַיּוֹם הַזֶּה, וְכֵן "וְלֶחֶם וְקָלִי וְכַרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ עַד עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה" (ויקרא כ"ג:י"ד) עַד גּוּף הַיּוֹם, וְכֵן "וּכְעֶצֶם הַשָּׁמַיִם לָטֹהַר" (שמות כד י) גּוּף הַשָּׁמַיִם. וְלֹא נוּכַל לְפָרֵשׁ שֶׁיִּרְמֹז אֶל עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה וְכֹחוֹ, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (ספרי האזינו שלז) בְּפָסוּק "בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה בָּא נֹחַ" (בראשית ז יג), "בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצִיא ה' אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (שמות יב נא), כִּי כְתוּב (ויקרא כ"ג:ל"ב) "בְּתִשְׁעָה לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב מֵעֶרֶב עַד עֶרֶב", וְכֵן "וּקְרָאתֶם בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה מִקְרָא קֹדֶשׁ" (ויקרא כ"ג:כ"א) - גַּם הַלַּיְלָה בִּכְלָל. וְהִנֵּה לֹא הִזְכִּיר "בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה" בְּשַׁבָּת וְלֹא בַּמּוֹעֲדִים, רַק בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת (ויקרא כ"ג:כ"א) וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים (כאן), וְכֵן בְּאָסוּר הֶחָדָשׁ אָמַר (ויקרא כ"ג:י"ד) "עַד עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה". וְהַנִּרְאֶה בְּטַעַם הַדָּבָר, כִּי בַּעֲבוּר שֶׁאָמַר בְּשָׁבוּעוֹת "מִיּוֹם הֲבִיאֲכֶם אֶת עֹמֶר הַתְּנוּפָה וְגוֹ' תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם", וְאָמַר "וְהִקְרַבְתֶּם מִנְחָה חֲדָשָׁה מִמּוֹשְׁבוֹתֵיכֶם תָּבִיאוּ" וּגְמַר הָעִנְיָן (ויקרא כ"ג:ט"ו-י"ז), וְהֶאֱרִיךְ לְצַוּוֹת בַּקָּרְבָּנוֹת (ויקרא כ"ג:י"ח-כ'), הֻצְרַךְ לוֹמַר (ויקרא כ"ג:כ"א) "וּקְרָאתֶם בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה מִקְרָא קֹדֶשׁ", כִּי גּוּף הַיּוֹם הוּא קָדוֹשׁ וְאָסוּר בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה, וְאֵינֶנּוּ תָּלוּי בְּעֹמֶר וְלֹא בַּקָּרְבָּנוֹת. וְכֵן בְּיוֹם

הַכְּפוּרִים מִפְּנֵי שֶׁאָמַר (ויקרא כ"ג:כ"ז) "וְעִנִּיתֶם אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה לַה'" וּבְפָרָשַׁת אַחֲרֵי מוֹת תָּלָה עוֹד הַכַּפָּרָה בַּקָּרְבָּנוֹת וּבְשָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ, מִפְּנֵי כֵן הַצָּרִךְ לוֹמַר (כאן) וְכָל מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ בְּגוּף הַיּוֹם הַזֶּה כִּי יוֹם כִּפֻּרִים הוּא, בְּגוּפוֹ לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם מִלְּבַד כַּפָּרַת הַקָּרְבָּנוֹת. וְכֵן "עַד עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה" בֶּחָדָשׁ (ויקרא כ"ג:י"ד), עַד גּוּף הַיּוֹם הַזֶּה, שֶׁהוּא יוֹם הֲבִיאֲכֶם אֶת קָרְבַּן אֱלֹהֵיכֶם, שֶׁאֲפִלּוּ לֹא יָבֹא הַקָּרְבָּן, הַמִּצְוָה נוֹהֶגֶת בְּגוּף הַיּוֹם הַזֶּה לִהְיוֹת הֶחָדָשׁ אָסוּר לְפָנָיו וּמֻתָּר לְאַחֲרָיו. וְזֶה טַעַם אָמְרוֹ (ויקרא כ"ג:י"ד) "חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם" כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי (רמב"ן על ויקרא כ"ג:ט"ז). וּמָצָאנוּ עוֹד שֶׁהִזְכִּיר הַכָּתוּב "בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה" בְּעִנְיָנִים נִגְזָרִים לְעִתִּים מְזֻמָּנִים, אָמַר בְּנֹחַ "בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה בָּא נֹחַ" וְגוֹ' "וַיְהִי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה יָצְאוּ כָל צִבְאוֹת ה' מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם" (שמות יב מא), "וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה עֲלֹה אֶל הַר הָעֲבָרִים" (דברים לב מח מט), וְהַטַּעַם בְּאֵלּוּ מִפְּנֵי שֶׁיִּתָּכֵן שֶׁהִכְנִיס נֹחַ בַּתֵּבָה קֹדֶם לָכֵן הַרְבֵּה מִן הַחַיָּה וְהָעוֹף; וְכֵן יִתָּכֵן שֶׁיָּצְאוּ מִקְצָת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם קֹדֶם לָכֵן וּבַיּוֹם הַהוּא נִגְמַר הָעִנְיָן; וְכֵן קֹדֶם לַיּוֹם הַהוּא הָיְתָה צַוָּאָה לְמֹשֶׁה רַבֵּינוּ בָּעֲלִיָּה הַהִיא וּבַיּוֹם הַהוּא עָלָה; לְכָךְ פֵּרֵשׁ הַכָּתוּב בְּכָלָן שֶׁהָיוּ בְּגוּף הַיּוֹם הַהוּא, לֹא שֶׁהֻתְחַל בָּהֶם מִתְּחִלָּה וְנִשְׁלַם עִנְיָנָם בַּיּוֹם הַהוּא, רַק הַכֹּל הָיָה בְּגוּף הַיּוֹם הַזֶּה. וְכֵן "בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה נִמּוֹל אַבְרָהָם" וְגוֹ' (בראשית יז כו), שְׁנִמּוֹלוּ עִם רַב בְּיוֹם אֶחָד, לְהַגִּיד זְרִיזוּתוֹ בַּמִּצְוֹת. וְכֵן נִרְאֶה לִי עוֹד כִּי "עֶצֶם" כָּל דָּבָר - כֹּחוֹ וְתָקְפּוֹ, נִגְזַר מִלְּשׁוֹן "כֹּחִי וְעֹצֶם יָדִי" (דברים ח יז), "עֹז וְתַעֲצוּמוֹת" (תהלים סח לו), וְכֵן "זֶה יָמוּת בְּעֶצֶם תָּמוֹ" (איוב כא כג) - בְּתֹקֶף שְׁלֵמוּתוֹ. וּבַעֲבוּר שֶׁהָעֲצָמוֹת מוֹסְדוֹת הַגּוּף וְתָקְפּוֹ יִקָּרְאוּ כֵן. וְהִנֵּה "כְּעֶצֶם הַשָּׁמַיִם לָטֹהַר" (שמות כד י), שֶׁטָּהֳרַת הַדָּבָר שֶׁרָאוּ בְּרוּרָה וַחֲזָקָה כְּחֹזֶק טֹהַר הַשָּׁמַיִם. וּלְכָךְ יַזְכִּיר בַּיָּמִים הַנִּזְכָּרִים "עֶצֶם הַיּוֹם", כִּי הָעִנְיָן בָּהֶם בְּעַצְמָם, לֹא בְּדָבָר אַחֵר נוֹסָף בָּהֶם, שֶׁהוּא הַקָּרְבָּנוֹת אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ בָּהֶם. וְכֵן אָמַר אוּנְקְלוֹס (תרגום אונקלוס על ויקרא כ"ג:כ"ח) "בְּקָרַן יוֹמָא הָדֵין", בְּקַרְנוֹ שֶׁל יוֹם, בְּגוּפוֹ וְכֹחוֹ, מִלְּשׁוֹן "וְכָל קַרְנֵי רְשָׁעִים אֲגַדֵּעַ" (תהלים עה יא), "מָגִנִּי וְקֶרֶן יִשְׁעִי" (כב ג), כִּי בַּעֲבוּר שֶׁהַכֹּחַ בַּקְּרָנַיִם יִקָּרְאוּ גּוּף הַדָּבָר קַרְנוֹ. וּבִלְשׁוֹן חֲכָמִים (תרומות פ"ז מ"א), מְשַׁלֵּם אֶת הַקֶּרֶן וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶת הַחֹמֶשׁ. וְיֵשׁ גּוֹרְסִין בַּתַּרְגּוּם "בִּכְרָן" בְּכ"ף, וְהַכֹּל אֶחָד, כִּי בַּכָּתוּב "כּוֹבַע" וְ"קוֹבַע" שָׁוִים, וְיִשְׁתַּמְּשׁוּ חֲכָמִים בְּכָל לְשׁוֹן עַכָּבָה בְּכ"ף, נִגְזַר מִ"וְלֹא יִעָקְבֶם כִּי יִשְׁמַע קוֹלוֹ" (איוב לז ד), וְיֹאמְרוּ מִתְקַשֵּׁט (תוספתא כתובות ז ג) מִן תַּכְשִׁיטִין, וְאָמְרוּ קִרְסְמוּהָ נְמָלִים (פאה פ"ב מ"ז) מִן "יְכַרְסֶמֶנָּה חֲזִיר מִיָּעַר" (תהלים פ יד). וְהַנֶּאֱמָר בַּמְּקוֹמוֹת הַנִּזְכָּרִים "בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה" גַּם כֵּן פֵּרוּשׁוֹ בְּכֹחַ הַיּוֹם הַהוּא, שֶׁהֵם עִנְיָנִים לֹא יֵעָשׂוּ בְּיוֹם אֶחָד כְּמִנְהָגוֹ שֶׁל עוֹלָם. לְפִיכָךְ אָמַר כִּי כָּל הַחַיָּה וְכָל הַבְּהֵמָה וְכָל הָעוֹף וְכָל רוֹמֵשׂ עַל הָאֲדָמָה נֶאֱסְפוּ

בְּכֹחַ הַיּוֹם הַהוּא בִּגְזֵרַת הָאֵל עֲלֵיהֶם, כִּי פִּיו הוּא צִוָּה וְרוּחוֹ הוּא קִבְּצָן. וְכֵן לֹא יֵאָסְפוּ שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי הַגְּבָרִים לְבַד מִטֶּף וְיֵצְאוּ כְּאִישׁ אֶחָד מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, רַק בְּכֹחַ הַיּוֹם הַנִּגְזָר עָלָיו כֵּן מִפִּי עֶלְיוֹן. וְכֵן בְּעִנְיַן מֹשֶׁה רַבֵּינוּ, לְהַגִּיד כִּי בַּיּוֹם שֶׁנִּטְּוָה בַּשִּׁירָה וּכְתָבָהּ וַיְלַמְּדָהּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (דברים לא כב), וַיְכַל לְדַבֵּר אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה (שם לב מה), נִגְזַר עָלָיו שֶׁיַּעֲלֶה בְּכֹחַ הַיּוֹם הַהוּא שֶׁהַגְּזֵרָה בּוֹ אֶל הַר הָעֲבָרִים, וְאָמַר וְזֹאת הַבְּרָכָה וְעָלָה שָׁם. וְהוּא עִנְיָן רָאוּי לְיָמִים רַבִּים אֲבָל נַעֲשָׂה בְּכֹחוֹ וְעִצּוּמוֹ שֶׁל יוֹם. וְכֵן מִילַת שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וּשְׁמֹנָה עָשָׂר אִישׁ בְּיוֹם אֶחָד בְּבֵית אַבְרָהָם מֵה' הוּא. וְאָמַר יְחֶזְקֵאל (ב ג) "הַמָּה וַאֲבוֹתָם פָּשְׁעוּ בִי עַד עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה", לְהַכְנִיס הַיּוֹם בַּכְּלָל הַהוּא. וְכֵן "עַד עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה" דְּחָדָשׁ, שֶׁהוּא עַד וְעַד בִּכְלָל, כִּי גּוּף הַדָּבָר כֹּחוֹ וְתָקְפּוֹ. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ (תו"כ פרק יד ז ח) מִלְּשׁוֹן "בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה" דְּמוֹעֲדִים, עִצּוּמוֹ שֶׁל יוֹם, כְּלוֹמַר מֵעֵת צֵאת הַכּוֹכָבִים עַד צֵאתָם בְּלֵיל הַמָּחֳרָת, לְמַעֵט הַתּוֹסֶפֶת שֶׁלָּמְדוּ לְהוֹסִיף מֵחֹל עַל הַקֹּדֶשׁ. וְיִדְרְשׁוּ (בספרי דברים לב מח) בִּנְחַ וּבִיצִיאַת מִצְרַיִם וּמֹשֶׁה בְּעִצּוּמוֹ שֶׁל יוֹם - בַּחֲצִי הַיּוֹם, כִּדְאִיתָא בְּסִפְרֵי, וּכְתָבוֹ רַשִׁ"י בְּפָרָשַׁת הָאֲזִינוּ (דברים לב מח):

פסוק לו

עֲצֶרֶת הִיא עָצַרְתִּי אֶתְכֶם לְפָנַי, כְּמֶלֶךְ שֶׁזִּמֵּן אֶת בָּנָיו לִסְעוּדָה לְכָךְ וְכָךְ יָמִים, כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ זְמַנָּן לִפָּטֵר, אָמַר, בְּבַקָּשָׁה מִכֶּם עַכְּבוּ עִמִּי עוֹד יוֹם אֶחָד שֶׁקָּשָׁה עָלַי פְּרִדַתְכֶם, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא כ"ג:ל"ו). וְאַגָּדָה זוֹ שְׁנוּיָה בְּוַיִּקְרָא רַבָּה. וְעַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת, כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה' אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ (שמות כ יא) וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי הוּא שַׁבָּת וְאֵין לוֹ בֶּן זוּג, וּכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל הִיא בַּת זוּגוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאֶת הָאָרֶץ", וְהִנֵּה הִיא שְׁמִינִית, "עֲצֶרֶת הִיא", כִּי שָׁם נֶעְצַר הַכֹּל. וְצִוָּה בְּחַג הַמַּצּוֹת שִׁבְעָה יָמִים בַּקְּדֻשָּׁה לִפְנֵיהֶם וּלְאַחֲרֵיהֶם, כִּי כֻּלָּם קְדֹשִׁים וּבְתוֹכָם ה', וּמָנָה מִמֶּנּוּ תִּשְׁעָה וְאַרְבָּעִים יוֹם, שִׁבְעָה שָׁבוּעוֹת כִּימֵי עוֹלָם, וְקִדֵּשׁ יוֹם שְׁמִינִי כְּשִׁמְיני שֶׁל חָג, וְהַיָּמִים הַסְּפוּרִים בֵּינְתַיִם כְּחֹלוֹ שֶׁל מוֹעֵד בֵּין הָרִאשׁוֹן וְהַשְּׁמִינִי בֶּחָג, וְהוּא יוֹם מַתַּן תּוֹרָה, שֶׁהֶרְאָם בּוֹ אֶת אִשּׁוֹ הַגְּדוֹלָה וּדְבָרָיו שָׁמְעוּ מִתּוֹךְ הָאֵשׁ. וּלְכָךְ יִקְרְאוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל בְּכָל מָקוֹם חַג הַשָּׁבוּעוֹת - עֲצֶרֶת, כִּי הוּא כְּיוֹם שְׁמִינִי שֶׁל חַג שֶׁקְּרָאוֹ הַכָּתוּב כֵּן. וְזֶהוּ מַאֲמָרָם (חגיגה יז), שְׁמִינִי רֶגֶל בִּפְנֵי עַצְמוֹ הוּא לְעִנְיַן פז"ר קש"ב, וְתַשְׁלוּמִין דְּרִאשׁוֹן הוּא, כִּי הוּא אֲצִילוּת הָרִאשׁוֹנִים וְאֵינוֹ כְּאַחְדוּת שֶׁלָּהֶם, וּלְכָךְ יַזְכִּיר בְּפָרָשַׁת כָּל הַבְּכוֹר (דברים טז טו) בְּשֶׁלֹשׁ רְגָלִים, חַג הַמַּצּוֹת וְחַג הַשָּׁבוּעוֹת וְחַג הַסֻּכּוֹת שִׁבְעַת יָמִים, וְלֹא יַזְכִּיר הַשְּׁמִינִי, כִּי שָׁם אָמַר "יֵרָאֶה כָל זְכוּרְךָ" וְגוֹ' וְהִנֵּה זֶה מְבֹאָר:

פסוק לט

בְּאָסְפְּכֶם אֶת תְּבוּאַת הָאָרֶץ שֶׁיִּהְיֶה חֹדֶשׁ שְׁבִיעִי זֶה בְּזְמַן אֲסִיפָה. מִכָּאן שֶׁנִּצְטַוּוּ לְעַבֵּר אֶת הַשָּׁנִים, שֶׁאִם אֵין הָעִבּוּר - פְּעָמִים שֶׁהוּא בָּא בְּאֶמְצַע הַקַּיִץ אוֹ הַחֹרֶף, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא כ"ג:ל"ט). וּלְשׁוֹן ת"כ (פרק טו ו ז), עַבֵּר אֶת הַשָּׁנִים שֶׁתַּעֲשֶׂה הֶחָג בַּאֲסִיפַת הַפֵּרוֹת. יָכוֹל בַּאֲסִיפַת כָּל הַפֵּרוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר "מִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ", מִגָּרְנְךָ לֹא כָל גָּרְנְךָ, וּמִיִּקְבְךָ לֹא כָל יִקְבְךָ. אִי "בְּאָסְפְּךָ מִגָּרְנְךָ", יָכוֹל מִקְצָת, תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּאָסְפְּכֶם אֶת תְּבוּאַת הָאָרֶץ". הָא כֵיצַד, הִשְׁתַּדֵּל לְעַבֵּר אֶת הַשָּׁנָה שֶׁתַּעֲשֶׂה הֶחָג בְּרוֹב אֲסִיפַת כָּל הַפֵּרוֹת. וּכְבָר לָמְדוּ הָעִבּוּר מֵחֹדֶשׁ הָאָבִיב (ר"ה כא), אֲבָל שָׁם לִמֵּד עַל הָאָבִיב וְכָאן לִמֵּד עַל פֵּרוֹת הָאִילָן, שֶׁכְּךָ שָׁנוּ חֲכָמִים (סנהדרין יא), עַל שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים מְעַבְּרִין אֶת הַשָּׁנָה, עַל הָאָבִיב וְעַל פֵּרוֹת הָאִילָן וְעַל הַתְּקוּפָה. וְהִנֵּה הָעִבּוּר נִלְמַד מֵאֵלּוּ שֶׁהֶחָג הַזֶּה בִּזְמַן אֲסִיפָה, אֲבָל עִנְיַן שִׁיטַת הַכָּתוּב שֶׁיֹּאמַר אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה' אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם כֻּלָּם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ לְהַקְרִיב בְּכָלָם אִשֶּׁה לַה', אֲכֵן בְּיוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה בַּעֲבוּר שֶׁהוּא עֵת אֲסִפְּכֶם אֶת תְּבוּאַת הָאָרֶץ תָּחֹגּוּ אֶת חַג ה' בְּשִׁבְעַת יָמִים. וְהוֹסִיף לוֹמַר בְּכָאן, "בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן שַׁבָּתוֹן וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי שַׁבָּתוֹן", שֶׁתִּשְׁבָּתוּ וְתָנוּחוּ בָּהֶם כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי (רמב"ן על ויקרא כ"ג:כ"ד), וְאָמַר עוֹד שֶׁתּוֹסִיפוּ לִשְׁמֹחַ לִפְנֵי הַשֵּׁם בְּלוּלָב וְאֶתְרוֹג שִׁבְעַת יָמִים, כִּי הוּא זְמַן שִׂמְחָה שֶׁבֵּרַךְ הַשֵּׁם אוֹתְךָ בְּכָל תְּבוּאָתְךָ וּבְכֹל מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ, וְהָיִיתָ אַךְ שָׂמֵחַ לְפָנָיו. וְטַעַם "תָּחֹגּוּ אֶת חַג ה'", שֶׁתָּחֹגּוּ לְפָנָיו לָתֵת הוֹדָאָה לִשְׁמוֹ עַל אֹסֶף מַעֲשֵׂיכֶם כִּי בָא, וְחָזַר וְאָמַר עוֹד (ויקרא כ"ג:מ"א) "וְחַגֹּתֶם אֹתוֹ חַג לַה'" לִסְמֹךְ אֵלָיו "בַּסֻּכּוֹת תֵּשְׁבוּ" (ויקרא כ"ג:מ"ב). וְטַעְמוֹ, וְחַגּוֹתֶם אוֹתוֹ חַג שִׁבְעַת יָמִים בַּשָּׁנָה שֶׁתֵּשְׁבוּ בַּסֻּכּוֹת, וְכָל הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַּסֻּכֹּת, לוֹמַר שֶׁיַּעֲשׂוּ חַג שִׁבְעָה בְּלוּלָב וְשִׂמְחָה וּבְסֻכָּה. וּמִדְרָשׁוֹ, "וְחַגֹּתֶם אֹתוֹ חַג לַה'", מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "שִׁבְעַת יָמִים תָּחֹג לַה' אֱלֹהֶיךָ" (דברים טז טו), יָכוֹל יִטְעֹן חֲגִיגָה כָּל שִׁבְעָה, תַּלְמוּד לוֹמַר "אוֹתוֹ" וְכוּ' בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרק יז א):

פסוק מ

פְּרִי עֵץ הָדָר שֶׁטַּעַם עֵצוֹ וּפִרְיוֹ שָׁוֶה, "הָדָר" הַדֹּר בְּאֵילָנוֹ מִשָּׁנָה לְשָׁנָה, וְזֶה אֶתְרוֹג, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא כ"ג:מ'). וְהֵן אַסְמַכְתּוֹת שֶׁעָשׂוּ רַבּוֹתֵינוּ (ת"כ כאן סוכה לה) לְקַבָּלָתָם. וְר"א כָּתַב, וְהָאֱמֶת אָמְרוּ כִּי אֵין פְּרִי עֵץ יוֹתֵר הָדָר מִמֶּנּוּ, וְדָרְשׁוּ בּוֹ "הַדָּר בְּאֵילָנוֹ" אַסְמַכְתָּא. וְהַנָּכוֹן בְּעֵינַי, כִּי הָאִילָן הַנִּקְרָא בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּית "אֶתְרוֹג" נִקְרָא שְׁמוֹ בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ "הָדָר", כִּי פֵּרוּשׁ אֶתְרוֹג - חֶמְדָּה, כְּדִמְתַרְגְּמִינַן "נֶחְמָד לְמַרְאֶה" (בראשית ב ט) - "דְּמֶרַגֵּג לְמֶחְזֵי", "לֹא תַחְמֹד" (דברים ה יח) - "לֹא תִרְגֹּג", וְאָמְרִינַן, מִכָּל שְׁפַר אֲרַג נִכְסִין. וּלְשׁוֹן חֶמְדָּה וְהָדָר שָׁוִים בַּטַּעַם. וְנִקְרָא הָעֵץ וְהַפְּרִי בְּשֵׁם אֶחָד, כִּי כֵן הַמִּנְהָג בְּרוֹב

הַפֵּרוֹת: תְּאֵנָה אֱגוֹז רִמּוֹן זַיִת וְזוּלָתָם. וְכֵן זֶה שֵׁם הָעֵץ וְהַפְּרִי, שְׁנֵיהֶם בַּאֲרָמִית אֶתְרוֹג וּבִלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ הָדָר. וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא יֹאמַר שֶׁנִּקַּח לָנוּ פְּרִי עֵץ הָדָר וְנִקַּח כַּפּוֹת תְּמָרִים וְעָנָף אֶחָד מֵעֵץ עָבוֹת וְעָנָף אֶחָד מֵעַרְבֵי נַחַל, וְהִנֵּה הֵם אֶחָד מִכָּל מִין, כִּי כַּפּוֹת תְּמָרִים מְחֻבָּר אֶל "וּלְקַחְתֶּם לָכֶם" שֶׁהֵם הָרַבִּים, כִּי הֲלָכָה הִיא כְּרַבִּי עֲקִיבָא שֶׁאוֹמֵר (סוכה לד), כְּשֵׁם שֶׁלּוּלָב אֶחָד וְאֶתְרוֹג אֶחָד כָּךְ הֲדַס אֶחָד וַעֲרָבָה אַחַת. וּלְכָךְ תִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס (תרגום אונקלוס על ויקרא כ"ג:מ') בְּכָלְלָן בִּלְשׁוֹן רַבִּים, מְחֻבָּר אֶל "וּלְקַחְתֶּם לָכֶם" שֶׁהֵם הָרַבִּים. וּבְטַעַם הַמִּצְוָה הַזֹּאת אָמְרוּ (תענית ב) עַל דֶּרֶךְ הָאַגָּדוֹת, שֶׁהַמִּינִין הַלָּלוּ בָּאִין לְרָצוֹת עַל הַמַּיִם. וְעַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת "פְּרִי עֵץ הָדָר" הוּא הַפְּרִי שֶׁבּוֹ רֹב הַתַּאֲוָה וּבוֹ חָטָא אָדָם הָרִאשׁוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ג ו) "וַתֵּרֶא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לְמַאֲכָל וְכִי תַאֲוָה הוּא לָעֵינַיִם וְנֶחְמָד הָעֵץ לְהַשְׂכִּיל וַתִּקַּח מִפִּרְיוֹ וַתֹּאכַל", וְהִנֵּה הַחֵטְא בּוֹ לְבַדּוֹ, וַאֲנַחְנוּ נִרְצֶה לְפָנָיו עִם שְׁאָר הַמִּינִים. וְ"כַפּוֹת תְּמָרִים" הוּא הָרֹאשׁ הַקָּו אֶמְצָעִי כָּפוּל וְגָבוֹהַּ עַל כֻּלָּם. "וַעֲנַף עֵץ עָבֹת" רֶמֶז לְשֶׁלֹּשׁ סְפִירוֹת בְּבַד אֶחָד, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר "מִידֵי אֲבִיר יַעֲקֹב" (שם מט כד). "וְעַרְבֵי נָחַל" כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר "סֹלּוּ לָרֹכֵב בָּעֲרָבוֹת" (תהלים סח ה), כִּי יִתְעָרְבוּ מִדַּת הַדִּין בְּמִדַּת הָרַחֲמִים. מִכָּאן תִּבְיָן וְתֵדַע שֶׁאֵין הָאֶתְרוֹג עִמָּהֶם בַּאֲגֻדָּה, וְהוּא מְעַכֵּב בָּהֶם, כִּי הוּא כְּנֶגֶד הָעֶצֶרֶת שֶׁהוּא רֶגֶל בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְתַשְׁלוּמִין דְּרִאשׁוֹן, וְהִנֵּה הֵם אֶחָד בְּכֹחַ וְלֹא בְּפֹעַל, וּכְבָר פֵּרַשְׁתִּי (רמב"ן על ויקרא כ"ג:ל"ו) טַעַם זֶה. וְהִנֵּה טַעַם כָּל הַפָּרָשָׁה, תְּחוֹגוּ אֶת חַג הַשֵּׁם הַגָּדוֹל שִׁבְעַת יָמִים שֶׁבְּמַעֲשֶׂה בְרֵאשִׁית וְתִסְמְכוּ לָהֶם הַשְׁמִינִי עֲצֶרֶת, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר "לַמְנַצֵּחַ עַל הַשְּׁמִינִית" (תהלים ו א), וְגַם בְּאוֹתָן הַשִּׁבְעָה תִּקְחוּ בָהֶם פְּרִי עֵץ הָדָר וְהַלּוּלָב בַּאֲגֻדָּה, וּלְכָךְ הִקְדִּים הָאֶתְרוֹג, אֲבָל בַּשְּׁמִינִי אֵינוֹ צָרִיךְ כִּי הוּא עַצְמוֹ הָדָר. וְזֶה טַעַם "וְחַגֹּתֶם אֹתוֹ חַג לַה' שִׁבְעַת יָמִים בַּשָּׁנָה", שֶׁתְּחוֹגוּ שִׁבְעַת הַיָּמִים עִם הַשָּׁנָה, עִנְיַן סְבִיב וְהַקֵּפָה, מִלְּשׁוֹן "וְחוּג שָׁמַיִם" (איוב כב יד), "וּבַמְּחוּגָה יְתָאֲרֵהוּ" (ישעיהו מד יג), וְכֵן "הַמּוֹן חוֹגֵג" (תהלים מב ה). וּכְבָר רָמְזוּ רַבּוֹתֵינוּ הַסּוֹד הַזֶּה, אָמְרוּ בְּוַיִּקְרָא רַבָּה (ל ט), "פְּרִי עֵץ הָדָר" זֶה הקב"ה, שֶׁנֶּאֱמַר "הוֹד וְהָדָר לְפָנָיו" (תהלים צו ו), "כַּפּוֹת תְּמָרִים" זֶה הקב"ה, שֶׁנֶּאֱמַר "צַדִּיק כַּתָּמָר יִפְרָח" (שם צב יג), "וַעֲנַף עֵץ עָבֹת" זֶה הקב"ה, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהוּא עֹמֵד בֵּין הַהֲדַסִּים אֲשֶׁר בַּמְּצֻלָה" (זכריה א ח), "וְעַרְבֵי נָחַל" זֶה הקב"ה, שֶׁנֶּאֱמַר "סֹלּוּ לָרֹכֵב בָּעֲרָבוֹת" (תהלים סח ה). וּבְמִדְרָשׁוֹ שֶׁל רַבִּי נְחוּנְיָה בֶּן הַקָּנָה, מַאי "פְּרִי עֵץ הָדָר", כְּדְמַתְרְגְּמִינַן "פֵּירֵי אִילָנָא אֶתְרוֹגִין וְלוּלְבִין", וּמַאי "הָדָר", הֵינוּ הֲדַר הַכֹּל, וְהֵינוּ הֲדַר שִׁיר הַשִּׁירִים דִּכְתִיב בֵּהּ "מִי זֹאת הַנִּשְׁקָפָה כְּמוֹ שָׁחַר" וְגוֹ' (ו י), וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ "הָדָר", אַל תִּקְרֵי הָדָר אֶלָּא הַדַּר, זֶה אֶתְרוֹג שֶׁהוּא נִפְרָד מֵאֶגֶד הַלּוּלָב וְאֵין מִצְוֹת לוּלָב קַיֶּמֶת אֶלָּא בּוֹ, וְהוּא אָגוּד עִם הַכֹּל, שֶׁעִם כָּל אֶחָד הוּא וְעִם כֻּלָּם יַחַד הוּא. וּמַאי לוּלָב,

כְּנֶגֶד חוּט הַשְּׁדָרָה. וַעֲנַף עֵץ עָבֹת, שֶׁעֲנָפָיו חוֹפִין אֶת רֻבּוֹ, מָשָׁל לְאָדָם שֶׁבִּזְרוֹעוֹתָיו יָגֵן עַל רֹאשׁוֹ, עָנָף לִשְׂמֹאל עָבוֹת לְיָמִין, נִמְצָא עֵץ בָּאֶמְצַע, וְלָמָּה נֶאֱמַר בּוֹ "עֵץ", שֶׁהוּא שֹׁרֶשׁ הָאִילָן. וּמַאי "עַרְבֵי נָחַל", עַל שֵׁם הַמָּקוֹם שֶׁהֵם קְבוּעִים בּוֹ שֶׁשְּׁמוֹ נַחַל, דִּכְתִיב "כָּל הַנְּחָלִים הֹלְכִים אֶל הַיָּם" וְגוֹ' (קהלת א ז), וּמַאי נִיהוּ יָם, הֲוֵי אוֹמֵר זֶה אֶתְרוֹג. וּמְנָא לָן דְּכָל מִדָּה וּמִדָּה מִכָּל אֵלּוּ הַשִּׁבְעָה אִקְרֵי נַחַל, שֶׁנֶּאֱמַר "וּמִמַּתָּנָה נַחֲלִיאֵל" (במדבר כא יט), אַל תִּקְרֵי נַחֲלִיאֵל אֶלָּא נַחֲלֵי אֵל וְכוּ'. וְהַמִּדְרָשׁ הַזֶּה עַל דַּעַת שִׁלְשָׁה הַדַּסִּים וּשְׁתֵּי עֲרָבוֹת לוּלָב אֶחָד וְאֶתְרוֹג אֶחָד, וְהִיא הֲלָכָה לְדִבְרֵי הַגְּאוֹנִים וְהָרִאשׁוֹנִים כֻּלָּם:

פסוק מב

אֶזְרָח זֶה אֶזְרָח, "הָאֶזְרָח" - לְהוֹצִיא אֶת הַנָּשִׁים, שֶׁלֹּא תִּלְמֹד מֵחֻמְשָׁה עָשָׂר שֶׁל חַג הַמַּצּוֹת לְחַיְּבָן בְּסֻכָּה כְּמַצָּה. "בְּיִשְׂרָאֵל" - לְרַבּוֹת הַגֵּרִים, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא כ"ג:מ"ב). וּבְת"כ (פרק יז ט) "אֶזְרָח" זֶה אֶזְרָח, "הָאֶזְרָח" לְהוֹצִיא אֶת הַנָּשִׁים, "כָּל הָאֶזְרָח" לְרַבּוֹת אֶת הַגֵּרִים וַעֲבָדִים מְשֻׁחְרָרִים. וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא עַל דֶּרֶךְ הַקַּבָּלָה, מִפְּנֵי שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "(תורה) חֻקָּה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם וְלַגֵּר וּלְאֶזְרַח הָאָרֶץ" (במדבר ט יד), וְאָמַר (שם טו טו) "כָּכֶם כַּגֵּר יִהְיֶה לִפְנֵי ה'", לֹא יִצְטָרֵךְ לְהָשִׁיב וּלְהַזְכִּיר בְּכָל מָקוֹם כָּל הָאֶזְרָח וְהַגֵּר, וְאָמַר "כָּל הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל", כְּלוֹמַר כָּל אֲשֶׁר הוּא מִיִּשְׂרָאֵל, מִגְּדוֹלָם וְעַד קְטַנָּם, שֶׁלֹּא יִהְיֶה דַּי בְּאֶחָד מִבְּנֵי הַבַּיִת לָדוּר בַּסֻּכָּה וְהַשְּׁאָר יֵשְׁבוּ בַּבָּתִּים, אֲבָל כֻּלָּם יֵשְׁבוּ בַּסֻּכּוֹת. וְיִתָּכֵן שֶׁיֹּאמַר כָּל אֲשֶׁר כְּאֶזְרָח רַעֲנָן בְּבֵיתוֹ, לְהוֹצִיא מְפָרְשֵׁי יַמִּים וְהוֹלְכֵי עַל דֶּרֶךְ:

פסוק מג

כִּי בַסֻּכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲנָנֵי כָבוֹד, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא כ"ג:מ"ג), וְהוּא הַנָּכוֹן בְּעֵינַי עַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט, כִּי צִוָּה שֶׁיֵּדְעוּ הַדּוֹרוֹת אֶת כָּל מַעֲשֵׂי ה' הַגְּדוֹל אֲשֶׁר עָשָׂה עִמָּהֶם לְהַפְלִיא, שֶׁשָּׁכַן אוֹתָם בְּעֲנָנֵי כְּבוֹדוֹ כְּסֻכָּה, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר "וּבָרָא ה' עַל כָּל מְכוֹן הַר צִיּוֹן וְעַל מִקְרָאָהּ עָנָן יוֹמָם וְעָשָׁן וְנֹגַהּ אֵשׁ לֶהָבָה לָיְלָה כִּי עַל כָּל כָּבוֹד חֻפָּה וְסֻכָּה תִּהְיֶה לְצֵל יוֹמָם מֵחֹרֶב" וְגוֹ' (ישעיה ד ה ו). וּמִפְּנֵי שֶׁכְּבָר פֵּרֵשׁ שֶׁעֲנַן ה' עֲלֵיהֶם יוֹמָם וְעַמּוּד הָאֵשׁ בַּלַּיְלָה, אָמַר סְתָם כִּי בַסֻּכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי, שֶׁעָשִׂיתִי לָהֶם עֲנָנֵי כְּבוֹדִי סֻכּוֹת לְהָגֵן עֲלֵיהֶם. וְהִנֵּה צִוָּה בִּתְחִלַּת יְמוֹת הַחַמָּה בְּזִכְרוֹן יְצִיאַת מִצְרַיִם בְּחָדְשׁוֹ וּבְמוֹעֲדוֹ, וְצִוָּה בְּזִכְרוֹן הַנֵּס הַקַּיָּם הַנַּעֲשֶׂה לָהֶם כָּל יְמֵי עֲמִידָתָם בַּמִּדְבָּר בִּתְחִלַּת יְמוֹת הַגְּשָׁמִים. וְעַל דַּעַת הָאוֹמֵר סֻכּוֹת מַמָּשׁ עָשׂוּ לָהֶם (סוכה יא), הֵחֵלּוּ לַעֲשׂוֹתָן בִּתְחִלַּת הַחֹרֶף מִפְּנֵי הַקֹּר כְּמִנְהַג הַמַּחֲנוֹת, וְלָכֵן צִוָּה בְּהֶן בַּזְּמַן הַזֶּה. וְהַזְּכָרוֹן שֶׁיֵּדְעוּ וְיִזְכְּרוּ שֶׁהָיוּ בַּמִּדְבָּר, לֹא בָּאוּ בְּבֵית וְעִיר מוֹשָׁב לֹא מָצְאוּ אַרְבָּעִים שָׁנָה, וְהַשֵּׁם הָיָה עִמָּהֶם לֹא חָסְרוּ דָּבָר:

פסוק מד

וְטַעַם **וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת מֹעֲדֵי ה' אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** כִּי הַפָּרָשִׁיּוֹת שֶׁל מַעְלָה אַזְהָרוֹת בְּאַהֲרֹן וּבָנָיו, וּמֹשֶׁה יְדַבֵּר בָּהֶן אֶל אַהֲרֹן וְאֶל בָּנָיו וּפְעָמִים יַזְכִּיר אַחֲרֵיהֶם גַּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁאָמַר בְּסוֹף פָּרָשַׁת מוּמִין (ויקרא כ"א:כ"ד) "וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל אַהֲרֹן וְאֶל בָּנָיו וְאֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", כִּי אע"פ שֶׁלֹּא נִצְטַוָּה אֶלָּא "דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן אִישׁ מִזַּרְעֲךָ" (שם פסוק יז) רָצָה לְהַזְהִיר ב"ד שֶׁל יִשְׂרָאֵל עַל כָּךְ. וְאוּלַי הַטַּעַם מִפְּנֵי שֶׁאָדָם מְכַסֶּה עַל מוּמָיו, וְאֵין הַכֹּהֵן חָפֵץ עוֹד לְהִפָּסֵל מִן הָעֲבוֹדָה, כִּי בּשֶׁת הִיא וּכְלִמָּה לוֹ, וְעַל כֵּן יַזְהִיר ב"ד בְּעִנְיָן זֶה. אֲבָל בְּכָאן אָמַר שֶׁדִּבֵּר אֶת מֹעֲדֵי ה' אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, לְכֻלָּם כְּאֶחָד, לֹא יְחֵד בָּהֶם בְּנֵי אַהֲרֹן. וְהַטַּעַם מִפְּנֵי שֶׁהָאַזְהָרָה בְּכֻלָּם שָׁוָה, כִּי עִקַּר הַפָּרָשִׁיּוֹת לִשְׁבוּת בַּשַּׁבָּתוֹת וּבַמּוֹעֲדִים וְלִקְרוֹתָם מִקְרָא קֹדֶשׁ, וְלֹא נִזְכַּר בָּהֶן מִן הַקָּרְבָּנוֹת לְבַד קָרְבַּן הָעֹמֶר (ויקרא כ"ג:י"ב-י"ג) וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם (פסוקים יח כ), שֶׁהֵם הַגּוֹרְמִים. וּבְפָרָשַׁת עִקַּר הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים אָמַר (ויקרא ט"ז:ב') "דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן אָחִיךָ". וְרִבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ בּוֹ (ת"כ פרק יז יב) "וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת מֹעֲדֵי ה' אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", מְלַמֵּד שֶׁהָיָה מֹשֶׁה אוֹמֵר לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל הִלְכוֹת פֶּסַח בְּפֶסַח וְהִלְכוֹת עֲצֶרֶת בַּעֲצֶרֶת וְהִלְכוֹת הֶחָג בֶּחָג, בַּלָּשׁוֹן שֶׁהוּא שׁוֹמֵעַ בּוֹ בַּלָּשׁוֹן הַהוּא אוֹמֵר לָהֶם כָּל הַפָּרָשִׁיּוֹת. וְאוּנְקְלוֹס (תרגום אונקלוס על ויקרא כ"ג:מ"ד) גַּם הוּא נִתְכַּוֵּן לָזֶה, שֶׁאָמַר "וּמַלֵּיל מֹשֶׁה יָת סְדַר מוֹעֲדַיָּא דַּיְיָ". וְהַנִּרְאֶה כִּי דַּעְתּוֹ לְרָמֹז שֶׁלִּמְדָם סֵדֶר הַמּוֹעֲדוֹת בְּתַקּוּנֵי הָעִבּוּר הַנִּמְסָר לוֹ עַל פֶּה בְּסִינַי, וְנִרְמָז בְּ"אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ" (לעיל פסוק ד), וְהוּא לְמִדָּם עַל פֶּה כָּל הַסֵּדֶר הַמְקֻבָּל בְּסוֹד הָעִבּוּר:

פרק כד

פסוק ב

צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל זוֹ פָּרָשַׁת מִצְוַת הַנֵּרוֹת, וּפָרָשַׁת "וְאַתָּה תְּצַוֶּה" (שמות כז כ) לֹא נֶאֶמְרָה אֶלָּא עַל סֵדֶר מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן לְפָרֵשׁ צָרְכֵּי הַמְּנוֹרָה, וְכָךְ מַשְׁמָעָהּ, וְאַתָּה סוֹפֵךְ לְצַוּוֹת אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל כָּךְ, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא כ"ד:ב'). וְאֵינֶנּוּ נָכוֹן בְּעֵינַי, שֶׁאֵין הַפָּרָשָׁה הַהִיא סְמוּכָה לְפָרָשַׁת הַמְּנוֹרָה, וּכְבָר נֶאֱמַר "וַיַּעַל הַנֵּרֹת לִפְנֵי ה' כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה" (שם מ כה), וְהִנֵּה הַמִּצְוָה וְהַמַּעֲשֶׂה נִזְכָּרִים וְנַעֲשִׂים כְּבָר. אֲבָל צֶרֶךְ הַפָּרָשָׁה הַזֹּאת לִשְׁנֵי דְּבָרִים, שֶׁשָּׁם צִוָּה וְיִקָּחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ מַאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כְּלוֹמַר מֵאֵת כָּל אִישׁ אֲשֶׁר נִמְצָא אִתּוֹ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ לַמָּאוֹר עִם שְׁאָר תְּרוּמַת הַמִּשְׁכָּן, וְכֵן עָשׂוּ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "וְהַנְּשִׂיאִים הֵבִיאוּ וְגוֹ' אֶת הַבֹּשֶׂם וְאֶת הַשָּׁמֶן לְמָאוֹר" (שם לה כז כח), וְאע"פ שֶׁאָמַר שָׁם "חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתָם" (שם כז כא), הוּא עַל הַהַדְלָקָה, וְעַכְשָׁו כְּלָה הַשֶּׁמֶן הַהוּא

שֶׁהֵבִיאוּ הַנְּשִׂיאִים נְדָבָה, וְצִוָּה שֶׁיִּקְחוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִשֶּׁל צִבּוּר לְדוֹרֹתָם שֶׁמֶן זַיִת זָךְ כָּתִית כַּשֶּׁמֶן הָרִאשׁוֹן, כְּטַעַם "וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ פָּרָה אֲדֻמָּה" (במדבר יט ב), שֶׁיְּבַקְּשׁוּ אוֹתָהּ וְיביאוּהָ הַצִּבּוּר. וְשָׁם עוֹד לֹא אָמַר אֶלָּא "יַעֲרֹךְ אֹתוֹ אַהֲרֹן וּבָנָיו" וְגוֹ', וְהָיָה בַּמִּשְׁמָע עַל הַמְּנוֹרָה אוֹ בְּלֹא מְנוֹרָה אִם תִּשָּׁבֵר אוֹ תֹּאבַד, כַּאֲשֶׁר הָיָה בְּשׁוּבָם מִן הַגּוֹלָה, וְעַכְשָׁו אָמַר בְּפֵרוּשׁ "עַל הַמְּנוֹרָה הַטְּהוֹרָה" (ויקרא כ"ד:ד'), שֶׁלֹּא יַדְלִיקוּ אֶלָּא עַל מְנוֹרָה הַטְּהוֹרָה. וּמִדְרַשׁ רַבּוֹתֵינוּ (ת"כ פרשה יג יב), "עַל הַמְּנוֹרָה הַטְּהוֹרָה" - עַל טָהֳרָהּ שֶׁל מְנוֹרָה, שֶׁלֹּא יִסְמְכֵם בְּקֻסָמִים וּבְצָרוֹרוֹת. "יַעֲרֹךְ אֶת הַנֵּרוֹת לִפְנֵי ה'" - שֶׁלֹּא יְתַקֵּן מִבַּחוּץ וְיַכְנִיס. "תָּמִיד" - אַף בְּשַׁבָּת. "תָּמִיד" - אַף בְּטֻמְאָה:

פסוק ט

וְהָיְתָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו הַמִּנְחָה הַזֹּאת, שֶׁכָּל דָּבָר הַבָּא מִן הַתְּבוּאָה בִּכְלַל מִנְחָה הוּא. **וַאֲכָלוּהוּ** מוּסָב עַל הַלֶּחֶם, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא כ"ד:ט'). וְיִתָּכֵן כִּי "וְהָיְתָה" עַל כָּל אַחַת מִן הַמַּעֲרֹכוֹת. וְעַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת, וְהָיְתָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו בְּרִית עוֹלָם, כְּדֶרֶךְ "בְּרִיתִי הָיְתָה אִתּוֹ הַחַיִּים וְהַשָּׁלוֹם" (מלאכי ב ה):

פסוק י

וַיֵּצֵא בֶּן אִשָּׁה יִשְׂרְאֵלִית טַעְמוֹ "וַיֵּצֵא בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", וְכֵן "וַיֵּצֵא בְּתוֹךְ הָעִיר" (אסתר ד א), כִּי יָצָא מִבֵּיתוֹ אוֹ מִמְּקוֹם מוֹשָׁבוֹ אֶל הָעִיר, וְכֵן זֶה יָצָא מֵאָהֳלוֹ אוֹ מִמְּקוֹמוֹ וּבָא בְּתוֹךְ הָעָם, וַיִּנָּצוּ שָׁם. וְטַעַם "בַּמַּחֲנֶה", כִּי הָיְתָה הַמְּרִיבָה בַּמַּחֲנֶה, וְשָׁמְעוּ רַבִּים וְתָפְשׂוּ בּוֹ וַיְבִיאוּ אֹתוֹ אֶל מֹשֶׁה הָאֹהֱלָה. וְטַעַם הַזְכִּיר זֶה בְּכָאן כִּדְבְרֵי הָאוֹמֵר מִפָּרְשָׁה שֶׁל מַעֲלֶה יָצָא (ויק"ר לב ג), כִּי חָטָא בִּשְׁפָתָיו עַל אִשֵּׁי ה', וְהוֹכִיחוֹ הָאִישׁ הַיִּשְׂרְאֵלִי, וַיִּנָּצוּ שְׁנֵיהֶם, וַיִּחַר אַפּוֹ וְקִלֵּל בְּנַפְשׁוֹ. וְטַעַם "בֶּן הַיִּשְׂרְאֵלִית וְאִישׁ הַיִּשְׂרְאֵלִי", לְהוֹרוֹת כִּי הַגּוֹי הַבָּא עַל בַּת יִשְׂרָאֵל הַוָּלָד כָּשֵׁר בֵּין בִּפְנוּיָה בֵּין בְּאֵשֶׁת אִישׁ, הֲרֵי אָמְרוּ (בכורות מז), מְזַהֲמִין אֶת הַוָּלָד, לוֹמַר שֶׁהוּא פָּגוּם לַכְּהֻנָּה וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁאֵינוֹ יִשְׂרְאֵלִי בִּשְׁמוֹ לְעִנְיַן הַיִּחַס בַּדְּגָלִים וּבְנַחֲלַת הָאָרֶץ, כִּי "לִשְׁמוֹת מַטּוֹת אֲבֹתָם" כָּתוּב בָּהֶן (במדבר כו נה). וּמַה שֶּׁאָמַר בְּת"כ (פרשה יד א), "בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", מְלַמֵּד שֶׁנִּתְגַּיֵּר, אֵינוֹ שֶׁיִּצְטָרֵךְ בְּגֵרוּת אֶלָּא כְּכָל יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּכְנְסוּ לַבְּרִית בְּמִילָה וּטְבִילָה וְהַרְצָאַת דָּמִים בִּשְׁעַת מַתַּן תּוֹרָה (כריתות ט), אֲבָל נִתְכַּוְּנוּ לוֹמַר שֶׁהָלַךְ אַחֲרֵי אִמּוֹ וְנִדְבַּק בְּיִשְׂרָאֵל. וְזֶה טַעַם "בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", שֶׁהָיָה עִמָּהֶם וְלֹא רָצָה לְלֶכֶת אַחֲרֵי אָבִיו לִהְיוֹת מִצְרִי. וְכֵן מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּת"כ (שם), אע"פ שֶׁלֹּא הָיוּ מַמְזֵרִים בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הוּא הָיָה כְּמַמְזֵר, כְּדִבְרֵי יָחִיד הִיא שְׁנוּיָה, וַהֲלָכָה הַוָּלָד כָּשֵׁר. וְהַצַּרְפָתִים אוֹמְרִים כִּי טַעַם הַגֵּרוּת מִפְּנֵי שֶׁהָיָה קֹדֶם מַתַּן תּוֹרָה, וְהָיָה מִשְׁפָּטוֹ לֵילֵךְ אַחַר הַזָּכָר, מִמַּה

שֶׁאָמְרוּ (יבמות עח), בָּאֻמּוֹת הַלֵּךְ אַחַר הַזָּכָר, וְכַאֲשֶׁר נוֹלַד זֶה לֹא מָלוּ אוֹתוֹ, כִּי מִצְרִי הָיָה בְּדִינוֹ, אֲבָל כְּשֶׁגָּדַל נִתְגַּיֵּר לְדַעְתּוֹ וְנִמּוֹל. וְאֵין דַּעְתִּי כָּךְ, כִּי מֵעֵת שֶׁבָּא אַבְרָהָם בַּבְּרִית הָיוּ יִשְׂרָאֵל וּבַנּוֹתֵיהֶם לֹא יִתְחַשָּׁבוּ, וּכְמוֹ שֶׁאָמַר בְּעֵשָׂו (קידושין יח), וְדִלְמָא יִשְׂרָאֵל מְשַׁמַּד שָׁאנֵי, וְק"ו הַדָּבָר, אִם לְאַחַר מַתַּן תּוֹרָה שֶׁהַגּוֹי הַבָּא עַל בַּת אַבְרָהָם מַחַיָּבֵי לָאוִין וְאֵין לוֹ בָּהּ קִדּוּשִׁין, הֵיא מִקְוֶה טַהֲרָה לָאֻמּוֹת לְהַכְשִׁיר אֶת וְלָדָהּ לִהְיוֹת כָּמוֹהָ, לֹא כָל שֶׁכֵּן קֹדֶם הַתּוֹרָה, שֶׁתְּהֵא מְטַהֶרֶת וְלָדָהּ לִהְיוֹת כָּמוֹהָ, לְחַיְּבוֹ בְּמִילָה כְּזַרְעוֹ שֶׁל אַבְרָהָם וְיִהְיֶה מִכְּלַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

פסוק יח

אֵין **נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ** בַּבְּהֵמָה מַמָּשׁ, שֶׁיִּצְטָרֵךְ לִקְנוֹת לוֹ בְּהֵמָה כִּבְהֶמְתּוֹ, אֲבָל שֶׁיְּשַׁלֵּם לוֹ דָּמִים בְּשׁוּוִי הַנֶּזֶק אֲשֶׁר עָשָׂה לוֹ. וְכֵן "שֶׁבֶר תַּחַת שֶׁבֶר עַיִן תַּחַת עַיִן" (ויקרא כ"ד:כ') עַל דַּעַת רַבּוֹתֵינוּ (ב"ק פג):

פסוק כג

וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה אַף לִסְמִיכָה אַף לִדְחִיָּה אַף לְתַלְיָה אַף לְ"לֹא תִלִּין נִבְלָתוֹ עַל הָעֵץ", תּוֹרַת כֹּהֲנִים (פרק כ י). וְר"א אָמַר (אבן עזרא על ויקרא כ"ד:כ"ג) בְּפִשּׁוּטוֹ, כִּי עָשׂוּ מֵאוֹתוֹ הַיּוֹם וָהָלְאָה כַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה בְּחוֹבֵל. וְאֵינוֹ נָכוֹן שֶׁיִּהְיֶה כָּתוּב עַל הֶעָתִיד. וּפְשׁוּטוֹ "וַיַּרְגְּמוּ אוֹתוֹ אָבֶן" כִּי עָשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַמִּצְוָה אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה, כִּי כֵן יִכְפֹּל בְּכָל הַשּׁוֹמְרִים מִצְוַת הַשֵּׁם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּפָרָשַׁת הַפֶּסַח (שמות יב כח), וּכְמוֹ שֶׁאָמַר בְּפָרָשַׁת הַפְּקוּדִים "וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ" (במדבר א נד), וְכֵן בְּמַטּוֹת הַנְּשִׂיאִים "וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֹתוֹ כֵּן עָשָׂה" (שם יז כו). וְהַנָּכוֹן בְּעֵינַי בְּכָאן, מִפְּנֵי שֶׁפֵּרֵט בַּתְּחִלָּה הַסְּקִילָה וְאַחַר כֵּן חָזַר וְאָמַר "וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ", כִּי טַעַם הַכָּתוּב לוֹמַר כִּי כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הוֹצִיאוּ מִיָּד אֶת הַמְקֻלָּל וְרָגְמוּ אוֹתוֹ, וְעָשׂוּ כֵּן כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִשְׁמֹר וְלַעֲשׂוֹת כַּאֲשֶׁר צִוָּה הַשֵּׁם אֶת מֹשֶׁה, לֹא לְשִׁנְאַת בֶּן הַמִּצְרִי שֶׁנִּצָּה עִם הַיִּשְׂרְאֵלִי, אֶלָּא לְבַעֵר הַפֶּגוּם מִתּוֹכָם:

פרק כה

פסוק א

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי מַה עִנְיַן שְׁמִטָּה לְעִנְיַן הַר סִינַי, וַהֲלֹא נֶאֶמְרוּ כָּל הַמִּצְוֹת מִסִּינַי, אֶלָּא מַה שְׁמִטָּה נֶאֶמְרוּ כְּלָלוֹתֶיהָ וּפְרָטֶיהָ וְדִקְדּוּקֶיהָ מִסִּינַי אַף כֻּלָּן נֶאֶמְרוּ כְּלָלוֹתֵיהֶן וּפְרָטֵיהֶן וְדִקְדּוּקֵיהֶן מִסִּינַי, כָּךְ שְׁנוּיָה בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (ריש הפרשה). וְנִרְאֶה לִי שֶׁכְּבָר פֵּרוּשׁוֹ, לְפִי שֶׁלֹּא מָצִינוּ שְׁמִטַּת קַרְקָעוֹת שֶׁנִּשְׁנֵית בְּעַרְבוֹת מוֹאָב לְמַדְנוּ שֶׁכְּלָלוֹתֶיהָ

וּפְרָטֶיהָ כֻּלָּן נֶאֶמְרוּ מִסִּינַי, וּבָא הַכָּתוּב וְלִמֵּד כָּאן עַל כָּל דִּבּוּר שֶׁנִּדְבַּר לְמֹשֶׁה בְּסִינַי שֶׁמִּסִּינַי הָיוּ כְּלָלוֹתֶיהָן וְדִקְדּוּקֶיהָן וְחָזְרוּ וְנִשְׁנוּ בְּעַרְבוֹת מוֹאָב, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא כ"ה:א'). וְאֵינוֹ נָכוֹן בְּעֵינַי כְּלָל, שֶׁהֲרִבֵּה מִצְוֹת כַּשְּׁמִטָּה שֶׁלֹּא נִשְׁנוּ בְּעַרְבוֹת מוֹאָב וְנֵדַע בָּהֶן שֶׁנֶּאֶמְרוּ כְּלָלוֹתֵיהֶן וּפְרָטֵיהֶן מִסִּינַי אוֹ בְּאֹהֶל מוֹעֵד. וְעוֹד מִנַּיִן שֶׁהֶקְשׁוּ שְׁאָר הַדִּבְּרוֹת שֶׁנִּשְׁנוּ בְּעַרְבוֹת מוֹאָב לַשְּׁמִטָּה, וְלֹא הָיוּ כְּלָלוֹתֵיהֶן מִסִּינַי וּפְרָטֵיהֶם בְּעַרְבוֹת מוֹאָב, וְכֵן הָיָה רָאוּי יוֹתֵר לוֹמַר כִּי הַנִּשְׁנוֹת נִשְׁנוּ לְבָאֵר פְּרָטֵיהֶם, כִּי לֹא נֶאֶמְרוּ בְּסִינַי אֶלָּא כְּלָלוֹתֵיהֶן. אֲבָל הַבְּרֵיְתָא הַשְּׁנוּיָה בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים פְּרוּשָׁהּ בָּרוּר, שֶׁהַשְּׁמִטָּה נֶאֶמְרוּ כְּלָלוֹתֶיהָ מִסִּינַי, דִּכְתִיב בְּפָרָשַׁת וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים "וְהַשְּׁבִיעִת תִּשְׁמְטֶנָּה וּנְטַשְׁתָּהּ וְאָכְלוּ אֶבְיֹנֵי עַמֶּךָ" וְגוֹ' (שמות כג יא), וְאִלּוּ דִּינֵי הַשְּׁמִטָּה בְּדָרָךְ כְּלָל, וּבְכָאן חָזַר וְאָמַר כִּי בְּהַר סִינַי עוֹד נֶאֶמְרוּ כָּל פְּרָטֶיהָ, שֶׁהֲרֵי כֻּלָּם נִזְכְּרוּ בַּפָּרָשָׁה הַזֹּאת, וּבְסוֹף הָעִנְיָן (ויקרא כ"ז:ל"ד) כְּתִיב "אֵלֶּה הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינָי", לְהַקִּישׁ כָּל הַמִּצְוֹת אֶל הַשְּׁמִטָּה הַנִּזְכֶּרֶת, שֶׁכֻּלָּן הָיוּ כֵּן שֶׁנֶּאֶמְרוּ בְּכְלָל וּפְרָט, וְהַכֹּל מִסִּינַי. וְכֵן שָׁנוּ שָׁם בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (סוף סיפרא), "אֵלֶּה הַמִּצְוֹת", אֵין נָבִיא רַשַּׁאי לְחַדֵּשׁ עוֹד דָּבָר מֵעַתָּה. "אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה", כְּדַאי הַשִּׁלִּיחַ לְשׁוֹלְחוֹ. "אֶת מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", זְכוּת יִשְׂרָאֵל גָּרְמָה. "בְּהַר סִינָי", שֶׁכֻּלָּם נֶאֶמְרוּ מִסִּינַי, עַד כָּאן בְּת"כ. אֲבָל עִנְיַן עַרְבוֹת מוֹאָב, שֶׁנִּצְטַוָּה שָׁם מֹשֶׁה לְבָאֵר הַתּוֹרָה לַבָּנִים. כָּךְ נִרְאֶה לִי וְזֶה כַּפִּתּוֹר וָפָרַח. וְעִנְיַן הַפָּרָשָׁה הַזֹּאת שֶׁנִּכְתַּב בְּכָאן, אָמַר ר"א (אבן עזרא על ויקרא כ"ה:א'), כִּי זֹאת הַבְּרִית הַכְּתוּבָה בְּפָרָשַׁת וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים (שמות כד ז), וּכְשֶׁקִּבְּלוּ עַל נַפְשָׁם נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע אָז נִכְרְתָה הַבְּרִית וְאָמַר לָהֶן כָּל הַפָּרָשָׁה הַזֹּאת, וְהִזְכִּירָהּ בַּמָּקוֹם הַזֶּה לְחַבֵּר תְּנָאֵי הָאָרֶץ, כִּי כַּאֲשֶׁר אָמַר עַל הָעֲרָיוֹת כִּי בָּעֲבוּרָם תְּקִיא אוֹתָם הָאָרֶץ (ויקרא י"ח:כ"ח) כֵּן אָמַר בְּפָרָשַׁת אִם בְּחֻקֹּתַי עַל שַׁבָּתוֹת הָאָרֶץ (ויקרא כ"ו:ל"ד), וְהֻצְרַךְ תְּחִלָּה לְהַזְכִּיר הַשַּׁבָּתוֹת. וּלְפִי דַּעְתִּי כִּי נִכְתְּבָה כָּאן בְּסֵדֶר נָכוֹן, כִּי פֵּרוּשׁ "בְּהַר סִינָי", בַּעֲלוֹתוֹ שָׁם לְקַבֵּל לוּחוֹת שְׁנִיּוֹת. וּבֵאוּר הָעִנְיָן, כִּי בְּתְחִלַּת אַרְבָּעִים יוֹם הָרִאשׁוֹנִים שֶׁל לוּחוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת כָּתַב מֹשֶׁה בְּסֵפֶר הַבְּרִית אֵת כָּל דִּבְרֵי ה' וְאֵת כָּל הַמִּשְׁפָּטִים הַנֶּאֱמָרִים שָׁם, וַיִּזְרֹק דַּם הַבְּרִית עַל הָעָם (שמות כד ח), וּכְשֶׁחָטְאוּ בָּעֵגֶל וְנִשְׁתַּבְּרוּ הַלּוּחוֹת כְּאִלּוּ נִתְבַּטְּלָה הַבְּרִית הַהִיא אֲצֶל הקב"ה, וּכְשֶׁנִּתְרַצָּה הקב"ה לְמֹשֶׁה בְּלוּחוֹת שְׁנִיּוֹת צִוָּהוּ בִּבְרִית חֲדָשָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר "הִנֵּה אָנֹכִי כֹּרֵת בְּרִית" (שם לד י), וְהֶחְזִיר שָׁם הַמִּצְוֹת הַחֲמוּרוֹת שֶׁנֶּאֶמְרוּ בְּסֵדֶר וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים בַּבְּרִית הָרִאשׁוֹנָה, וְאָמַר "כְּתָב לְךָ אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כִּי עַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כָּרַתִּי אִתְּךָ בְּרִית וְאֶת יִשְׂרָאֵל" (שם פסוק כז). וְרָצָה הקב"ה לְהַחְמִיר עֲלֵיהֶם בַּבְּרִית הַזֹּאת הַשֵּׁנִית שֶׁתִּהְיֶה עֲלֵיהֶם בְּאָלוֹת וּבְקִלְלוֹת, וְשֶׁתִּהְיֶה כָּרִאשׁוֹנָה עַל כָּל הַמִּצְוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת וְעַל כָּל הַמִּשְׁפָּטִים, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר

בַּבְּרִית הָרִאשׁוֹנָה "אֵת כָּל דִּבְרֵי ה' וְאֵת כָּל הַמִּשְׁפָּטִים" (שם כד ג), וּלְפִיכָךְ אָמַר בְּכָאן בְּסוֹף הַתּוֹכֵחוֹת (ויקרא כ"ו:מ"ו) "אֵלֶּה הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים וְהַתּוֹרֹת אֲשֶׁר נָתַן ה' בֵּינוֹ וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינַי בְּיַד מֹשֶׁה", הוּא רוֹמֵז אֶל כָּל הַמִּצְוֹת וְהַמִּשְׁפָּטִים שֶׁנֶּאֶמְרוּ בַּבְּרִית הָרִאשׁוֹנָה בְּסֵדֶר וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים, שֶׁהָיוּ כֻּלָּן בַּבְּרִית הַזֹּאת. וְהִנֵּה בְּסֵפֶר הַבְּרִית הָרִאשׁוֹן נֶאֱמְרָה הַשְּׁבִיעִית בִּכְלָל כְּמוֹ שֶׁהִזְכַּרְתִּי, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהַשְּׁבִיעִית תִּשְׁמְטֶנָּה וּנְטַשְׁתָּהּ" וְכוּ', וְעַתָּה בַּבְּרִית הַזֹּאת הַשֵּׁנִית נֶאֱמְרָה בִּפְרָטֶיהָ וְדִקְדּוּקֶיהָ וְעֻנָּשֶׁיהָ. וּבְעֵת הַבְּרִית הָרִאשׁוֹנָה שֶׁהוּא בְּאַרְבָּעִים יוֹם רִאשׁוֹנִים נִצְטַוָּה מֹשֶׁה עַל הַמִּשְׁכָּן, וּכְשֶׁנִּתְרַצָּה לוֹ הקב"ה וְצִוָּהוּ לְכָרוֹת לָהֶם בְּרִית שְׁנִיָּה יָרַד מֹשֶׁה וַיְצַוֵּם אֵת כָּל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֹתוֹ בְּהַר סִינַי (שם לד לד), וְהָיָה מַעֲשֵׂה הַמִּשְׁכָּן מִכְּלָלָם, וְאָז הִקְהִיל מֹשֶׁה אֶת כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַר לָהֶם כְּבַתְּחִלָּה "אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' לַעֲשֹׂת אֹתָם" (שמות לה א) בְּמִלְאכֶת הַמִּשְׁכָּן. וְהִנֵּה קִבְּלוּ הַדָּבָר בְּשִׂמְחָה, וַיֵּצְאוּ מִלְּפָנָיו מְיֻד, וּבָאוּ כֻּלָּם וְנָתְנוּ הַנְּדָבָה וְעָשׂוּ הַמִּשְׁכָּן וְהִשְׁלִימוּ מְלַאכְתּוֹ, וְכַאֲשֶׁר הוּקַם, מְיֻד "וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר ה' אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד" (ויקרא א א), וְצִוָּהוּ בַּקָּרְבָּנוֹת וּבְכָל תּוֹרַת כֹּהֲנִים, וּמֹשֶׁה צִוָּה הַכֹּל אֶל אַהֲרֹן וְאֶל בָּנָיו וְאֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְיֻד, וְכַאֲשֶׁר הִשְׁלִים אָמַר לָהֶם, עוֹד צִוָּה אוֹתִי הַשֵּׁם בְּהַר סִינַי לְפָרֵשׁ לָכֶם הַשְּׁמִטָּה וְהַיּוֹבֵל וְלִכְרוֹת לָכֶם עַל כָּל הַמִּצְוָה וְהַמִּשְׁפָּטִים בְּרִית חֲדָשָׁה בְּאָלָה וּבִשְׁבוּעָה. וְלֹא הֻצְרַךְ עַתָּה שֶׁיִּזְבַּח זְבָחִים וְיִזְרֹק חֲצִי הַדָּם עַל הָעָם וַחֲצִי הַדָּם עַל הַמִּזְבֵּחַ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה בָּרִאשׁוֹנָה, אֲבָל קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם הַבְּרִית הָרִאשׁוֹנָה בְּאָלוֹת וּבְקִלָּלוֹת אֵלֶּה. וְזֶה טַעַם "אֲשֶׁר נָתַן ה' בֵּינוֹ וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינַי" (ויקרא כ"ו:מ"ו), כִּי הוּא הַנּוֹתֵן לָהֶם הַבְּרִית הַזֹּאת, כִּי מָחַל לָהֶם עַל פִּי הַתְּנָאִים הָאֵלּוּ כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי בְּסוֹף כִּי תִשָּׂא (שמות לד כז). וְכֵן בְּרִית עֲרֻבוֹת מוֹאָב כֵּן הָיָה, שֶׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶם הַתּוֹרָה בָּאָלוֹת וּבַקְּלָלוֹת הָהֵם, וְהִיא הַבְּרִית כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "אֵלֶּה דִּבְרֵי הַבְּרִית אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה לִכְרֹת אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מוֹאָב מִלְּבַד הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת אִתָּם בְּחֹרֵב" (דברים כח סט). וְאֻמָּת אָמְרוּ שֶׁבִּתְנָאֵי הָאָרֶץ הַשְּׁמִטָּה וְהַיּוֹבֵל, כַּאֲשֶׁר יָזְכִּיר בַּתּוֹכָחוֹת (להלן כו לד לה), וְעַל זֶה נִתְחַדְּשׁוּ בַּבְּרִית הַזֹּאת הַשֵּׁנִית:

פסוק ב

שַׁבָּת לַה' לְשֵׁם ה', כְּשֵׁם שֶׁנֶּאֱמַר בְּשַׁבַּת בְּרֵאשִׁית, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא כ"ה:ב'). וְרַבּוֹתֵינוּ לֹא כָךְ נִתְכַּוְּנוּ בְּמִדְרָשָׁם, כִּי כָל הַשַּׁבָּתוֹת גַּם הַמּוֹעֲדִים לְשֵׁם ה' הֵן, וְלֹא יֵאָמֵר בְּאֶחָד מֵהֶם "לַה'", אֲבָל אָמַר "יִהְיֶה לָכֶם שַׁבָּתוֹן" (ויקרא כ"ג:כ"ד), וְאָמַר בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים "שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן הוּא לָכֶם" (שם לב). וּלְשׁוֹן הַבְּרַיְתָא בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרק א ב), "שַׁבָּת לַה'", כְּשֵׁם שֶׁנֶּאֱמַר בְּשַׁבַּת בְּרֵאשִׁית כָּךְ נֶאֱמַר בַּשְּׁבִיעִית "שַׁבָּת לַה'". אֲבָל פֵּרוּשׁ "שַׁבָּת לַה' אֱלֹהֶיךָ" הָאָמוּר בְּשַׁבָּת בְּרֵאשִׁית (שמות כ י), כִּי בוֹ שָׁבַת וַיִּנָּפַשׁ וְעַל כֵּן לֹא תַעֲשֶׂה כָל

מְלֵאכָה, וּלְכָךְ אָמְרוּ כִּי כֵן נֶאֱמַר בַּשְּׁמִטָּה, כִּי הִיא שְׁבִיעִית בַּשָּׁנִים. וְהִנֵּה בְּכָאן עוֹרְרוּ אוֹתָנוּ בְּסוֹד גָּדוֹל מִסּוֹדוֹת הַתּוֹרָה, כְּבָר רָמַז לָנוּ ר"א שֶׁכָּתַב, וְטַעַם "שַׁבָּת לַה'" כְּיוֹם הַשַּׁבָּת, וְסוֹד יְמוֹת עוֹלָם רְמוּז בַּמָּקוֹם הַזֶּה. וְכוֹף אָזְנְךָ לִשְׁמֹעַ מַה שֶּׁאֲנִי רַשַּׁאי לְהַשְׁמִיעֲךָ מִמֶּנּוּ בַּלָּשׁוֹן אֲשֶׁר אַשְׁמִיעֲךָ, וְאִם תִּזְכֶּה תִּתְבּוֹנָן. כְּבָר כָּתַבְתִּי בְּסֵדֶר בְּרֵאשִׁית (בראשית ב ג) כִּי שֵׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית הֵם יְמוֹת עוֹלָם וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַה' אֱלֹהֶיךָ (שמות כ ו), כִּי בּוֹ יִהְיֶה שַׁבָּת לַשֵּׁם הַגָּדוֹל, כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ (תמיד פ"ז מ"ד), בַּשְּׁבִיעִי מָה הָיוּ אוֹמְרִים, "מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת", לֶעָתִיד לָבֹא שֶׁכֻּלֹּה שַׁבָּת וּמְנוּחָה לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים. וְהִנֵּה הַיָּמִים רֶמֶז לָאֲשֶׁר בָּרָא בְּמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית, וְהַשָּׁנִים יִרְמְזוּ לַאֲשֶׁר יִהְיֶה בִּבְרִיאַת כָּל יְמֵי עוֹלָם. וְעַל כֵּן הֶחְמִיר הַכָּתוּב בַּשְּׁמִטָּה יוֹתֵר מִכָּל חַיָּבֵי לָאוִין וְחִיֵּב הַגָּלוּת עָלֶיהָ, כְּמוֹ שֶׁהֶחְמִיר בָּעֲרָיוֹת (ויקרא י"ח:כ"ח), שֶׁנֶּאֱמַר "אָז תִּרְצֶה הָאָרֶץ אֶת שַׁבְּתֹתֶיהָ" (ויקרא כ"ו:ל"ד), וְהֶחְזִיר הָעִנְיָן פְּעָמִים רַבּוֹת "כָּל יְמֵי הָשַּׁמָּה תִּשְׁבֹּת" (שם שם לה), וְנֶאֱמַר "וְהָאָרֶץ תֵּעָזֵב מֵהֶם וְתִרֶץ אֶת שַׁבְּתֹתֶיהָ" (שם שם מג), וְכֵן שָׁנִינוּ (אבות פ"ה מ"ט), גָּלוּת בָּאָה עַל עֲוֹנוֹ הַדִּין וְעַל עֲוֹוֹת הַדִּין וְעַל שְׁמִטַּת הָאָרֶץ; מִפְּנֵי שֶׁכָּל הַכּוֹפֵר בָּהּ אֵינוֹ מוֹדֶה בְּמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית וּבָעוֹלָם הַבָּא. וְכֵן הֶחְמִיר הַנָּבִיא וְגָזַר גָּלוּת עַל שִׁלּוּחַ עֲבָדִים בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה לד יג יד) "אָנֹכִי כָּרַתִּי בְרִית אֶת אֲבוֹתֵיכֶם וְגוֹ' מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים" וְגוֹ', כִּי גַּם בָּעֶבֶד שְׁבִיעִית וְיוֹבֵל כּוֹ'. וְהַיּוֹבֵל יְוַדַּע עוֹד מִבְּרֵאשִׁית עַד וַיְכֻלּוּ, כִּי יָשׁוּבוּ בַּיּוֹבֵל הַכֹּל אִישׁ אֶל אֲחֻזָּתוֹ וְאִישׁ אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ, כִּי הוּא מוּסָד מוּסָד, הַמַּאֲמִין יַחֲרִישׁ. וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר "וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ שַׁבָּת" (כאן), "וּקְרָאתֶם דְּרוֹר בָּאָרֶץ" (ויקרא כ"ה:י'), כִּי הִיא אֶרֶץ הַחַיִּים הַנִּרְמֶזֶת בַּפָּסוּק הָרִאשׁוֹן (בראשית א א), שֶׁבָּהּ נֶאֱמַר "וְהָאָרֶץ אֶזְכֹּר" (ויקרא כ"ו:מ"ב), וּכְבָר זָכַרְתִּי זֶה פְּעָמִים. וְשֶׁמָּא לָזֶה רָמְזוּ רַבּוֹתֵינוּ (ר"ה כא) בְּאָמְרָם, חֲמִשִּׁים שַׁעֲרֵי בִינָה נִבְרְאוּ בָּעוֹלָם וְכֻלָּם נִמְסְרוּ לְמֹשֶׁה חוּץ מֵאֶחָד; כִּי כָל שְׁמִטָּה שַׁעַר בַּיִת אֶחָד, וְהִנֵּה הוֹדִיעוּהוּ כָּל הַהֲוָיָה מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף חוּץ מִן הַיּוֹבֵל קֹדֶשׁ:

פסוק ג

שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךָ דֶּרֶךְ הַכָּתוּב לוֹמַר כֵּן, "שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל מְלַאכְתֶּךָ" (שמות כ ט), "שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂיךָ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבֹּת" (שם כג יב). וְעַל דֶּרֶךְ רַבּוֹתֵינוּ (ירושלמי כלאים פ"ח ה"א), "שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךָ" וְלֹא בַּשְּׁבִיעִית, וְהוּא לָאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה שֶׁהוּא עֲשֵׂה. וְנִמְצָא הַזּוֹרֵעַ בַּשְּׁבִיעִית עוֹבֵר בַּעֲשֵׂה זֶה וּבְלֹא תַּעֲשֶׂה. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה (מכילתא משפטים כ), ר' יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם עוֹשִׂין שְׁמִטָּה אַחַת בְּשָׁבוּעַ אֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר "שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע", וּכְשֶׁאֵין עוֹשִׂין

רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם עוֹשִׂין אַרְבַּע שְׁמִטִּין בְּשָׁבוּעַ אֶחָד, כֵּיצַד, נָרָה שָׁנָה נָרָה שָׁנָה וְזוֹרְעָהּ שָׁנָה נָרָה שָׁנָה וְזוֹרְעָהּ שָׁנָה, נִמְצְאוּ אַרְבַּע שְׁמִטִּין בְּשָׁבוּעַ אֶחָד:

פסוק ה

אֵת סְפִיחַ קְצִירְךָ אֲפִלּוּ לֹא זָרַעְתָּ וְהִיא צְמָחָה מִן הַזֶּרַע שֶׁנָּפַל בִּשְׁעַת הַקָּצִיר, וְהוּא קְרוּי סְפִיחַ, **לֹא תְקַצֹּר** לִהְיוֹת מַחֲזִיק בּוֹ כִּשְׁאָר קָצִיר אֶלָּא הֶפְקֵר יִהְיֶה לַכֹּל. **נְזִירֶךָ**, שֶׁהִנְזַרְתָּ וְהִפְרַשְׁתָּ אוֹתָם מִבְּנֵי אָדָם וְלֹא הִפְקַרְתָּם, **לֹא תִבְצֹר** אוֹתָם, אֵינְךָ בּוֹצֵר אֶלָּא מִן הַהֶפְקֵר, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא כ"ה:ה'). וְהַכַּוָּנָה לָרַב בָּזֶה שֶׁהוּא סוֹבֵר שֶׁהַשּׁוֹמֵר שָׂדֵהוּ וּפֵרוֹתָיו בַּשְּׁבִיעִית אֵין הַפֵּרוֹת נֶאֱסָרִין. וְכֵן כָּתַב בְּפֵרוּשָׁיו בְּמַסֶּכֶת יְבָמוֹת (קכב ד"ה של עזיקה) וּבְמַסֶּכֶת סָכָּה (לט ד"ה אבל), וְכֵן הַדָּבָר הַזֶּה בְּדִין הַתּוֹרָה בִּרְאָיוֹת בְּרוּרוֹת. וְזוֹ שֶׁשְּׁנוּיָה בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרק א ג), "וְאֶת עִנְבֵי נְזִירֶךָ לֹא תִבְצֹר" מִן הַשָּׁמוּר בָּאָרֶץ אֵין אַתָּה בּוֹצֵר אֲבָל בּוֹצֵר אַתָּה מִן הַמֻּפְקָר, יְפָרֵשׁ הָרַב לוֹמַר עִנְבֵי נְזִירוּת לֹא תִבְצֹר אוֹתָם בִּנְזִירוּתָם, אֲבָל תַּפְקִיר הַכֹּל וְתִבְצֹר עִם הָעֲנִיִּים. וְהַנָּכוֹן בְּפֵרוּשׁ הַכָּתוּב, שֶׁ"עִנְבֵי נְזִירֶךָ" כְּמוֹ "סְפִיחַ קְצִירְךָ", וְ"לֹא תִבְצֹר" כְּמוֹ "לֹא תַקְצֹר", כִּי הָעִנְיָן בְּכָל הַפָּרָשָׁה יִכְפֹּל הַדִּין בִּשְׁנֵיהֶם, יַזְהִיר בַּשָּׂדֶה וְיַזְהִיר בַּכֶּרֶם, "תִּזְרַע שָׂדֶךָ" וְ"תִּזְמֹר כַּרְמֶךָ" (ויקרא כ"ה:ג'), "שָׂדְךָ לֹא תִזְרָע וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמֹר" (ויקרא כ"ה:ד'), וְכֵן "וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע אֶת אַרְצֶךָ וְהַשְּׁבִיעִית תִּשְׁמְטֶנָּה וּנְטַשְׁתָּהּ כֵּן תַּעֲשֶׂה לְכַרְמְךָ" (שמות כג יא). וּפֵרוּשׁ הַכָּתוּב כִּי הַצּוֹמֵחַ מֵאֵלָיו בַּשָּׂדֶה מִבְּלִי חָרִישָׁה וּזְרִיעָה לְדַעַת, יִקָּרֵא סְפִיחַ קָצִיר, שֶׁהוּא נִסְפָּח אֶל קְצִיר הַשָּׁנָה שֶׁעָבְרָה, מִגִּזְרַת "וְנִסְפָּחוּ עַל בֵּית יַעֲקֹב" (ישעיהו יד א), וְהַגֶּפֶן שֶׁלֹּא עֲבָדוֹ וְלֹא חָפַר וְלֹא זָמַר אוֹתוֹ, יִקָּרֵא "נָזִיר", כִּי הִזִּירוּ וְהִפְרִישׁוּ מִמֶּנּוּ כְּאֵלּוּ אֵינוֹ שֶׁלּוֹ, מִגִּזְרַת "אֲשֶׁר נָזְרוּ מֵעָלַי בְּגִלּוּלֵיהֶם" (יחזקאל יד ה) - פֵּרְשׁוּ מִמֶּנִּי, וְכֵן "וְינָזְרוּ מִקָּדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (ויקרא כ"ב:ב'). וְאָמַר אוּנְקְלוֹס (תרגום אונקלוס על ויקרא כ"ה:ה') "שִׁבְקֵךְ", שֶׁהִנַּחְתָּ אוֹתָם לַשָּׁמִיר וְלַשִּׁית. וְיִתָּכֵן כִּי הַמִּנְהָג בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁהַכֶּרֶם אֲשֶׁר הוּא בָּתָה, לֹא יִזָּמֵר וְלֹא יֵעָבֵד וְעוֹלֶה שָׁמִיר וְשַׁיִת, יִקְרְאוּ לוֹ "נָזִיר", כְּלוֹמַר שֶׁהוּא כֶּרֶם הַנָּזִיר, מִפְּנֵי שֶׁהַנָּזִיר אָסוּר בְּיַיִן וּבַעֲנָבִים לַחִים וְיבֵשִׁים וְאֵינוֹ עוֹבֵד כַּרְמוֹ, כִּי כֵן יִקְרְאוּ הַשֹּׁעֵר הָאָרֹךְ עַל שֵׁם הַנָּזִיר, "גְּזֹז נִזְרֵךְ וְהַשְׁלִיכִי" (ירמיהו ז כט), וְזֶה טַעַם "עִנְבֵי נְזִירֶךָ". וְהַכְּלָל שֶׁהֵם הַצּוֹמְחִים מִבְּלִי עֲבוֹדַת הַכֶּרֶם. וְהִנֵּה אָמַר הַכָּתוּב כִּי הַסְּפִיחַ הַנּוֹלָד מֵאֵלָיו בַּשָּׂדֶה לֹא יִקְצֹר אוֹתָם, וְהָעֲנָבִים הַצּוֹמְחִים בַּכֶּרֶם מִבְּלִי עֲבוֹדָה לֹא יִבְצֹר אוֹתָן. וּפֵרוּשׁ הַלָּאוִים שֶׁלֹּא תִקְצֹר אוֹתָן אַתָּה לְבַדְּךָ לְצָרְכְּךָ עַצְמְךָ וְלֹא תִבְצֹר אוֹתָן לְעַצְמְךָ, אֲבָל תִּהְיֶה שְׁנַת שַׁבָּתוֹן לָאָרֶץ מִן הַזְּרִיעָה וְהַזְּמִירָה, וְתִהְיֶה "שַׁבַּת הָאָרֶץ" כָּל אֲשֶׁר תּוֹצִיא בִּשְׁבִיתָתָהּ מִן הַסְּפִיחַ וְהַנָּזִיר, לְכֻלְּכֶם יַחַד לְאָכְלָה, לְךָ וְלַעֲנֶיְיךָ וְלַחַיָּה וְלַבְּהֵמָה. וְעַכְשָׁו אָשׁוּב לְפָרֵשׁ הַבְּרָיְתוֹת הַשְּׁנוּיוֹת בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים בָּעִנְיָן הַזֶּה, לְפִי

שֶׁהֵן מַטְעוֹת. שָׁנוּ שָׁם (פרק ד ה) בַּפָּסוּק "הֵן לֹא נִזְרָע וְלֹא נֶאֱסַף אֶת תְּבוּאָתֵנוּ" (ויקרא כ"ה:כ'), אִם אֵין זוֹרְעִין מַה אוֹסְפִין, אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, מִכָּאן סָמְכוּ לַסְּפִיחִין שֶׁהֵן אֲסוּרִין בַּשְּׁבִיעִית. וְיֶשְׁנָהּ לְזוֹ בַּגְּמָרָא בְּפֶרֶק מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ (פסחים נא), וְקָתָנֵי בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים אֵין סְפִיחִים אֲסוּרִין מִדִּבְרֵי תוֹרָה אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "הֵן לֹא נִזְרָע וְלֹא נֶאֱסַף", אָמַרְתָּ לָנוּ אַל תִּזְרָעוּ, וּמַה שֶּׁאָנוּ אוֹסְפִין וְאֵין מַכְנִיסִין לְקִיּוּם אָמַרְתָּ לָנוּ בַּעֲרוּהוּ, מָה אָנוּ אוֹכְלִין מִן הַבְּעוּר וְאֵילָךְ, עַד כָּאן. הֲרֵי לְדִבְרֵי חֲכָמִים אֵין אִסּוּר הַסְּפִיחִים אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם, כְּלוֹמַר שֶׁגָּזְרוּ בָּהֶן לְאִסְרָן לְגַמְרֵי מִשּׁוּם חֲשָׁד, שֶׁלֹּא יִזְרְעוּ וְיֹאמְרוּ סְפִיחִים הֵם. וּלְכָךְ אָמְרוּ בִּירוּשַׁלְמִי (ב"ב פ"ה ה"א), אָמַר רַבִּי יַנַּאי, כָּל הַסְּפִיחִים אֲסוּרִין חוּץ מִן הָעוֹלִים בִּשְׁדֵה בּוּר בִּשְׁדֵה נִיר בִּשְׁדֵה כֶּרֶם בִּשְׁדֵה זֶרַע; שְׁדֵה בּוּר - דְּלָא מַשְׁגַּח עֲלֵיהּ, שְׁדֵה נִיר - דְּהוּא בָּעֵי מְתַקְּנָה חַקְלֵהּ, שְׁדֵה כֶּרֶם - שֶׁלֹּא לֶאֱסֹר כַּרְמוֹ. שְׁדֵה זֶרַע - שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה בְּקִיּוּמוֹ. וּמִן הַמַּחְלֹקֶת הַזֶּה שָׁנוּ שָׁם בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרק א ג), "אֵת סְפִיחַ קְצִירְךָ לֹא תִקְצוֹר", מִכָּאן סָמְכוּ לַסְּפִיחִין שֶׁיִּהְיוּ אֲסוּרִין בַּשְּׁבִיעִית. שָׁנוּ מִשְׁנָתָם כְּדִבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא, דְּ"לֹא תִקְצֹר" כְּלָל, אֲבָל כְּדִבְרֵי חֲכָמִים, שֶׁלֹּא תַּעֲשֶׂה אוֹתָם קָצִיר לְעַצְמְךָ וְלֹא תַּעֲשֶׂה אוֹתָם בְּצִיר לְעַצְמְךָ, אֶלָּא נְהוֹג בָּהֶם מִנְהַג הֶפְקֵר. וְכֵן "לֹא נֶאֱסַף אֶת תְּבוּאָתֵנוּ" (ויקרא כ"ה:כ'), שֶׁלֹּא נֶאֱסֹף אֶל בָּתֵּינוּ פֵּרוֹת הָאִילָן וְהַסְּפִיחִים, כִּי בְּהַפְקֵירָם לָעֲנִיִּים וְלַחַיָּה וְלַבְּהֵמָה וּבְעוֹף לֹא נוּכַל לִחְיוֹת בָּהֶן. וְהַסְּפִיחִין הָאֲסוּרִים הֵם הַגְּדֵלִים בִּזְמַן הָאִסּוּר, בַּתְּבוּאָה כָּל שֶׁהֵבִיאָה שְׁלִישׁ בַּשְּׁבִיעִית, וְכֵן הַיְרָקוֹת כָּל שֶׁצָּמְחוּ בַּשְּׁבִיעִית אֲסוּרִין מִן הַתּוֹרָה לְדִבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא, וּלְדִבְרֵי חֲכָמִים אֲסוּרִין מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, חוּץ מִן הָעוֹלִים בְּאוֹתָן שָׁדוֹת שֶׁהִזְכִּירוּ בִּירוּשַׁלְמִי שֶׁכָּתַבְנוּ לְמַעְלָה. אֲבָל הַיְרָקוֹת שֶׁצָּמְחוּ בַּשִּׁשִּׁית וְנִלְקְטוּ בַּשְּׁבִיעִית יֵשׁ בָּהֶן מִשּׁוּם קְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית לְכָל דִּינֶיהָ, לְהֶפְסֵד וּלְקָרְבָּנוֹת וְלִסְחוֹרָה וּלְבִעוּר, וְאע"פ שֶׁנִּגְדְּלוּ לְגַמְרֵי בַּשִּׁשִּׁית, מִפְּנֵי שֶׁאָנוּ הוֹלְכִים אַחַר לְקִיטָה בְּיָרָק בֵּין לַמַּעֲשֵׂר בֵּין לַשְּׁבִיעִית. אֲבָל אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם סְפִיחִים, שֶׁאֵינָם סְפִיחֵי שְׁבִיעִית שֶׁהֲרֵי בַּשִּׁשִּׁית צָמְחוּ. וַאֲפִלּוּ הוֹסִיפוּ בַּשְּׁבִיעִית אֵין בָּהֶם דִּין סְפִיחִים. וּבָהֶם שָׁנִינוּ (שביעית פ"ח מ"ד), הָאוֹמֵר לַפּוֹעֵל הֵילֵךְ אִסָּר זֶה וּלְקֹט לִי יָרָק הַיּוֹם וְכוּ'. וְכֵן שָׁנִינוּ (שם פ"ז מ"ג), לֹא יְהֵא לוֹקֵט יְרָקוֹת שֶׁבָּהּ וּמוֹכֵר בַּשּׁוּק אֲבָל לוֹקֵט הוּא וּבָנוֹ מוֹכֵר עַל יָדוֹ. וּתְנַן נָמֵי (שם פ"ט מ"א), הַפֵּיגָם וְהַיַּרְבּוּזִין וְכֻלָּהּ מַתְנִיתִין עַד וְנִקְחִים מִכָּל אָדָם בַּשְּׁבִיעִית שֶׁאֵין כַּיּוֹצֵא בָּהֶם נִשְׁמָר. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵלּוּ הַנִּזְכָּרִים וְכָל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה שֶׁאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְזָרְעָן, אֲבָל הֵם מֵאֲלֵיהֶן יוֹצְאִים בָּהָרִים וּבַנְּהָרוֹת - אֵין בָּהֶן אִסּוּר סְפִיחִים כְּלָל אע"פ שֶׁצָּמְחוּ בַּשְּׁבִיעִית, שֶׁלֹּא גָּזְרוּ אֶלָּא בַּנִּזְרָעִים כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבֹאוּ לִזְרָעָם, וְכֵן נִרְאֶה זֶה מִן הַגְּמָרָא מִירוּשַׁלְמִי, וְזֶהוּ עִנְיַן הַסְּפִיחִים שֶׁהִזְכִּירוּ חֲכָמִים בְּכָל מָקוֹם. וְכֵן מִן הַתּוֹרָה שֶׁלֹּא יְהֵא

אָדָם שׁוֹמֵר שָׁדֵהוּ וְנוֹעֵל בִּפְנֵי עֲנִיִּים בִּשְׁבִיעִית, וַאֲפִלּוּ רוֹצֶה לְהַפְקִיר אוֹתָן בִּשְׁעַת לְקִיטָה, אֶלָּא יְהֵא הַשָּׂדֶה כָּל הַשָּׁנָה מְזֻמָּן וּמֻפְקָר לָעֲנִיִּים. כָּךְ שָׁנוּ בַּמְּכִילְתָּא (משפטים כ יא), "וְאָכְלוּ אֶבְיוֹנֵי עַמֶּךָ" (שמות כג יא), וְכִי מִפְּנֵי מָה אָמְרָה תּוֹרָה, לֹא שֶׁיֹּאכְלוּ אוֹתָהּ עֲנִיִּים, הֲרֵי אֲנִי מַכְנִיסָהּ וּמְחַלְּקָהּ לָעֲנִיִּים, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהַשְּׁבִיעִית תִּשְׁמְטֶנָּה וּנְטַשְׁתָּהּ", מַגִּיד שֶׁהוּא פּוֹרֵץ בָּהּ פְּרָצוֹת, אֶלָּא שֶׁגָּדְרוּ חֲכָמִים מִפְּנֵי תִּקּוּן עוֹלָם. וְהַגָּדֵר שֶׁגָּדְרוּ חֲכָמִים שֶׁלֹּא יִפְרְצוּ פְּרָצוֹת בַּשָּׂדֶה וּבַכֶּרֶם, אֲבָל לֹא שֶׁיְּהֵא הוּא מְשַׁמֵּר שָׂדֵהוּ וּמַכְנִיס הַפֵּרוֹת לַעֲבֹר עַל דִּבְרֵי תוֹרָה. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁגָּזְרוּ שֶׁלֹּא לִקַּח פֵּרוֹת מִן הַמְּשֻׁמָּר וְלֹא מִן הֶחְשׁוּד בְּכָךְ, וְזֶהוּ שֶׁשָּׁנִינוּ (שביעית פ"ט מ"א), וְנִלְקָחִין מִכָּל אָדָם בַּשְּׁבִיעִית שֶׁאֵין כַּיּוֹצֵא בָּהֶן נִשְׁמָר. וְאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת סֻכָּה (סוכה ל"ט), שֶׁאֵין מוֹסְרִים דְּמֵי פֵּרוֹת שְׁבִיעִית לְעַם הָאָרֶץ יוֹתֵר מִמְּזוֹן שָׁלֹשׁ סְעוּדוֹת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בְּלוֹקֵחַ מִן הַמֻּפְקָר, אֲבָל בְּלוֹקֵחַ מִן הַמְּשֻׁמָּר אֲפִלּוּ כַּחֲצִי אִסָּר אָסוּר. וְהַטַּעַם מִפְּנֵי שֶׁהַלּוֹקֵחַ מִן הַמֻּפְקָר, כְּלוֹמַר דְּבָרִים שֶׁדֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לַהֲבִיאָם מִן הַהֶפְקֵר אוֹ שֶׁיְּדוּעַ שֶׁהֲבִיאָם מִן הַמָּקוֹם הַמֻּפְקָר, בְּהֶתֵּר הוּא לוֹקֵחַ מִמֶּנּוּ, אֶלָּא שֶׁאִם יַרְבֶּה לוֹ בְּדָמִים יוֹתֵר מִסְּעָדַתּוֹ לְבוֹ בַּיּוֹם חוֹשְׁשִׁין בְּעַם הָאָרֶץ שֶׁמָּא יַעֲשֶׂה בָּהֶן סְחוֹרָה, אֲבָל לוֹקֵחַ דְּבָרִים שֶׁדַּרְכָּן לְהִשָּׁמֵר - אֲפִלּוּ בְּכַחֲצִי אִסָּר לֹא גָּזְרוּ, מִפְּנֵי שֶׁדֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְלַקְּטָן מֻפְנוּ, הָא בְּלוֹקֵחַ בִּפְרוּטָה וּפָחוֹת מִכַּחֲצִי אִסָּר לֹא גָּזְרוּ, מִפְּנֵי שֶׁדֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְלַקְּטָן בְּכָל מָקוֹם וַאֲפִלּוּ בִּשְׂאָר שְׁנֵי שְׁבוּעַ. וְזֶה שֶׁאָמְרוּ (יבמות קכב), גּוֹי שֶׁהָיָה מוֹכֵר פֵּרוֹת בַּשּׁוּק וְאָמַר פֵּרוֹת הַלָּלוּ שֶׁל עֲרֵלָה הֵם שֶׁל עֲזוּקָה הֵם, לֹא אָמַר כְּלוּם, לֹא נִתְכַּוֵּן זֶה אֶלָּא לְהַשְׁבִּיחַ מִקָּחוֹ. וּפֵרֵשׁ רַשִׁ"י בְּשֵׁם הָרִאשׁוֹנִים, מִפְּרִדֵּס מְעֻזָּק וְגָדֵר לוֹ סָבִיב, וְהִיא שָׁנָה שְׁבִיעִית, וְאִם הָיוּ מַאֲמִינִים לוֹ הָיָה אָסוּר לִקַּח מִמֶּנּוּ בְּעִיר שֶׁרֻבָּהּ יִשְׂרָאֵל, שֶׁמָּא הוּא אָרִיס לְיִשְׂרָאֵל וּמְשַׁמֵּר לוֹ שָׂדֵהוּ, אוֹ חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא מִשֶּׁל יִשְׂרָאֵל לִקֵּט וּמוֹכֵר, אוֹ שֶׁהַפֵּרוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל וּמוֹכֵר עַל יָדוֹ, אוֹ שֶׁמָּא אֵין קִנְיָן לְגוֹי בָּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל לְהַפְקִיעַ דִּינֵי הַשְּׁבִיעִית, וְגָזְרוּ עָלָיו כְּיִשְׂרָאֵל. וּמִכָּל מָקוֹם לֹא אָסְרוּ חֲכָמִים פֵּרוֹת הַשָּׂדֶה הַמְּשֻׁמָּר לְכָל אָדָם, אֶלָּא שֶׁלֹּא יִקְחוּ אוֹתָם מִן הַמְּשֻׁמָּר. וּלְכָךְ שָׁנוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרק א ג), "וְאֶת עִנְבֵי נְזִירֶךָ לֹא תִבְצֹר", מִן הַשְּׁמוּר בָּאָרֶץ אִי אַתָּה בוֹצֵר אֲבָל אַתָּה בוֹצֵר מִן הַמֻּפְקָר. "לֹא תִבְצֹר" - כְּדֶרֶךְ הַבּוֹצְרִים, מִכָּאן אָמְרוּ תְּאֵנִים שֶׁל שְׁבִיעִית אֵין קוֹצְצִין אוֹתָן בַּמַּקְצֶה וְאֵין דּוֹרְכִין עֲנָבִים בַּגַּת, אֲבָל דּוֹרֵךְ בַּעֲרֵבָה. וּפֵרוּשׁוֹ מִדְּלָא כְּתִיב עִנְבֵי הַנָּזִיר לֹא תִבְצֹר, וּכְתִיב "נְזִירֶךָ" - לִדְרֹשׁ לֹא תִבְצֹר אוֹתָם כְּדֶרֶךְ נָזִיר שֶׁלְּךָ, אֲבָל תִּבְצוֹר אוֹתָם עִם הָעֲנִיִּים כְּדַרְכָּךְ שֶׁהֵם בּוֹצְרִים, לוֹמַר שֶׁלֹּא יִשְׁמְרֵם לְעַצְמוֹ אֲבָל יִלְקֹט אוֹתָם עִם הָעֲנִיִּים כְּהֶפְקֵר, וְיִנָּהֵג בָּהֶם גַּם כֵּן כְּדַרְכָּךְ שֶׁהָעֲנִיִּים נוֹהֲגִין לְדַרְכָּן בַּעֲרֵבָה. וְקָתָנֵי הָתָם (שם ה), "וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה" - מִן הַשְּׁבוּת בָּאָרֶץ אַתָּה אוֹכֵל אֲבָל אִי אַתָּה אוֹכֵל מִן הַשָּׁמוּר; מִכָּאן אָמְרוּ (שביעית ד

ב), שָׂדֶה שֶׁנִּטַּיְבָה, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִין אֵין אוֹכְלִין פֵּרוֹתֶיהָ בַּשְּׁבִיעִית, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִין אוֹכְלִין. כְּלוֹמַר, כֵּיוָן שֶׁאָמְרָה תּוֹרָה שֶׁיִּהְיֶה הַשָּׁבוּת לָנוּ לְאָכְלָה וְלֹא הַשָּׁמוּר, אָמְרוּ ב"ש שֶׁהַפֵּרוֹת עַצְמָן נֶאֱסָרִין, וּב"ה סוֹבְרִין שֶׁאֵין הַפֵּרוֹת נֶאֱסָרִין, שֶׁלֹּא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לֶאֱסֹר לָנוּ שֶׁלֹּא נִשְׁמֹר וְיִהְיוּ לָנוּ הַפֵּרוֹת מִן הַשָּׁבוּת. וְכֵן הָעִנְיָן שֶׁאָמְרוּ שֶׁאֵין קוֹצְצִין הַתְּאֵנִים בַּמֻּקְצֶה וְלֹא דּוֹרְכִין הָעֲנָבִים בַּגַּת, גַּדֵּר וְאַסְמַכְתָּא מִדִּבְרֵיהֶם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ לִידֵי שִׁמּוּר וַאֲסִיפַת הַפֵּרוֹת וְיִנָּזְלוּ אוֹתָם מִן הָעֲנָיִים. וְזֶה הָעִנְיָן הַשָּׁנוּי כָּאן בַּבָּרָיְתוֹת הַלָּלוּ, וְהוּא דֶּרֶךְ טוֹב וּמְחֻוָּר בַּסֻּגְיוֹת שֶׁבִּגְמָרָא בַּבְּלִית וּירוּשַׁלְמִית. וְהֶחָכָם הַבָּקִי יַשְׂכִּיל וְיִמְצָא:

פסוק ו

וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה בַּעֲבוּר שֶׁאָמַר (ויקרא כ"ה:ד') "שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ" אָמַר שֶׁתִּהְיֶה הַשְּׁבִיתָה הַנִּזְכֶּרֶת לָכֶם לְאָכְלָה וְתִחְיוּ בָּהּ כֻּלְּכֶם, אַתָּה וְעַבְדְּךָ וְהַבְּהֵמָה וְהַחַיָּה, שֶׁתִּחְיוּ כֻּלְּכֶם מֵאֲשֶׁר תּוֹצִיא הָאָרֶץ מֵעַצְמָהּ בִּשְׁבִיתָתָהּ, אוֹ שֶׁהַשָּׁנָה תִּקָּרֵא "שַׁבַּת הָאָרֶץ" כַּאֲשֶׁר יִקָּרֵא הַיּוֹם שַׁבַּת ה' וְשַׁבָּת סְתָם, וְהַטַּעַם עַל תְּבוּאַת הַשַּׁבָּת, כִּי הַשַּׁבָּת לֹא תֵאָכֵל:

פסוק ז

וְלִבְהֶמְתְּךָ וְלַחַיָּה אִם חַיָּה אוֹכֶלֶת, בְּהֵמָה לֹא כָל שֶׁכֵּן שֶׁמְּזוֹנוֹתֶיהָ עָלֶיךָ, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְלִבְהֶמְתְּךָ", הִקִּישׁ בְּהֵמָה לְחַיָּה, כָּל זְמַן שֶׁחַיָּה אוֹכֶלֶת מִן הַשָּׂדֶה אַתָּה מַאֲכִיל לִבְהֶמְתְּךָ מִן הַבַּיִת, כָּלָה לַחַיָּה מִן הַשָּׂדֶה כַּלֵּה לִבְהֶמְתְּךָ מִן הַבַּיִת, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא כ"ה:ז') מִתּוֹרַת כֹּהֲנִים (פרק א ח). וְהַכְּלוּי הַזֶּה לֹא פֵּרֵשׁ הָרַב מַהוּ, וְעִנְיָנוֹ שֶׁיְּכַלֶּה הַפֵּרוֹת אַחַר זְמַן מְבִיתוֹ לְהַפְקִירָן, וְהוּא בְּעוֹר שְׁבִיעִית שֶׁהִזְכִּירוּ חֲכָמִים בְּכָל מָקוֹם. וְאֵין הָעִנְיָן שֶׁיִּהְיוּ הַפֵּרוֹת אַחַר זְמַן הַבְּעוּר אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה וּבַאֲכִילָה וְיֵהָא מְחֻיָּב לְאַבְּדָם. וְלֹא מָנוּ חֲכָמִים בַּמִּשְׁנָה (סוף תמורה) פֵּרוֹת שְׁבִיעִית לֹא מִן הַנִּשְׂרָפִים וְלֹא מִן הַנִּקְבָּרִים, וְאֵינוֹ אֶלָּא שֶׁהוּא צָרִיךְ לְבַעֲרָם מֵרְשׁוּתוֹ וּלְהַפְקִירָם לָעֲנִיִּים וּלְכָל אָדָם, כְּעִנְיַן "בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת" (דברים כו יג). וְכֵן שָׁנִינוּ (שביעית פ"ט מ"ח), הָעֲנִיִּים אוֹכְלִין אַחַר הַבְּעוּר אֲבָל לֹא הָעֲשִׁירִים, דִּבְרֵי ר' יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אֶחָד עֲנִיִּים וְאֶחָד עֲשִׁירִים אוֹכְלִין אַחַר הַבְּעוּר. וּפְרוּשׁ עֲנִיִּים, כָּל שֶׁלָּקְטוּ הַפֵּרוֹת מִשְּׁדוֹת שֶׁל אֲחֵרִים מִן הַהֶפְקֵר, וַעֲשִׁירִים - בַּעֲלֵי הַשָּׂדוֹת עַצְמָן שֶׁלָּקְטוּ אוֹתָן מִן הַשָּׂדוֹת שֶׁלָּהֶם בְּהֶפְקֵרָם, וְרַבִּי יְהוּדָה אָסָרָן לָהֶם מִדִּבְרֵיהֶם מִפְּנֵי חֶשְׁד, וְרַבִּי יוֹסֵי מַתִּיר וַהֲלָכָה כִּדְבָרָיו. וְשָׁנוּ בַּתּוֹסֶפְתָּא (שביעית פ"ח ה"א-ה"ד), בְּרֹאשׁוֹנָה הָיוּ שְׁלוּחֵי בֵּית דִּין מְחַזְּרִין עַל פִּתְחֵי עֲיָרוֹת, כָּל מִי שֶׁמֵּבִיא פֵּרוֹת לְתוֹךְ יָדוֹ הָיוּ נוֹטְלִין אוֹתָן מִמֶּנּוּ, וְנוֹתְנִין לוֹ מָזוֹן שָׁלֹשׁ סְעוּדוֹת וְהַשְּׁאָר מַכְנִיסִין אוֹתוֹ לְאוֹצָר שֶׁבָּעִיר. הִגִּיעַ זְמַן תְּאֵנִים, שְׁלוּחֵי ב"ד שׁוֹכְרִין פּוֹעֲלִים וְעוֹדְרִים אוֹתָן וְעוֹשִׂים אוֹתָם

דְּבֵלָה וְכוּ'. הִגִּיעַ זְמַן זֵיתִים, שְׁלוּחֵי ב"ד שׁוֹכְרִין פּוֹעֲלִים וּמוֹסְקִין אוֹתָן וְעוֹטְנִין אוֹתָן בְּבֵית הַבַּד וְכוֹנְסִין אוֹתָן בְּחָבִיּוֹת וּמַכְנִיסִין אוֹתָם בָּאוֹצָר שֶׁבָּעִיר. הִגִּיעַ זְמַן עֲנָבִים, שְׁלוּחֵי ב"ד שׁוֹכְרִים פּוֹעֲלִים וּבוֹצְרִים אוֹתָם וְדוֹרְכִים אוֹתָם בַּגַּת וְכוֹנְסִים אוֹתָם בְּחָבִיּוֹת וּמַכְנִיסִין אוֹתָם בָּאוֹצָר שֶׁבָּעִיר, וּמְחַלֵּק לָהֶן מֵהֶן בְּעַרְבֵי שַׁבָּתוֹת כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי בֵּיתוֹ. הִגִּיעַ שְׁעַת הַבְּעוּר, עֲנִיִּים אוֹכְלִין אַחַר הַבְּעוּר אֲבָל לֹא עֲשִׁירִים, דִּבְרֵי ר' יְהוּדָה. ר' יוֹסֵי אוֹמֵר, אֶחָד עֲנִיִּים וְאֶחָד עֲשִׁירִים אוֹכְלִין אַחַר הַבְּעוּר. ר' שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, עֲשִׁירִים אוֹכְלִין מִן הָאוֹצָר אַחַר הַבְּעוּר. מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ פֵּרוֹת שְׁבִיעִית וְהִגִּיעַ שְׁעַת הַבְּעוּר, מְחַלֵּק מֵהֶן לִשְׁכֵנָיו וְלִקְרוֹבָיו וְלְמְיַדְּעָיו, וּמוֹצִיא וּמַנִּיחַ עַל פֶּתַח בֵּיתוֹ וְאוֹמֵר, אַחֵינוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל כָּל מִי שֶׁצָּרִיךְ לִטֹּל יָבֹא וְיִטֹּל, וְחוֹזֵר וּמַכְנִיס לְתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְאוֹכֵל וְהוֹלֵךְ עַד שָׁעָה שֶׁיִּכְלוּ. כָּל זֶה שָׁנוּי בַּתּוֹסֶפְתָּא. וְלָמַדְנוּ מִפָּרָשׁ שֶׁאֵין בְּעוּר אֶלָּא לְבַעֵר הַפֵּרוֹת מֵרְשׁוּתוֹ וּלְהַפְקִירָם. וְעָשׂוּ לָהֶם תַּקָּנוֹת מִדִּבְרֵיהֶם, בָּרִאשׁוֹנָה הָיוּ בֵּית דִּין עוֹשִׂין אוֹצָר בְּכָל עִיר וְעִיר, מִתְּחִלַּת יְצִיאַת הַפֵּרוֹת הָיוּ נוֹטְלִין אוֹתָם מִיָּד מְבִיאֵיהֶן וּמַכְנִיסִין אוֹתָן לְאוֹצָר, וּכְשֶׁיָּבֹא זְמַן לְקִיטַת כָּל אוֹתוֹ הַמִּין, כְּגוֹן שֶׁבָּא זְמַן קְצִיר וְעֵת הַבָּצִיר הִגִּיעַ, ב"ד שׁוֹכְרִים פּוֹעֲלִים וּבוֹצְרִין וּמוֹסְקִין וְלוֹקְטִים כָּל אוֹתוֹ הַמִּין, וְדוֹרְכִים וּמוֹסְקִין בַּגַּת וּבְבֵית הַבַּד כְּדֶרֶךְ שְׁאָר הַשָּׁנִים, וְנוֹתְנִים לְאוֹצָר שֶׁלָּהֶן. וְאֵלּוּ הַפֵּרוֹת הַמְכֻנָּסִים לְאוֹצַר בֵּית דִּין אֵינָן צְרִיכִין בְּעוּר אַחַר שֶׁכְּבָר מְבֹעָרִין הֵם מִן הַבַּיִת. וְאֶחָד עֲנִיִּים וְאֶחָד עֲשִׁירִים מֻתָּרִין לְאַחַר הַבְּעוּר לְקַבֵּל מֵהֶם מִיָּד ב"ד וּלְאָכְלָן. וְכָל זוֹ הַתַּקָּנָה וְהַטֹּרַח שֶׁל ב"ד מִפְּנֵי חֶשְׁד, שֶׁלֹּא יָבֹאוּ לְעַכְּבָם אוֹ לַעֲשׂוֹת מֵהֶם סְחוֹרָה. וּכְשֶׁאֵין אוֹצָר בָּעִיר וְלֹא בֵּית דִּין, וְהַפֵּרוֹת בְּיַד הַמְלַקֵּט אוֹתָם מִן הַהֶפְקֵר, הוּא צָרִיךְ לְבַעֲרָם מִן הַבַּיִת בְּשַׁעַת הַבְּעוּר, וּמַפְקִירָם עַל פֶּתַח בֵּיתוֹ, וְאוֹכְלִין וְהוֹלְכִין לְעוֹלָם. וְזוֹ הִיא שְׁבִיעִית שֶׁאוֹסֶרֶת בְּמִינָהּ בְּמַשֶּׁהוּ (שביעית ז ז) לְבַעוּר, כְּמוֹ שֶׁמְּזַכֵּר בְּמַסֶּכֶת נְדָרִים (נדרים נ"ח), מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לָהּ הֶתֵּר בְּבַעוּר מִבֵּיתוֹ. וּמָצָאתִי לְשׁוֹן רַשִׁ"י שֶׁכָּתַב בְּמַסֶּכֶת פְּסָחִים (נב ד"ה משום), וְזֶהוּ בְּעוּרָם, שֶׁמַּפְקִירִם בְּמָקוֹם דְּרִיסַת רַגְלֵי אָדָם וּבְהֵמָה. אוּלַי חָשַׁב הָרַב שֶׁצָּרִיךְ שֶׁיִּהֶא מַפְקִירָם גַּם לַחַיָּה וְלַבְּהֵמָה, לְקַיֵּם בָּהֶם "וְאָכְלוּ אֶבְיוֹנֵי עַמֶּךָ" (שמות כג יא) "וְלִבְהֶמְתְּךָ וְלַחַיָּה אֲשֶׁר בְּאַרְצֶךָ" (כאן), וְהִפְלִיג. וּמִכָּל מָקוֹם אֵינָן נֶאֱסָרִין בַּאֲכִילָה כְּלָל. וּכְבָר שָׁנוּ בַּתּוֹסֶפְתָּא (שביעית פ"ז ה"ג) שֶׁבְּעוּר שְׁבִיעִית כִּבְעוּר מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, לֹא שֶׁיְּהֵא בָּהֶם חִלּוּק בְּאִסּוּר אֲכִילָה. וְהָרַב רַבִּי מֹשֶׁה (הל' שמיטה ויובל פ"ז ה"ג) וְהָרִבְּה מִן הַחָכָמִים סְבוּרִין שֶׁהַבְּעוּר אוֹסֵר לְגַמְרֵי, וּטְעוּנִין שְׂרֵפָה אוֹ מְפַזֵּר וְזוֹרֶה לָרוּחַ אוֹ מֵטִיל לַיָּם, וְאֵינוֹ כֵּן, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר. אֲבָל אִם עִכְּבָם בְּבֵיתוֹ אַחַר הַבְּעוּר כְּדֵי לְאָכְלָן, אֲסוּרִין הֵם בַּאֲכִילָה לְגַמְרֵי. וְזוֹ הִיא שְׁבִיעִית שֶׁאוֹסֶרֶת בְּנוֹתֵן טַעַם לְאַחַר הַבְּעוּר (שביעית ז ז), שֶׁאֵין לָהּ מַתִּירִין. וְאֶפְשָׁר שֶׁהָאִסּוּר הַזֶּה מִדִּבְרֵיהֶם הוּא. וְאוּלַי אֶפְלוּ הַבְּעוּר כֻּלּוֹ חֹמֶר מִדִּבְרֵי

סוֹפְרִים, וְהַבָּרַיְתוֹת הַשְּׁנוּיוֹת בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים בְּעִנְיַן הַבִּעוּר אַסְמַכְתָּא מִדְּרַבָּנָן. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ תִּתְפָּרֵשׁ יָפֶה מִשְׁנַת הַכּוֹבֵשׁ שִׁלְשָׁה כְּבָשִׁים בְּחָבִית אַחַת וְכוּ' (שביעית פ"ט מ"ה), וְכֵן מִשְׁנַת שָׁלֹשׁ אֲרָצוֹת לַשְּׁבִיעִית (שם פ"ו מ"א), דְּקָתָנֵי כָּל שֶׁהֶחֱזִיקוּ עוֹלֵי בָבֶל מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עַד כְּזִיב לֹא נֶאֱכָל וְלֹא נֶעֱבָד; כָּל שֶׁהֶחֱזִיקוּ עוֹלֵי מִצְרַיִם מִכְּזִיב וְעַד הַנָּהָר וְעַד אֲמָנָה נֶאֱכָל אֲבָל לֹא נֶעֱבָד. הֵקֵלּוּ בַּאֲכִילָה לְאַחַר הַבִּעוּר יוֹתֵר מִן הָעֲבוֹדָה. וְהֶזְכֵּר בַּיְרוּשַׁלְמִי (שביעית סוף פ"ט), חַד בַּר נַשׁ הֲוָה חָשִׁיד עַל שְׁמִטְתָּא, אֲמַר לְאִתְתֵּהּ, אַפְקִין חַלְתָּא. אָמְרָה לֵיהּ, הַהוּא גַּבְרָא חָשִׁיד עַל שְׁמִטְתָּא וְאַמַּרְתְּ אַפְקִין חַלְתָּא. אֲמַר לַהּ, חַלָּה דְּבַר תּוֹרָה, שְׁבִיעִית מִדְּרַבָּנָן גַּמְלִיאֵל וַחֲבֵרָיו. אוֹתוֹ רֵיקָה הָיָה חָשׁוּד לְעַכֵּב פֵּרוֹת שְׁבִיעִית וּלְאָכְלָן אַחַר הַבִּעוּר, וְאָמַר שֶׁאִסּוּר אֲכִילַת הַטֶּבֶל מִן הַתּוֹרָה, וְהַבִּעוּר וְאִסּוּר אֲכִילַת פֵּרוֹת שְׁבִיעִית אַחַר הַבִּעוּר מִן ר"ג וַחֲבֵרָיו, אוֹ שֶׁהַבִּעוּר מִן הַתּוֹרָה וְאִסּוּר הָאֲכִילָה מִדִּבְרֵיהֶם, וְלֹא הָיָה חוֹשֵׁשׁ אֶלָּא שֶׁלֹּא יֹאכַל אִסּוּרֵי תוֹרָה. וְכֵיוָן שֶׁהִזְכִּירוּ חֲכָמִים דְּבָרָיו נִרְאֶה שֶׁהֵם אֱמֶת. אוֹ שֶׁמָּא אוֹתוֹ רָשָׁע סָבַר כְּדִבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן דַּאֲמַר (מו"ק ב), בִּשְׁתֵּי שְׁמִיטוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר, וּשְׁבִיעִית בַּזְּמַן הַזֶּה דְּרַבָּנָן אע"פ שֶׁחִלָּה דְּאוֹרַיְתָא:

פסוק ט

בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר "בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים" אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא בָּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ, אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "בָּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ", אֶלָּא תְּקִיעַת בָּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ דּוֹחָה שַׁבָּת בְּכָל אַרְצְכֶם וְאֵין תְּרוּעַת רֹאשׁ הַשָּׁנָה דּוֹחָה שַׁבָּת בְּכָל אַרְצְכֶם אֶלָּא בְּבֵית דִּין בִּלְבַד, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא כ"ה:ט'). וְהִנֵּה הָרַב מִפְּנֵי בְּקִיאוּתוֹ בַּתַּלְמוּד וְהַכֹּל לְפָנָיו כְּשֻׁלְחָן עָרוּךְ, אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ וְסוֹתֵם הַבָּרַיְתוֹת, וְהֵן מַטְעוֹת לִשְׁאָר בְּנֵי אָדָם, שֶׁיְּדוּעַ הוּא וּבָרוּר בַּגְּמָרָא (ר"ה כט) כִּי הַתְּקִיעוֹת כֻּלָּן שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים וַאֲפִלּוּ שֶׁל רְשׁוּת מֻתָּרוֹת הֵן בְּשַׁבָּת, לְפִי שֶׁהִיא חָכְמָה וְאֵינָהּ מְלָאכָה, וְתוֹקְעִין הָיוּ בְּדִין תּוֹרָה בְּשַׁבָּת שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְשֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים בְּכָל מָקוֹם. וְעִנְיַן הַתְּקִיעָה בְּבֵית דִּין תַּקָּנַת רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי הִיא מִשֶּׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, לְפִי שֶׁגָּזְרוּ בָּהּ מִפְּנֵי שֶׁהַכֹּל חַיָּבִין בִּתְקִיעַת שׁוֹפָר וְאֵין הַכֹּל בְּקִיאִין בִּתְקִיעַת שׁוֹפָר, שֶׁמָּא יִטָּלֶנּוּ בְּיָדוֹ וְיֵלֵךְ אֵצֶל בָּקִי לִלְמֹד וְיַעֲבִירֶנּוּ אַרְבַּע אַמּוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהִתִּיר לָנוּ רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי בְּבֵית דִּין בִּלְבַד, וְאֵין לָזֶה עִקָּר בְּעִנְיַן הַכָּתוּב כְּלָל. וּמַה שֶּׁהִזְכִּירוּ (בת"כ פרשה ב ה) תְּקִיעָה בָּעָשׂוֹר דּוֹחָה שַׁבָּת, לוֹמַר שֶׁהִיא נַעֲשֵׂית בְּכָל יוֹם הַכִּפּוּרִים, כִּי הַדְּחִיָּה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת וְשֶׁחָל לִהְיוֹת בְּחוֹל אַחַת הִיא, שֶׁיּוֹם הַכִּפּוּרִים בְּשַׁבָּת לְכָל מְלָאכָה, בֵּין לְהוֹצָאָה בֵּין לְכָל הַמְּלָאכוֹת. וּמִכָּל מָקוֹם רָצָה הָרַב לְלַמְּדֵנוּ שֶׁתְּקִיעַת שׁוֹפָר בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים נַעֲשֵׂית בְּכָל מָקוֹם, שֶׁפֵּרוּשׁ "תַּעֲבִירוּ שׁוֹפָר בְּכָל אַרְצְכֶם" לְלַמֵּד שֶׁכָּל יָחִיד חַיָּב לִתְקֹעַ, וְאֵין הַתְּקִיעָה בְּבֵית דִּין בִּלְבַד כְּמוֹ הַסְּפִירָה:

פסוק י

יוֹבֵל הִיא שָׁנָה זוֹ נִבְדֶּלֶת מִשְּׁאָר הַשָּׁנִים בִּנְקִיבַת שֵׁם לְבַדָּהּ, וּמַה שְּׁמָהּ, יוֹבֵל שְׁמָהּ, עַל שֵׁם תְּקִיעַת שׁוֹפָר, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא כ"ה:י'). וְכֵן דַּעַת הַמְפָרְשִׁים, מִלְּשׁוֹן "בִּמְשֹׁךְ הַיּוֹבֵל" (שמות יט יג), "שׁוֹפְרוֹת הַיּוֹבְלִים" (יהושע ו ד). וְאֵינוֹ מְחֻוָּר לִי, בַּעֲבוּר "תִּהְיֶה לָכֶם", כִּי מָה טַעַם שֶׁיֹּאמַר בַּשָּׁנָה "תְּקִיעָה הִיא תִּהְיֶה לָכֶם וְשַׁבְתֶּם". וְאוּלַי יֹאמַר הַכָּתוּב "יוֹבֵל הִיא", נְקוּבָה בַּשֵּׁם הַזֶּה שֶׁקָּרָאתִי לָהּ, וְ"תִּהְיֶה לָכֶם" לְכֻלְּכֶם, יְדוּעָה בַּתְּקִיעָה שֶׁתִּתְקְעוּ בָּהּ לְהַזְכִּיר עִנְיָנָהּ, שֶׁתָּשׁוּבוּ בָּהּ אִישׁ אֶל אֲחֻזָּתוֹ וְאִישׁ אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ. וְכֵן "יוֹבֵל הִיא שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה תִּהְיֶה לָכֶם", שֶׁתִּהְיֶה לָכֶם יוֹבֵל שֶׁלֹּא תִּזְרְעוּ וְלֹא תִקְצְרוּ, כְּלוֹמַר יְדוּעָה בְּשֵׁם לִהְיוֹת בָּהּ כָּכָה. וְכָל זֶה אֵינֶנּוּ נָכוֹן בְּעֵינַי, כִּי פֵּרוּשׁ "שׁוֹפְרוֹת הַיּוֹבְלִים" - קַרְנֵי הָאֵלִים, וְגַם תַּרְגּוּם יוֹנָתָן "שׁוֹפָרָא דְּקֶרֶן דִּכְרָא", וְכֵן בַּגְּמָרָא (ר"ה כו), מֵאי מַשְׁמַע דְּהַאי יוֹבֵלָא לִשָּׁנָא דִּדְכְרָא הוּא, שֶׁכֵּן בְּעַרְבֵי קוֹרִין לְדִכְרָא - יוֹבֵלָא. וְהַשּׁוֹפָר בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים אֵין מְיֻחָד לִהְיוֹתוֹ מֵהָאַיִל, אֲבָל כָּל הַשּׁוֹפָרוֹת כְּשֵׁרִין בּוֹ. וְעַל דַּעַת מִשְׁנָתֵנוּ (שם כו) וְכָל הַתַּנָּאִין מִצְוָתוֹ בְּשֶׁל יְעֵלִים, אִם כֵּן לָמָּה תִּקְרָא הַשָּׁנָה שְׁנַת הָאַיִל. וְר"א אָמַר כִּי יוֹבֵל כְּטַעַם שִׁלּוּחַ. וּלְפִי דַּעְתִּי לֹא קָרְאוֹ הַכָּתוּב יוֹבֵל עַל הַתְּקִיעָה, רַק עַל הַדְּרוֹר, כִּי לֹא הִזְכִּיר הַשֵּׁם הַזֶּה בַּכָּתוּב הָרִאשׁוֹן שֶׁאָמַר "וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפַר תְּרוּעָה", אֲבָל אָמַר "וּקְרָאתֶם דְּרוֹר בָּאָרֶץ לְכָל יֹשְׁבֶיהָ", שֶׁיִּהְיוּ כֻּלָּם בְּנֵי חוֹרִין לָדוּר בְּכָל מָקוֹם שֶׁיִּרְצוּ. וְאָמַר "יוֹבֵל הִיא", שֶׁבָּהּ יוּבַל כָּל אִישׁ אֶל אֲחֻזָּתוֹ וְאֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ יוֹבִילוּהוּ רַגְלָיו מֵרָחוֹק לָגוּר (ישעיהו כג ז). וְנִשְׁתַּמְּשׁוּ בַּלָּשׁוֹן הַזֶּה בְּעִנְיָנִים רַבִּים, "יוּבַל שַׁי לַה' צְבָאוֹת" (ישעיהו יח ז), וְאָמַר "וְעַל יוּבַל יְשַׁלַּח שָׁרָשָׁיו" (ירמיהו יז ח), "פְּלָגִים יִבְלֵי מָיִם" (ישעיהו ל כה), הֵם הַמַּעֲמַקִּים שֶׁשָּׁם יוּבְלוּ הַמַּיִם, "וְנָתְנָה הָאָרֶץ יְבוּלָהּ" (ויקרא כ"ו:ד'), "וְאֵין יְבוּל בַּגְּפָנִים" (חבקוק ג יז), עִנְיַן הֲבָאָה גַּם כֵּן, כְּמוֹ שֶׁיִּקָּרֵא תְּבוּאָה. וְכֵן בַּאֲרָמִית "וְהוֹלֵךְ מְהֵרָה" (במדבר יז יא) תַּרְגּוּמוֹ "וְאוֹבֵל בִּפְרִיע". וְיִהְיֶה פֵּרוּשׁ "יוֹבֵל הִיא תִּהְיֶה לָכֶם" הֲבָאָה הִיא, וְתִהְיֶה כֵּן לְכֻלְּכֶם, כִּי תָּבֹאוּ וְתָשֻׁבוּ אִישׁ אֶל אֲחֻזָּתוֹ וְאִישׁ אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ. וְחָזַר וְאָמַר "יוֹבֵל הִיא שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה תִּהְיֶה לָכֶם" (ויקרא כ"ה:י"א), שֶׁתִּהְיֶה לָכֶם שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה לְיוֹבֵל, לֹא לְדָבָר אַחֵר, וְלֹא תִּזְרְעוּ וְלֹא תִקְצְרוּ, אֲבָל תִּהְיֶה קֹדֶשׁ וְתָשֻׁבוּ אִישׁ אֶל אֲחֻזָּתוֹ, לִהְיוֹתָהּ לְכֻלְּכֶם יוֹבֵל כִּשְׁמָהּ. וְעַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת, "דְּרוֹר" מִלְּשׁוֹן "דּוֹר הֹלֵךְ וְדוֹר בָּא" (קהלת א ד), וְכֵן "יוֹבֵל" שֶׁיָּשׁוּב אֶל הַיּוֹבֵל אֲשֶׁר שָׁם שָׁרָשָׁיו, וְהִיא תִּהְיֶה לָכֶם:

פסוק יב

מִן הַשָּׂדֶה תֹּאכְלוּ עַל יְדֵי הַשָּׂדֶה תֹּאכְלוּ מִן הַבַּיִת, שֶׁאִם כָּלָה לַחַיָּה מִן הַשָּׂדֶה אַתָּה צָרִיךְ לְבַעֵר מִן הַבַּיִת כְּשֵׁם שֶׁנֶּאֱמַר בַּשְּׁבִיעִית, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא כ"ה:י"ב). וְאִם כֵּן

לֹא יִהְיֶה הַפָּסוּק מְחֻבָּר, אֲבָל יֹאמַר לֹא תִזְרְעוּ וְלֹא תִקְצְרוּ כִּי יוֹבֵל הִיא קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לָכֶם, וּמִן הַשָּׂדֶה תֹּאכְלוּ אֶת תְּבוּאָתָהּ לֹא מִן הַבַּיִת. וְר"א אָמַר (אבן עזרא על ויקרא כ"ה:י"ב) "מִן הַשָּׂדֶה תֹּאכְלוּ" מִמַּה שֶּׁתּוֹצִיא הַשָּׂדֶה מֵעַצְמָהּ תֹּאכְלוּ כֻּלְּכֶם, כַּכָּתוּב בִּשְׁנַת הַשְּׁמִטָּה. וּלְדַעְתִּי יֹאמַר לֹא תִקְצְרוּ וְלֹא תִבְצְרוּ בַּשָּׁנָה הַזֹּאת כִּי יוֹבֵל הִיא וְקֹדֶשׁ תִּהְיֶה לָכֶם, מִן הַשָּׂדֶה תָּבִיאוּ הַתְּבוּאָה וְתֹאכְלוּ, שֶׁתֵּצְאוּ הַשָּׂדֶה לִלְקֹט וְלֶאֱכֹל עִם הָעֲנִיִּים וְהָאֶבְיוֹנִים הַחַיָּה וְהַבְּהֵמָה, לֹא שֶׁיִּהְיֶה לָכֶם עֵת קָצִיר וּבָצִיר וְתַאַסְפוּ לָכֶם אֶל הַבַּיִת וְאֶל הָאוֹצָרוֹת כִּתְבוּאַת שְׁאָר הַשָּׁנִים. וּמַה שֶּׁשָּׁנוּ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרק ג ה), מִכָּאן אָמְרוּ הַכּוֹבֵשׁ שִׁלְשָׁה כְּבָשִׁים בְּחָבִית אַחַת, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר אוֹכְלִין עַל הָרִאשׁוֹן, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר אַף עַל הָאַחֲרוֹן, רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר כָּל שֶׁכָּלָה מִינוֹ מִן הַשָּׂדֶה יְבַעֵר מִינוֹ מִן הַבַּיִת, וַהֲלָכָה כִּדְבָרָיו, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר כָּל יָרָק אֶחָד לַבְּעוּר. וְכָל זֶה מִדְּרָשׁ מִפְּנֵי שֶׁלֹּא אָמַר "מִן הַשָּׂדֶה תָּבִיאוּ וְתֹאכְלוּ", וְסָמַךְ הָאֲכִילָה בַּשָּׂדֶה שֶׁלֹּא יֹאכְלוּ אֶלָּא בּוֹ. וְיִתָּכֵן שֶׁהוּא סָמֻךְ מִדִּבְרֵיהֶם, וּלְכָךְ הָיָה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מֵקֵל בּוֹ וְרַבָּן גַּמְלִיאֵל מֵקֵל בְּטַעְמוֹ. וּכְבָר כָּתַבְתִּי זֶה לְמַעְלָה (רמב"ן על ויקרא כ"ה:ז'). וְאֶפְשָׁר לְדִבְרֵי רַבָּן גַּמְלִיאֵל שֶׁמִּצְוַת הַבְּעוּר מִן הַתּוֹרָה, אֲבָל הַטַּעַם כֵּיוָן שֶׁנִּבְלַע מִתְּחִלָּה מִבֹּעַר הוּא:

פסוק יד

אַל תּוֹנוּ זוֹ אוֹנָאַת מָמוֹן. **בְּמִסְפַּר שָׁנִים אַחַר הַיּוֹבֵל** פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא עַל אָפְנָיו עַל הָאוֹנָאָה בָּא לְהַזְהִיר, כְּשֶׁתִּמְכֹּר אוֹ תִקְנֶה קַרְקַע דַּע כַּמָּה שָׁנִים יֵשׁ עַד הַיּוֹבֵל וּלְפִי הַשָּׁנִים יִמְכֹּר הַמּוֹכֵר וְיִקְנֶה הַקּוֹנֶה, שֶׁהֲרֵי סוֹפוֹ לְהַחְזִיר לוֹ בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל, וְאִם יֵשׁ שָׁנִים מֻעָטוֹת וְזֶה מוֹכְרָהּ בְּדָמִים יְקָרִים הֲרֵי נִתְאַנָּה לוֹקֵחַ, וְאִם יֵשׁ שָׁנִים מְרֻבּוֹת וְיֹאכַל מִמֶּנָּה תְּבוּאוֹת הַרְבֵּה צָרִיךְ לְקָנוֹתָהּ לְפִי הַזְּמַן. וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר (כאן) "בְּמִסְפַּר שְׁנֵי תְבוּאֹת יִמְכָּר לָךְ", לְפִי מִנְיַן שְׁנֵי הַתְּבוּאוֹת שֶׁתִּהְיֶה עוֹמֶדֶת בְּיַד הַלּוֹקֵחַ תִּמְכֹּר לוֹ. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ (ערכין כט) מִכָּאן, שֶׁהַמּוֹכֵר שָׂדֵהוּ אֵינוֹ מֻתָּר לְגָאֳלָהּ פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים, אֲפִילּוּ יֵשׁ שָׁלֹשׁ תְּבוּאוֹת בְּאוֹתָן שְׁתֵּי שָׁנִים. וְאֵינוֹ יוֹצֵא מִפְּשׁוּטוֹ, מִסְפַּר שָׁנִים שֶׁל תְּבוּאוֹת וְלֹא שֶׁל שִׁדָּפוֹן, וּמְעוּט שָׁנִים שְׁתַּיִם, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא כ"ה:ט"ו). וּבֶאֱמֶת שֶׁהוּא הַנָּכוֹן בְּיִשּׁוּב הַמִּקְרָא. אֲבָל רַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ (ב"מ נו) שֶׁאֵין אוֹנָאָה לַקַּרְקָעוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר "אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ" - דָּבָר הַנִּקְנֶה מִיָּד לְיָד, וְהַמִּקְרָא הַזֶּה כְּפִי פְּשׁוּטוֹ וּלְפִי מִדְרָשׁוֹ לְדִבְרֵי הָרַב בְּקַרְקָעוֹת הוּא, אֲבָל עַל כָּרְחֵנוּ נִצְטָרֵךְ לְהַטּוֹת מִקְרָאוֹת מִפְּשׁוּטָן וְנֹאמַר שֶׁיִּהְיֶה כָּל פָּסוּק עוֹמֵד בְּעַצְמוֹ, יֹאמַר "וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ" דָּבָר הַנִּקְנֶה מִיָּד לְיָד, "אַל תּוֹנוּ אִישׁ אֶת אָחִיו", וַיִּחְזֹר וְיֹאמַר, בְּמִסְפַּר שָׁנִים אַחַר הַיּוֹבֵל תִּקְנֶה מֵאִתּוֹ הַתְּבוּאוֹת, וּכְמִסְפַּר שְׁנֵי הַתְּבוּאוֹת יִמְכְּרֵם לָךְ, כְּפִי הַשָּׁנִים תַּרְבֶּה וְתַמְעִיט, כִּי עַל כָּל פָּנִים תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ בַּיּוֹבֵל.

וְכָל זֶה אַזְהָרָה בַּיּוֹבֵל שֶׁיְּזָהֲרוּ בּוֹ לְעוֹלָם. וְחָזַר וְאָמַר "וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ" (ויקרא כ"ה:י"ז) בִּדְבָרִים. וַאֲנִי חוֹשֵׁב עוֹד סְבָרָא, שֶׁוַּדַּאי הַמַּאֲנֶה אֶת חֲבֵרוֹ לְדַעַת עוֹבֵר בְּלָאו בֵּין בְּמִטַּלְטְלִים בֵּין בְּקַרְקָעוֹת, שֶׁבָּהֶן דִּבֵּר הַכָּתוּב "אַל תּוֹנוּ אִישׁ אֶת אָחִיו בְּמִסְפַּר שָׁנִים אַחַר הַיּוֹבֵל", שֶׁהוּא מַזְהִיר שֶׁיִּקְנוּ וְיִמְכְּרוּ לְפִי הַשָּׁנִים וְלֹא יוֹנוּ אִישׁ אֶת אָחִיו, אֲבָל רַבּוֹתֵינוּ חִדְּשׁוּ בָּאוֹנָאָה תַּשְׁלוּמִים בִּשְׁתוּת הַמָּקוֹם וּבְטוּל מָקוֹם בְּיוֹתֵר מִשְׁתוּת, וּמִזֶּה בִּלְבַד מֵעֲטוּ הַקַּרְקָעוֹת, לְפִי שֶׁהָאוֹנָאָה בָּהֶם אֲפִלּוּ בְּיִתֵּר מִשְׁתוּת - מְחִילָה, כְּמוֹ שֶׁהִיא מְחִילָה בְּמִטַּלְטְלִים בְּפָחוֹת מִשְׁתוּת, אע"פ שֶׁהוּא אָסוּר לְהוֹנוֹת כֵּן לְדַעַת, אֲבָל אֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְבַטֵּל מִמְכָּרָם מִפְּנֵי אוֹנָאָה מוּעֶטֶת כָּזוֹ. וְדָרְשׁוּ חֲכָמִים מִפְּנֵי שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ אוֹ קָנֹה" דָּבָר הַנִּקְנֶה מִיָּד לְיָד, "אַל תּוֹנוּ אִישׁ אֶת אָחִיו", לַמַּדְנוּ שֶׁיֵּשׁ בְּאוֹנָאָה דִּין מְיֻחָד בְּמִטַּלְטְלִים שֶׁאֵינוֹ נוֹהֵג בְּקַרְקָעוֹת, וְהוּא חֲזָרַת הַמָּמוֹן, אֲבָל אַזְהָרַת הַלָּאו נוֹהֶגֶת בְּכֻלָּן. וּלְכָךְ אָמַר "וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר" לְשׁוֹן רַבִּים, לְמוֹכֵר קַרְקָעוֹת וּלְמוֹכֵר מִטַּלְטְלִין, "אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ" - הַיְחִיד מֵהֶם, הַמּוֹכֵר הַמִּטַּלְטְלִין מִיָּד לְיָד, וְאָמַר לְכֻלָּן "אַל תּוֹנוּ", וְכֵיוָן שֶׁיְּחֵד וְהִפְרִישׁ הַמִּטַּלְטְלִין רַבָּה בָּהֶן דִּין אוֹנָאָה, וְהִיא בַּחֲזָרַת הַתַּשְׁלוּמִין. וְזֶה דָּבָר נָכוֹן כְּפִי הַמְּדָרָשִׁים שֶׁקִּבְּלוּ רַבּוֹתֵינוּ בִּרְמָזֵי הַתּוֹרָה. וְאוּלַי יִהְיֶה כָּל זֶה אַסְמַכְתָּא, כִּי הַלָּאו אַזְהָרָה בֵּין בְּקַרְקַע בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין, וַחֲזָרַת הַמָּמוֹן בְּיָדַם קַבָּלָה בְּמִטַּלְטְלִין וְלֹא בְּקַרְקָעוֹת, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ (ב"ק יד) דָּבָר הַשָּׁוֶה לְכָל כֶּסֶף, כִּי הַשִּׁעוּרִים כֻּלָּם בִּשְׁתוּת וְיֹתֵר עַל שְׁתוּת כְּפִי דֵּעוֹת בְּנֵי אָדָם, וְלָמָּה לֹא יוֹצִיאוּ הַקַּרְקָעוֹת מִן הַדִּין הַזֶּה וְהֵם הוֹצִיאוּ מִמֶּנּוּ כְּלֵי בַּעַל הַבַּיִת וְאָמְרוּ (ב"מ נא), לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בְּלוֹקֵחַ מִן הַתָּגָר אֲבָל בְּלוֹקֵחַ מִבַּעַל הַבַּיִת אֵין לוֹ אוֹנָאָה, מִפְּנֵי שֶׁדֶּרֶךְ בַּעֲלֵי בָּתִּים שֶׁלֹּא יִמְכְּרוּ כְּלֵי תַּשְׁמִישָׁן. וְגַם יִתָּכֵן לוֹמַר כִּי הַכָּתוּב יַזְהִיר שֶׁיֵּדְעוּ מִסְפַּר הַשָּׁנִים עַד הַיּוֹבֵל וּלְפִיהֶם יִמְכְּרוּ וְיִקְנוּ, וְלֹא יוֹנוּ בָּהֶם אִישׁ אֶת אָחִיו לְהַטְעוֹתוֹ בַּמִּסְפָּר אוֹ לְהַטְעוֹתוֹ בַּמְּכִירָה שֶׁיַּחְשֹׁב בָּהּ שֶׁהִיא לַחֲלוּטִין וְיַטְעֶהוּ בְּכָךְ, אֲבָל יֵדְעוּ שְׁנֵיהֶם וְיוֹדִיעוּ זֶה לָזֶה הַמִּסְפָּר כִּי הַמְּכִירָה הִיא בְּמִסְפַּר שָׁנִים עַד הַיּוֹבֵל, שֶׁגַּם בְּקַרְקָעוֹת יֵשׁ אוֹנָאָה בְּטוֹעִים בַּמִּדָּה וּבַמְּנָיָן וְאֻפְּלוּ בְּפָחוֹת מִשְׁתוּת, וְכָל שֶׁכֵּן בְּמִטַּלְטְלִין:

פסוק יח

וַעֲשִׂיתֶם אֶת חֻקֹּתַי וְאֶת מִשְׁפָּטַי תִּשְׁמְרוּ יַזְהִיר בַּחֻקִּים מִפְּנֵי הַשִּׁמְטָה וְהַיּוֹבֵל הַנִּזְכָּרִים, לְפִי שֶׁהֵם מִכְּלַל הַחֻקִּים, וְהַמִּשְׁפָּטִים מִפְּנֵי דִּין חֲזָרַת הַמִּמְכָּרִים וְהָעֲבָדִים בַּיּוֹבֵל וְהָאוֹנָאָה. וְאָמַר "וִישַׁבְתֶּם עַל הָאָרֶץ לָבֶטַח", שֶׁבַּעֲוֹן שְׁמִטָּה וְיוֹבֵל יִשְׂרָאֵל גּוֹלִים (אבות ה:ט). וְחָזַר וְאָמַר "וְנָתְנָה הָאָרֶץ פִּרְיָהּ וגו' וִישַׁבְתֶּם לָבֶטַח עָלֶיהָ" (ויקרא כ"ה:י"ט), שֶׁלֹּא תִצְטָרְכוּ לְצֵאת מִמֶּנָּה בַּשְּׁבִיעִית לָגוּר בְּאֶרֶץ אַחֶרֶת מִפְּנֵי חֹסֶר לֶחֶם:

פסוק כ

וְכִי תֹאמְרוּ מַה נֹּאכַל בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִת כְּמוֹ מְסֹרָס, וְכִי תֹּאמְרוּ בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית מַה נֹּאכַל, כִּי הַדְּאָגָה לָהֶם בַּעֲבוּר הַשְּׁמִינִית, כִּי כֵּיוָן שֶׁתְּחִלַּת שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה וְהַיּוֹבֵל מִתְּשָׁרֵי, מִפֵּרוֹת הַשִּׁשִּׁית יֹאכְלוּ בַּשְּׁבִיעִית כַּמִּנְהָג בְּכָל הַשָּׁנִים לֶאֱכֹל עַד אַחֲרֵי הַקָּצִיר שֶׁהוּא בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת, וְגַם אַחֲרֵי כֵן עַד כְּלוֹת מְלֶאכֶת הַתְּבוּאוֹת לִזְרוֹת וּלְהָבֵר. וְעַל כֵּן הַנָּכוֹן בְּפֵרוּשׁ "וְעָשָׂת אֶת הַתְּבוּאָה לִשְׁלֹשׁ הַשָּׁנִים", בַּעֲבוּר שְׁנַת הַיּוֹבֵל, שֶׁתַּעֲשֶׂה הַשִּׁשִּׁית לְכָל שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה וְהַיּוֹבֵל וְהַשָּׁנָה שֶׁאַחֲרֵי הַיּוֹבֵל, כִּי כֻּלָּם יָשָׁן יֹאכֵלוּ. וְהִבְטִיחַ הַכָּתוּב כִּי תִּפְחֲדוּ בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית לֵאמֹר מַה נֹּאכַל, אֲנִי אֲצַוֶּה אֶת בִּרְכָתִי בַּשָּׁנָה הַשִּׁשִּׁית שֶׁתַּעֲשֶׂה הַתְּבוּאָה לִשְׁלֹשׁ הַשָּׁנִים הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם, וְהִיא תּוֹסֶפֶת בְּרָכָה כְּדֵי שֶׁתַּסְפִּיק גַּם בַּשְּׁמִטָּה וְהַיּוֹבֵל. וְאָמַר "וּזְרַעְתֶּם אֵת הַשָּׁנָה הַשְּׁמִינִת", לוֹמַר שֶׁתִּזְרְעוּ בַּשָּׁנָה הַשְּׁמִינִית כְּמִנְהַג הָאָרֶץ, וְלֹא תִּמַהֲרוּ לַחֲרֹשׁ וְלִזְרֹעַ וְלֹא לִקְצֹר, כִּי עַד בֹּא תְּבוּאָתָהּ לַבַּיִת בְּעֵת אֹסֶף הַשָּׁנִים בְּחַג הַסֻּכּוֹת תֹּאכְלוּ יָשָׁן. וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרק ד ו), "לִשְׁלֹשׁ הַשָּׁנִים" - לַשִּׁשִּׁית וְלַשְּׁבִיעִית וּלְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית. דָּבָר אַחֵר "לִשְׁלֹשׁ הַשָּׁנִים" - לַשְּׁבִיעִית וְלַיּוֹבֵל וּלְמוֹצָאֵי יוֹבֵל:

פסוק כג

וְהָאָרֶץ לֹא תִמָּכֵר לִצְמִתֻת לִתֵּן לָאו עַל חֲזָרַת שָׂדוֹת לַבְּעָלִים בַּיּוֹבֵל, שֶׁלֹּא יְהֵא לוֹקֵחַ כּוֹבְשָׁהּ, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא כ"ה:כ"ג). וְאִם כֵּן לָמָּה יַזְהִיר בַּמְּכִירָה, וְהָרָאוּי "לֹא תִקָּנֶה לִצְמִיתוּת". וְאוּלַי יֹאמַר לֹא תִּמָּכֵר לָכֶם לִצְמִיתוּת. וְכֵן "לֹא יִמָּכְרוּ מִמְכֶּרֶת עָבֶד" (ויקרא כ"ה:מ"ב), אַזְהָרָה בַּלּוֹקֵחַ שֶׁיּוֹצִיאֶנּוּ בַּיּוֹבֵל כְּפִי פְּשׁוּטוֹ. וְיִתָּכֵן שֶׁיִּהְיֶה "לֹא תִמָּכֵר לִצְמִיתוּת" לָאו בַּמּוֹכֵר שֶׁלֹּא יִמְכְּרֶנָּה לַחֲלוּטִין, לוֹמַר הֲרֵנִי מוֹכְרָהּ לְךָ לְעוֹלָמִים גַּם אַחֲרֵי הַיּוֹבֵל, וְאע"פ שֶׁהַיּוֹבֵל מַפְקִיעָהּ הַזְהִיר הַכָּתוּב לַמּוֹכֵר אוֹ לִשְׁנֵיהֶם שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ מִמְכָּרָם לִצְמִיתוּת, וְאִם אָמְרוּ כֵּן יַעַבְרוּ בַּלָּאו הַזֶּה, וְלֹא יוֹעִיל לָהֶם כִּי תַּחְזֹר בַּיּוֹבֵל. וְכָךְ פֵּרְשׁוֹ הָרַב רַבִּי מֹשֶׁה (הל' שמיטה ויובל פי"א ה"א). וְהַטַּעַם בָּזֶה, כִּי בְּיָדוּעַ בְּדֵעוֹת בְּנֵי אָדָם שֶׁאִם יַעֲשׂוּ מִמְכָּרָם מִתְּחִלָּה כְּמִסְפַּר שָׁנִים עַד הַיּוֹבֵל, יֵקַל בְּעֵינֵיהֶם הָעִנְיָן, וְאִם יִקָּנֶה לַחֲלוּטִין תִּקְשֶׁה בְּעֵינָיו הַחֲזָרָה מְאֹד, וְיִהְיֶה כְּעִנְיַן שֶׁאָמְרוּ (תמורה ד), מַאי דְּאָמַר רַחֲמָנָא לָא תַּעֲבֵד, אִי עָבַד לָא מְהַנֵּי, וְלִקֵּי מִשּׁוּם דְּעָבַר אַהֲרְמָנָא דְּמַלְכָּא. וְהַנָּכוֹן בְּעֵינַי שֶׁאֵין זֶה לָאו לִלְקוֹת עָלָיו, אֲבָל הוּא טַעַם, יֹאמַר, הַנְהִיגוּ בֵּינֵיכֶם הַיּוֹבֵל וְאַל יִקְשֶׁה בְּעֵינֵיכֶם, "כִּי לִי הָאָרֶץ", וְאֵינִי רוֹצֶה שֶׁתִּמָּכֵר לִצְמִיתוּת כִּשְׁאָר הַמִּמְכָּרִים. וְזוֹ הִיא כַּוָּנָתָם בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרק ד ח), "לִצְמִיתוּת" - לַחֲלוּטִין. "כִּי לִי הָאָרֶץ" - אַל תֵּרַע עֵינְךָ בָהּ. "כִּי גֵרִים וְתוֹשָׁבִים אַתֶּם" - אַל תַּעֲשׂוּ עַצְמְכֶם עִקָּר. "אַתֶּם עִמָּדִי" - דַּיּוֹ לְעֶבֶד שֶׁיִּהְיֶה כְּרִבּוֹ, כְּשֶׁהִיא שֶׁלִּי הֲרֵי

הִיא שֶׁלָּכֶם. וְטַעַם "כִּי לִי הָאָרֶץ" עַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת, כְּמוֹ "וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה" (שמות כה ב), וְזֶהוּ שֶׁרָמְזוּ כָּאן דַּיְּוֹ לָעֶבֶד שֶׁיִּהְיֶה כְּרַבּוֹ, כִּי יִהְיֶה הַיּוֹבֵל נוֹהֵג בָּעוֹלָם. וְהַמַּשְׂכִּיל יָבִין:

פסוק כד

וּבְכֹל אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם לְרַבּוֹת בָּתִּים וְעֶבֶד עִבְרִי, וְדָבָר זֶה מְפֹרָשׁ בְּקִדּוּשִׁין בְּפֶרֶק רִאשׁוֹן (כא). וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ סָמוּךְ עַל פָּרָשָׁה שֶׁל אַחֲרָיו, שֶׁהַמּוֹכֵר רַשַּׁאי לְגָאֳלָהּ לְאַחַר שְׁתֵּי שָׁנִים אוֹ הוּא אוֹ קְרוֹבוֹ, וְאֵין הַלּוֹקֵחַ יָכוֹל לְעַכֵּב, לְשׁוֹן רַשְׁ"י (רש"י על ויקרא כ"ה:כ"ד). וְאֵינוֹ נָכוֹן בְּעֵינַי שֶׁיִּכְלֹל בְּפָרָשַׁת הַיּוֹבֵל וּבְכֹל אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם תִּתְּנוּ גְּאֻלָּה וְיֹאמַר בַּפָּרָשָׁה הַשְּׁנִיָּה כִּי צִיצַד, "כִּי יָמוּךְ אָחִיךָ" וְגוֹ'. וְהַנָּכוֹן בְּעֵינַי שֶׁיֹּאמַר וּבְכֹל אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם, הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם לַאֲחֻזָּה, תִּתְּנוּ הַגְּאֻלָּה הַזֹּאת שֶׁל הַיּוֹבֵל. וְאָמַר "גְּאֻלָּה" כְּמוֹ "גָּאַל ה' עַבְדּוֹ יַעֲקֹב" (ישעיהו מח כ), שֶׁהוֹצִיא עַבְדּוֹ מִיַּד הַמַּחֲזִיקִים בּוֹ, וְכֵן "וְגָאַלְתִּי אֶתְכֶם בִּזְרוֹעַ נְטוּיָה" (שמות ו ו), אַף זֶה תִּתְּנוּ גְּאֻלָּה לָאָרֶץ, שֶׁאֲנִי רוֹצֶה לִגְאֹל אַרְצִי מִיַּד הַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, שֶׁלֹּא נְתַתִּיהָ אֲנִי לָהֶם בְּחֶלֶק אֲחֻזָּתָם. וְהָצְרַךְ לוֹמַר כֵּן בַּעֲבוּר שֶׁאָמַר "כִּי לִי הָאָרֶץ" (ויקרא כ"ה:כ"ג), וְהִנֵּה כָּל הָאָרֶץ לוֹ הִיא, לְפִיכָךְ חָזַר וּפֵרֵשׁ שֶׁיִּנְהֹג הַיּוֹבֵל בָּאָרֶץ אֲחֻזָּתֵנוּ בִּלְבַד, לֹא בְּחוּצָה לָאָרֶץ, וְאָמַר "וּבְכֹל" שֶׁהִיא תִּנָּהֵג בְּכָל אֲחֻזָּתֵנוּ גַּם בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וּבְכָל מָקוֹם הָאֲחֻזָּה, לֹא בְּאֶרֶץ ה' אֲשֶׁר שָׁם הַמִּקְדָּשׁ בִּלְבַד:

פסוק כט

וְאִישׁ כִּי יִמְכֹּר בֵּית מוֹשַׁב עִיר חוֹמָה בַּעֲבוּר שֶׁמִּמְכַּר בֵּיתוֹ שֶׁל אָדָם קָשֶׁה בְּעֵינָיו מְאֹד, וְיֵבוֹשׁ מִמֶּנּוּ בְּעֵת שֶׁיִּמְכְּרֶנּוּ, רָצְתָה הַתּוֹרָה שֶׁיִּגָּאֲלֶנּוּ בְּתוֹךְ הַשָּׁנָה הָרִאשׁוֹנָה. וּבַעֲבוּר כִּי הָאָדָם לִשְׂדֵה נֶעֱבָד וּמִמֶּנּוּ יֵצֵא לֶחֶם לְמַחְיָתוֹ, רָצָה שֶׁיֵּצֵא הַשָּׂדֶה בַּיּוֹבֵל. אֲבָל הַבַּיִת לְאַחַר הַיֵּאוּשׁ שֶׁשָּׁנָה דִּירָתוֹ וְעָמַד שָׁנָה בְּבַיִת אַחֵר, לֹא יָזִיק לוֹ, כִּי לֹא תִּמְעַט מִחְיָתוֹ אִם יֵחָלֵט. וּבָתֵּי הַחֲצֵרִים עֲשׂוּיִים לִשְׁמִירַת הַשָּׂדוֹת וְלִהְיוֹתָם מוֹשָׁב לְעוֹבְדֵי הָאֲדָמָה, וְעַל כֵּן דִּינָם כִּשְׂדֵה הָאָרֶץ:

פסוק לג

וַאֲשֶׁר יִגְאַל מִן הַלְוִיִּם הַנִּרְאֶה בִּפְשׁוּטוֹ שֶׁל פָּסוּק זֶה כִּי אָמַר "גְּאֻלַּת עוֹלָם תִּהְיֶה לַלְוִיִּם" (ויקרא כ"ה:ל"ב), לִגְאֹל מִיָּד וְלִגְאֹל לְעוֹלָם, וְלֹא פֵּרֵשׁ בָּהֶם אִם יִגָּאֲלוּ הַקְּרוֹבִים וְלֹא אִם יִנְהֹג בָּהֶם יוֹבֵל. לְפִיכָךְ חָזַר וְאָמַר, "וַאֲשֶׁר יִגְאַל מִן הַלְוִיִּם", יִהְיֶה הַגּוֹאֵל שֶׁיִּגְאַל הוּא מֵעֲצָמוֹ אוֹ הַלָּוִי הַקָּרוֹב אֵלָיו, "וְיָצָא מִמְכַּר בַּיִת וְעִיר אֲחֻזָּתוֹ בַּיּוֹבֵל" מִיַּד הַקּוֹנֶה, עַל דַּעַת כֵּן יִגְאַל שֶׁיַּחְשֹׁב שְׁנֵי מִמְכָּרוֹ וְהַשִּׁיב אֶת הָעֹדֵף, לוֹמַר שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג בָּהֶם וְתִהְיֶה גְּאֻלַּת הַלְוִיִּם כַּאֲשֶׁר אָמַר בְּיִשְׂרָאֵל "וְחִשַּׁב אֶת שְׁנֵי מִמְכָּרוֹ" וְגוֹ' (ויקרא כ"ה:כ"ז). וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ (ערכין לג) שֶׁהַכָּתוּב מְדַבֵּר בְּלֵוִי שֶׁקָּנָה מִלֵּוִי. וּלְפִי דִּבְרֵיהֶם נִרְאֶה לִי בְּפֵרוּשׁ הַפָּסוּק

כִּי הָיָה לְפָנִים בְּיִשְׂרָאֵל כְּשֶׁצָּרִיךְ אָדָם לִמְכֹּר שָׂדֵהוּ שֶׁיָּבֹא הַקּוֹדֵם בִּירֻשָּׁתוֹ וְיִקְנֶה אוֹתָהּ, וְהוּא הַנִּקְרָא "גְּאֻלָּה" שֶׁנֶּאֱמַר "קְנֵה לְךָ אֶת שָׂדִי אֲשֶׁר בַּעֲנָתוֹת כִּי לְךָ מִשְׁפַּט הַגְּאֻלָּה לְקָנוֹת" (ירמיהו לב ז). וְכֵן מְפֹרָשׁ עוֹד בְּעִנְיַן בֹּעַז (רות ד). וְנִרְאֶה בְּעֵינַי שֶׁהָיוּ דָּנִים לוֹ דִּין קְדִימָה כַּאֲשֶׁר הִנְהִיגוּ לָנוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּדִינָא דְּבַר מִצְרָא, וְהָיוּ קוֹנִים מִן הַגּוֹאֵל הָרִאשׁוֹן בְּקִנְיָן סוּדָר כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה בֹּעַז (שם שם ח). וְהִנֵּה יֹאמַר הַכָּתוּב בְּכָאן כִּי כַּאֲשֶׁר יִגְאַל הַלֵּוִי נַחֲלַת הַלֵּוִי קָרוֹבוֹ, כְּלוֹמַר שֶׁיִּקְנֶה אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ כְּדִין הַגְּאֻלָּה, יֵצֵא הַמִּמְכָּר הַהוּא בַּיּוֹבֵל; לְמַד שֶׁיְּהֵא יוֹבֵל נוֹהֵג בָּהֶם בִּגְאֻלָּה כְּמִכְירָה אֲחֶרֶת. וְלֹא הָיָה צָרִיךְ לְהַזְכִּיר הַדִּין בַּמְּכִירָה לְבַדָּהּ כִּי הֵם בִּכְלַל יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא שֶׁיִּפֶּה כֹּחָם בִּגְאֻלַּת עוֹלָם. וְהַדִּין הַזֶּה שֶׁל גְּאֻלָּה גַּם בְּיִשְׂרָאֵל הוּא נוֹהֵג, אֲבָל הִזְכִּירוֹ הַכָּתוּב בַּלְוִיִּם שֶׁלֹּא תֹאמַר לֹא נִתְּנוּ הֶעָרִים אֶלָּא לְשֵׁבֶט הַלֵּוִי כֻּלּוֹ, וְלָכֵן יֵצְאוּ מִיִּשְׂרָאֵל אֲבָל לֹא מִלֵּוִי, וְכָל שֶׁכֵּן מִגּוֹאֵל קָרוֹב שֶׁאֲנַחְנוּ חַיָּבִנוּהוּ לִקְנוֹת, וּלְכָךְ אָמַר שֶׁאַף הַגְּאֻלָּה תֵּצֵא בַּיּוֹבֵל, וּמִן הַלֵּוִי נִלְמוֹד לְיִשְׂרָאֵל. וְאֶפְשָׁר גַּם כֵּן שֶׁאֵין הַלְוִיִּם רַשָּׁאִין לִמְכֹּר בְּעָרֵיהֶם לְיִשְׂרָאֵל בְּשׁוּם מֶכֶר, וְלָכֵן תִּקְרֵא כָּל קְנִיָּתָם "גְּאֻלָּה":

פסוק לה

וְטַעַם **וְחֵי אָחִיךָ עִמָּךְ** שֶׁיִּחְיֶה עִמָּךְ, וְהִיא מִצְוַת עֲשֵׂה לְהַחֲיוֹתוֹ שֶׁמִּמֶּנָּה נִצְטַוֵּינוּ עַל פִּקּוּחַ נֶפֶשׁ בְּמִצְוַת עֲשֵׂה. וּמִכָּאן אָמְרוּ (תו"כ פרשה ה ג), "וְחֵי אָחִיךָ עִמָּךְ" זוֹ דָּרַשׁ בֶּן פּוֹטִירִי, שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ מְהַלְּכִין בַּדֶּרֶךְ וּבְיַד אֶחָד מֵהֶם קִיתּוֹן שֶׁל מַיִם, אִם שׁוֹתֶה הוּא מַגִּיעַ לַיִּשּׁוּב וְאִם שְׁנֵיהֶם שׁוֹתִים שְׁנֵיהֶם מֵתִים, דָּרַשׁ בֶּן פּוֹטִירִי מוּטָב יִשְׁתּוּ שְׁנֵיהֶם וְיָמוּתוּ וְלֹא יִרְאֶה אֶחָד בְּמִיתָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ; עַד שֶׁבָּא רַבִּי עֲקִיבָא וְלִמֵּד, "וְחֵי אָחִיךָ עִמָּךְ" - חַייֶיךָ קוֹדְמִים לְחַייֵ חֲבֵרְךָ. וְחָזַר וְאָמַר (ויקרא כ"ה:ל"ו), "וְחֵי אָחִיךָ עִמָּךְ" לְחַזֵּק וּלְהַזְהִיר. וּמִדָּרְשׁוֹ (ב"מ סב), אַהְדַּר לֵיהּ רִבִּית דְּלֶחְיֵי עִמָּךְ; צְוֵה בְּהַחְזָרַת רִבִּית קְצוּצָה, כְּעִנְיָן שֶׁאָמַר בְּגֶזֶל (ויקרא ה':כ"ג) "וְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל". וְאוּנְקְלוֹס (תרגום אונקלוס על ויקרא כ"ה:ל"ה) עָשָׂה "גֵּר וְתוֹשָׁב וְחֵי עִמָּךְ" הַכֹּל מִן הַמִּצְוָה, "יְדוּר וְיִתּוֹתַב וְיֵחֵי עִמָּךְ". אֲבָל עַל דַּעַת רַבּוֹתֵינוּ בַּגְּמָרָא (ב"מ עא), וְהֶחֱזַקְתְּ בּוֹ וּבְגֵר וְתוֹשָׁב, וְחֵי כָּל אֶחָד מֵהֶם עִמָּךְ:

פסוק לו

נָשֶׁךְ וְתַרְבִּית חַד שַׁוְיוּהּ רַבָּנָן (ב"מ ס), וְלַעֲבֹר עָלָיו בִּשְׁנֵי לָאוִין, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא כ"ה:ל"ו). וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ נִרְאֶה בְּעֵינַי כִּי הַנֶּשֶׁךְ הוּא שֶׁיַּלְוֶנּוּ מָנֶה לִתֵּן לוֹ בְּרִבִּיתוֹ חֲמִשָּׁה שְׁקָלִים בְּכָל שָׁנָה. וְיִקְרָא כֵן בַּעֲבוּר כִּי אַחֲרִיתוֹ כְּנָחָשׁ יִשָּׁךְ, שֶׁמְּבַצְבֵּץ וְעוֹלֶה. הַתַּרְבִּית הוּא שֶׁיַּלְוֶנּוּ עַד זְמַן פְּלוֹנִי, וְאִז יִפְרָעֶנּוּ וְיִתֵּן לוֹ רִבִּית חֲמִשָּׁה שְׁקָלִים, וְאֵין בּוֹ רִבִּית אַחַר הַזְּמַן הַהוּא, כִּי זֶה אֵינֶנּוּ נוֹשֵׁךְ, שֶׁלֹּא יַעֲלֶה יוֹתֵר מִן הַסַּךְ הַהוּא, אֲבָל הוּא רִבִּית. וּלְכָךְ אָמַר (ויקרא כ"ה:ל"ז) "אֶת כַּסְפְּךָ לֹא תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ וּבְמַרְבִּית לֹא תִתֵּן אָכְלֶךָ", כִּי

הַמְנַהֵג לְהַלְוֹות אֶת הַכֶּסֶף בְּנֶשֶׁךְ, בְּכָל שָׁנָה יִתֵּן כָּךְ, וְהָאֹכֶל יַלְוֶנּוּ עַד הַקָּצִיר וְאָז יִפְרָעֶנּוּ מִגָּרְנוֹ בְּתוֹסֶפֶת קָצוּב:

פסוק מ

וְטַעַם **כְּשָׂכִיר כְּתוֹשָׁב** לֹא יִהְיֶה עִמְּךָ בְּבֵיתְךָ כְּעֶבֶד אֶלָּא כִּשְׂכִיר שָׁנָה, שֶׁהוּא הַנִּשְׂכָּר לַעֲבוֹדַת בְּנֵי חוֹרִין, וְלֹא יַכְבִּידוּ עָלָיו. אוֹ **כְּתוֹשָׁב**, שֶׁדֶּרֶךְ הַתּוֹשָׁבִים הַבָּאִים לָגוּר בָּאָרֶץ שֶׁיַּעַבְדוּ אֶת בַּעַל הַבַּיִת אֲשֶׁר הֵם מִתְגּוֹרְרִים עִמּוֹ לְרָצוֹן לָהֶם, כְּעִנְיַן יַעֲקֹב עִם לָבָן שֶׁאָמַר (בראשית כט טו), "הֲכִי אָחִי אַתָּה וַעֲבַדְתַּנִי חִנָּם הַגִּידָה לִּי מַה מַּשְׂכֻּרְתֶּךָ". וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים (פרק ז ג), "כְּשָׂכִיר" - מַה שָּׂכִיר "בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ" (דברים כד טו) אַף זֶה בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ. "כְּתוֹשָׁב" - מַה תּוֹשָׁב "בַּטּוֹב לוֹ לֹא תוֹנֶנּוּ" (שם כג יז) אַף זֶה בַּטּוֹב לוֹ לֹא תוֹנֶנּוּ, "יִהְיֶה עִמָּךְ" - עִמָּךְ בְּמַאֲכָל עִמָּךְ בְּמִשְׁתֶּה עִמָּךְ בִּכְסוּת נְקִיָּה וְכוּ':

פסוק מז

מִשְׁפַּחַת גֵּר זֶה הַגּוֹי. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "לְעֵקֶר" זֶה הַנִּמְכָּר לַע"ז עַצְמָהּ לִהְיוֹת לָהּ שַׁמָּשׁ, וְלֹא לֶאֱלֹהוּת אֶלָּא לַחְטֹב לָהּ עֵצִים וְלִשְׁאֹב לָהּ מַיִם, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא כ"ה:מ"ז) מִתּוֹרַת כֹּהֲנִים (פרק ח א). וְאִם כֵּן יֹאמַר "אוֹ לְעֵקֶר וּמִשְׁפַּחַת גֵּר". וְקָרָא לַע"ז "עֵקֶר" בַּעֲבוּר שֶׁאָדָם חַיָּב לְשָׂרֵשׁ אַחֲרֶיהָ וּלְעַקְּרָהּ. וְאוּנְקְלוֹס (תרגום אונקלוס על ויקרא כ"ה:מ"ז) תִּרְגֵּם "לְאַרְמַאי", וְהוּא הַנָּכוֹן, וְהִזְכִּיר הַכָּתוּב נִמְכָּר לַגֵּר הַתּוֹשָׁב עִמָּנוּ וְהַנִּמְכָּר לְעֵקֶר מִשְׁפַּחַת הַגֵּר שֶׁהוּא הַגּוֹי עַצְמוֹ, וְהוּא מִלְּשׁוֹן "עִקַּר שָׁרְשׁוֹהִי" (דניאל ד יב), וְאָמַר "מִשְׁפַּחַת גֵּר", שֶׁהַגֵּר וְהַתּוֹשָׁב שֶׁהִשִּׂיגָה יָדוֹ עִמָּנוּ הוּא סִבָּה בָּאָח שֶׁמָּךְ עִמּוֹ שֶׁיִּמָּכֵר לְעֵקֶר מִשְׁפַּחְתּוֹ. וְצִוָּה הַכָּתוּב שֶׁתִּהְיֶה לוֹ גְּאֻלָּה, וְהִיא מִצְוַת עֲשֵׂה לְכָל יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּגְאַל אוֹתוֹ, וְאַחַר כָּךְ (ויקרא כ"ה:מ"ט) צִוָּה בַּקְּרוֹבִים שֶׁהֵם קוֹדְמִים. וְטַעַם הַמִּצְוָה בָּרוּר, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטְמַע וְיִלְמַד מִמַּעֲשֵׂיהֶם, כִּי בִּשְׁאָר הַנִּמְכָּרִים הַגְּאֻלָּה בַּקְּרוֹבִים רְשׁוּת, וּלְכָךְ אָמַר כָּאן (ויקרא כ"ה:נ"ה) "כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים עֲבָדַי הֵם", לוֹמַר אע"פ שֶׁאֵין הַגֵּר תּוֹשָׁב וְהָעֵקֶר חַיָּבִין בְּמִצְוַת הַיּוֹבֵל, לֹא יִקְנוּ אֶת עֲבָדַי לָהֶם לַעֲבָדִים:

פרק כו

פסוק א

לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִם כְּנֶגֶד זֶה הַנִּמְכָּר לְגוֹי הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁלֹּא יֹאמַר הוֹאִיל וְרַבִּי עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה אַף אֲנִי אֶעֱבֹד עֲבוֹדָה זָרָה, הוֹאִיל וְרַבִּי מְגַלֶּה עֲרָיוֹת אַף אֲנִי אֲגַלֶּה עֲרָיוֹת, הוֹאִיל וְרַבִּי מְחַלֵּל שַׁבָּת אַף אֲנִי אֲחַלֵּל שַׁבָּת, תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִם אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ", הִזְהִיר כֵּן הַכָּתוּב עַל הַמִּצְוֹת, לְשׁוֹן תּוֹרַת כֹּהֲנִים (פרק

ט ו). וּפֵרוּשָׁהּ שֶׁהַזְכִּיר הַכָּתוּב עֲבוֹדָה זָרָה וְשַׁבָּת שֶׁיִּזָּהֵר בָּהֶן הָעֶבֶד הַנִּמְכָּר לְגוֹי, וּמוֹרֶא הַמִּקְדָּשׁ שֶׁיָּבֹא שָׁם בָּרֶגֶל וְיִירָא מִמֶּנּוּ, וְהוּא הַדִּין לְכָל הַמִּצְוֹת. אֲבָל הִזְכִּיר אֱלֹהֶ שֶׁהֵן אָבוֹת לְלַמֵּד עַל כֻּלָּן. וְיֵשׁ גּוֹרְסִין "הִזְכִּיר (ס"א הזהיר) כָּאן" וְאִם הַגִּרְסָא כָּךְ רָמְזוּ שֶׁכָּל הַמִּצְוֹת בִּכְלַל הַשַּׁבָּת וְהַמִּקְדָּשׁ, וְהַמַּשְׂכִּיל יָבִין:

פסוק ד

וְנָתַתִּי גִּשְׁמֵיכֶם בְּעִתָּם הִקְדִּים דִּבֵּר הַגְּשָׁמִים כִּי בְּבוֹאָם בְּעִתָּם כַּאֲשֶׁר יָאוּת יִהְיֶה הָאֲוִיר זַךְ וְטוֹב וְהַמַּעְיָנוֹת וְהַנְּהָרוֹת טוֹבִים, וְיִהְיֶה זֶה סִבַּת בְּרִיאוּת לַגּוּפִים, וְהַפֵּרוֹת כֻּלָּם יִרְבּוּ וְיִתְבָּרְכוּ בָּהֶן, כַּאֲשֶׁר יֹאמַר "וְנָתְנָה הָאָרֶץ יְבוּלָהּ וְעֵץ הַשָּׂדֶה יִתֵּן פִּרְיוֹ". וְהִנֵּה עִם זֶה לֹא יֶחֱלֶה הָאָדָם וְלֹא יִהְיֶה בָּהֶם מְשַׁכֵּלָה וַעֲקָרָה וּבְבֶהֱמָתָם וְיִמָּלְאוּ יְמֵיהֶם, כִּי בִּהְיוֹת הַגּוּפִים גְּדוֹלִים וּבְרִיאִים יִתְקַיְּמוּ כִּימֵי הָאָדָם, וְהִנֵּה הִיא גְּדוֹלָה שֶׁבַּבְּרָכוֹת. וְהִנֵּה אָמַר כִּי הַשָּׁמַיִם יַעֲנוּ אֶת הָאָרֶץ בִּגְשָׁמִים בְּעִתָּם, וְהָאָרֶץ תַּעֲנֶה אֶת יְבוּלָהּ וְהִיא הַצָּמַח וּבַעֲלֵי נֶפֶשׁ הַתְּנוּעָה בְּהֵמָה וְחַיָּה וְרֶמֶשׂ וְעוֹף גַּם הַדָּגִים, כִּי הָאָרֶץ תִּכְלֹל הַכַּדּוּר הַתַּחְתּוֹן כֻּלּוֹ, כְּמוֹ "בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ" (בראשית א א), "וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ" (שם ב א), וְכֵן "הַלְלוּ אֶת ה' מִן הָאָרֶץ תַּנִּינִים וְכָל תְּהוֹמוֹת" (תהלים קמח ז), וְכֵן בְּרוֹב מְקוֹמוֹת הַכָּתוּב. וְהִנֵּה כָּל הַתּוֹלָדוֹת שֶׁבַּתַּחְתּוֹנִים יְבוּל הָאָרֶץ:

פסוק ו

וְנָתַתִּי שָׁלוֹם בָּאָרֶץ שֶׁיִּהְיֶה שָׁלוֹם בֵּינֵיכֶם וְלֹא תִּלָּחֲמוּ אִישׁ בְּאָחִיו, אוֹ הַשָּׁלוֹם הוּא שֶׁיִּשְׁבֹּית חַיָּה רָעָה מִן הָאָרֶץ וְהַחֶרֶב לֹא תַעֲבֹר בְּאַרְצְכֶם כְּלָל, אֲבָל אַתֶּם תִּרְדְּפוּ אֶת אוֹיְבֵיכֶם לְצֵאת אֲלֵיהֶם לַמִּלְחָמָה וְיִנּוֹסוּ. וְעַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת, שֶׁיִּתֵּן הַשָּׁלוֹם מְחֻבָּר בָּאָרֶץ, וְהוּא שְׁלוֹם הַכֹּל הַשָּׁקוּל כְּנֶגֶד הַכֹּל:

וְהִשְׁבַּתִּי חַיָּה רָעָה מִן הָאָרֶץ עַל דַּעַת ר' יְהוּדָה שֶׁאָמַר מַעֲבִירָן מִן הָעוֹלָם (תו"כ פרק ב א), הוּא כְּפִשׁוּטוֹ, שֶׁלֹּא יְבוֹאוּ חַיּוֹת רָעוֹת בְּאַרְצָם, כִּי בִּהְיוֹת הַשָּׂבָע וּבְרִבּוֹת הַטּוֹבָה וֶהֱיוֹת הֶעָרִים מְלֵאוֹת אָדָם לֹא תָּבֹאנָה חַיּוֹת בַּיִּשּׁוּב. וְעַל דַּעַת רַבִּי שִׁמְעוֹן שֶׁאָמַר מַשְׁבִּיתָן שֶׁלֹּא יַזִּיקוּ (שם), יֹאמַר וְהִשְׁבַּתִּי רָעַת הַחַיּוֹת מִן הָאָרֶץ, וְהוּא הַנָּכוֹן, כִּי תִּהְיֶה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּעֵת קִיּוּם הַמִּצְוֹת כַּאֲשֶׁר הָיָה הָעוֹלָם מִתְּחִלָּתוֹ קֹדֶם חֶטְאוֹ שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן, אֵין חַיָּה וָרֶמֶשׂ מֵמִית אָדָם, וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ (ברכות לג), אֵין עֵרָוָה מֵמִית אֶלָּא חֵטְא מֵמִית. וְזֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב "וְשָׁעֲשַׁע יוֹנֵק עַל חֻר פָּתֶן" (ישעיהו יא ח), וְכֵן "וּפְרָה וָדֹב תִּרְעֶינָה וְאַרְיֵה כַּבָּקָר יֹאכַל תֶּבֶן" (שם פסוק ז), כִּי לֹא הָיָה הַטֶּרֶף בַּחַיּוֹת הָרָעוֹת רַק מִפְּנֵי חֶטְאוֹ שֶׁל אָדָם, כִּי נִגְזַר עָלָיו לִהְיוֹת טֶרֶף לְשִׁנֵּיהֶם, וְהוּשַׁם הַטֶּרֶף טֶבַע לָהֶם גַּם לִטְרֹף זוֹ אֶת זוֹ כַּיָּדוּעַ כִּי בְּטָרְפָם הָאָדָם פַּעַם אַחַת יוֹסִיפוּ לִהְיוֹת רָעִים יוֹתֵר, וְכֵן אָמַר הַכָּתוּב "וַיִּלְמַד

לִטְרָף טָרָף אָדָם אָכָל" (יחזקאל יט ג). וְהִנֵּה בִּבְרִיאָתוֹ שֶׁל עוֹלָם נֶאֱמַר בַּחַיּוֹת שֶׁנִּתַּן לָהֶם הָעֵשֶׂב לְאָכְלָה, דִּכְתִיב "וּלְכָל חַיַּת הָאָרֶץ וּלְכָל עוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְכֹל רוֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר בּוֹ נֶפֶשׁ חַיָּה אֶת כָּל יֶרֶק עֵשֶׂב לְאָכְלָה" (בראשית א ל), וְאָמַר הַכָּתוּב "וַיְהִי כֵן", כִּי הוּא הַטֶּבַע אֲשֶׁר הוּשַׂם בָּהֶם לָעַד, וְאַחַר כָּךְ לָמְדוּ הַטָּרָף מִפְּנֵי הַחֵטְא הַמְּמִית כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי, וּכְשֶׁהֻתַּר שְׁחִיטַת בַּעֲלֵי הַחַיִּים לִבְנֵי נֹחַ אַחֲרֵי הַמַּבּוּל, וְהִזְהִיר עַל הָאָדָם (שם ט ה), "וְאַךְ אֶת דִּמְכֶם לְנַפְשֹׁתֵיכֶם אֶדְרֹשׁ וגו' אֶת נֶפֶשׁ הָאָדָם" וְלֹא נֶפֶשׁ חַיָּה מִיַּד חַיָּה בַּחֲבֵרְתָּהּ, נִשְׁאֲרוּ עַל מִנְהָגָם לְטָרְפָּ. וּבְהִיוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עַל הַשְּׁלֵמוּת תִּשְׁבֹּת רָעַת מִנְהָגָם וְיַעַמְדוּ עַל הַטֶּבַע הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר הוּשַׂם בָּהֶם בְּעֵת יְצִירָתָם. וּכְבָר הִזְכַּרְתִּי מִזֶּה בְּסֵדֶר תּוֹלְדוֹת נֹחַ (בראשית ט ו). וְעַל כֵּן אָמַר הַכָּתוּב עַל יְמֵי הַגּוֹאֵל הַיּוֹצֵא מִגֶּזַע יִשַׁי שֶׁיְּשׁוּב הַשָּׁלוֹם בָּעוֹלָם, וְיֻחְדַּל הַטֶּרֶף וְרָעַת הַבְּהֵמָה וְכָל הָרֶמֶשׂ כַּאֲשֶׁר הָיָה בְּטִבְעָם מִתְּחִלָּה. וְהַכַּוָּנָה הָיְתָה בּוֹ עַל חִזְקִיָּהוּ, שֶׁבִּקֵּשׁ הקב"ה לַעֲשׂוֹתוֹ מָשִׁיחַ (סנהדרין צד) וְלֹא עָלְתָה זְכוּתָם לְכָךְ, וְיִהְיֶה הַמַּעֲשֶׂה עַל הַמְּשִׁיחַ הֶעָתִיד לָבֹא:

פסוק ח

וְנָפְלוּ אֹיְבֵיכֶם לִפְנֵיכֶם לָחָרֶב הִבְטִיחַ תְּחִלָּה (ויקרא כ"ו:ז') כִּי יִרְדְּפוּ אֶת אוֹיְבֵיהֶם וְיִפְּלוּ בְּחַרְבָּם, וְחָזַר וְכָפַל "וְנָפְלוּ אֹיְבֵיכֶם לִפְנֵיכֶם לָחָרֶב", שֶׁיִּתֵּן לָהֶם אֹמֶץ לֵב וּגְבוּרָה לִרְדֹּף חֲמִשָּׁה מֵאָה, וְיִתֵּן מֶרֶךְ בְּלֵב הָאוֹיְבִים שֶׁיְּנוּסוּ מֵאָה מִפְּנֵי חֲמִשָּׁה וְיִפְּלוּ כֻּלָּם בְּחֶרֶב הַחֲמִשָּׁה, כִּי יִתְּכֵן שֶׁיְּנוּסוּ מִפְּנֵי פַּחְדָּם וְלֹא יוּכְלוּ לְהָמִית אוֹתָם בַּחֶרֶב מִפְּנֵי מְעוּטָם. וְר"א אָמַר (אבן עזרא על ויקרא כ"ו:ח') כִּי הַכָּפֶל שֶׁיִּפְּלוּ פַּעַם אַחַר פַּעַם תָּמִיד בְּלִי תְקוּמָה:

פסוק ט

וְטַעַם **וְהִפְרֵיתִי** שֶׁיַּעֲשׂוּ כֻּלָּם פֵּרוֹת פְּרִי הַבֶּטֶן, לֹא יִהְיֶה בָּהֶם עָקָר וַעֲקָרָה. וְחָזַר וְאָמַר "וְהִרְבֵּיתִי", שֶׁיַּעֲשׂוּ פֵּרוֹת רַבִּים וְלֹא יִשַּׁכְּלוּ וִימַלְאוּ יְמֵיהֶם, וּלְכָךְ יִהְיוּ עַם רַב:

פסוק יא

וְנָתַתִּי מִשְׁכָּנִי בְּתוֹכְכֶם זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. **וְלֹא תִגְעַל נַפְשִׁי אֶתְכֶם** אֵין רוּחִי קָצָה בָכֶם. כָּל גְּעִילָה לְשׁוֹן פְּלִיטַת דָּבָר הַבָּלוּעַ בְּדָבָר, כְּגוֹן "כִּי שָׁם נִגְעַל מָגֵן גִּבּוֹרִים" (שמואל ב א כא), לֹא קִבֵּל הַמְּשִׁיחָה שֶׁמּוֹשְׁחִין מָגֵן שֶׁל עוֹר מְבֻשָּׁל כְּדֵי לְהַחְלִיק מֵעָלָיו מַכּוֹת חֵץ אוֹ חֲנִית שֶׁלֹּא יִקֹּב הָעוֹר, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא כ"ו:י"א). וְלֹא יָדַעְתִּי מָה הַטַּעַם בָּזֶה שֶׁיֹּאמַר הקב"ה כִּי בְּשָׁמְרֵנוּ כָּל הַמִּצְוֹת וַעֲשׂוֹתֵנוּ רְצוֹנוֹ לֹא יִמְאַס אוֹתָנוּ בְּגֹעַל נַפְשׁוֹ, וְכֵן בְּעָבְרֵנוּ עַל בְּרִיתוֹ וַעֲשׂוֹתֵנוּ נֶאֱצוֹת גְּדוֹלוֹת אָמַר "לֹא מְאַסְתִּים וְלֹא גְעַלְתִּים" (ויקרא כ"ו:מ"ד), וְאָמַר הַנָּבִיא בְּשָׁעַת הַקְּלָלָה "הֲמָאֹס מָאַסְתָּ אֶת יְהוּדָה אִם בְּצִיּוֹן גָּעֲלָה נַפְשֶׁךָ" (ירמיהו יד יט). אֲבָל הָעִנְיָן סוֹד מִסִּתְרֵי הַתּוֹרָה, אָמַר שֶׁיִּתֵּן מִשְׁכָּנוֹ בְּתוֹכֵנוּ, וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר מִמֶּנָּה יָבֹא

הַמִּשְׁכָּן לֹא תִגְעַל אוֹתָנוּ, כִּכְלִי שֶׁמַּגְעִילִין אוֹתוֹ בְּרוֹתְחִין, אֲבָל בְּכָל עֵת יִהְיוּ בְּגָדֵינוּ לְבָנִים וַחֲדָשִׁים, כִּי הַגְּעִילָה - פְּלִיטָה, כְּדִבְרֵי רַשְׁ"י, מִלְּשׁוֹן "שׁוֹרוֹ עֹבֵר וְלֹא יִגְעַל תִּפַּלֵּט פָּרָתוֹ וְלֹא תְשַׁכֵּל" (איוב כא י). וְאָמַר "נַפְשִׁי" כְּדֶרֶךְ "נִשְׁבַּע ה' אֱלֹהִים בְּנַפְשׁוֹ" (עמוס ו ח), וְהַנָּבִיא אָמַר בִּתְמִיָּה, אִם בְּצִיּוֹן עַצְמָהּ גָּעֲלָה נַפְשֶׁךָ, שֶׁהִיא עִיר וְאֵם בְּיִשְׂרָאֵל, וְהִשְׁלַכְתָּ אוֹתָהּ מִלְּפָנֶיךָ לִהְיוֹת כָּל בָּנֶיהָ לְבוּשִׁים בְּגָדִים צוֹאִים נְגָאלִים. וְהִנֵּה הַבְּרָכוֹת הָאֵלֶּה כְּפִי פְּשׁוּטָן עִם הֱיוֹתָן רַבּוֹת כְּלֵלִיּוֹת בְּעִנְיַן הַמָּטָר הַשָּׂבָע וְהַשָּׁלוֹם וּפְרִיָּה וּרְבִיָּה, אֵינָן כְּמוֹ הַבְּרָכוֹת שֶׁבְּרַךְ כְּבָר בְּקָצָרָה "וּבֵרַךְ אֶת לַחְמְךָ וְאֶת מֵימֶיךָ וַהֲסִרֹתִי מַחֲלָה מִקִּרְבֶּךָ" (שמות כג כה), כִּי שָׁם יַבְטִיחַ בְּמַאֲכָל וּבְמִשְׁתֶּה וְשֶׁיִּהְיֶה לִבְרָכָה, עַד שֶׁלֹּא יֵאָרַע שׁוּם חֳלִי בְּגוּפֵינוּ וְעַל כֵּן יִהְיוּ כְּלֵי הַזֶּרַע שְׁלֵמִים וּבְרִיאִים, וְנוֹלִיד כַּהֶנֶּן וְנִחְיֶה יָמִים מְלֵאִים, כְּמוֹ שֶׁאָמַר "לֹא תִהְיֶה מְשַׁכֶּלָה וַעֲקָרָה בְּאַרְצֶךָ אֶת מִסְפַּר יָמֶיךָ אֲמַלֵּא" (שם פסוק כו), וְכֵן אָמַר תְּחִלָּה "כִּי אֲנִי ה' רֹפְאֶךָ" (שם טו כו). וְהַטַּעַם בָּזֶה כִּי הַבְּרָכוֹת הָהֵם אע"פ שֶׁהֵם נִסִּים הֵם מִן הַנִּסִּים הַנִּסְתָּרִים שֶׁכָּל הַתּוֹרָה מְלֵאָה מֵהֶם כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי (בראשית יז א), וְהֵם אֲפִלּוּ לְיָחִיד הָעוֹבֵד, כִּי כַּאֲשֶׁר יִהְיֶה הָאִישׁ הֶחָסִיד שׁוֹמֵר כָּל מִצְוֹת ה' אֱלֹהָיו, יִשְׁמְרֵהוּ הָאֵל מִן הַחֳלָיִי וְהָעֲקָרוּת וְהַשָּׁכוֹל וִימַלֵּא יָמָיו בְּטוֹבָה. אֲבָל אֵלּוּ הַבְּרָכוֹת שֶׁבַּפָּרָשָׁה הַזֹּאת הֵן כְּלָלִיּוֹת בָּעָם, וְהֵן בִּהְיוֹת כָּל עַמֵּנוּ כֻּלָּם צַדִּיקִים. וּלְכָךְ יַזְכִּיר תָּמִיד בְּכָאן "הָאָרֶץ", "וְנָתְנָה הָאָרֶץ פִּרְיָהּ" "וִישַׁבְתֶּם לָבֶטַח בְּאַרְצְכֶם" "וְנָתַתִּי שָׁלוֹם בָּאָרֶץ" "מִן הָאָרֶץ" "וְחֶרֶב לֹא תַעֲבֹר בְּאַרְצְכֶם". וּכְבָר בֵּאַרְנוּ כִּי כָּל אֵלֶּה הַבְּרָכוֹת כֻּלָּם נִסִּים, אֵין בַּטֶּבַע שֶׁיָּבֹאוּ הַגְּשָׁמִים וְיִהְיֶה הַשָּׁלוֹם לָנוּ מִן הָאוֹיְבִים וְיָבֹא מֹרֶךְ בְּלִבָּם לָנוּס מֵאָה מִפָּנֵי חֲמִשָּׁה בַּעֲשׂוֹתֵנוּ הַחֻקִּים וְהַמִּצְוֹת, וְלֹא שֶׁיִּהְיֶה הַכֹּל הֵפֶךְ מִפָּנֵי זְרֵעֲנוּ הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית. וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵם נִסִּים נִסְתָּרִים שֶׁעוֹלָם כְּמִנְהָגוֹ נוֹהֵג עִמָּהֶם, אֲבָל הֵם מִתְפָּרְסְמִים מִצַּד הֱיוֹתָם תָּמִיד לְעוֹלָם בְּכָל הָאָרֶץ, כִּי אִם הַצַּדִּיק הָאֶחָד יִחְיֶה וְיָסִיר ה' מַחֲלָה מִקִּרְבּוֹ וִימַלֵּא יָמָיו, יִקָּרֶה גַּם זֶה בִּקְצָת רְשָׁעִים, אֲבָל שֶׁתִּהְיֶה אֶרֶץ אַחַת כֻּלָּהּ וְעַם אֶחָד תָּמִיד בְּרֶדֶת הַגֶּשֶׁם בְּעִתּוֹ וְשָׂבָע וְשַׁלְוָה וְשָׁלוֹם וּבְרִיאוּת וּגְבוּרָה וְשִׁבְרוֹן הָאוֹיְבִים, בְּעִנְיַן שֶׁאֵין כָּמוֹהוּ בְּכָל הָעוֹלָם, יוֹדַע לַכֹּל כִּי מֵאֵת ה' הָיְתָה זֹּאת. וְעַל כֵּן אָמַר "וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם ה' נִקְרָא עָלֶיךָ וְיָרְאוּ מִמֶּךָּ" (דברים כח י). וְהֵפֶךְ זֶה יִהְיֶה בַּקְּלָלוֹת בְּעָנְשֵׁי הָאָרֶץ, שֶׁאָמַר "וְנָתַתִּי אֶת שְׁמֵיכֶם כַּבַּרְזֶל" (ויקרא כ"ו:י"ט), וְעָנְשֵׁי הַחֹלִי, כְּמוֹ שֶׁאָמַר "וְחֶלְאִים רָעִים וְנֶאֱמָנִים" (דברים כח נט), שֶׁיִּקְלֹל הַמַּאֲכָל וְיַחֲלִיא, וְיִתְפָּרְסֵם הַנֵּס בִּהְיוֹתוֹ תָּמִיד קַיָּם בְּכֻלָּם, עַל כֵּן כָּתוּב "וְאָמַר הַדּוֹר הָאַחֲרוֹן בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר יָקוּמוּ מֵאַחֲרֵיכֶם וְהַנָּכְרִי אֲשֶׁר יָבֹא מֵאֶרֶץ רְחוֹקָה וְרָאוּ אֶת מַכּוֹת הָאָרֶץ הַהִיא וְאֶת תַּחֲלֻאֶיהָ" (שם כט כא), שֶׁלֹּא יִתְמְהוּ בָּאִישׁ הַהוּא אֲשֶׁר רָבְצָה בּוֹ כָּל הָאָלָה (שם פסוק יט), כִּי כֵן יִהְיֶה פְּעָמִים רַבִּים כְּמִנְהָגוֹ שֶׁל עוֹלָם בְּכָל הָאֻמּוֹת שֶׁיָּבֹאוּ

מִקְרִים רָעִים בְּאִישׁ אֶחָד, רַק בָּאָרֶץ הַהִיא יִתְמְהוּ וְיִשְׁאֲלוּ כָּל הַגּוֹיִם "עַל מָה עָשָׂה ה' כָּכָה לָאָרֶץ הַזֹּאת" (שם פסוק כג), כִּי כֻלָּם יִרְאוּ וְיֵדְעוּ כִּי יַד ה' עָשְׂתָה זֹאת, וְיֹאמְרוּ "עַל אֲשֶׁר עָזְבוּ אֶת בְּרִית ה' אֱלֹהֵי אֲבֹתָם" (שם פסוק כד). וְהַכְּלָל כִּי בִּהְיוֹת יִשְׂרָאֵל שְׁלֵמִים וְהֵם רַבִּים לֹא יִתְנַהֵג עִנְיָנָם בְּטֶבַע כְּלָל, לֹא בְּגוּפָם וְלֹא בְּאַרְצָם, לֹא בַּכְּלָלָם וְלֹא בְּיָחִיד מֵהֶם, כִּי יְבָרֵךְ הַשֵּׁם לַחְמָם וּמֵימָם וְיָסִיר מַחֲלָה מִקִּרְבָּם עַד שֶׁלֹּא יִצְטָרְכוּ לִרוֹפֵא וּלְהִשְׁתַּמֵּר בְּדֶרֶךְ מִדַּרְכֵי הָרְפוּאוֹת כְּלָל, כְּמוֹ שֶׁאָמַר "כִּי אֲנִי ה' רֹפְאֶךָ" (שמות טו כו). וְכֵן הָיוּ הַצַּדִּיקִים עוֹשִׂים בְּזְמַן הַנְּבוּאָה, גַּם כִּי יִקְרֶם עָוֹן שֶׁיֵּחָלוּ לֹא יִדְרְשׁוּ בְּרוֹפְאִים רַק בַּנְּבִיאִים, כְּעִנְיַן חִזְקִיָּהוּ בַּחֳלוֹתוֹ (מ"ב כ ב ג). וְאָמַר הַכָּתוּב "גַּם בְּחָלְיוֹ לֹא דָרַשׁ אֶת ה' כִּי בָּרֹפְאִים" (דהי"ב טז יב), וְאִלּוּ הָיָה דְּבַר הָרוֹפְאִים נָהוּג בָּהֶם מָה טַעַם שֶׁיַּזְכִּיר הָרוֹפְאִים, אֵין הָאָשָׁם רַק בַּעֲבוּר שֶׁלֹּא דָרַשׁ הַשֵּׁם, אֲבָל הוּא כַּאֲשֶׁר יֹאמַר אָדָם לֹא אָכַל פְּלוֹנִי מַצָּה בְּחַג הַמַּצּוֹת כִּי אִם חָמֵץ. אֲבָל הַדּוֹרֵשׁ הַשֵּׁם בַּנָּבִיא לֹא יִדְרֹשׁ בָּרֹפְאִים, וּמַה חֵלֶק לָרוֹפְאִים בְּבֵית עוֹשֵׂי רְצוֹן הַשֵּׁם אַחַר שֶׁהִבְטִיחַ "וּבֵרַךְ אֶת לַחְמְךָ וְאֶת מֵימֶיךָ וַהֲסִרֹתִי מַחֲלָה מִקִּרְבֶּךָ" (שמות כג כה), וְהָרוֹפְאִים אֵין מַעֲשֵׂיהֶם רַק עַל הַמַּאֲכָל וְהַמַּשְׁקֶה, לְהַזְהִיר מִמֶּנּוּ וּלְצַוּוֹת עָלָיו, וְכָךְ אָמְרוּ (ברכות סד), כָּל עֶשְׂרִין וְתַרְתֵּי שְׁנִין דִּמְלַךְ רַבָּה, רַב יוֹסֵף אֲפִלּוּ אֲמָנָא לְבֵיתֵהּ לָא קָרָא. וְהַמָּשָׁל לָהֶם (במדב"ר ט יג), תַּרְעָא דְּלָא פְּתִיחַ לְמִצְוָתָא פְּתִיחַ לְאַסְיָא. וְהוּא מַאֲמָרָם (ברכות ס), שֶׁאֵין דַּרְכָּם שֶׁל בְּנֵי אָדָם בָּרְפוּאוֹת אֶלָּא שֶׁנָּהֲגוּ; שֶׁאִלּוּ לֹא הָיָה דַּרְכָּם בִּרְפוּאוֹת, יֶחֱלֶה הָאָדָם כְּפִי אֲשֶׁר יִהְיֶה עָלָיו עִנְּשׁ חֶטְאוֹ וְיִתְרַפֵּא בִּרְצוֹן ה', אֲבָל הֵם נָהֲגוּ בְּרְפוּאוֹת וְהַשֵּׁם הִנִּיחָם לְמִקְרֵי הַטְּבָעִים. וְזוֹ הִיא כַּוָּנָתָם בְּאָמְרָם (שם), "וְרִפֹּא יְרַפֵּא", מִכָּאן שֶׁנִּתְּנָה רְשׁוּת לְרוֹפֵא לְרַפּאוֹת; לֹא אָמְרוּ שֶׁנִּתְּנָה רְשׁוּת לַחוֹלֶה לְהִתְרַפְּאוֹת אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁחָלָה הַחוֹלֶה וּבָא לְהִתְרַפְּאוֹת, כִּי נָהַג בָּרְפוּאוֹת וְהוּא לֹא הָיָה מֵעֲדַת הַשֵּׁם שֶׁיֶּחֱלָקֵם בַּחַיִּים, אֵין לְרוֹפֵא לֶאֱסֹר עַצְמוֹ מֵרְפוּאָתוֹ, לֹא מִפְּנֵי חֻשְּׁשׁ שֶׁמָּא יָמוּת בְּיָדוֹ אַחֲרֵי שֶׁהוּא בָּקִי בַּמְּלָאכָה הַהִיא, וְלֹא בַּעֲבוּר שֶׁיֹּאמַר כִּי הַשֵּׁם לְבַדּוֹ הוּא רוֹפֵא כָּל בָּשָׂר, שֶׁכְּבָר נָהֲגוּ. וְעַל כֵּן הָאֲנָשִׁים הַנִּצִּים שֶׁהִכּוּ זֶה אֶת זֶה בְּאֶבֶן אוֹ בְּאֶגְרוֹף (שמות כא יח), יֵשׁ עַל הַמַּכֶּה תַּשְׁלוּמֵי הָרְפוּאָה, כִּי הַתּוֹרָה לֹא תִסְמֹךְ בְּדִינֶיהָ עַל הַנִּסִּים, כַּאֲשֶׁר אָמְרָה "כִּי לֹא יֶחְדַּל אֶבְיוֹן מִקֶּרֶב הָאָרֶץ" (דברים טו יא), מִדַּעְתּוֹ שֶׁכֵּן יִהְיֶה. אֲבָל בְּרִצּוֹת הַשֵּׁם דַּרְכֵי אִישׁ אֵין לוֹ עֵסֶק בָּרוֹפְאִים:

פסוק יב

וְטַעַם **וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם** שֶׁתִּהְיֶה הִתְהַלְּכוּתִי בָּכֶם מְפֹרָסֶמֶת כְּמֶלֶךְ מִתְהַלֵּךְ בְּקֶרֶב מַחֲנֵהוּ, מַסְפִּיק לָהֶם כָּל צָרְכָּם. וְזֶה דֶּרֶךְ דִּבְרֵי הַבְּרִית כִּפְשׁוּטָן, וְהוּא אֱמֶת, וְכָךְ יַעֲשֶׂה בְּהֶן בְּוַדַּאי. וְלֹא הִזְכִּיר הַכָּתוּב בְּכָאן שְׂכַר קִיּוּם הַנְּפָשׁוֹת בְּעוֹלָם הַנְּשָׁמוֹת וּבָעוֹלָם הַבָּא אַחֲרֵי

תְּחִיַּת הַמֵּתִים, כִּי קִיּוּמָן מְחֻיָּב בְּדֶרֶךְ הַיְצִירָה כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי בַּכְּרֻתוֹת (רמב"ן על ויקרא י"ח:כ"ט), וְהָעִנְיָן הוּא שֶׁמַּכְרִית הַחַיָּבִים מֵהֶם, וְהַשְּׁאָר כֻּלָּם יִתְקַיְּמוּ בְּדֶרֶךְ יְצִירָתָם. אֲבָל עַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת, הַבְּרָכוֹת הָאֵלֶּה עוֹד הֵם בִּרְכוֹת שָׁמַיִם בָּעֶלְיוֹנִים כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי, "וְנָתַתִּי שָׁלוֹם בָּאָרֶץ", "וְלֹא תִגְעַל נַפְשִׁי אֶתְכֶם" וְכֵן "וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם", רֶמֶז לְמִדָּה שֶׁקְּרָאוּ רַבּוֹתֵינוּ "שְׁכִינָה", מִן "וְנָתַתִּי מִשְׁכָּנִי בְּתוֹכְכֶם", וְאוֹמְרִים (מנחות פו), שְׁכִינָה שׁוֹרָה בְּיִשְׂרָאֵל, וְאָמְרוּ (בראשית רבה י"ט:ז'), עִקַּר שְׁכִינָה בַּתַּחְתּוֹנִים הָיְתָה. וְהִנֵּה הַזְכָּר כָּאן גַּן עֵדֶן וְהָעוֹלָם הַבָּא לְיוֹדְעָיו. וְאֵלֶּה הַבְּרָכוֹת בְּתַשְׁלוּמֵיהֶן לֹא תִּהְיֶינָה רַק בִּהְיוֹת כָּל יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹן אֲבִיהֶם, וּבִנְיַן שָׁמַיִם וְאָרֶץ שָׁלֵם עַל מְכוֹנָתוֹ, וְאֵין בַּתּוֹרָה בְּרָכוֹת שְׁלֵמוֹת כָּאֵלֶּה, שֶׁהֵם דִּבְרֵי הַבְּרִית וְהַתְּנָאִים אֲשֶׁר בֵּין הקב"ה וּבֵינֵינוּ. וְדַע כִּי לֹא הִשִּׂיגוּ יִשְׂרָאֵל מֵעוֹלָם לַבְּרָכוֹת הָאֵלֶּה בִּשְׁלֵמוּתָן, לֹא הָרַבִּים וְלֹא הַיְחִידִים מֵהֶם, שֶׁלֹּא עָלְתָה זְכוּתָם לְכָךְ, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ (מו"ק טז) עַל דָּוִד, (והוא עורר את חניתו) עַל שְׁמֹנָה מֵאוֹת חָלָל, וְהָיָה מִצְטַעֵר עַל מָאתַיִם, יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה לוֹ, רַק בִּדְבַר אוּרִיָּה הַחִתִּי (מלכים טו ה). וְעַל כֵּן תִּמְצָא לְרַבּוֹתֵינוּ ז"ל שֶׁיְּזַכִּירוּ בַּפְּסוּקִים הָאֵלֶּה לֶעָתִיד לָבוֹא, מְלַמֵּד שֶׁתִּינוֹק מִיִּשְׂרָאֵל עָתִיד לִהְיוֹת מוֹשִׁיט וְכוּ' (תו"כ פרק ב ב), עָתִיד הקב"ה לְטַיֵּל עִם הַצַּדִּיקִים לֶעָתִיד לָבוֹא (שם פרק ג ג); כִּי לֹא נִתְקַיֵּם, אֲבָל יִתְקַיֵּם עִמָּנוּ בִּזְמַן הַשְּׁלֵמוּת:

פסוק טו

וְאִם בְּחֻקֹּתַי תִּמְאָסוּ בַּעֲבוּר הֱיוֹת הַחֻקִּים מִצְוֹת לֹא נִתְגַּלָּה טַעְמָם לֶהָמוֹן, יִמְאֲסוּ אוֹתָם הַכְּסִילִים, יֹאמְרוּ מַה הַחֵפֶץ לַשֵּׁם שֶׁלֹּא אֶלְבַּשׁ הַבֶּגֶד הַזֶּה הַמְרֻקָּם בְּרִקְמֵי שֵׁשׁ וּתְכֵלֶת, וּמָה נוֹעִיל כִּי נִשְׂרֹף הַפָּרָה וְנִזְרֹק עָלֵינוּ הָאֵפֶר. אֲבָל הַמִּשְׁפָּטִים הַכֹּל חֲפֵצִים בָּהֶם וְהַכֹּל צְרִיכִים אוֹתָם, אֵין יִשּׁוּב לְעַם וּמְדִינָה בְּלִתְּי מִשְׁפָּט, וְלֹא תִגְעַל נֶפֶשׁ שׁוּם אָדָם מִשְׁפַּט "מַכֵּה אִישׁ וָמֵת" (שמות כא יב), "וְכִי יִנָּצוּ" (שם פסוק כב), וְדִינֵי הַשּׁוֹר וְהַבּוֹר וְהַשּׁוֹמְרִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם. אֲבָל הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר נַעֲשֶׂה בְּעוֹבְרֵי הַמִּצְוֹת, כְּאִישׁ אֲשֶׁר יִבְעֹל הָעֲרָיוֹת אוֹ יְחַלֵּל הַשַּׁבָּת וְיַעֲשֶׂה אוֹב וְיִדְּעוֹנִי, בָּזֶה יְקוּצוּ, מִפְּנֵי הַמִּצְוֹת שֶׁהֵן עוֹל כָּבֵד עַל הָרְשָׁעִים, וּלְכָךְ אָמַר, "וְאִם אֶת מִשְׁפָּטַי תִּגְעַל נַפְשְׁכֶם לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת אֶת כָּל מִצְוֹתָי", כִּי הַגְּעִילָה בַּמִּשְׁפָּטִים כְּדֵי שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ הַמִּצְוֹת:

וְטַעַם **לְהַפְרְכֶם אֶת בְּרִיתִי** שֶׁתּוּפַר הַבְּרִית לְגַמְרֵי וְיִהְיוּ בְּלֹא תּוֹרָה, לְהַתִּיר לְעַצְמָם עֲרָיוֹת בְּפַרְהֶסְיָא וְכָל תַּאֲוָה תֵּעָרֵב לְנַפְשָׁם. וְעַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת שֶׁתּוּפַר זֹאת הַבְּרִית וְתִבְטַל, הֵפֶךְ "וְנָתַתִּי שָׁלוֹם בָּאָרֶץ" (ויקרא כ"ו:ו'), וְהוּא מַה שֶּׁאָמַר "אֲשֶׁר הֵמָּה הֵפֵרוּ אֶת בְּרִיתִי וְאָנֹכִי בָּעַלְתִּי בָם" (ירמיהו לא לא), כִּי בַּעֲבוּר שֶׁבִּטְּלוּ אֶת בְּרִיתִי שָׁלוֹם, בָּעַלְתִּי בָם בְּעַצְמָם:

פסוק טז

וְטַעַם **אַף אֲנִי אֶעֱשֶׂה זֹּאת לָכֶם** עַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת כְּמוֹ בְּהִפּוּךְ, אַף אֲנִי זֹאת אֶעֱשֶׂה לָכֶם. וְזֶהוּ שֶׁמַּזְכִּיר תָּמִיד בַּפָּרָשָׁה "אֲנִי", "וְהָלַכְתִּי אַף אֲנִי" (ויקרא כ"ו:כ"ד), "וְהִכֵּיתִי אֶתְכֶם גַּם אֲנִי" (שם), "וְיִסַּרְתִּי אֶתְכֶם אַף אֲנִי" (ויקרא כ"ו:כ"ח), "וַהֲשִׁמוֹתִי אֲנִי" (ויקרא כ"ו:ל"ב), "אַף אֲנִי אֵלֵךְ עִמָּם" (ויקרא כ"ו:מ"א). וּבְמִדְרָשׁוֹ שֶׁל רַבִּי נְחוּנְיָא בֶּן הַקָּנָה, לֹא דַי שֶׁאֲנִי אָדוּן הַדִּין אֶלָּא אַף אֲנִי אֲיַסֵּר וְכוּ'. וְהַכְּלָל כִּי הקב"ה כּוֹרֵת הַבְּרִית הַזֹּאת, וְזֶה טַעַם "שֶׁבַע עַל חַטֹּאתֵיכֶם", "שֶׁבַע כְּחַטֹּאתֵיכֶם", וְהָאָלוֹת הֵן אָלוֹת הַבְּרִית, כִּי הַדִּבּוּר מִפִּי הַגְּבוּרָה וּבִלְשׁוֹן עַצְמוֹ, "אֶעֱשֶׂה", "יִסַּרְתִּי" "וְהִכֵּיתִי", וּלְכָךְ אָמַר "אֲשֶׁר נָתַן ה' בֵּינוֹ וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (ויקרא כ"ו:מ"ו), כִּי הוּא בִּשְׁמוֹ הַגָּדוֹל נָתַן הַבְּרִית הַזֹּאת. אֲבָל בְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה (דברים כח טו) אָמַר "אִם לֹא תִשְׁמַע בְּקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל מִצְוֹתָיו", וְיָזַכִּיר שָׁם תָּמִיד לְשׁוֹן אֲרִירָה, וּפָתַח בָּהֶן "אָרוּר אַתָּה" (שם פסוק טז), כִּי הַבְּרָכָה נַעֲדֶרֶת מֵהֶם, וְאָמַר "יִתֵּן ה'" (שם פסוק כד). וְזֶהוּ מַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ (מגילה לא), קְלָלוֹת שָׁבְּתּ"כ בִּלְשׁוֹן רַבִּים, וּמֹשֶׁה כִּי אֲמָרָן מִפִּי הַגְּבוּרָה אֲמָרָן, וְשֶׁבְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה בִּלְשׁוֹן יָחִיד, וּמֹשֶׁה כִּי אֲמָרָן מִפִּי עַצְמוֹ אֲמָרָן; כִּי הַגְּבוּרָה עָשְׂתָה מֹשֶׁה שְׁלִיחַ בֵּינָהּ וּבֵין כָּל יִשְׂרָאֵל. וְדַע וְהָבֵן כִּי הָאָלוֹת הָאֵלֶּה יִרְמְזוּ לְגָלוּת רִאשׁוֹן, כִּי בַּבַּיִת הָרִאשׁוֹן הָיוּ כָּל דִּבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת, הַגָּלוּת וְהַגְּאֻלָּה מִמֶּנּוּ, שֶׁכֵּן תִּרְאֶה בַּתּוֹכָחוֹת שֶׁאָמַר (ויקרא כ"ו:ט"ו), "וְאִם בְּחֻקֹּתַי תִּמְאָסוּ וְאִם אֶת מִשְׁפָּטַי תִּגְעַל נַפְשְׁכֶם", וְאָמַר "לְהַפְרְכֶם אֶת בְּרִיתִי" (שם), וְהִזְכִּיר בָּהֶם בָּמוֹת וְחַמָּנִים וְגִלּוּלִים (ויקרא כ"ו:ל'), כִּי הָיוּ עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה וְעוֹשִׂים כָּל הָרָעוֹת, וְהוּא שֶׁאָמַר "וַהֲשִׁמוֹתִי אֶת מִקְדְּשֵׁיכֶם וְלֹא אָרִיחַ בְּרֵיחַ נִיחֹחֲכֶם" (ויקרא כ"ו:ל"א), יִתְּרָה בָּהֶם לְסַלֵּק מֵהֶם מִקְדָּשׁוֹ וְקִבּוּל הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁהָיוּ לְרָצוֹן לוֹ בַּמִּקְדָּשׁ הַהוּא, וְהָעֲנָשִׁים עֲלֵיהֶם חָרֵב וְחַיָּה רָעָה וְדֶבֶר וְרָעָב וְגָלוּת בַּסּוֹף - כִּי כָל זֶה הָיָה שָׁם כַּאֲשֶׁר בָּא בְּפֵרוּשׁ בְּסֵפֶר יִרְמְיָהוּ (לב כד). וְאָמַר בַּגָּלוּת "אָז תִּרְצֶה הָאָרֶץ אֶת שַׁבְּתֹתֶיהָ וְגוֹ' כָּל יְמֵי הָשַׁמָּה תִּשְׁבֹּת אֵת אֲשֶׁר לֹא שָׁבְתָה" (ויקרא כ"ו:ל"ד-ל"ה), שֶׁהָיוּ שְׁנוֹת הַגָּלוּת כַּשָּׁנִים אֲשֶׁר בִּטְּלוּ הַשְּׁמִטּוֹת. וְכֵן אָמַר הַכָּתוּב בַּגָּלוּת הַהוּא, "לְמַלֹּאת דְּבַר ה' בְּפִי יִרְמְיָהוּ עַד רָצְתָה הָאָרֶץ אֶת שַׁבְּתוֹתֶיהָ כָּל יְמֵי הָשַׁמָּה שָׁבְתָה לְמַלֹּאת שִׁבְעִים שָׁנָה" (דהי"ב לו כא), כֵּן הִתְרָה בָּהֶם וְכֵן הִגִּיעַ אֲלֵיהֶם. א"כ דָּבָר בָּרוּר הוּא שֶׁעַל הַגָּלוּת הַהוּא דִּבֶּר הַכָּתוּב. וְהִסְתַּכֵּל עוֹד בְּעִנְיַן הַגְּאֻלָּה מִמֶּנּוּ, שֶׁאֵינוֹ מַבְטִיחַ רַק שֶׁיִּזְכֹּר בְּרִית אָבוֹת וּבִזְכִירַת הָאָרֶץ (ויקרא כ"ו:מ"ב), לֹא שֶׁיִּמְחֹל עֲוֹנָם וְיִסְלַח חַטָּאתָם וְיוֹסִיף אַהֲבָתָם כְּקֶדֶם, וְלֹא שֶׁיֶּאֱסֹף אֶת נִדָּחֵיהֶם, כִּי הָיָה כֵן בַּעֲלוֹתָם מִבָּבֶל, שֶׁלֹּא שָׁבוּ רַק יְהוּדָה וּבִנְיָמִין וְהַנִּלְוִים עִמָּהֶם מְעַט מִקְצָת הַשְּׁבָטִים אֲשֶׁר גָּלוּ לְבָבֶל, וְשָׁבוּ בְּדַלּוּת בְּעַבְדוּת מַלְכֵי פָּרַס. וְגַם לֹא אָמַר שֶׁיָּשׁוּבוּ בְּתִשּׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנָיו, רַק שֶׁיִּתְוַדּוּ

עָוֹנָם וַעֲוֹן אֲבוֹתָם (ויקרא כ"ו:מ'), וּמְצִינוּ אַנְשֵׁי בֵּית שַׁנִי עוֹשִׂים כֵּן, כְּמוֹ שֶׁהִתְוַדָּה דָּנִיֵּאל "חָטָאנוּ וְעָוִינוּ וְהִרְשַׁעְנוּ וּמָרָדְנוּ וְסוֹר מִמִּצְוֹתֶיךָ וְגוֹ' לְמַלְכֵּנוּ לְשָׂרֵינוּ וְלַאֲבוֹתֵינוּ" (דניאל ט ה ח), וּכְתִיב "כִּי בַחֲטָאֵינוּ וּבַעֲוֹנוֹת אֲבֹתֵינוּ יְרוּשָׁלַם וְעַמְּךָ לְחֶרְפָּה" (שם שם טז), וְכֵן נֶחֱמְיָה הִתְוַדָּה (נחמיה א ה-יא), וְעֶזְרָא אָמַר "מְלָכֵינוּ שָׂרֵינוּ כֹּהֲנֵינוּ וַאֲבֹתֵינוּ לֹא עָשׂוּ תּוֹרָתֶךָ" (שם ט לד), הֲרֵי כִּי כֻּלָּם לָמְדוּ מִן הַתּוֹרָה שֶׁיִּתְוַדּוּ עָוֹנָם וַעֲוֹן אֲבוֹתָם. וְכָל אֵלֶּה דְּבָרִים בְּרוּרִים בַּבְּרִית הַזֹּאת, שֶׁהוּא בָּאֱמֶת יִרְמֹז לַגָּלוּת הָרִאשׁוֹן וְהַגְּאוּלָה מִמֶּנּוּ. אֲבָל הַבְּרִית שֶׁבְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה יִרְמֹז לְגָלוּתֵנוּ זֶה וְלַגְּאֻלָּה שֶׁנִּגְאַל מִמֶּנּוּ, כִּי הִסְתַּכְּלוּ תְּחִלָּה שֶׁלֹּא נִרְמַז שָׁם קֵץ וְקֶצֶב, וְלֹא הִבְטִיחַ בַּגְּאֻלָּה רַק תְּלָה אוֹתָהּ בִּתְשׁוּבָה, וְלֹא הִזְכִּיר בַּעֲבֵרוֹת הָהֵם שֶׁיַּעֲשׂוּ אֲשֵׁרִים וְחַמָּנִים וְשֶׁיַּעַבְדוּ עֲבוֹדָה זָרָה כְּלָל, אֲבָל אָמַר "וְהָיָה אִם לֹא תִשְׁמַע בְּקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל מִצְוֹתָיו וְחֻקֹּתָיו" (דברים כח טו), אָמַר כִּי מִפְּנֵי שֶׁיַּעַבְרוּ עַל קְצָת מִצְוֹתָיו שֶׁלֹּא יִשְׁמְרוּ וְיַעֲשׂוּ אֶת כֻּלָּן - יֵעָנְשׁוּ, שֶׁכָּךְ הָיָה בְּבֵית שֵׁנִי, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ (יומא ט) שֶׁבֵּית רִאשׁוֹן מִפְּנֵי מָה חָרַב, מִפְּנֵי עֲבוֹדָה זָרָה וְגִלּוּי עֲרָיוֹת וּשְׁפִיכוּת דָּמִים; בֵּית שֵׁנִי שֶׁאָנוּ בְקִיאִים בָּהֶם שֶׁהָיוּ עוֹסְקִין בַּתּוֹרָה וּבִגְמִילוּת חֲסָדִים, מִפְּנֵי מָה חָרַב, מִפְּנֵי שִׂנְאַת חִנָּם שֶׁהָיְתָה בֵּינֵיהֶם. וְלֹא הִזְכִּיר שָׁם הַמִּקְדָּשׁ וְרֵיחַ נִיחוֹחַ כַּאֲשֶׁר הִזְכִּיר כָּאן, שֶׁלֹּא הָיְתָה הָאֵשׁ יוֹרֶדֶת וְאוֹכֶלֶת הַקְּרְבָּנוֹת בְּבֵית שֵׁנִי, כְּמוֹ שֶׁהֵעִידוּ בְּמַסֶּכֶת יוֹמָא שָׁם (כא). וְאָמַר בַּקְּלָלוֹת "יִשָּׂא ה' עָלֶיךָ גּוֹי מֵרָחוֹק מִקְצֵה הָאָרֶץ כַּאֲשֶׁר יִדְאֶה הַנָּשֶׁר" (דברים כח מט), שֶׁבָּאוּ עָלֵיהֶם עַם רוֹמִי הָרְחוֹקִים מֵהֶם מְאֹד. וְאָמַר שָׁם "אֶל גּוֹי אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ" (שם פסוק לו), "גּוֹי אֲשֶׁר לֹא תִשְׁמַע לְשֹׁנוֹ" (שם פסוק מט), מִפְּנֵי רֹב רַחוּקָם מֵאַרְצֵנוּ, וְלֹא כֵן בְּדִבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת, כִּי גָּלוּ לְבָבֶל וְאַשּׁוּר שֶׁהֵם קְרוֹבִים לָאָרֶץ וְנִלְחָמִים בָּהֶם תָּמִיד, וְיִחּוּס יִשְׂרָאֵל מִשָּׁם הָיָה, וְיוֹדְעִים לְשׁוֹנָם, כְּעִנְיַן שֶׁנֶּאֱמַר "דַּבֵּר נָא אֶל עֲבָדֶיךָ אֲרָמִית כִּי שֹׁמְעִים אֲנָחְנוּ" (מלכים ב יח כו). וְכֵן "וֶהֱפִיצְךָ ה' בְּכָל הָעַמִּים מִקְצֵה הָאָרֶץ וְעַד קְצֵה הָאָרֶץ" (דברים כח סד) הוּא גְּלוּתֵנוּ הַיּוֹם, שֶׁאָנוּ מְפֻזָּרִים מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ. וְאָמַר "וֶהֱשִׁיבְךָ ה' מִצְרַיִם בָּאֳנִיּוֹת" (שם פסוק סח), וּבְגָלוּתֵנוּ זֶה הָיָה שֶׁמִּלֹּא טִיטוּס מֵהֶם סְפִינוֹת, וְכֵן כָּתוּב בְּסֵפֶר הָרוֹמִיִּים. וְכֵן מַה שֶּׁאוֹמֵר שָׁם "בָּנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ נְתֻנִים לְעַם אַחֵר וְעֵינֶיךָ רוֹאוֹת" (דברים כ"ח:ל"ב), "בָּנִים וּבָנוֹת תּוֹלִיד וְלֹא יִהְיוּ לָךְ כִּי יֵלְכוּ בַּשֶּׁבִי" (שם פסוק מא), אֵינָנוּ הַגָּלוּת שֶׁגָּלוּ אָבוֹת וּבָנִים, רַק הַשֶּׁבִי הַהוּא לַבָּנִים לְבַדָּם וְהָאָבוֹת נִשְׁאָרִים בָּאָרֶץ, וְלֹא נֶאֱמַר כֵּן בַּבְּרִית הָרִאשׁוֹן מִפְּנֵי שֶׁגָּלוּ גָּלוּת שְׁלֵמָה, אֲבָל בַּבְּרִית הַשֵּׁנִי הִזְכִּיר כֵּן, שֶׁהָיוּ הָרוֹמִיִּים מוֹשְׁלִים בְּאַרְצֵנוּ וְלוֹקְחִים הַבָּנִים וְהַבָּנוֹת כִּרְצוֹנָם. וְכֵן "וְעָבַדְתָּ אֶת אֹיְבֶיךָ אֲשֶׁר יְשַׁלְּחֶנּוּ ה' בָּךְ בְּרָעָב וּבְצָמָא" (שם פסוק מח), הִיא עַבְדוּתֵנוּ שֶׁעָבַדְנוּ הָרוֹמִיִּים בְּאַרְצֵנוּ, וְשָׂרֵיהֶם מוֹשְׁלִים בָּאָרֶץ וּמַכְבִּידִים עָלֵינוּ עוֹל כָּבֵד, וְלוֹקְחִים גּוּפֵינוּ וּמָמוֹנֵנוּ,

כַּאֲשֶׁר הוּא יָדוּעַ בַּסְּפָרִים. וְעוֹד רְאָיָה שֶׁאָמַר "יוֹלֵךְ ה' אֹתְךָ וְאֶת מַלְכְּךָ אֲשֶׁר תָּקִים עָלֶיךָ אֶל גּוֹי אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ אַתָּה וַאֲבֹתֶיךָ" (שם פסוק לו), כִּי הָלַךְ אַגְרִיפַּס הַמֶּלֶךְ בְּסוֹף בַּיִת שֵׁנִי לְרוֹמִי, וְעַל הֱלִיכָתוֹ שָׁם נֶחְרַב הַבַּיִת. וְלֹא אָמַר הַכָּתוּב "הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר יִמְלֹךְ עָלֶיךָ", אֲבָל אָמַר "מַלְכְּךָ אֲשֶׁר תָּקִים", רָמַז לָנוּ יִתְבָּרֵךְ שֶׁלֹּא הָיָה רָאוּי לִמְלֹךְ, וְאָסוּר הָיָה לְהִיוֹת מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל מִדִּין תּוֹרָה, אֲבָל הֵקִימוּ עֲלֵיהֶם הוּא וַאֲבוֹתָיו שֶׁלֹּא כַּדָּת, כְּמוֹ שֶׁהַזְכַּר זֶה בְּמַסֶּכֶת סוֹטָה (סוטה מ"א). וְכָל אֵלֶּה רְמָזִים כָּאֵלּוּ יַזְכִּירוּ בְּפֵרוּשׁ עִנְיַן גָּלוּתֵנוּ זֶה. וְהַגְּאֻלָּה בַּבְּרִית הַהִיא הַשֵּׁנִית גְּאֻלָּה שְׁלֵמָה מְעֻלָּה עַל כֻּלָּם. אָמַר, "וְהָיָה כִּי יְבֹאוּ עָלֶיךָ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה" וְגוֹ' (דברים ל א), וְהִבְטִיחַ "וֶהֱשִׁיבְךָ וְהִרְבְּךָ מֵאֲבוֹתֶיךָ" (שם פסוק ה), שֶׁהִיא הַבְטָחָה לְכָל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל, לֹא לְשִׁשִּׁית הָעָם. וְשָׁם הִבְטִיחַ שֶׁיִּכָּרֵית וְיִכְלֶה הַמַּגְלִים אוֹתָנוּ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְנָתַן ה' אֱלֹהֶיךָ אֵת כָּל הָאָלוֹת הָאֵלֶּה עַל אֹיְבֶיךָ וְעַל שֹׂנְאֶיךָ אֲשֶׁר רְדָפוּךָ" (שם פסוק ז), וְהִנֵּה אוֹיְבֶיךָ וְשׂוֹנְאֶיךָ רֶמֶז לִשְׁתֵּי הָאֻמּוֹת אֲשֶׁר יִרְדְּפוּ תָּמִיד אַחֲרֵינוּ. וְאֵלֶּה דְּבָרִים יַבְטִיחוּ בַּגְּאֻלָּה הָעֲתִידָה הַבְטָחָה שְׁלֵמָה יוֹתֵר מִכָּל חֲזָיוֹנוֹת דָּנִיֵּאל. וְכֵן מַה שֶּׁאָמַר בְּכָאן "וְשָׁמְמוּ עָלֶיהָ אוֹיְבֵיכֶם" (ויקרא כ"ו:ל"ב) הִיא בְּשׂוֹרָה טוֹבָה מְבַשֶּׂרֶת בְּכָל הַגָּלֻיּוֹת, שֶׁאֵין אַרְצֵנוּ מְקַבֶּלֶת אֶת אוֹיְבֵינוּ. וְגַם זוֹ רְאָיָה גְּדוֹלָה וְהַבְטָחָה לָנוּ, כִּי לֹא תִּמָּצֵא בְּכָל הַיִּשּׁוּב אֶרֶץ אֲשֶׁר הִיא טוֹבָה וּרְחָבָה וַאֲשֶׁר הָיְתָה נוֹשֶׁבֶת מֵעוֹלָם - וְהִיא חֲרֵבָה כָּמוֹהָ, כִּי מֵאָז יָצְאוּ מִמֶּנָּה לֹא קִבְּלָה אֻמָּה וְלָשׁוֹן, וְכֻלָּם מִשְׁתַּדְּלִים לְהוֹשִׁיבָהּ וְאֵין לְאֵל יָדָם. וְהִנֵּה הַבְּרִית הָרִאשׁוֹנָה אֲשֶׁר בַּפָּרָשָׁה הַזֹּאת הקב"ה כָּרַת אוֹתָהּ, כִּי כֵן הָיָה שְׁמוֹ הַגָּדוֹל עִמָּנוּ בַּבַּיִת הָרִאשׁוֹן, וְהַבְּרִית הַשֵּׁנִית אֲשֶׁר בְּפָרָשַׁת וְהָיָה כִּי תָבֹא מִפִּי מֹשֶׁה, רֶמֶז לְסִלּוּק שְׁכִינָתוֹ לְגַמְרֵי, שֶׁלֹּא הָיָה בְּבֵית שֵׁנִי רַק כְּבוֹד שְׁמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאֶרְצֶה בּוֹ וְאֶכָּבְדָה" (חגי א ח), וְתוֹסֶפֶת הַהֵ"א רֶמֶז לְהֵ"א שְׁנִיָּה שֶׁבַּשֵּׁם הַגָּדוֹל, וּכְבָר דָּרְשׁוּ בּוֹ (יומא כא) מִדָּרֵשׁ אַחֵר גַּם כֵּן, רֶמֶז לַחֲמִשָּׁה דְּבָרִים שֶׁהָיָה הַבַּיִת הַשֵּׁנִי חָסֵר וְכוּ':

פסוק מא

אוֹ אָז יִכָּנַע לְבָבָם הֶעָרֵל כְּמוֹ "אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נַגָּח הוּא" (שמות כא לו). לְשׁוֹן אַחֵר, אוּלַי שָׁמָּא אָז יִכָּנַע לְבָבָם הֶעָרֵל. **וְאָז יִרְצוּ אֶת עֲוֹנָם** יְכַפְּרוּ עַל עֲוֹנָם בְּיִסּוּרֵיהֶם, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא כ"ו:מ"א). וְהַנְּכוֹן בְּעֵינַי שֶׁאָמַר וְהֵבֵאתִי אֹתָם בְּאֶרֶץ אֹיְבֵיהֶם אוֹ עַד זְמַן יִכָּנַע לְבָבָם הֶעָרֵל אוֹ עַד זְמַן יִרְצוּ אֶת עֲוֹנָם בְּאֹרֶךְ הַגָּלוּת. וְהִנֵּה אַחַר "וְהִתְוַדּוּ אֶת עֲוֹנָם" (ויקרא כ"ו:מ') הָיָה רָאוּי שֶׁיֹּאמַר "וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקוֹב" (ויקרא כ"ו:מ"ב), כִּי מָה טַעַם "וְהֵבֵאתִי אֹתָם בְּאֶרֶץ אֹיְבֵיהֶם" עַכְשָׁו בַּמָּקוֹם הַזֶּה, וְאֵין עַתָּה הַזְּמַן שֶׁיִּגָּלֶה אוֹתָם וְיביאֵם בְּאֶרֶץ אוֹיְבֵיהֶם. וּפֵרֵשׁ רַבִּי אַבְרָהָם, אַף אֲנִי כֵּן עָשִׂיתִי עִמָּהֶם וְיִסַּרְתִּים לַהֲבִיאָם בְּאֶרֶץ אוֹיְבֵיהֶם לְהַכְנִיעַ לְבָבָם הֶעָרֵל, וְהִזְכִּיר זֶה בְּכָאן כִּי הִתְוַדּוּ אֶת עֲוֹנָם בַּעֲבוּר שֶׁאֲנִי

הַמְסַבֵּב לָהֶם, כִּי גַּם בִּשְׁעַת קַלְקָלָתָם נִתְכַּוַּנְתִּי בָהֶם שֶׁיֵּעָשׂוּ תְּשׁוּבָה וְיִתְוַדּוּ. וְעַל דַּעְתִּי יִרְמֹז כִּי אַחַר הִוָּדּוּי יֵלֵךְ עִמָּם בְּקֶרִי, וְיָבִיא אוֹתָם עוֹד בְּאֶרֶץ אוֹיְבֵיהֶם עַד שֶׁיִּכָּנַע לְבָבָם הֶעָרֵל, וְהוּא רֶמֶז שֶׁהֵבִיאָם אֶל הָאָרֶץ וְלֹא נִכְבְּשָׁה לִפְנֵיהֶם, אֲבָל הָיוּ לָהֶם צָרִים וְאוֹיְבִים שָׁם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֹּאמְרוּ צָרֵינוּ" (נחמיה ד ה), "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר שָׁמְעוּ אוֹיְבֵינוּ" (שם פסוק ט), וְהָאָרֶץ בְּיַד הָעַמִּים הָיְתָה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר עֶזְרָא בִּתְפִלָּתוֹ "הִנֵּה אֲנַחְנוּ הַיּוֹם עֲבָדִים וְהָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתָּ לַאֲבֹתֵינוּ לֶאֱכֹל אֶת פִּרְיָהּ וְאֶת טוּבָהּ הִנֵּה אֲנַחְנוּ עֲבָדִים עָלֶיהָ וּתְבוּאָתָהּ מַרְבָּה לַמְּלָכִים אֲשֶׁר נָתַתָּ עָלֵינוּ בְּחַטֹּאותֵינוּ וְעַל גְּוִיֹּתֵינוּ מֹשְׁלִים וּבִבְהֶמְתֵּנוּ כִּרְצוֹנָם וּבְצָרָה גְדוֹלָה אֲנָחְנוּ" (שם ט לו לז):

פסוק מב

וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקוֹב אָמַר רַבִּי אַבְרָהָם (אבן עזרא על ויקרא כ"ו:מ"ב) כִּי הוּא מוֹשֵׁךְ עַצְמוֹ וְאַחַר עִמּוֹ, וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי בְּרִית יַעֲקוֹב, וְכֵן "הַנְּבוּאָה עוֹדֵד הַנָּבִיא" (דהי"ב טו ח), "רָאשֵׁיכֶם שִׁבְטֵיכֶם" (דברים כט ט). **וְהָאָרֶץ אֶזְכֹּר** טַעְמוֹ אֶזְכֹּר הָאָרֶץ שֶׁפְּרָעָה הַשַּׁבָּתוֹת וְנַעֲזְבָה מֵהֶם, וְאֶזְכֹּר שֶׁהֵם רָצוּ אֶת עֲוֹנָם. וְיִתָּכֵן עַל דֶּרֶךְ הָאֱמֶת שֶׁיֹּאמַר וְזָכַרְתִּי יַעֲקֹב וְיִצְחָק וְאַבְרָהָם שֶׁהֵם בְּנֵי בְּרִית, שֶׁכָּל הַמִּדּוֹת נִקְרְאוּ כֵּן בִּהְיוֹתָם בִּבְרִית, וְהָאָרֶץ הַכְּלוּלָה מֵהֶם אֶזְכֹּר בְּכֻלָּל. וְרַבּוֹתֵינוּ רָמְזוּ כֵן, אָמְרוּ (ויק"ר לו ה), וְלָמָּה הוּא מַזְכִּיר זְכוּת הָאָרֶץ עִמָּהֶם, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, מָשָׁל לְאָדוֹן שֶׁהָיוּ לוֹ שָׁלֹשׁ בָּנוֹת וְשִׁפְחָה אַחַת מְגַדֵּלְתָּן, כָּל זְמַן שֶׁהָאָדוֹן שׁוֹאֵל בִּשְׁלוֹם בְּנוֹתָיו הָיָה אוֹמֵר שַׁאֲלוּ לִי בִּשְׁלוֹם מְגַדֵּלְתָּן:

פסוק מג

וְהָאָרֶץ תֵּעָזֵב מֵהֶם כִּי גַּם אַחֲרֵי הִזָּכְרָהּ תֵּעָזֵב מֵהֶם, רֶמֶז כִּי אַחֲרֵי פְּקִידַת כּוֹרֶשׁ נֶעֱזְבָה מֵהֶם וְרָצְתָה הַשַּׁמְּטוֹת עַד אַחֲרֵי תְּשַׁע עֶשְׂרֵה שָׁנָה שֶׁנִּבְנָה הַבַּיִת וְקֻדְּשׁוּ הָעִיר בִּשְׁתֵּי תּוֹדוֹת (נחמיה יב לא), וְחָזְרָה קְדֻשַּׁת הָאָרֶץ, וְכָרְתוּ אֲמָנָה (שם י א) וְאָמְרוּ (שם י לב), "וְנִטֹּשׁ אֶת הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית וּמַשָּׂא כָּל יָד". כָּל הַקּוֹרוֹת אוֹתָם רְמוּזוֹת בַּפָּרָשָׁה הַזֹּאת:

פסוק מה

וְטַעַם **וְזָכַרְתִּי לָהֶם בְּרִית רִאשֹׁנִים** שֶׁאֶזְכּוֹר לָהֶם כֵּן בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ בַּגָּלוּת הַנִּרְמָזֶת כָּאן, וְכֵן בְּכָל הַדּוֹרוֹת. וְזֶה טַעַם "לְעֵינֵי הַגּוֹיִם" כִּי יַעֲשֶׂה בָהֶם בַּעֲבוּר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל שֶׁלֹּא יִתְחַלֵּל בַּגּוֹיִם, וְלֹא לְמַעָנָם, כִּי לֹא עָשׂוּ תְּשׁוּבָה וְלֹא נִתְכַּפְּרוּ עֲוֹנֹתָם. וְכֵן אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (תו"כ פרק ח י), "לֹא מְאַסְתִּים" בִּימֵי אַסְפַּסְיָנוּס, "וְלֹא גְעַלְתִּים" בִּימֵי יָוָן, "לְכַלֹּתָם לְהָפֵר בְּרִיתִי אִתָּם" בִּימֵי הָמָן, "כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיהֶם" בִּימֵי גּוֹג וּמָגוֹג:

פרק כז

פסוק א

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר וְגוֹ' אִישׁ כִּי יַפְלִא גַּם זוֹ הַפָּרָשָׁה דְּבוּקָה, שֶׁהִיְתָה בְּהַר סִינַי מְחֻבֶּרֶת אֶל הַתּוֹכָחוֹת, כִּי הִיא בְּמִשְׁפְּטֵי הַיּוֹבֵל כְּמוֹ שֶׁהִזְכִּיר בְּמַקְדִּישׁ שְׂדֵה מִקְנָה (להלן פסוקים כג-כד) וּשְׂדֵה אֲחֻזָּה (שם יז יח), אֲלָא שֶׁכָּלַל מִשְׁפְּטֵי כָּל הַנּוֹדָרִים בְּפָרָשָׁה אַחַת. וּלְכָךְ אָמַר בַּסּוֹף, "אֵלֶּה הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינָי" (ויקרא כ"ז:ל"ד) עַל כָּל הַנֶּאֱמָרוֹת לְמַעְלָה, כִּי מִכָּאן וְאֵילָךְ יְדַבֵּר בְּמִצְוֹת אֹהֶל מוֹעֵד:

פסוק כו

לֹא יַקְדִּישׁ אִישׁ אֹתוֹ לְשֵׁם קָרְבָּן אַחֵר, לְפִי שֶׁאֵינוֹ שָׁלוֹ, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא כ"ז:כ"ו). וְהַנָּכוֹן שֶׁיֹּאמַר אֵין צָרֵךְ לְהַקְדִּישׁ אוֹתוֹ, כִּי אִם הוּא שׁוֹר אוֹ שֶׂה לַה' הוּא מֵעַצְמוֹ. וְהִנֵּה הוּא כְּמוֹ שְׁלִילוֹת. וּבְמִשְׁנָה תּוֹרָה אָמַר "כָּל הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יִוָּלֵד בִּבְקָרְךָ וּבְצֹאנְךָ הַזָּכָר תַּקְדִּישׁ לַה' אֱלֹהֶיךָ" (דברים טו יט), שֶׁיְּהֵא קֹדֶשׁ וְתִנָּהֵג בּוֹ קְדֻשָּׁה, שֶׁלֹּא תַּעֲבֹד בּוֹ וְלֹא תָּגֹז אוֹתוֹ וְתֹאכְלֶנּוּ לִפְנֵי הַשֵּׁם, כַּאֲשֶׁר יְפֹרַשׁ:

פסוק כז

וְאִם בַּבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה וּפָדָה בְעֶרְכֶּךָ אֵין מִקְרָא זֶה מוּסָב עַל הַבְּכוֹר, שֶׁאֵין לוֹמַר בִּבְכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה "וּפָדָה בְּעֶרְכֶּךָ", וַחֲמוֹר אֵין זֶה שֶׁהֲרֵי אֵין פִּדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר אֶלָּא טָלֶה, וְהוּא מַתָּנָה לַכֹּהֵן וְאֵינוֹ הֶקְדֵּשׁ. אֶלָּא הַכָּתוּב מוּסָב עַל הַהֶקְדֵּשׁ, שֶׁלְּמַעְלָה דִּבֵּר בְּפִדְיוֹן בְּהֵמָה טְהוֹרָה שֶׁהֶחֱמִירָה וְכָאן דִּבֵּר בְּמַקְדִּישׁ בְּהֵמָה טְמֵאָה לְבֶדֶק הַבַּיִת, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא כ"ז:כ"ז). וְיִתָּכֵן שֶׁנִּתְרַץ כִּי לְפִי שֶׁאָמַר "אַךְ בְּכוֹר אֲשֶׁר יִבָּכֵר לַה' בִּבְהֵמָה לֹא יַקְדִּישׁ אִישׁ אֹתוֹ" חָזַר וְאָמַר "וְאִם בַּבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה" הוּא הַבְּכוֹר שֶׁהִקְדִּישׁ - "וּפָדָה בְּעֶרְכֶּךָ", לְפָרֵשׁ שֶׁאֵין בְּכוֹר נוֹהֵג בִּבְהֵמָה טְמֵאָה אֶלָּא בְּפֶטֶר חֲמוֹר שֶׁכְּבָר נִתְפָּרֵשׁ דִּינוֹ (שמות יג יג). וְלִמֵּד שֶׁאֲפִלּוּ הִקְדִּישׁוֹ אֵינוֹ קָדוֹשׁ כְּדִין בְּכוֹר, אֶלָּא כִּשְׁאָר הֶקְדֵּשׁ הוּא וְנִפְדֶּה. וּלְכָךְ אָמַר שֶׁיִּפְדֶּה אוֹתוֹ הַמַּקְדִּישׁ בְּתוֹסֶפֶת חֹמֶשׁ, וְאַחַר יִקְּנֶה אוֹתוֹ בְּעֶרְכֶּךָ. וְהַכָּתוּב שֶׁל מַעְלָה "וְאִם כָּל בְּהֵמָה טְמֵאָה אֲשֶׁר לֹא יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה" (ויקרא כ"ז:י"א), עַל פִּי פְּשׁוּטוֹ בִּבְהֵמָה טְמֵאָה. וְעַל מִדְרַשׁ רַבּוֹתֵינוּ (תמורה לב) הַכָּתוּב מְיֻתָּר, בַּעֲבוּר שֶׁכָּפַל "טְמֵאָה אֲשֶׁר לֹא יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן לַה'", לְפִיכָךְ יִדְרְשׁוּ, וְאִם כָּל בְּהֵמָה טְמֵאָה וַאֲשֶׁר לֹא יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן לַה', לְרַבּוֹת בַּעֲלֵי מוּמִין קְבוּעִין שֶׁאֵין מַקְרִיבִים מֵהֶן קָרְבָּן לַה':

פסוק כט

כָּל חֵרֶם אֲשֶׁר יָחֳרַם מִן הָאָדָם הִיוֹצִיא לְהָרֵג וְאָמַר אֶחָד "עֲרֹכוֹ עָלַי" לֹא אָמַר כְּלוּם. **מוֹת יוּמָת** הֲרֵי הוּא הוֹלֵךְ לְמוּת, לְפִיכָךְ לֹא יִפָּדֶה, אֵין לוֹ דָּמִים וְלֹא עֵרֶךְ, לְשׁוֹן רַשִׁ"י (רש"י על ויקרא כ"ז:כ"ט). וְרַבּוֹתֵינוּ נָחְלְקוּ בַּדָּבָר (ערכין ו), וְיֵשׁ מֵהֶם אוֹמְרִים שֶׁהוּא אַזְהָרָה לְחַיָּבֵי מִיתוֹת שֶׁאֵין לוֹקְחִין מֵהֶן כֹּפֶר לְפָטְרָן. וְיִתָּכֵן שֶׁהִזְכִּיר זֶה בְּכָאן לוֹמַר שֶׁלֹּא יִתֵּן מָמוֹן לַשֵּׁם כִּשְׁאָר הַחֲרָמִים וְיִפָּטֵר. וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט יֹאמַר הַכָּתוּב כִּי כָּל הַמַּחֲרִים מִשֶּׁלּוֹ בֵּין אָדָם בֵּין בְּהֵמָה וּשְׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ, הוּא קֹדֶשׁ לַשֵּׁם, שֶׁהֵן חֲרָמִים לַכֹּהֲנִים וְאֵין לָהֶם פְּדָיוֹן, אֲבָל הַמַּחֲרִים מִן הָאָדָם שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ, כְּגוֹן הַנִּלְחָמִים עַל אוֹיְבֵיהֶם וְנוֹדְרִים נֶדֶר "אִם נָתֹן תִּתֵּן אֶת הָעָם הַזֶּה בְּיָדִי וְהַחֲרַמְתִּי אֶת עָרֵיהֶם" (במדבר כא ב) - יָמוּתוּ כָּל הָאָדָם הַנִּמְצָא בָּהֶם. וְהַטַּעַם שֶׁאֵין דַּעַת הַנּוֹדֵר כֵּן לְתִתּוֹ לַכֹּהֲנִים, רַק שֶׁיִּהְיֶה הַכֹּל אָסוּר בַּהֲנָאָה, כִּי נִתְכַּוֵּן לְהַכְרִית הָאוֹיְבִים וּלְכַלּוֹתָם. וּמִצִינוּ אַנְשֵׁי יָבֵשׁ גִּלְעָד שֶׁעָבְרוּ עַל שְׁבוּעַת הַקָּהָל וְלֹא בָּאוּ אֶל הַמִּצְפָּה, וּכְתִיב "וַיִּשְׁלְחוּ שָׁם הָעֵדָה שְׁנֵים עָשָׂר אֶלֶף אִישׁ מִבְּנֵי הֶחָיִל וַיְצַוּוּ אוֹתָם לֵאמֹר לְכוּ וְהִכִּיתֶם אֶת יוֹשְׁבֵי יָבֵשׁ גִּלְעָד לְפִי חָרֶב". וְאֵין הַסְּבָרָא נוֹתֶנֶת שֶׁעָשׂוּ כָּל הָעֵדָה רָעָה כְּזֹאת לְהָמִית אֲנָשִׁים רַבִּים מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁאֵינָם חַיָּבִים מִיתָה, וּפִנְחָס הָיָה שָׁם וְעַל פִּיו נַעֲשָׂה כָּל הָעִנְיָן הַהוּא. וְעוֹד מָצָאתִי בְּאַגָּדָה בִּילַמְּדֵנוּ, תַּנְיָא רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, הַחֵרֶם הוּא הַשְׁבוּעָה וְהַשְׁבוּעָה הוּא הַחֵרֶם; אַנְשֵׁי יָבֵשׁ עָבְרוּ עַל הַחֵרֶם וְנִתְחַיְּבוּ מִיתָה. וּלְכָךְ אֲנִי אוֹמֵר כִּי מִן הַכָּתוּב הַזֶּה יָצָא לָהֶם הַדִּין הַזֶּה, שֶׁכָּל מֶלֶךְ בְּיִשְׂרָאֵל אוֹ סַנְהֶדְרֵי גְּדוֹלָה בְּמַעֲמַד כָּל יִשְׂרָאֵל שֶׁיֵּשׁ לָהֶם רְשׁוּת בְּמִשְׁפָּטִים, אִם יַחְרִימוּ עַל עִיר לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ וְכֵן אִם יַחְרִימוּ עַל דָּבָר - הָעוֹבֵר עָלָיו חַיָּב מִיתָה, וְהוּא חִיּוּבָן שֶׁל אַנְשֵׁי יָבֵשׁ גִּלְעָד וְשֶׁל יְהוֹנָתָן שֶׁאָמַר לוֹ אָבִיו "כֹּה יַעֲשֶׂה אֱלֹהִים וְכֹה יוֹסִף כִּי מוֹת תָּמוּת יוֹנָתָן" (שמואל א יד מד), וּמֵהֵיכָן נִתְחַיְּבוּ אֵלּוּ מִיתָה מִן הַדִּין חוּץ מִן הַמָּקוֹם הַזֶּה. וְזֶה הָיָה טָעוּתוֹ שֶׁל יִפְתָּח בְּבִתּוֹ, כִּי חָשַׁב כַּאֲשֶׁר חֵרֶם נָגִיד יִשְׂרָאֵל חָל וְקַיָּם לְהָמִית אֲנָשִׁים אוֹ הָעוֹבֵר עַל חֶרְמוֹ חַיָּב מִיתָה, כֵּן אִם נָדַר בְּעֵת מִלְחָמָה לַעֲשׂוֹת מֵאִישׁ אוֹ אֲנָשִׁים זֶבַח יָחוּל הַנֶּדֶר, וְלֹא יָדַע כִּי חֵרֶם הַמֶּלֶךְ וְהַסַּנְהֶדְרִין חָל עַל הַמּוֹרְדִים לְכַלּוֹתָם אוֹ עַל הָעוֹבֵר גְּזֵרָתָם וְתַקָּנָתָם, אֲבָל לָחוּל הַנֶּדֶר לַעֲשׂוֹת עוֹלָה מִדָּבָר שֶׁאֵין רָאוּי לַה' - חָס וְחָלִילָה. וּלְכָךְ אָמַר בְּבֵ"ר (ס ג), שֶׁאֲפִלּוּ הַקְּדֵשׁ דָּמִים לֹא הָיָה חַיָּב, וְנֶעֱנַשׁ בְּדָמָהּ. וְאַל תִּהְיֶה נִפְתָּה בְּהֶבְלֵי ר"א הָאוֹמֵר כִּי פֵּרוּשׁ "וְהַעֲלִיתִהוּ עוֹלָה" (שופטים יא לא) אוֹ "וְהֶעֱלִיתִיהוּ, לוֹמַר אִם יִהְיֶה הַיּוֹצֵא מִדַּלְתֵי בֵּיתִי אִישׁ אוֹ אִשָּׁה - וְהָיָה לַה' קֹדֶשׁ, שֶׁיִּהְיֶה פְּרוּשׁ מִדַּרְכֵי הָעוֹלָם לֶעָמֹד לְשֶׁרֶת בְּשֵׁם ה' בִּתְפִלָּה וְהוֹדוֹת לֵאלֹהִים; וְאִם יִהְיֶה דָּבָר רָאוּי לְקָרֵב אַעֲלֶנּוּ עוֹלָה; וְעָשָׂה בַּיִת לְבִתּוֹ מְחוּץ לָעִיר וְהִתְבּוֹדְדָה שָׁם וְכִלְכְּלָהּ כָּל יָמֶיהָ וְאִישׁ לֹא יְדָעָהּ, וְהָיְתָה בִּתּוֹ צְרוּרָה שָׁם. וְאֵלֶּה דִּבְרֵי רוּחַ, כִּי אִם נָדַר שֶׁיִּהְיֶה לַה'

אֵינֶנּוּ שֶׁיִּהְיֶה פָּרוּשׁ, אֲבָל יִהְיֶה כְּמוֹ שְׁמוּאֵל שֶׁאָמְרָה אִמּוֹ "וּנְתַתִּיו לַה'" (שמואל א א יא), וְהָיָה מְשֻׁמֶּרֶת בְּבֵית ה', לֹא פָּרוּשׁ. וּכְפִי מִשְׁפְּטֵי הַתּוֹרָה אֵין בְּיַד הָאָדָם שֶׁיִּדֹּר בְּיוֹצְאֵי פֶּתַח בֵּיתוֹ שֶׁיִּהְיוּ פְּרוּשִׁים כַּאֲשֶׁר אֵין בְּיָדוֹ לְהַעֲלוֹתָם עוֹלָה. וְאִם הַדָּבָר כֵּן, הָיְתָה בִּתּוֹ הַבּוֹכָה עַל בְּתוּלֶיהָ וְרַעְיוֹתֶיהָ עִמָּהּ כְּזוֹנוֹת לְקַלֵּס אֶתְנָן, וְח"ו שֶׁיִּהְיֶה חֹק בְּיִשְׂרָאֵל לְתַנּוֹת לְבַת יִפְתָּח אַרְבַּעַת יָמִים בַּשָּׁנָה מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נִשֵּׂאת לְבַעַל וְהָיְתָה עוֹבֶדֶת אֶת ה' בְּטַהֲרָה. אֲבָל הַדָּבָר כִּפְשׁוּטוֹ, וְטָעוּתוֹ הָיָה מִמַּה שֶּׁאָמַרְתִּי. וּלְדַעַת רַבּוֹתֵינוּ ז"ל יִתָּכֵן שֶׁיִּהְיֶה הַכָּתוּב הַזֶּה כּוֹלֵל דְּבָרִים רַבִּים, כְּמוֹ "לֹא תֹאכְלוּ עַל הַדָּם" (ויקרא י"ט:כ"ו), וּכְמוֹ "לֹא יוּמְתוּ אָבוֹת עַל בָּנִים" (דברים כד טז), שֶׁהֵם דּוֹרְשִׁים אוֹתוֹ בִּפְסוּל עֵדוּת הַקְּרוֹבִים (סנהדרין כז), וְהַכָּתוּב אוֹמֵר בּוֹ עוֹד "וְאֶת בְּנֵי הַמַּכִּים לֹא הֵמִית כַּכָּתוּב בְּסֵפֶר תּוֹרַת מֹשֶׁה אֲשֶׁר צִוָּה ה' לֵאמֹר לֹא יוּמְתוּ אָבוֹת עַל בָּנִים וּבָנִים לֹא יוּמְתוּ עַל אָבוֹת" (מלכים ב יד ו). וְכֵן זֶה הַכָּתוּב יִכְלֹל דִּין הַמַּעֲרִיךְ מְחֻיָּבֵי מִיתָה, וְדִין מִי שֶׁמַּחְרִימִים אוֹתוֹ בְּעֵת הַכִּבּוּשׁ כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ, וְהָעוֹבֵר עַל הַחֵרֶם שֶׁל בֵּית דִּין הַגָּדוֹל אוֹ שֶׁל מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל כְּעִנְיַן מַעֲשֵׂה שָׁאוּל. וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר שָׁם "וַיִּפְדּוּ הָעָם אֶת יְהוֹנָתָן וְלֹא מֵת" (שמואל א יד מה), כִּי כְּלַפֵּי מַה שֶּׁאָמְרָה בּוֹ תּוֹרָה "לֹא יִפָּדֶה מוֹת יוּמָת" אָמַר שָׁם "וַיִּפְדּוּ הָעָם אֶת יוֹנָתָן וְלֹא מֵת", כִּי בַּעֲבוּר שֶׁאֵרַע נֵס עַל יָדוֹ יָדְעוּ כִּי בְּשׁוֹגֵג עָשָׂה. וְזֶה טַעַם "אֲשֶׁר עָשָׂה הַיְשׁוּעָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת בְּיִשְׂרָאֵל" (שם). וְכֵן תִּרְגֵּם יוֹנָתָן בֶּן עֻזִּיאֵל "אֲרֵי קֳדָם ה' גְּלֵי דִּבְשָׁלוּ עֲבַד יוֹמָא דֵּין וּפְרַק עַמָּא יָת יוֹנָתָן":

וְנִשְׁלַם סֵפֶר תּוֹרַת הַכֹּהֲנִים וְקָרְבְּנוֹתָן וּמִצְוָתָן, יְשׁוֹבֵב אֵל עֶלְיוֹן דְּבָרִים לַהֲוָיָתָן, לְוִיִּם לְשִׁירָן וּלְזִמְרָן וְכֹהֲנִים לַעֲבוֹדָתָן, וְיִשְׂרָאֵל אֶל נָוֶה אֵיתָן, עֵינֵינוּ תִּרְאֶינָה יְרוּשָׁלַיִם גִּנַּת בֵּיתָן, וְאַרְמוֹן עַל מִשְׁפָּטוֹ הֵיכָל וּדְבִיר עַל מְכוֹנָתָן, וּבְנוֹת יְהוּדָה בְּשִׂלְוָתָן, וְעָרְבָה לַה' מִנְחַת יְהוּדָה כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמוּתָן, יַעֲלוּ עַל רָצוֹן מִזְבְּחוֹ תְּמִידִין כְּסִדְרָן וּמוּסָפִין כְּהִלְכָתָן:

תם ונשלם ספר ויקרא בעז"ה: